

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI**

**ANADOLU SAHASI TÜRK MASALLARINDA
KOZMOGRAFYA VE TABİAT**

Çiğdem HEYBETLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
Dr. Öğr. Üyesi Aziz AYVA**

KONYA-2019

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Çiğdem HEYBETLİ		
	Numarası	148107011005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	✓	
		Doktora		
	Tezin Adı	Anadolu Sahası Türk Masallarında Kozmografya ve Tabiat		

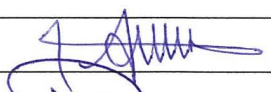
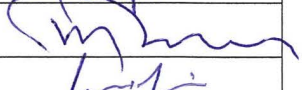
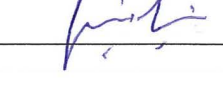
Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Çiğdem HEYBETLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Çiğdem HEYBETLİ
	Numarası	148107011005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Türk Dili ve Edebiyatı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Aziz AYVA
	Tezin Adı	Anadolu Sahası Türk Masallarında Kozmografya ve Tabiat

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Anadolu Sahası Türk Masallarında Kozmografya ve Tabiat” başlıklı bu çalışma 19/08/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Dr. Öğr. Üyesi	Aziz AYVA	
2	Doç. Dr.	Selami PEKER	
3	Prof. Dr.	Sinan GÖNEN	

ÖN SÖZ

Masallar, halk anlatmaları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Masallar yaşayan kültür hazineleridir. Masalların çocuklara hitap ettiği düşünülse de yediden yetmişe herkese hitap eden, sihirli, olağanüstü yer ve kişileriyle herkesi içine çeken bir yapısı vardır. Yalnızca olağanüstü olması ile değil gerçeği renkli bir şekilde anlatmasıyla da insanları kendine çekmektedir. Masallar, çoğunlukla halkın ortak ürünleridir. Masallar yapıları itibarıyla ortak özellikler taşırsalar da ait oldukları kültürün izlerini, değerlerini ve motiflerini de taşırlar.

Köklü bir geçmişe ve zengin bir kültüre sahip olmamıza rağmen yakın geçmişe kadar masalların derlenip yazıya geçirilmesine gerekli kıymet verilmemiştir. Buna karşılık masalların incelenip değerlendirilmesinde Pertev Naili Boratav, Saim Sakaoğlu, Bilge Seyidoğlu, Umay Günay, Ali Berat Alptekin ve Esmâ Şimşek’in başını çektiği ismini andığımız ve ismini anamadığımız araştırmacılar tarafından bölge bölge hatta il il masal derlemeleri yapılmış ve masal metinleri Türk literatürüne kaybolmamak üzere kazandırılmış ve kazandırılmaya da devam etmektedir.

“Anadolu Sahası Türk Masallarında Kozmografya ve Tabiat” ismini verdiğimiz tezimiz, tabiatın ve kozmografyanın insanlar için çok önemli ve vazgeçilmez olduğu fikrinden ortaya çıkmıştır.

İnsanoğlu ilk çağlardan itibaren gökyüzüne, astrolojiye ve kozmik âleme ilgi duymuş ve bu alanda çalışmalar yapmıştır. Özellikle klasik edebiyatta sıklıkla örneklerine rastladığımız kozmik âlem ve kozmografya ürünlerine halk hikâyelerinde, destanlarda ve masallarda da rastlanmaktadır. Tabiat ise insanı doğumdan ölüme kadar çevreleyen bir sığınaktır, anadır. Kozmografya, her ne kadar tabiat unsuru olarak geçmese de kozmografya ve kozmik âlem tabiatın tamamlayıcı unsurudur.

Bu çalışma üç ana bölümde hazırlandı. Birinci bölümde giriş ve masal tanımları, özellikleri, tasnifleri ve masallar üzerine yapılan çalışmalar hakkında kısaca bilgi verildi. İkinci bölümde incelenen masallar içindeki Kozmografya unsurlarına yer verildi. Üçüncü bölümde ise incelenen masallar içindeki Tabiat unsurlarına yer verildi.

Okunup incelenen masallardaki kozmografya ve tabiat ürünleri tasniflenip bölüm hakkında bilgi verildikten sonra kozmografya ya da tabiat unsurunun masallarda nasıl geçtiği kendi cümlelerimizle verildi. Masalların adı italik, kozmografya ve tabiat ürünleri bold ve italik yapılarak vurgulandı. Kozmografya ve tabiat bölümlerinin sonuna incelenen masallardaki kozmografya ve tabiat unsurlarının hangi eserde kaç masalda yer aldığına dair bir istatistik tablosu hazırlandı.

Sonuç kısmında, çalışmadan elde edilen önemli hususlara değinerek çalışmamız noktalandı. Kaynakçada ise faydalanılan kitap, makale ve tezlere yer verildi.

Beni bu konuda çalışmaya yönlendirerek bu çalışmanın ortaya çıkmasına vesile olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Aziz AYVA'ya teşekkürlerimi arz ederim. Ayrıca hocam Doç. Dr. Selçuk PEKER'e teşekkürlerimi sunarım. Son olarak anneme, babama ve müstakbel eşime teşekkür ederim.

Çiğdem HEYBETLİ

Konya-2019

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Çiğdem HEYBETLİ		
	Numarası	148107011005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	✓	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Aziz AYVA		
Tezin Adı	ANADOLU SAHASI TÜRK MASALLARINDA KOZMOGRAFYA VE TABİAT			

ÖZET

Edebiyat, kültürel zenginlikleri koruyan önemli bir sanat dalıdır. Edebî eserler halkın hayat tarzının ve düşünce dünyasının yansımalarıdır. Edebî eserlerde devrinin inançlarına, diline, kültürüne, gelenek ve göreneklerine ait birçok iz bulunur. Bu kültürel zenginlikleri bünyesinde taşıyan birçok edebî ürün vardır. Geçmişten günümüze nesilden nesile aktarılan masallar halkın içinden kopup gelen edebî ürünlerdir. Bundan dolayı halka ait, halka özgü hemen her şeyi içinde barındırırlar. “Anadolu Sahası Türk Masallarında Kozmografya ve Tabiat” isimli bu çalışmada edebiyat içerisinde önemli bir yeri olan masallar, kozmografya ve tabiat unsurları bakımından ele alınıp incelendi. Çalışmamızda kozmografya ve tabiat unsurlarının; masallara nasıl yansıdığı, insanların yaşantısına ne kadar etki ettiği, kullanım sıklığı, toplumdaki yerleri ve Türk toplumunun düşünce dünyasına ne şekilde etki ettiği tespit edilmeye çalışıldı. Bu bağlamda Anadolu sahasına ait dört masal kitabı incelendi ve toplamda 280 masaldaki kozmografya ve tabiat ürünleri çıkarıldı ve Anadolu sahası açısından kozmografya ve tabiat değerlendirildi. Tabiat unsurları tüm edebî ürünlerin ilham kaynağı olduğu gibi masallar için de bitip tükenmeyen bir hazine gibidir ve hemen hemen her masalda kozmografya ve tabiat unsurları mevcuttur. Halk âdeti tabiatla bütünleşmiş durumdadır.

İncelemeden elde edilen bulgular sınıflandırılarak ana ve ara başlıklara ayrıldı. Kozmografya başlığı altında, 5 ana başlık ve 36 ara başlık oluşturuldu. Tabiat başlığı altında 4 ana başlık ve 186 ara başlık oluşturulmuştur. Bu bağlamda incelenen eserlerin ışığında Anadolu Sahası Türk Masallarının kozmografya ve tabiat açısından oldukça zengin olduğunu söyleyebiliriz.

Genel anlamda bakıldığında Anadolu sahası Türk masalları kozmografya ve tabiat açısından süsten, mecazdan, mübalağadan uzaktırlar ve unsurlar tabii anlamlarıyla kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türk Edebiyatı, Masal, Kozmografya, Tabiat, Kozmik Âlem

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Çiğdem HEYBETLİ		
	Student Number	148107011005		
	Department	Turkish Language and Literature Department / Turkish Language and Literature Department		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	✓	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr. Lecturer Aziz AYVA		
Title of the Thesis/Dissertation	COSMOGRAPHY AND NATURE IN TURKISH TALES OF ANATOLIAN FIELD			

Literature is an important branch of art that preserves cultural richness. Literary works are reflections of life style and thought world of people. In literary works, there are many traces of the beliefs, language, culture, traditions and customs of the era. Many literary products carry these cultural richness. Tales transferred from generation to generation from past to present are literary products coming from within the public. Therefore, they contain almost everything that belongs to the public. In this study titled “Cosmography and Nature in Turkish Tales in the Anatolian Field”, the tales having an important place in literature were examined in terms of cosmography and natural elements. In our study, we tried to determine how cosmography and natural elements are reflected in fairy tales, how much they affect people's lives, their frequency of use, their place in society and how they affect Turkish society. In this context, four fairy tale books belonging to the Anatolian field were examined and cosmography and natural products were selected from 280 fairy tales and cosmography and nature were evaluated for the Anatolian field. Natural elements are the source of inspiration for all literary products, as well as an endless treasure for fairy tales, and cosmography and natural elements are present in almost every fairy tale. People are almost integrated with nature.

The findings obtained from the examination were classified into main and sub titles. 5 main titles and 36 sub-titles were formed under the title of cosmography. 4 main titles and 186 sub-titles were formed under the title of Nature. In the light of the works examined in this context, we can say that the Anatolian field Turkish Tales are very rich in terms of cosmography and nature.

In general terms, the Anatolian field Turkish tales are far from the bombast, metaphor and the exaggeration in terms of cosmography and nature and the elements have been used in their natural meanings.

Key words: Turkish Literature, Fairy Tale, Cosmography, Nature, Cosmic World

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	I
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	II
ÖN SÖZ	III
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
GİRİŞ.....	1
1.1. ÇALIŞMA HAKKINDA.....	2
1.1.1. Araştırmanın Konusu	2
1.1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.1.4. Araştırmanın Metodu	2
1.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	3

BİRİNCİ BÖLÜM

1.2. MASAL HAKKINDA	4
1.2.1. Masal Nedir?	4
1.2.2. Sözlüklerde Yapılan Masal Tanımları	4
1.2.3. Araştırmacılar Tarafından Yapılan Masal Tanımları	5
1.3. MASALLARIN ÖZELLİKLERİ	6
1.3.1. Masalların Şekil Özellikleri	6
1.3.2. Masalların Muhteva Özellikleri	7
1.4. TASNİF ÇALIŞMALARI.....	9
1.4.1. Dünyada ve Türkiye’de Tip Tasnifleri.....	9
1.5. TÜRKİYE’DE MASALLAR ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	14
1.5.1. Kitap Olarak Yayımlanan Çalışmalar	14
1.5.2. Yüksek Lisans Tezleri.....	17
1.5.3. Doktora Tezleri	28
1.5.4. Dergiler	32
1.5.5. Makale ve Tebliğler	33
1.6. ÇALIŞMAMIZDA İNCELENEN MASAL KİTAPLARI.....	34
1.7. ÇALIŞMAMIZDA İNCELENEN MASALLAR HAKKINDA BAZI TESPİTLER.....	37

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU SAHASI TÜRK MASALLARINDA KOZMOGRAFYA	41
1.8. KOZMOGRAFYA NEDİR?	41
1.8.1. DOĞA OLAYLARI.....	43
1.8.1.1. Fırtına	44
1.8.1.2. Gök gürlemesi / gürültüsü	44
1.8.1.3. Rüzgâr-yel	45
1.8.1.4. Şimşek.....	45
1.8.1.5. Yağış Şekilleri	46
1.8.1.5.1. Dolu	46
1.8.1.5.2. Kar	47
1.8.1.5.3. Tipi.....	47
1.8.1.5.4. Yağmur	47
1.8.2. DÖRT ANA UNSUR.....	49
1.8.2.1. Ateş	49
1.8.2.2. Hava	57
1.8.2.3. Su	58
1.8.2.4. Toprak.....	77
1.8.3. GÖK VE GÖK ÂLEMİ.....	79
1.8.3.1. Ay.....	79

1.8.3.2.	Bulut.....	81
1.8.3.3.	Gökyüzü.....	82
1.8.3.4.	Güneş	83
1.8.3.5.	Yıldız.....	87
1.8.4.	YER VE YER ALTI ÂLEMİ.....	88
1.8.4.1.	Yer altı.....	88
1.8.4.2.	Yer.....	91
1.8.4.3.	Yeryüzü.....	93
1.8.5.	ZAMAN UNSURLARI.....	95
1.8.5.1.	Mevsimler.....	95
1.8.5.1.1.	Güz-sonbahar	96
1.8.5.1.2.	Kış.....	96
1.8.5.1.3.	Yaz.....	97
1.8.5.2.	Diğer Zaman Unsurları	97
1.8.5.2.1.	Akşam.....	97
1.8.5.2.2.	Ay	102
1.8.5.2.3.	Cuma Günü	103
1.8.5.2.4.	Gece	104
1.8.5.2.5.	Gündüz.....	108
1.8.5.2.6.	Kuşluk Vakti.....	109
1.8.5.2.7.	Öğle.....	109
1.8.5.2.8.	Sabah.....	110
1.8.5.2.9.	Şafak Vakti	115
1.8.5.2.10.	Zemheri.....	116
1.9.	İSTATİSTİK TABLOSU	117

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2.	ANADOLU SAHASI TÜRK MASALLARINDA TABİAT	119
2.1.	TABİAT NEDİR?	119
2.1.1.	BİTKİLER.....	121
2.1.1.1.	AĞAÇLAR.....	121
2.1.1.1.1.	Ağaç	121
2.1.1.1.2.	Ceviz Ağacı.....	129
2.1.1.1.3.	Çam Ağacı	130
2.1.1.1.4.	Çınar Ağacı	133
2.1.1.1.5.	Dut Ağacı.....	134
2.1.1.1.6.	Elma Ağacı	135
2.1.1.1.7.	Hurma Ağacı.....	136
2.1.1.1.8.	İncir Ağacı	137
2.1.1.1.9.	Kavak Ağacı	138
2.1.1.1.10.	Kayısı Ağacı	142
2.1.1.1.11.	Kuşburnu Ağacı	142
2.1.1.1.12.	Meşe Ağacı	142
2.1.1.1.13.	Nar Ağacı.....	143
2.1.1.1.14.	Sakız Ağacı	144
2.1.1.1.15.	Selvi Ağacı.....	144
2.1.1.1.16.	Söğüt Ağacı.....	145
2.1.1.1.17.	Yasemin Ağacı.....	145
2.1.1.1.18.	Zeytin Ağacı	146
2.1.1.2.	ÇİÇEKLER	147
2.1.1.2.1.	Çiçek.....	147
2.1.1.2.2.	Çiğdem.....	148
2.1.1.2.3.	Gül	148
2.1.1.2.4.	Gülükan.....	153
2.1.1.3.	TAHILLAR	153

2.1.1.3.1. Arpa	153
2.1.1.3.2. Buğday	155
2.1.1.3.3. Burçak	158
2.1.1.3.4. Çavdar	159
2.1.1.3.5. Ekin	159
2.1.1.3.6. Mercimek	159
2.1.1.3.7. Mısır-Darı	160
2.1.1.3.8. Nohut	161
2.1.1.3.9. Yulaf	162
2.1.1.4. HAYVAN YİYECEKLERİ	162
2.1.1.4.1. Saman	162
2.1.1.4.2. Yem	163
2.1.1.5. MEYVELER	163
2.1.1.5.1. Armut	163
2.1.1.5.2. Ayva	164
2.1.1.5.3. Elma	164
2.1.1.5.4. Erik	168
2.1.1.5.5. Karpuz	169
2.1.1.5.6. Kavun	170
2.1.1.5.7. Nar	170
2.1.1.5.8. Portakal	172
2.1.1.5.9. Turunç	173
2.1.1.5.10. Üzüm	173
2.1.1.6. SEBZELER	177
2.1.1.6.1. Bakla	177
2.1.1.6.2. Kabak	177
2.1.1.6.3. Salatalık	178
2.1.1.6.4. Sarımsak	179
2.1.1.6.5. Soğan	179
2.1.1.6.6. Su kabağı	180
2.1.1.7. YEMİŞLER	180
2.1.1.7.1. Ceviz	180
2.1.1.7.2. Fıstık	181
2.1.1.7.3. Harnup	181
2.1.1.7.4. İncir	182
2.1.1.8. DİĞER BİTKİLER	182
2.1.1.8.1. Çimen	182
2.1.1.8.2. Hayat Otu	184
2.1.1.8.3. Maydanoz	184
2.1.1.8.4. Nane	184
2.1.1.8.5. Ot	185
2.1.1.8.6. Pamuk	185
2.1.1.8.7. Reyhan	186
2.1.1.8.8. Süpürge Otu	186
2.1.1.8.9. Zencefil	187
2.1.2. HAYVANLAR	187
2.1.2.1. KUŞLAR	188
2.1.2.1.1. Akbaba	189
2.1.2.1.2. Atmaca	189
2.1.2.1.3. Bülbül	189
2.1.2.1.4. Cücük	191
2.1.2.1.5. Guguk Kuşu	191
2.1.2.1.6. Güvercin	192
2.1.2.1.7. Horoz	196
2.1.2.1.8. İbibik	200
2.1.2.1.9. Karga	200
2.1.2.1.10. Kartal	202

2.1.2.1.11. Keklik	203
2.1.2.1.12. Kerkenez	205
2.1.2.1.13. Kuş	206
2.1.2.1.14. Kuzgun	214
2.1.2.1.15. Serçe	214
2.1.2.1.16. Şahin	215
2.1.2.1.17. Tavuk	215
2.1.2.2. KARADA YAŞAYAN HAYVANLAR	217
2.1.2.2.1. Binek Hayvanları	217
2.1.2.2.1.1. Aygır	217
2.1.2.2.1.2. At-Tay	217
2.1.2.2.1.3. Deve	235
2.1.2.2.1.4. Eşek	239
2.1.2.2.1.5. Katır	244
2.1.2.2.2. Böcekler	249
2.1.2.2.2.1. Arı	250
2.1.2.2.2.2. Bit	252
2.1.2.2.2.3. Böcek	253
2.1.2.2.2.4. Karınca	254
2.1.2.2.2.5. Kurt	255
2.1.2.2.2.6. Pire	256
2.1.2.2.2.7. Osuruk Böceği	256
2.1.2.2.2.8. Sinek	257
2.1.2.2.2.9. Yusufçuk	258
2.1.2.2.3. Büyükbaş Hayvanlar	259
2.1.2.2.3.1. Camız	259
2.1.2.2.3.2. Dana	260
2.1.2.2.3.3. Mal	261
2.1.2.2.3.4. Öküz / Tosun	261
2.1.2.2.3.5. Sığır / İnek	265
2.1.2.2.4. Evcil Hayvanlar	267
2.1.2.2.4.1. Kaplumbağa	267
2.1.2.2.4.2. Kedi	269
2.1.2.2.4.3. Köpek	272
2.1.2.2.4.4. Tazı	280
2.1.2.2.5. Küçükbaş Hayvanlar	282
2.1.2.2.5.1. Davar	282
2.1.2.2.5.2. Enik	284
2.1.2.2.5.3. Keçi	285
2.1.2.2.5.4. Koç	287
2.1.2.2.5.5. Koyun	291
2.1.2.2.5.6. Kuzu	295
2.1.2.2.5.7. Teke	296
2.1.2.2.6. Sürüngen ve Kemirgenler	296
2.1.2.2.6.1. Fare	297
2.1.2.2.6.2. Kertenkele-Goçmar	299
2.1.2.2.6.3. Tavşan	300
2.1.2.2.6.4. Yılan	303
2.1.2.2.7. Vahşi Hayvanlar	308
2.1.2.2.7.1. Aslan	308
2.1.2.2.7.2. Ayı	312
2.1.2.2.7.3. Ceylan	314
2.1.2.2.7.4. Çakal	315
2.1.2.2.7.5. Domuz-Hıncır	315
2.1.2.2.7.6. Fil	317
2.1.2.2.7.7. Geyik	318
2.1.2.2.7.8. Kaplan	320

2.1.2.2.7.9. Kurt	322
2.1.2.2.7.10. Maymun.....	327
2.1.2.2.7.11. Tilki	327
2.1.2.3. SUDA YAŞAYAN HAYVANLAR.....	331
2.1.2.3.1. Alabalık.....	331
2.1.2.3.2. Balık.....	332
2.1.2.3.3. Deniz Aygırı	336
2.1.2.3.4. Kurbağa.....	336
2.1.2.3.5. Mercan	338
2.1.2.3.6. Ördek	339
2.1.2.3.7. Yengeç	339
2.1.2.3.8. Yunus Balığı	340
2.1.2.4. MİTOLOJİK HAYVANLAR	340
2.1.2.4.1. Ejderha.....	340
2.1.2.4.2. Zümrüdüanka	344
2.1.3. MADENLER VE DOĞAL TAŞLAR.....	345
2.1.3.1. Altın	346
2.1.3.2. Çakıl	349
2.1.3.3. Elmas.....	350
2.1.3.4. Gümüş	351
2.1.3.5. İnci	352
2.1.3.6. Kaya	353
2.1.3.7. Kömür	353
2.1.3.8. Platin	354
2.1.3.9. Taş.....	355
2.1.3.10. Tuz	361
2.1.3.11. Zümrüt.....	364
2.1.4. YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ.....	365
2.1.4.1. Ada	365
2.1.4.2. Akarsu	366
2.1.4.3. Bataklık	367
2.1.4.4. Çay	367
2.1.4.5. Çayır.....	369
2.1.4.6. Çöl-Sahra	372
2.1.4.7. Dağ.....	373
2.1.4.8. Deniz-Derya	388
2.1.4.9. Dere	395
2.1.4.10. Göl.....	398
2.1.4.11. Göze	401
2.1.4.12. Irmak / Nehir	401
2.1.4.13. Kayalık	403
2.1.4.14. Mağara	403
2.1.4.15. Obruk	409
2.1.4.16. Orman-Meşe.....	410
2.1.4.17. Ova-Yazı	415
2.1.4.18. Pınar	417
2.1.4.19. Tepe.....	418
2.1.4.20. Vadi.....	419
2.1.4.21. Vaha	419
2.1.4.22. Yayla	420
2.2. İSTATİSTİK TABLOSU	421
SONUÇ	427
KAYNAKÇA.....	432
ÖZ GEÇMİŞ	436

GİRİŞ

Kozmografya, tabiat ve bu kavramlarla ilgili unsurlar ilk çağlardan itibaren insanların ilgisini çekmiş bu nedenle hem kozmik unsurları hem de tabiat unsurlarını incelemeye başlamışlardır. Tabiat unsurları insanın bir parçası gibidir çünkü insan doğumundan ölümüne kadar tabiat ananın kucağındadır. Kozmik âlem ise tabiatın tamamlayıcısıdır.

Tabiat, yüzyıllar boyunca insanlar için farklı manalara gelmiştir. Kimi zaman tanrı yerine konulan tabiat, kimi zaman da vahşiliği ile korkulup kaçılan bir yer olmuştur. Fakat çoğunlukla tabiat insanların evi, sığınağı ve öğretmeni olmuştur. Modern hayatın koşuşturmasına kapılıp tabiattan kopan insanlar ise genellikle bunalıma girer ve huzuru, tabiata kavuştuğunda bulur. Çünkü özümüz topraktır, tabiattır.

Belli bir kesim tarafından tabiat unsurlarının edebiyata Abdülhak Hamit Tarhan'ın, Sahra şiiriyle girdiği söylene de böyle bir şeyin olmadığını elimize ulaşan ilk edebî eserlerden de anlamaktayız. Tabiat ve kozmik unsurlar Türk edebiyatının her zaman vazgeçilmez unsurları olmuştur. En etkili teşbihler, telmihler ve mübalağalar tabiat ve kozmik unsurlar üzerine olmuştur. Tabiat ve kozmografya halk edebiyatından divan edebiyatına kadar bütün şairlerin dikkatini çekmiştir. Özellikle divan edebiyatı şairleri kozmik âlem üzerinde çok durmuşlardır. Divan edebiyatında tabiat ve kozmik unsurları genellikle benzetme unsuru olarak kullanmışlardır. Halk edebiyatında ise şairler tabiata âdeta âşıktır ve tabiat karşısında kayıtsız kalamazlar. Kuşların cıvıltısını kalbinde, akarsuların coşkunu ruhunda ve rüzgârın nefesini canında hissederler.

1.1. ÇALIŞMA HAKKINDA

1.1.1. Araştırmanın Konusu

Çalışmamızın konusunu Anadolu sahası Türk masallarında yer alan kozmografya ve tabiat unsurları oluşturmaktadır. Bu çalışmada Anadolu sahasında anlatılan Türk masallarında geçen kozmografya ve tabiat unsurları incelenip tasnif ve tahlili yapılmıştır.

1.1.2. Araştırmanın Amacı

Anadolu sahasındaki masallarda tabiat ve kozmik unsurların masallara ve insanların yaşantısına ne derece etki ettiği ve masallarda ne yoğunlukta olduğunun ortaya konulması çalışmamızın amacını oluşturmaktadır. Ayrıca modern hayatın karmaşasında tabiatın değerinin unutulmamasını sağlamak ve yediden yetmişe herkesin ilgisini çeken ve halkın özünü oluşturan masallarda tabiatın ve kozmografyanın ne denli önemli bir unsur olduğunu tespit edip vurgulamaktır.

1.1.3. Araştırmanın Önemi

Edebî açıdan önemli olan masalların her yönüyle ele alınıp incelenmesi ve irdelenmesi gerekmektedir. Masalların tabiat ve kozmografya açısından incelenmemiş olması ise bir eksikliktir düşüncesinden hareketle bu çalışmada masallar, kozmografya ve tabiat açısından değerlendirildi.

1.1.4. Araştırmanın Metodu

“Anadolu Sahası Türk Masallarında Kozmografya ve Tabiat” adlı tez çalışmamızda Kozmografya ve Tabiat unsurlarının tespiti için 280 masal incelendi. Kozmografya ve Tabiat unsurlarının tespit ve tasnifi için masallar tek tek okunup incelendi. Masallar çalışmamızın inceleme bölümünde tarafımızdan özet hâline getirildi. Tabiat unsurları ve kozmik unsurlar, ilgili masalın özetinde italik ve koyu yazılarak vurgulandı. Ardından masalın hangi kaynaktan alındığı gösterildi. Masal özetlerinden sonra verilen kaynaklardaki sayfa numaraları masalın ilgili kaynaktaki başlangıç sayfasını göstermektedir. Kaynaklar gösterilirken ilgili unsurun birden

fazla kaynakta geçmesi durumunda dört kaynağımız inceleme sıramıza göre verilmiştir. Bu sıra şu şekildedir: Sakaoğlu, Günay, Alptekin, Özçelik. İlgili unsurun aynı kaynakta birden fazla geçtiği durumlarda ise sayfa sayıları küçükten büyüğe olacak şekilde verildi. Kozmografya ve tabiat ana başlıklarının altına ilgili unsurlar çok sayıda alt başlık oluşturularak sınıflandırıldı. Alt başlıklar kendi içinde alfabetik sıraya konuldu. İlgili alt başlık, yer aldığı masalda farklı özelliklerde geçmişse masalın ayrı ayrı iki özeti oluşturulmuş ve ilgili unsur sahip olduğu özelliğiyle tekrar gösterilmiştir.

1.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmamızda Anadolu sahasına ait toplamda 280 masal incelenip ele alınmıştır. İncelememize konu olan masal metinlerini Taşeli Masalları (Ali Berat Alptekin), Afyonkarahisar Masalları (Mehmet Özçelik), Gümüşhane ve Bayburt Masalları (Saim Sakaoğlu), Elazığ Masalları (Umay Günay) adlı eserlerden seçilmiştir. Çalışmamızın 280 masal ve 4 eserle sınırlanmasının sebebi Anadolu sahasının geniş bir coğrafya olması ve çok fazla masal metninin olması ve okuyup incelediğimiz masalların bir süre sonra tekrara düşmesidir. Öyle ki okuduğumuz bir masala diğer üç eserde de rastladığımız defaatle görüldü. Ayrıca çalışmamızda tespit edilen unsurların yeterli olması ve istediğimiz sonuca varmamız hasebiyle 280 masalda sınırlamaya karar verdik.

Çalışma planımız çerçevesinde tespit ve tasnif ettiğimiz kozmografya ve tabiat unsurlarının Anadolu Sahası Türk masallarında zengin bir biçimde kullanıldığı saptanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.2. MASAL HAKKINDA

1.2.1. Masal Nedir?

Masal, halkların ortaklaşa oluşturduğu nesilden nesile aktarılan Anonim Halk Edebiyatı ürünlerinin halk arasında en yaygın ve en çok dikkat çeken türlerinden birisidir. Masal, Habeşçe “mesl” Ârâmice “maslâ” ve İbranice’deki “mâsâl”dan Araplara “mesel, mâsal” şekli ile geçtikten sonra Türkçe’ye “masal” olarak geçmiştir. Bazı Türk boylarında masal başka isimlerle anılmaktadır. Masal, Çuvaş Türklerinde “hallap”, Kazak, Kırgız ve Kazanlarda “ertek, ertegi”, Teleutlarda “çorçek” ve Doğu Türkistan Türklerinde “çocek” olarak kullanılmaktadır (Elçin, 2005: 368).

Türk ve yabancı araştırmacılar tarafından pek çok tanımı yapılan masalın bazı tanımları şu şekildedir;

1.2.2. Sözlüklerde Yapılan Masal Tanımları

Ahmet Vefik Paşa, Lehçe-i Osmânî’de masalı; “*Mesel, hâlâ hikâye, dâsitân, menkabe manasına fıkra ve kaziyyeden gayri.*” şeklinde tanımlamıştır (Aktaran: Sakaoğlu, 2002: 1).

Muallim Naci, “Lügat-i Naci” adlı eserinin “mesel” maddesinde, “*Dâsitân, kıssa-i meshûre. Masal bundan muharreftir.*” olarak tanımlar (Naci, 1995: 714).

Şemseddin Sami, “Kamus-ı Türkî”nin “mesel” maddesinde şu tanıma yer verir: “*Adâb ve ahlâk ve nasâyihe müteallik küçük hikâye. Masal bundan galattır.*” (Sami, 1995: 1288).

Ferit Devellioğlu “Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat” adlı eserinde masalın tanımını mesel maddesinde; “*Terbiye ve ahlâka faydalı, yararlı olan hikâye*” şeklinde vermiştir (Devellioğlu, 1997: 625).

Türk Dil Kurumu’nun “Türkçe Sözlük” ünde: “*1. Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen olağan dışı olayları anlatan hikâye. 2. Öğüt verici, ahlak dersi veren*

alegorik eser. 3. mec. Boş ve yalan söz. 4. mec. Değersiz, önemsiz şey.” şeklinde dört adet tanıma yer verilmiştir (TDK, 2009: 1349).

Masalın sözlüklerdeki tanımlarında gördüğümüz üzere, masalın sadece sözlük anlamları verilmiştir. Masalların içerik ve şekil özelliklerinden bahsedilmemiştir.

1.2.3. Araştırmacılar Tarafından Yapılan Masal Tanımları

Ignacs Kunos, “Türk Halk Edebiyatı” adlı eserinde masalı; *“Masal dediğimiz şey, her milletin ayine-i devranıdır. Bu ayineye bakacak olursak hem eskilerin ibadetlerini hem de kadim vakitlerimizin ahlâkını görmüş oluruz.”* şeklinde tanımlamaktadır (Aktaran: Sakaoğlu, 2002: 4).

Halk edebiyatının önemli isimlerinden Pertev Naili Boratav, “100 Soruda Türk Halk Edebiyatı” adlı eserinde masalı; *“Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlarından ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı.”* şeklinde tanımlamıştır (Boratav, 2013: 85).

Masallar üzerine ilk doktora çalışmasını yapan Saim Sakaoğlu ise “Masal Araştırmaları” adlı eserinde masalı; *“Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu hâlde, dinleyicileri inandırabilen, bir sözlü anlatım türüdür.”* şeklinde tanımlamıştır (Sakaoğlu, 2012: 2).

Bilge Seyidoğlu ise masal tanımını şöyle vermektedir: *“Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü olayların bulunduğu bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi içti muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan biz sözlü anlatım türü.”* (Elçin, 2005: 369).

Umay Günay, “Elazığ Masalları” adlı eserinde masalı; *“Birçok araştırmacının kabul ettiği gibi sadece çocukları eğlendirmek için anlatılan bir edebî*

tür değil, aynı zamanda okur-yazar olmayan halk için roman ve hikâye niteliğindedir.” şeklinde tanımlar (Günay, 1993: 2).

Ali Berat Alptekin, “Taşeli Masalları” adlı çalışmasında masalı; “*Nesirle söylenmiş, dinleyicileri inandırmak gibi bir iddiası bulunmayan, hayal ürünü olan nesir şeklindeki anlatmalardır.*” şeklinde tarif eder (Alptekin, 2002: XI).

Esma Şimşek, “Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması” adlı doktora tezinde: “*Masallar, içerisinde olağanüstü kahramanlıkların ve hadiselerin geçtiği klişe bir sözle başlayıp, yine klişe bir sözle biten dinleyiciyi inandırmak gibi bir iddiası olmayan ve umumiyetle nesir şeklinde söylenen hayal mahsulü türlerdir.*” şeklinde bir masal tanımı yapmıştır (Şimşek, 2001: 3).

Şükrü Elçin, “Halk Edebiyatına Giriş” adlı eserinde masalın; “*Bir zaman içinde, köklü geleneğe bağlı, kolektif karakter taşıyan, hayali-gerçek, mücerret-müşahhas, maddi-manevi bir takım konu, macera, vak’a, problem, motif ve unsurlar, nesir dili ile vakit geçirmek, insanları eğlendirirken terbiye etmek düşüncesinden hareketle hususi bir üslupla anlatılır veya yazılır.*” olarak tanımını verir (Elçin, 2005: 369).

Bu tanımların ışığında masal: Nesiller boyu dilden dile, kuşaktan kuşağa aktarılan içerisinde olağanüstülükler barındıran fakat gerçekliklerin de olduğu, zaman ve mekânın belirsiz, kişilerin ise halkın her tabakasından oluşabildiği sözlü halk edebiyatı ürünüdür diyebiliriz.

1.3. Masalların Özellikleri

1.3.1. Masalların Şekil Özellikleri

1. Masallar başlangıç formeli, asıl masal metni ve sonuç olmak üzere üç bölümden oluşur.
2. Masallar sade ve anlaşılır bir dile sahiptir. Masallar anlatılan yörenin ağız özelliklerini korurlar.
3. Masallar genellikle mensurdur. Az da olsa manzum örnekler de vardır. Ziya Gökalp’in Küçük Hemşire ve Kolsuz Hanım masalları manzum masallara örnek olabilir.
4. Masallar kısa ve yoğundur.

5. Masallar destanlardan ve halk hikâyelerinden kısadır.
6. Masal anlatımlarında secilere yer verilmektedir.
7. Masalların başında, ortasında ve sonunda kalıplaşmış ifadeler yer almaktadır.
8. Masallarda sembolik sayılara çokça rastlanmaktadır.
9. Masalların içinde diğer halk edebiyatı türlerine (atasözü, beddua, bilmece, deyim, dua, efsane, fıkra, mâni, türkü vs.) yer verilebilir.
10. Masallarda genellikle geniş zaman veya öğrenilen geçmiş zaman kipi kullanılır.
11. Olay anlatan metinlerde olduğu gibi öyküleyici anlatım ve betimleyici anlatım kullanılır.
12. Benzetme, tasvir, soru - cevap, tekrar gibi yöntemler masalların anlatımını kuvvetlendiren unsurlardandır.

1.3.2. Masalların Muhteva Özellikleri

1. Masallar hayal ürünüdür fakat kaynak şahıslar olayları görmüş gibi anlattıklarından dolayı inandırıcılık özellikleri fazladır.
2. Masallarda yer ve zaman belli değildir. Genellikle masal ülkesi diye tabir edilen, Kaf Dağı, Periler Ülkesi gibi masalların için genel mekânlar ve yuvarlak zaman kavramları kullanılmaktadır. Nadiren bilinen mekân, şehir ve ülke isimleri verilmektedir.
3. Masallarda padişah, vezir, üvey anne, üvey kardeş, vezir, Keloğlan, köse gibi belli başlı tipler karşımıza çıkmaktadır.
4. Masallardaki kahramanlar halkın her tabakasından olabildiği gibi cin, peri, dev, cadı gibi olağanüstü özellikler barındıran insan dışı kişiler de yer almaktadır. Ayrıca normal olan insanlar da olağanüstü özelliklere sahip olabilirler.
5. Masallarda başkahramanın da olağanüstü özellikleri vardır. Zekidirler. Zekâ ve yetenekleri sayesinde karşılaştıkları problemlerin altından kalkmaktadırlar. Ayrıca bu kahramanların olağanüstü yardımcıları da vardır.

6. Masallarda kahramanlar çeşitli sınav ve imtihanlardan geçerek muratlarına ererler.
7. Masallarda olağanüstü varlıkların yanında olağanüstülükler de vardır. Şekil değiştirme, taş kesilme, hayvana dönüşme gibi birçok olağanüstü olayı masallarda normalmiş gibi görebilirsiniz.
8. Masallarda iyilik-kötülük, doğruluk-haksızlık, güzellik-çirkinlik gibi zıtlıklar bir arada verilmektedir ve kötüler masalın sonunda her zaman kaybetmektedirler.
9. Masallarda güzellik ve çirkinlik kalıplaşmış ifadelerle ifade edilmektedir.
10. Masallarda sembolik unsurlar çok fazladır. Özellikle Türk masalları, sembolik açıdan zengindir. Hızır, derviş, pir gibi karakterlere yer verilir; bu karakterler genellikle dualarının kabul görmesi yönüyle karşımıza çıkmaktadırlar.
11. Masallar eğitici yönü ile diğer Halk Edebiyatı türlerinden ayrılmaktadır. Masallarda amaç insanlara ve özellikle de çocuklara ders ve öğüt vermektir. Masallar bu yönüyle didaktik bir nitelik taşırlar.
12. Masallar evrensel kurallara dayanmaktadır.
13. Masallarda millî ve dinî motiflere neredeyse yer verilmemektedir. Fakat bazı Türk masallarında İslamiyet'e ait izler bulunmaktadır.
14. Masallar daima mutlu sonla biter ve her zaman iyiler kazanır (Şimşek, 2001: 3-6).

1.4. TASNİF ÇALIŞMALARI

1.4.1. Dünyada ve Türkiye’de Tip Tasnifleri

Masallar işledikleri konular, dil ve kahramanlar açısından yöresel ve eşsiz gibi görünse de masal derlemeleri arttıkça bölgesel dil ve hayat farklılıkları olmakla beraber benzer hatta aynı özellikleri taşıyan masallar tespit edilmiştir. Ayrıca masallar, genellikle millî gibi düşünülse de derlemelerden görüldüğü üzere masallarda milletlerarası da benzer unsurlar vardır. Farklı farklı şehir ve ülkelerden derlenen birbirine benzeyen masalların toplanması durumunda ortak isim ve numara ile anılmasına ihtiyaç duyulmaya başlanması üzerine bilim adamları bunun için tasnif denemelerine başlamışlardır. İlk tasnif denemesini J. G. Von Hahn yapmıştır. “*Griechische und albanesische Märchen*” adlı eserinde tasnif denemeleri yapmıştır. Fakat bu tasnif önce Aarne tarafından hazırlanıp Thompson tarafından iyileştirilmiştir (Sakaoğlu, 2002: 52).

Aarne, masalları üç ana bölüme ayırmıştır.

1. Hayvan Masalları: 1-299
2. Asıl Masallar: 300-1999
3. Fıkralar: 1200-1999

Aarne, ana bölümleri alt başlıklara da ayırmıştır.

1. Hayvan Masalları

1-99	Vahşi hayvanlar
100-149	Vahşi hayvanlar ve evcil hayvanlar
150-199	Vahşi hayvanlar ve insan
200-219	Evcil hayvanlar
220-249	Kuşlar
250-274	Balıklar
275-299	Öteki hayvanlar ve objeler

2. Asıl Masallar

A- Sihir Masalları: 300-749

300-399	Tabiatüstü rakip
400-459	Tabiatüstü veya sihirli zevce (zevc) veya diğer ilgili kimseler
460-499	Tabiatüstü vazife

500-559	Tabiatüstü yardımcılar
560-649	Tabiatüstü eşya
650-699	Tabiatüstü muktedir olma hâli veya bilme
700-749	Diğer tabiatüstü hâller

B- Efsane tarzındaki masallar:750-849

C- Kısa hikâye tarzındaki masallar: 850-999

D- Aptal dev masalları: 1000-1199

3. Fıkralar

1200-1349	Edepsizlik
1350-1439	Evli kimselerin latifeleri
1440-1524	Kahraman olan bir kızın latifeleri
1525-1874	Kahraman olarak bir erkeğin latifeleri
1525-1639	Kurnaz adam
1640-1674	Tesadüf suretiyle mutluluk
1675-1724	Aptal
1725-1874	Papazları latifeleri
1875-1999	Yalan masalları

Aarne'nin bu çalışması Aarne ölene kadar yaklaşık on kadar şehirde uygulanmıştır. Fakat Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla tasnifin ilim dünyasında kalıcı olması zorlaşmıştır. Aradan uzun yıllar geçtikten sonra Stith Thompson yeni tip ve tasnifler de ekleyerek 1928 yılında İngilizce olarak "*The Types of the Folktale*"'yi yayımlar. Bu çalışmasında Aarne'nin tasnifi aynen muhafaza edilmiştir fakat Aarne'nin boş bıraktığı yerlere ilaveler yapılmıştır (Sakaoğlu, 2002: 52-60).

Stith Thompson'a ait yeni tasnif şu şekildedir;

1. Hayvan Masalları:	1-299
2. Asıl Halk Masalları:	300-1199
3. Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar:	1200-1999
4. Zincirlemeli Masallar:	2000-2399
5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar:	2400-2499

Dünya üzerinde yapılan tasnif çalışmalarının yanında Türk masalları üzerine yapılmış önemli bir tasnif de bulunmaktadır. W. Eberhard ve Pertev Naili Boratav'ın birlikte hazırladıkları “*Typek Türkischer Volksmärchen*”dır. Bu çalışmada 378 adet masal tipi bulunmaktadır.

- A. Hayvan Masalları: 1 -22 (22 tip).
- B. Hayvan ve İnsan: 22-33 (11 tip).
- C. Hayvan veya Bir Ruh İnsana Yardım Eder: 34-82 (49 tip).
- D. Tabiatüstü Bir Ruh veya Hayvanla Evlenme: 83 – 109 (27 tip).
- E. İyi Ruh veya Evliyalarla Yaşama: 110- 122 (13 tip).
- F. Kaderin Hâkimiyeti: 123-142 (20 tip).
- G. Rüya: 143-145: (3 tip).
- H. Kötü Ruhlarla Yaşama: 146- 168 (23 tip).
- İ. Sihirbazlar: 169-184: (16 tip).
- J. Bir Kız Sevgili Bulur: 185-196 (12 tip).
- K. Bir Erkek Sevgili Bulur: 197-222 (25 tip).
- L. Fakir Kız Zenginle Evlenir: 223-238 (16 tip).
- M. Kıskançlık ve İftira: 239-255 (17 tip).
- N. Hor Görülen Koca Kahraman 256-258 (3 tip).
- O. Zina ve Baştan Çıkarma 259-280 (22 tip).
- P. Acayip İcraat ve Olaylar 281-289 (8 tip).
- Q. Acayip Davalar 290-301 (13 tip).
- R. Realist Masallar 302-310 (9 tip).
- S. Acayip Tesadüfler 311-316 (6 tip).
- T. Komik Hikâyeler 317-322 (6 tip).
- U. Aptal ve Tembel Erkekler ve Kadınlar 323-338 (16 tip).
- V. Hırsız ve Dedektif 339-349 (11 tip).
- W. Akıllı Hilekâr veya Cimri Erkek veya Kadınlar 350-378 (29 tip).

Türk masalları hakkında Warren S. Walker ile Ahmet Edip Uysal da “Tales Alive in Turkey” adlı eserlerinde tasnif çalışması yapmışlardır (Sakaoğlu, 2002: 52-60) Tasnif şu şekildedir:

- 1. Tabiatüstü masallar (11 metin).
- 2. Şaşırtıcı ve hünerli istidlâli masallar (6 metin).

3. Mizâhî masallar (13 ± 1 metin).
4. Ahlâkî masallar (6 metin).
5. Köroğlu (2 metin).
6. Dini küçük düşürücü masallar (3 metin).
7. Fıkralar (25 metin).

Başka tasnif denemeleri olmakla birlikte en ünlü tasnifler bunlardır. Naki Tezel'in, Mehmet Tuğrul'un tasnif denemeleri olmuştur. Ayrıca Lamiî Çelebi'nin başlayıp oğlunun bitirdiği tasnifler de vardır. Tasnif çalışmaları içinde en çok rağbet edilen ve mükemmel olan tasnif Aarne ve Thompson'un tasnifleridir.

Masal tip araştırmalarının yanında masal motif incelemeleri de yapılmıştır. Motif incelemelerinde de en iyi çalışmayı Stith Thompson yapmıştır. 1932-1936 yıllarında birinci baskısı yapılan "Motif Index of Folk -Literature" adlı eserini 1955-1958 yıllarında genişleterek yeniden yayımlar.

Stith Thompson motifleri A'dan Z harfine kadar ana gruplara ayırmış, bu gruplar da kendi aralarında daha alt gruplara ayrılmıştır. Özkul Çobanoğlu, Thompson'un bazen Motif-İndeks'te bazı numaraları atladığını söylemektedir. Bunun nedenini ise gelecekte ortaya çıkacak olan yeni motiflerin Indeks'e yerleştirilmesine imkân sağlamak olduğunu söylemektedir.

Stith Thompson'un motif tasnifi şu şekildedir:

- A. Mitolojik Motifler
- B. Hayvanlar
- C. Yasak
- D. Sihir
- E. Ölüm
- F. Olağanüstülükler
- G. Devler
- H. İmtihanlar
- I. Akıllı ve Aptal
- K. Aldatmalar
- L. Kaderin ters dönmesi
- M. Geleceğin tayini
- N. Şans ve talih

P. Cemiyet

Q. Mükâfatlar ve cezalar

R. Esirler ve kaçaklar

S. Anormal zulümler

T. Cinsiyet

U. Hayatın tabiatı

V. Din

W. Karakter Özellikleri

X. Mizah

Z. Çeşitli Motif grupları (Sakaoğlu, 2002: 52-60).

1.5.TÜRKİYE’DE MASALLAR ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

1.5.1. Kitap Olarak Yayımlanan Çalışmalar

Aşağıda masallar hakkında kitap olarak yayımlanan çalışmalar kronolojik olarak verilmiştir. Listede değişik kaynaklardan yararlanılmış olup az da olsa görülemeyen veya künyesi tespit edilmediği için buraya alınmayan çalışmalarda vardır.

1. Ziya GÖKALP, “**Masallar**”, **Küçük Mecmua**, 1922.
2. Hamit Zübeyr KOŞAY, **Dokuz Ötkünç**, Ankara 1929.
3. Bahtevan HANIM, **Türk Masalları**, İstanbul 1930.
4. Ali Dehri DİLÇİN, **Çankırı Masalları**, Çankırı 1933.
5. Yusuf Ziya DEMİRCİOĞLU, **Yörüklerde ve Köylülerde Hikâyeler**, İstanbul 1934.
6. Suat Salih ASRAL, **Öztürk Masalları**, Mersin 1935.
7. Naki TEZEL, **Keloğlan Masalları**, İstanbul 1936.
8. _____, **İstanbul Masalları**, İstanbul 1938.
9. Mehmet TUĞRUL, **Malatya’dan Derlenmiş Masallar**, Ankara 1946.
10. Eflatun Cem GÜNEY, **En Güzel Türk Masalları**, 1948.
11. Wolfram EBERHARD-Pertev Naili BORATAV, **Typen Turkischer Volksmärchen**, Viesbaden 1953.
12. Eflatun Cem GÜNEY, **Bir Varmış Bir Yokmuş**, 1956.
13. _____, **Evvel Zaman İçinde**, 1957.
14. Pertev Naili BORATAV, **Zaman Zaman İçinde**, İstanbul 1959.
15. Eflatun Cem GÜNEY, **Gökten Üç Elma Düştü**, 1960.
16. _____, **Az Gittim Uz Gittim**, 1961.
17. Hulusi YETKİN, **Gaziantep’te Derlenen Halk Masalları**, Gaziantep 1962.
18. W. S. WALKER- A. Edip UYSAL, **Tales Alive in Turkey**, Cambridge/Massachusetts 1966.
19. Tahir ALANGU, **Keloğlan Masalları**, İstanbul 1967.
20. Otto SPIES, **Türkische Märchen**, Duesseldorf-Köln 1967.

21. Pertev Naili BORATAV, **Az Gittik Uz Gittik**, Ankara 1969.
22. Nurullah ATAÇ (Çev.), **Aisopos Masalları**, İstanbul 1974.
23. Umay GÜNAY, **Elâzığ Masalları**, Erzurum 1975.
24. Bilge SEYİDOĞLU, **Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar**, Erzurum 1975.
25. Uğuroğlu BARLAS, **Safranbolu Masalları**, Karabük 1975.
26. Ziya GÖKALP, **Altın Işık**, Ankara 1976.
27. _____, **Kızılelma**, Ankara 1976.
28. Kerim Aydın ERDEM, **Keloğlan ile Anası**, Ankara 1977.
29. Erman ARTUN, **Tekirdağ Folklor Araştırmaları**, İstanbul 1978.
30. Numan KARTAL, **Keloğlan Dağlar Padişahı**, İstanbul 1981.
31. Eflatun Cem GÜNEY, **Masallar**, Ankara 1982.
32. Şerif OKTÜRK, **Anadolu Masalları**, İstanbul 1982.
33. Mehmet S. AYDIN- Süleyman BOZOK- Hüseyin GENÇ, **Afyonkarahisar Masalları**, Afyon 1983.
34. Hasan Latif SARIYÜCE, **Anadolu Masalları I**, İstanbul 1983.
35. _____, **Anadolu Masalları II**, İstanbul 1983.
36. Saim SAKAOĞLU, **Kıbrıs Türk Masalları**, Ankara 1983.
37. Sait SANDAŞ, **Türk Masalları**, İstanbul 1984.
38. Numan KARTAL, **Keloğlan Geldi**, İstanbul 1984.
39. Rıza AKDEMİR, **Çocuklarımıza Masallar**, Ankara 1985.
40. _____, **Keloğlan Masalları I / Ali Cengiz Oyunu**, İstanbul 1985.
41. _____, **Keloğlan Masalları II**, İstanbul 1985.
42. _____, **Keloğlan Masalları III / Altın Heybe**, İstanbul 1985.
43. Hakkı ÖZKAN, **Keloğlan Masalları**, İstanbul 1985.
44. Erol ÖZDEMİR, **Anadolu Masalları I**, İstanbul 1985.
45. Sıtkı ÖZKAN, **Keloğlan Masalları**, İstanbul 1985.
46. Edip Kızıldağı, **Hatay Masalları**, İskenderun 1986.
47. Derman BAYLADI, **Anadolu Masalları I**, İstanbul 1986.
48. Nermin ÇELİKKOL, **Annemin Masalları**, İstanbul 1986.
49. Erol ÖZDEMİR, **Anadolu Masalları II**, İstanbul 1986.
50. Zeki KUŞ, **En Güzel Türk Masalları**, İstanbul 1986.

51. Ahmet Edip UYSAL, **Traditional Turkish Folktales For Children**, Ankara 1986.
52. **Anadolu'dan Masallar**, İstanbul 1987.
53. Numan KARTAL, **Aslan Keloğlan**, İstanbul 1987.
54. Nuri TANER, **Masal Araştırmaları 1/ (Folktale Studies)**, İstanbul 1988.
55. Barbara K. WALKER, **Turkish Folktales For Children**, Ankara 1989.
56. Ahmet Bican ERCİLASUN- A. Şekür TURAN, **Uygur Halk Masalları**, Ankara 1989.
57. Ali Berat ALPTEKİN, **Hayvan Masalları**, Ankara 1991.
58. K. D (Yeni Yazıya Aktaran: İbrahim ASLANOĞLU), **Türk Masalları**, İstanbul 1991.
59. Muhsine HELİMOĞLU YAVUZ, **Kim Uyur Kim Uyanık**, Ankara 1992.
60. _____, **Cigaramın Üstünde Bir Topal Karınca**, Ankara 1992.
61. _____, **Şahmaran**, Ankara 1994.
62. Mehmet TEKİN- Bülent NAKİP, **Edip Kızıldağlı'nın Derlediği Hatay Masalları**, Antakya 1994.
63. Nuri TANER, **Yalova Masalları**, İstanbul 1995.
64. Rasim DENİZ, **Kayseri Masalları**, Ankara 1996.
65. Metin KARADAĞ- Mehmet AKKAYA, **Kazdağı Masalları**, Ankara 1997.
66. Ziya GÖKALP, **Çocuklara Seçme Masallar**, İstanbul 1997.
67. Saim SAKAOĞLU, **Masal Araştırmaları**, Ankara 1999.
68. Zeynelâbidin MAKAS, **Türk Dünyasından Masallar**, İstanbul 2000.
69. Pertev Naili BORATAV (Yayına Haz: Muhsine HELİMOĞLU YAVUZ), **Masallar I: Uçar Leyli**, İstanbul 2001.
70. Ülkü ÖNAL, **Kartallar Padişahı (Ardanuç Halk Masalları). I**, Ankara 2001.
71. Ali Berat ALPTEKİN, **Kazak Masallarından Seçmeler**, Ankara 2003.
72. Ülkü ÖNAL, **Ardanuç-Ahıska Masalları ve Halk Hikâyeleri**, Ankara
73. _____, **Ahıska Masalları ve Hikâyeleri**, Ankara 2004.
74. _____, **Ardanuç Masalları ve Hikâyeleri 3**, Ankara 2004.
75. M. Öcal OĞUZ- Emine AYDOĞAN, **2003–2004 Yıllarında Çorum'dan Derlenen Masallar**, Ankara 2004.

76. Zekeriya KARADAVUT, **Kırgız Masalları**, Konya 2006.

77. Halil Altay GÖDE, **Yalvaç Masalları**, Isparta 2010.

1.5.2. Yüksek Lisans Tezleri

Aşağıda masallar hakkında hazırlanmış yüksek lisans tezleri kronolojik olarak verilmiştir. Listede değişik kaynaklardan yararlanılmış olup az da olsa görülemeyen veya künyesi tespit edilmediği için buraya alınmayan çalışmalarda vardır.

1. Metin ERGUN, **Türkmen ve Anadolu Halk Masallarının Yapı ve Motif Açısından Mukayesesi Üzerine Bir Araştırma**, Atatürk Üniversitesi, 1988, Danışman: Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU.
2. Emin ULU, **Tokat Çevresinde Cin Fıkraları ve Masalları (İnceleme-Metin)**, Cumhuriyet Üniversitesi, 1990, Danışman: Doç. Dr. Turgut KARACAN.
3. Yıldız KOCASAVAŞ, **Uygur Halk Masalları (Gramer- Metin-Tercüme-Sözlük)**, İstanbul Üniversitesi, 1990, Danışman: Prof. Dr. Kemal ERASLAN.
4. Gülin EKER, **Karaören Köyü Folkloru**, Hacettepe Üniversitesi, 1990, Danışman: Prof. Dr. Umay GÜNAY.
5. Nebi ÖZDEMİR, **Ayvalı Köyünün Halk Bilimi Açısından İncelenmesi**, Hacettepe Üniversitesi, 1990, Danışman: Prof. Dr. Umay GÜNAY.
6. Rasim DENİZ, **Kayseri Masalları**, Erciyes Üniversitesi, 1992, Danışman: Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY.
7. Pervin ERGUN, **Halk Anlatmalarında Hızır**, Selçuk Üniversitesi, 1993, Danışman: Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU.
8. S. Burhaneddin AKBAŞ, **Bünyan ve Yöresi Halk Edebiyatı Folklor ve Etnografyası**, Erciyes Üniversitesi, 1993, Danışman: Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY.
9. Mehmet YILMAZ, **Kırgız Halk Masalları (Motif Index ve Tercümesi)**, Atatürk Üniversitesi, 1994, Danışman: Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU.
10. Mehmet AÇA, **Obruk (Konya). Köyleri Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerine Bir İnceleme**, Selçuk Üniversitesi, 1994, Danışman: Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU.

11. Mehmet YARDIMCI, **Yaşayan Malatya Masalları /Metinler ve İncelemeler**, Atatürk Üniversitesi, 1994, Danışman: Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU.
12. Mustafa SEVER, **Erciyes Yöresi Masallarında Tipler**, Gazi Üniversitesi, 1995, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali YAKICI.
13. Suna Pamir BİLDİK, **Yıldızeli Atıfet Bildik'ten Derlenen Masallar Üzerine Bir Araştırma**, Fırat Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Esma ŞİMŞEK.
14. Şaziye ŞİMŞEK (DEMİR)., **Ayaş Halk Masallarının Tip ve Motif Katalogu**, Ankara Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Hasan ÖZDEMİR.
15. Dilek ÜLVAN, **Kireli (Konya) ve Çevresi Köyleri Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerine Bir Araştırma**, Selçuk Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU.
16. Meriç GÜVEN, **Binbir Gece Masalları Üzerinde Motif Araştırması-Metin-İnceleme**, Balıkesir Üniversitesi, 1995, Danışman: Doç. Dr. Metin KARADAĞ.
17. Bedri ÖZÇELİK, **Kırıkkale Karakeçililer'in Folkloru, Halk Edebiyatı ve Etnografyası Üzerine İnceleme**, Erciyes Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY.
18. Mahmut SEYFELİ, **Kırşehir Halk Edebiyatı Folklor ve Etnografyası**, Erciyes Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY.
19. Süreyya IŞILDAR, **Yozgat Boğazlıyan İlçesine Bağlı Yamaçlı Kasabası Folkloru**, Hacettepe Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Umay GÜNAY.
20. Koray ÖCALAN, **Mucur (Kırşehir) ve Köyleri Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerinde Bir İnceleme**, Selçuk Üniversitesi, 1996, Danışman: Yrd. Doç. Dr. İbrahim ALTUNEL.
21. Güngör TEPELİ, **Özvatan'ın Halk Edebiyatı, Folklor ve Etnografyası**, Erciyes Üniversitesi, 1996, Danışman: Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY.
22. Semra ATAY, **Sille (Konya). Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerinde Bir İnceleme**, Selçuk Üniversitesi, Danışman: Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU.
23. Ekrem KIRAÇ, **Divriği Masalları (İnceleme-Metin).**, Cumhuriyet Üniversitesi, 1996, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Doğan KAYA.
24. Selam ERGİN, **Özbek Halk Masalları (Bir Bar Eken/ Transkripsiyon-İnceleme).**, Trakya Üniversitesi, 1997, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Emin KALAY.

25. Halil Altay GÖDE, **Yalvaç Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Süleyman Demirel Üniversitesi, 1997, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZÇELİK.
26. Şaziye BAYRAKTAR, **Kırım Tatar Halk Masalları “Akıllı Kirpinen Ayneci Tilki”**, Sakarya Üniversitesi, 1997, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Zikri TURAN.
27. Zeynep Derya DALKAYA, **Kırgızca On İki Masal (Metin-Çeviri-Sözlük)**, Marmara Üniversitesi, 1997, Danışman: Prof. Dr. Emine GÜRSOY NASKALİ.
28. Fevzi SARIÇİÇEK, **Arapgir Masalları (İncelemeler ve Metinler)**, Atatürk Üniversitesi, 1997, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Dilaver DÜZGÜN.
29. Nimet GÜRER, **Özbek Halk Masalları (Metnin Çeviri Yazısı, Dil İncelemesi, Sözlük)**, Afyonkocatepe Üniversitesi, 1997, Danışman: Doç. Dr. Gürer GÜLSEVİN.
30. Arzu DOLU, **Diyarbakır ve Yöresi Masallarında Motif İncelemesi**, Dicle Üniversitesi, 1997, Danışman: Prof. Dr. Ensar ASLAN.
31. Begüm ÇELİK, **Özbek Halk Masalları (Metinler-Gramer-İndeks)**, Çukurova Üniversitesi, 1998, Danışman: Yrd. Doç. Dr. A. Deniz ABİDİK.
32. Melek KETRE, **Adana Masalları Araştırması**, Çukurova Üniversitesi, 1998, Danışman: Doç. Dr. Erman ARTUN.
33. Selma BEDİR, **Uygur Çöcekleri**, Gazi Üniversitesi, 2000, Danışman: Prof. Dr. İsa ÖZKAN.
34. Sıdıka GÖKAY, **Bolvadin Merkez Folklorundan Derlemeler**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2000, Danışman: Doç. Dr. Ali TORUN.
35. Ahmet GÖKÇİMEN, **Türkmen Masalları Üzerine Motif İnlemesi (Hayvan Masalları)**, Atatürk Üniversitesi, 2000, Danışman: Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU.
36. Yusuf Ziya SÜMBÜLLÜ, **Türkmen Halk Masalları Üzerine Motif İncelemesi (Büyülü Masallar)**, Atatürk Üniversitesi, 2000, Danışman: Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU.
37. Yılmaz AKGÜN, **Trabzon Masalları Üzerine Bir Araştırma**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2000, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ÖNAY.
38. Çiğdem ÇORBACI, **Türk Masallarında Yardımcı İhtiyar Motifi**, Fırat Üniversitesi, 2000, Danışman: Doç. Dr. Ali Berat ALPTEKİN.
39. Suzan ÇELİK, **Türk Masallarında Ölüm ve Yas**, Fırat Üniversitesi, 2000, Danışman: Doç. Dr. Esmâ ŞİMŞEK.

40. Ruhiye Eda ESER, **Türk Masallarında Çocuk Motifi**, Fırat Üniversitesi, 2000, Danışman: Doç. Dr. Esmâ ŞİMŞEK.
41. Nedim BAKIRCI, **Niğde Masalları**, Niğde Üniversitesi, 2000, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Faruk ÇOLAK.
42. Ferda PEPESÖYLER, **Binbir Gece Masalları Esat Efendi Nüshası (Dilbilgisi Özellikleri-Metin-Dizin)**., Mersin Üniversitesi, 2001, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gülseren TOR.
43. Murat CEYLAN, **Özbek Halk Masalları (Transkripsiyon Aktarma, Gramer, İndex)**., Sakarya Üniversitesi, 2001, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Kenan ACAR.
44. Metin EREN, **Bitlis Masalları Üzerine Bir Araştırma**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2001, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ÖNAY.
45. Huri DURSUN, **Hayvannar Turındaki Ekiyetler (Hayvan Masalları). Metni Üzerinde Tatar Türkçesinin Ses Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi**, Gazi Üniversitesi, 2001, Danışman: Doç. Dr. Fatma ÖZKAN.
46. Bengü Hüsna ÖZCAN, **Kazak Erteğileri (Kazak Masalları). Metni Esasında Kazak Türkçesinde Fiil**, Gazi Üniversitesi, 2001, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Güzin TURAL.
47. Ferit AYYILDIZ, **İspir ve Pazaryolu Yöresi Masalları (Metin ve İncelemeler)**., Atatürk Üniversitesi, 2001, Danışman: Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU.
48. Hüseyin DOĞRAMACIOĞLU, **Kilis Masalları Derleme ve Tahlil Çalışması**, Gaziantep Üniversitesi, 2001, Danışman: Doç. Dr. Fuzuli BAYAT.
49. Lazzat OURAKOVA, **Anadolu'daki Keloğlan Masalları ile Kazakistan'daki Tazşa Bala Masallarının Mukayesesi**, Gazi Üniversitesi, 2001, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Naciye YILDIZ.
50. Serpil ZENGİN, **Kumuk Halk Masalları (Kumuk Halk Yomakları)**., Sakarya Üniversitesi, 2002, Danışman: Doç. Dr. Mehdi ERGÜZEL.
51. Seyfullah YAŞAR, **Ağrı Masalları Üzerine Bir Araştırma**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2002, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ÖNAY.
52. Cihat KARASU, **Bolu Masalları Üzerine Bir Araştırma**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2002, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ÖNAY.
53. Emre Dilek DAĞLARAŞAR, **Besni Halk Kültürü Araştırması**, Çukurova Üniversitesi, 2002, Danışman: Doç. Dr. Erman ARTUN.

54. Serdar DERMAN, **Anadil (Türkçe). Öğretiminde Masal Metinlerinin Kullanılması**, Selçuk Üniversitesi, 2002, Danışman: Yrd. Doç. Dr. İbrahim ALTUNEL.
55. Tijen TANRIKULU, **Masalın Yabancı Dil Eğitimdeki Yeri ve Öneminin Araştırılması**, Gazi Üniversitesi, 2002, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Şerif ORUÇ.
56. Osman ALKAN, **Aksaray İlinde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi**, Selçuk Üniversitesi, 2002, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit EMİROĞLU.
57. Canan SOYSAL, **Türk ve Alman Masallarından Örnek Metinlerde Motif Karşılaştırması**, Anadolu Üniversitesi, 2002, Danışman: Doç. Dr. Yüksel KOCADORU.
58. Seza BAYRAKTAR, **Cengiz Aytmatov'un Eserlerinde Halk Edebiyatı ve Folklor Unsurları**, Fırat Üniversitesi, 2002, Danışman: Doç. Dr. Esmâ ŞİMŞEK.
59. Meltem BERKİ, **Hakkâri Masalları Üzerine Bir Araştırma**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2003, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ÖNAY.
60. Alparslan OKUR, **Hayvan Masallarının Anadili Öğretiminde Dil, Üslup ve Eğitim Yönünden Yeri ve Önemi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2003, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet YARDIMCI.
61. Şahin GÖÇER, **Bartın Folkloru (Kozcağız ve Köyleri)**, Niğde Üniversitesi, 2003, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Namık ASLAN.
62. Zülfikâr BAYRAKTAR, **Türkmen Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Ege Üniversitesi, 2003, Danışman: Doç. Dr. Metin Ekici.
63. Fikriye Duman POLAT, **Türkmen Halk Ertekileri Üzerinde Gramer İncelemesi**, Cumhuriyet Üniversitesi, 2003, Danışman: Doç. Dr. Bilal YÜCEL.
64. Arif Can GÜNGÖR, **Sözlü Masal Geleneğinden Görsel Masal Evresine Geçiş ve Masal Formunun Yeşilçam Sinemasına Etkileri**, İstanbul Üniversitesi, 2003, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Battal ODABAŞ.
65. Magdalena SODZAWICZNY, **Türkiye Masallarında Şamanizm Öğeleri**, Bilkent Üniversitesi, 2003, Danışman: Prof. Dr. Talat Sait HALMAN.
66. Evrim ÖLÇER, **Türkiye Masallarında Toplumsal Cinsiyet ve Mekân İlişkisi**, Bilkent Üniversitesi, 2003, Danışman: Prof. Dr. Talat Sait HALMAN.

67. Ayşe Arzu YILMAZ ERTİZMAN, **Türk Masalları İle İlgili Kitapların Halk Bilimi Araştırma Yöntemleri Açısından Değerlendirilmesi (1928–2002)**., İstanbul Üniversitesi, 2003, Danışman: Doç. Dr. Şeyma GÜNGÖR.
68. Mehmet KARAASLAN, **Hacıbektaş Folkloru**, Erciyes Üniversitesi, 2003, Danışman: Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY.
69. Özlem SEZER, **Masallarda Toplumsal Cinsiyetin İşlenişi**, Ankara Üniversitesi, 2004, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Nur Betül ÇELİK.
70. Akif YILMAZ, **İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Masalların Eğitimdeki Yeri**, Atatürk Üniversitesi, 2004, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Lokman TURAN.
71. Ümran EKİNCİ, **Türk Dünyası Masallarında Çocuk Eğitimiyle İlgili Unsurlar**, Atatürk Üniversitesi, 2004, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali KAFKASYALI.
72. Nilüfer YILDIRIM, **Anadolu Masallarında Şamânizm İzleri**, Fırat Üniversitesi, 2004, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Enver ASLAN.
73. Ali Kadir BİRDAL, **Kuzey Azerbaycan Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Kafkas Üniversitesi, 2004, Danışman: Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU.
74. Rukiye BÜYÜKOFLAZ, **Halk Anlatmalarında Elma Motifi Üzerine Bir Araştırma**, Selçuk Üniversitesi, 2004, Danışman: Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN.
75. Alper KÖSE, **Muş İli Malazgirt İlçesinde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimine Katkısı**, Selçuk Üniversitesi, 2004, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit EMİROĞLU.
76. Emine ÖZDEMİR, **Masalların Türkçe Eğitimindeki İşlevi ve Türkçe Ders Kitaplarındaki Yerinin İncelenmesi**, Mustafa Kemal Üniversitesi, 2004, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Bülent ARI.
77. Burcu SARIKAYA, **Türk Masallarında Aile Yapısı (“Bacı Bacı Can Bacı” Masalı Esnasında)**., Sakarya Üniversitesi, 2004, Danışman: Prof. Dr. Alâeddin MEHMEDOĞLU.
78. Oya ORHUN, **Masalın Çağdaş Toplumda Yayılışının İncelenmesi Üzerine Bir Deney**, Marmara Üniversitesi, 2004, Danışman: Prof. Dr. İlhan BAŞGÖZ.
79. Aysu Şimşek CANPOLAT, **Özbek Halk Masalları İle İlgili Olarak Metin, Aktarma ve İnceleme**, Gazi Üniversitesi, 2005, Danışman: Doç. Dr. Naciye YILDIZ.

80. Kiyoko İTO, **Türk, Japon Hayvan Masallarının Karşılaştırılması**, İstanbul Üniversitesi, 2005, Danışman: Doç. Dr. Şeyma GÜNGÖR.
81. Türkan ÖZKUTAN, **Kıbrıs Türk Masalları (Derleme-İnceleme)**, İstanbul Üniversitesi, 2005, Danışman: Doç. Dr. Şeyma GÜNGÖR.
82. Ayhan KARAKAŞ, **Feke Halk Kültürü Araştırması**, Çukurova Üniversitesi, 2005, Danışman: Prof. Dr. Erman ARTUN.
83. Mehmet Ali YILMAZ, **Aladağ Halk Kültürü Araştırması**, Çukurova Üniversitesi, 2005, Danışman: Prof. Dr. Erman ARTUN.
84. Najdat MURAD, **Irak Türkmen Halk Masallarında Motif ve Tip İncelemesi**, Gazi Üniversitesi, 2005, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahsen TURAN.
85. Mehmet Halim GÜNEŞ, **Elazığ Masallarında İslam Öncesi ve İslam Sonrası Dinî Motiflerin Tespit ve Tahlili**, Fırat Üniversitesi, 2005, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Davut KILIÇ.
86. Bahar KILIÇ, **Sinema- Masal İlişkisi ve Sinemasal Anlatındaki Sorunları**, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2005, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ragıp TARANÇ.
87. Serap SEZER, **Masal Çevirilerinde Karşılaşılan Sorunlar: Türkçede Andersen Masalları**, Muğla Üniversitesi, 2005, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Özlem BERK.
88. Elif Berrak HAFIZOĞLU, **Azerbaycan Masalları Üzerine Bir Araştırma (Masalları Propp Metoduyla İncelenmesi)**, Atatürk Üniversitesi, 2005, Danışman: Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU.
89. Çiğdem KARADUMAN ALTAY, **Grimm Masallarının Göstergebilimsel Açından İncelenmesi**, Atatürk Üniversitesi, 2005, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Özcan ERİŞEK.
90. Yalçın KORKMAZ, **Besni Masallarının Sözlü Kompozisyon Teorisine Göre İncelenmesi**, Gaziantep Üniversitesi, 2005, Danışman: Doç. Dr. Fuzuli BAYAT.
91. Okan ALAY, **Bingöl Masalları (İnceleme-Metin)**, Fırat Üniversitesi, 2005, Danışman: Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK.
92. Deniz ÇAĞLAYAN, **Türk Masallarında Hayvan Motifleri**, Hacettepe Üniversitesi, 2006, Danışman: Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU.
93. Seher DEMİRTAŞ, **Sütçüler Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZÇELİK.

94. Abdullah DOĞAN, **Adıyaman Yöresi Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Cumhuriyet Üniversitesi, 2006, Danışman: Doç. Dr. Şeref BOYRAZ.
95. Hatice Tuba YALDIZ, **Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi (Sarayönü Örneği)**, Selçuk Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit EMİROĞLU.
96. Mehmet Şakir YAVUZ, **Muş Masalları Üzerine Bir Araştırma**, Yüzüncüyıl Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ÖNAY.
97. Gülter DEMİR, **Konya İli Cihanbeyli İlçesinde Anlatılan Masalları Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi**, Selçuk Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit EMİROĞLU.
98. Özlem AKAR, **Türk Masallarında Kadın Figürü Üzerine Bir İnceleme**, Gazi Üniversitesi, 2006, Danışman: Prof. Dr. Pakize AYTAÇ.
99. Semra Bakan SALLABAŞ, **Kelile ve Dimne’de Yer Alan Masalların Dinî ve Ahlâkî Eğitime Katkıları**, Atatürk Üniversitesi, 2006, Danışman: Doç. Dr. Abbas ÇELİK.
100. Satı KUMARTAŞLIOĞLU, **Balıkesir Masallarında Motif ve Tip Araştırması**, Balıkesir Üniversitesi, 2006, Danışman: Prof. Dr. Ali DUYMAZ.
101. Elif Ülkü YILDIRIM, **Senirkent-Uluborlu Yöresi Halk Edebiyatı Mahsulleri Üzerine Bir Araştırma**, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZÇELİK.
102. Ebru Çetin MİLCİ, **Başkurt Masalları ve Başkurt Türkçesindeki Sözcük Grupları (İnceleme- Transkripsiyonlu Metin-Çeviri-Metin-Dizin)**, Marmara Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Göksel ÖZTÜRK.
103. Ahmet ÖZLER, **İlköğretim 3-4-5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâye ve Masalların Eğitimsel İşlevleri**, Selçuk Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit EMİROĞLU.
104. Nurseher KOÇER, **İlgın (Konya). ve Köylerindeki Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerine Bir İnceleme**, Selçuk Üniversitesi, 2006, Danışman: Yrd. Doç. Dr. İbrahim ALTUNEL.
105. Zeynep KÖK, **Karaisalı (Merkez). Halk Kültürü Araştırması**, Çukurova Üniversitesi, 2006, Danışman: Prof. Dr. Erman ARTUN.

106. Alpay GEZER, **Soyut Kavramların Öğretiminde Hayvan Masallarının Yeri ve Önemi**, Marmara Üniversitesi, 2007, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Rahşan GÜREL-Yrd. Doç. Dr. Latif BEYRELİ.
107. Zeynep ÇANLI, **Kütahya-Şeyhler Beldesi Folklor Örnekleri**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2007, Danışman: Prof. Dr. Ali TORUN.
108. Beyazıt ALPTEKİN, **Günyüzü ve Çevresi Folkloru**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2007, Danışman: Prof. Dr. Ali TORUN.
109. Öznur KARA, **Tarsus Masalları**, Selçuk Üniversitesi, 2007, Danışman: Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN.
110. Yıldız YENEN, **Cahit Uçuk'un Masallarında Dil ve Çocuk Eğitimi**, İnönü Üniversitesi, 2007, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ramazan ÇİFTLİKÇİ.
111. Ümmü Gülsüm BOZLAK, **Erdemli Masalları**, Selçuk Üniversitesi, 2007, Danışman: Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN.
112. Özlem GÜNALTILI GÜNDÜZ, **Oğuz Tansel'in Masal Kitaplarının Eğitim Değeri ve Türkçeye Katkısı**, İnönü Üniversitesi, 2008, Danışman: Prof. Dr. Songül TAŞ.
113. Selma ÖZEN, **Konu ve Yapı Bakımından Kırgız Peri Masalları**, Ankara Üniversitesi, 2008, Danışman: Prof. Dr. Gülzura CUMAKUNOVA.
114. Asuman ÖZKAN, **Karakter Özellikleri İtibariyle Erzincan Masallarındaki Tipler**, Selçuk Üniversitesi, 2008, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gülmisal EMİROĞLU.
115. Sevim ŞEN, **Anadolu Masallarında Kadının Yeri**, Fırat Üniversitesi, 2008, Danışman: Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK.
116. Aysun DURSUN, **Keloğlan Masallarının Tespiti ve Tasnifi**, Muğla Üniversitesi, 2008, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Naci ÖNAL.
117. Ş. Aysun SADIÇ, **Masallarda Kadın (Güneydoğu Anadolu ve Doğu Akdeniz Masal Örnekleri)**, Gaziantep Üniversitesi, 2008, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSAL.
118. Satiye DAĞI, **Safranbolu Masalları**, Selçuk Üniversitesi, 2008, Danışman: Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN.
119. Berivan Can EMMEZ, **Sözlü Gelenekten Modern Masala: Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme**, Ankara Üniversitesi, 2008, Danışman: Doç. Dr. Muhtar KUTLU.

120. Talha TUNÇ, **Manisa Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2008, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Halil Altay GÖDE.
121. Ömer Faruk POLAT, **Oğuz Tansel'in Masallarında Çocuk ve Eğitim Teması**, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, 2009, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL.
122. Arzu ARDOĞAN, **Uygur Halk Masalları**, Gazi Üniversitesi, 2009, Danışman: Şuayip KARAKAŞ.
123. Ramazan UZUN, **Konya İli Seydişehir İlçesi ve Çevresinde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimine Katkısı**, Selçuk Üniversitesi, 2009, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit EMİROĞLU.
124. Melike CANAKAY, **Türk Masallarındaki Karakterlerin İncelenmesi ve Seramik Heykel Uygulamaları**, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, 2009, Danışman: Doç. Dr. Canan ATALAY AKTUĞ.
125. Ayşe ÇELİK, **Masalların Eğitim Açısından Dil ve Kültür Edinimine Katkısı Üzerine Bir İnceleme**, Ankara Üniversitesi, 2009, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Feridun ALPER.
126. Ela SAYAR, **Samsun İli ve İlçelerinde Anlatılan Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi**, Selçuk Üniversitesi, 2009, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit EMİROĞLU.
127. Sabri DOĞAN, **Kırgız Masalları (Metin-İnceleme)**, Gazi Üniversitesi, 2009, Danışman: Prof. Dr. Naciye YILDIZ.
128. Adelya İBRAGİMOVA, **Kazak Masalları Üzerine Yapılan Çalışmaların Halk Bilimi Araştırma Yöntemleri Açısından Değerlendirilmesi**, İstanbul Üniversitesi, 2009, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir EMEKSİZ.
129. Burcu Narda YURTSEVEN, **Anadolu, Çin, Kızılderili ve Avustralya Halk Masallarında Değişme Motifinin Benzerlikleri ve Farklılıkları Açısından Karşılaştırılması**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 2009, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Füsün KOŞMAK.
130. Alfiya ZHAMAKINA, **Kazak Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Ege Üniversitesi, 2009, Danışman: Prof. Dr. Metin EKİCİ.
131. Esra AKYOL, **Muğla Masalları (Metin-İnceleme)**, Gazi Üniversitesi, 2010, Danışman: Doç. Dr. İbrahim DİLEK.

132. Murat YATAĞAN, **Özbek Halk Masalları (Özbek Halk Atasözleri)**, Dumlupınar Üniversitesi, 2010, Danışman: Doç. Dr. Bilal AKTAN.
133. Essin KAPLAN, **Anadolu Türk Masallarında Kılık Değiştirme**, Gazi Üniversitesi, 2010, Danışman: Doç. Dr. İbrahim DİLEK.
134. Esra DAĞLAR, **Bucak Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2010, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Halil Altay GÖDE.
135. Mekhribon SAFAROVA, **Eğitsel Bir Bakış Açısıyla Anadolu ve Özbek Türk Masallarında Ortak ve Farklı Motifler**, İstanbul Üniversitesi, 2010, Danışman: Doç. Dr. Yıldız KOCASAVAŞ.
136. Fahriye Ekin DANACI, **Kültürlerarası Etkileşimdeki Rolü Açısından Kırmızı Başlıklı Kız Masallarının Çevirisi**, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2010, Danışman: Doç. Dr. Emine Bogenç DEMİREL.
137. Ercan Cihan ULUPINAR, **Hovhannes Tumanyan'ın Masalları Halk Edebiyatının Çocuk Edebiyatına Yansımaları**, Ankara Üniversitesi, 2010, Danışman: Prof. Dr. Birsen KARACA.
138. Müzeyyen Eda ÖZKAYNAK, **Masal Formellerinin Sembolik Çözümlemesi**, Fırat Üniversitesi, 2013, Danışman: Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK.
139. Serkan BALCI, **Yayılım Alanlarıyla Bir Masal ve Versiyonlarının Motif İncelemesi**, Kafkas Üniversitesi, 2014, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Kürşat ÖNCÜL.
140. Seçkin SARP KAYA, **Türkiye Sahası Masal ve Efsanelerinde Demonolojik Varlıklar**, Ege Üniversitesi, 2014, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Pınar FEDAKÂR.
141. Demet ŞAFAK AYDIN, **Giresunlu Bir Masal Anası: Arife Şafak'ın Masal Anlatıcılığı ve Masalların Bağlamsal Çözümlemesi**, Gazi Üniversitesi, 2015, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL.
142. Abdulkadir ÖNKOL, **Fatma Önkol'un Masal Anlatıcılığı Ve Masalların Anlatıcı - Dinleyici Ve Anlatım Ortamı Açısından İncelenmesi**, Gazi Üniversitesi, 2015, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL.
143. Hacer AKÇAALAN, **İşlevsel Kuram Açısından Masal ve Günümüz Kütahya'sında Masalların Durumu ile İlgili Bir Değerlendirme**, Dumlupınar Üniversitesi, 2015, Danışman: Prof. Dr. Ali TORUN.

144. Pamuk NURDAN GÜMÜŞTEPE, **İslamiyet Sonrası Türk Destanlarında Masal Motifleri Üzerine Bir Değerlendirme**, Bülent Ecevit Üniversitesi, 2016, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Berna AYAZ.
145. Yusuf GÜNDÜZ, **Ahmet Ümit'in Masal Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Açısından İncelenmesi**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2016, Danışman: Prof. Dr. Aziz KILINÇ.
146. Meltem Merve KONU, **Çocuklar İçin Hazırlanan Masal Kitaplarındaki Dil Dışı Göstergelerin İncelenmesi**, Uludağ Üniversitesi, 2017, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Zeynep ÇETİNKAYA EDİZER.
147. Sedat GÜRSU, **Bingöl/Kiğı Yöresi Masal Örnekleri ve Tahlili, Bingöl Üniversitesi**, 2017, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet YAZICI.
148. Sonuç AKYOL, **Sırdı Sandık/Comoktor (Sihirli Sandık/Masallar) Adlı Kırgızca Masal Kitabı (Metin ve İnceleme)**, Çankırı Karatekin Üniversitesi, 2017, Danışman: Doç. Dr. Abdulselam ARVAS.
149. Buşra GÖKALP, **Bingöl Masallarında –Seçilmiş Örneklerde- Sembolik Masal Çözümlemeleri**, Bingöl Üniversitesi, 2018, Danışman: Prof. Dr. Hikmet TAN.
150. Sıla TOPÇAM, **Masal Anlatıcılığı ve Günümüz Masal Anlatıcılığında Hazırlanma Süreçleri**, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2019, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Banu Ayten AKIN.

1.5.3. Doktora Tezleri

Aşağıda masallar hakkında hazırlanmış doktora tezleri kronolojik olarak verilmiştir. Listede değişik kaynaklardan yararlanılmış olup az da olsa görülemeyen veya künyesi tespit edilmediği için buraya alınmayan çalışmalarda vardır.

1. Saim SAKAOĞLU, **Gümüşhane Masalları (Metin Toplama ve Tahlil)**. Atatürk Üniversitesi, 1971, Danışman: Prof. Dr. Mehmet KAPLAN.
2. Bilge SEYİDOĞLU, **Erzurum Halk Masalları Üzerine Araştırmalar**, Atatürk Üniversitesi, 1972, Danışman: Mehmet KAPLAN.

3. Umay GÜNAY, **Elazığ Masalları (İnceleme-Metin)**., Atatürk Üniversitesi, 1974, Danışman: Mehmet KAPLAN.
4. Ahmet Ali ARSLAN, **Kuzey Doğu (Kars). Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatında Masallar**, Atatürk Üniversitesi, 1980, Danışman: Prof. Dr. Ahmet Edip UYSAL.
5. Ali Berat ALPTEKİN, **Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması**, Atatürk Üniversitesi, 1982, Danışman: Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU.
6. Ziyat Abdulmecid AKKOYUNLU, **Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri**, Atatürk Üniversitesi, 1982, Danışman: Prof. Dr. Umay GÜNAY.
7. Mustafa CEMİLOĞLU, **Sorgun Köyü Halk Edebiyatı**, Uludağ Üniversitesi, 1989, Danışman: Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN.
8. Esmâ ŞİMŞEK, **Yukarıçukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması (2 Cilt)**., Fırat Üniversitesi, 1990, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali Berat ALPTEKİN.
9. Mehmet ÖZÇELİK, **Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma (2 Cilt)**., Selçuk Üniversitesi, 1993, Danışman: Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU.
10. Namık ASLAN, **Yozgat Masallarında Motif ve Tip Araştırması (İnceleme-Metinler)**., Erciyes Üniversitesi, 1994, Danışman: Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY.
11. Behiye KÖKSAL, **Gaziantep Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Selçuk Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU.
12. Yılmaz ÖNAY, **Van Masalları Üzerine Bir Araştırma**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 1995, Danışman: Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU.
13. Seyit EMİROĞLU, **Meram İlçesi (Konya). Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Selçuk Üniversitesi, 1996, Danışman: Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU.
14. Şahin KÖKTÜRK, **Azerbaycan ve Türkiye'den Derlenmiş Masalların Karşılaştırma Denemesi**, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, 1996, Danışman: Prof. Dr. Umay GÜNAY.
15. Ruhi KARA, **Erzincan Masalları (Metinler ve İncelemeler). (2 Cilt)**., Atatürk Üniversitesi, 1996, Danışman: Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU.
16. Muhsine YAVUZ, **Masalların Eğitim İşlevleri ve Dil Öğretimindeki Yeri**, Ankara Üniversitesi, 1996, Danışman: Prof. Dr. Cahit KAVCAR.
17. Berrin KARAKUZU, **Kadınhanı Halk Anlatıları Üzerine Bir Araştırma**, Selçuk Üniversitesi, 1997, Danışman: Yrd. Doç. Dr. İbrahim ALTUNEL.

18. Kadir ÖZDAMARLAR, **Develi ve Yöresinin Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografyası**, Erciyes Üniversitesi, 1997, Danışman: Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY.
19. Recep AKAY, **Türk ve Alman Masallarında Çocuk Figürleri**, Çukurova Üniversitesi, 1998, Danışman: Prof. Dr. Ülkü VURAL- Prof. Dr. Wilfried BUCH.
20. Ahmet ÖCAL, **Karakuyu Köyü (Bozazlıyan-Yozgat). Çevresi Masalları (2 Cilt).**, Atatürk Üniversitesi, 1999, Danışman: Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU.
21. Aziz KILINÇ, **Yakaafşar Kasabası Anlatı Türleri Üzerine Bir İnceleme (Hikâye, Masal, Fıkra).**, On Sekiz Mart Üniversitesi, 2001, Danışman: Prof. Dr. Kemal YÜCE.
22. Yılgin İlkay İPKIRMAZ, **Hint Masallarındaki Motifler**, Ankara Üniversitesi, 2002, Danışman: Doç. Dr. Korhan KAYA.
23. Rabia KOCAASLAN UÇKUN, **Gagauz Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi**, Ege Üniversitesi, 2003, Danışman: Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN.
24. İbrahim DİLEK, **Altay Masalları**, Gazi Üniversitesi, 2003, Danışman: Prof. Dr. İsa ÖZKAN.
25. Nedim BAKIRCI, **Türk Dünyası Coğrafyasında Tespit Edilmiş Hayvan Masalları Üzerine Bir İnceleme**, Selçuk Üniversitesi, 2004, Danışman: Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU.
26. Hüseyin BAYDEMİR, **Özbek Halk Masalları (İnceleme-Metin).**, Atatürk Üniversitesi, 2004, Danışman: Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU.
27. Hasan GÜNEŞ, **Grimm Masallarının Çocuklar Üzerindeki Etkileri**, Anadolu Üniversitesi, 2006, Danışman: Prof. Dr. Yücel KOCADORU.
28. Zeynep ÇETİNKAYA, **Masalların Türkçe Öğretimindeki Yeri ve Önemi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2007, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet YARDIMCI.
29. Yusuf KARATAŞ, **Metin İncelemesinde Söylembilim Yöntemi “Binbir Gece Masalları Üzerinde Bir Uygulama”**, Gazi Üniversitesi, 2008, Danışman: Prof. Dr. Azmi YÜKSEL.
30. Gönül GÖKDEMİR, **Kıbrıs Türk Kültüründe Masal Geleneği**, Hacettepe Üniversitesi, 2008, Danışman: Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU.
31. Kadriye TÜRKAN, **Türk Dünyası Masal Geleneğinde Şamanistik Unsurlar**, Hacettepe Üniversitesi, 2008, Danışman: Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU.

32. Neşe IŞIK, **Türk Masallarının Sembolik Açıdan Çözömlenmesi**, Fırat Üniversitesi, 2009, Danışman: Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK.
33. Elif KANCA, **Masalın Toplumsal İşlevi: Bir Göstergebilimsel Sembolik Analiz**, Hacettepe Üniversitesi, 2009, Danışman: Doç. Dr. N. Serpil ALTUNTEK.
34. Esra LÜLE MERT, **Türkçenin Sözcük Açıısından Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdığı Masallar**, Ankara Üniversitesi, 2009, Danışman: Prof. Dr. Cahit KAVCAR.
35. Handan KASIMOĞLU, **Van Yöresine Ait Türk Halk Masalları**, Gazi Üniversitesi, 2010, Danışman: Prof. Dr. Pakize AYTAÇ.
36. Burak GÖKBULUT, **Kıbrıs Türk Masalları İle Uygur Türk Masalları Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma (İnceleme-Metinler)**, Ege Üniversitesi, 2010, Danışman: Prof. Dr. Mehmet AÇA.
37. Ahmet SAÇKESEN, **Özbek Masallarının Tip ve Motif Yapısı**, Ege Üniversitesi, 2010, Danışman: Prof. Dr. Ali DUYMAZ.
38. Meriç HARMANCI, **Türk Masallarında Keloğlan Tipi**, Kocaeli Üniversitesi, 2010, Danışman: Prof. Dr. Aynur KOÇAK.
39. Mustafa GÜLTEKİN, **Tataristan Masalları Üzerinde Bir Araştırma**, Ege Üniversitesi, 2010, Danışman: Prof. Dr. Metin EKİCİ.
40. Atiye NAZLI, **Binbir Gece Masalları'nın Anadolu Türk Masallarına Etkileri Üzerine Bir Araştırma**, Selçuk Üniversitesi, 2011, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Seyit EMİROĞLU.
41. Mehtap SOLAK SAĞLAM, **Yakut (Saha) Masalları Üzerine Bir Dil İncelemesi (Giriş, İnceleme, Metinler, Dizin)**, Ege Üniversitesi, 2012, Danışman: Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN.
42. Sibel TURHAN TUNA, **Türk Masallarının Varoluşçuluk Açısından İncelenmesi**, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2013, Danışman: Doç. Dr. Mehmet Naci ÖNAL; Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĞAN.
43. Yavuz UYSAL, **Hakas Masalları (İnceleme-Metinler)**, Erciyes Üniversitesi, 2014, Danışman: Doç. Dr. Bayram DURBİLMEZ.
44. Fatih EGE, **Arketipsel Sembolizm Bağlamında Kuzeydoğu Anadolu Masallarının Analizi**, Ardahan Üniversitesi, 2015, Danışman: Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK.

45. İbrahim GÜMÜŞ, **Türk Masallarının Max Lüthi Yaklaşımıyla Çözümlemesi**, Gazi Üniversitesi, 2015, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Öcal OĞUZ.
46. Seval KASIMOĞLU, **Binbir Gece Masallarında Kahraman İzleği: Şehriyar'ın Farkındalık Yolculuğu**, Ankara Üniversitesi, 2017, Danışman: Prof. Dr. Serpil AYGÜN CENGİZ.
47. Fadime TİKBAŞ APAK, **Anadolu Sahası Türk Masallarındaki Olağanüstülük Motifi ve Uygulamalı Halk Bilimi**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2017, Danışman: Doç. Dr. Bekir ŞİŞMAN.
48. Fevziye ALSAÇ, **Anadolu Masallarında Yapı, İzlek ve Masal Kahramanlarının Tip Tahlili**, Fırat Üniversitesi, 2017, Danışman: Prof. Dr. Ebru ŞENOCAK.
49. Fatoş YALÇINKAYA, **Uygur Sihir Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi**, Ege Üniversitesi, 2018, Danışman: Prof. Dr. Alimcan İNAYET.
50. Kevser AKIN, **Estami Yazgan'ın Masallarındaki Söz Varlığından Hareketle Bağlam Temelli Okuma Faaliyetlerinin Kavram Gelişimine Etkisi**, İnönü Üniversitesi, 2018, Danışman: Prof. Dr. Hasan KAVRUK.

1.5.4. Dergiler

Türkiye’de yayımlanan masal ile ilgili makale veya derleme metinlerin olduğu bazı önemli dergilerin adları şunlardır: Alanya Folkloru, Akpınar, Azerbaijan, Burak, Çağrı, Çevren, Dil ve Tarih Coğrafya Dergisi, Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Emel, Erciyes, Fikirler, Folklor, Folklor Postası, Folklor Doğru, Folklor Edebiyat, Gaziantep Kültür, Gediz, Güney, Güneysu, Halay, Halk Bilgisi Haberleri, Halk Bilgisi Mecmuası, Halk Bilimi, Halk Kültürü, Harran, Hisar, İçel Kültürü, İnanç, Karacadağ, Karaelmas, Kardaş Edebiyatlar, Karseli, Kaynak, Köy Postası, Kuzey Kafkasya, Küçük Menderes, Mengüceli, Milli Folklor, Milli Kültür, Milliyet Sanat Dergisi, Muğla, Pazar Postası, Pınar, Sivas Folkloru, Türk Akdeniz, Türk Dili, Türk Dünyası Araştırmaları, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Türk Folklor Araştırmaları, Türk Folkloru, Türk Folkloru Araştırmaları, Türk Folklorundan

Derlemeler, Türk Kültürü, Türkoloji Dergisi, Türk Yurdu, Ülkü, Ün, Varlık, Yağmur, Yeditepe, Yeni Dergi, Yeni Erciyes, Ziraat Dünyası (Sakaoğlu, 2002).

1.5.5. Makale ve Tebliğler

Yayımlanan makalelerin büyük bir kısmı; **Türkiye Makaleler Bibliyografyası, Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası** gibi eserlerde yayımlanmıştır. Bunun dışında bibliyografyası yayımlanan dergilerin bazıları şunlardır:

Bayaz, Ahmet (1972). **Türk Dili Dizini I, II, III**, Ankara.

Toygar, Kâmil (1984). **“Çağrı” Folklor ve Halk Edebiyatı Bibliyografyası**, Ankara.

Baraz, Turhan, Sema Tetik, Nazmiye Özsan (1986). **Türk Folklor Araştırmaları Dergisi/Konu-Yazar Kaynakçası**, Eskişehir.

Onaran, Mustafa Can (1986). **Türk Kültürü Dergisi Folklor ve Halk Edebiyatı Bibliyografyası**, Erzurum. 39

Türkiye’de Halk Edebiyatı ve Folklor ile ilgili ilk seminer, 1973 yılında Ankara’da yapılan **I. Uluslararası Türk Folklor Semineri**’dir. Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü olmak üzere, çeşitli üniversitelerde, illerde ve ilçelerde düzenlenen kongre ve seminerlerde konuyla ilgili tebliğler sunulmuştur (Şimşek, 2001).

Kongre ve seminerlerde **Saim Sakaoğlu, Umay Günay, Bilge Seyidoğlu, Ali Berat Alptekin, Esmâ Şimşek, Ali Duymaz, Şahin Köktürk, Mehmet Özçelik, Nuri Taner** gibi araştırmacılar tarafından birçok tebliğ sunulmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır:

Alptekin, Ali Berat (1999). **Hayvan Masallarının Formel Yapısı**

Alptekin, Ali Berat (1999). **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Anlatılan Hayvan Masalları Üzerine Bir Araştırma**

Ayaydın, Günil Özlem (2002). **Masalla Ölümüne Meydan Okuyan İnsan: Alkestis, Dumrul, İnana ve Savistri Anlatılarının Karşılaştırmalı İncelemesi**

Karaköse, Saadet (2003). **Masalların Metafiziği Üzerine**

Korkmaz, G. Ezgi (2002). **Masal ve Tekerleme Üzerine Bir İnceleme: Zaman Zaman İçinde**

Sever, Mustafa (2003). **Masallarda Dış Can (Canın Beden Dışında Saklanması).**

Şenocak, Ebru (2002). **Mazgirtli Bir Masal Anlatıcısı: Süleyman Gül**

Şimşek, Esmâ (2002). **Malatyalı Bir Masal Anası: Suzan Geniş**

Bu çalışmalar yayımlanma tarihlerine göre sıralandırılmış ve **Okan Alay, Bingöl Masalları (İnceleme-Metin). Elazığ, 2005, Sagıp Atlı, Kastamonu Masalları (Araştırma-İnceleme-Metin), Isparta, 2011 ve Rifat Evcim, Anadolu’da Anlatılan Masallarda, Âdet ve İnanmalar Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme, 2015, Afyonkarahisar** adlı yüksek lisans tezlerinden de yararlanılmıştır. Ayrıca listenin oluşmasında YÖK tez arşivinden, üniversitelerde yapılan çalışmalarda makale ve bildirilerden de yararlanılmıştır.

1.6. Çalışmamızda İncelenen Masal Kitapları

Çalışmamızda 4 eser incelenmiştir. Bu eserler şunlardır; Saim Sakoğlu/ Gümüşhane-Bayburt Masalları, Ali Berat Alptekin/ Taşeli Masalları, Umay Günay/ Elazığ Masalları ve Propp Metodu, Mehmet Özçelik/ Afyonkarahisar Masalları Araştırma- İnceleme- Metin.

Çalışmamızda kullanılan baskı 2002. Yayın Evi Akçağ yayınları. Sayfa sayısı; 558.

“Gümüşhane/Bayburt Masalları” adlı eser Saim Sakaoğlu’nun Prof. Dr. Mehmet Kaplan danışmanlığında hazırladığı doktora çalışmasıdır. Eser 1971 yılında yayımlandığında sadece Gümüşhane masalları adını taşıyordu ancak 1989 yılında Gümüşhane ilinin ikiye ayrılıp bir bölümünün Bayburt adını alması üzerine kitaba “Gümüşhane/Bayburt Masalları” adı verilmiştir. Kitap, giriş ve dört bölümden oluşmuştur. Girişte genel olarak masal tanımları, özellikleri, tasnifleri, masal kitapları vb. konulardan bahsedilmiştir. Birinci Bölüm, “Gümüşhane Masallarının Derleme Şekli” adını taşımaktadır. Burada Gümüşhane/Bayburt masallarının derleme şekli vb. konular ele alınmıştır. İkinci Bölüm, “Gümüşhane Masallarının Tasnif ve

Tahlili” adını taşımaktadır. Burada Gümüşhane/Bayburt masallarının tasnif ve tahlili ele alınmıştır. Üçüncü Bölüm, “Gümüşhane Masallarında Ortak Unsurlar” adını taşımaktadır. Burada Gümüşhane/Bayburt masallarındaki ortak unsurlardan bahsedilmiştir. Dördüncü Bölüm, “Metinler” adını taşımaktadır. Burada Gümüşhane/Bayburt’tan derlenen masal metinleri yer almaktadır. Çalışma; indeks, lügatçe ve bibliyografya bölümleri ile bitirilmiştir.

Eserde 70 masal yer almaktadır. Sakaoğlu, bu masalları 504 köyü bulunan Gümüşhane ve Bayburt’un 65 köyünden derlemiştir.

Çalışmamızda kullanılan baskı 2002 Ankara. Yayın evi, Akçağ yayınları. Sayfa sayısı 481.

“Taşeli Masalları” adlı eser Ali Berat Alptekin’in Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu danışmanlığında hazırladığı doktora çalışmasıdır. 1982 yılında hazırlanan çalışma, giriş ve altı bölümden müteşekkildir. Giriş bölümünde Taşeli Plâtosu’nun yeri ve bölgenin coğrafi özellikleri, Türk masalları üzerine yapılan çalışmalar, Taşeli Plâtosu masalları hakkında genel bilgiler ve masalların yapısı yer almaktadır. İkinci bölüm, “Taşeli Plâtosu Masallarını Derleme Şekli” adını taşımaktadır. Burada derleme yapılmadan önce yapılan hazırlıklar, derleme ile ilgili bazı hususlar ve kaynak şahıslar hakkında bilgiler yer almaktadır. Üçüncü Bölüm, “Taşeli Plâtosu Masallarının Tip Yapısı” adını taşımaktadır. Burada masalların dünyadaki tip tasnifleri ve Türkiye’de tip tasnifleri hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü Bölüm, “Taşeli Plâtosu Masallarının Tasnifi ve Özeti” adını taşımaktadır. Burada masalların tasnifi ve derlenen masalların tip numaraları ve özetine yer verilmiştir. Beşinci Bölüm, “Taşeli Plâtosu Masallarının Motif Yapısı” adını taşımaktadır. Burada motif nedir, Türkiye’de anlatmaya dayanan türlerdeki motif çalışmaları, Taşeli Plâtosu Masallarında Tespit Edilen Motiflerin “Motif Index Of Folk- Literature”a göre tasnifine yer verilmiştir. Bu bölümden sonra sonuç ve bibliyografyaya yer verilmiştir. Son olarak altıncı bölümde ise Taşeli Plâtosu’ndan derlenen 70 masalın metinlerine yer verilmiştir.

Çalışmamızda kullanılan baskı 1. Baskı Mayıs 2004. Yayın evi; Fakülte Kitabevi. Sayfa sayısı; 476.

“Afyonkarahisar Masalları Araştırma-İnceleme-Metin” adlı çalışma Mehmet Özçelik’in 1993 yılında Prof. Dr. Saim Sakaoglu danışmanlığında hazırladığı doktora çalışmasıdır. Çalışma; Giriş, dört bölüm ve bibliyografya bölümlerinden oluşmuştur. Girişte masallar üzerine yapılan ilmî çalışmalara ve Afyonkarahisar masalları üzerine yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Birinci bölüm “Afyonkarahisar Masallarında Ortak Unsurlar” adını taşımaktadır. Burada Afyonkarahisar masallarındaki ortak unsurlar, kahramanlar, mekân, çevre ve masalların formel yapısı başlıkları altında incelenmiştir. İkinci bölüm “Afyonkarahisar Masallarının Tip Yapısı” adını taşımaktadır. Burada Afyonkarahisar masallarının tipleri tespit edilmiş ve Eberhard-Boratav ve Aarne-Thompson kataloglarındaki tip numaraları ile motif sıraları verilmiştir. Üçüncü bölüm “Afyonkarahisar Masallarının Motif Yapısı” adını taşımaktadır. Burada, masalarda tespit edilen motifler, Stith Thompson’un Motif-Index’i ile mukayesesi yapılarak motif numaraları tespit edilmiştir. Bu bölümün ardından sonuç ve bibliyografya verilmiştir. Son olarak dördüncü bölümde Afyonkarahisar’da tespit edilen 70 masal metnine yer verilmiştir.

Çalışmamızda kullanılan baskı 2. Basım Ankara 2011. Yayın evi Akçağ yayınları. Sayfa Sayısı; 788.

“Elazığ Masalları ve Propp Metodu” adlı eser Umay Günay’ın Prof. Dr. Mehmet Kaplan’ın danışmanlığında hazırladığı doktora çalışmasıdır. 1973 yılında hazırlanan çalışma, giriş, üç bölüm ve ekler kısmından müteşekkildir. Giriş üç konuyu ihtiva etmektedir. Masal tetkiklerinin niçin önemli olduğu ve faydaları, eski kaynaklarda masal, ilmî masal tetkikleri ve yapılan önemli masal derlemeleri ve son olarak Türkiye’de Cumhuriyetten önce ve sonra yapılan masal derleme ve çalışmaları tanıtılmıştır. Günay eserinde Amerika’da ve Avrupa’da folklorcular, dilciler, antropologlar ve edebî tenkitçiler tarafından benimsenerek kullanılan Propp metoduna geniş bir yer ayırmıştır. Umay Günay, bölümlere isim vermemiş birinci, ikinci bölüm vb. şeklinde ayırmıştır. Birinci Bölümde, Elazığ’dan derlenen ve incelenen 70 masal metni yer almaktadır. İkinci Bölümde ise Elazığ masallarının

tahlili yapılmıştır. Bu bölümde Günay, masalları Vladimir Propp'un metoduna göre tahlil yapmıştır. Propp metoduna göre yapılan tahlil sonucunda 31 fonksiyon tespit edilmiştir. Propp'un tespit ettiğinden başka bir fonksiyona rastlanmamıştır. Ancak fonksiyonların tâli sınıflarına göre bazı ilaveler yapılmıştır. Yedi fonksiyona sekiz yeni tâli sınıf tespit ederek bunlara yeni numaralar vermiştir. Üçüncü Bölümde Elazığ masallarının ortak yapı özellikleri üzerinde durulmuş ve formül hâline getirilen masallar ayrıca bir tablo üzerinde gösterilmiştir. Sonuç, özet, sözlük ve bibliyografya ile çalışma sonlandırılmıştır. Ayrıca çalışmanın sonunda da ekler kısmı yer almaktadır. Burada, masal ile ilgili çeşitli konularda makalelere yer verilmiştir.

1.7. Çalışmamızda İncelenen Masallar Hakkında Bazı Tespitler

Çalışmamızda yukarıda da bahsettiğimiz gibi dört kitap incelenmiştir. Bu eserin her birinde yetmiş adet masal bulunmaktadır. Toplamda iki yüz seksen masal incelenmiştir. Çalışmamızda Gümüşhane-Bayburt, Taşeli, Afyonkarahisar ve Elazığ yörelerine ait masallar incelenmiştir. İnceleme sonucunda bu yörelere özgü masallara rastlanmakla birlikte aynı isme sahip ve aynı muhtevaya sahip ortak masallara rastlanmıştır. Bununla birlikte farklı isimli ve aynı muhtevaya sahip ortak masallara da rastlanmıştır. Aşağıda tespit ettiğimiz masallara yer verilmiştir.

1. Çalışmamızda incelenen eserlerde aynı isimde olan ortak masallara rastlanmıştır. Ayrıca içeriği benzer ya da aynı olan masallara da rastlanmıştır.

Aynı isimli ortak masallar:

“*Bitle Pire*” adlı masal Sakaoğlu ve Alptekin’in eserlerinde ortaktır.

“*Ağlayan Narla Gülen Ayva*” adlı masal Sakaoğlu’nun ve Alptekin’in eserlerinde ortaktır.

“*Tuz Kadar Sevgi*” adlı masal Sakaoğlu’nun ve Özçelik’in eserlerinde ortaktır.

“*Helvacı Güzeli*” adlı masal Sakaoğlu’nda ve Günay’ın eserlerinde ortaktır.

“*Avcı Mehmet’in Oğlu*” adlı masal Sakaoğlu ve Günay’ın eserlerinde ortaktır.

“*İğci Baba*” adlı masal Alptekin ve Günay’ın eserlerinde ortaktır.

“*Muradına Nail Olmayan Dilber*” adlı masal Alptekin ve Sakaoğlu’nun eserlerinde ortaktır.

“İnsan Yiyen Kız” Sakaoğlu ve Özçelik’in eserlerinde ortakdır.

“Tüylüce” adlı masal Sakaoğlu’nun ve Günay’ın eserlerinde ortakdır.

Benzer içeriklere sahip olan masallar:

- Günay’ın eserindeki “*Bacılar*” ile Özçelik’in eserindeki “*Gurbete Giden Gelin*”;
- Günay’ın eserindeki “*Keloğlan Sarmısaki Beyoğlu*” ile Sakaoğlu’nun eserindeki “*Değirmenci ile Tilki*” ve Özçelik’in eserindeki “*Keloğlan ile Tilki*”;
- Sakaoğlu’nun eserindeki “*Ne İdim Ne Oldum Ne Olacağım*” ile Günay’ın eserindeki “*Neydim Ne Oldum Ne Olacağım*”;
- Sakaoğlu’nun eserindeki “*Hani Ya Bacımın Ayağı*” ile Günay’ın eserindeki “*Bacı Bacı Can Bacı*” ve Alptekin’in eserindeki “*Geyik Oğlan*” ve Özçelik’in eserindeki “*Oduncunun Çocukları*”;
- Sakaoğlu’nun eserindeki “*Sır Saklayamayan Padişah Kızı*”, Günay’ın eserindeki “*Ahmet Ağa ve Sıçan Çocuk*”, Özçelik’in eserindeki “*Yılan Adam*”;
- Sakaoğlu’nun eserindeki “*Köpekle Evlenen Kız*”, Günay’ın eserindeki “*Kara Köpek*”, Özçelik’in eserindeki “*Köpekle Evlenen Kız*”;
- Alptekin’in eserindeki “*Çocuğun Rüyası*”, Günay’ın eserindeki “*Rüya*”;
- Alptekin’in eserindeki “*Gençlikte mi İhtiyarlıkta mı*”, Sakaoğlu’nun eserindeki “*Gençlikte mi Kocalıkta mı*”;
- Alptekin’in eserindeki “*Zümrüdüanka*”, Günay’ın eserindeki “*Elma Ağacı*”;
- Alptekin’in eserindeki “*Tezer Ağa*”, “*Hanımından Korkan Osman Ağa*”, Sakaoğlu’nun eserindeki “*Korkak Deli*”, Günay’ın eserindeki “*Çulfacıoğlu Mehmet Onbaşı*”, Özçelik’in eserindeki “*Zor Mehmet Ağa*”;
- Sakaoğlu’nun eserindeki “*Şansını Açtıran Adam*”, Alptekin’in eserindeki “*Allah’ı Arayan Adam*”;
- Sakaoğlu’nun eserindeki “*Suyu Altın Eden Tas*”, Alptekin’in eserindeki “*Tembel Ahmet*”;
- Günay’ın eserindeki “*İsfahan Padişahının Üç Oğlu*”, Alptekin “*Zan Uşakları*”,

- Günay'ın eserindeki “*Şah Meran'ın Yüzüğü*”, “*Avcı Mehmet*”, Alptekin'in eserindeki “*Kedi, Köpek ve Yılan'ın Mükâfatı*”, Özçelik'in eserindeki “*Avcı Mehmet*” ;
- Sakaoğlu'nun eserindeki “*Padişahın Konuşamayan Kızı*”, Günay'ın eserindeki “*İhtiyar Adamın Oğlu*”, Alptekin'in eserindeki “*Balık Bilmezse Halık Bilir*”,
- Alptekin'in eserindeki “*Baş Müneccim*”, Sakaoğlu'nun eserindeki “*Cindar*”,
- Günay'ın eserindeki “*Kırk Gün Ölü Bekleyen Kız*”, Alptekin'in eserindeki “*Sabır Taşı*”,
- Alptekin'in eserindeki “*Congalaz Karısı*”, Günay'ın eserindeki “*Kül Eşek*”,
- Alptekin'in eserindeki “*Şah İsmail*”, “*Aslan Mehmet*”; Günay'ın eserindeki “*Şah İsmail*”, Sakaoğlu'nun eserindeki “*Ne İdim Ne Oldum Ne Olacağım*”, “*Melikşah*”,
- Alptekin'in eserindeki “*Üç Turunçlar*”, “*Hıyardan Şemşem Güzeli*”, Özçelik'in eserindeki Günay'ın eserindeki “*Üç Nar*”,
- Özçelik'in eserindeki “*Ayağına Diken Batan Horoz*”, Sakaoğlu'nun eserindeki “*Ayağına Diken Batan Serçe*”,
- Günay'ın eserindeki “*Ayı Kulak*”, “*Elma Ağacı*”, “*Zümrüdüanka Kuşu*”, Özçelik'in eserindeki “*Dipsiz Kuyu*”,
- Sakaoğlu'nun eserindeki “*Yazılan Yazı Bozulmaz*”, Özçelik'in eserindeki “*Yazı Bozulmazmış*”,
- Sakaoğlu'nun eserindeki “*Çoban Ahmet*”, Sakaoğlu'nun eserindeki “*Gençlikte mi Kocalıkta mı*”, Özçelik'in eserindeki “*Padişah Olan Çoban*”, Alptekin'in eserindeki “*Gençlikte mi İhtiyarlıkta mı*”,
- Özçelik'in eserindeki “*Keloğlan ile Dev*”, Günay'ın eserindeki “*Kotan*”,
- Özçelik'in eserindeki “*Yedi Kardeşin Bacısı*”, “*Kaya Oğlan*”, Günay'ın eserindeki “*Kül Eşek*”,
- Özçelik'in eserindeki “*Keloğlan ile Cambazlar*”, Alptekin'in eserindeki “*Dört Köşeler*”,
- Alptekin'in eserindeki “*Keloğlanla Kötü Köse*”, Özçelik'in eserindeki “*Keloğlan ile Köse*”,

- Günay’ın eserindeki “*Kıratlı*” adlı masal ile “*Mücevher Topu*”,
- Günay’ın eserindeki “*Gül Sinan’a Ne Yaptı Sinan Gül’ü İncitti*” isimli masal ile “*Çin-i Maçin Padişahı*”,
- Alptekin’in eserindeki “*Hanımından Korkan Osman Ağa*” adlı masal ile “*Tezer Ağa*”,
- Alptekin’in eserindeki “*Padişahın Üç Kızı*”, Alptekin’in eserindeki “*Vezirin Üç Kızı ve Padişahın Oğlu*”, Günay’ın eserindeki “*Gülükan*”, Özçelik’in eserindeki “*Altın Saçlı Oğlanla Altın Saçlı Kız*”,
- Alptekin ve Özçelik’in eserlerinde ortak olan “*Sabır Taşı*”, Günay’ın eserindeki “*Kırk Gün Ölü Bekleyen Kız*”.

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU SAHASI TÜRK MASALLARINDA KOZMOGRAFYA

1.8. KOZMOGRAFYA NEDİR?

Türk Dil Kurumu, kozmografi kelimesinin anlamını şu şekilde vermiştir; *“Gök biliminin, matematik ve fiziğin yalnız temel kavramlarından yararlanarak en belli başlı olayları ele alan dalı.”* (TDK, 2009: 1227).

İçinde yaşadığımız evren, varoluşumuzdan bu yana insanlar için merak konusu olup sanata ve edebiyata konu olmuştur. Kozmoloji terimi dünya ile ilgili araştırmalar dizinidir. Fakat kozmolojinin diğer bilim dallarından ayrılan bir yönü vardır. Kozmoloji ortaya çıkmadan evvel evren teolojik ve fıkırsel karakterli bir yapıdaydı. Evrenin yukarısını oluşturan gök, tanrının yaşadığı yer olarak görüldüğü için iyi, yer altı dediğimiz evrenin altını oluşturan kısımda ise iyi tanrıların zıttı varlıklar ve tanrılar yaşıyor diye düşünülürdü. Hâl böyleyken kozmolojiyi sadece bilimsel gözlem ve deneysel verilere dayandırmak doğru değildir. Çünkü kozmoloji bütün olarak evrenin bilgisini elde etme bilimi olarak görülse de elimizdeki edebiyat ürünleri ile tam bir uyum göstermemektedir. Fakat günümüzde evreni sadece bilimsel verilere dayandıranlar olduğu gibi mitolojik metinlerdeki evren anlayışını da kabul edenlere rastlanmaktadır. Mitolojik metinler, bilinmeyen bir zamanda ve yerde yaşanan, olağanüstü varlıklar ve olayların anlatımıdır ve genellikle kültürler arası farklılıklar görülse de hikâyeler genellikle tanrı-gökyüzü ve yer arasında geçmektedir ve yaratılış hikâyeleri ile başlamaktadır.

Türk mitolojisi hakkında en önemli bilgileri Altay ve Yakut Türkleri arasından derlenen yaratılış mitleri vermektedir. Bu mitlerin çoğu Rus bilim adamları tarafından derlenmiştir. Bunlar arasında Radloff, Potanin, Verbitskiy ve Anohin yer alır (Taş, 2017: 87-95).

Bu mitolojik hikâyeler arasında en hacimli olanı Verbitskiy'in Altay Türkleri arasında derlediği mitolojik metinlerdir. Hacim açısından ona benzeyen Radloff tarafından derlenen hikâyedir. Mitolojik yaratılış efsaneleri şu şekilde başlamaktadır;

“Henüz ne Gök ne de Yer vardı. Sadece Ülgen vardı. O uçsuz-bucaksız deniz üzerinde oradan oraya koşuşturuyor ve dalgalandırıyor. Denizde tutunacak sert bir yer de yoktu...”

“Yer ve Gök yaratılmadan önce her şey su’dan ibaretti. Ne Yer ne Gök vardı. Güneş ve Ay da henüz yoktu.

O zaman tanrıların en yükseği, bütün varlıkların başlangıcı, insanoğullarının atası ve anası Tengere Kayra Kan kendisine benzer bir varlık yaratarak ona ‘kişi’ dedi. Kayra Kan ile kişi su üzerinde iki kara kaz gibi yüzüyorlardı... (Taş, 2017: 88).

Görüldüğü gibi bu ifadeler evren var olmadan önce kaostan ibarettir. Su, Türkler için kutsaldır. Yaratılışla ilgili mitolojik hikâyelerin ortak motifi olan su, yukarıda bahsettiğimiz Altay bölgesinde yaşayan Türklerden derlenmiş olan yaratılış hikâyelerinin hepsinde ortak bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Altay yaratılış mitlerinin tamamında, önceleri her tarafın sularla kaplı olduğu söylenir ki diğer mitolojik hikâyelerin çoğunda ve semavi dinlerde de böyledir. İncil’de ve Tevrat’ta henüz hiçbir yer yokken Tanrı’nın ruhunun su üzerinde uçtuğu bildirilmektedir. Sudan yaratılış ve yaratılışı yeniden meydana getiren tufan hadiseleri mitolojilerde ve destanlarda önemli bir yer tutmaktadır. Daha sonra hikâye sudan kum ya da toprak çıkarılmasıyla devam etmektedir. Evren toprağın büyümesiyle ortaya çıkmaktadır. Daha sonra bu topraktan, önce erkek sonra dişinin yaratıldığını görmekteyiz. Ayrıca *“Henüz ne Gök ne de Yer vardı.”* derken bile gök ve yerden bahsedilmesi de eski Türk inançlarında göklerin her zaman kutsal bir varlık olduğunun göstergesidir. Ayrıca gök, her zaman Tanrı’nın mekânı olarak bilinirdi. Hatta Oğuz Kağan’ın gökten inen ışıktan olan hanımının Gün Han, Ay Han ve Yıldız Han isimli çocukları, ağaç kovuğundan olan hanımından ise Gök Han, Dağ Han ve Deniz Han isimli oğulları olmuştur. Görülüyor ki gök unsurları eski Türk inancında, destanlarında ve metinlerinde oldukça fazladır (Duran, 2012: 112-113).

Farklı bir açıdan bakacak olursak insanoğlu ilk çağlardan itibaren evren düzenine merak duymuş ve güneşin batışından doğuşuna, mevsimlerden yağış çeşitlerine, gök cisimlerinden yıldız kaymasına kadar tabiattaki her olayı incelemiştir. Mevsim değişiklikleri, yağışlar ve güneş tutulmalarının hayatlarını her yönde etkilemelerinden dolayı hem korkuyorlar hem de bu olayların nedenini

öğrenip kontrol altına almak ya da tedbir almak istiyorlardı. Bunun üzerine bilim adamları ve kozmograflar gökyüzünü inceleyerek gök haritaları çıkarmaya saat ve takvim oluşturmaya başlamışlardır. Böylelikle yağışlar önceden tahmin ederek hem hayat kalitelerini artırmayı amaçlamışlar hem de tarımsal faaliyetleri daha akıllıca yürütmüşlerdir.

İnsanoğlu, var olduğu günden beri evreni ve evrene ait her şeyi merak etmiş ve sorgulamıştır. Gökyüzü, uçsuz bucaksızlığı ve esrarengiz olmasıyla insanların ilgisini çekiyordu. Bu sebeple insanların gökyüzüne olan merakı daha fazla artmış ve gökyüzünü, yıldızları gözlemlemeye başlamışlardır. Aslında kozmik âlem, tabiat unsuru olarak sayılmaz fakat kozmik âlem tabiatın tamamlayıcı bir unsuru olduğu için tabiattan ayrı düşünülemez. Kozmik âlem, içine gökyüzünü, yıldızları, güneşi, ayı, gezegenleri vb. alır. Tabii kozmik âlem içindeki doğa olaylarını da unutmamak gerekir. Masallarda kozmik âlemle ilgili unsurlar bulunmaktadır fakat Divan Edebiyatındaki gibi kozmik âleme yönelik teşbihler, teşhisler ve mübalağalar yoktur. Masallarda kozmik âlem, gerçek hayattaki yansımalarıyla, canlılığıyla ve sadeliğiyle karşımıza çıkmaktadır.

1.8.1. DOĞA OLAYLARI

Meteorolojik ve jeolojik olarak ikiye ayrılan doğa olayları tüm canlıların yaşamını doğrudan doğruya etkilemektedir. Özellikle kötü sonuçlanan doğa olayları canlıların varlığını tehdit etmekte ve canlıların yaşamını zorlaştırmaktadır.

Altaylılar tarafından inanılan Anamaygıl ve Ak-ene adlarında iki dişi ruh vardır. Bu ruhlar hem gök hem de yer-su unsurlarıyla ilgilidir. Bazı Türk topluluklarına göre rüzgâr ve kasırga çeşitli ruhların işidir. Hatta yağmur yağmasını sağlayan ruhlar da vardır. Eski devirlerde yad, yada veya başka isimlerle anılan bir taşın gerektiğinde yağmur, kar yağdırmak ve rüzgâr estirmek için kullanıldığına ilişkin rivayetler vardır. İslâmî dönem mitlerinde de yada taşına rastlanmaktadır. Yada taşı Allah'ın Türklere Nuh ve Yafes aracılığıyla gönderdiği bir taş olarak bilinmektedir (Çoruhlu, 2012: 46-47).

İncelenen eserlerde jeolojik doğa olaylarına (Deprem, yanardağ patlamaları ve tsunami) rastlanmamıştır. İncelenen eserlerde meteorolojik doğa olayları

bulunmaktadır. Bunlar; fırtına, gök gürlemesi, rüzgâr ve şimşektir. Ayrıca yağış şekilleri de masallarda mevcuttur. Bunlar; dolu, kar, tipi ve yağmurdur.

1.8.1.1. Fırtına

Fırtına incelenen eserler içinde üç masalda yer almaktadır. Masallarda fırtına, genellikle kahramanların yapacağı işlerden onları alıkoyan bir doğa olayı olarak karşımıza çıkmaktadır ya da çıkan fırtına ile olabilecek kötü durumlardan kurtulurlar. Bu yönüyle de fırtınayı olumlu ve olumsuz bir yapıyla görürüz.

Neydim Ne Oldum Ne Olacağım adlı masalda bir padişah varmış. Bu padişah bir gün kızı için remil atar ve kızının fakir biri ile evleneceğini görür. Padişah buna karşı çıkarak kızını zengin birine verir. Kız verildiği yere doğru yola çıkar. Yolda **fırtına** çıkar. Dalgalar kızı götürür deniz kıyısına bırakır (Günay, 2011: 66).

Yaban Tezeği adlı masalda fakir bir kız komşularıyla beraber yaban tezeği toplamaya gidermiş. Sonbahar mevsiminde yaban tezeği toplarken **fırtına** kopar ve yağmur yağmaya başlar (Günay, 2011: 276).

Çocuk İsteyen Kadın adlı masalda çok zengin bir adam varmış. Bu adamın çocuğu olmazmış. Birinci karısından olmayınca ikinciyle evlenir ondan da olmaz. İlk karısı bir gün mezarlıkta dua ederken bir yılan gelir ve ona çocuğu olacağını fakat çocuk kırk günlükken kadının öleceğini söyler. Kadın da bunu kabul eder. Kadın kırk gün sonra ölür. O gece **fırtına** kopar çok yağmur yağar adamın ikinci karısı da bu çocuğu bir ekmek teknesine koyar ve sel sularına bırakır (Özçelik, 2004: 378).

1.8.1.2. Gök gürlemesi / gürültüsü

Gök gürültüsü, şimşek ve yıldırım sırasında ortaya çıkan, patlamayı anımsatan bir doğa olayıdır.

İncelenen eserlerde gök gürlemesi iki masalda geçmektedir. Elma Ağacı adlı masalda gök gürlemesi, ejderhanın gök gürültüsü eşliğinde masal kahramanının karşısına çıkması şeklinde geçerken, Tuz Kadar Sevgi adlı masalda gök gürültüsü normal bir doğa olayı olarak geçmektedir.

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda bezirgânlar yolda giderlerken **gök gürler** şimşek çakar Tembel Ahmet durmalarını söyler ancak bezirgânlar oranın haramilerin yeri olduğunu söyleyip durmak istemezler (Sakaoğlu, 2002: 468).

Elma Ağacı adlı masalda padişahın bir bahçesi varmış. Bahçede bir elma ağacı varmış fakat bu elma ağacı yılda bir defa meyve verirmiş. O meyveyi de her yıl ejderha yermiş. Padişahın küçük oğlu bu ejderhayı bir gün ağacın altında oturup bekler. Ejderha, **gök gürültüsü** ve şimşek eşliğinde gelir. Ejderhayı yaralar ancak ilk seferinde öldüremez. Fakat elmayı babasına verir. Daha sonra ejderhanın yaşadığı kuyuya gider ve ejderhayı öldürür (Günay, 2011: 372).

1.8.1.3. Rüzgâr-yel

İncelenen eserlerde dört masalda geçen rüzgâr, normal bir doğa olayı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda padişahın kızı kocasının bir yılan olmadığını kız kardeşlerine söyleyince aniden bir **rüzgâr** çıkar kız ne yana gideceğini bilemez (Sakaoğlu, 2002: 318).

Melikşah adlı masalda bütün kitapları hatmeden padişahın oğlu babasından avcılığa çıkmak için izin ister. Ava çıktığında kendi memleketinin dışına çıktığında önüne bir geyik düşer. Geyik kaçça kaçça bir deniz kıyısına gelir. Orada bulunan bir kayığa atlayıp kaçır. Bu da arkasından bir kayığa atlar. **Yel** kayığı alır götürür maymunlar ülkesine çıkarır (Sakaoğlu, 2002: 397).

Asker Karısına İftira adlı masalda asker karısı, kendisinden yakınlık isteyen kaptana ikna olmayınca beddua eder ve denizde bir **rüzgâr** esmeye başlar ve gemi paramparça olur (Sakaoğlu, 2002: 463).

Kül Eşek adlı masalda mağaralarında ateşi sönen kız, devlerden ateş almaya gider. Kendilerinden ateş aldığını duyan devler bu kıza kızar ve kız su isteyince içinde yılan olan bir su içirir. Yılan kızın içine kaçır. Kız rahatsızlanmaya başlayınca kıza iftira ederler ve kıızı, kardeşleri dağın başına götürür ağaç keseceğini bu nedenle beklemesini söyler. Kız **rüzgâr** estikçe kardeşinin ağaç kestiğini zanneder daha sonra kız orada uyuyunca kardeşi onu orada bırakır gelir (Günay, 2011: 146).

1.8.1.4. Şimşek

Şimşek, incelenen eserlerde iki masalda geçmektedir. Ayrıca mitolojilerde şimşek ve yıldırımlar tanrıların silahı diye düşünüldüğü için her zaman korkulan bir doğa olayı olmuştur.

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda bezirgânlar yolda giderlerken gök gürler **şimşek** çakar Tembel Ahmet durmalarını söyler ancak bezirgânlar oranın haramilerin yeri olduğunu söyleyip durmak istemezler (Sakaoğlu, 2002: 468).

Elma Ağacı adlı masalda padişahın bir bahçesi varmış. Bahçede bir elma ağacı varmış fakat bu elma ağacı yılda bir defa meyve verirmiş. O meyveyi de her yıl ejderha yermiş. Padişahın küçük oğlu bu ejderhayı bir gün ağacın altında oturup bekler. Ejderha, gök gürültüsü ve **şimşek** eşliğinde gelir. Ejderhayı yaralar ancak ilk seferinde öldüremez. Fakat elmayı babasına verir. Daha sonra ejderhanın yaşadığı kuyuya gider ve ejderhayı öldürür (Günay, 2011: 372).

1.8.1.5. Yağış Şekilleri

Atmosferde bulunan su buharları, yoğunlaşıp katı ya da sıvı hâlde yeryüzüne düşerler.

Masallarda yağış şekilleri az da olsa vardır. İncelenen eserlerde rastlanan yağış şekilleri; dolu, kar, tipi ve yağmurdur.

İncelenen eserlerde en fazla söz edilen yağış şekli yağmurdur. Yağmur, bolluk ve bereketi ayrıca canlıların yaşaması için çok önemlidir. Yağmur, incelenen eserlerde dokuz masalda geçmektedir. Yağmur, masallarda diğer edebiyat ürünlerinde olduğu gibi romantizm unsuru ya da teşbih unsuru olarak değil sadece yağış şekli olarak geçmektedir.

Sonuç olarak bu ana başlık altındaki yağış şekilleri sadece tabiat olayı olarak kullanılmış ve özel bir anlam, tasvir veya teşbih ögesi olarak kullanılmamıştır.

1.8.1.5.1. Dolu

İncelenen eserlerde dolu, bir masalda geçmektedir.

Dul Kadının Oğlu adlı masalda Hasan, bezirgânın hizmetinden ayrılır ve memleketine doğru yola çıkar. Yolda bir çayın ağzında bir bezirgânın oturduğunu görür ve orada oturmamasını dağın başına kara bulutların çöktüğünü bu nedenle yüksekte oturmasını nasihat eder. Bir süre sonra yağmur ve **dolu** başlar bezirgânı ve kervanını alır götürür (Günay, 2011: 162).

1.8.1.5.2. Kar

İncelenen eserlerde kar, bir masalda geçmektedir.

Bir Kolu Gümüş Bir Kolu Altın adlı masalda bir karı koca varmış. Bu kadını hiç namahrem görmemiş. Bir gün kocası hacca gitmiş. Karısının yanına da bir hizmetçi kız koymuş. Bir gece yağmur yağar, **kar** yağar, çok tipi olur. Bir atlı kapıya gelir ve çok ıslandığını, kendini içeri almalarını söyler. Hizmetçi bu kadını içeri alır (Günay, 2011: 81).

1.8.1.5.3. Tipi

İncelenen eserlerde dolu, iki masalda geçmektedir.

Bir Kolu Gümüş Bir Kolu Altın adlı masalda bir karı koca varmış. Bu kadını hiç namahrem görmemiş. Bir gün kocası hacca gitmiş. Karısının yanına da bir hizmetçi kız koymuş. Bir gece yağmur yağar, kar yağar, çok **tipi** olur. Bir atlı kapıya gelir ve çok ıslandığını, kendini içeri almalarını söyler. Hizmetçi bu kadını içeri alır (Günay, 2011: 81).

Balıkçı Güzeli adlı masalda babasının mesleğini annesinden öğrenmeden evvel avcılık yapan oğlan bir gün **tipiye** tutulur ve annesine gidip artık bu meslekten bıktığını kendisini bir gün ayıların ve kurtların yiyeceğini söyler (Günay, 2011: 284).

1.8.1.5.4. Yağmur

İncelenen eserlerde yağmur, dokuz masalda geçmektedir.

Macun adlı masalda Keloğlan yağın **yağmurda** ıslanmamak için bir akıl düşünür. Kıyafetlerini çıkarıp taşın üstüne koyarak üstüne oturur. **Yağmur** dindikten sonra da kalkıp kıyafetlerini giyip tekrar yoluna devam eder (Sakaoğlu, 2002: 392).

Bir Kolu Gümüş Bir Kolu Altın adlı masalda bir karı koca varmış. Bu kadını hiç namahrem görmemiş. Bir gün kocası hacca gitmiş. Karısının yanına da bir hizmetçi kız koymuş. Bir gece **yağmur** yağar, kar yağar, çok tipi olur. Bir atlı kapıya gelir ve çok ıslandığını, kendini içeri almalarını söyler. Hizmetçi bu kadını içeri alır (Günay, 2011: 81).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda Hasan, bezirgânın hizmetinden ayrılır ve memleketine doğru yola çıkar. Yolda bir çayın ağzında bir bezirgânın oturduğunu

görür ve orada oturmamasını dağın başına kara bulutların çöktüğünü bu nedenle yüksekte oturmasını nasihat eder. Bir süre sonra **yağmur** ve dolu başlar bezirgânı ve kervanını alır götürür (Günay, 2011: 162).

Yaban Tezeği adlı masalda fakir bir kız komşularıyla beraber yaban tezeği toplamaya gidermiş. Sonbahar mevsiminde yaban tezeği toplarken fırtına kopar ve **yağmur** yağmaya başlar (Günay, 2011: 276).

Elma Ağacı adlı masalda padişahın bir bahçesi varmış. Bahçede bir elma ağacı varmış fakat bu elma ağacı yılda bir defa meyve verirmiş. O meyveyi de her yıl ejderha yermiş. Padişahın küçük oğlu bu ejderhayı bir gün ağacın altında oturup bekler. Ejderha, gök gürültüsü, şimşek ve **yağmur** eşliğinde gelir. Ejderhayı yaralar ancak ilk seferinde öldüremez. Fakat elmayı babasına verir. Daha sonra ejderhanın yaşadığı kuyuya gider ve ejderhayı öldürür (Günay, 2011: 372).

Horasan Padişahı adlı masalda bir padişah ölmeden evvel üç oğluna nasihat eder. Nasihatlerinden biri şudur; “Dere ağzında yatmayın.” Büyük oğlu bir gün arkadaşlarıyla yolculuk eder. Arkadaşları dere ağzı daha ılık diye orada yatar fakat oğlan babasının sözünü tutar. Tepeye çıkar yatar. Akşam olunca aniden her yer bulut olur ve çok **yağmur** yağar. Dere hepsini sürüp gider (Alptekin, 2002: 251).

İyilikle Kötülük adlı masalda Eyinnik ve Kötünnük adından iki arkadaş vardır. Bu iki arkadaş padişahın kızına göz bulmak için yola çıkarlar. Yolda Kötünnük, Eyinnik’in bütün azığını yer ve en son çınar ağacının dibinde otururken Kötünnük, Eyinnik’in ikinci gözünü de ister. Kötünnük arkadaşının iki gözünü de aldıktan sonra onu akşam olup gelirken terk eder. Kurtlar ulumaya başlar ve Eyinnik, yalnız kaldığı için çınar ağacının tepesine çıkar. Hızır oradan geçerken adamı görür ve ağaçtan indirir. Çınar ağacından gözüne sürmesini söyler ve Eyinnik’in gözleri açılır. Hızır, Eyinnik’e ovada bir köy olduğunu, orada **yağmur** yağmadığını ve köyün susuzluk çektiğini söyler. Orada dua etmesini ve köye su geldiğinde köylülerin çok sevineceğini söyler (Alptekin, 2002: 289).

Allah’ı Arayan Adam adlı masalda fakir bir adam feleği bulmak için yola çıkar. Gece gündüz **yağmur** sıcak demeden feleği arar (Alptekin, 2002: 328).

Çocuk İsteyen Kadın adlı masalda çok zengin bir adam varmış. Bu adamın çocuğu olmazmış. Birinci karısından olmayınca ikinciyle evlenir ondan da olmaz. İlk karısı bir gün mezarlıkta dua ederken bir yılan gelir ve ona çocuğu olacağını fakat

çocuk kırk günlükken kadının öleceğini söyler. Kadın da bunu kabul eder. Kadın kırk gün sonra ölür. O gece fırtına kopar çok **yağmur** yağar adamın ikinci karısı da bu çocuğu bir ekmek teknesine koyar ve sel sularına bırakır (Özçelik, 2004: 378).

1.8.2. DÖRT ANA UNSUR

İnsanoğlu varoluşundan beri içinde yaşadığı evreni, çevresindeki varlıkların ana maddesini ve bunların nasıl meydana geldiğini öğrenmeye çalışmıştır. Bu meraklarını gidermek için bazen bilimsel bazen dinsel bazen de felsefi yollarla cevaplar aramıştır. Evrendeki dört ana unsur hakkında ilk görüşlerin Yunan filozoflara ait olduğu düşünülmektedir. Yunan filozoflar, yaptıkları tabiata dayalı gözlemler neticesinde hava, su, ateş ve topraktan oluşan dört maddeyi varlıkların ana maddesi saymışlardır. Yunan filozof Aristo da bu dört element için, “Evrene dörtlü ritim hâkimdir. Canlı cansız her şeyin yapısı dört ana elementten oluşmuştur. Bunlar ateş, hava, toprak, sudur.” diyerek her şeyin dört elementten meydana geldiğini söylemiştir. Daha sonra Yunan filozofların bu dört unsur fikri, İslam dünyasına geçmiş ve Müslüman filozoflar arasında “Anasır-ı Erbaa” olarak isimlendirilmiştir (Karataş, 2014: 104-122).

Dünyanın ve insanın yaratılışı hakkında çok eski dönemlere ait düşünceleri, sembolik bir dille günümüze kadar ulaştıran mitolojik metinlerde de dört unsur ve simgelerine rastlamaktayız. Yaratılış hikâyeleri olan mitolojik metinlerde de evrenin kaostan dünya düzenine geçerken dört temel güç kullanılarak oluştuğu görülmektedir.

Bütün varlık âlemi bu dört elementin birleşmesinden oluşmuştur. Mesela, insanoğlu fizyolojik olarak hava, ateş, su ve topraktan oluşmuştur. İnsan vücudu belirli bir oranda ısı, yüksek oranda su ve her hücrede oksijen yani havadan müteşekkildir. Toprak ise başlı başına insan demektir (Düzgün, 2016: 147-160).

1.8.2.1. Ateş

Ateş geçmiş yıllardan beri ilahî güçlerin hediyesi, simgesi ve cezai bir olgusu olarak görülmüştür. Ateş, tanrıdan hediye olarak da görülmüştür çünkü insanlar ateş sayesinde üşümekten, hastalıklardan ve besinleri çiğ olarak tüketmekten

kurtulmuşlardır. Fakat ateşin ilahî güç tarafından kullanılan azap, acı ve cezai yanı da vardır (Düzgün, 2016: 150-160). Ateş bu yönüyle yok edici ve tahrip edicidir.

Doğal bir ışık, ısı, pişirme ve temizlenme kaynağı olan ateş, ışık ve ısı yönüyle aydınlanmayı temsil eder, temizlenme aracı olmasıyla da arındırıcı bir gücü temsil eder. Ateşte hem iyiliği hem de kötülüğü görebiliriz.

Türkler, ateş için öd-ot kelimesini kullanıyorlardı. Ancak daha sonraları Soğd ve Taciklerin etkisi ile Farsça atış-ateş sözcüğünü kullanmaya başlamışlardır.

Türk toplumlarında ateşin üzerinden atlama geleneği vardır. Ateşin üzerinden atlayan insanlar kötülüklerden ve günahlarından arındıklarını düşünürlerdi.

Ateş bazı toplumlarda tanrı olarak düşünülürken bazı toplumlarda sadece tanrıdan bir hediye, bir olgu olarak düşünülmüştür. Bunun sebebi coğrafi, dinsel ve kültürel farklılıklardır. Türk kültüründe ateşi bir tanrı olarak görmekten ziyade mitolojik metinlerin etkisiyle ve canlı olduğunun düşünülmesi sebebiyle saygı gösterilmesi gereken bir unsur olarak görülmüştür. Bu sebeple bahsettiğimiz bazı inanışlar gelişmiştir.

İncelenen eserlerde ateş, otuz üç masalda geçmektedir. Masallarda ateş, genellikle evde sönmemesi gereken bir unsur olarak geçmektedir fakat genellikle talihsizliklere uğrayan kahramanların ateşi söner ya da söndürülür ve karşı ev, dağ ya da yer olarak geçen bölgeye ateş istemeye giderler. Buradan anlıyoruz ki ateş, sönmemesi gereken bir unsurdur. Bu da bize Zerdüştlük dinini anımsatmaktadır. Bu özelliğinin yanı sıra ateş, âdeta yer bildiren güven veren bir unsur olarak da düşünülür. Nereye gideceğine karar veremeyen kahramanlar ateşin olduğu yere doğru yol alırlar. Masallarda ateş, mitoloji de olduğu gibi olağanüstü bir yapıda karşımıza çıkmaz.

Haramibaşı Ahmet adlı masalda otuz dokuz arkadaşını öldürdüğü için padişahın kızıyla evlenip padişahın ödünü almak isteyen Ahmet, kızı bir meşeye götürür. Odunların üstüne yıkıp yakmak ister. Ancak kibriti düşmüştür. O sırada karşıdaki tepede **ateş** yanıyordur. **Ateş** almaya karşı tepeye gider (Sakaoğlu, 2002: 363).

Kuş Başı adlı masalda annelerinin kestiği kuşu yiyen kardeşler evden kaçarlar. Bir it ürümesi sesi duyarlar. Ve aynı zamanda **ateş** yanan bir yer görürler.

Hangisine gideceklerine karar vermeye çalışırlar. *Ateş* yanan yere gitmeye karar verirler (Sakaoğlu, 2002: 386).

Hayat Otu adlı masalda padişahın kızını devin elinden kurtarıp evlenen büyük kardeş bir gün sıkılıp ava çıkar. Her yere git ama şu puslu dağa gitme diyen karısının sözünü dinlemeyip giden oğlan orada gece olunca daha önce yakılıp sönmeye başlamış olan *ateşe* biraz odun atıp ısınırken bir ses ona çok üşüdüğünü söyler. O da *ateş* olduğunu ve gelip ısınmasını söyler (Sakaoğlu, 2002: 429).

Sadık Kadının İhaneti adlı masalda padişah bir gün “Ülkede hiçbir *ateş* yanmayacak.” diye emir verir. Gece lalası ile kontrole çıkarlar. Bütün evler ışıklarını söndürmüşlerdir ancak bir evde ışık vardır (Sakaoğlu, 2002: 482).

Ateşkâr Oğlan adlı masalda *ateşten* bir oğlan vardır. Padişahın kızını kaçıtır. Kızın nişanlısı peşine düşer. Kız bu ateş oğlanın canının nerede olduğunu öğrenir ancak ateş oğlan yanlış söylemiştir. Süpürgeyi *ateşe* verir ancak ateş oğlana bir şey olmaz (Günay, 2011: 96).

Kurnaz Besleme adlı masalda padişahın kızı her akşam çıraları söndürmeden yatarmış. Gece vakti kalkar şerbet içer geri yatarmış. Bunu neden böyle yaptığını anlamak isteyen besleme, çırayı söndürüp şerbeti kendi içer. Ancak padişahın kızı çıranın sönüp şerbetin içildiğini görünce besleme *ateş* alıp geleceğini söyler. Karşı dağın başında bir *ateş* yanıyordur kalkar gider oradan *ateş* almaya. Orada da yaşayan sakallıyı kandırarak *ateşi* alır saraya gelir (Günay, 2011: 122).

Ayı Kulağı adlı masalda Ayı Kulağı, Taş Yoğuran ve İğ Eğiren arkadaş olup bir ovaya doğru giderler. Burada kırk kulplu kazan bulurlar. Kazanın içine av kuş ederler ve tilki, tavşan ve karga ne bulurlarsa koyarlar. Fakat bu kazanı her gün biri bekler. Beklerken bir dev karısı gelir ve kazanın içinde ne varsa yer, *ateşi* söndürür, bekçiye de bir tane vurur ve oradan kaçar. En son gün Ayı Kulağı kazanın başını bekler. Dev karısı yine gelir ama onu yaralamayı başarır. Ama kendisine bu dev karısından bahsetmeyen dostlarını da affetmez (Günay, 2011: 131).

Bacı Bacı Can Bacı adlı masalda iki kardeş vardır. Annelerinin ölmesi üzerine babaları tekrar evlenir. Üvey anne de bu çocukları istemez. Babaları çocukları azıtmak için onları odun kırmaya götürür. Çocuklar azıtıldığını anlayıp çok üzülürler. Daha sonra oğlan su içmek ister. Bacısı at izi var içme, keçi izi var içme, geyik izi içme diye uyarır ancak oğlan dayanamayıp geyik izi olan sudan içer. Oğlan

geyiğe dönüşür. Kız da bunun üzerine bir kavak ağacına eğilmesini söyler, eğilen kavak ağacının tepesine çıkar oturur. Günlerden bir gün padişahın atları kavak ağacının dibindeki sudan içmeye gelirler ancak atlar korkup sudan içmezler. Padişahın oğlu gelir bakar ki kavağın tepesinde ayın on dördü gibi bir kız. Kıza in der, kız inmeyince de adamlarına emir verir ağaçları kestirir. Ancak ağaçları geyik yalar tekrar kalınlaşır. Padişah bir cadı karısı tutar ve kızı oradan indirmesini söyler. Cadı gelir ağacın altına bir kazan koyar gözü görmez gibi yapar. Suyu koyar, su dökülür, **ateş** söner, bir türlü yakamıyor gibi yapar. Kız da ona yardım etmek için aşığı indiğinde cadı karısı kızı küpe bindirip padişaha götürür (Günay, 2011: 142).

Kül Eşek adlı masalda başta kardeşlerinin olmadığını zanneden kız koca karının yaptığı Kül Eşek ile mağaraya gider. Orada onlarla beraber yaşamaya başlar. Orada kardeşleri av kuş ederler beraber yerlermiş. Ancak kibrit olmadığı için de **ateşi** hiç söndürmezlermiş (Günay, 2011: 146).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda bezirgân düğüne gitmek için yola çıkar katırlarını hizmetkâra emanet eder. Fakat bezirgânın karısı hizmetkârla birlikte olmak ister ancak hizmetkâr kabul etmez. Kadın hizmetkâra iftira eder. Bunun üzerine bezirgân hizmetkârı **ateşe** attırmaya karar verir (Günay, 2011: 162).

Yaban Tezeği adlı masalda tezek toplarken yağmura tutulan kızlar eve giderler. Kızlardan biri eve gelince üşüyenler için hemen **ateş** yakar ısınmak için buna şaşırان kızlara da tezekleri ıslatmadığını ıslatsaydı şimdi **ateş** yakamayacağını söyler (Günay, 2011: 276).

Kara Üzüm Hokkası adlı masalda büyük ve ortanca kardeşi öldürmek isteyen derviş küçük oğlanı da öldürmek ister ancak oğlan onu denize atar. Denizden çıkan derviş bir küpe saklanır. Oğlanların kız kardeşi de dervişe âşık olur. Dervişe keklik ve güvercin kızartır. Beraber yerler. Bundan bir çocuğu olur. Derviş bir gün plan yapar. Zehirli bir keklik kızart sen yeme sen güvercin ye kardeşin keklikleri yesin, zehirlensin der. Ama çocukları bu durumu haber eder. Kediye kekliği yedirince durumu anlar karısına kekliği yedirir karısı ölür. Dervişin yerini de oğlan gösterir onu da orada öldürür. Daha sonra dayısı ona evde kuru üzüm bulursa yememesini çünkü **ateşin** söneceğini söyler. Oğlan kuru üzüm bulur ve yer. Evdeki **ateş** söner. Karşıdaki dağdan **ateş** almaya gider. **Ateş** de devlerin elindedir (Günay, 2011: 328).

Gülükân adlı masalda padişahın çocukları babalarının ülkeye tesir edip etmediklerini görmek için gezmeye çıkmışlar. Saraya dönerken ovada bir eve rastlamışlar. Evdeki kızların padişahın oğlanlarına varmak için kurdukları hayalleri ve vaatlerini dinlemişler. Büyük kız, “Öyle bir yemek pişireceğim ki **ateşsiz** tuzsuz, padişahın iti pisiği yerdı.” demiş (Günay, 2011: 343).

Elma Ağacı adlı masalda padişahın bir bahçesi varmış. Bahçede bir elma ağacı varmış fakat bu elma ağacı yılda bir defa meyve verirmiş. O meyveyi de her yıl ejderha yermiş. Padişahın küçük oğlu bu ejderhayı bir gün ağacın altında oturup bekler. Ejderha gök gürültüsü ve şimşek eşliğinde gelir. Nefes alıp verirken ağzından **ateşler** püskürüyordur. Ejderhayı yaralar ancak ilk seferinde öldüremez. Fakat elmayı babasına verir. Daha sonra ejderhanın yaşadığı kuyuya gider ve ejderhayı öldürür (Günay, 2011: 372).

İğci Baba adlı masalda İğci Baba evine getirdiği en küçük kıza kırk anahtar verir ve kırkinci odayı açmamasını söyler. Fakat kız merak edip açar. Odada bir oğlan asılı duruyordur. Oğlanla beraber İğci Baba’nın elinden kaçarlara. Fakat İğci Baba onları bulur. Oğlanı uyutup kıza döver. Oğlan uyanır ve üzerine bir şişe benzin dökerek İğci Baba’yı **ateşte** çatır çatır yakarlara (Alptekin, 2002: 220).

Gençlikte mi İhtiyarlıkta mı adlı masalda padişah üç gece üst üste aynı rüyayı görür. Bu rüyada ona bir musibet geleceğini fakat gençlikte mi kocalıkta mı istediğini sorarlara. Fakat padişah cevap vermez. Daha sonra padişahın evini **ateş** alır. Çocuklarının birini eşi birini kendi alır kaçarlara. Kaçarken sabah olur. Ormana gidip saklanırlara ve akşam tekrar yollarına devam ederler (Alptekin, 2002: 262).

Gülmez Padişah adlı masalda Gülmez Padişah’ın küçük oğlu bir yere bezirgân olur ve orada kendisine altından bir hamam yaptırır. Bu hamamı görenler dünyayı **ateş** almış ya da sabah olmuş sanırlara (Alptekin, 2002: 266).

Benli Dilber adlı masalda padişahın oğlunun perileri vardır. Bu periler padişahın oğlunun yanına hangi kız gelse yiyorlarmış. Padişahın oğlu bunlardan kurtulmak istiyordur. Annesine kırk gün saman toplamasını daha sonra o samanı **ateşlemesini** ancak o şekilde kurtulabileceğini söyler (Alptekin, 2002: 278).

Çirkini Güzel Yapma adlı masalda padişah fırıncıya “**Ateş** yanmadan su görmeden ekmek pişireceksiniz.” diye emir verir (Alptekin, 2002: 303).

Yedi Kardeş Yedi Dev adlı masalda padişahın yedi oğlu yedi tane kızla evlenmek için yola çıkar. Bir devin yedi kızını alırlar. Fakat bu devin babasını ve altı erkek kardeşini öldürürler. Bir tek anaları kalır. Kadın, cadı karısıdır. Küçük oğlan götürmek istemez fakat büyük oğlan kadını ata bindirip götürür. Yolda bu kadın cansız dev oğluna seslenir. Cansız dev de hemen tılsımlı atına biner bunların peşine düşer. Küçük oğlan bu devı keser fakat dev yeniden canlanır. En sonunda devı **ateşe** atar ve devı kül eder fakat dev yeniden canlanır (Alptekin, 2002: 354).

Korkubilmez adlı masalda Korkubilmez adlı kişi dağa çıkar dağda eşkıyalarla arkadaş olmak ister fakat dağdaki eşkıyaların bunun için şartları vardır. Şartlarının biri ise bir mezarlığa gidip mezarlıkta **ateş** yakıp Korkubilmez'in helva pişirmesidir (Alptekin, 2002: 376).

Gümüş boynuzlu adlı masalda padişahın en küçük oğlunun gümüş boynuzlu bir öküzü vardır. Bu öküz oğlana yardım eder. Öküz öldüğünde kendisini evin arkasına gömmesini ve kimseye söylememesini söyler. Öküz ölür ve oğlan onu öküzün dediği yere gömer. Oradan bir ağaç çıkar. Padişahın küçük oğlunun karısı bu ağacın nasıl meydana geldiğini sorar durur ama kocası söylemez. Karısının kırığının bu ağacın nasıl meydana geldiğini öğrenmesi üzerine kadının kocası evi terk eder. Güneşin doğduğu yeri aramaya giderken evinde kaldığı yaşlı kadın ocağındaki **ateşin** neden kömür olmadığını alın yazısına baktırmasını ister (Alptekin, 2002: 388).

Padişahın Kırk Oğlu adlı masalda padişahın kırk oğlu kırk kızla evlenmek için atlarına atlayıp kızları bulmak için yola çıkar. Yolda karşılaştıkları cüce en küçük kardeşe zor bir görev verir. Oğlana kırk tane at verir ve kralın kızını getirmesini ister. Kralın kızını getirmek için çıktığı yolda bir ihtiyar oğlandan **ateş** ister. Oğlanda **ateş** yoktur. Adam oğlana sihirli bir külâh verir ve oğlan da ona sihirli sofrasını verir (Alptekin, 2002: 401).

Congalaz Karısı adlı masalda yedi erkek çocuğu annelerine bir daha erkek doğurursa eve gelmeyeceklerini söyler. Anneleri kız doğurur fakat oğlanları denemek için oğlan doğurdum diye kara bir bez asar evin önüne. Oğlanlar da gerçekten eve gelmezler. Kız, büyüdükten sonra ağabeylerini bulmak için yola çıkar. Bulduktan sonra onlarla yaşamaya başlar. Oğlanlar, işe gitmeden kıza **ateşi** hiç söndürmemesini tembih ederler. Fakat kız bilmeden **ateşi** söndürür ve karşıda gördüğü duman olan evden **ateş** almaya gider. O ev cadı karısının evidir. Cadı

karısının kızı, kıza kömürden kesip verir ve hemen gitmesini söyler (Alptekin, 2002: 443).

Zilli Tilki adlı masalda bir tilki bir çam ağacına bir zil asar ve bir zaman geçtikten sonra zilini almaya geldiğinde zilinın yukarılara kadar çıktığını görür çünkü ağaç büyümüştür. Bunun üzerine çobandan ağacı kesmesini ister fakat çoban ağacı kesmez. Çobana kızan tilki gidip kurda çobanın koyunlarını yemesini söyler. Fakat kurt koyunları yemez. Ardından köpeğe gidip kurdu boğmasını ister fakat köpek kurdu boğmaz. Sonra bir eve gidip adamdan eşini dövmesini ister. Adam eşini dövmeyince adamın sakalını **ateşle** tutuşturur. Bunun üzerine adam kadını döver. Köpek kurda girişir, kurt koyunları yer, çoban da çamı devirir (Alptekin, 2002: 475).

Yarım Horoz adlı masalda bir horoz küllükte eşinirken bir altın bulur. Bu altını da bir beyin oğlu elinden alır. Bu altını geri almak için yola düşen horoz yolda sel ve aç bir kurdu yutar. Beyoğlu horoza altını vermemek için horozu önce **ateşe** attırır. Horoz, karnındaki seli çıkarıp **ateşi** söndürür. Ardından katırların arasına atarlar bu defa da karnından aç kurdu çıkarır. Aç kurt bütün katırları yer. Beyoğlu, horozdan kurtulamayacağını anlar ve altını horoza verir (Özçelik, 2004: 287).

Dağ Adamı adlı masalda padişahın kızıyla nişanlanan dağ adamı, nişanlısını Yunanistan padişahının istediğini duyunca Yunanistan padişahının kızını almaya gider. Orada Yunanistan padişahının bazı isteklerini yapacaktır. İsteklerinden biri saraydaki tüm kazanlarda yemek pişecek ve kazanlar **ateşten** inmeden yemeklerin yenmesini ister (Özçelik, 2004: 305).

Keçi Kız adlı masalda çocuğu olmayan bir kadın Allah'a dua eder. "Bir çocuğum olsun da istersen keçi olsun der." Allah, bu kadına bir keçi verir. Kadın da rıza gösterir. Ama bu keçi sihirlidir. Annesi evden gidince keçi, silkinir ve dünya güzeli bir kız olur. Padişahın oğlu bunu evin önünde görür âşık olur. Annesini dünürücü gönderir. Kadın, "Kızım yok sadece keçim var." der. Oğlan, keçiyi kabul eder. Kız gerdek gecesi sırrını kimseye söylememesini tembih eder kocasına. Fakat bir gün oğlan annesinin dırdırına dayanamaz kızın postunu **ateşe** atar ve kız yarıya kadar taş kesilir. Kız "Benden sana fayda gelmez postumun geri kalanını da at." der. Kız taş kesilir ve ölür (Özçelik, 2004: 322).

Yılan Adam adlı masalda padişah bir gün ava gider ava gittiği gün bir taşın altından yılan yavruları çıkınca padişahın aklına çocuğunun olmadığı gelir ve Allah'a

gelir. Padişah, Allah’a “Bana bir evlat ver de istersen yılan olsun.” der. Bu sırada padişahın duaları kabul olur. Padişahın hanımı hamile kalır. Fakat doğumunu kimse yaptıramaz. Padişah, doğumu yaptıramayan ebeleri cellat ettirir. Bir analık üvey kızından kurtulmak için “Benim kızım doğum yaptırır.” der. Kız, annesinin mezarının başında ağlar, yardım ister. Annesi ona neler yapması gerektiğini söyler. Daha sonra yılanı doğurtur. Padişahın isteği ile yılanı okutur ve daha sonra yılan ile evlenir. Fakat bu yılan sihirlidir. Yine annesinin yardımı ile gerdek gecesi oğlan derisinden soyunur. Kız da derisini **ateşe** atar (Özçelik, 2004: 335).

Kayaoğlan adlı masalda oğlan sönen **ateş** için evde kibrit kalmadığını fark edince dışarıdaki ışıktan ışık almak ister. Yolda bir dede görür. Dede siyah iplikleri sararken gece, beyaz iplikleri sararken gündüz olurmuş. Zaman kazanmak için dedenin ayaklarını bağlar ve gece uzar. Ve **ateş** alıp gelirken devlerin padişahı öldüreceğini duyunca devleri öldürerek padişahı ölümden kurtarır (Özçelik, 2004: 339).

Keloğlan ile Dev adlı masalda köyün birinde üç kardeş varmış. Bu kardeşler babaları ölünce köyü terk etmeye karar verir. Yola çıktıklarında yorulurlar ve azıkları da biter. Bir tarlanın ekinlerini biçmeye başlarlar. Bu ekinler de bir devinmiş. Dev, bunlara ne yaptıklarını ve okuma yazma bilip bilmediklerini sorar. En küçük kardeşleri Keloğlan da çok akıllıdır bilmediklerini söyler. Dev, karısına bir kâğıt yollar. “Akşama suyu ısıt ziyafet var.” der fakat Keloğlan mektubu ahırdaki danayı kes kavurma yap şeklinde değiştirir. Daha sonra Keloğlan’ın oyunu ile önce kızını sonra karısını yiyen dev Keloğlan’a çok sinirlenir ve öldürmek ister fakat Keloğlan ağaca çıkmıştır. Oğlan, deve ağaca gelmesini söyler. Ağacın altına büyük bir **ateş** yaktığını ve demir çubuğu kızdırdığını üstüne oturunca yay görevi gördüğünü söyler. Dev, buna inanarak yapar ve ölür (Özçelik, 2004: 361).

Yedi Kardeşin Bacısı adlı masalda bir kız yedi oğlan kardeşini bulmak için yola çıkar. Kardeşlerini bulan kız onlarla birlikte yaşamaya başlar. Fakat bir gün kardeşlerinden biri kızıp **ateşe** işeyip **ateşi** söndürür. Kız da uzakta köpeklerin havladığı evden ateş almaya gider. O ev de cadı karısının evidir. Cadı karısının gelinleri **ateşi** kesip kıza verirler fakat cadı karısı kokudan kızın eve geldiğini anlayıp kızın peşinden gider (Özçelik, 2004: 367).

Cansız adlı masalda padişah ölmeden evvel üç oğluna, üç kızını gelen ilk dünürçülere vermeleri için nasihat eder. Öldükten sonra kızları istemeye bir dev gelir. Büyük kardeşler kızı vermezler ama küçük oğlan babasının nasihatini yerde bırakmamak için deve “Atı çek, kızı vereyim.” der. Daha sonra yakın ülkenin padişahı çayın karşısındaki kızını getirene kızını vereceğini söyler. Elindeki iki sihirli tüyü **ateşe** tutunca karşısına çıkan araptan beyaz bir at ister (Özçelik, 2004: 410).

1.8.2.2. Hava

Hayata geldiğimiz anda ilk yaptığımız şey nefes almaktadır. İhtiyacımız olan şey ise havadır. Hava, gözle görülmez ve elle tutulmaz ancak hissedilir. İçinde bulunduğumuz yedi katmanlı gökte içinde bulunduğumuz bölgeye atmosfer denir. Bu bölgede hava olduğu için hayat vardır. Yani hava varsa hayat vardır.

Türklerde tabiat kültürünün bir parçası olarak karşımıza çıkan gök, Gök Tanrı mefhumundan ayrı tutulmaktadır. Eliade, Giraud, Roux, Kafesolu ve Ögel gibi araştırmacılar; Gök Tanrı kültürünün toprakla ilgisi bulunmadığı için ancak göçebe, avcı ve çoban toplumlarda var olabileceğini, dolayısıyla bu kültürün kaynağının Asya bozkırlarında aranmasını savunmuşlardır.

Türklerin mitoloji hikâyelerinde hava ayrı bir kültür olarak karşımıza çıkmaz fakat gök kültürü ile beraber ilişkilendirebiliriz (Çağlar, 2008: 128-134).

İncelenen eserlerde hava, beş masalda geçmektedir. Bu masallarda hava, özel bir anlam taşımaz sadece hava yani nefes almak manasıyla kullanılmıştır. Ya da kahramanlar başlarını havaya kaldırıp bakarlar.

Keloğlan adlı masalda Keloğlan, “ordu bozan” ismini verdiği eşiği devleri kaçırmayı için ortaya salar. Devler korkar kaçar. Eşek onları aramak için kafasını **havaya** kaldırır tekrar aramaya devam eder (Günay, 2011: 196).

Helvacı Güzeli adlı masalda müezzinin göz koyduğu kızı evden çıkarmak isteyen ihtiyar kadın, kızın annesinden kız biraz **hava** alsın diye kızı hamama götürmek için izin ister. Daha sonra müezzine meyil vermeyen kızın babasına mektup yazan müezzin kızın kötü yola düştüğünü söyler. Bunun üzerine kızın erkek kardeşi, kız kardeşini dışarı **hava** almaya diye çıkarır fakat gerçekte onu öldürmeye götürmektedir (Günay, 2011: 221).

Horasan Padişahı adlı masalda bir padişah ölmeden evvel üç oğluna nasihat eder. Nasihatlerinden biri şudur; “Dere ağzında yatmayın.” Büyük oğlu bir gün arkadaşlarıyla yolculuk eder. Arkadaşları dere ağzında **hava** daha ılık diye orada yatar fakat oğlan babasının sözünü tutar. Tepeye çıkar yatar. Akşam olunca aniden her yer bulut olur ve çok yağmur yağar. Dere hepsini sürüp gider (Alptekin, 2002: 251).

Çocuğun Rüyası adlı masalda annesine rüyasını anlatmayan oğlan evden ayrılır. Bunun üzerine **havanın** yağışlı olması sebebiyle bir balkonun altına saklanır (Alptekin, 2002: 256).

Miski Bahar adlı masalda bir kadının çocuğu olmazmış. Bir gün baharatları bebek şekline getirip seccadenin altına koyup kırk gün kırk gece dua eder. Kırk günün sonunda baharatlar çocuk hâline gelir. Kadın bu bebeği çok sever gözünden sakınır. Çocuğun güzelliğinin ünü her yere yayılır. Kralın kızı bu kızı duyunca ona sahip olmak için kadının evine çingene kılığında gider ve bu kızı dışarı çıkar **hava** alsın, güneş görsün der. Annesi çıkarmak istemez fakat ısrarına dayanamaz çıkarır (Özçelik, 2004: 309).

1.8.2.3. Su

Su, ilk dillerde “A” sesi ile söylenmiştir. Farsçada su, canlılık anlamına gelen “ab” kelimesi ile ifade edilmiştir. Arapçada ise ölümsüzlük veren anlamında “abıhayat” kelimesiyle ifade edilmiştir (Hançerlioğlu, 1975: 9).

Su geçmişten günümüze her zaman kutsal kabul edilmiştir. Hatta Asur ve Mezopotamya’da evrenin sudan yaratıldığı düşünülüyormuş. Bu sebeple Sümerler Su Tanrısına “Ea” demişlerdir.

Mitolojik metinlerde ise ilk kozmogonik unsur olarak su vardır. Hiçbir şey yokken evrenin sular altında olduğu söylenmektedir. Altay Türklerine Ait Verbitskiy’in Yaratılış Miti şöyledir; “*Dünya bir deniz idi, ne gök vardı, ne bir yer, uçsuz bucaksız, sonsuz, sular içindeydi her yer! Tanrı Ülgen uçuyor, yoktu bir yer, konacak, uçuyor, arıyordu, katı bir yer, bir bucağ...*” yukarıda görüldüğü üzere evrenin yaratılmadan önce sadece sudan ibaret olduğu belirtilmiştir. Ve diğer yaratılış destanlarında da taşı ve toprağı denizin dibinden Tanrı, Bay-Ülgen için, insanoğlu ve Erlik çıkarmıştır. Denizin içinden çıkıp Bay-Ülgen’e akıl veren

Tanrı'dır. Ayrıca mitolojik metinlerde tıpkı tasavvuftaki "Vücut-u Mutlak" gibi bir bakış açısı söz konusudur. Su aslında Tanrının kendisidir (Ögel, 2001: 464-474).

Su hayat veren bir güçtür. Suyun doğurganlıkla ilişkili yanını da unutmamak gerekir. Bir damla sudan büyüyüp gelişen insanoğlu yine ana rahminde suyun içinde yaşayıp dünyaya gelmektedir. Bu yönüyle de insanın yaratılışı ile suyu ilişkilendirebiliriz.

Su, tüm canlıların hayat kaynağıdır. Su, can verir, kan verir, ferahlatır, temizler ve şifa verir. Dünyada bazı suların iyileştirici gücü olduğu bilinmektedir. Doğal maden suları ve termal suların insan sağlığı üzerinde oldukça olumlu etkileri vardır.

Türkler arasında ise suyun ayrı bir önemi vardır. Bütün Türk topluluklarında suyun kutsal sayılması sebebiyle bazı inanışlar oluşmuştur, suyun dışkı ile kirlenmesi gibi durumlar iyi karşılanmamış hatta yasaklanmıştır (Erdem, 2001: 74-75).

İncelenen eserlerde su, seksen altı masalda geçmektedir. Bu masallarda su genellikle insanların ve hayvanların su ihtiyacı için ya da rahatlamak dinlenmek için kenarına oturulan, rahatlatan bir liman ya da temizleme ve temizlenme aracı olarak kullanılmaktadır. Divan Edebiyatında ve mitolojik metinlerde olduğu gibi özel bir anlam yüklenmemiş normal anlamı ve yapısı ile kullanılmıştır.

Korkak Deli adlı masalda dışarı çıkmaktan bile korkan deli oğlan bir gün gurbete çıkar. Orada devlerle arkadaş olur. Devler gerçeği sırayla yapmaktadırlar. Bir gün **su** sırası deli oğlana gelir. **Su** getirmeye gider. Ancak tuluma bir yudum **su** koyar (Sakaoğlu, 2002: 375).

Hani Ya Bacımın Ayağı adlı masalda atını **su** içirmeye götüren padişahın oğlu oradaki güzel kızın şavkı **suya** vurduğu için atına su içiremez (Sakaoğlu, 2002: 378).

Kuş Başı adlı masalda evden kaçan iki kardeşten biri dünya güzeline gider. Ancak kız, oğlanın sihirli yüreğini onu sarhoş ederek oğlandan alır. Oğlan da onu geri almak için kızı bir adaya götürür. Bu adada kız yine oğlanı ben artık seninim gel seni **suda** yıkayayım diyerek kandırır (Sakaoğlu, 2002: 386).

Melikşah adlı masalda ailesiyle beraber gezmeye çıkan padişah bir pınarın kenarında oturup soğuk **sulardan** içmiş ve **suyun** başında oturmuş (Sakaoğlu, 2002: 397).

Melikşah adlı masalda peri padişahının kızı olan karısını düğün gecesini elinden kaçırarak padişahın oğlu karısını aramaya çıkar. Padişahın oğlu kurtları, kuşları ve ejderhaları besleyen iki yüz yaşındaki ihtiyar adama gider. Adam beslediği hayvanlara peri padişahının sarayının yerini sorar ancak bilmediklerini söylerler. Ancak aralarında çok yaşlı olan kartalın peri padişahının sarayının yerini bilebileceğini söylerler. Bir süre sonra gelen kartala da sorarlar o yeri tam olarak bilmediğini sadece annesinin onları cücüklediği ağacı bildiğini ve o ağacın saraya yakın olduğunu söyler. Melikşah'ı sırtına bindirip yanlarına bir miktar kuyruk ve bir miktar da **su** alıp yola çıkarlar (Sakaoğlu, 2002: 397).

Şemşirak Taşları adlı masalda padişahın yaptırdığı camide Şemşirak taşları da olursa daha güzel olacağını söyleyen Hızır'ın sözü üzerine, padişahın üç oğlu Şemşirak taşlarını almak için atlarını alarak yola çıkarlar. Yolda devlerin yaşadığı üç saraya giren küçük oğlan saraylara girer girmez kızlardan hep **su** ister (Sakaoğlu, 2002: 405).

Çoban Ahmet adlı masalda sürüsünden bir koyunu canı et isteyen kadının kocasına verdiği için tepki veren sürünün sahibine kızan Ahmet, sürüyü bırakıp İstanbul yoluna düşer. Hava çok yağışlı olduğu için sarayın kenarına sinip bekler. Bu sırada padişahın kızı vezirle kaçma planı yapmıştır. Vezirin adı da Ahmet'tir. Gece yağmurda Çoban Ahmet'e seslenen kız çobanı vezir sanıp iki at alır ve saraydan kaçarlar. Karısıyla eve girmeden önce karısını bir ormana bırakır. Sonra tekrar ormana karısını almaya gider. Karısı susadığını ve şu ilerdeki ağacın dibinde **su** olabileceğini, kuşların konduğunu söyler. Ahmet gider bakar orada çamın dibi **su** doludur. Çamın sahibi bir devmiş ve **suyun** içi cevahir doluymuş (Sakaoğlu, 2002: 422).

Yaşlı Kadınlar adlı masalda bir Beyoğlu varmış. Memleket memleket gezerken bir çeşme görmüş. Çeşmeden süt gibi beyaz **suyun** aktığını görmüş. Süt gibi akan **su** varsa **suyun** yanındaki konakta da süt gibi bir kız var diye düşünüp annesini görücü göndermiş. Ancak konakta iki tane nine yaşamaktaymış (Sakaoğlu, 2002: 437).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda gülünce yüzünde güller açan, ağlayınca gözlerinden mercanlar dökülen, yürüyünce altında çimen biten, yıkanınca **suyu** altın kesilen kızın adını duyan padişahın oğlu kıza âşık olur. Annesini görücü

yollar. Kızı gören kadın kızıdan **su** ister. Yürürken altında çimenlerin bittiğini görünce aradığı kızın o olduğunu anlar. Hemen kızı ister. Ancak kızın annesinin küçük kızı vardır ve gelin götürmeye teyzesini görevlendirir. Teyzesinin de çirkin bir kızı vardır. Güzel kızı kıskanıp kızı tuzlu ekmek yedirir **su** isteyen kızı **su** vermez gözlerini ister. O da mecburen gözlerini verir. Kızı ile değiştirip kızını gelin diye saraya götürür. Dağda bir çobana evlatlık olan diğer kız ise bir gün kazan içinde yıkanınca kazanın içinin hep altın olduğunu görür (Sakaoğlu, 2002: 440).

Helvacı Güzeli adlı masalda zengin bir adam hacca gitmeye karar verir. Karısı ile kızını da memleketin en ciddi imamına emanet edip gider. İmam her ihtiyaçlarını getirir bu anne-kızı. Kız bir gün anası yokken **su** ısıtmış yıkanırken imam da elinde et ile içeri girmiş eti bırakıp dönmüş ama kızı da âşık olmuş (Sakaoğlu, 2002: 445).

Helvacı Güzeli adlı masalda zengin bir adam hacca gitmeye karar verir. Karısı ile kızını da memleketin en ciddi imamına emanet edip gider. İmam her ihtiyaçlarını getirir bu anne kızı. Bir gün kız anası yokken su ısıtmış yıkanırken imam elinde et ile içeri girmiş eti bırakıp dönmüş ama kızı da âşık olmuş. Cadı karısını tutup kızı kendisine yapmasını söylemiş. Cadı karısı da kızı eğlence var diye hamama çağırmış. Orada imam ile kızı yalnız bırakmış. Daha sonra kız yakınlık vermeyip imamı bir güzel dövmüş. İmam babasına kızın yosma oldu diye haber salmış. Bunu duyan baba oğlundan kardeşini öldürmesini istemiş. Fakat geldiğinde kardeşine oyun yapıldığını gören kardeşi kızı bir ormanlık alana bırakır. Gece olunca korkan kız bir ağacın tepesine çıkar. Atlarını **su** içirmeye gelen padişahın oğlu kızı orada görür ve seni alacağım diyerek kızı ağaçtan indirir (Sakaoğlu, 2002: 445).

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda babasını tuz kadar sevdiğini söyleyen padişah kızını Tembel Ahmet'in evine attırır. Orada Tembel Ahmet **su** içmeye bile kalkmazmış. Sürekli kızıdan **su** ister ve **suyu** da içirmesini istemiş. Kız bir gün dayanamayıp oğlanı evden atmış. Çaresiz çalışmaya giden Tembel Ahmet işten gelince de oğlanı tuzlu **su** ile yıkamış (Sakaoğlu, 2002: 468).

Tuz kadar Sevgi adlı masalda bezirgânlarıyla beraber yola düşen Tembel Ahmet vara vara bir çöle varır. Burada da sade bir kuyu vardır. Hayvanlarına oradan yedi günlük **su** çekmeleri gereklidir. Tembel Ahmet'in ısrarı üzerine inenlerin geri dönmediği kuyuya iner (Sakaoğlu, 2002: 468).

Mezarda Helva Pişiren Keloğlan adlı masalda annesinin ısrarı üzerine oduncuların yanında çalışmaya başlayan Keloğlan'ı meşede odun keserken susayan oduncular gözeyeye **su** almaya yollarlar. **Su** almaya giden Keloğlan haramilerle karşılaşır onlar da onu kırk altın karşılığında karşıdaki mağaraya **su** almaya yollarlar (Sakaoğlu, 2002: 492).

Padişahın Konuşamayan Kızı adlı masalda üç kardeş bir gün büyük kardeşlerine bir kız isterler. Babası oğlan fakir diye vermez daha sonra oğlana başka bir kız alırlar. Ardından zengin olurlar ve aynı kızı küçük kardeşe isterler. Bu kızı babasının evine götürmeye karar verirler. Götürürken de büyük oğlan götürür. Küçük kardeşin aklına şüphe düşer. Bunları takip eder. Yolda dinlenirken **suya** giren büyük kardeşini gören küçük kardeş aralarında bir yakınlığın olduğunu zannedip büyük kardeşin boynunu keser büyük kardeş de küçük kardeşin boynunu keser (Sakaoğlu, 2002: 499).

Keloğlan'ın Oyunları adlı masalda köylüler Keloğlan'ın aklına uyup bütün evlerini ateşe verirler. Evsiz, barksız, parasız kalan köylüler Keloğlan'ı **suya** atmaya karar verirler. Fakat Keloğlan şanslıdır köprüye takılıp kalır. Oradan geçen bir çobanı da kandırır kendi yerine asar. Çoban **suyu** boylar. Kurnaz Keloğlan da çobanın bütün koyununa ve sürüsüne sahip olur (Sakaoğlu, 2002: 525).

Keloğlan İle Köse adlı masalda Keloğlan'dan kurtulmak isteyen Köse, karısı ile plan yapar. Gece olunca uyurlarken Keloğlan'ı köprüden atacaklardır. Ama bunu duyan Keloğlan, gece Köse'nin karısını **suya** iter (Sakaoğlu, 2002: 527).

Anakarıyla Tilki adlı masalda fakir bir kadını kandırıp kadının kızına götürdüğü tereyağları yiyip kabın içine toprak dolduran tilkiye bir oyun düşünen yaşlı kadın tilkinin kuyruğunu koparır. Kuyruğunu geri isteyen tilkiye kadın, "Yağımı getir." cevabını verir. Tilki de keçiye gidip kendisine süt vermesi için yalvarır. Keçi tilkiye kendisine yaprak getirmesini söyler. Tilki dut ağacına gidip kendisine yaprak vermesini söyler. O da kendisine **su** getirmesini söyler (Günay, 2011: 72).

Bacı Bacı Can Bacı adlı masalda iki kardeş vardır. Annelerinin ölmesi üzerine babaları tekrar evlenir. Üvey anne de bu çocukları istemez. Babaları çocukları azıtmak için onları odun kırmaya götürür. Çocuklar azıtıldığını anlayıp çok üzülürler. Daha sonra oğlan **su** içmek ister. Bacısı at izi var içme, keçi izi var içme,

geyik izi içme diye uyarır ancak oğlan dayanamayıp geyik izi olan **sudan** içer. Oğlan geyiğe dönüşür. Kız da bunun üzerine bir kavak ağacına eğilmesini söyler, eğilen kavak ağacının tepesine çıkar oturur. Günlerden bir gün padişahın atları kavak ağacının dibindeki **sudan** içmeye gelirler ancak atlar korkup **sudan** içmezler. Padişahın oğlu gelir bakar ki kavağın tepesinde ayın on dördü gibi bir kız. Kıza in der ama kız inmeyince adamlarına emir verir ağaçları kestirir. Ancak ağaçları geyik yalar tekrar kalınlaşır (Günay, 2011: 142).

Kül Eşek adlı masalda başta kardeşlerinin olmadığını zanneden kız koca karının yaptığı Kül Eşek ile mağaraya gider. Orada onlarla beraber yaşamaya başlar. Orada kardeşleri av kuş ederler beraber yerlermiş. Ancak kibrit olmadığı için de ateşi hiç söndürmezlermiş. Bir gün kardeşlerin kıza olan ilgisini kıskanan kedi, ateşin üstüne **su** döker (Günay, 2011: 146).

Şah İsmail adlı masalda oğlu Şah İsmail'in üç hanımının olup kendisinin hiç hanımı olmaması yüzünden içine fesatlık giren padişah, oğlu Şah İsmail'i öldürmek ister. Oğlu Şah İsmail'in gözlerini çıkarttırır ve bir kuyuya attırır. Şah İsmail'in de bir köpeği vardır ve kuyunun başına gelir her gün ekmek atar. Bir gün çingeneler kuyudan **su** içmek isterler. Kuyuya kovayı atarlar. Şah İsmail kovaya tutunup çıkar (Günay, 2011: 150).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda kadının oğlu sattığı altının parasına bir söz alır. Söz şudur; “Görünen **suya** gir, görünmeyen **suya** girme.” (Günay, 2011: 162).

Zülfü Mavi adlı masalda padişahın oğlunun oğlu, Zülfü Mavi'yi bulur ve ona seslenir. Zülfü Mavi, **su** koyduğunu yıkanıp geleceğini söyler (Günay, 2011: 178).

Keloğlan İle Dev adlı masalda Keloğlan analığı **suya** gidince analığın yaptığı kömbeyi alır ve yemek ister (Günay, 2011: 192).

Keloğlan adlı masalda Keloğlan davarını yiyen kargayı satmak için yollara düşer. Fakat yolda bir eve misafir olmak ister. Misafirin dostu olduğu için Keloğlan'ı almak istemez. Kadından **su** ister. Kadın, **su** getirmeye gidince Keloğlan içeri gizlice girer (Günay, 2011: 196).

Köse adlı masalda kösenin çalışmaması üzerine karısı onu evden atar. O da devlerin yanında çalışmaya başlar. Devler köseyi **su** doldurmaya gönderirler. Daha sonra tuluğa sadece bir tas **su** dolduran köseyi evine bırakmaya karar verirler (Günay, 2011: 201).

Bızdık adlı masalda nene evde kalan Bızdık'a **su** getirir (Günay, 2011: 204).

Keloğlan adlı masalda köylüleri kandıran Keloğlan'ı **suya** atmaya karar verirler. Ama hile ile ellerinden kurtulan Keloğlan, köylülerin hepsini en son **suya** atar (Günay, 2011: 212).

Yogud Paşa adlı masalda Yogud Paşa'yı kardeşinin oğlu intikam için vuracaktır. Ancak Yoğud Paşa'nın kızı bu oğlanla nişanlıdır. Yogud Paşa'nın askerlerini kıran oğlanla beraber kız ata binip kaçır. Bir **su** başında dururlar. Oğlan uyumadığı için biraz soluklanmak ister ve kızın dizlerinde biraz uyur (Günay, 2011: 217).

Bacılar adlı masalda iki kız kardeş vardır. Fakir olan kız kardeş, üç kız doğurur. Doğurduğu kızın birine tuttuğu altın olsun diye dua edildiği için kızın olduğu yere **su** döküldüğünde **suyun** içi altın kesilirmiş (Günay, 2011: 237).

Kara Dirhem Hokkası adlı masalda rüyasında âşık olduğu kızın evine girip kızla konuşan padişahın oğlu, kızın güzelliğinden namazını unuttur. Kız oğlan namazı unutmasın diye saçlarından beş tel seccadeye koyar ancak saçlar uçar **suya** düşer (Günay, 2011:249).

Sıçan Çocuk adlı masalda çocukları olmayan bir aile bize bir çocuk ver nasıl verirsen ver diye dua eder onların da sıçan çocukları olur. Bu sıçan çocuk biraz büyüyünce padişahın kızını ister. Padişahın vaatlerini yerine getirir ve kızı alırlar. Ancak kız sıçanı görünce tekmeyle vurur sıçan güvercin olur uçar. Bunda bir iş olduğunu anlayan kız ata binip oğlanın peşine düşer. Bir kaya dibinden çıkan tuluktan **su** içer (Günay, 2011: 259).

Üç Nar adlı masalda bir gün bir derviş çocuğu olmayan padişaha bir kâğıt yazar ve o kâğıdı **suda** ezip içmelerini söyler. Bunu **suda** ezip içen padişah ve hanımının çocuğu olur (Günay, 2011: 269).

Üç Nar adlı masalda padişahın oğlu altın topuyla oynarken bir kadının testisini bilmeden bu topla kırar o da üç nara âşık olasin diye beddua eder. Kendini odasına kapatan oğlanın derdini dervişin verdiği akılla öğrenen padişah oğluna bir at verir ve onu üç narı bulması için gönderir. Oğlan yolda karşılaştığı Hızır'ın yardımıyla üç narı bulur. Narları kesmemesini tembihleyen Hızır'ı dinlemeyen oğlan merak edip narın birini keser içinden bir kız çıkar **su** ister ve **suyu** yetiştiremeyince kız ölür. İkincisi de aynı şekilde ölür. Üçüncüsünü çınar ağacı yanında çeşme

başında keser ve kıza memleketine gideceğini beklemesini söyler. Ancak başka köyden gelen bir kız bunu ağaçtan atar ve o da tekrar nar ağacı olur (Günay, 2011: 269).

Yaban Tezeği adlı masalda fakir kıza dua eden bir adamın duası tutar ve padişahın oğluyla evlenir. Bir gün padişahın oğlu cumaya gidecektir ve kıza **suyu** hazırlamasını söyler. Kız kuyunun başına **su** çekmeye gider (Günay, 2011: 276).

İsfahan Padişahının Üç Oğlu adlı masalda memleketin padişahı üç oğlunu sınava tabi tutar. Oğullarının cevaplarını kalben beğenir ama yüzden beğenmedim der ve ülkeyi terk etmelerini ister. Oğlanlar sabaha karşı at bulur yola çıkarlar. Bir **su** kenarında dinlenmek için konaklarlar (Günay, 2011: 301).

Arif Yusuf adlı masalda Arif Yusuf, çok fakir biriymiş. Bir gün annesine padişahın kızını istemesini söylemiş. Büyük kızı istemiş padişah hemen vermiş. Kızı gönderip ortancayı istemiş. Ortancayı gönderip küçüğü istemiş. Küçüğü orayı kaderimde deyip benimsemiş her gün Arife abdest **suyunu** vermiş camiye göndermiş (Günay, 2011: 308).

Çulfacioğlu Mehmet Onbaşı adlı masalda dul kadının oğlu vurduğu anda kırk sineği öldürdüğünü görünce kendisine bir kılıç yaptırır ve dağlara çıkar. Çayır çimenlik bir yerde çeşmenin başında bir ağacın altına yatar. O öyle yatarken bir padişahın üç oğlu mesken tuttukları yerde birinin yattığını görürler. Büyük ve ortanca kardeşler oğlandan korkunca küçük kardeş atına binerek oğlanın yanına gider. Oğlanı uyandırır. Oğlan yorulduğunu **su** içip burada biraz dinlenmek için yattığını söyler (Günay, 2011: 317).

Şah Meran'ın Yüzüğü adlı masalda fakir kadının oğlu şahmerandan aldığı yüzükten sonra annesine bu yüzüğü kendisine yılan yavrusunu koruduğu için hediye verdiklerini ve katırlara hediyeler yüklediklerini söyler ve annesinden **su** ister. (Günay, 2011: 331).

Gülükân adlı masalda padişahın oğulları evlenirler. Evlendikleri gün büyük oğlan kıza vaadini yerine getirmesini söyler. O da kabul eder ve hizmetçilere kazanı temizleyip **su** koymalarını söyler (Günay, 2011: 343).

Rüya adlı masalda kuyunun içindeki sarayda kazları otaran oğlan saraydaki sultan hatunu her akşam geldiğinde morali bozuk görür. Sultan hatuna neden morali bozuk olduğunu sorar. Sultan hanım ona bir kralın bir oklava gönderdiğini, oklavanın

hangi ucunun kalın hangi ucunun hafif olduğunu sorduğunu söyler. Oğlan ona oklavayı **suya** atmasını hangi taraf kalınsa hemen batacağını söyler (Günay, 2011: 357).

Rüya adlı masalda kuyunun içindeki sarayda kazları otaran oğlan saraydaki sultan hatunu her akşam geldiğinde morali bozuk görür. Sultan hatuna neden morali bozuk olduğunu sorar. Sultan hanım bir kralın ona üç katır yolladığını ve katırların hangisinin anne, teyze ve yavru olduğunu bilmesini istediğini söyler. Oğlan ona katırlara üç gün arpa ile tuz vermesini ama **su** vermemesini söyler (Günay, 2011: 357).

Elma Ağacı adlı masalda ejderhanın kuyusunda bulduğu üç kızı yeryüzüne çıkarmak isteyen padişahın en küçük oğlu fakat büyük kardeşler, küçük kardeşin kendisi için seçtiği kızın kendi eşlerinden daha güzel olduğunu söyleyerek hasetlenirler. Bunun üzerine küçük kardeşlerini kuyudan çıkarırken ipi sürte sürte koparıp küçük kardeşlerini aşağıda bırakırlar. Ancak kız bunu önceden hissedip kuyudan çıkmadan oğlana tüy verir. “Bu tüyü kuyuda sürtersen iki koç gelir. Biri beyaz biri siyahtır. Beyaza binersen seni gökyüzüne çıkarır. Siyah koça binersen seni yedi kat yerin dibine götürür.” diye söyler. Oğlan kuyudan çıkmak isterken yanlışlıkla siyah koça biner ve yedi kat yerin dibine iner. Burada bir nene oğlana **su** verir. **Suyun** dibine kurt düşmüştür. Oğlan neden olduğunu sorduğunda şehirde **su** olmadığını ejderhanın çeşme başında durduğunu ancak bugün padişahın kızını yerken **su** alabileceklerini söyler. Oğlan bu ejderhayı öldürür ve kızı kurtarır. Halk da **suya** kavuşur (Günay, 2011: 372).

Çin-i Maçin Padişahı adlı masalda padişah üç oğluna kendisi öldüğünde sütkardeşinin yanına gitmelerini vasiyet eder. Babaları öldükten sonra üç kardeş atlarına atlayıp filan yazıda oturan amcalarının yanına gitmek için yola çıkar. Biraz gittikten sonra bir yerde dinlenirler. Çadır kurarlar. Sabah uyandıklarında ortanca ve büyük kardeş küçük kardeşlerinin çadırının etrafında ejderha olduğunu görürler. Çare bulamayınca kaçarlar. Küçük oğlan uyandığında ejderhadan korkar ve onu kavak ağacı başında görüp Zümrüdüanka’nın yavrularını yiyecek zanneder. Onu öldürmek ister. Zümrüdüanka oğlandan zarar gelmeyeceğini anlayınca güneş gelmesin diye kanatlarını oğlanın üstüne gerer. Ve daha sonra oğlanın istediğini gerçekleştirmek

için beraber adaya giderler. Anka, oğlandan kırk batman **su** ve kırk batman et ister (Günay, 2011: 393).

Osturğan Böcü adlı masalda osuruk böceği yolda bir metelik bulur ve onunla kendisine bir sürme alır ve koca aramaya başlar. Yolda oduncu ile karşılaşır ancak onunla evlenmeyi kabul etmez. Daha sonra yolda karşılaştığı fare ile evlenir. Ancak osuruk böceği balçığın içine düşünce fareden yardım ister o da gelip onu iyice **suyun** içine gömer (Alptekin, 2002: 218).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Ahmet'in oğlu Avcı Mehmet, bir gün **suyun** başında otururken bir yılanın **su** içmeye geldiğini görür. Bir süre sonra başka bir yılan daha görür. Yılanların birbirini yuttuğunu zannedip yılanlara taş atar. Yılanlar yaralanır kaçar. Bu yılanlar cinnidir. Cinni padişah kızını öldüreni öldürmek ister fakat gerçeği öğrenince onu ülkesine çağırır. Oğlanın dileğini sorar. Oğlan ağzına tükürmesini söyler. Cinni padişah, oğlanın ağzına tükürür. Oğlan bütün hayvanların dilini anlamaya başlar (Alptekin, 2002: 224).

Aslan Mehmet adlı masalda oğlunu öldürmek için devlerle anlaşma yapan anne, oğlunu devlerin öldürmesi için canım kavun, karpuz çekti diyerek gönderir. Oğlan gider bakar ki gittiği yerde bir saray ve sarayın önünde ağaç ve ağacın önünde **su** kaynamaktadır (Alptekin, 2002: 233).

Hanımından Korkan Osman Ağa adlı masalda hanımından korkan Osman Ağa bir vurmada kırk sineği öldürünce kendisine bir güven gelir. Bir gün bir bahçede yatarken devlerin bu yerdeki **suyu** kestiğini **su** için her gün bir kızı öldürdüklerini duyar (Alptekin, 2002: 233).

Gülmez Padişahı adlı masalda küçük oğlana yardım etmesi için Deniz Güzeli oğlana kır at verir. Oğlanla yola çıkan kır at ağlamaya başlar. Böcü dağı çeşmesi diye bir yere giderler. Oğlana böcülerin onu yiyeceğini söyler kendisine **su** vermesini söyler, oğlan suyu verir ve kır at bu olaydan sonra oğlana kötülük yapılmasına izin vermez (Alptekin, 2002: 266).

Benli Dilber adlı masalda Hint padişahının kızı kendisinin yanına gelen diğer padişahın oğluna âşık olur. Âşık olduktan sonra her gün gelmesini bekler. Gelmeyince de çıkıp diyar diyar gezmeye başlar. Bir dağın başına varır ve bir **su** kenarında oturur. Sevdği oğlanın mağaranın içine girdiğini görür arkasından o da girer (Alptekin, 2002: 278).

İyilikle Kötülük adlı masalda Eyinnik ve Kötünnük adında iki arkadaş vardır. Bu iki arkadaş padişahın kızına göz bulmak için yola çıkarlar. Yolda Kötünnük, Eyinnik'in bütün azığını yer ve en son çınar ağacının dibinde otururken Kötünnük, Eyinnik'in ikinci gözünü de ister. Kötünnük arkadaşının iki gözünü de aldıktan sonra onu akşam olup gelirken terk eder. Kurtlar ulumaya başlar ve Eyinnik, yalnız kaldığı için çınar ağacının tepesine çıkar. Hızır oradan geçerken adamı görür ve ağaçtan indirir. Çınar ağacından gözüne sürmesini söyler ve Eyinnik'in gözleri açılır. Hızır, Eyinnik'e ovada bir köy olduğunu ve orada yağmur yağmadığını ve köyün susuzluk çektiğini söyler. Orada dua etmesini ve köye **su** geldiğinde köylülerin çok sevineceğini söyler (Alptekin, 2002: 289).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın bir bahçesi vardır. Bu bahçede bir elma ağacı vardır ve yılda bir defa elma vermektedir fakat bu meyveyi hiç kendisi yiyememiştir. Padişahın oğlanları devi öldüreceklerini söylerler. Fakat büyük ve ortanca kardeşler başaramaz. En küçük oğlan dev geldiğinde onu yaralar fakat öldüremez. Onu öldürmek için peşine düşer ve devin bir mağaraya girdiğini görür. Mağaraya girer ve bir kuyunun dibine iner. Bu kuyuda devi öldürür fakat kardeşleri onu bu kuyunun altında bırakır. Orada evlenmek istediği kız ona öğlen sıcağında bir kara koyun bir de ak koyun geleceğini söyler. Kara koyuna binerse yer altına ineceğini ak koyuna binerse yeryüzüne çıkacağını söyler. Oğlan beyaz olana binmek isterken yanlışlıkla kara koyuna biner ve yer altına inerler. Yer altında gide gide bir yere varır bir kadından **su** ister. Kadın, **sularını** bir devin tuttuğunu deve her gün bir kız verip köye **suyun** geldiğini söyler. Oğlan, gidip devi öldürerek köye **suyun** gelmesini sağlar (Alptekin, 2002: 292).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın küçük oğlu devi öldürmek istediği kuyunun içinde hapis kalır. Burada bir gün bir çınar ağacının altında yatar. Orada bir kuş yuvası olduğunu görür. O kuş yuvasına giden ve kuşun cülüklerini yemek isteyen bir yılan görür çekip o yılanı vurur. Kuşların anneleri de bu adam ağacın altında uyuduğu için yüzüne güneş gelmesin diye adama gölgelik olur. Daha sonra ona dileğini sorar. O da kendisini yeryüzüne çıkarmasını ister. Kuş, camız eti ve camız derisi ile **su** ister. Oğlan, kabul eder ve kuş onu yeryüzüne çıkarır (Alptekin, 2002: 292).

Çirkini Güzel Yapma adlı masalda padişah fırıncıdan “Ateş yanmadan **su** görmeden ekmek pişireceksiniz.” diye emir verir (Alptekin, 2002: 303).

Aslan Ali adlı masalda padişah bir rüya görür. Ona bir çocuğu olacağını ancak çocuğun başına türlü felaketler geleceğini bu çocuğu doğduktan hemen sonra ortadan kaldırmasını söylerler. Padişah, adamlarına emir verir fakat adamları çocuk çok güzel olduğu için kıyamazlar yakınlarındaki bir aslan yatağına bırakıverirler. Aslanların bu çocuğu parçalayacağını düşünürler. Fakat aslanların da yavrusu varmış arada bu çocuk da büyür gider. Bir gün padişahın gözü kör olur. Aslan kanı ile iyileşeceğini söylerler. Fakat adamları aslanların yanına gittiğinde bu oğlan, adamları alır dağa vurur. Bu oğlanın methini duyunca oğlanı saraya getirten padişah onu en iyi adamı yapar. Oğlana konuşmayı her şeyi öğretirler. **Su** verip **su** ismini öğretirler (Alptekin, 2002: 316).

Dört Köşeler adlı masalda bir köse oğluna öküzlerini satmasını söyler. Oğlan yola çıkar yolda üç köse öküzü alacaklarını söylerler fakat öküzde türlü türlü kusurlar bulup kesip parasını da vermezler. Eve geldiğinde oğlu babasına durumu anlatır. Adam bir merkebe binerek yola çıkar. Üç köse o merkebi alacaklarını söyler. Adam merkebinin çavdar yiyip **su** içip altın pisliğinden çıkardığını söyler. Üç köse bu yalana inanıp merkebi alır. Eşeğe çavdar ve **su** verirler fakat sabah gelip baktıklarında eşek ölmüştür ve altın da yoktur (Alptekin, 2002: 324).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda bir fakir karı kocanın bir kızı olur. Periler kadının doğumuna yardım eder. Bu kız yürürken bastığı yerlerde çayır çimen bitirmiş. Güldüğü zaman yanaklarında gül bitirmiş. Ağladığında ise gözlerinden inci mercan dökülürmüş. Padişahın oğlu bu kızı duyuyor ve cadı karısından gerçek olup olmadığını araştırmasını istiyor. Gerçek olduğunu duyunca bu kızı almaya karar veriyor. Fakat vezirin karısı dağda odunculuk yapan adamın kızını aldılar benim kızımı almadılar diye hasetleniyor ve bu kıza tuzlu **su** içirip tuzlu çörek yedirerek gözlerini oyup ormana bırakıveriyor. Ormanda iki tane merkebiyle odunculuk yapan bir adam bu kızı görüyor evine götürüyor ve evlat ediniyor (Alptekin, 2002: 332).

Tembel Ahmet adlı masalda bir Tembel Ahmet vardır. O kadar tembeldir ki kalkıp **su** bile içmez. Fakat bu Tembel Ahmet, bir balığın karnından **suyu** altın eden bir tas bulur. O tas **suya** değince içi dolu altın olurmuş (Alptekin, 2002: 337).

Vur Tokmağım Vur adlı masalda kimsesiz iki kardeş varmış. Keloğlan ve onun ablası. Bir gün bunlara bir nohut veren olur. Bunlar nohudu satarlar ve birazını da ekmeye karar verirler. Fakat ettikleri nohut bitmez. Ardından biri onlara bir sofraya verir. Sofrada yok yoktur. Padişahı davet ederler. Padişah sofrayı görünce çok beğenir ve Keloğlan'dan **su** ister. Keloğlan, **suyu** getirmeye gidince padişah sofrayı alır kaçar (Alptekin, 2002: 348).

Gümüş Boynuzlu adlı masalda Padişah'ın en küçük oğlunun gümüş boynuzlu bir öküzü vardır. Bu öküz oğlana yardım eder. Öküz öldüğünde kendisini evin arkasına gömmesini ve kimseye söylememesini söyler. Öküz ölür ve oğlan onu dediği yere gömer. Oradan bir ağaç çıkar. Padişahın küçük oğlunun karısı bu ağacın nasıl meydana geldiğini sorar durur ama kocası söylemez. Karısının kırığının bu ağacın nasıl meydana geldiğini öğrenmesi üzerine kadının kocası evi terk eder. Güneşin doğduğu yeri aramaya giderken Yolda gördüğü göl, ne zaman akacağını alın yazısına baktırmasını ister. Oğlan, durgun **suyun** bir adam öldüreceğini öğrenir (Alptekin, 2002: 388).

Pamuk Kız adlı masalda bir kadının hiç çocuğu olmamış. Bunun üzerine kadın hamile kaldım diye herkese yalan söyler. Karnına her gün pamuk koyar. Bebeğim oldu diye de pamuk çuvalı yapar. Sonra bu pamuk çuvalını gelin etmeye karar verir. Dünürçülere pamuk çuvalını götürürken peri kızları dua eder ve bu çuval çok güzel bir kız olur. Bu kız evlenir fakat yedi sene kocasıyla konuşmaz. Sadece su kabağı şeklinde gelen peri kızları ile konuşur. Kocas da onun bu durumunu anlayınca “Huri kızlarının aşkına bir **su** ver.” deyince kız konuşmaya başlar (Alptekin, 2002: 416).

Dünya Güzeli adlı masalda bir padişah başka bir memlekete padişahlık yapmaya gider. Padişah gittikten sonra padişahın çocuğu olur. Bu çocuk on iki yaşına gelince babasını bulmak için atına binip yola çıkar. Yola çıkınca bir köse ile karşılaşır ve yemek yerler. Kösenin yemekleri çok tuzludur. Oğlan **su** içmeye iner ve köse onu sıkıştırır ve kendisinin her istediğini yapmazsa sıkıştırdığı yerden çıkarmayacağını söyler (Alptekin, 2002: 423).

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli'nin yanına giden padişahın oğlu, ak sakallının tavsiyeleri üzerine bir camız derisi et, bir camız derisi **su** ve bir camız derisi darı alır. Yolda karşısına çıkan topal arıya da **suyu** verir ve başı dara

düşüğünde arının kendisine verdiği tüyleri birbirine sürter ve yardım ister (Alptekin, 2002: 323).

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli'nin yanına giden padişahın oğlundan Dünya Güzeli'nin üç isteği vardır. Bunlardan biri kendi kuşundan evvel gidip **zemzem suyunu** getirmesidir (Alptekin, 2002: 323).

Sabır Taşı adlı masalda bir kız annesiyle yaşarmış. Bu kız **su** doldurmaya gittiğinde bir kuş gelip ona kırk gün ölü birini sallayacağını söyler. Kız korkar. Bu, üç gün boyunca devam eder (Alptekin, 2002: 429).

Padişahın Kızının Ahlâksızlığı adlı masalda bir padişah varmış. Bu padişah remilde kızının hırsızlık ve namussuzluğunu görür. Bunun üzerine kırk odasından kırkının içine bir mezar kazıp kızı oraya gömer. Analık da padişahın odalarını geziyormuş. Odalarda hep altın ve elmaslar varmış. Kırkınıcıyı da merak edip girer ve kızı bulur. Kıza babasından habersiz **su** ve süt verir. Kız yavaş yavaş kendine gelir (Alptekin, 2002: 431).

Demir Asa, Demir Çarık adlı masalda padişahın üç kızı vardır. Bunlar evlenmemişler. Bir gün ellerine birer ok alıp atmışlar. Ok attıkları kişilerle evlenmişler. Fakat en küçük kız kartal ocağına ok atmış. O da kartalla evlenmiş. Fakat bu kartal sihirliymiş çok yakışıklı bir oğlanmış. Karısına sırrını kimseye söylememesini, söylerse ortadan kaybolacağını söylemiş. Kız kardeşlerinin nispeti üzerine dayanamayan küçük kız kocasının sırrını söyler. Kocasını da ortadan kaybolur. Kocasını aramaya çıkan kız yolda **su** dolduran birine kocasını sorar (Alptekin, 2002: 440).

Ağlayan Nar ile Gülen Ayva adlı masalda padişahın sürekli kız çocuğu olurmuş. Karısına bir daha kız doğurursa doğan çocuğu keseceğini söyler. Bunun üzerine kız doğuran kadın çocuğun erkek olduğunu söyler. Kız sünnet yaşına gelince babası durumu anlayacak diye siyah bir ata atlayıp saraydan kaçır. Kaçtığında başka bir ülkeye varır ve o ülkenin kızını kendine ister. Atıyla çeşitli görevlerden geçer ve en son devlerin mağarasından bir bardak **su** çalar ve devler gelirken **suyu** arkaya dökünce her taraf deniz olur (Alptekin, 2002: 449).

Hıyardan Şemşem Güzeli adlı masalda padişahın oğlu Hıyardan Şemşem Güzeli'nin aşkına düşüp yollara düşer. Yolda devlere bu güzelin nerede olduğunu sorar ve güzeli bulur. Hıyarlar havuzun başında oynarken onu çantasına koyar ve bir

müddet sonra hıyarı keser. İçinden dünya güzeli çıkar ve **su** ister hemen ölür ikinci kere de bir hıyar keser o da **su** isterken ölür üçüncüsü de **su** isterken boğazına **su** döker ve kızı kurtarır (Alptekin, 2002: 543).

Cüce ile Köse adlı masalda köse ile cücenin birer davar buğdayları varmış. Önce bu buğdayları değirmende öğütüp sonra da ekmek yapmaya karar vermişler. Buğdaydan biraz **sudan** biraz koyarak hamuru yoğurmuşlar (Alptekin, 2002: 458).

Geyik Oğlan adlı masalda bir kadın pişirdiği eti tada tada bitirir. Daha sonra memesinin birini keser yemek yapar. Adam yemeği beğenince kadın memesini pişirdiğini söyler. Bunlar çocuklarını kesip yemeye karar verirler. Çocuklar evden kaçarlar babaları da ata binip peşlerine düşer. Babaları kendilerine yetişemesin diye arkalarına **su** dökerler ve her yer deniz olur babaları da denizi geçemez (Alptekin, 2002: 462).

Yusufcuk adlı masalda babalarının kendilerini ormanda bırakıp kaçması üzerine iki kardeş yalnız kalır. Oğlanla kız ormanda rezil olurlar. Oğlan çok susar ve **su** içmek ister. Fakat kız kardeşi oğlanın içeceği **suyun** öküz sidiği olduğunu ve içmemesini söyler. Oğlan dayanamaz **suyu** içer ve oğlan öküz olur (Alptekin, 2002: 465).

Bitle Pire adlı masalda pire ölünce arkadaşı bit ağlamaya başlar. Bitin ağladığını gören karga da elma ağacının başına çıkar ve tüylerini döker. Elma ağacı da meyvelerini döker. Ayı, meyvelerini döken elmayı görünce ayı da kuyruğunu keser. Ayı çeşmenin başına **su** içmeye varır ve çeşme kuyruğunu neden kestiğini söyleyince çeşme de **suyunu** kurutur (Alptekin, 2002: 472).

Ayağına Diken Batan Horoz adlı masalda bir horoz varmış. Bu horoz çok kendini beğenmiş bir horozmuş. Bir gün ayağına diken batar ve dikenini fırıncıya çıkarttırır. Fırıncıya dikenini atmamasını gelip alacağını söyler. Fakat fırıncı horoz gecikince dikenini atar. Fırıncının ekmeğini alır kaçar. Daha sonra ekmeğini bir çobana emanet eder dağlarda gezmeye gider. Gezerken bir yerde **su** içer **su** içerken kendi aksini görünce ekmeği hatırlar ve hemen çobana gider. Çoban ekmeği yiyince çobanın da koyununu alır kaçar (Özçelik, 2004: 285).

Gede Kız adlı masalda bir kızın analığı kendisi gelene kadar küpü gözyaşı ile doldurmasını ister. Yoldan geçen yaşlı kadın kızın ağladığını görünce küpü tuz ve **su** ile doldurur (Özçelik, 2004: 296).

Dipsiz Kuyu adlı masalda kardeşi tarafından kuyuya atılan küçük kardeş, kuyuda yanlış ata binip bir yer altı şehrine iner. Orada bir devin **suyun** başını tuttuğunu ve her gün bir kızı yediğini duyar. **Suyun** başına gider ve devı keser. Halk da **suya** kavuşur (Özçelik, 2004: 301).

Dipsiz Kuyu adlı masalda kuyuda yanlış ata binen ve yer altı şehrine inen oğlan orada bir ağacın altında yatarken ağaçta bir yılan olduğunu ve oradaki kuşları yiyeceğini görünce çeker vurur yılanı ve uyumaya devam eder. Gelince kuşlarını kurtaran adama dileğini soran Zümrüdüanka kuşu kırk tuluk et ve kırk tuluk **su** karşılığında oğlanı yeryüzüne çıkarır (Özçelik, 2004: 301).

Üç Turunçlar adlı masalda bir kadın yaramazlık yapan oğluna üç turunçlara âşık olasıñ der dururmuş. Oğlan bunu duya duya alışmış ve bir zaman sonra üç turunçlara âşık olmuştur. Üç turunçlar devler ülkesinin sarayının bahçesindeymiş. Oğlan, turuncun birini alır gider dağ başında keser içinden bir güzel kız çıkar, ekmek ve **su** ister sonra da ölür. İkincisi de aynı olur. Üçüncüsünü bir çeşme başında keser ona ekmek ve **su** verir kız yaşar (Özçelik, 2004: 316).

Kuru Kafa adlı masalda bir karı kocanın çocukları olmazmış. Allah’a “Bize bir çocuk ver de isterse kuru kafa olsun.” diye dua ederler. Bir çocukları olur. Hakikaten de oğlan kuru kafadır. Oğlan evlenme vakti geldiğinde evlenmek ister fakat hiç kimse onu beğenmez ya da gerdek gecesi kaçır giderler. En son bir gelin onun hâline üzülür onunla evlenir. Bir gün oğlan kuyuda **suda** kendine bakmak ister ve ayağı kayar **suya** düşer. Kuru kafa **sudan** bir çıkar ki yakışıklı bir delikanlı. Meğer bu kuyunun dibinde kaynayan **su** içenlere kan, yıkananlara can verirmiş (Özçelik, 2004: 328).

Köpekle Evlenen Kız adlı masalda çocuğı olmayan bir karı koca Allah’a yalvarırlar “Bana bir kız evladı ver. Köpek istesin köpeğı, kedi istesin kediye vereceğim.” diye söylerler. Allah bunlara üç kız evlat verir. Gelinlik çağları gelince bu kızların büyüklerini bey oğulları ile evlendirirler. Küçüğünün evlenme yaşı geldiğinde de bir köpek kapılarından ayrılmaz ve daha sonra bu kızı ister. Fakat bu köpek insandır. Gece vakti olduğunda ayın on dördü gibi bir oğlan çıkar köpeğın içinden. Fakat karısı sırrını kardeşlerine söylediğı için köpek artık kızı istemez. Bu olaydan sonra kayınpederi, gelinini kendi kızının evine bırakır. Bir gün ablasına **su**

içmeye giden köpek oğlan kendi çocuğunu görünce dayanamaz tekrar karısıyla evlenir (Özçelik, 2004: 333).

Kayaoğlan adlı masalda bir kadının yedi oğlu varmış. Bu kadının oğulları gidip Yeşildağ'a yerleşmiş. Kadın, oğulları gittiğinde hamileymiş. Bir kızı olur ve bu kız kardeşlerini bulmak için yola çıkar. Annesi ona bir eşek verir. “Dah” deyince gidermiş. “Çüş” deyince kül olurmuş. Kız yolda giderken bir denizin içine girer. **Su**, eşeğin boyuna gelince kız panikler ve “Çüş” der. Eşek, kül olur (Özçelik, 2004: 339).

Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım adlı masalda padişah kızının amansız hastalığına çare bulamayınca kızını dağın başına attırır. O dağda bir yılanın içtiği **sudan** içince, kız iyileşir ve dağda bir çoban bu kızı görür ve bu kızla evlenir (Özçelik, 2004: 352).

Keloğlan ile Dev adlı masalda köyün birinde üç kardeş varmış. Bu kardeşler babaları ölünce köyü terk etmeye karar verir. Yola çıktıklarında yorulurlar ve azıkları da biter. Bir tarlanın ekinlerini biçmeye başlarlar. Bu ekinler de bir devinmiş. Bunlara ne yaptıklarını ve okuma yazma bilip bilmediklerini sorar. En küçük kardeşleri Keloğlan da çok akıllıdır bilmediklerini söyler. Dev, karısına bir kâğıt yollar. “Akşama **suyu** ısıt ziyafet var.” der fakat Keloğlan mektubu ahırdaki danayı kes kavurma yap şeklinde değiştirir (Özçelik, 2004: 361).

Yedi Kardeşin Bacısı adlı masalda bir kız yedi oğlan kardeşini bulmak için yola çıkar. Bir nene ona külden bir eşek yapar verir. Kül eşeğe “Çüş” dememesini söyler ancak eşek **suya** doğru gidince kız “çüş” deyiverince eşek kül olur (Özçelik, 2004: 367).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun karısı üvey çocuklarını istemeyince oduncu, çocukları odun toplama bahanesi ile ormana götürür. Çocuklara, kendisi gelene kadar çiğdem toplamalarını söyler. Babaları ormanda bir ağaca kabak asar. Kabak sallandıkça çocuklar babaları odun kesiyor zannederler. Fakat akşam olunca babalarının onları ormanda yalnız bıraktığını anlarlar. Ağlaya ağlaya bir ağacın altında uyur kalırlar. Sabah olunca köylerini bulmak için yola çıkarlar. Yolda oğlan çok susar ve **su** içmek ister fakat kız kardeşi o **sudan** içmesine izin vermez. Çünkü **suda** domuz izi vardır. Oğlan içerse domuz olurmuş. Gide gide oğlan yine **su** içmek ister bu defa da **suda** tilki izi varmış. Kız yine izin vermez. En son oğlan ceylan izi olan **sudan** içer ve oğlan ceylan olur. Burada kız da kavak ağacının

tepesine çıkar. Beyoğlu atını sulamaya gelir fakat at bir türlü **su** içmez. Oğlan yukarı bir bakar ki dünya güzeli bir kız. Kızı oradan indirmek ister fakat kız inmez. Cadı karısı kızı oradan oyunla indirmeyi başarır ve Beyoğlu kızla evlenir (Özçelik, 2004: 372).

Sabır Taşı adlı masalda bir kuş kızın birine gelip “Baban seni ölü diriye verecek.” diye söyler. Kız kuşun bu dediğinden çok korkar. Dediği gibi de olur. Kız, bir yere **su** içmek için girdiğinde kapı kapanır ve orada kırkuncı odada yatan bir delikanlının başında kırk gün Kur’an okur ve kırkuncı günün sonunda oğlan uyanır (Özçelik, 2004: 386).

Tireci Kız adlı masalda ailesi ile beraber tirecilik yaparak geçinen fakir kız tirelerini **su** başında yıkarken her gün atını sulamaya gelen Beyoğlu’na âşık olur. Beyoğlu’na aşkını belli eder fakat karşılık alamaz (Özçelik, 2004: 413).

Çiftçinin Kızı adlı masalda padişahın biri vezirlerini halkın arasından seçmiş. Bir gün vezir olmak isteyen bir adama bir kese altın ve bir koç verir. Kırk gün sonra altınları geri istediğini koçu diri ve koçun da etini pişmiş hâlde geri istediğini söyler. Dediklerini yapmazsa boynunu vurduracağını söyler. Adam, çare arar fakat bulamaz. Bir gün çare için yollara düşer. Yolda bir çiftçiden **su** ister. Çiftçi “Gölden mi, elden mi istersin?” diye sorar. Adam, elden ister. Bir tas **suyu** içer ve çiftçinin zeki biri olduğunu anlayıp çiftçiye misafir olur. Bu çiftçinin kızı padişahın isteklerine cevap bulur. Cevapları duyan padişah şaşırır ve bu kızla evlenir (Özçelik, 2004: 418).

Gurbete Giden Gelin adlı masalda padişahın oğlu uzak bir ülkede gülünce yüzünde güller açan, ağlayınca gözlerinden inci mercan dökülen, yürüyünce bastığı yerde çayır çimen biten kıza âşık olur ve onunla evlenmek için yollara düşer. Fakat evlerindeki arap kız bu durumu kıskanır. Yolda gelirken kızıdan yemek ve **su** karşılığında gözlerini alıp ormana atar (Özçelik, 2004: 423).

Kaz Çobanı adlı masalda bir adam hacca giderken karısını ve kızını köyün müezzinine emanet eder. Bu müezzin kızıdan yakınlık ister kız da yakınlık vermeyince kızın babasına “Kızın kötü yola düştü.” diye haber verir. Adam oğlundan kız kardeşini öldürmesini ister. Oğlan, gelip köye sorduğunda kız hakkında kötü bir şey duymaz. Bir gün kızı dağ başına götürür ve bir ağaca kabak asar. Kız, kabak sallandıkça kardeşinin ağaç kestiğini zanneder. Fakat akşam olduğunda bir bakar ki

kardeşi onu terk edip gitmiştir. Kız, bir çeşmenin başına varır ve korkusundan bir kavak ağacının tepesine çıkar. Orada uyur kalır. Sabah olduğunda çeşmeye at sulamaya gelen Beyoğlu atın **suyu** içmemesi üzerine ağaca bir bakar ki ay gibi parlayan bir kız görür (Özçelik, 2004: 427).

Fatmacık ile Üvey Annesi adlı masalda üvey annesi ile beraber yaşayan Fatmacık **suya** gittiğinde **su** testisini kırınca üvey annesi onu evden kovar (Özçelik, 2004: 442).

Fatmacık ile Üvey Annesi adlı masalda üvey annesi ile beraber yaşayan Fatmacık **suya** gittiğinde **su** testisini kırınca üvey annesi onu evden kovar. Fatmacık bir ormanda bir kulübeye girer ve orada her işi yapar ot toplar, yemek pişirir farelere de yemeğinden verir. Bunun üzerine farelerin beyi ona kulübenin bir cadıya ait olduğunu onun dediklerini yaparsa cadıdan kurtulabileceğini söyler. Akşam olunca cadı eve gelir. Kız başından geçenleri cadıya anlatınca cadı kızını yanına alır. Kızın bitlerini kırmasını söyler. Kız, cadının bitlerini kırar. **Su** sesi gelince uyandırmasını ister. Kız, **su** sesi gelince cadıyı uyandırır. Beraber dere kenarında yıkanır kız dereye girince dere hep altın olur. Sabah olunca kız evlerine döner. Horozları Fatma'nın geldiğini haber eder. Üvey anne, cadının evine kendi kızını gönderir fakat kendi kızını ne cadının istediklerini yapar ne de **su** altın olur. **Suyun** içinden katranla çıkınca üvey anne yaptığı hatayı anlar (Özçelik, 2004: 442).

Keloğlan ile Cambazlar adlı masalda Keloğlan eşeğini pazara götürüp satmadan önce eşeğine bir altın yutturur. Eşeğinin altın çıkardığını söyleyerek eşeği yüz altına satar. Fakat sattığı üç cambaz kardeşe eşeğine bir kazan arpa ve bir kazan **su** vermelerini söyler. Eşek de sabaha çatlar ölür (Özçelik, 2004: 451).

Oduncu adlı masalda iki arkadaş varmış. Bu iki kardeş akşama kadar çalar sabaha kadar yer içerlermiş. Fakat mutlu değillermiş. Karşılarındaki oduncunun keyfini çok kıskanmışlar. Bir gün bu oduncunun eşeğini çalmak için bir fikir düşünürler. Kuyunun başında ağlarlar ve **su** çekerken altınlarını kuyuya düşürdüklerini söyleyip oduncuyu kuyuya indirip kuyuda bırakırlar (Özçelik, 2004: 470).

Padişah ile Veziri adlı masalda padişah ülkenin halkının kendisinden memnun olup olmadığını öğrenmek için yollara düşer. Bir eskicinin kendi kendine neden güldüğünü sorar. O da her gece karısının kendisine bir **su** verdiğini ve **suyu**

içtikten sonra bayıldığını ve karısının bir kuş olup mezarlıkta ölü ciğeri yediğini anlatır (Özçelik, 2004: 472).

Çeşmedeki Katır adlı masalda bir yörüğün mallarına göz diken savcı iftira ile yörüğün paralarını alır. Yörük yolda üzgün giderken şeytan karşısına çıkıp “Eğer intikam almak istiyorsan yarın tepeye gel.” der. Yörük, gece düşünür ve tepeye gitmeye karar verir. Şeytan, savcının katırı çok sevdiğini, kendisinin bir katır olacağını söyler. “Yarın git, savcının evinin önünde dolaş, istediğin paraya sat.” Der. Yörük, şeytanın dediklerini yapar ve katırı savcıya satar. Savcı, ertesi gün katırı çeşmeye götürür katıra yalaktan **su** içirirken katır oluğa girer. Savcı bağırmaya ve katırının oluğa girdiğini söyler. Fakat kimse savcıya inanmaz. Savcı, eğilip oluğa bakar ve katırın gözlerini görür. Savcıyı tımarhaneye yatırır. Savcı tımarhaneden çıkmak için katırı dağa saldırdığını söyler ve gider oluğa bakar yine katırın gözlerini görür ve bir daha kimseye iftira atmaması gerektiğini öğrenir (Özçelik, 2004: 475).

1.8.2.4. Toprak

Mitolojik metinlerden bu yana kozmolojinin temelini oluşturan toprak, var eden, üreten olduğu için tapılır. Bu sebeple dilimize de yerleşen “Toprak Ana” ifadesi ortaya çıkmıştır. Bu ifade birçok anlam barındırmaktadır. İnsanlığın hamurunun toprak olduğunu biliyoruz. Farklı milletlere ait mitolojik metinlerde de balçık, çamur gibi farklı toprak türlerinden bahsedilse de sonuç olarak yaratılışımızı toprağa borçluyuz. Doğum-ölüm döngüsü de toprakla sonuçlanmaktadır. Ayrıca yaratılışın kaynağı olan toprağın başka birçok özelliği vardır. Toprak; ağaçların, bitkilerin ve tabiatın doğumunu ve hayatlarının devam ettirmesini sağlar. Toprağa bir tohum verirsiniz toprak, bu tohumu içinde büyütür ve küçük bir filizle hayata hazırlar ve sonra büyütüp bitkiler ve ağaçlar hâline getirir.

Türk Mitolojisinde toprak önemli bir yere sahiptir. Daha hiçbir şey yokken Erlik, suyun dibinden toprak çıkararak suyun üstüne atar ve yer meydana gelir. Türklerin mitolojik düşüncesine göre toprak sudan önce de vardı. Toprağın, insanın yaratılmasına hammadde olup ana gibi olması ve yurt özellikleri ile Türkler için önemli bir madde olmasına yeterli olmuştur (Çağlar, 2008: 144-149).

İncelenen eserlerde toprak, altı masalda geçmektedir. Toprak, incelenen masalarda ölümden sonraki evimiz ve bereket manasında kullanılmıştır. İncelenen

masallarda ölen kişi dinimizin de kuralı olduğu gibi toprağa verilir. Başka bir masalda da toprağın altına dönüştüğü görülmektedir. Bu, toprağın insanlar için ne denli önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Çoban Ahmet adlı masalda çoban Ahmet'in karısına göz diken padişah, kadını almak için Ahmet'e dağdaki deve ait olan çamın dibindeki suyun içinden taş getirmesini söyler. O, dağa nasıl gideceğini düşünürken eşi ona bir at al yanına bir de yedek al git diye akıl verir. Atı alıp çamın yanına gider bir su içip çamın dibine oturur. Bir bakar ki kendi karısından bile güzel bir kız oturuyor ağacın tepesinde. İnmesini söyler ancak devden korktuğunu söyleyen kız **toprağa** basmadığını söyler. Ama Çoban Ahmet'in kendisini koruyacağı sözüne inanarak sonunda çamdan iner. Ahmet'e eş olur (Sakaoğlu, 2002: 422).

Ahmet Ağa adlı masalda padişahın kızını yılan vermemesi üzerine yılan babasına dereye gitmesini orada bir taş olduğunu ve eline üç taş alıp o taş atmasını söyler. Daha sonra dönerken de binanın altından bir avuç **toprak** almasını her ağaçtan da bir tohum almasını söyler. Daha sonra Ahmet ağa yılanın dediklerini yapar. Yolda gelirken yılan yerde daireler çizer. Adam da tohum serper gibi **toprakları** serper. Sabah karısı kalkıp bakar ki evlerinin karşısında bir saray var. Bahçesi de hiç olacak gibi değil (Günay, 2011: 232).

Yedi Kardeşin Bacısı adlı masalda bir kız yedi oğlan kardeşini bulmak için yola çıkar. Kardeşlerini bulan kız onlarla birlikte yaşamaya başlar. Fakat bir gün kardeşlerinden biri kızıp ateşe işeyip ateşi söndürür. Kız da uzakta köpeklerin havladığı evden ateş almaya gider. O ev cadı karısının evidir. Cadı karısının gelinleri ateşi kesip kıza verirler fakat cadı karısı kokudan kızın eve geldiğini anlayıp kızın peşinden gider. Kıza sihirli bir yüzük takarak kızın kanını emer kız bayılır. Kardeşleri onu **toprağa** gömmeye kıyamazlar ve topal bir devin sırtına sarıp yanlarında getirip götürmeye başlarlar (Özçelik, 2004: 367).

Habibe adlı masalda Habibe adlı bir kız varmış. Habibe'nin annesi öldükten sonra üvey annesi onu evde istemeyince babası bir gün onu odun kesme bahanesi ile götürür ve orada kızı yalnız başına bırakıp eve gelir. Kızı anlamasın diye de ağaca bir tosbağa asar ve tosbağa ağaca vurdukça kız babası hâlâ odun kesiyor zanneder. Kız, ormanda yalnız kaldığını anlayınca köpeklerden korktuğu için köpeklerin uluduğu yere gitmez ışığın olduğu yere gider. Orada bir deve evlatlık olur. Bir gün üvey

annesini Ay Dede'ye "Sen mi güzel, ben mi güzel?" diye sorar. O da Habibe'nin güzel olduğunu söyleyince üvey anne kızını öldürmeyen babasına kızar. O da kızını dağ başına bırakıp geldiğini söyler. Üvey anne, gidip kızı zehirler. Dev kızı **toprağa** vermeye kıyamaz kızı bir sala koyup nehre bırakır (Özçelik, 2004: 370).

Nar Tanesi adlı masalda bir padişahın kızı balkonda nar yerken başka bir padişahın oğlu sarayın önünden geçmektedir. Kız oğlana bir nar tanesi atar. Oğlan da eğilip nar tanesini yer. Kız, onunla dalga geçince oğlan içinden bunun intikamını alacağını söyler. Daha sonra kızı kendisine âşık eder. Fakir biri gibi davranıp türlü oyunlarla kızı rezil eder ve en son kız bir hamamdayken bir tase gümüş bir tase altın ve bir tase da **toprak** doldurur yanlarına da bir nar tanesi koyar. Hamamdan çıkan herkese manalarını sorar. Kimse bilemez. Kız, hamamdan çıkıp onların manasını bilince oğlan tekrar kızla evlenir (Özçelik, 2004: 388).

Keloğlan ile Köylüler adlı masalda köylüler ve Keloğlan içi bal dolu küplerini hancıya emanet eder. Dönüp alacağını söyler fakat hancı küpleri **toprak** ile doldurup balları evine gönderir. Bunu gören Keloğlan, hancıyı şikâyet edeceğini söyleyince hancı korkup bütün mallarını ona verir (Özçelik, 2004: 453).

1.8.3. GÖK VE GÖK ÂLEMİ

İncelenen eserlerde tespit ettiğimiz gök ve gök âlemi unsurları şunlardır; ay, bulut, gökyüzü, güneş ve yıldız.

1.8.3.1. Ay

Dünyamızın sahip olduğu tek doğal uydumuz ay, güneşten nurunu alır ve gece çıkıp ışıyla insanlara göz kırpar.

Ay, incelenen eserlerde yedi masalda geçmektedir. Bu masallarda ay, genellikle parlaklığından dolayı sevgilinin yüzüne benzetilmiştir. Sevgilinin güzelliğini tasvir etmek için masallarda "Güzel, aya sen doğma ben doğacağım diyor." şeklinde ya da buna benzer şekillerde geçmektedir. Ayın hilal, dolunay, yarım ay hâllerinde ise sevgilinin yüzü ve güzelliği ile ilgili alakalı teşbih ve tasvirler yapılmıştır. Bu tasvir ve teşbihler divan şiirinde oluşmuş bunlardan bazıları da Halk

Edebiyatı ürünlerine geçmiştir. Fakat tezimin konusu kozmografya ve tabiat olduğu için çalışmamızda ay ile ilgili benzetme unsurlarını almadık. Sadece kozmik olarak bahsedilen ay ile ilgili unsurları aldık.

Kozmik olarak ele alacak olursak da genellikle ayın doğuşundan bahsedilmektedir. Bazı masallarda ise rüyada ay görülmüştür. Rüyada ay görmek genelde iyiye yorulmuştur.

Güneşle Ayın Haracı adlı masalda padişah, küçük kızını isteyen delikanlıya kızını vermemek için oğlandan güneş ile **ayın** haracını getirmesini ister (Sakaoğlu, 2002: 334).

Tufil adlı masalda zengin adamın kızı arif biriyle evlenmek ister. Padişah ve veziri beğenmeyen kızın evine en son Tufil gider. Tufil’ı çok beğenen kız onun yanına çıkar ve onunla konuşmaya başlar. Üç gün boyunca konuşurlar günün ve **ayın** doğduğunu bile fark etmezler (Günay, 2011: 263).

Rüya adlı masalda oğlan gördüğü rüyayı kimseye anlatmaz. En son evlenir ve rüyasını anlatır. Sol omzuna **ay**, sağ omzuna da güneş konduğunu söyler (Günay, 2011: 357).

Çocuğun Rüyası adlı masalda bir çocuk rüyasında koynunda **ay**, yıldız ve güneş olduğunu görmüş. Sabah annesine rüya gördüğünü söylemiş. Annesi rüyasını söylemesini istemiş fakat oğlan söylemeyince anası oğlanı dövmüş (Alptekin, 2002: 256).

Nar Tanesi adlı masalda karısı ölen bir adam kızının ısrarı ile komşusuyla evlenir. Kadın, “**Ay dede** ben mi güzelim sen mi güzelsin?” diye sorar. Her defasında kocasının kızının daha güzel olduğu cevabını duyduğu için çok kızar (Alptekin, 2002: 284).

Miski Bahar adlı masalda bir kadının çocuğu olmazmış. Bir gün baharatları bebek şekline getirip seccadenin altına koyup kırk gün kırk gece dua eder. Kırk günün sonunda baharatlar çocuk hâline gelir. Kadın bu bebeği çok sever gözünden sakınır. Çocuğun güzelliğinin ünü her yere yayılır. Kralın kızı bu kızı duyunca ona sahip olmak için kadının evine çingene kılığında gidip; “Bu kızı dışarı çıkar hava alsın, güneş görsün.” der. Annesi çıkarmak istemez fakat ısrarına dayanamaz çıkarır. Daha sonra kralın kızı, bu kızı kaçıtır. Kadın çok üzülür ve çok ağlar. Gece bir gün otururken yıldızlara kızını sorar. Yıldızlar yerini bilmediğini fakat gökteki ayın

bilebileceğini söyler. **Aya** sorar fakat **ay** da bilmediğini güneşe sormasını söyler. Güneş, kızın yerini bildiğini söyler. Sabah, kızın olduğu yere doğru doğar. Ve kadın kızını kurtarır. Kralın askerleri peşine düştüğünde kızla annesini yukarı çeker onları kurtarır. Gece olduğunda **ay** yukarı çeker. Gün doğar güneş çeker derken kız ve annesi kurtulurlar (Özçelik, 2004: 309).

Habibe adlı masalda Habibe adlı bir kız varmış. Habibe'nin annesi öldükten sonra üvey annesi onu evde istemeyince babası bir gün onu odun kesme bahanesi ile götürür ve orada kızı yalnız başına bırakıp eve gelir. Kızı anlamasın diye de ağaca bir tosbağa asar ve tosbağa ağaca vurdukça kız, babası hâlâ odun kesiyor zanneder. Kız, ormanda yalnız kaldığını anlayınca köpeklerden korktuğu için köpeklerin uluduğu yere gitmez ışığın olduğu yere gider. Orada deve evlatlık olur. Bir gün üvey annesi **Ay dedeye** “Sen mi güzelsin, ben mi güzelim?” diye sorar. O da Habibe'nin güzel olduğunu söyleyince üvey anne kızını öldürmeyen babasına kızar. O da kızını dağ başına bırakıp geldiğini söyler (Özçelik, 2004: 370).

1.8.3.2. Bulut

Su damlacıklarının ve buz kristallerinin oluşturduğu bulutlar, gökyüzünü kısmen ya da tamamen kaplamakta ve pamuksu görünümüyle bize hayatımızın en önemli şeylerinden biri olan yağmuru yani suyu getirmektedir.

Bulutlar, rengiyle bizlere olayların iyiliği ve kötülüğü hakkında bilgiler vermektedir. Kara bulutlar genellikle çok fazla yağış getirir ve bazen bu yağışlar beraberinde felaketleri de getirir. Bu yüzden “kara bulut”, “kara bulutlar çökmek”, “kara bulutlar dolaşmak” gibi deyimler dilimize girmiştir. Masallarda da “kara bulutlar” ifadesine çokça rastlanmaktadır.

Bulut, incelenen eserler içinde dört masalda geçmektedir ve genelde kara bulutların içinden çıkıp gelen bir dev karısı ya da kara bulutların kötü olduğunu işaret eden durumlarda kullanılmıştır.

Şemşirak Taşları adlı masalda padişahın yaptırdığı camide Şemşirak taşları da olursa daha güzel olacağını söyleyen Hızır'ın sözü üzerine, padişahın üç oğlu Şemşirak taşlarını almak için atlarını alarak yola çıkarlar. Yolda küçük oğlan kapısı olmayan üç saraya girer. Bu saraylarda hep devler vardır. İkinci saraydaki dev boğazına değirmen taşı takıp **kara bulut** ile gelir (Sakaoğlu, 2002: 405).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda Hasan, bezirgânın hizmetinden ayrılır ve memleketine doğru yola çıkar. Yolda bir çayın ağzında bir bezirgânın oturduğunu görür ve orada oturmamasını dağın başına **kara bulutların** çöktüğünü ve yüksekte oturmasını nasihat eder (Günay, 2011: 162).

Horasan Padişahı adlı masalda bir padişah ölmeden evvel üç oğluna nasihat eder. Nasihatlerinden biri şudur; “Dere ağzında yatmayın.” Büyük oğlu bir gün arkadaşlarıyla yolculuk eder. Arkadaşları dere ağzı daha ılık diye orada yatar fakat oğlan babasının sözünü tutar. Tepeye çıkar yatar. Akşam olunca aniden her yer **bulut** olur ve çok yağmur yağar. Dere hepsini sürüp gider (Alptekin, 2002: 251).

Akıllı Çoban ile Padişah adlı masalda padişahın karısını bir arap kaçırr. Padişahın karısını bulmak için yollara çıkan çoban, padişaha eğer işleri yolunda giderse kırk birinci gün bir ok atacağını pembe bir **bulut** oluşacağını söylemiştir (Özçelik, 2004: 394).

1.8.3.3. Gökyüzü

Tüm gök cisimlerini içinde barındıran, hayâl âlemimizin vazgeçilmezi, dünyamızın gök kubbesi gökyüzü, masalarda genellikle kozmik bir unsur olarak işlenmiş, teşbih, mübalağa gibi anlatımlarda kullanılmamıştır. Divan Edebiyatında olduğu gibi masalarda gökyüzü çok geçmez ve kullanım açısından zengin değildir.

İncelenen eserlerde gökyüzü beş masalda geçmektedir. Elma Ağacı ve Konuşamayan Gelin masalları haricindeki masalların hepsinde gökyüzü, kozmik bir şekilde karşımıza çıkmaktadır ve olağanüstü özellikleri yoktur. Fakat Elma Ağacı ve Konuşamayan Gelin adlı masalarda gökyüzü merdivenle ulaşılan, çıkılan yer ve mekân manasında kullanılmıştır.

Elma Ağacı adlı masalda ejderhanın kuyusunda bulduğu üç kızı yeryüzüne çıkarmak isteyen padişahın en küçük oğlu, kendisi için seçtiği kızı kardeşlerinin hasetlenmesi üzerine kuyudan küçük kardeşlerini çıkaran büyük kardeşler ipi sürte sürte koparıp kardeşlerini aşağıda bırakırlar. Ancak bunun olacağını önceden hisseden kız kuyudan çıkmadan oğlana tüy verir. “Bu tüyü kuyuda sürtersen iki koç gelir. Biri beyaz biri siyahtır. Beyaza binersen seni **gökyüzüne** çıkarır. Siyah koça binersen seni yedi kat yerin dibine götürür.” diye söyler. Oğlan kuyudan çıkmak isterken yanlışlıkla siyah koça biner ve yedi kat yerin dibine iner (Günay, 2011: 372).

Gülmez Padişahı adlı masalda Gülmez padişahının aynasını cinler çalar. Padişah cinlerden aynayı alıp dönerken ayağına diken batar. Fakat Gülmez padişahı Deniz Güzelinin nasihatiyle diken eğilip almaz. Fakat cinlerin bahçelerinde gördüğü çiçekleri eğilip koparınca cinler **gökten** gelip oğlanın elinden aynayı alır. Gelince Deniz Güzeli oğlana aynanın nerede olduğunu sorar. Oğlan, durumu Deniz Güzeline anlatır. Kız onu kendi bahçelerine götürür ve gezdirir. Deniz Güzelinin üç bahçesi ve içinde çok çiçekler vardır (Alptekin, 2002: 266).

Korkubilmez adlı masalda Korkubilmez adlı kişi dağda bir ışık yandığını görür ve dağa gider. Dağda kırk eşkıya olduğunu görür. Eşkıyalar ona bir ağaç olduğunu o ağaca gidip çivi çakarsa kendilerine arkadaş edeceklerini söylerler. Korkubilmez, gider o ağaca çivi çakar. Çakarken yer **gök** sallanır. Bakar ki ağacın dibinde bir dünya güzeli var (Alptekin, 2002: 376).

Konuşmayan Gelin adlı masalda padişahın oğlu fakir bir adamın kızına âşık olur. Evlenirler. Fakat kız konuşmuyordur. Oğlan kıza altınlar, inciler aldıysa da konuşmaz. Kocası, tekrar evlenir. İkinci karısı birinci karısını görmek ister ve yanına gider. Birinci karısı onu çok iyi karşılar ve ellerini yağa koyup pişirdiğini ellerinin balık olduğunu görür. Kız da eve gider yapar fakat elleri yanar. Daha sonra oğlan bir kez daha evlenir o karısı da birinci karısını görmek ister. O karısının yanında da **gökyüzüne** merdiven açılır **gökyüzünü** gezip gelirler. Gelin eve gidince kendisi de yapmak ister **gökyüzüne** kurulan merdivenden düşer ölür (Özçelik, 2004:320).

Keloğlan ile Hamamcı adlı masalda Keloğlan ile annesinin buğdaylarını çalan kargalar, serginin dört bir yanından tutup buğdayları **gökyüzüne** kaldırır (Özçelik, 2004: 383).

1.8.3.4. Güneş

Güneş, her gün doğuşuna ve batışına şahit olduğumuz, bitip tükenmeyen enerjisiyle bize ısı, ışık ve enerji veren bizim için evrendeki en önemli yıldızdır. Yeryüzündeki hayatın kaynağı olan Güneş, sadece insanlar için değil tüm canlılar ve âlem için çok önemlidir. 4,6 milyar yaşındaki bu ihtiyar delikanlımız hem doğuşu hem de batışı ile insanların dikkatini çekmektedir. Her gün güneşin doğuşunu belki aynı anda milyonlarca hatta milyarlarca kişi izleyip huzur bulur. Güneşin batışında ise ayrı bir güzellik vardır. Güneş, dünyaya veda ederken gökyüzündeki renklerin o

eşsiz güzelliği insanları büyüleyip kendine çeker ve bu manzaraya binlerce şiir yazılır ve şairlerin yazarların edebî eserlerine renk verir.

Güneş, İncelenen eserlerde on iki yerde geçmektedir. İncelenen eserlerde güneş, bazen ışığı engellenen ışık kaynağı iken bazen sadece ısı ve ışık veren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Masalsı bir yapıda veya olağanüstü bir şekilde kullanılmamıştır.

Güneşle Ayın Haracı adlı masalda padişah küçük kızını isteyen delikanlıya vermemek için oğlandan **güneş** ile ayın haracını getirmesini ister (Sakaoğlu, 2002: 334).

Ahmet Ağa adlı masalda padişah kızını yılan vermemesi üzerine yılan babasına dereye gitmesini orada bir taş olduğunu ve eline üç taş alıp o taşa atmasını söyler. Daha sonra dönerken de binanın altından bir avuç toprak almasını her ağaçtan da bir çiğit almasını söyler. Daha sonra Ahmet Ağa yılanın dediklerini yapar. Yolda gelirken yılan yerde daireler çizer. Adam da tohum serper gibi toprakları serper. Sabah karısı kalkıp bakar ki evlerinin karşısında bir saray var. Bahçesi de hiç olacak gibi değil. Sabah padişah bir kalker ki saat on fakat ne **güneş** var ne ışık. **Güneş** mi tutulmuş bu ne karanlıktır diye sorar. Ona karşıya bir bina yapıldığını söylerler (Günay, 2011: 232).

Sıçan Çocuk adlı masalda çocukları olmayan bir aile bize bir çocuk ver nasıl verirsen ver diye dua eder onların da sıçan çocukları olur. Bu sıçan çocuk biraz büyüyünce padişahın kızını ister. Ancak padişahın istekleri vardır. Sarayının etrafına öyle bir çeper yapılmasını ister ki yılan bile geçmeyecektir. Ayrıca sarayımın karşısına öyle bir saray yapacaksın ki benim sarayıma **güneş** gelmeyecek der (Günay, 2011: 259).

Şah Meran'ın Yüzüğü adlı masalda fakir kadının oğlu şahmerandan aldığı yüzükten sonra annesine bu yüzüğü kendisine yılan yavrusunu koruduğu için hediye verdiklerini ve katırlara hediyeler yüklediklerini söyler ve annesinden **su** ister. Ardından padişahın kızını kendisine istemesini söyler. Padişah kendi sarayının karşısına daha büyük bir saray yaptırırsa kızını vereceğini söyler. Bir sabah kalkar ki **güneş** doğmamış. Bakar ki **güneş** doğmuş fakat karşısına yapılan saraydan dolayı **güneş** gelmiyor (Günay, 2011: 331).

Rüya adlı masalda oğlan gördüğü rüyayı kimseye anlatmaz. En son evlenir ve rüyasını anlatır. Sol omzuna ay, sağ omzuna da **güneş** konduğunu söyler (Günay, 2011: 357).

Elma Ağacı adlı masalda kuyudaki şehrin padişahı, kızını ejderhanın elinden kurtaran yeryüzündeki ülkenin padişahının küçük oğluna ne istediğini sorar. Oğlan padişahıktan biraz zaman ister. Oğlan bu sırada bir kavak ağacının altına yatar ve ağaçta Zümrüdüanka kuşunun yuvası olduğunu görür. Ancak kavak ağacında yılan olduğunu görür. Çeker yılanı vurur. Zümrüdüanka kuşu da ona ne isterse yapacağını söyler ve oğlan kavak ağacının altında yatarken ona **güneş** gelmesin diye kanatlarıyla gölge yapar. Oğlan, yeryüzüne çıkmak istediğini söyler. Fakat Zümrüdüanka kuşu bunun için kırk deve eti ve kırk deve postuna da su doldurmasını ister. Oğlan da bunları padişahıktan ister ve Zümrüdüanka ile yeryüzüne çıkar (Günay, 2011: 372).

Çin-i Maçın Padişahı adlı masalda padişah üç oğluna kendisi öldüğünde süt kardeşinin yanına gitmelerini vasiyet eder. Babaları öldükten sonra üç kardeş atlarına atlayıp filan yazıda oturan amcalarının yanına gitmek için yola çıkarlar. Biraz gittikten sonra bir yerde dinlenirler. Çadır kurarlar. Sabah uyandıklarında ortanca ve büyük kardeş, küçük kardeşlerinin çadırının etrafında ejderha olduğunu görürler. Çare bulamayınca kaçarlar. Küçük oğlan uyandığında ejderhadan korkar ve onu kavak ağacı başında görüp Zümrüdüanka'nın yavrularını yiyecek zanneder ve onu öldürmek ister. Zümrüdüanka oğlandan yavrularına zarar gelmeyeceğini anlayınca **güneş** gelmesin diye kanatlarını oğlanın üstüne gerer. Daha sonra oğlanın istediğini gerçekleştirmek için beraber adaya giderler (Günay, 2011: 393).

Çocuğun Rüyası adlı masalda bir çocuk rüyasında koynunda ay, yıldız ve **güneş** olduğunu görmüş. Sabah annesine rüya gördüğünü söylemiş. Annesi rüyasını söylemesini istemiş fakat oğlan söylemeyince anası oğlanı dövmüş (Alptekin, 2002: 256).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın küçük oğlu devi öldürmek istediği kuyunun içinde hapis kalır. Burada bir gün bir çınar ağacının altında yatar. Orada bir kuş yuvası olduğunu görür. O kuş yuvasına doğru giden ve kuşun cülüklerini yemek isteyen bir yılan görür çekip o yılanı vurur. Kuşların anneleri de bu adam ağacın altında uyuduğu için yüzüne **güneş** gelmesin diye adama gölgelik olur. Daha sonra ona dileğini sorar. O da kendisini yeryüzüne çıkarmasını ister. Kuş, adamdan camız

eti ve camız derisi ile su ister. Oğlan kabul eder ve kuş onu yeryüzüne çıkarır (Alptekin, 2002: 292).

Gümüş Boynuzlu adlı masalda Padişah'ın en küçük oğlunun gümüş boynuzlu bir öküzü vardır. Bu öküz oğlana yardım eder. Öküz öldüğünde kendisini evin arkasına gömmesini ve kimseye söylememesini söyler. Öküz ölür ve oğlan onu öküzün dediği yere gömer. Oradan bir ağaç çıkar. Padişahın küçük oğlunun karısı bu ağacın nasıl meydana geldiğini sorar durur ama kocası söylemez. Karısının kırığının bu ağacın nasıl meydana geldiğini öğrenmesi üzerine kadının kocası **güneşin** doğduğu yeri aramak üzere evi terk eder (Alptekin, 2002: 388).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Mehmet adlı kişi yolda çocukların eziyet ettiği köpek ve kediye çocuklara ceviz vererek çocukların elinden kurtarır. Daha sonra bir gün dağda avlanırken bir kara yılanın güzel bir yılanı kovaladığını görür. Çekip kara yılanı vuracakken yanlışlıkla güzel yılanı vurur. Yaptığına çok pişman olur. Daha sonra yılan padişahının babası bu oğlana mavi boncuk verir. Oğlan, bu boncukla her istediğini yapar. Bir padişahın kızını ister. Padişah sarayın karşısındaki **güneşi** engelleyen dağın kaldırılmasını ve kendisinin sarayından daha güzel bir saray yapmasını ister. Oğlan bu boncuktan çıkan arapla padişahın istediklerini yapar (Özçelik, 2004: 292).

Miski Bahar adlı masalda bir kadının çocuğu olmamış. Bir gün baharatları bebek şekline getirip seccadenin altına koyup kırk gün kırk gece dua eder. Kırk günün sonunda baharatlar çocuk hâline gelir. Kadın bu bebeği çok sever gözünden sakınır. Çocuğun güzelliğinin ünü her yere yayılır. Kralın kızı, bu kızı duyunca ona sahip olmak için kadının evine çingene kılığında gider ve annesine; “Bu kızı dışarı çıkar hava alsın, **güneş** görsün.” der. Annesi çıkarmak istemez fakat ısrarına dayanamaz çıkarır. Daha sonra kralın kızı, bu kızı kaçıtır. Kadın çok üzülür ve çok ağlar. Gece bir gün otururken yıldızlara kızını sorar. Yıldızlar yerini bilmediğini fakat gökteki ayın bilebileceğini söyler. Aya sorar fakat ay da bilmediğini **güneşe** sormasını söyler. **Güneş**, kızın yerini bildiğini söyler. Sabah, kızın olduğu yere doğru doğar ve kadın kızını kurtarır (Özçelik, 2004: 309).

1.8.3.5. Yıldız

Dünyanın kandilleri olan yıldızlar, şiirlerde, hikâyelerde ve romanlarda genellikle parlaklıkları, çoklukları, renkleri ve şekilleri ile bahsedilmektedir. Fakat masallarda aynı durum söz konusu değildir. Masallarda yıldızların ne astroloji ile olan alakasına girilmiştir ne de teşbih sanatı olarak kullanılmasına.

Yıldız, incelenen eserlerde dört masalda geçmektedir. Bu masallarda sadece kozmik unsur olarak yer almıştır ve bu masallarda yıldızlara özel bir anlam yüklenmemiştir.

Padişah Oğlu ile Çoban Oğlu adlı masalda bir padişah varmış. Bu padişah koyun beslemeye çok meraklıymış sürüsü varmış. Padişah, sürünün çobanına bütün gece dışarıda olduğunu ve filanca **yıldız** çıktığında kendisine haber vermesini ister. Çoban, gece **yıldızları** izler bakar ki **yıldız** çıkmış. Padişah ve çoban girerler ve ailesiyle birlik olurlar. Çobanın ve padişahın aynı vakitte oğulları olur (Sakaoğlu, 2002: 496).

Köse adlı masalda köse bir adam varmış ve hiç çalışmazmış. Karısı çalışmış. Karısı kösenin **yıldızlardan** korktuğunu bildiği için. Ekmek yapar ve dışarı koyar. Karanlık çökünce köseden ekmeği getirmesini ister. Köse, **yıldızlardan** korktuğu için getirmek istemez ancak karısının ısrarı üzerine çıkar. Köse, **yıldızları** görünce çok korkar. Kendisini yiyeceklerini söyler. Tam bu sırada karısı bir tekme vurur ve köseyi evden atar (Günay, 2011: 201).

Çocuğun Rüyası adlı masalda bir çocuk rüyasında koynunda ay, **yıldız** ve güneş olduğunu görmüş. Sabah annesine rüya gördüğünü söylemiş. Annesi rüyasını söylemesini istemiş fakat oğlan söylemeyince anası oğlanı dövmüş (Alptekin, 2002: 256).

Miski Bahar adlı masalda bir kadının çocuğu olmazmış. Bir gün baharatları bebek şekline getirip seccadenin altına koyup kırk gün kırk gece dua eder. Kırk günün sonunda baharatlar çocuk hâline gelir. Kadın bu bebeği çok sever gözünden sakınır. Çocuğun güzelliğinin ünü her yere yayılır. Kralın kızı bu kızı duyunca ona sahip olmak için kadının evine çingene kılığında gider ve bu kızı dışarı çıkar hava alsın, güneş görsün der. Annesi çıkarmak istemez fakat ısrarına dayanamaz çıkarır. Daha sonra kralın kızı bu kızı kaçıır. Kadın çok üzülür ve çok ağlar. Gece bir gün

otururken *yıldızlara* kızını sorar. *Yıldızlar*, yerini bilmediğini fakat gökteki ayın bilebileceğini söyler. Aya sorar fakat ay da bilmediğini güneşe sormasını söyler. Güneş, kızın yerini bildiğini söyler. Sabah, kızın olduğu yere doğru doğar. Ve kadın kızını kurtarır. Kralın askerleri peşine düştüğünde kızla annesini yukarı çeker onları kurtarır (Özçelik, 2004: 309).

1.8.4. YER VE YER ALTI ÂLEMİ

Üzerinde yaşadığımız toprak ve denizlere kısaca dünyanın yüzeyine yer ya da yeryüzü denir. Canlıların yaşam alanı olan yeryüzü tüm canlı ve cansız varlıklara ev sahipliği yapmaktadır.

Yer altı ise ölümü sembolize etmekle birlikte yeniden canlanıp hayat bulmanın da kaynağıdır. Yeryüzü ve gökyüzü iyiliğin sembolüken yer altı âlemi ise kötülükleri barındıran âlem olarak geçmektedir.

İncelenen eserlerde yer altı ve yeryüzüne dair unsurlara rastlanmaktadır.

1.8.4.1. Yer altı

Yer altı âlemine dair izler mitolojik döneme dayanır. Mitolojik dönemde yer altı dünyası önemlidir ve yer altı dünyası ölümü temsil eder. Ruhlar, burada yargılanır ve burada da aynı yeryüzünde olduğu gibi krallar ve kuralları vardır. Fakat yeryüzünün kral ve kuralları iyilik, güzellik timsaliyken yer altı âleminin kralları kötü ve çirkin karakterleriyle dikkatimizi çekerler (Seyidoğlu, 2009: 201-203).

Yer altına mensup kötü ruhların başında Şeytan'a karşılık gelen Erlik bulunmaktadır. Erlik'in başında bulunduğu kötü ruhlar grubu insanlara her türlü kötülüğü hastalığı ve ölümü getirirler. Radloff'a göre Erlik, yer altının beşinci ya da dokuzuncu katında oturur. Burada demir çatılı bir sarayı ve gümüşten tahtı vardır. Yer altında Erlik kara bir güneş yaratmış ve bu ışıkla burayı aydınlatmıştır. Ayrıca Erlik, Şaman dualarında sağlam vücutlu bir ihtiyar olarak düşünülmüştür (Çoruhlu, 2012: 55-56).

İncelenen eserlerde yer altı dünyası on üç masalda geçmektedir. Masallarda yer altı dünyası, genellikle devlerin ve ejderhaların yaşadığı mekân olarak geçer. Kahramanlar, devlerin kaçırıp tutsak ettiği sevgililerini ya da padişahların kızını

devlerin elinden kurtarmaya gider ve talihsiz kahraman beyaz renkli koç, at veyahut koyuna atlayıp yeryüzüne çıkmak isterken siyah renkli koç, at veya koyuna atlar ve yedi kat yerin altına iner. Yer altı, masallarda aynı gökyüzü gibi her zaman yedi katlı olarak zikredilmektedir.

Ecel Ecayip adlı masalda padişahın kızını almak için yollara düşen baba-oğul bir çeşme başında dururlar. Baba yorgundur ve bir of çeker. Çeşmeden bir sihirbaz çıkar. Babadan oğlunu ister. Kendisi gurbet elde ne kadar çalışırsa iki katını vereceğini söyler. Ve oğlanı babasından alıp **yer altında** bir yere götürür. Burası onun sihirbazlık yaptığı yerdir (Sakaoğlu, 2002: 381).

İhtiyar Adamın Oğlu adlı masalda ihtiyar adamın oğlu bir ölüye eziyet eden insanlar görür. Ölünün kendilerine borcu olduğunu o yüzden eziyet ettiklerini söyleyince ölüyü bırakmaları için ölünün borcunu öder. Daha sonra padişahın kızıyla evlenen bu oğlanın karısının içindeki yılanı çıkarmaya yardım eder ve yardımlarının karşılığı olarak kendisini Cenab-ı Hakkın gönderdiğini söyler ve **yerin altına** girer (Günay, 2011: 112).

Ayı Kulak adlı masalda dev karısından intikamını almak isteyen Ayı Kulak devlerin yaşadığı kuyunun içine iner. Orada güzel mi güzel üç kızı rastlar, kızlar çok şaşırır. Oradan kanatsız kuşların bile geçmediğini kendisinin oraya nasıl geldiğini sorarlar. Devleri öldürüp kızları ve oradaki tüm cevahirleri oradan çıkarmak isteyen Ayı Kulak’a kızlar arkadaşları onu çekmezlerse Cuma günü oraya iki koç geleceğini beyaza binerse yeryüzüne çıkacağını siyah koça binerse yedi kat **yerin altına** gireceğini söylerler (Günay, 2011: 131).

Allah’ın Belası adlı masalda padişahın oğlunun âşık olduğu kızı kaçıran Sarı Dev, kızı **yer altı** köyüne götürür (Günay, 2011: 206).

Elma Ağacı adlı masalda ejderhanın kuyusunda bulduğu üç kızı yeryüzüne çıkarmak isteyen padişahın en küçük oğlu, kendisi için seçtiği kızı kardeşlerinin hasetlenmesi üzerine kuyudan küçük kardeşlerini çıkaran büyük kardeşler ipi sürte sürte koparıp kardeşlerini aşağıda bırakırlar. Ancak kız kuyudan çıkmadan oğlana tüy verir. “Bu tüyü kuyuda sürtersen iki koç gelir. Bir beyaz bir siyahtır. Beyaza binersen seni gökyüzüne çıkarır. Siyah koça binersen seni yedi kat **yerin dibine** götürür.” diye söyler. Oğlan kuyudan çıkmak isterken yanlışlıkla siyah koça biner ve yedi kat **yerin dibine** iner (Günay, 2011: 372).

Dünya Güzeli adlı masalda bir kasap evine giderken kendisine “Kasapoğlu” diye seslenildiğini duymuş. Önce aldırmamış ancak sonra kulağını yere dayayıp sesin nereden geldiğini dinlemiş. Bir kız **yerin altından** kendisine et vermesini, nişanlısının gurbete gittiğini ve yiyeceğinin bittiği söylemiş (Günay, 2011: 403).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın bir bahçesi vardır. Bu bahçede bir elma ağacı vardır ve yılda bir defa elma vermektedir fakat bu meyveyi hiç kendisi yiyememiştir. Padişahın oğlanları bu devî öldüreceklerini söylerler. Fakat büyük ve ortanca kardeşler bunu başaramaz. En küçük oğlan dev geldiğinde onu yaralar fakat öldüremez. Onu öldürmek için peşine düşer ve devin bir mağaraya girdiğini görür. Mağaraya girer ve bir kuyunun dibine iner. Bu kuyuda devî öldürür fakat kardeşleri onu bu kuyunun altında bırakır. Orada evlenmek istediği kız ona öğlen sıcaklığında bir kara koyun bir de ak koyun geleceğini söyler. Kara koyuna binerse **yer altına** ineceğini ak koyuna binerse yeryüzüne çıkacağını söyler. Oğlan beyaz olana binmek isterken yanlışlıkla kara koyuna biner ve **yer altına** iner (Alptekin, 2002: 292).

Aslan Ali adlı masalda devleri öldürmek isteyen Aslan Ali devle savaşmaya dövüşmeye başlar. Fakat ne dev Ali’yi ne de Ali devî öldürebilir. Dev, otuz seneki hükmü olsaydı oğlanı yere ve **yerin dibine** geçireceğini söyler. Oğlan da deve bir bardak şarap içsem seni **yerin dibine** geçirirdim der. En son yanında çobanlık ettiği çobanın kızı Ali’ye bir bardak şarap verir ve Ali, devî **yerin dibine** geçirir (Alptekin, 2002: 316).

Dipsiz Kuyu adlı masalda padişahın iki tane geçimsiz oğlu varmış. Padişah oğullarına kim derdine çare bulursa tahtını ona bırakacağını söyler. Büyük oğlan bunun üzerine çıktıkları yolda küçük oğlanı bir kuyuya atar. Ve babasına gelip kardeşini kurt yediğini söyler. Küçük oğlan kuyuda uyandığında başında bir ihtiyar sakallı görür. Adam ona iki kıl verir. Bu kılları birbirine sürtersen biri kara biri beyaz at gelecek. Kara ata binersen yedi kat **yerin altına**, beyaz ata binersen yeryüzüne çıkarsın der. Fakat oğlan yanlışlıkla kara ata biner ve yedi kat **yerin dibine** iner (Özçelik, 2004: 301).

Gülü Koparan Dev adlı masalda zamanın birinde bir padişah varmış. Padişahın çok güzel bir bahçesi ve bahçesinde çeşit çeşit çiçekleri varmış. Fakat bir de gül varmış. Bu gülün rengini hiç görmemişler çünkü her yıl gül açtığında daha onlar görmeden dev gülü koparır gidermiş. Bu devî oğlanlar öldürmeye karar

vermişler. Fakat büyük ve ortanca oğlan korkmuş. Küçük oğlan devi öldürmek için kılıcını çeker saplar fakat dev kaçır. Küçük oğlan devin yaşadığı kuyuya iner. Bakar ki başında kızlar yarasındaki sinekleri kovuyorlar. Oğlan, çeker vurur öldürür devi. Üç kızı da yukarı gönderir fakat kardeşleri küçük kardeşin eşini daha çok beğendikleri için oğlanı kuyuda bırakırlar. Kız, bunu bildiği için çıkmadan evvel oğlana iki tüy verir. Oğlana tüyleri sürttüğünde biri ak biri kara koç geleceğini kara koça binerse yedi kat **yer altına** ineceğini ak koça binerse yeryüzüne çıkacağını söyler (Özçelik, 2004: 304).

Dağ Adamı adlı masalda ormanlık bir dağda bir dağ adamı yaşarmış. Fakat bu dağ adamı normal insanlardan biraz daha kıllıdır. Padişahın, “İn misin cin misin?” sorularına “Normal insanım.” diye cevap verince padişah onu **yedi kat yerin altındaki** zindana attırır (Özçelik, 2004: 305).

Peri Kızı adlı masalda padişah küçük oğlunun evli olduğu peri kızına göz koyar ve oğluna zor görevler vermeye başlar. Oğlu, görevleri yapamazsa başını vurduracaktır. Oğlundan ölen annesinin yüzüğünü ister. Oğlan karısına **yer altındaki** annesinin yüzüğünü nasıl bulabileceğini sorar. O da gölün kenarına gitmesini ve peri kızlarından istemesini söyler (Özçelik, 2004: 313).

Kırk Oğlanla Kırk Kız adlı masalda padişah, kızına âşık olan ejderhanın kızını kaçırmamasından korktuğu için kızını yedi kat **yerin altında** sırça sarayda saklarmış (Özçelik, 2004: 406).

1.8.4.2. Yer

Tüm canlılara ev sahipliği yapan yer ve yeryüzü masallarda genellikle üzerinde yaşadığımız topraklar olarak geçmez. Devler tasvir edilirken genellikle hep “bir dudağı yerde bir dudağı gökte” şeklinde tarif edilir ve genellikle hep aynı şekilde kullanılmıştır. Yer altı başlığı altında bahsettiğimiz devlerin ve ejderhaların kaçırdığı sevgililerini ya da prensesleri almaya giden kahramanlar beyaz koç, at veya koyuna binerek yer altından yeryüzüne çıkmak isterler. Fakat türlü zorluklardan geçen kahramanlar önce yer altı âlemine gidip sonra yeryüzüne çıkarlar. Yani önce zorluklardan geçen kahraman en sonunda refaha kavuşur. Ayrıca İncelenen eserlerde kahramana yardım eden yardımcı şahıslardan “yer dinleyen” kahramanı da

masallarda yer almaktadır. Yer dinleyen, yeri dinledikten sonra olacakları ve gelecek kişileri kahramana söyleyerek kahramana yardım eder.

Çeşitli araştırmacılar yer ya da Yer Tanrı kavramını dişi olarak görmekte ve bu tanrılara yer ilahesi demektedirler. Kimi araştırmacılar ise bunu kabul etmemektedirler. Yeri temsil eden ruhlar topluluğu dağların eteklerinde pınarlarda, denizlerde vs. otururlar. Yer-Su ruhları iyi ruhlar zümresindendirler (Çoruhlu, 2012: 34-35).

İncelenen eserlerde yer altı masalda, yeryüzü ise beş masalda yer almaktadır.

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda teyzesinin kızı ile evlenmek istemeyen damat sevdiği kızı da alarak kaçır. Teyzesi onların peşine düşer kız arkasına bakar teyzenin bir dudağı **yerde** bir dudağı gökte geliyordur. Oğlan, hemen dua okur ve teyzeden kurtulurlar. Teyzenin ardından oğlanın bacısı peşlerine düşer o da yine aynı bir dudağı **yerde** bir dudağı gökte peşlerindedir. Oğlan bacısından kurtulmak için kızı ağaç eder kendi de derviş olup ağacın altına oturur. Bacısını da öyle atlatır. Bu defa peşlerine annesi düşer o da bir dudağı yerde bir dudağı gökte geliyordur. Oğlan orada hemen bir deniz meydana getirir ve kendileri de ördek olur. Anası da onlar gibi karşıya geçmek ister atlar, boğulur ve ölür. Kız ve oğlan da kurtulur (Sakaoğlu, 2002: 318).

Ayı Kulak adlı masalda dev karısından intikamını almak isteyen Ayı Kulak devlerin yaşadığı kuyunun içine iner. Orada güzel mi güzel üç kızı rastlar, kızlar çok şaşırır. Oradan kanatsız kuşların bile geçmediğini kendisinin oraya nasıl geldiğini sorarlar. Devleri öldürüp kızları ve oradaki tüm cevahirleri oradan çıkarmak isteyen Ayı Kulak'a kızlar arkadaşları onu çekmezlerse Cuma günü oraya iki koç geleceğini beyaza binerse **yeryüzüne** çıkacağını siyah koça binerse yedi kat yerin altına gireceğini söylerler (Günay, 2011: 131).

Avcı Mehmet'in Oğlu adlı masalda oğlandan zor işler isteyen padişah ve lalasının son isteği ise falan yerdeki kızı getirmektir. Bu kızı da babasından istemeye gidince adam isteklerini söyler. Konağının dağ üzerine konmasını söyler. Bir kile buğdayın dökülüp toplanmasını ister ve sabah namazından sonra bir salkım üzüm ister. **Yer** dinleyen karıncalara söyler ve buğdayları karıncalar toplar (Günay, 2011: 279).

Dünya Güzeli adlı masalda bir kasap evine giderken kendisine “Kasapoğlu” diye seslenildiğini duymuş. Önce aldırmamış ancak sonra kulağını **yere** dayayıp sesin nereden geldiğini dinlemiş. Bir kız yerin altından kendisine et vermesini, nişanlısının gurbete gittiğini ve yiyeceğinin bittiği söylemiş (Günay, 2011: 403).

Aslan Ali adlı masalda devleri öldürmek isteyen Aslan Ali devle savaşmaya dövüşmeye başlar. Fakat ne dev Ali’yi ne de Ali devini öldürebilir. Dev, otuz seneki hükmü olsaydı oğlanı **yere** ve **yerin** dibine geçireceğini söyler. Oğlan da deve bir bardak şarap içsem seni **yerin** dibine geçirirdim der. En son yanında çobanlık ettiği çobanın kızı Ali’ye bir bardak şarap verir ve Ali, devini **yerin** dibine geçirir (Alptekin, 2002: 316).

Korkubilmez adlı masalda Korkubilmez adlı kişi dağda bir ışık yandığını görür ve dağa gider. Dağda kırk eşkıya olduğunu görür. Eşkıyalar ona bir ağaç olduğunu o ağaca gidip çivi çakarsa kendilerine arkadaş edeceklerini söylerler. Korkubilmez, gider o ağaca çivi çakar. Çakarken **yer** gök sallanır. Bakar ki ağacın dibinde bir dünya güzeli var (Alptekin, 2002: 376).

1.8.4.3. Yeryüzü

Elma Ağacı adlı masalda kuyudaki şehrin padişahının kızını ejderhanın elinden kurtaran **yeryüzündeki** ülkenin padişahının küçük oğlu kendisine ne istediğini soran padişahı biraz zaman ister. Oğlan bu sırada bir kavak ağacının altına yatar ve ağaçta Zümrüdüanka kuşunun yuvası olduğunu görür. Ancak kavak ağacında yılan olduğunu görür. Çeker yılanı vurur. Zümrüdüanka kuşu da ona ne isterse yapacağını söyler ve oğlan kavak ağacının altında yatarken ona güneş gelmesin diye kanatlarıyla gölge yapar. Oğlan, **yeryüzüne** çıkmak istediğini söyler. Fakat Zümrüdüanka kuşu bunun için kırk deve eti getirmesini ve kırk deve postuna da su doldurmasını ister. Oğlan da bunları padişahı ister ve Zümrüdüanka ile **yeryüzüne** çıkar (Günay, 2011: 372).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın bir bahçesi vardır. Bu bahçede bir elma ağacı vardır ve yılda bir defa elma vermektedir fakat bu meyveyi hiç kendisi yiyememiştir. Padişahın oğlanları bu devini öldüreceklerini söylerler fakat büyük ve ortanca oğlan başaramaz. En küçük oğlan dev geldiğinde onu yaralar fakat öldüremez. Onu öldürmek için peşine düşer ve devin bir mağaraya girdiğini görür.

Mağaraya girer ve bir kuyunun dibine iner. Bu kuyuda devi öldürür fakat kardeşleri onu bu kuyunun altında bırakır. Orada evlenmek istediği kız ona öğlen sıcağında bir kara koyun bir de ak koyun geleceğini söyler. Kara koyuna binerse yer altına ineceğini ak koyuna binerse *yeryüzüne* çıkacağını söyler. Oğlan beyaz olana binmek isterken yanlışlıkla kara koyuna biner ve yer altına iner (Alptekin, 2002: 292).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın küçük oğlu devi öldürmek istediği kuyunun içinde hapis kalır. Burada bir gün bir çınar ağacının altında yatar. Orada bir kuş yuvası olduğunu görür. O kuş yuvasına giden ve kuşun cülüklerini yemek isteyen bir yılan görür çekip o yılanı vurur. Kuşların anneleri de bu adam ağacın altında uyuduğu için yüzüne güneş gelmesin diye adama gölgelik olur. Daha sonra ona dileğini sorar. O da kendisini *yeryüzüne* çıkarmasını ister. Kuş, camız eti ve camız derisi ile su ister. Oğlan kabul eder ve kuş onu *yeryüzüne* çıkarır (Alptekin, 2002: 292).

Dipsiz Kuyu adlı masalda padişahın iki tane geçimsiz oğlu varmış. Padişah oğullarına kim derdine çare bulursa tahtını ona bırakacağını söyler. Büyük oğlan bunun üzerine çıktıkları yolda küçük oğlanı bir kuyuya atar ve babasına gelip kardeşini kurt yediğini söyler. Küçük oğlan kuyuda uyandığında başında bir ihtiyar sakallı görür. Adam ona iki kıl verir. Bu kılları birbirine sürtersen biri kara biri beyaz at gelecek. Kara ata binersen yedi kat yerin altına, beyaz ata binersen *yeryüzüne* çıkarsın der. Fakat oğlan yanlışlıkla kara ata biner (Özçelik, 2004: 301).

Gülü Koparan Dev adlı masalda zamanın birinde bir padişah varmış. Padişahın çok güzel bir bahçesi ve bahçesinde çeşit çeşit çiçekleri varmış. Fakat bir de gül varmış. Bu gülün rengini hiç görmemişler çünkü her yıl gül açtığında daha onlar görmeden dev, gülü koparır gidermiş. Bu devi oğlanlar öldürmeye karar vermişler. Fakat büyük ve ortanca oğlan korkmuş. Küçük oğlan devi öldürmek için kılıcını çeker saplar fakat dev kaçır. Küçük oğlan devin yaşadığı kuyuya iner. Bakar ki başında kızlar yarasındaki sinekleri kovuyorlar. Oğlan, çeker vurur öldürür devi. Üç kızı da yukarı gönderir fakat kardeşleri küçük kardeşin eşini daha çok beğendikleri için oğlanı kuyuda bırakırlar. Kız bunu bildiği için çıkmadan evvel oğlana iki tüy verir. Oğlana tüyleri sürttüğünde biri ak biri kara koç geleceğini kara koça binerse yedi kat yer altına ineceğini ak koça binerse *yeryüzüne* çıkacağını söyler (Özçelik, 2004: 304).

Cansız adlı masalda padişahın oğlunun karısını bir kuş gelir kaçıtır. Padişahın oğlu karısını kaçıranın peşine düşer. Karısını bulur fakat karısını kaçıranı öldüremez. Kadın kendisini kaçıran Cansız'a canının nerede olduğunu sorar. Cansız, canının denizin altında bir domuzun karnındaki yumurtalarda olduğunu söyler. Cansız, oğlanın yumurtaları kırmaması için ne isterse yapacağını söyler. Oğlan, kendilerini *yeryüzüne* çıkarmalarını ister (Özçelik, 2004: 410).

1.8.5. ZAMAN UNSURLARI

Zaman insanın müdahale edemediği, akıp giden bir mefhumdur. Doğduğumuzda o acımasız saat geriye doğru sarmaya başlar ve geçen her saniye bizi beşikten mezara yakınlaştırır. Şöyle bir düşündüğümüzde zaman aslında bir hadiseler zinciridir. Geçmiş, günümüz ve gelecekle örülmüş bir unsurdur.

İncelenen eserlerde zamanla ilgili unsurlara rastlanmaktadır. Az da olsa mevsimlerden, aydan, günden bahsedilmiştir. Çokça ise sabah, akşam, gece gündüz ifadeleri kullanılmıştır. Masalı tanımlarken zaman ve mekân belirsiz denilir. Zaman başlığı açmışken bu konuyu irdilemeden geçmeyelim. Masallarda zaman belirsizdir ifadesi kullanılırken zaman ifadesi geçmez diye bir algı oluşmasın sadece net bir tarih ve zaman açısından masalların zamanı belli değildir diye söylenmektedir. Masallarda kullanılan zaman ifadeleri yine belirsizlik içindedir ilkbahar ama hangi yılın ilkbaharı? Sabah ama hangi günün sabahı? İncelenen eserlerde de toplamda dört yerde mevsimlerden, altı yerde aylardan, otuz bir yerde sabahtan, üç yerde öğlenden, otuz yerde akşamdan, yirmi dokuz yerde geceden, iki yerde zemheriden, altı yerde gündüzden, beş yerde şafak vaktinden, iki yerde kuşluk vaktinden ve bir yerde cuma vaktinden bahsedilmiştir.

1.8.5.1. Mevsimler

Mevsimler, dünyanın güneş etrafında dönmesiyle oluşmaktadır. İnsanlar ilk çağlardan beri kozmik âlemde de bahsettiğimiz gibi yaşadığı evreni ve evrendeki değişimleri anlamaya çalışmıştır. Yaşadıkları dünyanın içinde sıcaklık değişiyor, yağış şekilleri farklılaşıyor, doğa canlanıyor ya da ölüyordur. İnsanoğlu, bunları gözlemleyerek anlamaya çalışmıştır.

Divan edebiyatında ve halk şiirinde mevsimler oldukça fazla geçmektedir. Özellikle bahar mevsimi şairlere ilham kaynağı olmuştur. Fakat İncelenen eserlerde bahar mevsiminden hiç bahsedilmemiştir. İncelenen eserlerde sadece sonbahar, kış ve yaz vardır. İncelenen eserlerde mevsimler dört masalda geçmektedir.

1.8.5.1.1. Güz-sonbahar

Güz, hazan, bağ bozumu isimleriyle anılan sonbahar, Kuzey yarım kürede Eylül, Ekim ve Kasım; güney yarım kürede ise, Mart, Nisan ve Mayıs aylarına denk gelir. İncelenen eserlerde sonbahar iki masalda yer almaktadır.

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda padişahın kızı Tembel Ahmet'in hamallıktan para kazanması üzerine ona bir eşek almasını dağdan odun çekmesini söyler. Tembel Ahmet bir eşek alır ve dağda odunculuk yapmaya başlar. Kış gelirken ne yapacaklarını düşünürler. Tembel Ahmet mağaraya odun istif eder **güz** gelir bir bakar ki o gelmeden mağaranın ateşe verildiğini görür (Sakaoğlu, 2002: 468).

Yaban Tezeği adlı masalda fakir bir kız komşularıyla beraber yaban tezeği toplamaya gidermiş. **Sonbahar** mevsiminde yaban tezeği toplarken fırtına kopar ve yağmur yağmaya başlar (Günay, 2011: 276).

1.8.5.1.2. Kış

Eskiden Zemheri ismiyle anılan kış, Kuzey yarım küre için Aralık, Ocak, Şubat Güney yarım küre ise Haziran, Temmuz, Ağustos aylarından oluşur. Kış, mevsimlerin en soğuktur. Hava sıcaklığı eksilere kadar düşer ve kar ve yağmur yağışı artar. İncelenen eserlerde kış bir masalda geçmektedir.

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda padişahın kızı Tembel Ahmet'in hamallıktan para kazanması üzerine ona bir eşek almasını dağdan odun çekmesini söyler. Tembel Ahmet bir eşek alır ve dağda odunculuk yapmaya başlar. **Kış** gelirken ne yapacaklarını düşünürler. Tembel Ahmet mağaraya odun istif eder ancak daha sonra o gelmeden mağaranın ateşe verildiğini görür (Sakaoğlu, 2002: 468).

1.8.5.1.3. Yaz

Sıcaklığın en yüksek olduğu mevsim, yazdır. Kuzey Yarım Küre'de en uzun günler yaz mevsiminde yaşanır. Kuzey Yarım Küre'de yaz mevsimi Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında Güney Yarım Küre'de ise Aralık, Ocak, Şubat aylarında yaşanır. İncelenen eserlerde yaz, bir masalda geçmektedir.

Baş Müneccim adlı masalda çok fakir bir adam sekiz çocuğunu beslemek için sahtekâr hocalığa başlar. Bir **yaz mevsimi** yola çıkar ve yolda harman kaldıranların eşeğini çalar ve eşeğin yerini söyler. Onlar da adama hediye olarak bir çuval buğday verirler (Alptekin, 2002: 367).

1.8.5.2. Diğer Zaman Unsurları

Zaman unsurları mevsimler ve diğer zaman unsurları olarak ikiye ayırdık. Diğer zaman unsurlarına ay, sabah, öğle, akşam, gece, zemheri, gündüz vb. tam belli olmayan zaman unsurları alınmıştır.

1.8.5.2.1. Akşam

İncelenen eserlerde akşam, otuz masalda geçmektedir. Akşam, incelenen masallarda bazen sabah vaktinde olduğu gibi mühlet vakti olarak bazen çalışma süresi ve bazen de karanlık çökünce herkesin dışarıdan elini eteğini çekip evine yatağına girdiği vakit olarak geçmektedir.

Tamahkâr Köylü adlı masalda şehirden köyüne dönen köylü **akşam** vaktine kalması sebebiyle geceyi bir değirmende geçirmeye karar verir (Sakaoğlu, 2002: 286).

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda çocukları olmayan bir karı koca varmış. Adam bir gün Allah'a dua eder. "Ya Rabbi, bana bir oğul ver de yılan olsun" der. Allah ona bir çocuk diye bir yılan verir. Bu yılan sihirlidir. Biraz zaman geçtikten sonra dile gelir ve babasından padişahın kızını istemesini söyler. Padişah onlara kızını vermek için şartlar söyler. Birinci şartı gerçekleştiren yılan ikinci şart olarak Çoruh Nehri'ni konağının önünden akıtmasını ister. Ertesi sabah Çoruh Nehri konağı neredeyse götürecektir. Padişah şartı yerine getiren yılanı kızını **akşam** verir (Sakaoğlu, 2002: 318).

Güneşle Ayın Haracı adlı masalda kızını isteyen delikanlıya vermek istemeyen padişah cellatlara emir verir. Oğlan yanınıza sabah gelirse sabah, **akşam** gelirse **akşam** boynunu vurmalarını emreder (Sakaoğlu, 2002: 334).

Üç Dokumacı Kardeş adlı masalda ülkenin padişahı dokuma yapmayı yasaklar. Yasağı dinlemeyen kardeşlerin konuşmasını duyan vezir ve padişah, kardeşleri huzuruna çağırır. Kardeşlerin en küçüğü her istediğini Allah'tan istediği için idama mahkûm edilir. Ancak bir **akşam** vakti ülkenin ermiş kızı küçük oğlanı idamdan kurtarır (Sakaoğlu, 2002: 347).

Ecel Ecayip adlı masalda padişahın kızını almak için yollara düşen baba oğul bir çeşme başında dururlar. Baba yorgundur ve bir of çeker. Çeşmeden bir sihirbaz çıkar. Babadan oğlunu ister. Babası oğlanı geri alacağı sözünü alarak sihirbaza verir. Sihirbaz her gün **akşama** kadar oğlana sihirbazlık öğretip her **akşam** gelip oğlana öğrenip öğrenmediğini sorar (Sakaoğlu, 2002: 381).

Kuş Başı adlı masalda annelerinin kestiği kuşu yiyen kardeşler evden kaçarlar. Küçük kardeş şehre gider. Orada bir kahvede çalışmaya başlar. Kahvede **akşama** kadar çalışır. **Akşam** olunca çocuğu kahveye kilitleyip gider (Sakaoğlu, 2002: 386).

Helvacı Güzeli adlı masalda padişahın hanımını ailesiyle görüştürmeye götüren vezir **akşam** olunca askerlerine çadır kurdurup konaklamaya karar verir (Sakaoğlu, 2002: 445).

Yemen Padişahının Oğlu adlı masalda karşı köşkteki Yemen padişahının oğluna âşık olan padişahın karısı her sabah Yemen padişahının oğlunun köşküne kazdıkları tünelden gider. **Akşam** olunca da saraya geri döner. (Sakaoğlu, 2002: 479).

Müezzin adlı masalda kızlarının evden çıkmasını yasaklayan hocanın kızlarını baştan çıkarmak isteyen müezzin **akşam** namazına doğru incik boncukçu numarası ile kızları dışarı çıkarmak ister (Günay, 2011: 90).

Kurnaz Besleme adlı masalda padişahın kızı her **akşam** çiraları söndürmeden yatarmış. Gece vakti kalkar şerbet içer yatarmış (Günay, 2011: 122).

Dallan Reyhanım Dallan adlı masalda şehzade bir fukaranın kızına âşık olur. Şehzade, kızı saraya çağırır. Bu kız şehzadeyi kandırmak için **akşam** olunca cadı karısıyla kendisi yerine bir köle kız gönderir (Günay, 2011: 184).

Keloğlan ile Dev adlı masalda Keloğlan, devin evlatlık çocuğu olmak ister ve onun sürülerini otlatmaya götürür. **Akşam** Keloğlan gecikince dev sinirlenmeye ve merak etmeye başlar (Günay, 2011: 192).

Allah'ın Belası adlı masalda devlerle beraber mağaradan çıkan Allah'ın Belası, **akşam** döndüğünde mağarayı talan edilmiş bulur (Günay, 2011: 206).

Bir Allah'ım Bir adlı masalda zindana düşen berber oğlanı zindandan kurtaran kız, oğlanı alır ve **akşam** olunca atlarla beraber yola çıkarlar (Günay, 2011: 337).

Gülükân adlı masalda padişah halkına **akşamları** çıraların yanmasını, insanların birbiriyle konuşmasını yasaklar (Günay, 2011: 343).

Gülükân adlı masalda kız kardeşinin Gülükân adlı çiçeği istemesi üzerine yola çıkan oğlan, yolda karşılaştığı devlere bu çiçeği nerede bulacağını sorar. Onlar da iki dağın arasından geçmesini geçerken besmele çekmesi gerektiğini söylerler. İki dağın arasından geçince oğlan öyle bir bahçeye varır ki sanki yalancı cennet gibidir. Gülükân isimli kız bu oğlanı görünce hemen âşık olur ve evlenirler. Oğlan orada yaşamaya başlar ancak günden güne solar. Gülükân neyinin olduğunu sorunca kardeşinin Cevahir Dağı'nda olduğunu onu merak ettiğini söyler. **Akşam** oğlan yatınca Gülükân hemen devlere telefon edip buraları devlere bıraktığını kendisinin kocasının memleketine gideceğini söyler (Günay, 2011: 343).

Rüya adlı masalda kuyunun içindeki sarayda kazları otaran oğlan saraydaki sultan hatunu her **akşam** geldiğinde morali bozuk görür ve moralinin neden bozuk olduğunu sorar. Sultan hanımın dertlerine her seferinde çare bulur (Günay, 2011: 357).

Dünya Güzeli adlı masalda dünya güzeline âşık olan padişahın oğlu onu görmek ve onunla evlenmek için yola revan olur. Sabah **akşam** yol gider. Dünya güzelinin babası bir padişaktır ve kızının konuşmadığını eğer kızını konuşturursa kızını vereceğini söyler. Oğlan, kızın yanına girerken sıçanı koynuna koyar girer. Sıçan sihirlidir ve her seferinde kız görmeden odadaki eşyalar gibi konuşup kızın dayanamayıp konuşmasına vesile olur (Günay, 2011: 403).

İğci Baba adlı masalda üç kıza iğlerini beğendiremeyen İğci Baba, kızları eve götürür. Kızları **akşam** oldu sabah olunca gidersin diye kandırıp eve götürmez (Alptekin, 2002: 220).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Ahmet'in oğlu Avcı Mehmet, bir gün suyun başında otururken bir yılanın su içmeye geldiğini görür. Bir süre sonra başka bir yılan daha görür. Yılanların birbirini yuttuğunu zannedip yılanlara taş atar. Yılanlar yaralanır kaçar. Bu yılanlar cinnidir. Cinni padişah kızını öldüreni öldürmek ister fakat gerçeği öğrenince onu ülkesine çağırır. Cinni padişah, oğlanın dileğini sorar. Oğlan ağzına tükürmesini söyler. Cinni padişah oğlanın ağzına tükürür. Oğlan bütün hayvanların dilini anlamaya başlar. Evine giden Avcı Mehmet iki sıçanın kavgaya ettiğini duyar ve gülümsediğinde hanımı neden gülümsediğini sorar fakat sırrını birine söylerse öleceğinden dolayı söylemek istemez. Fakat karısının umurunda değildir. Kocasının ölmesini ama yine de sırrı söylemesini söyler. Kocası da koç katım zamanı olduğunu koçu koyuna katıp geldiğinde söyleyeceğini söyler. Koçu koyunu götürür. Tuzu katıra yükletir. Irmak kenarında koçu koyuna katar **akşam** olur evine gelir (Alptekin, 2002: 224).

Gençlikte mi İhtiyarlıkta mı adlı masalda padişah üç gece üst üste aynı rüyayı görür. Bu rüyada ona bir musibet geleceğini fakat gençlikte mi kocalıkta mı istediğini sorarlar. Fakat padişah cevap vermez. Daha sonra padişahın evini ateş alır. Çocuğun birini eşi birini kendi alır kaçarlar. Kaçarken sabah olur. Ormana gidip saklanırlar ve **akşam** tekrar yollarına devam ederler (Alptekin, 2002: 262).

Gençlikte mi İhtiyarlıkta mı adlı masalda padişah başına gelen musibetlerden sonra çocuklarını ve karısını alıp evden kaçar. Bir köyde sığır gütmeye başlar. Fakat orada bir bezirgânın karısına âşık olur ve **akşam** vakti bezirgânın karısını kaçıtır (Alptekin, 2002: 262).

Fes Padişahı adlı masalda padişahın hanımı **akşamüstü** padişahla beraber yemek için bir beyaz tabağa siyah üsüm sular gelir (Alptekin, 2002: 282).

Nar Tanesi adlı masalda annesi ölen bir kız babasından komşu kadını almasını söyler. Babası istemez fakat kızının ısrarlarına dayanamaz alır. Bu kadın bir müddet sonra kızı evde istemez. Kocasından kızı dağ başına bırakmasını ister. Babası kızı odun kesmeye diye kandırıp dağa götürür. **Akşama** doğru kız babasının kendisini bıraktığını anlayınca aşağıda ya duman tüten ya da horoz öten yere gitmeye karar verir (Alptekin, 2002: 284).

Nar Tanesi adlı masalda annesi ölen bir kız babasından komşu kadını almasını söyler. Babası istemez fakat kızının ısrarlarına dayanamaz alır. Bu kadın bir

müddet sonra kızı evde istemez. Kocasından kızı dağ başına bırakmasını ister. Babası kızı odun kesmeye diye kandırıp dağa götürür. Akşama doğru kız babasının kendisini bıraktığını anlayınca aşağıda ya duman tüten ya da horoz öten yere gitmeye karar verir. Duman tüten yere gittiğinde orada zeybeklerin yaşadığını görür. Zeybekler gittiğinde onlara yemek yapar ve evlerini siler süpürür. **Akşam** olup zeybekler eve geldiklerinde gördükleri manzara karşısında çok mutlu olurlar ve kızı kendilerine kız kardeş yaparlar (Alptekin, 2002: 284).

İyilikle Kötülük adlı masalda Eyinnik ve Kötünnük adından iki arkadaş vardır. Bu iki arkadaş padişahın kızına göz bulmak için yola çıkarlar. Yolda Kötünnük, Eyinnik'in bütün azığını yer ve en son çınar ağacının dibinde otururken Kötünnük, Eyinnik'in ikinci gözünü de ister. Kötünnük arkadaşının iki gözünü de aldıktan sonra onu **akşam** olup gelirken terk eder. Kurtlar ulumaya başlar ve Eyinnik, yalnız kaldığı için çınar ağacının tepesine çıkar. Hızır oradan geçerken adamı görür ve ağaçtan indirir. Çınar ağacından gözüne sürmesini söyler ve Eyinnik'in gözleri açılır (Alptekin, 2002: 289).

Yedi Kardeş Yedi Dev adlı masalda padişahın 7 oğlu 7 tane kızla evlenmek için kızları aramaya yola çıkar. Babaları onlara çayırdaki, değirmende ve çadırdaki yatmamalarını tembih eder. **Akşam** olur oğlanlar değirmene varır. Orada bir çadırdaki yatmaya karar verirler. Küçük oğlan yatmak istemez çünkü babasının nasihatine uymak ister (Alptekin, 2002: 354).

Balık Bilmezse Hâlık Bilir adlı masalda bir adam oğluna arkadaşını iyi seçmesi konusunda nasihatlerde bulunur. Bunun üzerine oğlan, babasının nasihatlerini dikkate alarak kendisine iyi bir arkadaş bulur. Bu iki arkadaş gurbete çıkar. Adana'ya varırlar. Adana'da bir otel vardır. Burada **akşam** yatanlar sabaha sağ kalkmazlarmış. Bu iki arkadaş burada kalır. Meğer gece bir dev kuyudan çıkar oradakileri öldürürmüş. Oğlan bu devı gece öldürür ve otelden sağ salim çıkarlar. (Alptekin, 2002: 364).

Padişahın Kırk Oğlu adlı masalda padişahın kırk oğlu kırk kızla evlenmek için atlarına atlayıp kızları bulmak için yola çıkar. Bir zaman gittikten sonra bir kuyunun dibinde uyumak isterler. Fakat en küçükleri Ahmet, çok akıllıdır. Uyumak istemez ama ağabeylerine söz geçiremez. Gece kuyunun yakınındaki mağaradan bir dev çıkar ve kırk atı ve kırk insanı görünce arkadaşlarına ziyafet var diye gider. Fakat

Ahmet, bu devlerin hepsini öldürür. En son total dev kendisini öldürmemesini mağarada ona bir şey göstereceğini söyler. Mağarada kırk tane kız vardır. Kızları alırlar ve tekrar yola çıkarlar. **Akşam vakti** yolda çayırılık bir yerde kalmaya karar verirler. Orası da bir cüceninmiş (Alptekin, 2002: 401).

Keloğlanla Kötü Köse adlı masalda iki kardeş varmış. Biri akıllı biri deliymiş. Bunların bir tane incir ağaçları varmış. Bu ağacı her sene biri beklermiş. Delinin ağacı beklediği yıl akıllı da bir ağanın çiftini sürmeye gider. Ağa, **akşama** kadar çifti sürmezse yüzünün derisini yüzeceğini söyler. Dediğini de yapar. Buna çok kızan Deli Oğlan, ağadan intikam almaya karar verir (Alptekin, 2002: 460).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun karısı üvey çocuklarını istemeyince oduncu, çocukları odun toplama bahanesi ile ormana götürür. Çocuklara, kendisi gelene kadar çiğdem toplamalarını söyler. Babaları ormanda bir ağaca kabak asar. Kabak sallandıkça çocuklar babaları odun kesiyor zannederler. Fakat **akşam** olunca babalarının onları ormanda yalnız bıraktığını anlarlar (Özçelik, 2004: 372).

Fatmacık ile Üvey Annesi adlı masalda üvey annesi ile beraber yaşayan Fatmacık suya gittiğinde su testisini kırınca üvey annesi onu evden kovar. Fatmacık bir ormanda bir kulübeye girer ve orada her işi yapar ot toplar yemek pişirir farelere de yemeğinden verir. Bunun üzerine farelerin beyi ona kulübenin bir cadıya ait olduğunu onun dediklerini yaparsa cadıdan kurtulabileceğini söyler. **Akşam** olunca cadı eve gelir. Kız başından geçenleri cadıya anlatınca cadı kızı yanına alır (Özçelik, 2004: 442).

Oduncu adlı masalda iki arkadaş varmış. Bu iki kardeş **akşama** kadar çalar sabaha kadar yer içerlermiş (Özçelik, 2004: 470).

1.8.5.2.2. Ay

Yirmi sekiz otuz bir günlük bu zaman periyodu İncelenen eserlerde altı masalda geçmektedir ve sadece annenin bebeğe hamilelik süresi olan dokuz ay olarak geçmektedir. Başka bir şekil ve manada rastlanmamıştır.

Ağlayan Narla Gülen Ayva adlı masalda padişahın karısı tam dokuz **ay** dokuz saat sonra bebeğini dünyaya getirir (Sakaoğlu, 2002: 311).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda köyde bir kadın evli bir adama göz koyunca kadını oğluna öldürten komşu kadın göz koyduğu adamla evlenir ve evlendikten sonra günü **ayı** tamamlanır ve kız çocuk dünyaya getirir. Bu kız da insan yiyen kızmış (Sakaoğlu, 2002: 358).

Dünya Güzeli adlı masalda Köse bir padişah karısına cüce ve köse ile konuşmamasını tembih eder ve yollara düşer. Kadın, padişahı bekler ama padişah gelmez. Padişahın dokuz **ay** dokuz gün sonra bir çocuğu olur. Çocuk on iki yaşına gelir ve babasını aramaya çıkar (Alptekin, 2002: 423).

Padişahın Kızının Ahlaksızlığı adlı masalda padişah atılan bir remilde kızının kötü yola düşeceğini görür ve bir mezar kazdırarak onu içine koyar. Fakat bu kız analığı oradan çıkarır. Bu kız da gerçekten kötü yola düşer. Odasından başka bir padişahın oğlunun odasına tünel kazdırır ve geceleri buluşurlar. Bu birliktelikten dokuz **ay** dokuz gün sonra bir bebekleri olur (Alptekin, 2002: 431).

Yılan Adam adlı masalda ülkenin padişahının çocuğu olmuyormuş. Padişahın karısı Allah'a "Allah'ım bana bir evlat ver de istersen yılan olsun." der. Padişahın karısının 9 **ay** sonra ağrısı tutar ve bir yılan doğurur (Özçelik, 2004: 335).

Kayaoğlan adlı masalda bir kız yedi erkek kardeşini aramak için yollara çıkar ve nihayet kardeşlerini bulur. Onlarla yaşamaya başlar. Fakat kızın bir süre sonra doğum sancısı tutar. Kardeşleri kızıdan şüphelenirler fakat kızın kötü bir şey yapmayacağından emindirler. O yüzden kıza bir kayanın gölgesinin uyuyup uyumadığını sorarlar. Kız da uyuduğunu söyler ve kızın kayadan hamile kaldığını anlarlar. Kız dokuz **ay** sonra bir bebek dünyaya getirir (Özçelik, 2004: 339).

1.8.5.2.3. Cuma Günü

İncelenen eserlerde gün ismi olarak sadece Cuma gününe rastlanılmıştır. O da sadece bir masalda geçmektedir. Cuma günü, Müslümanlar için kutsal ve önemli bir gündür. *Gülükân*, masalında da padişahı yemeğe Cuma günü davet ederler.

Gülükân adlı masalda kız kardeşinin *Gülükân* adlı çiçeği istemesi üzerine yola çıkan oğlan, yolda karşılaştığı devlere bu çiçeği nerede bulacağını sorar. Onlar da iki dağın arasından geçmesini geçerken besmele çekmesi gerektiğini söylerler. İki dağın arasından geçince oğlan öyle bir bahçeye varır ki sanki yalancı cennet gibidir.

Gülükân isimli kız bu oğlanı görünce hemen âşık olur ve evlenirler. Oğlan orada yaşamaya başlar ancak günden güne solar. Gülükân neyinin olduğunu sorunca kardeşinin Cevahir Dağı'nda olduğunu onu merak ettiğini söyler. Akşam oğlan yatınca Gülükân hemen devlere telefon edip buraları devlere bıraktığını kendisinin kocasının memleketine gideceğini söyler. Memlekete varınca uzun zamandır oğlu olduğunu bilmeden sevdiği bu delikanlının nerede olduğunu sorar. Oğlan bir şey söylemez. Padişah, oğlanı saraya davet eder. Gülükân, oğlana padişahın sarayına iki kez gittiğini bu defa padişahın oğlanın evine gelmesi gerektiğini söyler ve padişahı bir **Cuma günü** evlerine davet ederler (Günay, 2011: 343).

1.8.5.2.4. Gece

İncelenen eserlerde gece, yirmi dokuz masalda geçmektedir. Gece vakit olarak genellikle kahramanların gerdeğe girdiği, birilerinden kaçtığı, saklandığı ya da bir yere varmak isterken gece karanlığından dolayı bir yerde dinlendiği vakit olarak geçmektedir.

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda çocukları olmayan bir karı koca varmış. Adam bir gün Allah'a dua eder. “Ya Rabbi, bana bir oğul ver de yılan olsun.” der. Allah da ona bir çocuk diye bir yılan verir. Bu yılan sihirlidir. Biraz zaman geçtikten sonra dile gelir ve babasından padişahın kızını istemesini söyler. Padişah kızını vermek için şartlar koşar. Birinci şartı karşıdaki dağın konağının önüne getirilmesidir. Yılan bu şartı ertesi sabah yerine getirir. Şartı yerine getiren yılan kızı verirler. **Gece** kızı bir odaya koyarlar (Sakaoğlu, 2002: 318).

Gençlikte mi Kocalıkta mı adlı masalda çok zengin bir adam üç **gece** üst üste rüyasında başına bir bela geleceğini görür (Sakaoğlu, 2002: 343).

Üç Dokumacı Kardeş adlı masalda eşleri ölen kızlar eşlerinin küçük kardeşine mektup yazarlar. Bizimle evlenirsen yanına geliriz derler. Oğlan kabul eder ve bir **gece** vakti kadınlar küçük kardeşin yanına gelirler (Sakaoğlu, 2002: 347).

Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım adlı masalda vezirin kendisine sultanmasından rahatsızlık duyan padişahın kızı **gece** vakti bulundukları yerden kaçır (Sakaoğlu, 2002: 356).

Hayat Otu adlı masalda kendilerini büyüten avcının yanından ayrılan kardeşler bir yolda ayrılmaya karar verirler. Büyük kardeş bir şehre gelir. Bu şehrin dağında bir dev varmış ve her gün bir kız yemekteymiş. Bunu duyan büyük kardeş dağa çıkıp bu devi öldürüp kız ile evlenir. Dağdan inerken **gece** olur ve sabahleyin gitmeye karar verirler (Sakaoğlu, 2002: 429).

Helvacı Güzeli adlı masalda padişahın hanımını ailesiyle görüştürmeye götüren vezir, akşam olunca askerlerine çadır kurdurup konaklamaya karar verir. **Gece** kızıdan yakınlık ister. Kız vermeyince de her **gece** birini keser. En son **gece** de kızı kesmeye karar verir ancak kız dağlara kaçır (Sakaoğlu, 2002: 445).

Sadık Kadının İhaneti adlı masalda padişah bir gün “Ülkede hiçbir ateş yanmayacak.” diye emir verir. **Gece** lalası ile kontrole çıkarlar. Bütün evler ışıklarını söndürmüşlerdir ancak bir evde ışık vardır (Sakaoğlu, 2002: 482).

Kadınların İhaneti adlı masalda köyün akıllı bir ihtiyarı gençlik vaktinde bir **gece** arkasından bir at şıkırtısı geldiğini ve baktığında karşısında bir babayiğit gördüğünü söyler (Sakaoğlu, 2002: 485).

Tarakta Saklanan Dost adlı masalda padişahın oğlu kadınlara güvenmediği için büyük bir hisar yaptırır. Her gün sabah saraya gelir, işi bittikten sonra akşam hisara gelir. Bir gün Horasan padişahının oğlu bu kadını hisarın penceresinde görür ve düşüp bayılır. Ancak **gece** ayılabilir (Sakaoğlu, 2002: 488).

Rus Kralını Çalan Hırsız adlı masalda Rus kralını çalmaya giden oğlan **gece** vakti Rusların sarayının kenarına gelir ve pencereden kralın odasına girer (Sakaoğlu, 2002: 520).

Bacadan Atılan Ölü adlı masalda kocası tarlaya gidince eve oynaşını alan kadın oynaşısıyla aynı tarlada çalışan kocasının dikkatini çekmemek için öküzün karnına sarığı sarıp gitmesini söyler ancak bunu duyan Keloğlan planlarını bozar. Kadının getirdiği helvayı bir güzel yerler ve hikâyenin sonunda **gece** dayısının karısının oynaşının geleceğini duyar. Bunun üzerine dayısına öküzün kuyruğundan tutup gözlerini kapatmasını ve kendisi aç demeden açmamasını söyler (Sakaoğlu, 2002: 532).

Bir Kolu Gümüş Bir Kolu Altın adlı masalda bir karı koca varmış. Bu kadını hiç namahrem görmemiş. Bir gün kocası hacca gitmiş. Karısının yanına da bir hizmetçi kız koymuş. Bir **gece** yağmur yağar, kar yağar, çok tipi olur. Bir atlı kapıya

gelir ve çok ıslandığını, kendini içeri almalarını söyler. Hizmetçi onu içeri alır (Günay, 2011: 81).

Müezzin adlı masalda kızlarının evden çıkmasını yasaklayan hocanın kızlarını baştan çıkarmak isteyen müezzin, akşam namazına doğru incik boncukçu numarası ile kızları dışarı çıkarmak ister. Bunu başaramayınca **gece** bir sandığın içine girip kızların evine girmeyi başarır (Günay, 2011: 90).

Ateşkâr Oğlan adlı masalda küçük oğlan babasının vasiyeti üzerine babasının mezarının başında beklerken bir adam görür. Bu adamın elinde beyaz ip ve siyah ip vardır. Oğlan onların ne olduğunu sorar. Beyaz ipi sardığında **geceler** kısa olur hastalar şifa bulurmuş. Siyah ipi attığında ise **geceler** uzun olurmuş. Oğlan çıra yakmak istediği için zorla adamın üzerine bir taş koyup siyah ipi ileriye atar (Günay, 2011: 96).

Kurnaz Besleme adlı masalda padişahın kızı her akşam çıraları söndürmeden yatarmış. **Gece** vakti kalkar şerbet içer yatarmış (Günay, 2011: 122).

Zülfü Mavi adlı masalda cadı, padişahın oğlunun yazıya bırakılan çocuklarını kandırmak için evlerine girer. Oğlanın zülfü mavi getirmesini ister ve kızı kandırır. Oğlan **gece** yatar sabah kalkar yollara düşer (Günay, 2011: 178).

Bızdık adlı masalda üç kardeş bir süre yol gittikten sonra bir nenenin evine varırlar. Nene onları gündüz aradığını ancak onları **gece** beklediğini söylemiştir (Günay, 2011: 204).

Balıkçıl adlı masalda balıkçının oğlu babasıyla sabah vakti balığa çıkar. Tuttuğu balığı padişahın kızına veren oğlan **gece** olunca aç ve rezil bir şekilde ailesiyle beraber uykuya dalar (Günay, 2011: 242).

Şah Meran'ın Yüzüğü adlı masalda fakir kadının oğlu şahmerandan aldığı yüzükten sonra annesine bu yüzüğü kendisine yılan yavrusunu koruduğu için hediye verdiklerini ve katırlara hediyeler yüklediklerini söyler ve annesinden **su** ister. Ardından padişahın kızını kendisine istemesini söyler. Padişah, sarayının karşısına kendi sarayından daha büyük bir saray yaptırırsa ona kızını vereceğini söyler. Bir sabah kalkar ki güneş doğmuyor. Bakıyor ki güneş doğmuş fakat **gece** karşısına yapılan saraydan dolayı güneş gelmiyor (Günay, 2011: 331).

Rüya adlı masalda rüyasını anlatmadığı için kuyuya atılan çocuk kuyuda bir kapı açar ve **gece** vakti sultan hanımın yemediği yemekleri dolaptan gizlice alır ve yer (Günay, 2011: 357).

Keloğlan adlı masalda Keloğlan, bir gün gurbete çıkar yazıda üç kişinin kavga ettiğini görür. Bu adamlardan sihirli bir seccade çalar ve **gece vakti** padişahın kızının odasına girer (Günay, 2011: 361).

Benli Dilber adlı masalda Hint padişahının kızına âşık olan başka bir padişahın oğlu, kızı kendi saraylarına götürür. Saraya götürdüğünde **gece** gizlice kızın yanına gider (Alptekin, 2002: 278).

Allah'ı Arayan Adam adlı masalda fakir bir adam feleği bulmak için yola çıkar. **Gece** gündüz feleği arar (Alptekin, 2002: 328).

Gelin ve Kayını adlı masalda iki erkek kardeş vardır. Küçük kardeş askere gidince büyüğü küçüğün karısına yaklaşmak ister. Fakat kadın izin vermeyince kadına iftira eder ve onu çakıla gömerler. Tuzlu ekmek yedirirler. Yoldan geçerken onu gören bir adam onu çakıldan çıkarıp evine götürür. Evdeki arap hizmetçi kadına yakın olmak ister fakat kadın kabul etmez. Bunun üzerine **gece vakti** arap, evin çocuğunu keserek kanlı bıçağı bu kadının başucuna koyar (Alptekin, 2002: 341).

Hıyardan Şemşem Güzeli adlı masalda çocuğu olmayan bir padişah çocuğu olursa kırk gün oluktan yağ ve bal akıtacağını söyler. Çocuğu olduktan sonra bu vaadini yapacağını fermanını çıkartır. Fakat yaşlı bir kadın bu fermanı yanlış anlayıp kırk gün kırk **gece** dışarı çıkmayın anlar ve kırk gün kırk **gece** dışarı çıkmaz (Alptekin, 2002: 453).

Kayaoğlan adlı masalda sönen ateş için evde kibrit kalmadığını fark edince dışarıdaki ışıktan ışık almak ister. Yolda bir dede görür. Dede siyah iplikleri sararken **gece**, beyaz iplikleri sararken gündüz olurmuş. Zaman kazanmak için dedenin ayaklarını bağlar ve **gece** uzar (Özçelik, 2004: 339).

Yazı Bozulmazmış adlı masalda padişah ve vezirin hanımları her gün has bahçede otururlar ve çocukları olmadığı için **gece** gündüz ağlarırmış (Özçelik, 2004: 344).

Tireci Kız adlı masalda ailesi ile beraber tirecilik yaparak geçinen fakir kız tirelerini su başında yıkarken her gün atını sulamaya gelen Beyoğlu'na âşık olur. Beyoğlu'na aşkını belli eder fakat karşılık alamaz. Bu Beyoğlu başka bir beyin kızı

ile evlenir fakat gerdek gecesinde kız hastalanır. Oğlanın ailesi, Tireci kızın ailesine altın vererek kızı gerdek gecesine koyarlar. O **gece** Tireci kız, oğlandan hamile kalır (Özçelik, 2004: 413).

Çeşmedeki Katır adlı masalda bir yörügün mallarına göz diken savcı iftira ile yörügün paralarını alır. Yörük yolda üzgün giderken şeytan karşısına çıkıp “Eğer intikam almak istiyorsan yarın tepeye gel.” der. Yörük, **gece** düşünür ve tepeye gitmeye karar verir (Özçelik, 2004: 475).

1.8.5.2.5. Gündüz

İncelenen eserlerde gündüz, altı masalda geçmektedir. Gündüz, bu masalarda insanların çalıştığı, olayların yaşandığı ve güneşin olduğu vakit olarak geçmektedir.

Bızdık adlı masalda üç kardeş bir süre yol gittikten sonra bir nenenin evine varır. Nene onları **gündüz** aradığını ancak onları gece beklediğini söylemiştir (Günay, 2011: 204).

Şah Meran’ın Yüzüğü adlı masalda fakir bir kadınla oğlu varmış. Bu oğlan **gündüzleri** dağdan odun toplarmış geçimini bu odunları sattığı parayla sağlarmış (Günay, 2011: 331).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Ahmet’in oğlu Avcı Mehmet, bir gün suyun başında otururken bir yılanın su içmeye geldiğini görür. Bir süre sonra başka bir yılan daha görür. Yılanların birbirini yuttuğunu zannedip yılanlara taş atar. Yılanlar yaralanır kaçır. Bu yılanlar cinnidir. Cinni padişah kızını öldüreni öldürmek ister fakat gerçeği öğrenince onu ülkesine çağırır. Heyet toplanmış mağarada oğlanı beklerler. Oğlana **gündüzkü** olayın ne olduğu sorar. Oğlan, dürüst bir şekilde anlatır (Alptekin, 2002: 224).

Allah’ı Arayan Adam adlı masalda fakir bir adam feleği bulmak için yola çıkar. Gece **gündüz** feleği arar (Alptekin, 2002: 328).

Kayaoğlan adlı masalda Kayaoğlan, sönen ateş için evde kibrit kalmadığını fark edince dışarıdaki ışıktan ışık almak ister. Yolda bir dede görür. Dede siyah

iplikleri sararken gece, beyaz iplikleri sararken **gündüz** olurmuş. Zaman kazanmak için dedenin ayaklarını bağlar ve gece uzar (Özçelik, 2004: 339).

Yazı Bozulmazmış adlı masalda padişah ve vezirin hanımları her gün has bahçede otururlar ve çocukları olmadığı için gece **gündüz** ağarlarmış (Özçelik, 2004: 344).

1.8.5.2.6. Kuşluk Vakti

Günün sabah ile öğle arasındaki vaktine kuşluk denilmektedir. İncelenen eserlerde kuşluk vakti iki masalda asıl manasıyla geçmektedir.

Gümüş Boynuzlu adlı masalda bir padişah ölmeden evvel üç oğluna nasihat eder. En büyük oğlu ve ortanca oğlu babalarından altın, en küçük oğlan ise dağdaki öküzü ister. Küçük oğlan, Hızır'ın yardımı ile öküzü bulur. Öküzü beğenen başka bir padişah öküzü almak ister ve oğlanla bahse girerler. Oğlan, padişahın hilesiyle bahsi kaybedecek diye öküz başını eğer ve **kuşluk vakti** geliverir (Alptekin, 2002: 388).

Padişah ile Veziri adlı masalda karısının kuş olduğunu gece gözleriyle gören adam **kuşluk vakti** dayanamaz ve karısına onu boşayacağını söyler (Özçelik, 2004: 472).

1.8.5.2.7. Öğle

İncelenen eserlerde öğle vakti, üç masalda normal zaman dilimi olarak geçmektedir.

Üç Dokumacı Kardeş adlı masalda bir yerde her şeyin bedava olduğunu gören padişah bunu kimin yaptığını öğrenmek ister. Padişaha bunu yapan kişinin **öğle** vakti mutfağa geleceği söylenir (Sakaoğlu, 2002: 347).

Bacadan Atılan Ölü adlı masalda kocası tarlaya gidince eve oynaşını alan kadın oynaşına aynı tarlada çalışan kocasının dikkatini çekmemek için **öğlen** kaz kızartıp kocasına da götürür (Sakaoğlu, 2002: 532).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın bir bahçesi vardır. Bu bahçede bir elma ağacı vardır ve yılda bir defa elma vermektedir fakat bu meyveyi hiç kendisi yiyememiştir. Padişahın oğlanları bu devî öldüreceklerini söylerler fakat büyük ve ortanca oğlan başaramaz. En küçük oğlan dev geldiğinde onu yaralar fakat

öldüremez. Onu öldürmek için peşine düşer ve devin bir mağaraya girdiğini görür. Mağaraya girer ve bir kuyunun dibine iner. Bu kuyuda devi öldürür fakat kardeşleri onu bu kuyunun altında bırakır. Orada evlenmek istediği kız ona **öğlen** sıcaklığında bir kara koyun bir de ak koyun geleceğini söyler. Kara koyuna binerse yer altına ineceğini ak koyuna binerse yeryüzüne çıkacağını söyler. Oğlan beyaz olana binmek isterken yanlışlıkla kara koyuna biner ve yer altına inerler (Alptekin, 2002: 292).

1.8.5.2.8. Sabah

İncelenen eserlerde sabah vakti, otuz beş masalda geçmektedir. Sabah vakti, özel bir anlam yüklenmeden normal vakit manasında kullanılmıştır ve bazen mühlet vakti olarak verilmiştir. Kahramanlardan yapılması istenilen işler için genellikle “sabaha kadar” mühlet verilmiştir. Kahramanlar sabah olduğunda kendisinden beklenen işleri ya yapmaya başlar ya da sabaha işi tamamlamış olur.

Sır Saklayamayan Padişah Kızı adlı masalda çocuğu olmayan kadının kocası Allah’a yalvarır. Bir yılan çocukları olur. Kadın çocuğum der yılanın altına çul çaput serer. Ertesi **sabah** kadın evin içini silip süpürürken yılanın yattığı yerde bir altın bulur (Sakaoğlu, 2002: 318).

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda çocukları olmayan bir karı koca varmış. Adam bir gün Allah’a dua eder. “Ya Rabbi, bana bir oğul ver de yılan olsun.” der. Ve Allah ona bir çocuk diye bir yılan verir. Bu yılan sihirlidir. Biraz zaman geçtikten sonra dile gelir ve babasından padişahın kızını istemesini söyler. Padişah kızını vermek için şartlar koşar. Birinci şartı karşıdaki dağın konağının önüne getirilmesini ister. Yılan bu şartı ertesi **sabah** yerine getirir (Sakaoğlu, 2002: 318).

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda çocukları olmayan bir karı koca varmış. Adam bir gün Allah’a dua eder. “Ya Rabbi, bana bir oğul ver de yılan olsun.” der ve Allah ona bir çocuk diye bir yılan verir. Bu yılan sihirlidir. Biraz zaman geçtikten sonra dile gelir ve babasından padişahın kızını istemesini söyler. Padişah kızını vermek için şartlar söyler. Birinci şartı gerçekleştiren yılan ikinci şart olarak Çoruh Nehri’ni konağının önünden akıtmasını ister. Ertesi **sabah** Çoruh nehri konağı neredeyse götürecektir (Sakaoğlu, 2002: 318).

Hızır'ı Bulan Keloğlan adlı masalda kırk günde Hızır'ı bulacağını vaat eden Keloğlan'ın kapısına **sabahleyin** muhafızlar dayanır (Sakaoğlu, 2002: 328).

Güneşle Ayın Haracı adlı masalda kızını isteyen delikanlıya vermek istemeyen padişah cellatlara emir verir. Oğlan yanınıza **sabah** gelirse **sabah**, akşam gelirse akşam boynunu vurmalarını emreder (Sakaoğlu, 2002: 334).

Kuş Başı adlı masalda annelerinin kestiği kuşu yiyen kardeşler evden kaçarlar. Bir it ürümesi sesi duyarlar. Ve aynı zamanda ateş yanan bir yer görürler. Hangisine gideceklerine karar vermeye çalışırlar. Ateş yanan yere gitmeye karar verirler. Ateş yanan yerde bezirgân bunları misafir eder. Yemek verir. **Sabaha** yakın gitmeye hazırlanan bezirgân çocukları kaldırıp kilimini keçesini alır çocukları orada bırakır (Sakaoğlu, 2002: 386).

Cinpulat adlı masalda bir padişahın kırk oğlu varmış. Kırk kardeş evlenmek için çıkmış yola. Padişah en küçük oğlunu göndermek istemez ama küçük oğlan ısrar edip çıkar yola. Yolda bir sarayla karşılaşırlar o sarayın kapısı yoktur. Sarayın duvarını yıkıp girerler içeri bir görürler ki içeride kırk tane cezve kaynıyor. Bunlar atlarını tavlayıp otururlar kahve içmeye. Yatma zamanı gelince de yatıp uyurlar. Bu saray bir deve aittir. Gece otuz dokuz kardeşin de kulağına uyku boncuğu koyar. En küçük kardeş uyumayıp bunları izlemektedir. Çıkıp devi ortadan ikiye ayırır. **Sabah** olunca kardeşlerinin uyku boncuklarını kulaklarından alır ve yollarına koyulurlar (Sakaoğlu, 2002: 418).

Hayat Otu adlı masalda kendilerini büyüten avcının yanından ayrılan kardeşler bir yolda ayrılmaya karar verirler. Büyük kardeş bir şehre gelir. Bu şehrin dağında bir dev varmış ve her gün bir kız yemekteymiş. Bunu duyan büyük kardeş dağa çıkıp bu devi öldürüp kız ile evlenir. Dağdan inerken gece olur ve **sabahleyin** gitmeye karar verirler (Sakaoğlu, 2002: 429).

Yemen Padişahının Oğlu adlı masalda karşı köşkteki Yemen padişahının oğluna âşık olan padişahın karısı her **sabah** Yemen padişahının oğlunun köşküne kazdıkları tünelden gider (Sakaoğlu, 2002: 479).

Sadık Kadının İhaneti adlı masalda padişah bir gün “Ülkede hiçbir ateş yanmayacak.” diye emir verir. Gece lalası ile kontrole çıkarlar. Bütün evler ışıklarını söndürmüşlerdir ancak bir evde ışık vardır. **Sabah** olunca o evdeki adamı yanına çağırıp neden ışıkları söndürmediklerini sorar (Sakaoğlu, 2002: 482).

Tarakta Saklanan Dost adlı masalda padişahın oğlu kadınlara güvenmediği içi büyük bir hisar yaptırır. Her gün **sabah** saraya gelir işi bittikten sonra akşam hisara gelir (Sakaoğlu, 2002: 488).

Bir Kolu Gümüş Bir Kolu Altın adlı masalda bir karı koca varmış. Bu kadını hiç namahrem görmemiş. Bir gün kocası hacca gitmiş. Karısının yanına da bir hizmetçi kız koymuş. Bir gece yağmur yağar, kar yağar, çok tipi olur. Bir atlı kapıya gelir ve çok ıslandığını, kendini içeri almalarını söyler. Hizmetçi bu atlıyı içeri alır. Atına arpa verirler. **Sabahleyin** adam yemek verdikleri kaba taş koyup çıkar (Günay, 2011: 81).

Zülfü Mavi adlı masalda cadı, padişahın oğlunun yazıya bırakılan çocuklarını kandırmak için evlerine girer. Oğlanın zülfü mavi getirmesini ister ve kızı kandırır. Oğlan gece yatar **sabah** kalkar yollara düşer (Günay, 2011: 178).

Dallan Reyhanım Dallan adlı masalda köle, şehzadenin ve padişahın atlarına ve taylarına bakarmış. Köle yine bir gün **sabaha** kadar şehzadenin atlarına bakmış (Günay, 2011: 184).

Balıkçıl adlı masalda balıkçının oğlu babasıyla **sabah** vakti balığa çıkar (Günay, 2011: 242).

Arif Yusuf adlı masalda padişahın küçük kızını alan Arif Yusuf bu kızı kardeşleri gibi saraya göndermemiş. Bunun üzerine kızın kardeşlerinin içine fesatlık girmiş. Kızın evine geleceklerini söylemişler. **Sabah** kız kalkıp Arif Yusuf'a durumu anlatmış (Günay, 2011: 308).

Bir Allah'ım Bir adlı masalda fakir bir berber varmış. Bu berberin serkeş bir oğlu varmış. Bu oğlan parasız kalınca babasının berber dükkânına gelmiş. Bir zengin kişiyi tıraş edeceğim derken onun boğazını kesmiş ve kaçmış. **Sabah** babası dükkâna gelince ölmüş kişiyi görüp çok şaşırılmış (Günay, 2011: 337).

Gülükân adlı masalda padişah kendi çocuğu olduğunu bilmeden dağda av kuş eden oğlana kanı ısınır. Her **sabah** onunla konuşur oğlan gelmeyince onu sevdiğini nerede olduğunu sorar (Günay, 2011:343).

Dünya Güzeli adlı masalda dünya güzeline âşık olan padişahın oğlu onu görmek ve onunla evlenmek için yola revan olur. **Sabah** akşam yol gider. Dünya güzelinin babası bir padişaktır ve kızının konuşmadığını eğer kızını konuşturursa kızını vereceğini söyler. Oğlan, kızın yanına girerken sıçanı koynuna koyar girer.

Sıçan sihirlidir ve her seferinde kız görmeden odadaki eşyalar gibi konuşup kızın dayanamayıp konuşmasına vesile olur (Günay, 2011: 403).

İğci Baba adlı masalda üç kıza iğlerini beğendiremeyen İğci Baba kızları eve götürür. Kızları akşam oldu **sabah** olunca gidersiniz diye kandırıp eve göndermez (Alptekin, 2002: 220).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Ahmet'in oğlu Avcı Mehmet, bir gün suyun başında otururken bir yılanın su içmeye geldiğini görür. Bir süre sonra başka bir yılan daha görür. Yılanların birbirini yuttuğunu zannedip yılanlara taş atar. Yılanlar yaralanır kaçar. Bu yılanlar cinnidir. Cinni padişah kızını öldüreni öldürmek ister fakat gerçeği öğrenince onu ülkesine çağırır. Heyet toplanmış mağarada oğlanı bekler. Cinni padişah, oğlanın dileğini sorar. Oğlan ağzına tükürmesini söyler. Cinni padişah oğlanın ağzına tükürür. Oğlan bütün hayvanların dilini anlamaya başlar. Oradan ayrılp yola düşer. Yolda bir gün çobanın yanında yatmaya karar verir. **Sabah** giderim diye düşünür (Alptekin, 2002: 224).

Havva Hanım adlı masalda Havva Hanım adlı kişi her **sabah** kalkar bir hinlik düşünürmüş ve mahalledeki esnafı yalanlarla kandırıp altın, kumaş vs. alır paralarını ödemezmiş (Alptekin, 2002: 230).

Gençlikte mi İhtiyarlıkta mı adlı masalda padişah üç gece üst üste aynı rüyayı görür. Bu rüyada ona bir musibet geleceğini fakat gençlikte mi kocalıkta mı istediğini sorarlar. Fakat padişah cevap vermez. Daha sonra padişahın evini ateş alır. Çocuğun birini eşi birini kendi alır kaçarlar. Kaçarken **sabah** olur. Ormana gidip saklanırlar ve akşam tekrar yollarına devam ederler (Alptekin, 2002: 262).

Benli Dilber adlı masalda padişahın oğlu Hint padişahının kızının methini duyar ve onun yanına gider. Hint padişahının kızını babası odadan çıkartmaz ve oğlan bacadan kızın yanına girer. Kızı öper, sever ve yüzüğünü alır odadan çıkar. Kız **sabah** kalkıp bakar ki yüzüğü yok (Alptekin, 2002: 278).

Fes Padişahı adlı masalda Fes Padişahı atlarının neden hep terli olduğunu anlamak ister. Bir gün uyumamak için elini keser ve buraya tuz basar. Görür ki onun karısı bir dağda arabın tekiyle sevişiyor. **Sabah** olunca bu arabı öldürür (Alptekin, 2002: 282).

Aslan Ali adlı masalda mağaradaki devi öldürmek isteyen Aslan Ali, bir gâvura çoban olur. Onun koyununu ve davarını güder. Hakikatte amacı koyun

gütmek değil ayıyı beklemektir. **Sabah** olur koyunları, davarları gütmeye çıkarır ve sakız ağacının dibine yatar (Alptekin, 2002: 316).

Yedi Kardeş Yedi Dev adlı masalda padişahın yedi oğlu yedi tane kızla evlenmek için yola çıkar. Yolda bir dev görürler. Dev, oğlanlara yedi kızının olduğunu söyler. **Sabah** olunca dev ana kızları oğlanlara getirir (Alptekin, 2002: 354).

Balık Bilmezse Hâlık Bilir adlı masalda bir adam oğluna arkadaşını iyi seçmesi konusunda nasihatlerde bulunur. Bunun üzerine oğlan, babasının nasihatlerini dikkate alarak kendisine iyi bir arkadaş bulur. Bu iki arkadaş gurbete çıkar. Adana'ya varırlar. Adana'da bir otel vardır. Bu otelde akşam yatanlar sabaha sağ kalkmazlarmış. Bu iki arkadaş burada kalır. Meğer gece bir dev kuyudan çıkar oradakileri öldürürmüş. Oğlan bu devi gece öldürür ve otelden sağ salim çıkarlar (Alptekin, 2002: 364).

Şah İsmail adlı masalda Şah İsmail, Yörük çadırında âşık olduğu kızı ararken bir kalenin içinde bir kızın ağladığını duyar. Neden olduğunu sorduğunda ağabeylerinin dağın arkasında devlerle savaştığını söyler. Bu kızla **sabaha** kadar kalan oğlan **sabaha** kadar kızla arasına kılıç koyar (Alptekin, 2002: 446).

Yusufcuk adlı masalda bir baba ve üvey anne biraz yaramaz olan çocuklarından bıkarlar ve onları bir dağın başında bir ormana götürüp bırakırlar. Sabah olur akşam olur çocuklar çuvalın içinde babalarını beklerler fakat babaları çoktan kaçmıştır. Çuvaldan çıkarlar ki babaları yok (Alptekin, 2002: 465).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun karısı üvey çocuklarını istemeyince oduncu, çocukları odun toplama bahanesi ile ormana götürür. Çocuklara, kendisi gelene kadar çiğdem toplamalarını söyler. Babaları ormanda bir ağaca kabak asar. Kabak sallandıkça çocuklar babaları odun kesiyor zannederler. Fakat akşam olunca babalarının onları ormanda yalnız bıraktığını anlarlar. Ağlaya ağlaya bir ağacın altında uyur kalırlar. **Sabah** olunca köylerini bulmak için yola çıkarlar (Özçelik, 2004: 372).

Oduncu adlı masalda iki kardeş varmış. Bu iki kardeş akşama kadar çalar **sabaha** kadar yer içerlermiş (Özçelik, 2004: 470).

Padişah ile Veziri adlı masalda padişah ülkenin halkının kendisinden memnun olup olmadığını öğrenmek için yollara düşer. Bir eskicinin kendi kendine

neden güldüğünü sorar. O da her gece karısının kendisine bir su verdiğini ve suyu içtikten sonra bayıldığını ve karısının bir kuş olup bir mezarlığa uçtuğunu orada leyleğe benzer sekiz kuş ile konuştuğunu ve daha sonra mezarlıkta ölü ciğeri yediğini anlatır. *Sabaha karşı* da hiçbir şey olmamış gibi gelip evine döndüğünü söyler (Özçelik, 2004: 472).

1.8.5.2.9. Şafak Vakti

Güneş doğmadan önce gökyüzündeki aydınlığa şafak denilmektedir. İnsanlar geçmişten bu yana günün en erken vaktinde kalkıp işe başlarıymış. İncelenen eserlerde şafak vakti, beş masalda geçmektedir. Bu masallarda şafak vakti yapılacak işe başlanılan vakit ya da bir işi yapmak için verilen süre olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dul Kadının Oğlu adlı masalda bezirgân hizmetkâra iftira eder. Bezirgân *şafak vakti* hizmetkârı ateşe atmaya karar verir (Günay, 2011: 162).

Balıkçıl adlı masalda balıkçının oğlu babasıyla *şafak vakti* balığa çıkar (Günay, 2011: 242).

Tufil adlı masalda babası ölen zengin kızın evine giden padişah ve vezir, kız yanlarına gelmeyince *şafak vakti* kalkıp giderler. Ancak Tufil'ı beğenen kız Tufil'ın yanına gelir ve üç *şafak vakti* geçer vaktin nasıl geçtiğini anlayamazlar (Günay, 2011: 263).

Balıkçı Güzeli adlı masalda kendisini hor gören padişah kızına kızan balıkçı oğlan evini terk eder. Kız bir gemi yaptırıp oğlanın peşine düşer. Oğlan İran padişahının yanındadır ve hiç konuşmuyordur. Kız, oğlanı bulur ve padişahı üç gece vakit ister. Onu *şafak vaktine* kadar konuşturacağını vaat eder. Fakat oğlanı konuşturamaz. Kızı tam cellat edeceklerken oğlan konuşur. Tekrar nikâh yaparlar. Mutlu mesut yaşarlar (Günay, 2011: 284).

Hayırsız Kız adlı masalda bir padişahın hiç kızı olmamış. Padişah bir kızı olursa hayırsız olsa da kabulüm diye söylemiş. Padişahın bir vakit sonra kızı olmuş. Kızın doğduğu gün atlar patlamış, çatlamış. Ne olduğuna gidip bakan erkek kardeşi, *şafak vakti* hayırsız kızın kundaklı şekilde gelip bir atı boğduğunu görmüş (Günay, 2011: 364).

1.8.5.2.10. Zemheri

Kışın en şiddetli zamanına zemheri denir. İncelenen eserlerde zemheri iki masalda sözlükteki anlamı gibi geçmektedir.

Ettiğini Bulur adlı masalda fakir bir adama rüyasında filan yerde bir ağaç olduğunu ve o ağacın dibinde altın olduğunu söylenir. Fakir adam da çobanlık etmektedir ve yanında bir zengin ona arkadaşlık etmektedir. Altını bulunca adamla yarı yarıya bölüşürler. Fakir adam altınları karısına götürmesini söyler fakat zengin adam fakiri öldürüp o ağacın dibine gömer. Padişah, fakir adamın karısına doğan çocuğunun isminin neden “Ettiğini Bulur” olduğunu sorar. Karısı hikâyeyi anlatır. Padişah zengin adamı buldurur ve fakir adamı bulup getirmesini ister. Vakit de **zemheri** zamanıymış. Zengin adam, fakiri öldürdüğü yere gider ve onu gömdüğü ağacın dibinde üzüm ağacı yetiştiğini görür. Padişaha ikram olsun diye çantasına üzüm katar getirir. Sarayda bir çıkarır ki çantasında üzüm zannettiği adamın kafasıdır. Padişah, zengin adamın tüm mal varlığını kadına ve çocuğuna verir (Alptekin, 2002: 314).

Korkubilmez adlı masalda peri kızlarının verdiği üzüm **zemheri** ayında yenirse insan eşek olurmuş. Padişahın kızı üzümde yer ve eşek olur ardından tekrar üzüm yer ve tekrar insan olur (Alptekin, 2002: 376).

1.9. İstatistik Tablosu

Aşağıda bir istatistik tablosu verilmiştir. Tabloda masalarda yer alan kozmografya unsurlarının hangi eserde ve kaç masalda geçtiği gösterilmiştir.

BAŞLIKLAR	Toplam	Sakaoğlu	Günay	Alptekin	Özçelik
2.1 KOZMOGRAFYA	328	64	107	94	63
2.1.1 DOĞA OLAYLARI	23	5	13	3	2
2.1.1.1 Fırtına	3	-	2	-	1
2.1.1.2 Gök gürlemesi / gürültüsü	2	1	1	-	-
2.1.1.3 Rüzgâr-yel	4	3	1	-	-
2.1.1.4 Şimşek	2	1	1	-	-
2.1.1.5 Yağış Şekilleri	13	1	8	3	1
2.1.1.5.1 Dolu	1	-	1	-	-
2.1.1.5.2 Kar	1	-	1	-	-
2.1.1.5.3 Tipi	2	-	2	-	-
2.1.1.5.4 Yağmur	9	1	4	3	1
2.1.2 DÖRT ANA UNSUR	130	19	38	43	30
2.1.2.1 Ateş	33	4	10	11	8
2.1.2.2 Hava	5	-	2	2	1
2.1.2.3 Su	86	14	25	26	21
2.1.2.4 Toprak	6	1	1	4	-
2.1.3 GÖK VE GÖK ÂLEMİ	32	4	11	9	8
2.1.3.1 Ay	7	1	2	2	2
2.1.3.2 Bulut	4	1	1	1	1
2.1.3.3 Gökyüzü	5	-	1	2	2
2.1.3.4 Güneş	12	1	6	3	2
2.1.3.5 Yıldız	4	1	1	1	1
2.1.4 YER VE YER ALTI ÂLEMİ	24	2	9	5	8
2.1.4.1 Yer altı	13	1	5	2	5
2.1.4.2 Yer	6	1	3	2	-
2.1.4.3 Yeryüzü	5	-	1	1	3
2.1.5 ZAMAN UNSURLARI	119	34	36	34	15
2.1.5.1 Mevsimler	4	2	1	1	-
2.1.5.1.1 Güz-sonbahar	2	1	1	-	-

2.1.5.1.2 Kış	1	1	-	-	-
2.1.5.1.3 Yaz	1	-	-	1	-
2.1.5.2 Diğer Zaman Unsurları	115	32	35	33	15
2.1.5.2.1 Akşam	30	8	9	10	3
2.1.5.2.2 Ay	6	2	-	2	2
2.1.5.2.1 Cuma Günü	1	-	1	-	-
2.1.5.2.1 Gece	29	11	10	4	4
2.1.5.2.1 Gündüz	6	-	2	2	2
2.1.5.2.1 Kuşluk Vakti	2	-	-	1	1
2.1.5.2.1 Öğle	3	2	-	1	-
2.1.5.2.2 Sabah	31	9	8	11	3
2.1.5.2.1 Şafak Vakti	5	-	5	-	-
2.1.5.2.1 Zemheri	2	-	-	2	-

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANADOLU SAHASI TÜRK MASALLARINDA TABİAT

2.1. TABİAT NEDİR?

Arapçadan dilimize geçen “*tabī‘at*” kelimesinin Türkçe karşılığı doğadır. Peki, Tabiat yani doğa nedir? “*Canlı ve cansız maddelerden oluşan varlıkların hepsini içine alan ve kendini sürekli yenileyen ve canlılara ait en büyük yaşam alanına tabiat denir.*” (TDK, 2009: 1880).

Tabiat, varoluşumuzdan bu yana sadece insanlar için değil bütün canlılar için çok önemlidir. Tabiat, ana gibidir. Karşılık beklemeden canlılara sonsuz nimetler sunmaktadır ve canlıları kucaklamaktadır. Fakat şimdi genel tanımı böyle yapılırsa da insan için tabiatın anlamı, asırlar boyunca değişiklikler göstermiştir.

Tabiat, bazen Tanrı, bazen Tanrı’nın yarattıkları, bazen de sürekli değişim hâli içinde olan yapıdır. Tabiat kelimesinin manasında zamanla değişiklikler olmuştur. 18. yüzyılda tabiat kelimesi vahşi doğa anlamını taşımazdı. 18. yüzyılda tabiat muntazam mekanik bir sistemde işleyen doğa parkları anlamına gelirdi. Vahşi doğa, 18. yüzyıl şairlerine göre medeni bir şey değildi. Medeni olmayan bir şeyi de çirkin sayarlardı. Avrupa’da 19. yüzyılda edebiyat ve sanatta romantizm akımının başlamasıyla vahşi doğa da sanata ve edebiyata konu olmaya başlamıştır. Gizemli ormanlar, ıssız dağlar şiirlere konu olmuştur. Dünyanın en büyük tabiat şairlerinden sayılan William Wordsworth ile tabiat bambaşka bir anlam kazanmıştır. Çünkü o kendisine tabiatı bir din olarak seçmiş ve tabiatı bir ana, bir öğretmen ve insana iyi gelen bir güç olarak görmüştür. Wordsworth, her insanın tabiat sevgisiyle doğduğunu savunmaktadır ve büyüdükçe modern hayatın maddi kaygıları ve karmaşası ile tabiattan koptuğunu söyler. Dünya edebiyatında tabiata bakış böyleyken Türk Edebiyatında tabiata bakış nasıldır? Edebiyat kitaplarında şöyle bir hüküm vardır: “Türk şiirine tabiat, Tanzimat’tan sonra girmiştir ve ilk pastoral şiirimiz, Abdülhak Hamit Tarhan’ın, Sahra şiiridir.” Bu söyleme göre Türk şairleri Tanzimat dönemine kadar tabiattan uzak, ruhsuz, duyarsız ve umarsız yaşamışlardır. Fakat bu söylem çok mantıksızdır. Tabiat, insanın ilk ilham kaynağıdır. İlk bilgi kaynağımız tabiat destanları olan mitolojiyi de tabiat meydana getirmiştir. Hiçbir şey yokken su vardı

cümleleri ile başlayan mitoloji metinleri, dağlar, denizler ve keçi ayaklı, at ayaklı tanrılarla, orman ve su perileriyle dolu bir dünyayı bize sunmuştur. Yıllar yıllar geçmiş ve edebiyatta da tabiat anlayışı değişmiştir. Fakat tabiattan hiçbir zaman tam olarak kopulmamıştır. Realizm, sembolizm akımlarının edebiyatımıza girmesi tabiata bakış açısını değiştirmiştir.

Divan edebiyatında da tabiatın izlerini sık sık görürüz. Divan şairleri tabiata tasavvufi açıdan bakarlar ve baktıkları her yerde “O”nu yani Allah’ın tecellisini görürler. Çınarlar, serviler, denizler, güneş, ay ve yıldızlarla dolu Divan Edebiyatında Kozmografyadan tabiata, yeryüzünden gökyüzüne bütün evreni görmek mümkündür. Divan şairleri, tabiatı çokça tasvir unsuru olarak kullanmışlardır.

Halk Edebiyatında ise tabiatın Divan Edebiyatındaki tabiatla hiç alakası yoktur. Halk Edebiyatındaki tabiat, halk insanıyla iç içe ve canlı bir yapıyla karşımıza çıkmaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri’nden başlayarak devam eden Halk Edebiyatındaki tabiat izleri gürül gürül akan sular, ulu dağlar ve çeşit çeşit hayvanlarla bizlere kendisini gösterir. Divan Edebiyatındaki güllerin, sümbüllerin sevgiliye benzetilmesi elbette Halk Edebiyatında da devam etmektedir fakat Divan Edebiyatından farklı olarak tabiat Halk Edebiyatında insanları kucaklayan bir mabet olarak da karşımıza çıkar. Çünkü gözlerini tabiata açan halk insanı, tabiatın içinde yoğrulmuş, büyümüş ve mutluluğunu da üzüntüsünü de tabiatla paylaşmıştır. Üzüldüğünde kendini dağlara vuran halk insanı, sevindiğinde de dağlarda gezinmiştir. Çalışmamızın konusu olan halk anlatmaları içinde en çok sevilen ve anlatılan masallarda da tabiat unsuru oldukça fazladır. Masallar, mekân olarak genellikle tabiatın içinde geçmektedir. Üvey annelerinin istememesi üzerine babaları tarafından terk edilen çocuklar, bir mağaraya sığınıp yaşamaya başlarlar ya da kardeşlerini kıskanıp kardeşlerinin dünyaya getirdiği bebeği bir ormana ya da denize bırakırlar ve çocuklar burada hayvanlarla büyürler. Masallarda böyle durumlara sık sık rastlanmaktadır. Ya da geyik izi olan sudan içenlerin geyik olması, öküz izi olan sudan içenlerin öküz olması gibi olağanüstü durumlar masallarda sık sık görülmektedir. Şekil değiştirme motifi sadece bu örneklerle sınırlı olmayıp masallarda sık sık görülmektedir. Ki zaten masallar konu, kişi ve mekân olarak olağanüstü kişi, mekân ve durumlar içerir. Bu sebeple masallarda görülen bu durumlar garip karşılanmadığı gibi doğruluğu sorgulanmadan kabul edilmektedir.

Tabii her zaman olduğu gibi tabiatın neredeyse her unsurunu sevgiliye benzetmek masallarda da görölmektedir. Gül dudaklı sevgililer, zeytin ya da badem gözlü kızlar, selvi boylu yarenler masalların başlıca benzetme unsurlarıdır. Netice olarak her edebiyat döneminde ve her edebiyat türünde olduğu gibi masallar da bünyesinde pek çok tabiat ürünü barındırmaktadırlar (Elçin, 1993: 5-20).

2.1.1. BİTKİLER

Bulunduğu yere kökleriyle tutunup gelişen, döl veren ve hayatını tamamladıktan sonra kuruyarak varlığı sona eren, yosun ot, ağaç vb. canlıların genel adı, nebat (TDK, 2009: 287).

Dünyanın oksijen kaynağı olmasının yanında tabiatı süsleyen bitkilerin insanlar ve hayvanlar için önemi büyüktür. Üç yüz elli bine yakın türü olduğu söylenen bitkiler verdikleri sebzeler, meyveler ve yemişlerle insanlar ve hayvanların önemli besin kaynaklarından biridir. Bitkiler; ağaçlar, çiçekler, tahıllar, meyveler, sebzeler olarak kullanım alanları ve türlerine göre alt başlıklara ayrılmıştır.

2.1.1.1. AĞAÇLAR

İncelenen eserlerde ağaç ve ağaç türlerinin sıklıkla kullanıldığı görölmüştür. İncelenen eserlerde tespit ettiğimiz ağaçlar şunlardır; ceviz, çam, çınar, dut, elma, hurma, incir, kavak, kayısı, kuşburnu, meşe, nar, sakız, selvi, söğüt, yasemin ve zeytindir. Ayrıca masallarda ağacın türünden bahsedilmeyip sadece ağaç olarak da bahsedilmiştir.

2.1.1.1.1. Ağaç

Ağaç ve orman kültlerini daha önce yaşamış olan ilkel toplumlar kutsal olarak kabul etmişlerdir. Her mevsim kendini yenilemesi ve birçok özelliğinden dolayı ağaç, Türk toplulukları arasında hayatı, bereketi ve sonsuzluğu temsil etmektedir (Arslan, 2014: 60-69).

Dönemlere göre inanç sistemimiz gelişip değişse de geleneksel bazı inançlarımız ve geleneklerimiz değişmez. Evrenin var oluşundan şimdiye kadar dört unsur hayatımızın merkezindedir. Ayrıca hayatımızın merkezinde olan başka bir unsur da ağaçtır. Türkler eski zamanlardan beri ağacı önemsemiş ve ağaca özel bir

anlam yüklemişlerdir. Hatta geçmiş zamanda dünya ağacı ve hayat ağacı gibi isimler verilen bazı ağaçlar da olmuştur. Ağaçlar Tanrı ile iletişim aracı olmasının yanında, şeytan ve kötü ruhları da kovardı. Ay tutulmasını engellemede ve defin törenlerinde de ağacın önemli bir rolü vardı. Türkler ağaçları çok sever ve çok önem verirdi. Özellikle bazı ağaçlara özel manalar yüklemişlerdir. Kayın, çam, meşe, çınar, ardıç gibi ağaçlar Türklerin önem verdiği bazı ağaçlardandır (Gürsoy, 2012: 43-61).

Türkler, Tanrı'nın yarattığı dokuz insan cinsini, insanlardan önce yarattığı dokuz dallı ağacın gölgesinde barındırdığı söylenir. Bu da ağacın insanlara bir ev olduğunu göstermektedir (Banarlı, 1976: 31). İncelenen eserlerde ağaç, otuz dört masalda geçmektedir.

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda teyzesinin kızı ile evlenmek istemeyen damat sevdiği kızı da alarak kaçır. Teyzesi onların peşine düşer kız arkasına bakar teyzenin bir dudağı yerde bir dudağı gökte geliyordur. Oğlan hemen dua okur ve teyzeden kurtulurlar. Teyzenin ardından oğlanın bacısı peşlerine düşer o da yine aynı bir dudağı yerde bir dudağı gökte peşlerindedir. Oğlan bacısından kurtulmak için kızı **ağaç** eder kendi de derviş olup **ağacın** altına oturur. Bacısını da öyle atlatır. Bu defa peşlerine annesi düşer o da bir dudağı yerde bir dudağı gökte geliyordur. Oğlan orada hemen bir deniz meydana getirir ve kendileri de ördek olur. Anası da onlar gibi karşıya geçmek ister, atlar, boğulur ve ölür. Kız ve oğlan da kurtulur (Sakaoğlu, 2002: 318).

Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım adlı masalda padişahın kızı kendisine sulanan vezirden bir gece vakti kaçır. Askerlerin kendisini bulacağından korkar, **ağacın** tepesine çıkar ve geceyi orada geçirir (Sakaoğlu, 2002: 356).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda oğlanı yemek isteyen dev, başının bitlendiğini söyler. Oğlandan başının bitlerini ayıklamasını ister. Oğlan bunu anlar ve bir ağacın yanına oturur. Bitleri ayıklama bahanesiyle devin saçlarını **ağaca** bağlar (Sakaoğlu, 2002: 358).

Keloğlan ile Dev adlı masalda devin kendisini ve komşu kızlarını yiyeceğini anlayan Keloğlan devden kaçır. Daha sonra devi öldürmek için derviş kılığına girip devin meşesine gelerek **ağacı** kesmeye başlar (Sakaoğlu, 2002: 371).

Melikşah adlı masalda bütün kitapları hatmeden padişahın oğlu babasından avcılığa çıkmak için izin ister. Ava çıktığında kendi memleketinin dışına çıktığı

zaman önüne bir geyik düşer. Kovalamaya başlar ve bu geyik onu maymunlar ülkesine götürür. Orada sadece maymunlar yaşamaktadır. Sadece ülkenin padişahı insandır. Maymunlar Melikşah'ı o ülkenin insan padişahına götürür. Melikşah bu ülkeye padişah olur. Yanındaki üç arkadaşını da veziri yapar. Ancak buradan kaçmak istiyorlardır. Kaçacak yolun birinden gidildi mi **ağaçlar** devrilip sihirle adam öldürürlermiş bir arkadaşı bu şekilde ölür (Sakaoğlu, 2002: 397).

Melikşah adlı masalda peri padişahının kızı olan karısını, düğün gecesinden kaçırarak padişahın oğlu karısını aramaya çıkar. Padişahın oğlu kurtları, kuşları ve ejderhaları besleyen iki yüz yaşındaki ihtiyar adama gider. Adam beslediği hayvanlara peri padişahının sarayının yerini sorar ancak bilmediklerini söylerler. Ancak aralarında çok yaşlı olan kartal kuşunun peri padişahının sarayının yerini bilebileceklerini söylerler. Bir süre sonra gelen kartal kuşuna da sorarlar o yeri tam olarak bilmediğini sadece annesinin onları cüçüklediği **ağacı** bildiğini ve o **ağaca** sarayın yakın olduğunu söyler (Sakaoğlu, 2002: 397).

Helvacı Güzeli adlı masalda zengin bir adam hacca gitmeye karar verir. Karısı ile kızını da memleketin en ciddi imamına emanet edip gider. İmam her ihtiyaçlarını getirir bu anne kıza. Bir gün kız anası yokken su ısıtmış yıkanyorken imam elinde et ile içeri girmiş eti bırakıp dönmüş ama kıza da âşık olmuş. Cadı karısını tutup kızı kendisine yapmasını söylemiş. Cadı karısı da kızı eğlence var diye hamama çağırmış. Orada imam ile kızı yalnız bırakmış. Daha sonra kız yakınlık vermeyip imamı bir güzel dövmüş. İmam babasına kızın yosma oldu diye haber salmış. Bunu duyan baba oğlundan kardeşini öldürmesini istemiş. Fakat geldiğinde kardeşine oyun yapıldığını gören kardeşi kızı bir ormanlık alana bırakır. Gece olunca korkan kız bir **ağacın** tepesine çıkar. Atlarını su içirmeye gelen padişahın oğlu kızı orada görür ve seni alacağım diyerek kızı **ağaçtan** indirir (Sakaoğlu, 2002: 445).

Padişahın Konuşamayan Kızı adlı masalda üç kardeş varmış. Bu kardeşlerin biri marangoz biri terzi biri de hafızmış. Bu üç kardeş bir gün yola çıkar. Yolda dinlemeye karar verirler. Diğer kardeşleri uyurken marangoz bir **ağaçtan** kız heykeli yapar. Terzi bu heykele elbise diker. Hafız da Allah'a bu heykele can vermesi için yalvarır. Allah da bu **ağaca** can verir (Sakaoğlu, 2002: 499).

Alim Köse adlı masalda padişahın kızı bir gezmeye çıkar. Bir köseye denk gelip ne yaptığını sorar. Köse “İki **ağaç** arasında bir derede yuva yapmaya

gidiyorum.” diye cevap verir. “Orası bataklıktır yuva tutmaz” der ancak köse, kadimi yuva yapmayacağını sadece elindeki kazığı çakacağını ve iki yumurtasını açacağını söyler (Sakaoğlu, 2002: 516).

Çoban adlı masalda bir padişah lalasıyla beraber gezerken bir çobanın **ağaca** köpek astığını görür. Neden astığını sorsa da çoban cevap vermez. Sonra çobanı huzuruna çağırır. Yine sorar ancak çoban kendisine bir ay müddet verilmesini ister. Bir ay kendisinin padişah olacağını padişahın da tatile çıkmasını ister (Günay, 2011: 83).

Ateşkâr Oğlan adlı masalda padişahın kızını kaçıran ateş oğlanın peşine düşen kızın nişanlısını ateş oğlan parçalara böler. Bunun üzerine oğlanın kız kardeşlerinin kocaları olan atmaca ve şahin diğer kuşları da toplayarak bu oğlanı diriltmek ister. Bir kuş gelir filanca dağdaki **ağaçtan** yedi tane çubuk, filanca dağdaki yeşil ottan da getirip burnuna tütündürmelerini söyler (Günay, 2011: 96).

Terace Kızı adlı masalda çok fakir bir adam varmış. Kızı, bu adama bir gün padişahтан iş istemesini söylemiş. Padişah ona göre işi olmadığını ancak bahçesi olduğunu, bahçesinde **ağaçları** ve küçük de bir evi olduğunu söyler. Eğer kabul edersen bu bahçıvanlık işini yaparsın der. Adam da kabul eder. Kız bu virane bahçenin her tarafını yemyeşil eder (Günay, 2011: 127).

Ayı Kulağı adlı masalda Ayı Kulağı, Taş Yoğuran ve İğ Eğiren arkadaş olup bir ovaya doğru giderler. Burada kırk kulplu kazan bulurlar. Kazanın içine av kuş ederler ve tilki, tavşan ve karga ne bulurlarsa koyarlar. Bu kazanı her gün biri bekler. Beklerken bir dev karısı gelir ve kazanın içinde ne varsa yer, ateşi söndürür, bekçiye de bir tane vurur ve oradan kaçır. En son gün Ayı Kulağı kazanın başını bekler. Dev karısı yine gelir ve Ayı Kulağı onu yaralamayı başarır. Ama kendisine bu dev karısından bahsetmeyen dostlarını da affetmez. Dev karısının peşine düşer. Arkadaşları da peşinden gelirler. Dev ve dev karısı bir kuyunun içinde yaşarlarmış. Kuyunun içine girmek isteyen Ayı Kulak’a İğ Eğiren yardım eder. **Ağaçları** getirip eğirip urgan yapar. Urganla Ayı Kulak’ı kuyunun içine indirirler (Günay, 2011: 131).

Bacı Bacı Can Bacı adlı masalda iki kardeş vardır. Annelerinin ölmesi üzerine babaları tekrar evlenir. Üvey anne de bu çocukları istemez. Babaları çocukları azıtmak için odun kırmaya götürür. **Ağaca** bir su kabağı asar sofraya kurar onlar yiyene kadar geleceğini söyler (Günay, 2011: 142).

Kül Eşek adlı masalda mağaralarında ateşi sönen kız, devlerden ateş almaya gider. Kendilerinden ateş aldığını duyan devler ona kızar ve kız su isteyince içinde yılan olan bir su içirir. Yılan kızın içine kaçar. Kız rahatsızlanmaya başlayınca kızı iftira ederler ve kızı kardeşleri dağın başına götürür, **ağaç** keseceğini beklemesini söyler ve kız orada uyuyunca bırakır gelir (Günay, 2011: 146).

Çulfacıoğlu Mehmet Onbaşı adlı masalda dul kadının oğlu vurduğu anda kırk sineği öldürdüğünü görünce kendisine bir kılıç yaptırır ve dağlara çıkar. Çayır çimen bir yerde çeşmenin başında bir **ağacın** altına yatar (Günay, 2011: 317).

Bir Allah'ım Bir adlı masalda zindana düşen berber oğlanı zindandan kurtaran kız, oğlanı alır ve akşam olunca atlarla beraber yola çıkarlar. Yolda bir yerde dinlenirler. Oğlan, kızın dizine yatar uyandığında daha önceki karısının çelenginin **ağaçta** asılı olduğunu görür (Günay, 2011: 337).

Gül Sinan'a Ne Yaptı, Sinan Gül'ü İncitti adlı masalda küçük kardeş büyük ve ortanca kardeşlerinin gidip gelmediği yola gidip Dünya güzelinin sırrını öğrenmek ister bir yazıda **ağacın** altına oturup ne yapacağını düşünürken bir pir gelir ve ona nasıl gideceğini anlatır, oğlan da hemen atını alıp dağların arasından zorluklarla geçer. Geçtiğinde onu çok güzel bir ova karşılar (Günay, 2011: 398).

Ayı ile Tilki adlı masalda tilkinin biri bir obruğun başında otururken mağaranın başındaki çam ağacından başına bir kozalak düşmüş. Bu kozalağın düşmesine sinirlenip yollara düşmüş. Yolda peşine ayı, çakal, tavşan, keklik ve domuz takılır. Aç kalınca tavşan ve kekliği yemek isterler ancak keklik ve tavşan akıllılık edip hayvanları kandırıp kaçar. Yollarına devam eden tilki ve ayı yolda bir keçi bulup yerler sonra arı bulurlar balını alırlar. Ancak tilki türlü kurnazlıklarla ayıdan habersiz balı yer bitirir. En son tilkinin kurnazlık ederek ayıyı **ağaca** asmasıyla son bulur (Alptekin, 2002: 211).

Aslan Mehmet adlı masalda oğlunu öldürmek için devlerle anlaşma yapan anne, oğlunu devlerin öldürmesi için canım kavun, karpuz çekti diyerek gönderir. Oğlan gider bakar ki gittiği yerde bir saray ve sarayın önünde **ağaç** ve **ağacın** önünde su kaynamaktadır (Alptekin, 2002: 233).

Ettiğini Bulur adlı masalda fakir bir adama rüyasında filan yerde bir ağaç olduğunu ve o **ağacın** dibinde altın olduğunu söylerler. Fakir adam da çobanlık etmektedir ve yanında bir zengin ona arkadaşlık etmektedir. Altını bulunca adamlarla

yarı yarıya bölüşürler. Fakir adam altınları karısına götürmesini söyler fakat zengin adam fakiri öldürüp o **ağacın** dibine gömer (Alptekin, 2002: 314).

Tembel Ahmet adlı masalda bir Tembel Ahmet vardır. O kadar tembeldir ki kalkıp su bile içmez. Bir gün bir kâfir remil atar ve bu tembelin bir balığın karnından suyu altın eden tas bulacağını görür. Tembelin yanına gidip ona balık tutturur Tembel Ahmet o kadar tembeldir ki oltayı **ağaca** bağlar, gider yatar. Böyle balık tutmaktadır (Alptekin, 2002: 337).

Korkubilmez adlı masalda Korkubilmez adlı kişi dağda bir ışık yandığını görür ve dağa gider. Dağda kırk eşkıya olduğunu görür. Eşkıyalar ona bir **ağaç** olduğunu o **ağaca** gidip çivi çakarsa kendilerine arkadaş edeceklerini söylerler. Korkubilmez, gider o **ağaca** çivi çakar. Çakarken yer gök sallanır. Bakar ki **ağacın** dibinde bir dünya güzeli var (Alptekin, 2002: 376).

Gümüş Boynuzlu adlı masalda bir padişah ölmeden evvel üç oğluna nasihat eder. En büyük oğlu ve ortanca oğlu babalarından altın en küçük oğlan ise dağdaki öküzü ister. Küçük oğlan, Hızır'ın yardımı ile öküzü bulur. Öküz başka bir dağda eşi olduğunu, böğürünce eşinin diğer dağdan geleceğini söyler. Oğlan, **ağacın** tepesine çıkar ve kendini **ağaca** bağlar. Öküz, eşine böğürür ve eşi de diğer dağdan hoplaya hoplaya gelir (Alptekin, 2002: 388).

Gümüş boynuzlu adlı masalda padişahın en küçük oğlunun gümüş boynuzlu bir öküzü vardır. Bu öküz oğlana yardım eder. Öküz öldüğünde kendisini evin arkasına gömmesini ve kimseye söylememesini söyler. Öküz ölür ve oğlan onu öküzün dediği yere gömer. Oradan bir **ağaç** çıkar. Padişahın küçük oğlunun karısı bu **ağacın** nasıl meydana geldiğini sorar durur ama kocası söylemez. Karısının kırıgının bu **ağacın** nasıl meydana geldiğini öğrenmesi üzerine kadının kocası evi terk eder (Alptekin, 2002: 388).

Vezirin Üç Kızı ve Padişahın Oğlu adlı masalda vezirin üç kızı kendi aralarında padişahın oğluyla evlenirlerse şunu yaparım bunu yaparım diye hayal kurar. Padişahın oğlu bunları duyar. Üç kız kardeş ile de evlenir. Fakat büyük ve ortanca kız vaatler babamızın evinde kaldı diye sözlerini yapmazlar. Fakat en küçüğü “Altın perçemli bir oğlanla gümüş perçemli bir kız doğuracağım.” diye söylemiştir. Kıza Allah böyle çocuklar verince kız kardeşleri kıskanıp kızın doğurduğu çocukları sandığa koyup denize bırakırlar, bebeklerin yerine de köpek enikleri koyarlar.

Çocuklar kıyaya vurduklarında her gün kıyıda onları bir inek emdirir ve çocuklar böyle böyle büyürler. Büyüdüklerinde oğlan ve kız kardeş beraber yalnız yaşamaya başlarlar. Bunların yaşadığını gören cadı karısı kızın yanına giderek bir **ağacın** olduğunu kızın erkek kardeşi, o **ağacı** kıza getirirse hiç sıkılmayacağını söyler. Kız da bunu oğlan kardeşine söyler. Oğlan da **ağacı** getirmeye gider. Fakat o yola giden geri dönmezmiş. Oğlan cengâver olunca **ağacı** alıp geri dönmüş (Alptekin, 2002: 435).

Hıyardan Şemşem Güzeli adlı masalda padişahın oğlu Hıyardan Şemşem Güzeli'nin aşkına düşüp yollara düşer. Yolda devlere bu güzelin nerede olduğunu sorar ve güzeli bulur. Hıyarlar havuzun başında oynarken onu çantasına koyar ve bir müddet sonra hıyarı keser. İçinden dünya güzeli çıkar ve su ister hemen ölür ikinci kere de bir hıyar keser o da su isterken ölür üçüncüsü de su isterken boğazına su döker ve kızı kurtarır. Oğlan bu kıza elbise almak için yola çıkar. Kız da **ağacın** tepesinde oğlanı beklemektedir. Fakat bu sırada bir halayık kızı bu güzeli sihirle kuş edip padişahın oğlu ile kendisi evlenir. Kuş olan dünya güzeli bu olaya dayanamaz ve her gün sarayın bahçesine gelir beddua eder, ağlar ağlar gider. Saraydaki **ağaçların** hepsi kurur. Bunun üzerine oğlan kuşu yakalar. Halayık bu kuşu keser ve gömer. Kızın gömüldüğü yerden bir **ağaç** çıkar ve oğlan ağacı kestiğinde içinde yine Hıyardan Şemşem Güzeli'ni bulur. Halayık'ı katıra bağlayıp dağa salar (Alptekin, 2002: 543).

Geyik Oğlan adlı masalda bir kadın pişirdiği eti tada tada bitirir. Daha sonra memesinin birini keser yemek yapar. Adam yemeği beğenince kadın memesini pişirdiğini söyler. Bunlar çocuklarını kesip yemeye karar verirler. Çocuklar evden kaçarlar babaları da ata binip peşlerine düşer. Babaları kendilerine yetişemesin diye arkalarına su dökerler ve her yer deniz olur babaları da denizi geçemez. Oğlan ve kız bir yere varırlar. Oğlan avlanmaya çıkar kız da bir **ağacın** tepesine çıkar oğlanı beklemeye başlar. Oğlan avlanırken susar ve bir sudan içen oğlan geyik olur (Alptekin, 2002: 462).

Yusufcuk adlı masalda bir baba ve üvey anne biraz yaramaz olan çocuklarından bıkarlar ve onları bir dağın başında bir ormana götürüp bırakmaya karar verirler. Babaları bir kabağı **ağaca** asar ve çocukları da üşümeysin diye çuvala koyup **ağaca** asar ve oradan ayrılır (Alptekin, 2002: 465).

Dipsiz Kuyu adlı masalda kuyuda yanlış ata binen ve yanlış ata binip yer altı şehrine inen oğlan orada bir **ağacın** altında yatarken **ağaçta** bir yılan olduğunu ve oradaki kuşları yiyeceğini görünce çeker vurur yılanı ve uyumaya devam eder (Özçelik, 2004: 301).

Üç Turunçlar adlı masalda bir kadın yaramazlık yapan oğluna üç turunçlara âşık olası der dururmuş. Oğlan bunu duya duya alışmış ve bir zaman sonra üç turunçlara âşık olmuştur. Üç turunçlar devler ülkesinin sarayının bahçesindeymiş. Oğlan, turuncun birini alır gider dağ başında keser içinden bir güzel kız çıkar, ekmek ve su ister sonra da ölür. İkincisi de aynı olur. Üçüncüsünü bir çeşme başında keser ona ekmek ve su verir kız yaşar. Kızı bir kavak ağacının başına çıkarır ve kendisini orada beklemesini söyler. Fakat bu kavak ağacında kız beklerken bir arap kızı atını sulamaya gelir onu görür ve onun yanına çıkar. Kızın nereden öleceğini öğrenir ve başındaki iğneyi çeker, turunç kız kuş olur uçar. Padişahın oğlu ile arap kızı evlenir. Padişahın çok güzel bir bahçesi ve bahçesinde de çok güzel çiçekleri varmış. Bu kuş olan turunç kız her gün gelir bu bahçede mâni söyler, ağlar gidermiş. Zamanla **ağaçlar** bir bir kurumaya başlamış (Özçelik, 2004: 316).

Hibari adlı masalda çocukları olmayan bir karı kocanın bir müddet sonra çocukları olur. Bu kız çok güzel bir kızmış. Bu kız evin damında otururken bir güvercin gelir kızın gergefini alır kaçar. Daha sonra gelmeye devam eder ve kız da güvercine âşık olur. Kız güvercini bulmak için yollara düşer ve bulur. Evlenirler. Fakat oğlan yaşadığı yerde kızı görürse öldürecekler diye onu anne ve babasının evine götürür. Oğlan anne ve babasından beddua almıştır, karısına onu **ağaçtan** takip edeceğini söyler. Fakat Anne ve babası torunlarını görünce beddualarını geri alırlar (Özçelik, 2004: 325).

Keloğlan ile Dev adlı masalda köyün birinde üç kardeş varmış. Bu kardeşler babaları ölünce köyü terk etmeye karar verirler. Yola çıktıklarında yorulurlar ve azıkları da biter. Bir tarlanın ekinlerini biçmeye başlarlar. Bu ekinler de bir devinmiş. Bunlara ne yaptıklarını ve okuma yazma bilip bilmediklerini sorar. En küçük kardeşleri Keloğlan da çok akıllıdır bilmediklerini söyler. Dev, karısına bir kâğıt yollar. “Akşama suyu ısıt ziyafet var.” der. Fakat Keloğlan mektubu ahırdaki danayı kes kavurma yap şeklinde değiştirir. Daha sonra Keloğlan’ın oyunu ile önce kızını

sonra karısını yiyen dev, Keloğlan'a çok sinirlenir ve öldürmek ister fakat Keloğlan **ağaca** çıkmıştır. Oğlan, deve **ağaca** gelmesini söyler (Özçelik, 2004: 361).

Habibe adlı masalda Habibe adlı bir kız varmış. Habibe'nin annesi öldükten sonra üvey annesi onu evde istemeyince babası bir gün onu odun kesme bahanesi ile götürür ve orada kızı yalnız başına bırakıp eve gelir. Kızı anlamasın diye de **ağaca** bir tosbağa asar ve tosbağa **ağaca** vurdukça kız, babası hâlâ odun kesiyor zanneder (Özçelik, 2004: 370).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun karısı üvey çocuklarını istemeyince oduncu, çocukları odun toplama bahanesi ile ormana götürür. Çocuklara, kendisi gelene kadar çiğdem toplamalarını söyler. Babaları ormanda bir **ağaca** kabak asar. Kabak sallandıkça çocuklar babaları odun kesiyor zannederler. Fakat akşam olunca babalarının onları ormanda yalnız bıraktığını anlarlar. Ağlaya ağlaya bir **ağacın** altında uyur kalırlar. Sabah olunca köylerini bulmak için yola çıkarlar (Özçelik, 2004: 372).

Oduncu adlı masalda karısının hırsızlar tarafından kandırıldığını anlayan adam atına atlayarak hırsızların peşine düşer. Adamın geldiğini anlayan hırsız, **ağacın** tepesine çobanı çıkarır kendisi de çoban kılığına girip **ağaçtakinin** hırsız olduğunu söyleyerek çobanı dövdürür (Özçelik, 2004: 470).

2.1.1.1.2. Ceviz Ağacı

Dünyada meyve veren ağaçlar içinde en görkemli ağaçlardan biri olan ceviz ağacı, ekildikten 4-7 yıl sonra meyve veren dünyadaki en uzun ömürlü ağaçlardan biridir. İncelenen eserlerde ceviz ağacı sadece bir masalda geçmektedir. Bu bir masalda da ceviz ağacı, olağanüstü özellik ya da özel bir mana taşımamaktadır.

Cüce ile Köse adlı masalda köse ile cücenin birer davar buğdayları varmış. Önce bu buğdayları değirmende öğütüp sonra da ekmek yapmaya karar vermişler. Buğdaydan biraz sudan biraz koyarak hamuru yoğurmuşlar. Fakat ekmeğin kimin olduğuna karar verememişler. Önce cüce bir masal anlatmış. Zamanında bir kazın yaralandığını ve cücenin ona yardım edince kazın cüceye bir kavun çekirdeği verdiğini ve çekirdeğin içinden de şehir çıktığını söylemiştir. Fakat bunun üzerine köse de başka bir masal anlatır. O da topal bir arısı olduğunu onu kaybettiğini ve

arının Silifke Ovası'nda çift sürdüğünü gördüğünü ve orada bir *ceviz ağacı* bittiğini ve tarlayı domuzun yiyip bitirdiğini anlatır. Domuzun karnını açıp baktıklarında ise ekmeği kösenin yiyeceği yazılıdır (Alptekin, 2002: 458).

2.1.1.1.3. Çam Ağacı

Dünyada neredeyse tüm bölgelerde bulunan nadir ağaçlardan biridir çam ağacı. Çam ağaçları yaz kış yapraklarını dökmez. Uzun ömürlü olan ağaçlardan olan çam ağaçlarının bazı türlerinin 1000 yıla kadar yaşadıkları bilinmektedir. Kozalakları, kerestesi ve reçenesi kıymetli olan çam ağacı, birçok alanda kullanılmaktadır. Kozalaklarından yakacak ve süs eşyaları yapılmakta olup kerestesinden de yakacak ve ahşap ürünleri yapılmaktadır. Çam ağacı parfümeri sektöründe de kullanılmaktadır. Çam kokusu çok kullanılan ve tercih edilen kokulardan biridir.

İncelenen eserlerde çam ağaçlarından bazı masallarda sadece gölgesinde oturlan, bazılarında oduncuların oduna çıktıklarında kestikleri ağaç ya da sadece ormandaki ağaç türü olarak bahsedilmiştir. Fakat bazı masallarda masalların olağanüstü kahramanlarından olan devlerin sahibi olduğu ağaç olarak bahsedilmektedir. Fikrimizce devlerin çam ağaçlarının sahibi olarak anılmasının sebebi çam ağaçlarının uzun ömürlü ve dayanıklı ağaçlar olmasından dolayıdır.

İncelenen eserlerde çam ağacı on iki masalda geçmektedir.

Onüç adlı masalda kardeşlerini öldürtmek isteyen kardeşler filanca yerde bir devin olduğunu ve o devin sihrinin padişaha layık olduğunu o sihri de kardeşleri Onüç'ün getireceği yalanını söylerler. Onüç yanına bir çift öküz alarak yollara koyulur. Devlin karşısındaki meşeye gider ve başlar meşede *çam* kesmeye. Dev, *çam* ile ne yapacağını sorar. Bir onüç adlı kişi olduğunu ve onüçü içine koyacağı yalanını uydurur. Buna inanan dev de Onüç'e yardım eder. En sonunda Onüç onu *çamin* içine koyup mihlayarak padişaha götürür (Sakaoğlu, 2002: 368).

Şemşirak Taşları adlı masalda padişahın yaptırdığı camide Şemşirak taşları da olursa daha güzel olacağını söyleyen Hızır'ın sözü üzerine, padişahın üç oğlu Şemşirak taşlarını almak için atlarını alarak yola çıkarlar. Küçük oğlan yolda devlerin yaşadığı üç saraya girer. Üçüncü saraydaki dev, oğlanı öldürmek için *çam*

ağacını söküp gelir. Ağacı oğlana fırlatır ancak oğlan kenara çekilir (Sakaoğlu, 2002: 405).

Çoban Ahmet adlı masalda sürüsünden bir koyunu canı et isteyen kadının kocasına verdiği için kendisine tepki veren sürünün sahibine kızan Ahmet, sürüyü bırakıp İstanbul yoluna düşer. Hava çok yağışlı olduğu için sarayın kenarına sinip bekler. Bu sırada padişahın kızı vezirle kaçma planı yapmıştır. Vezirin adı da Ahmet'tir. Gece yağmurda Çoban Ahmet'e seslenen kız çobanı vezir sanıp iki at alır ve saraydan kaçarlar. Ev almadan evvel karısını bir ormana bırakır. Ormana karısını almaya gider. Karısı susadığını ve şu ilerdeki ağacın dibinde su olabileceğini, kuşların konduğunu söyler. Ahmet gider bakar orada **çamın** dibi su doludur. **Çamın** sahibi bir devmiş ve suyun içi cevahir doluymuş (Sakaoğlu, 2002: 422).

Çoban Ahmet adlı masalda çoban Ahmet'in karısına göz diken padişah kadını almak için Ahmet'e dağdaki deve ait olan **çamın** dibindeki suyun içindeki taşları getirmesini söyler. O dağa nasıl gideceğini düşünürken eşi ona bir at al yanına bir de yedek al git diye akıl verir. Atı alıp **çamın** yanına gider bir su içip **çamın** dibine oturur bir bakar ki kendi karısından bile güzel bir kız oturuyor ağacın tepesinde. İnmesini söyler ancak devden korktuğunu söyleyen kız Çoban Ahmet'in kendisini koruyacağı sözüne inanarak çamdan iner. Ahmet'e eş olur (Sakaoğlu, 2002: 422).

Hayat Otu adlı masalda iki kardeş varmış. Birinin işi süpürgecilik ötekini işi ise çiftçilikmiş. Süpürgecilik yapan her gün çifte tüfek omzunda ormana gider, eşiğin sırtına yabancı süpürgeleri yükler çarşıda satarmış. Bir gün **çam ağacının** üzerinde büyük bir kuş görür ve o kuşu vurur (Sakaoğlu, 2002: 429).

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda odunculukla geçimini sağlayan Tembel Ahmet, kış gelmesi sebebiyle **çamları** köküyle mağaranın içine istif eder (Sakaoğlu, 2002: 468).

Kurnaz Kaplumbağa adlı masalda tilki, kaplumbağa ve yengeç arkadaş olmuşlar. Beraber ekin ekmişler. Ancak tilki kurnazlık ederek ekinin kenarındaki **çam ağacı** yıkılacak ben ağacı tutayım diyerek ekini biçmeye yardım etmemiş. En son kaplumbağa ve yengeç akıllılık etmiş. Yengeç bir ayının karaltısına saklanmış. Harman kaplumbağa ve yengece kalmış (Alptekin, 2002: 210).

Ayı ile Tilki adlı masalda tilkinin biri bir obruğun başında otururken mağaranın başındaki **çam ağacından** başına bir kozalak düşmüş. Bu kozalağın düşmesine sinirlenip yollara düşmüş (Alptekin, 2002: 211).

Hanımından Korkan Osman Ağa adlı masalda hanımından korkan Osman Ağa bir vurmada kırk sineği öldürünce kendisine bir güven gelir. Bir gün bir bahçede yatarken devlerin bu yerdeki suyu kestiğini su için her gün bir kızı öldürdüklerini duyar. Padişah, Osman Ağa'dan devi öldürmesini ister. Osman Ağa kabul eder ancak korkusundan bir **çam ağacının** tepesine çıkar (Alptekin, 2002: 238).

Tezer Ağa adlı masalda ormanda yaşayan devler ormandan topladıkları **çam ağaçlarını** eve getirip yakarak ısınlarmış (Alptekin, 2002: 303).

Balık Bilmezse Hâlık Bilir adlı masalda bir adam oğluna arkadaşını iyi seçmesi konusunda nasihatlerde bulunur. Bunun üzerine oğlan, babasının nasihatlerini dikkate alarak kendisine iyi bir arkadaş bulur. Bu iki arkadaş gurbete çıkar. Adana'ya varırlar. Adana'da bir otel vardır. Bu otelde akşam yatanlar sabaha sağ kalkmazlarmış. Bu iki arkadaş burada kalır. Meğer gece bir dev kuyudan çıkar oradakileri öldürürmüş. Oğlan bu devi gece öldürür ve otelden sağ salim çıkarlar. Ülkenin padişahı devi öldüren oğlana kızını verir. Fakat kızla kim evlense düğün gecesi ölüsü çıkarmış. Çünkü kızın ağzından gece bir kara yılan çıkıp güveyin kanını emer öldürürmüş. Oğlan gerdek gecesi bu yılanın başını keser fakat yılanın geri kalan kısmı kızın karnına tekrar girer. Ancak daha sonra oğlanın dostu kızı bir ayağını meşe ağacına bir ayağını da **çam ağacına** bağlayıp kılıcını çeker, bu sırada yılan ağzından çıkar ve kılıcını vurduğu gibi yılanı öldürür (Alptekin, 2002: 364).

Baş Müneccim adlı masalda padişah sahte hocadan kaybolan hazinesinin bulunmasını ister. Cariyenin yardımı ile hazineyi bulanları yakalar. Hırsızlar altınları bir **çam ağacının** dibine gömdüklerini söylerler (Alptekin, 2002: 367).

Zilli Tilki adlı masalda bir tilki bir **çam ağacına** bir zil asar ve bir zaman geçtikten sonra zilini almaya geldiğinde zilinın yukarılara kadar çıktığını görür çünkü **ağaç** büyümüştür. Bunun üzerine çobandan **ağacı** kesmesini ister fakat çoban **ağacı** kesmez (Alptekin, 2002: 475).

2.1.1.1.4. Çınar Ağacı

Tanrı Zeus'un Hermes'le beraber sıkılıp dolaştığı günlerde evlerin kapısını çalarlar fakat hiçbir ev onlara kapı açmaz. Ancak bir karı koca onları misafir eder ve en iyi şekilde ağırlar. Daha sonra bu durumdan memnun olan Zeus karı kocaya kendilerini takip etmesini ister. Bir tepeye kadar götürür ve tepeden köye bakmasını istediğinde köylü karı koca köyün sular altında kaldığını görürler. Zeus, karı kocadan her ne isterlerse yapacağını söyleyerek bir dilekte bulunmalarını ister. Karı koca birbirlerinden ayrılmak istemediklerini ve aynı günde ölmek istediklerini söylerler. Zeus dileklerini yerine getirir ve karı koca aynı günde ölürlər. Öldükten sonra da gömüldükleri yerde ıhlamur ve çınar ağacı çıkar ve bu iki ağaç birbiriyle birleşir.

Çınar ağacı, büyüklüğü ve yayılmış gövde şekli ile ulu ağaçlardandır. Çınar ağacı, bereketin, bolluğun ve uzun ömürlü olmanın sembolüdür.

İncelenen eserlerde çınar ağacı, beş masalda geçmektedir. Bu masallarda çınar ağacı, altında dinlenilen ağaç, tepesine çıkılıp ev gibi sığınılan mekân ve normal ağaç olarak geçmektedir.

Ayı Kulağı adlı masalda babası Ayı Kulağı'nı mahallenin çocuklarını dövdüğü ve çok fazla yediği için padişahın yanına gönderir. Padişahın yanında da bir gün yemeği geç gelince aşçıya neden geç geldiğini sorar. Aşçı da oduncunun odunları geç getirdiğini söyler. O da kalkar gider odun toplamaya. **Çınar ağacını** kökünden söker getirir saraya. Getirirken de bütün evleri dükkânları yıka yıka getirir (Günay, 2011: 131).

Üç Nar adlı masalda padişahın oğlu altın topuyla oynarken bir kadının testisini bilmeden bu topla kırar kadın da üç nara âşık olası diye beddua eder. Kendini odasına kapatan oğlanın derdini dervişin verdiği akılla öğrenen padişah, oğluna bir at verir ve onu üç narı bulması için gönderir. Oğlan yolda karşılaştığı Hızır'ın yardımıyla üç narı bulur. Narları kesmemesini tembihleyen Hızır'ı dinlemeyen oğlan merak edip narın birini keser. İçinden bir kız çıkar, su ister ve suyu yetiştiremeyince kız ölür. İkincisi de aynı şekilde ölür. Üçüncüsünü **çınar ağacı** yanında çeşme başında keser ve kıza memleketine gideceğini beklemesini söyler. Ancak başka köyden gelen bir kız bunu ağaçtan atar ve o da tekrar nar ağacı olur (Günay, 2011: 269).

İyilikle Kötülük adlı masalda Eyinnik ve Kötünnük adından iki arkadaş vardır. Bu iki arkadaş padişahın kızına göz bulmak için yola çıkarlar. Yolda Kötünnük, Eyinnik'in bütün azığını yer ve en son **çınar ağacının** dibinde otururken Kötünnük, Eyinnik'in ikinci gözünü de ister. Kötünnük arkadaşının iki gözünü de aldıktan sonra onu akşam olup gelirken terk eder. Kurtlar ulumaya başlar ve Eyinnik, yalnız kaldığı için **çınar ağacının** tepesine çıkar. Hızır oradan geçerken adamı görür ve ağaçtan indirir. **Çınar ağacından** gözüne sürmesini söyler ve Eyinnik'in gözleri açılır (Alptekin, 2002: 289).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın küçük oğlu devi öldürmek istediği kuyunun içinde hapis kalır. Burada bir gün bir **çınar ağacının** altında yatar. Orada bir kuş yuvası olduğunu görür. O kuş yuvasına giden bir yılan görür, çekip o yılanı vurur (Alptekin, 2002: 292).

Süleyman Bey adlı masalda bir adamın üç kızından en büyüğü su doldurmaya gider. Oraya atıyla padişahın oğlu gelir ve kızın doldurduğu helkeden su içer. Bu kız bu oğlana âşık olur. Durmadan ağlar. Kızın durumunu hocaya sorarlar. Hoca da bir öküz kesip dağıtmalarını söyler. Eve geldiğinde öküzün kesilip dağıtıldığını gören kızların üvey babası kızarak evi terk eder. Yola çıkar yolda yorulur bir **çınarın** altına oturur (Alptekin, 2002: 412).

2.1.1.1.5. Dut Ağacı

İncelenen eserlerde dut ağacı beş masalda geçmektedir. Bu 5 masalda dut ağaçlarının herhangi özel bir anlam veya özelliği yoktur.

Anakarıyla Tilki adlı masalda fakir bir kadını kandırıp kadının kızına götürdüğü tereyağları yiyip kabın içine toprak dolduran tilkiye bir oyun düşünen yaşlı kadın, tilkinin kuyruğunu koparır. Kuyruğunu geri isteyen tilkiye kadın, “Yağımı getir.” cevabını verir. Tilki de keçiye gidip kendisine süt vermesi için yalvarır. Keçi tilkiye kendisine yaprak getirmesini söyler. Tilki **dut ağacına** gidip kendisine yaprak vermesini söyler. O da kendisine su getirmesini söyler (Günay, 2011: 72).

İhtiyar Adamın Oğlu adlı masalda padişahın kızı kimse ile evlenemezmiş. Çünkü çocukken bir su içmiş içine de yılan girmiş. Ne zaman evlense gerdek gecesi

bu yılan çıkar güveyi sokar öldürürmüş. Bu kızın içindeki yılanı öldüren ihtiyar adamın oğlunun arkadaşı en son kızı bir **dut ağacına** bağlar kılıcını çekip kıza vurur içinde kalan yılan yavrusu da ölür (Günay, 2011: 112).

Allah'ın Belası adlı masalda Sarı Dev'i ne yapsa öldüremeyen Allah'ın Belası devin kaçırdığı kıza onun sırrını sormasını söyler. Kız sorar. Dev, canının **dut ağacının** içindeki tavşanın karnında üç tane boz böcekte olduğunu söyler (Günay, 2011: 206).

Gülükân adlı masalda kız kardeşinin Gülükân adlı çiçeği istemesi üzerine yola çıkan oğlan, yolda karşılaştığı deve, bu çiçeği nerede bulacağını sorar. O da yolu takip etmesini karşısına davar komu geleceğini o komun önündeki **dut ağacına** atını bağlamasını söyler (Günay, 2011: 343).

Çocuğun Rüyası adlı masalda padişah kızını almak isteyen oğlandan türlü türlü şeyler ister. İsteklerin biri de devlerin memleketindeki kızı getirmesidir. Padişahın kızı remil atar ve oğlana tüyo verir. Orada bir **dut ağacı** olduğunu ve dev kızının saçlarının yerde olduğunu, saçlarını eline dolmasını söyler (Alptekin, 2002: 256).

2.1.1.1.6. Elma Ağacı

İncelenen eserlerde elma ağacı altı masalda geçmektedir. Bu 6 masalda elma ağaçlarının herhangi bir özel bir anlam ve özelliği yoktur.

Elma Ağacı adlı masalda padişahın bir bahçesi varmış. Bahçede bir **elma ağacı** varmış fakat bu **elma ağacı** yılda bir defa meyve verirmiş. O meyveyi de her yıl ejderha yermiş. Padişahın küçük oğlu bu ejderhayı bir gün ağacın altında oturup bekler. Ejderha, gök gürültüsü, şimşek eşliğinde gelir. Ejderhayı yaralar ancak ilk seferinde öldüremez. Fakat elmayı babasına verir. Daha sonra ejderhanın yaşadığı kuyuya gider ve ejderhayı öldürür (Günay, 2011: 372).

Mercimek Çocuk adlı masalda bir karı kocanın hiç çocuğu olmazmış. Kadın bir hocaya gider ve çocuğunun olmadığını söyler. Hoca ona bir hamur yoğurmasını, bir torbaya mercimek koymasını ve üstüne oturmasını söyler. Kadın hocanın dediklerini yapar ve bakar ki bir sürü küçük küçük çocuğu olmuş. Korkar ve çocuklara vurur çocuklar ölür. Kadın keşke çocuğum olsaydı da babasına şimdi

ekmek götürseydi der. Çocuklardan biri sininin altından seslenir. Ölmediğini ekmeği götürebileceğini söyler. Kadın kızı tembihler sakın sağına soluna bakma der. Fakat kız dayanamaz bakar. Kıpırmızı bir sürü elmayı görünce dayanamaz. Çıkar **elma ağacına** elmaları yemeye başlar. Bir cadı karısı gelir ve onu kaçıtır (Alptekin, 2002: 382).

Bitle Pire adlı masalda pire ölünce arkadaşı bit ağlamaya başlar. Bitin ağladığını gören karga da elma ağacının başına çıkar ve tüylerini döker. **Elma ağacı da** meyvelerini döker (Alptekin, 2002: 472).

Yazı Bozulmazmış adlı masalda padişah ve vezirin hanımları her gün has bahçede otururlar ve çocukları olmadığı için gece gündüz ağlarırmış. Bir gün bahçede otururken **elma ağacının** altında oturan bir aksakallı dede onlara bir tane elma verir ve yarısını vezirin karısı, yarısını da padişahın hanımı yer. Bunların bir kız bir oğlu olacağını ve birbirleriyle evlendirilmesi gerektiğini söyler (Özçelik, 2004: 344).

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli sihirli kesesi, sihirli keçesi ve sihirli düdüğü olan oğlanı sarhoş edip oğlanın elinden eşyaları alıp oğlanı dereye attırır. Oğlan uyanınca bir **elma ağacından** elma yer eşek olur. Ardından tekrar elma yiyince insan olur. Gidip Dünya Güzeli'nden intikam almak için bu meyvelerden verir ve saraydan kaçır. Daha sonra eşek hâlinde ve boynuzlu hâlinde kurtulmak isteyen Dünya Güzeli, oğlanla evlenir (Özçelik, 2004: 379).

Ese ile Köse adlı masalda bir köse değirmenci varmış. Ese, Köse'den intikam almak için bir gün sürüyü otlatmaya çıkarır. **Elma ağacının** dibine koyunları yatırır. **Elma ağacını** silkeler. Koyunlar elmaları yiyince Köse'ye elma kalmadı diyerek bütün koyunları keser. Sadece bir koçun kulağına bir elma takılır onu kesmez (Özçelik, 2004: 459).

2.1.1.1.7. Hurma Ağacı

İncelenen eserler içinde hurma ağacı iki masalda geçmektedir. Hurma ağaçlarına özel bir anlam yüklenmemiştir sadece meyveleri yenen, dallarına kuşların konduğu ağaç olarak geçer.

Hayırsız Kız adlı masalda padişahın erkek çocukları padişahın hayırsız kızının kolunu kesince saraydan kaçarlar. Yolda kaçarken yanlarındaki **hurmayı** yerler. Küçük oğlan yedikleri üç **hurmayı** gölün kenarına diker. Her şey bitip evlerine dönerken **hurmaların** ağaç olduğunu görür. Ancak hayırsız kız o **hurma ağaçlarının** altında oğlanı bekliyordur. Oğlanı yemek için beklerken oğlan durumu anlar ve **hurma ağacının** tepesine çıkar (Günay, 2011: 364).

Dünya Güzeli adlı masalda padişahın oğlu kuş dilinden anlarmış. **Hurma ağacına** gelip konan kuşların Gülperi isimli bir kızıdan bahsettiklerini duyup Gülperi'nin peşine düşer (Alptekin, 2002: 423).

2.1.1.1.8. İncir Ağacı

İncelenen eserlerde incir ağacı üç masalda geçmektedir. İncelenen eserlerde incir ağacına özel bir anlam ya da olağanüstü özellikler yüklenmemiştir.

Çıkrıkçı Fatma adlı masalda Çıkrıkçı Fatma, pamuk eğirmiştir. Bir kişi bu kadını gelip öldürür **incir ağacının** arkasına atar. Padişahın oğlu ağacın altından onun seslerini duyar ve sese âşık olur (Alptekin, 2002: 419).

Keloğlanla Kötü Köse adlı masalda iki kardeş varmış. Biri akıllı biri deliymiş. Bunların bir tane **incir ağaçları** varmış. Bu ağacı her sene biri beklermiş (Alptekin, 2002: 460).

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli sihirli kesesi, sihirli keçesi ve sihirli düdüğü olan oğlanı sarhoş edip oğlanın elinden eşyaları alıp oğlanı dereye attırır. Oğlan uyanınca bir elma ağacından elma yer eşek olur. Ardından tekrar elma yiyince insan olur. Daha sonra bir **incir ağacından** beyaz incir yiyince boynuzları uzar, siyah incir yiyince boynuzları yok olur. Gidip Dünya Güzeli'nden intikam almak için bu meyvelerden verir ve saraydan kaçar. Daha sonra eşek hâlinde ve boynuzlu hâlinde kurtulmak isteyen Dünya Güzeli, oğlanla evlenir (Özçelik, 2004: 379).

2.1.1.1.9. Kavak Ağacı

Geleneksel kültürümüzün ve mitolojimizin günümüze kadar etkileri azalsa da hâlâ devam etmektedir. Türk kültüründe kavak ağacı pek çok şey ifade etmektedir.

Gelinlerin tanrı tarafından gönderildiği inancı çok eskiye dayamaktadır. Altay destanlarında yetmiş dallı kutlu kavağın dibinde yaşayan kızın bir atın sırtında Ak Tayçı'ya eş olmak üzere yeryüzüne indiği söylenmektedir.

Ayrıca kavak ağacı bir dönüm noktası olarak da karşımıza çıkmaktadır. Masallarda oğlanlar âşık olacakları ve evlenecekleri kızları kavağın tepesinde görüp âşık olur ve kavaktan zorla indirirler. Kavak ağacı, bolluğun, bereketin, selametın ve bekâretin sembolüdür. Masallarda sıkça karşılaşılan kavaktan inen kız motifine rastlanmaktadır. Bu ağaçlar bazen sihirli gibidir. Ulaşılamayacak derecede yüksekte ve tepesindeki istemediği sürece dalları yere inmemektedir (Ergun, 2010: 186-194).

Günümüzde ise mezarlıklarda çok bulunan kavak ağacı elif harfine benzetilir ve tasavvufla ilişkilendirilir.

İncelenen eserlerde kavak, on altı masalda geçmektedir. Kavaktan inen gelin motifi masallarda sıklıkla geçmekle beraber normal ağaç olarak da geçmektedir.

Bitle Pire adlı masalda pirenin ölümü üzerine bitin acısına destek olmak isteyen **kavak ağacı** yapraklarını döker (Sakaoğlu, 2002: 274).

Askere Giden Kız adlı masalda leyli kısraklı adlı sihirli bir kısrak **kavak ağacının** altındaki çeşmeden rüzgâr gibi su içer ve çekilip gider (Sakaoğlu, 2002: 297).

Hani Ya Bacımın Ayağı adlı masalda geyiğin izinden su içen kardeşinin geyik olmasının ardından kız da **kavak ağacına** eğilmesini söyler. **Kavak ağacı** eğilir ve kız **kavak ağacının** en tepesine çıkar. Onu gören padişahın oğlu ona vurulur. Ne yapsalar kızı oradan indiremezler. Bir cadı karısı onu oradan indireceğini söyler. Cadı karısı onu o **kavaktan** indirmeyi başarır (Sakaoğlu, 2002: 378).

Hayat Otu adlı masalda kendilerini büyüten avcının yanından ayrılan kardeşler bir yolda ayrılmaya karar verirler. Yolda bir **kavak ağacına** kılıç saplayıp başlarına kötü bir olay gelirse paslanan kılıçtan anlayacaklarını söyleyerek sözleşip ayrılırlar (Sakaoğlu, 2002: 429).

Gül ile Sinaver adlı masalda Sinaver kardeşiyle uzun bir yol yürüdükten sonra acıkır ve karşılarına av çıkmaz olunca av aramaya çıkar. Bir **kavak ağacının** tepesinde bir kuş görür. Sinaver de kuş dilini biliyormuş. Kuş, etinden yiyenin nefesinin altın olacağını, kafasından yiyenin de padişah olacağını söylüyormuş. Bu kuşu vuran Sinaver küçük kardeşine kafasını bırakıp kendisi etini yer (Sakaoğlu, 2002: 451).

Gül ile Sinaver adlı masalda Sinaver kardeşiyle uzun bir yol yürüdükten sonra acıkır ve karşılarına av çıkmaz olunca av aramaya çıkar. Bir **kavak ağacının** tepesinde bir kuş görür. Sinaver de kuş dilini biliyormuş. Kuş, etinden yiyenin nefesinin altın olacağını, kafasından yiyenin de padişah olacağını söylüyormuş. Bu kuşu vuran Sinaver küçük kardeşine kafasını bırakıp kendisi etini yer. Abisini göremeyen Gül, kuşun etini yiyip sahralara düşer. Sinaver ise kardeşini bıraktıktan sonra epey yol gider. Bir ulu **kavak** dibindeki havuza ulaşır. Burada bir ejderhanın kendisine doğru geldiğini görür. Allah'ın yardımı ile bu ejderhayı öldürür (Sakaoğlu, 2002: 451).

Akıllı Kardeşe Deli Kardeş adlı masalda komşularını öldüren akılsız kardeş yüzünden kaçmaya karar veren kardeşler diyar diyar dolaşırlar. Bir yerde dinlenmek isterler. Bakarlar ki karşıdan bezirgânlar geliyor. Korkup **kavak ağacına** çıkarlar (Sakaoğlu, 2002: 517).

Yarımca adlı masalda altı kardeş varmış. Bunun beş tanesi zengin olmak için yollara düşer. Yolda bir adamla karşılaşırlar. O adam bunlara **kavak ağacındaki** iğneyi çekmeyi başarırlarsa zengin olabileceklerini söylemiş. Beş kardeş de başaramamış. Ancak yarım dedikleri kardeşleri iğneyi çekmeyi başarmıştır (Günay, 2011: 68).

Bacı Bacı Can Bacı adlı masalda iki kardeş vardır. Annelerinin ölmesi üzerine babaları tekrar evlenir. Üvey anne de bu çocukları istemez. Babaları çocukları azıtmak için onları odun kırmaya götürür. Çocuklar azıtıldığını anlayıp çok üzülürler. Daha sonra oğlan su içmek ister. Bacısı at izi var içme, keçi izi var içme, geyik izi içme diye uyarır ancak oğlan dayanamayıp geyik izi olan sudan içer. Oğlan geyiğe dönüşür. Kız da bunun üzerine bir **kavak ağacına** eğilmesini söyler, eğilen **kavak ağacının** tepesine çıkar oturur. Günlerden bir gün padişahın atları **kavak ağacının** dibindeki sudan içmeye gelir ancak atlar korkup sudan içmez. Padişahın

oğlu gelir bakar ki **kavağın** tepesinde ayın on dördü gibi bir kız. Kıza in der, kız inmeyince de adamlarına emir verir ağaçları kestirir. Ancak ağaçları geyik yalar tekrar kalınlaşır (Günay, 2011: 142).

Kotan adlı masalda ağa, Kotan adlı küçük oğlandan devi getirmesini ister. Kotan, bunun mümkün olmadığını söylese de ağa ikna olmaz. Kotan, bir plan düşünüp gider ve devin **kavaklığını** keser (Günay, 2011: 174).

Keloğlan ile Dev adlı masalda Keloğlan, devin evlatlık çocuğu olmak ister ve onun sürülerini olatmaya götürür. Yolda bir **kavağın** başında gözleri kör bir kadın Keloğlan'ı kandırmak ister. Ancak Keloğlan onu kandırır ve bütün sürülerini alır (Günay, 2011: 192).

Helvacı Güzeli adlı masalda müezzinin âşık olduğu kız ona yüz vermeyince iftira atar. Babası da kızın erkek kardeşine kızı öldürmesini emreder. Ancak kızı öldürmeye kıyamayan erkek kardeşi onu bir dağın başında bırakıp eve döner. Kız bir süre dağda kalır bir mağaraya girer. Daha sonra dağın başından iner. Bir köye doğru gider ve bir **kavağın** başına çıkar orada uyur, oturur. Çünkü kurtlardan ve yılanlardan korkar (Günay, 2011: 221).

Elma Ağacı adlı masalda kuyudaki şehrin padişahının kızını ejderhanın elinden kurtaran yeryüzündeki ülkenin padişahının küçük oğlu, ne istediğini soran padişah'tan biraz zaman ister. Oğlan bu sırada bir **kavak ağacının** altına yatar ve ağaçta Zümrüdüanka kuşunun yuvası olduğunu görür. Ancak **kavak ağacında** yılan olduğunu görür. Çeker yılanı vurur. Zümrüdüanka kuşu da ona ne isterse yapacağını söyler ve oğlan **kavak ağacının** altında yatarken ona güneş gelmesin diye kanatlarıyla gölge yapar. Oğlan, yeryüzüne çıkmak istediğini söyler. Fakat Zümrüdüanka kuşu bunun için kırk deve eti ve kırk deve postuna da su doldurmasını ister. Oğlan da bunları padişah'tan ister ve Zümrüdüanka ile yeryüzüne çıkar (Günay, 2011: 372).

Çin-i Maçin Padişahı adlı masalda padişah üç oğluna kendisi öldüğünde süt kardeşinin yanına gitmelerini vasiyet eder. Babaları öldükten sonra üç kardeş atlarına atlayıp filan yazıda oturan amcalarının yanına gitmek için yola çıkar. Biraz gittikten sonra bir yerde dinlenirler. Çadır kurarlar. Sabah uyandıklarında ortanca ve büyük kardeş küçük kardeşlerinin çadırının etrafında ejderha olduğunu görürler. Çare bulamayınca kaçarlar. Küçük oğlan uyandığında ejderhadan korkar ve onu **kavak**

ağacı başında görünce Zümrüdüanka'nın yavrularını yiyecek zanneder. Onu öldürmek ister. Fakat ejderha ona kendisinden korkmamasını söyler (Günay, 2011: 393).

Üç Turunçlar adlı masalda bir kadın yaramazlık yapan oğluna üç turunçlara âşık olasin der dururmuş. Oğlan bunu duya duya alışmış ve bir zaman sonra üç turunçlara âşık olmuştur. Üç turunçlar devler ülkesinin sarayının bahçesindeymiş. Oğlan, turuncun birini alır gider dağ başında keser içinden bir güzel kız çıkar, ekmek ve su ister sonra da ölür. İkincisi de aynı olur. Üçüncüsünü bir çeşme başında keser ona ekmek ve su verir kız yaşar. Kızı bir **kavak ağacının** başına çıkarır ve kendisini orada beklemesini söyler. Fakat bu **kavak ağacında** kız beklerken bir arap kızı atını sulamaya gelir onu görür ve onun yanına çıkar. Kızın nereden öleceğini öğrenir ve başındaki iğneyi çeker, turunç kız kuş olur uçar. Padişahın oğlu ile arap kızı evlenir (Özçelik, 2004: 316).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun karısı üvey çocuklarını istemeyince oduncu, çocukları odun toplama bahanesi ile ormana götürür. Çocuklara, kendisi gelene kadar çiğdem toplamalarını söyler. Babaları ormanda bir ağaca kabak asar. Kabak sallandıkça çocuklar babaları odun kesiyor zannederler. Fakat akşam olunca babalarının onları ormanda yalnız bıraktığını anlarlar. Ağlaya ağlaya bir ağacın altında uyur kalırlar. Sabah olunca köylerini bulmak için yola çıkarlar. Yolda oğlan çok susar ve su içmek ister fakat kız kardeşi o sudan içmesine izin vermez. Çünkü su da domuz izi vardır. Oğlan içerse domuz olurmuş. Gide gide oğlan yine su içmek ister bu defa da suda tilki izi varmış. Kız yine izin vermez. En son oğlan ceylan izi olan sudan suyu içer ve oğlan ceylan olur. Burada kız da **kavak ağacının** tepesine çıkar. Beyoğlu atını sulamaya gelir fakat at bir türlü su içmez. Oğlan yukarı bir bakar ki dünya güzeli bir kız. Kızı oradan indirmek ister fakat kız inmez. Cadı karısı kızı oradan oyunla indirmeyi başarır ve Beyoğlu kızla evlenir (Özçelik, 2004: 372).

Kaz Çobanı adlı masalda bir adam hacca giderken karısını ve kızını köyün müezzinine emanet eder. Bu müezzin kızdan yakınlık ister kız da yakınlık vermeyince kızın babasına “Kızın kötü yola düştü.” diye haber verir. Adam oğlundan kız kardeşini öldürmesini ister. Oğlan, gelip köye sorduğunda kız hakkında kötü bir şey duymaz. Bir gün kızı dağ başına götürür ve bir ağaca kabak asar. Kız, kabak

sallandıkça kardeşinin ağaç kestiğini zanneder. Fakat akşam olduğunda bir bakar ki kardeşi onu terk edip gitmiştir. Kız, bir çeşmenin başına varır ve korkusundan bir **kavak ağacının** tepesine çıkar. Orada uyur kalır. Sabah olduğunda çeşmeye at sulamaya gelen Beyoğlu atın suyu içmemesi üzerine ağaca bir bakar ki ay gibi parlayan bir kız görür. Bu kızı ağaçtan indirir ve atına bindirir ülkesine götürür onunla evlenir (Özçelik, 2004: 427).

2.1.1.1.10. Kayısı Ağacı

İncelenen eserlerde kayısı ağacı sadece bir masalda geçmektedir.

Şansını Açtıran Adam adlı masalda şansını açtırmaya giden adamı gören **kayısı** bahçesinin sahibi kendisinin de şansını açtırmasını ister (Sakaoğlu, 2002: 340).

2.1.1.1.11. Kuşburnu Ağacı

Çok yıllık, gülgiller familyasından olan Kuşburnu ağacı, Avrupa, Kuzeybatı Afrika ve Batı Asya’da yetişir. C vitamini açısından çok zengin tüylü bir meyvesi vardır.

İncelenen eserlerde kuşburnu ağacı sadece bir masalda geçmektedir.

Çemenderzade adlı masalda köylünün biri İstanbul’a çalışmaya gitmiş. Birkaç yıl sonra köyüne dönmek için yola çıkar ve kendisine bir merkep alır. Yolda yorulup merkebi **kuşburnu** dikenine bağlar. Uyandığında bakar ki eşek yok. Bağlandığı dalı koparmış çayırılıkta yayılmaya başlamış. Oradaki çobana İstanbul lehçesi ile eşeğinin nerde olduğunu sorar fakat çoban onun lehçesinden anlamayınca adama bir tokat atıp babasının diliyle konuşmasını söyler (Sakaoğlu, 2002: 506).

2.1.1.1.12. Meşe Ağacı

Orman ağaçlarının ortak ismi olan meşe ağacı, yaz kış yapraklarını dökmeyen dayanıklı bir ağaçtır. Meşe ağacı, incelenen eserlerde iki masalda geçmektedir. Herhangi bir özelliğinden bahsedilmeden, özel bir anlam yüklenilmeden meşe ağacı olarak geçmektedir.

Ayı Kulağı adlı masalda padişahın yanında yaşayan savaşa katılan Ayı Kulağı dağlara dönmeye karar verir. Dağda yürürken. **Meşe ağaçlarını** çekip iğ gibi eğirip iplik yapan birini görür. Daha sonra onunla kardeş olur (Günay, 2011: 131).

Balık Bilmezse Hâlık Bilir adlı masalda bir adam oğluna arkadaşını iyi seçmesi konusunda nasihatlerde bulunur. Bunun üzerine oğlan, babasının nasihatlerini dikkate alarak kendisine iyi bir arkadaş bulur. Bu iki arkadaş gurbete çıkar. Adana'ya varırlar. Adana'da bir otel vardır. Bu otelde akşam yatanlar sabaha sağ kalkmazlarmış. Bu iki arkadaş burada kalır. Meğer gece bir dev kuyudan çıkar oradakileri öldürürmüş. Oğlan bu dev gece öldürür ve otelden sağ salim çıkarlar. Ülkenin padişahı dev öldüren oğlana kızını verir. Fakat kızla kim evlense düğün gecesini ölüsü çıkarmış. Çünkü kızın ağzından gece bir kara yılan çıkıp güveyin kanını emer öldürürmüş. Oğlan gerdek gecesini bu yılanın başını keser fakat yılanın geri kalan kısmı kızın karnına tekrar girer. Fakat daha sonra oğlanın dostu kızın bir ayağını **meşe ağacına** bir ayağını da çam ağacına bağlayıp kılıcını çeker bu sırada yılan ağzından çıkar ve kılıcını vurduğu gibi yılanı öldürür (Alptekin, 2002: 364).

2.1.1.1.13. Nar Ağacı

Ilıman bölgeleri ve sulu arazileri seven meyvesinin insan sağlığına faydaları saymakla bitmeyen nar ağacı, sadece ağaç olarak üç masalda geçmektedir. Ağacının meyvesini meyveler başlığı altında ayrıca inceledik. İncelenen eserlerde nar ağacı, 3 masalda geçmektedir. Nar ağacı bu masallarda olağanüstü özellikler taşımaktadır. Üç Nar adlı masalda nar meyvelerinden kızlar çıkar ve sonuncu kız öldürülünce kız nar ağacına dönüşür. Saim Sakaoğlu'nun ve Ali Berat Alptekin'in derlemelerinden incelediğimiz aynı isimli Ağlayan Nar ile Gülen Ayva masallarında ise nar ağaçlarının ağladığından bahsedilmektedir.

Üç Nar adlı masalda padişahın oğlu altın topuyla oynarken bir kadının testisini bilmeden bu topla kırar, o da üç nara âşık olası diye beddua eder. Kendini odasına kapatan oğlanın derdini dervişin verdiği akılla öğrenen padişah, oğluna bir at verir ve onu üç narı bulması için gönderir. Oğlan yolda karşılaştığı Hızır'ın yardımıyla üç narı bulur. Narları kesmemesini tembihleyen Hızır'ı dinlemeyen oğlan merak edip narın birini keser içinden bir kız çıkar su ister ve suyu yetiştiremeyince

kız ölür. İkincisi de aynı şekilde ölür. Üçüncüsünü çınar ağacı yanında çeşme başında keser ve kıza memleketine gideceğini beklemesini söyler. Ancak başka köyden gelen bir kız bunu ağaçtan atar ve o da tekrar **nar ağacı** olur (Günay, 2011: 269).

Ağlayan Nar ve Gülen Ayva adlı masalda kendisini isteyen kişiye varmamak için çeşitli yalanlar uyduran padişahın kızı taliplisinden ağlayan narla gülen ayva ağaçlarından meyve istediğini söyler. Ayva ağacının yanına gelince ağaç güler. **Nar ağacının** yanına gidince ağaç ağlar (Sakaoğlu, 2002: 311).

Ağlayan Nar ile Gülen Ayva adlı masalda padişah kızını isteyen padişahın kızıdan ağlayan nar ile gülen ayva ağaçlarından meyve getirmesini ister. **Nar ağacının** yanına gidince ağaç ağlıyordur (Alptekin, 2002: 449).

2.1.1.1.14. Sakız Ağacı

Güzel kokusu ve aromasıyla damağımızda güzel bir tat bırakan sakızın ağacı, İncelenen eserlerde bir masalda geçmektedir.

Aslan Ali adlı masalda mağaradaki devi öldürmek isteyen Aslan Ali, bir gâvura çoban olur. Onun koyununu ve davarını güder. Hakikatte amacı koyun gütmek değil ayıyı beklemektir. Sabah olur koyunları davarları gütmeye çıkarır ve **sakız ağacının** dibine yatar (Alptekin, 2002: 316).

2.1.1.1.15. Selvi Ağacı

Mitolojide Apollon, yanlışlıkla bir geyiği öldürür ve bu geyiğin ölmesinden dolayı üzüлp ölen sevgilisini servi ağacına dönüştürür. Bu sebeptendir ki selvi ağaçları hüznün ve matemın sembolüdür. Mezarlıklara hâlâ en çok selvi ağacı dikilmektedir. Yapraklarını dökmemesi, yeşilliğini kaybetmemesi, koyu yeşil ve karanlık görüntüsü ile ölümün ve ölümsüzlüğün yani ebedi hayatın simgesi olmuştur. Türkiye’de bu ağaç, selvi ve servi adıyla bilinmektedir.

İncelenen eserlerde selvi ağacı, iki masalda geçmektedir. İnsan Yiyen Kız adlı masalda insan yiyenden kaçmak isteyen kız servi ağacına çıkar. Şemşirak Taşları adlı masalda ise normal bir ağaç olarak bahsedilmiştir.

İnsan Yiyen Kız adlı masalda devin evlatlık edindiği oğlan kendi annesi ve babasının evine dönmeye karar verir. Köyüne döndüğünde hiçbir canlılık göremez. Oğlan hemen durumu anlar. Evine gelir bacısını görür. Bacısı bir cadı karısıdır. Bacısının kılığına girmiştir. Oğlanı yemek istediğini söyler. Oğlan kendisini kurtarmak için küçükken ektiği *selvi ağacına* tırmanır. Cadı birinci ağacı keser. Bunu gören oğlan ikinci *selvi ağacına* tırmanır. Bunu da kesmeye başlayan cadıyı gören oğlan üçüncü ağaca atlar (Sakaoğlu, 2002: 358).

Şemşirak Taşları adlı masalda küçük oğlan, ihtiyarın taşları almanın formülünü söylemesi üzerine taşları almak için iki kötü biçimsiz ağacın yanına gidip ne kadar güzel *selvi ağacı* olduklarını söyler (Sakaoğlu, 2002: 405).

2.1.1.1.16. Söğüt Ağacı

Söğüt ağacı, güzel görüntüsü ve gölgesiyle insanları kendisine hayran bırakırken aynı zamanda kabuğundan da aspirin ilacının yapılmaktadır. İncelenen eserlerde söğüt ağacı sadece bir masalda geçmektedir. Olağanüstü özellik ya da özel bir anlam yüklenmemiştir.

Balık Adam adlı masalda yolda bir köylünün kızına talip olan balıkçı, kızla evlenir fakat kızın karnından gerdek günü yılan çıkıp güveyi öldürür. Daha sonra oğlanın en yakın arkadaşı kızı *söğüt ağacına* bağlar. Kızı öldürecek gibi kılıcını çeker kızın ağzından yılan düşer (Özçelik, 2004: 298).

2.1.1.1.17. Yasemin Ağacı

Güzel kokulu yasemin ağacı, incelenen eserlerde sadece bir masalda geçmektedir.

Hıyardan Şemşem Güzeli adlı masalda padişahın oğlu Hıyardan Şemşem Güzeli'nin aşkına düşüp yollara düşer. Yolda devlere bu güzelin nerede olduğunu sorar ve güzeli bulur. Hıyarlar havuzun başında oynarken onu çantasına koyar ve bir müddet sonra hıyarı keser. İçinden dünya güzeli çıkar ve su ister hemen ölür ikinci kere de bir hıyar keser o da su isterken ölür üçüncüsü de su isterken boğazına su döker ve kızı kurtarır. Oğlan bu kıza elbise almak için yola çıkar. Kız da ağacın tepesinde oğlanı beklemektedir. Fakat bu sırada bir halayık kızı bu güzeli sihirle kuş

edip padişahın oğlu ile kendisi evlenir. Kuş olan dünya güzeli bu olaya dayanamaz ve her gün sarayın bahçesine gelir beddua eder, ağlar ağlar gider. Saraydaki ağaçların hepsi kurur. Bir gün yine gelir bahçede sadece **yasemin ağacı** kalmıştır. Bahçenin hâlini gören şehzade şaşırır ve bunun üzerine kuşu yakalar (Alptekin, 2002: 543).

2.1.1.1.18. Zeytin Ağacı

Zeytin ağacının tarihinin çok eski olduğu bilinmektedir. Hatta bütün ağaçlardan önce zeytin ağacının olduğu söylenmektedir. Zeytinin önemini bütün semavi dinlerin kitaplarında ve efsanelerde geçmesinden anlayabiliriz.

Yunan mitolojisinin en önemli tanrılarında olan Athena'nın yaşaması için zeytin ağacını görmesi gerektiği söylenmektedir başka bir rivayete göre ise de Zeus'un insanlığa en değerli armağanı veren tanrı ya da tanrıça yapacağını söylemesi üzerine Athena, Zeytin ağacı yapmış, Poseidon ise atı yaratmıştır. Yunan mitolojisinde bazı tanrılar da zeytin ağacının altında doğması gerektiği bilinmektedir.

Zeytin aynı zamanda bir güç simgesidir. Tarihin en önemli hükümdarlarından olan Sezar, halkın karşısına zeytin ağacından yapılmış bir taçla çıkar.

İsa'nın çarmıha gerildiği ağaç zeytin ağacıdır.

Ayrıca eski dönemlerde zeytin ağacının kutsal sayılması sebebiyle zeytin ağacına zarar verenler cezaya çarptırılırdı (<http://apelasyon.com/Yazi/97-olumsuz-agac-zeytin-kutsal-toren-derleme>, 2019).

Zeytin, çok faydalı bir meyvedir. Sağlık deposudur. İncelenen eserlerde ise zeytin ağacı, bir masalda geçmektedir. Bu masalda İnsan yiyen kızıdan kaçan kardeşi, kurtulmak için zeytin ağacına sığınır ve tepesine çıkar. Görülüyor ki zeytin ağacı burada sığınacak bir mekân olarak kullanılmıştır.

İnsan Yiyen Kız adlı masalda insan yiyen kız kardeşi ve annesini merak eden küçük erkek kardeş eve gittiğinde kız kardeşinin kendini yiyeceğini görünce yolda karşılaştığı ihtiyarın kendine verdiği üç zeytin çekirdeğini yere atar ve yerden biten **zeytin ağaçlarının** tepesine çıkar. Fakat kız ağacı kemirmeye başlar (Özçelik, 2004: 358).

2.1.1.2. ÇİÇEKLER

İncelenen eserlerde çiçek türlerinden çok bahsedilmemiştir. İncelenen eserlerde tespit ettiğimiz çiçekler şunlardır; çiğdem, gül, ve gülükan. Ayrıca türü belirtilmeden sadece çiçek olarak da bahsedilmiştir.

2.1.1.2.1. Çiçek

Çiçek açan, hoş kokulu, güzel görünümlü kır ya da bahçe bitkilerine verilen ortak isimdir.

Masallarda türlerine göre isimleri verilen çiçeklerden bahsedilmiştir. Fakat cinsinden bahsedilmeden sadece “çiçek” adıyla da çiçeklerden bahsedilmektedir.

İncelenen eserlerde çiçek, dört masalda geçmektedir. Bu masallarda çiçek, olağanüstü özellik taşımadan sadece bahçelerin süsü olarak geçmiştir.

Gülmez Padişahı adlı masalda Gülmez Padişahı'nın aynasını cinler çalar. Padişah cinlerden aynayı alıp dönerken ayağına diken batır. Fakat Deniz Güzeli'nin nasihatiyle dikenini eğilip almaz. Fakat cinlerin bahçelerinde gördüğü **çiçekleri** eğilip koparınca cinler gökten gelip oğlanın elinden aynayı alır. Gelince Deniz Güzeli oğlana aynanın nerede olduğunu sorar. Oğlan, durumu Deniz Güzeline anlatır. Kız onu kendi bahçelerine götürür ve gezdirir. Deniz Güzelinin üç bahçesi ve içinde çok **çiçekler** vardır (Alptekin, 2002: 266).

Gülü Koparan Dev adlı masalda zamanın birinde bir padişah varmış. Padişahın çok güzel bir bahçesi ve bahçesinde çeşit çeşit **çiçekleri** varmış. Fakat bir de gül varmış. Bu gülün rengini hiç görmemişler çünkü her yıl gül açtığında daha onlar görmeden dev, gülü koparır gidermiş (Özçelik, 2004: 304).

Üç Turunçlar adlı masalda bir kadın yaramazlık yapan oğluna üç turunçlara âşık olası der dururmuş. Oğlan bunu duya duya alışmış ve bir zaman sonra üç turunçlara âşık olmuştur. Üç turunçlar devler ülkesinin sarayının bahçesindeymiş. Oğlan, turunçun birini alır gider dağ başında keser içinden bir güzel kız çıkar, ekmek ve su ister sonra da ölür. İkincisi de aynı olur. Üçüncüsünü bir çeşme başında keser ona ekmek ve su verir kız yaşar. Kızı bir kavak ağacının başına çıkarır ve kendisini orada beklemesini söyler. Fakat bu kavak ağacında kız beklerken bir arap kızı atını sulamaya gelir onu görür ve onun yanına çıkar. Kızın nereden öleceğini öğrenir ve başındaki iğneyi çeker, turunç kız kuş olur uçar. Padişahın oğlu ile arap kızı evlenir.

Padişahın çok güzel bir bahçesi ve bahçesinde de çok güzel **çiçekleri** varmış. Bu kuş olan turunc kız her gün gelir bu bahçede mâni söyler, ağlar gidermiş. Ağaçlar bir bir kurumaya başlamış (Özçelik, 2004: 316).

Yılan Adam adlı masalda padişah bir gün ava gider ava gittiği gün bir taşın altından yılan yavruları çıkınca çocuğunun olmadığı aklına gelir ve Allah’a gelir. Padişah, Allah’a “Bana bir evlat ver de istersen yılan olsun.” der. Bu sırada padişahın duaları kabul olur. Padişahın hanımı hamile kalır. Fakat doğumunu kimse yaptıramaz. Padişah, ebeleri cellat ettirir. Bir analık üvey kızından kurtulmak için “Benim kızım doğum yaptırır.” der. Kız, annesinin mezarı başında ağlar, yardım ister. Annesi ona neler yapması gerektiğini söyler. Daha sonra yılanı doğurtur. Padişahın isteği ile yılanı okutur ve daha sonra yılan ile evlenir. Fakat bu yılan sihirlidir. Yine annesinin yardımını ile gerdek gecesi oğlan derisinden soyunur. Kız da derisini ateşe atar. Kızın üvey annesi kızın kocasının yakışıklı bir delikanlı olduğunu duyunca gelir kızına bir yüzük takar ve kızı zehirleyip kaçır. Bunun üzerine karısını gören oğlan çok üzülür gece boyunca ağlar. Sabah olunca sarayın bahçesine çıkar. **Çiçekler** arasında üç güvercinin konuşmalarını duyar (Özçelik, 2004: 335).

2.1.1.2.2. Çiğdem

İncelenen eserlerde sadece bir masalda yer almaktadır. Çiğdem, Anadolu’da çiçek olarak kullanıldığı gibi soğanları toplanıp yenilebilen bir bitki olarak da bilinmektedir. Oduncunun Çocukları adlı masalda da Çiğdem, soğanları için toplanılan bir çiçek olarak geçmektedir.

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun karısı üvey çocuklarını istemeyince oduncu, çocukları odun toplama bahanesi ile ormana götürür. Çocuklara, kendisi gelene kadar **çiğdem** toplamalarını söyler (Özçelik, 2004: 372).

2.1.1.2.3. Gül

Sevginin ve sevgilinin simgesi hâline gelen gül, kışın yapraklarını döken, dikenli beyaz, sarı, pembe veya kırmızı çiçekli ve çalı görünüşünde bir bitkidir. Türkiye’de yirmi beş kadar yabanî gül türü yetişmektedir. Birçok kültür çeşidi bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir (Baytop, 2015: 123).

Âdem ile Havva'dan, Hz. Muhammet'e kadar zengin bir mana birikimine sahip olan gül, neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir. Öteki çiçeklerden çok farklı özellikleri vardır ve bununla başlı başına bir edebiyat meydana gelir. Gönüllere taht kurmuştur ve gül denince pek çok şeyi hatırlamak mümkündür. Tüm güzellik vasıflarını bünyesinde toplayan çiçeklerin şahı gül, dile getirilemeyen duyguların, anlatılamayan duyguların ve yaşanamayan duyguların en güzel ifade dilidir (Süme, 2017: 105-123). Gül; sevgilidir, sevgilinin yanağı, dudağı, teri, elleri ve kulaklarıdır.

Hemen her dönemin şiirinde gül kullanılmıştır. Halk Edebiyatından Divan Edebiyatına, Divan Edebiyatından günümüze kadar her dönemde gül şairler tarafından sıkça kullanılmıştır. Sadece çiçek ismi olarak bahsedilmesinin dışında sıkça benzetme unsuru olarak edebiyatımızda yerini almıştır. İslam'da gül denilince akla ilk gelen Hz. Muhammet'tir. Tasavvuf Edebiyatında sıkça kullanılan gül motifi Hz. Muhammet'e ve İslam'a işaret etmektedir (Süme, 2017: 3).

Gülün, şiirimizde bu kadar sık kullanılmasının bir diğer sebebi de temizliğin, saflığın, güzelliğin, aşkın ve tutkunun sembolü olmasından dolayıdır. Gül, çokça işlenen bir motif olmuştur. Yeni doğan bebeklere güllü isimler takılır çünkü gül güzelliğin ve saflığın sembolüdür. Genç kızlar mendillerine, kanaviçelerine güllü işlerler. Genç kızlar ve erkekler sevgiliye güllü mâniler söyler. Gül, atasözlerimizde ve deyimlerimizde de kendine yer bulur.

Gül deyince elbette bülbülü unutmamak gereklidir. Güle âşık olan bülbül, güle hiçbir zaman kavuşamaz fakat gülden de bir an olsun ayrılamaz. Bülbül gülden, gül bülbülünden ayrı düşünülemez. Gül ile bülbül aşkı gerçek hayattaki âşıkları temsil ederek benzetme unsuru oluştururlar.

Gül motifi masallarda da sıkça kullanılmıştır. İncelenen eserlerde gül, yirmi bir masalda geçmektedir. Fakat gül motifi sadece çiçek olarak değil ağacı olarak da kullanılmıştır ve masallarda farklı farklı manalarda kullanılmıştır. Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda bülbül ile güle telmih vardır. Müezzın masalında ise gül, bir sınama aracıdır. Gülünce yüzünde güller açan kahramanlar görülmektedir. Gül ile Sinaver adlı masalda ise kahramana tepside bir deste gül sunulur ve bu güller sayesinde sırlar ortaya çıkar. Son olarak gül ağacının dibinde uyuyan, oturan ya da uyuyakalan kahramanlardan bahsedilir. Hıdırellez gününden bir gece önce gül ağacının dibine dileklerimizi çizeriz ve bu yönüyle de gül ağacına bir kutsiyet

yükleriz. Masallardaki sıklıkla gül ağacının dibinde uyumayı bu sebebe bağlayabiliriz.

Konuşan Bebek adlı masalda padişahın oğlunun gölde yakalayıp eve getirdiği sihirli kurbağanın güzel bir kıza dönüşmesinin ardından babası bu kızla evlenmek ister. Ancak oğlandan bazı isteklerde bulunur. Oğlandan öteki dünyadaki annesinden anahtar getirmesini ister. Oğlan da gölün üzerine **gül** çubuğu ile vurur ve kaynanası gölden çıkar ve istediklerini padişahın oğluna verir (Sakaoğlu, 2002: 303).

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda kocasının yılan olmadığını ağzından kaçırarak padişah kızı, ağlaya ağlaya odasına gider ve odasında konuşan bülbül ve **gül** görür (Sakaoğlu, 2002: 318).

Ecel Ecayip adlı masalda padişahın kızını almak için yollara düşen baba oğul bir çeşme başında dururlar. Baba yorgundur ve bir of çeker. Çeşmeden bir sihirbaz çıkar. Bu sihirbaz oğlanı içeri alarak ona sihirbazlık öğretir. Bir müddet sonra oğlanın babasına senin bu oğlun hiçbir şey öğrenemedi diyerek onu geri verir. Babası ile oğlu yine yollara düşerler. Oğlan sihirbaza yalan söylemiştir. Sihirbazlıklar öğrenen oğlan para kazanmak için bir tilki kılığına girer. Tilkinin öğrencisi olduğunu fark eden sihirbaz da tazı olup oğlanın peşine düşer. Bunun üzerine tilki **gül** olup padişahın kucağına düşer (Sakaoğlu, 2002: 381).

Melikşah adlı masalda serçe parmağından yapılmış sarayda yaşayan ihtiyara evlatlık olan padişahın oğlu, ihtiyarın açma dediği kırk birinci odayı açar. Burada bir bahçe vardır. Bahçede **gül** ağacı vardır. Padişahın oğlu **gül** ağacının dibine bir süre yatar (Sakaoğlu, 2002: 397).

Şemşirak Taşları adlı masalda küçük oğlan ihtiyarın taşları almasının formülünü söylemesi üzerine taşları almak için dikenin yanına varıp **gül** ağaçları ne kadar güzel diye söyler (Sakaoğlu, 2002: 405).

Çoban Ahmet adlı masalda padişahın kendisine verdiği görevi tamamlayan Ahmet deniz kenarına gezmeye gider. Denizden kendisine **gül** geldiğini görür. Daha sonra bu **gülün** cin padişahının kızına ait olduğunu öğrenir. Kız gülünce bir tane **gül** düşürmüş. Padişah ve vezir Ahmet'in iki karısını Ahmet'ten almak için on tane bu **gülden** getirmesini ister (Sakaoğlu, 2002: 422).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda biri çok fakir biri zengin iki kardeşten fakir olanın bir kızı olur. Bu kız gülünce yüzünden **güller** dökülürmüş (Sakaoğlu, 2002: 440).

Gül ile Sinaver adlı masalda kaz çobanı Sinaver'e padişaha teslim edilen bir kız olduğunu ve kızın kendisinde gönlü olduğunu söyler. Sinaver, nasıl olduğunu sorar. Kaz çobanı her gün ona **gül** verdiğini ve kızın kendisine göz kırptığını söyler (Sakaoğlu, 2002: 451).

Müezzin adlı masalda bir hoca hacca giderken kızlarına hiç dışarı çıkmamalarını söyler. Bahçeye üç **gül** diktiğini ve dışarı çıkarlarsa bu **güllerden** anlayacağını söyler. Hoca bir gelir bakar ki büyük kızın ve ortanca kızın **gülleri** solmuş küçük kızın ise gülü budaklanmıştı (Günay, 2011: 90).

İğci Baba adlı masalda bir İğci Baba vardır. Bunun gönlü üç kız kardeşe düşer. Bu kızları evdeki iğler daha güzel diye kandırıp mağaraya götürür. Orada bu kızları insan eti yemeye zorlar, kızlar yemeyince kendi parmağını keser ve yemelerini söyler. Büyük ve ortanca kız parmağını yemeyip atınca kızları kesip duvara asar. Küçük kız ise kediye yedirir. Böyle olunca İğci Baba parmağı yemediğini anlayamaz. Kızı mağaraya kapatır. Burada kıza keklik, tavşan ve kuzu eti getirir. Kız sıkıldığını söyleyince kıza kırk adet anahtar verir. Kırkinci odaya girmemesini söyler ancak kız girer burada **güller**, gülistanlar, bülbüller vardır (Günay, 2011: 108).

Terace Kızı adlı masalda çok fakir bir adam varmış. Kızı bu adama bir gün padişahın iş istemesini söylemiş. Padişah ona göre işi olmadığını ancak bahçesi olduğunu, bahçesinde ağaçları ve küçük de bir evi olduğunu söyler. Eğer kabul edersen bu bahçıvanlık işini yaparsın der. Adam da kabul eder. Kız bu virane bahçenin her tarafını yemyeşil eder. Bahçede bülbüller ötmeye başlar. Bahçıvanın kızı da **gül** toplar. Padişahın oğlu onu görür gönlü düşer, kızın da padişahın oğluna gönlü düşer. Her gün padişahın oğlu yanına geldiğinde bir demet **gülü** oğlana verir ve oğlanı Allah'tan istediğini söyler (Günay, 2011: 127).

Zülfü Mavi adlı masalda yıllar önce yazıya bırakılan çocuklar annelerinin yanına giderken bir **deste gül** alıp giderler (Günay, 2011: 178).

Bacılar adlı masalda iki tane bacı vardır. Fakir olanın üç kızı olur. Periler bu kızlara dua eder. Birine “Güldüğünde **gül** açsın.” Diğetine “Tuttuğu altın olsun.” Ötekine de “Gezdiği yerler çayır çimen olsun.” derler (Günay, 2011: 237).

Mücevher Topu adlı masalda padişahın eski baş veziri ile padişah birbirilerini çok severlermiş. Bir gün padişah gelmeden evvel has bahçeye inmiş ve orada padişaha **güller** toplamak istemiş. Tam o sırada bir atlı gelmiş ve atından inip mızrağını yere saplamış. Onun bu hareketleri veziri sinirlendirmiş. Atlının peşine düşmüş. Meğer bu atlı bir kadınmış. Kocasının intikamını alıp gelmiş ve kocasının mezarının yanındaki mezara kendini vezire gömdürmüş (Günay, 2011: 386).

Çocuğun Rüyası adlı masalda padişah kızını vermek istemediği oğlandan zor şeyler istemektedir. İsteklerinden biri de cennetten huri kızı getirmesidir. Dev kızı remil atıp oğlana tüyo verir. Dev şehrine gitmesini ve havuzun başındaki **gül ağacının** dibine oturmasını söyler. Huri kızı o havuza gelip yüzdüğünde kıza görünmeden onun gömleğini koynuna sokmasını söyler (Alptekin, 2002: 256).

Ceylân Yüreği adlı masalda Keloğlan kılığında birisi padişahın bahçesine parasız, karın tokluğuna bakmak ister. Bahçıvan da onu yanına alır. Bir gün bahçıvan düğüne gider bu Keloğlan bahçeyi talan eder. Sadece üç **gül ağacı** bırakır (Alptekin, 2002: 309).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda bir fakir karı kocanın bir kızı olur. Periler kadının doğumuna yardım eder. Bu kız yürürken bastığı yerlerde çayır çimen bitirmiş. Güldüğü zaman yanaklarında **gül** bitirmiş (Alptekin, 2002: 332).

Padişahın Oğlu ile Hizmetkârı adlı masalda padişahın oğlu peri padişahının kızına âşık olmuştur. Peri padişahının kızının memleketine giden Musâ ve padişahın oğlu gece kızın gelmesini beklerler. Fakat padişahın oğlu dayanamaz ve iki gece üst üste **gül ağacının** gibinde uyur kalır. Bunun üzerine Musâ beklemeye başlar ve uyumamak için parmağını kesip parmağına tuz basar (Alptekin, 2002: 394).

Gülü Koparan Dev adlı masalda zamanın birinde bir padişah varmış. Padişahın çok güzel bir bahçesi ve bahçesinde çeşit çeşit çiçekleri varmış. Fakat bir de **gül** varmış. Bu gülün rengini hiç görmemişler çünkü her yıl gül açtığında daha onlar görmeden dev, **gülü** koparır gidermiş. Bu devi oğlanlar öldürmeye karar vermişler. Fakat büyük ve ortanca korkmuşlar. Küçük oğlan devi öldürür babasına haber eder (Özçelik, 2004: 304).

Gurbete Giden Gelin adlı masalda padişahın oğlu uzak bir ülkede gülünce yüzünde **güller** açan, ağlayınca gözlerinden inci mercan dökülen, yürüyünce bastığı yerde çayır çimen biten kıza âşık olur ve onunla evlenmek için yollara düşer (Özçelik, 2004: 423).

Yedi Kızlar adlı masalda yedi oğlu olan adamın büyük oğlu yedi kızı olan adamın en küçük kızı ile beraber işe gider. Fakat kız kendini erkek olarak bildirir. Oğlan bundan şüphelendikçe kızın koynundaki kedi kıza söylenilenleri haber verir kız da tedbir alır. Oğlan, yine kızdan şüphelenince beraber **gül** toplamaya giderler. Çünkü oğlanın annesi kız olsa eteğine **güller** doldurur, er olsa bir tane koparır demiştir. Kedi, kıza söylediği için kız, sadece bir tane **gül** koparır (Özçelik, 2004: 465).

2.1.1.2.4. Gülükan

Gülükan, Anadolu'da Şakayık Çiçeği olarak bilinir. İncelenen eserlerde sadece bir masalda vardır. Bu masalda Gülükan Çiçeği, ulaşılması zor, devlerin elinde olan bir çiçektir.

Gülükân adlı masalda cadı karısı, vakti zamanında sandığa koyup attığı çocukların yaşadığını görünce kızın yanına gidip kardeşinden **Gülükân çiçeğini** istemesini, o av kuş ederken **Gülükân çiçeği** ile canının sıkılmayacağını söyler (Günay, 2011: 343).

2.1.1.3. TAHILLAR

İncelenen eserlerde tahıllar sıklıkla kullanılmıştır. İncelenen eserlerde tespit ettiğimiz tahıllar şunlardır; arpa, buğday, burçak, çavdar, ekin, mercimek, mısır, nohut ve yulaftır.

2.1.1.3.1. Arpa

Tarih öncesi devirlerdeki ilk bitki olan arpayı insanlar uzun bir süre besin olarak kullanmışlardır. Fakat şimdilerde daha çok hayvan yem, olarak kullanılmaktadır (<https://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-1189&Bilgi=arpa>, 2019).

İncelenen eserlerde arpa genellikle hayvan yemi olarak kullanılmıştır. On bir masalda geçmektedir.

Keloğlan ile Köse adlı masalda bir kadının üç oğlu varmış. En büyük oğlu kösenin yanında çalışmaya başlamış. Ancak kösenin bir şartı varmış. Verdiği işlerden dolayı darılanın canını almış. Bir gün oğlana atı **arpalamasını** ve ardından pisliğinin içindeki **arpaları** seçip getirmesini istemiş. Ancak oğlanın bu duruma canı sıkılınca oğlanın canını oracıkta almış (Sakaoğlu, 2002: 527).

Bir Kolu Gümüş Bir Kolu Altın adlı masalda bir karı koca varmış. Bu kadını hiç namahrem görmemiş. Bir gün kocası hacca gitmiş. Karısının yanına da bir hizmetçi kız koymuş. Bir gece yağmur yağar, kar yağar, çok tipi olur. Bir atlı kapıya gelir ve çok ıslandığını, kendini içeri almalarını söyler. Hizmetçi bu kadını içeri alır. Atına **arpa**, adama da yemek verirler, adam bir gece burada kalır (Günay, 2011: 81).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda altınların hepsiyle söz alıp fakir kalan oğlan, köyünün yakınına gelen bezirgâna hizmetkâr olur. Hayvanlarına **arpa**, saman, yem getirir (Günay, 2011: 162).

Zülfü Mavi adlı masalda kendi çocuklarını tanıyamayan padişahın oğluna çocuklarının kendi çocukları olduğuna inandırmak isteyen Zülfü Mavi, padişahın gözlerinin önünde bir avuç altın **arpa** serper bir de altın horoz koyar. Horoz, **arpayı** yemeye başlayınca. Hiç altın horoz altın **arpa** yer mi? Hiç insan evladı köpek eniği ile pisik eniği doğurur mu diyerek çocukların onun çocukları olduğunu söyler (Günay, 2011: 178).

Keloğlan ile Dev adlı masalda her gün Keloğlan sürüleri otlatmaya götürürken bir gün dev götürmek ister. Dev giderken domuza üzüm, düldüle kemik ver diye tembih eder. Ancak dev gittikten sonra düldül dile gelir ve Keloğlan’a devin onu eninde sonunda öldüreceğini söyler. Kendisine **arpa** vermesini ve beraber kaçmaları gerektiğini söyler (Günay, 2011: 192).

Keloğlan adlı masalda Keloğlan, eşek olmayan bir diyara gider. Orada yaşayanlara eşeğini “Ordu Bozan” diye tanıtır. Eşeğine **arpa** vermelerini söyler. **Arpayı** yiyen eşek bir haftada zehir gibi olur (Günay, 2011: 196).

Kara Dirhem Hokkası adlı masalda padişahın oğlu, Ecinni padişahının oğlundan aldığı kara dirhem hokkasının içindeki askerlere padişahın ambarındaki

birbirine karışmış olan buğday, **arpa** ve yulaflı birbirinden ayırttırıp çuvallara doldurtur (Günay, 2011: 249).

Rüya adlı masalda kuyunun içindeki sarayda kazları otaran oğlan saraydaki sultan hatunu her akşam geldiğinde morali bozuk görür. Sultan hatuna neden morali bozuk olduğunu sorar. Sultan hanım bir kralın ona üç katır yolladığını ve katırların hangisinin anne, teyze ve yavru olduğunu bilmesini istediğini söyler. Oğlan ona katırlara üç gün **arpa** ile tuz vermesini ama su vermemesini söyler (Günay, 2011: 357).

Yedi Kardeş Yedi Dev adlı masalda padişahın küçük oğlu peri padişahının sarayına gider. Orada oğlanı öldürmek için zindana atarlar. Orada ona zor bir görev verirler. Buğday, **arpa** ve mercimeği karıştırıp bu karışımı birbirinden ayır derler. Karınca padişahı gelir ve oğlana yardım eder. Oğlan da öldürülmekten kurtulur (Alptekin, 2002: 354).

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli'nin yanına giden padişahın oğlu, ak sakallının tavsiyeleri üzerine bir camız derisi et, bir camız derisi su ve bir camız derisi darı alır. Yolda karşısına çıkan karıncaya darı verir ve daha sonra başı dara düştüğünde onun kendisine verdiği tüyleri sürterek karıncadan yardım ister. Karınca da oğlana verilen **arpa**, buğday ve burçağı birbirinden ayırma görevinde ona yardım eder (Alptekin, 2002: 323).

Keloğlan ile Cambazlar adlı masalda Keloğlan eşeğini pazara götürüp satmadan önce eşeğine bir altın yutturur. Eşeğinin altın çıkardığını söyleyerek eşeği yüz altına satar. Fakat sattığı Üç Cambaz Kardeşlere eşeğine bir kazan **arpa** ve bir kazan su vermelerini söyler. Eşek de sabaha çatlar ölür (Özçelik, 2004: 451).

2.1.1.3.2. Buğday

Buğday, dünyadaki en önemli ana besin maddelerinden biridir. Buğday, çeşitli şekillerde işlenerek insanların kullanımına sunulmaktadır. Un, yem ve bulgur gibi birçok şekilde kullanımı vardır. Yılda bir kere ürün veren, yıllık otsu bir bitkidir. Türkiye'de üretimi fazla yapılan tarım ürünlerinden biridir.

Masallarda buğdayın genellikle un yapmak için değirmene götürülmesinden bahsedilir. Eskiden paranın henüz olmadığı zamanlarda yapılan işlere göre mallar

değiş-tokuş yapılır ya da iş karşılığı besin maddeleri verilirmiş. İncelenen eserlerde böyle kullanımlara da rastlanmıştır. İncelenen eserlerde buğday, On sekiz masalda geçmektedir.

Onüç adlı masalda yiyecek aşları yapacak işleri olamayan on üç kardeş yollara düşer. Yolda azıkları biten kardeşler **buğdayların** olgunlaştığını görürler ve başlarlar **buğdayları** biçmeye (Sakaoğlu, 2002: 368).

Padişah Oğlu ile Çoban Oğlu adlı masalda çobanın oğlunun kendi oğlundan daha zeki olduğunu anlayan padişah, çobanın oğlunu nasıl ortadan kaybedeceğini düşünür. Köydeki merhametli bir kadın çobanın oğluna kaçıp canını kurtarmasını söyler. Oğlan da bir dağın başına çıkar. Padişah ne kadar aratırsa da bulamaz. Oğlanı ortaya çıkarmak için padişahın aklına bir fikir gelir. Küçük bir sandık yaptırıp içine biraz **buğday** koyup ilan çıkartır. İçindeki ne kadar olduğunu tahmin edene dünyalığını vereceğim der (Sakaoğlu, 2002: 496).

Ayı Kulağı adlı masalda oduncu bir gün fazla odun kırıyor bir kile **buğday** alıyor, eve getiriyor. Karısına, o **buğdayı** ekmek yapıp kendisi dağdayken Ayı Kulağı ile dağa göndermesini istiyor. Ancak Ayı Kulağı yolda dayanamayıp hepsini yiyor (Günay, 2011: 131).

Kotan adlı masalda yedi kardeş bir orak alıp ekin dermeye karar verir. Daha sonra karşılarna çıkan bir ekin tarlasını biçmeye başlarlar. Bu tarlanın sahibi ise bir devdir. Dev, kardeşlerin **buğdaylarını** biçtiklerini görünce çok kızar ve hemen yanlarına gider (Günay, 2011: 174).

Keloğlan adlı masalda amcasının karısının dostunun ağzına yağ döküp öldüren Keloğlan, onun öldüğünün bilinmesini istemediği için adamı bir eşeğe bindirir ve eline salatalık verir. Eşek de ileride harmanlıların **buğdayını** yemeye başlar (Günay, 2011: 212).

Kara Dirhem Hokkası adlı masalda padişahın oğlu, Ecinni padişahının oğlundan aldığı kara dirhem hokkasının içindeki askerlere padişahın ambarındaki birbirine karışmış olan **buğday**, arpa ve yulafı birbirinden ayırttırıp çuvallara doldurtur (Günay, 2011: 249).

Öksüz Kız adlı masalda padişahın düğününe gidecek olan üvey anne üvey kızına **buğdayla** mercimeği karıştırıp verir. Bunları ayırmasını söyler (Günay, 2011: 256).

Sıçan Çocuk adlı masalda çocukları olmayan bir aile bize bir çocuk ver nasıl verirsen ver diye dua eder. Onların da sıçan çocukları olur. Bu sıçan çocuk biraz büyüyünce padişahın kızını ister. Padişahın vaatlerini yerine getirir ve kızı alır. Ancak kız sıçanı görünce tekme vurur, sıçan güvercin olur uçar. Bunda bir iş olduğunu anlayan kız ata binip oğlanın peşine düşer. Oğlanı bulan kız, oğlunu güvercine çevirdi diye kızın peşine düşen kayıncıya yakalanmamak için **buğday** olur. Oğlan da değirmenci olur. Ancak annesi şeytandır anlar. Bir taş alıp yuvarlar değirmeni ikiye böler. Kız da oğlan da ölür (Günay, 2011: 259).

Avcı Mehmet'in Oğlu adlı masalda oğlandan zor işler isteyen padişah ve lalasının son isteği ise falan yerdeki kızı getirmektir. Bu kızı da babasından istemeye gidince adam isteklerini söyler. Konağının dağ üzerine konmasını söyler. Bir kile **buğdayın** dökülüp toplanmasını ister ve sabah namazından sonra bir salkım üzüm ister. Yer dinleyen karıncalara söyler ve **buğdayları** karıncalar toplar (Günay, 2011: 279).

Horasan Padişahı adlı masalda padişahın büyük oğlu babasının nasihatlerini test etmek için bir köse ile ortaklık etmeye karar verir. Köseye “Benim şu **buğdayımı** öğüt, bu **buğdayı** eve götüreyim sonra ortaklık edelim” der (Alptekin, 2002: 251).

Yedi Kardeş Yedi Dev adlı masalda padişahın küçük oğlu peri padişahının sarayına gider. Orada oğlanı öldürmek için zindana atarlar. Orada ona zor bir görev verirler. **Buğday**, arpa ve mercimeği karıştırıp bu karışımı birbirinden ayır derler. Karınca padişahı gelir ve oğlana yardım eder. Oğlan da öldürülmekten kurtulur (Alptekin, 2002: 354).

Baş Müneccim adlı masalda çok fakir bir adam sekiz çocuğu beslemek için sahtekâr hocalığa başlar. Yola çıkar ve yolda harman kaldıranların eşeğini çalar ve eşeğin yerini söyler. Onlar da adama hediye olarak bir çuval **buğday** verirler (Alptekin, 2002: 367).

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli'nin yanına giden padişahın oğlu, ak sakallının tavsiyeleri üzerine bir camız derisi et, bir camız derisi su ve bir camız derisi darı alır. Yolda karşısına çıkan karıncaya darı verir ve daha sonra başı dara düştüğünde onun kendisine verdiği tüyleri sürterek karıncadan yardım ister. Karınca da oğlana verilen arpa, **buğday** ve burçağı birbirinden ayırma görevinde ona yardım eder (Alptekin, 2002: 323).

Cüce ile Köse adlı masalda köse ile cücenin birer davar **buğdayları** varmış. Önce bu **buğdayları** değirmende öğütmeye sonra da ekmek yapmaya karar vermişler (Alptekin, 2002: 458).

Öküzün Alası adlı masalda bir çiftçinin öküzünün alasına heveslenen tilki çiftçiden kendisine de ala yapmasını ister. Çiftçi de ateşi yakıp tilkiye ala yapar. Tilki sürüne sürüne dağa gider. Karga tilkiye ne olduğunu sorduğunda tilki çiftçinin yaptıklarını anlatır. Karga, tilkinin intikamını almak için çiftçinin tarlasına gider. Fakat **buğdayları** yer yer doyar. Çiftçi de gelip karganın bacaklarını ayırır (Özçelik, 2004: 288).

Dağ Adamı adlı masalda padişahın kızıyla nişanlanan dağ adamı, nişanlısını Yunanistan padişahının istediğini duyunca Yunanistan padişahının kızını almaya gider. Orada Yunanistan padişahının bazı isteklerini yapacaktır. İsteklerinden biri bir günde Yunanistan'daki tüm harmanın kalkmasıdır. Yolda kendisine arkadaş olan karınca bu isteği hemen yerine getirip harmanı kaldırıp **buğdayları** kaldırır (Özçelik, 2004: 305).

Keloğlan ile Hamamcı adlı masalda Keloğlan ile annesinin buğdaylarını çalan kargalar, serginin dört bir yanından tutup **buğdayları** gökyüzüne kaldırır (Özçelik, 2004: 383).

Ese ile Köse adlı masalda bir köse değirmenci varmış. Gelenin **buğdaylarını** alıp öğütür fakat yalanlar uydurarak **buğdayları** vermemiş (Özçelik, 2004: 459).

2.1.1.3.3. Burçak

Baklagiller familyasından olan burçağın taneleri genellikle hayvan yemi olarak kullanılır. Burçak, incelenen eserlerde sadece bir masalda diğer yem ve besin maddeleriyle birlikte kullanılmıştır.

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli'nin yanına giden padişahın oğlu, ak sakallının tavsiyeleri üzerine bir camız derisi et, bir camız derisi su ve bir camız derisi darı alır. Yolda karşısına çıkan karıncaya darı verir ve daha sonra başı dara düştüğünde onun kendisine verdiği tüyleri sürterek karıncadan yardım ister. Karınca da oğlana verilen arpa, buğday ve **burçağı** birbirinden ayırma görevinde ona yardım eder (Alptekin, 2002: 323).

2.1.1.3.4. Çavdar

Soğuğa dayanıklı olması ile bilenen çavdar, buğdaygiller familyasından olan bir bitkidir. Unundan yapılan unlu mamuller sağlıklı ve kilo kontrolüne yardımcıdır. Aynı zamanda taneleri hayvan yemi olarak da kullanılmaktadır. İncelenen eserlerde çavdar sadece bir masalda geçmektedir.

Dört Köşeler adlı masalda bir köse oğluna öküzlerini satmasını söyler. Oğlan yola çıkar yolda üç köse öküzü alacaklarını söylerler fakat öküze türlü türlü kusurlar bulup keserler ama parasını da vermezler. Eve geldiğinde oğlu babasına durumu anlatır. Adam bir merkebe binerek yola çıkar. Üç köse o merkebi alacaklarını söyler. Adam merkebinin **çavdar** yiyip su içip pisliğinden altın çıkardığını söyler. Üç köse bu yalana inanıp alır. Eşeğe **çavdar** ve su verirler fakat sabah gelip baktıklarında eşek ölmüştür ve altın da yoktur (Alptekin, 2002: 324).

2.1.1.3.5. Ekin

Buğdayın biçilmeden önceki yeşil ve sarı hâline ekin denir. İncelenen eserlerde ekin, iki masalda geçmektedir.

Kotan adlı masalda yedi kardeşin işi yoktur. Ne yapacaklarını düşünürler ve bir orak alıp **ekin** dermeye giderler (Günay, 2011: 174).

Yogud Paşa adlı masalda iki düşman kardeş vardır. Kardeşlerden biri paşadır. Diğeri de **ekin** ekip çiftçilik yaparak geçimini sağlamaktadır (Günay, 2011: 217).

2.1.1.3.6. Mercimek

İncelenen eserlerde mercimek, üç masalda geçmektedir.

Öksüz Kız adlı masalda padişahın düğününe gidecek olan üvey anne üvey kızına buğdayla **mercimeği** karıştırıp verir. Bunları ayırmasını söyler (Günay, 2011: 256).

Yedi Kardeş Yedi Dev adlı masalda padişahın küçük oğlu peri padişahının sarayına gider. Orada oğlanı öldürmek için zindana atarlar. Orada ona zor bir görev verirler. Buğday, arpa ve **mercimeği** karıştırıp bu karışımı birbirinden ayır derler. Karınca padişahı gelir ve oğlana yardım eder. Oğlan da öldürülmekten kurtulur (Alptekin, 2002: 354).

Mercimek Çocuk adlı masalda bir karı kocanın hiç çocuğu olmazmış. Kadın bir hocaya gider ve çocuğunun olmadığını söyler. Hoca ona bir hamur yoğurmasını, bir torbaya mercimek koymasını ve üstüne oturmasını söyler. Kadın hocanın dediklerini yapar ve bakar ki bir sürü küçük küçük çocuğu olur. Korkar ve çocuklara vurur, çocuklar da ölür (Alptekin, 2002: 382).

2.1.1.3.7. Mısır-Darı

Mısır, buğdaygiller familyasındandır. Önemli besin maddelerinden biri olan mısır, çorba, salata, yağ ve hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Bazı bölgelerde ismi darı olarak geçer. İncelenen eserlerde mısır/darı, beş masalda geçmektedir ve bu masallarda hayvan yemi olarak adı geçer.

Anakarıyla Tilki adlı masalda fakir bir kadını kandırıp kadının kızına götürdüğü tereyağları yiyip kabın içine toprak dolduran tilkiye bir oyun düşünen yaşlı kadın, tilkinin kuyruğunu koparır. Kuyruğunu geri isteyen tilkiye kadın, “Yağımı getir.” cevabını verir. Tilki de keçiye gidip kendisine süt vermesi için yalvarır. Keçi tilkiye kendisine yaprak getirmesini söyler. Tilki dut ağacına gidip kendisine yaprak vermesini söyler. O da kendisine su getirmesini söyler. Ardından çeşme başına getirdiği kızlar kendisinden yumurta getirmesini söylerler. O da gidip tavuklardan yumurta ister fakat onlar da tilkiden **darı** isterler. Tilki, çiftçiye gidip eşegini kurt yiyor deyip tarladaki **darısını** alır (Günay, 2011: 72).

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli’nin yanına giden padişahın oğlu, ak sakallının tavsiyeleri üzerine bir camız derisi et, bir camız derisi su ve bir camız derisi **darı** alır. Yolda karşısına çıkan karıncaya **darı** verir ve daha sonra başı dara düştüğünde onun kendisine verdiği tüyleri sürterek karıncadan yardım ister. Karınca da oğlana verilen arpa, buğday ve burçağı birbirinden ayırma görevinde ona yardım eder (Alptekin, 2002: 323).

Tilki ile Kedi adlı masalda bir tilki ile kedi arkadaş olur. Ne bulurlarsa beraber yiyip içerlermiş. Fakat evin reisinin kim olacağına karar verememişler. Kim eve daha fazla erzak getirirse onun reis olacağına karar vermişler ve sonuçta kedi evin reisi olur. Daha sonra tilki hinlik düşünmeye başlar. Yolda ağzında **mısırla** giden domuza,

kürklü bey onu görürse paramparça edeceğini söyler. Domuz, *mısırı* bırakıp kaçar (Özçelik, 2004: 283).

Altın Saçlı Oğlanla Altın Saçlı Kız adlı masalda vaktin birinde beyin çocuğu olmazmış. Bey, çocuk istediği için üç defa evlenir. Üçüncü hanımından altın saçlı bir oğlanla bir kızı olunca diğer eşleri bu durumu kıskanıp çocukları bir denize bırakırlar. Çocukların yerine kedi ve köpek enikleri koyarlar. Dağ başında yaşayan balıkçılık yapan bir karı koca denizde sandığı görünce sandığı çekerler. Çocukları görünce sevinirler ve çocukları büyütürler. Daha sonra bu oğlan büyür ve peri padişahının kızıyla evlenir. Peri padişahının kızı, oğlana gerçekleri anlatır. Gerçekleri öğrenen bey, annesinin gübrelerin içinden kaçırın oğlunun evine gelir. Peri gelini beyin gözlerinin önünde bir horoz keser ve önüne *darı* serper. Bey “Ölü horoz *darı* yer mi?” deyince o da insanoğlu köpek ve kedi eniği doğurur mu diye cevap verir ve bey gerçekleri anlar (Özçelik, 2004: 420).

Keloğlan ile Köylüler adlı masalda köylüler Keloğlan’ın öküzünü hile ile kestirince Keloğlan bunlardan intikam almaya karar verir. Öküzün derisini eşeğe yükler ve pazara gidip satmak ister. Bir kadın çarıklığın ne kadar olduğunu sorduğunda *darı* karşılığı verdiğini söyler. Kadın, *darı* getirmek için evine gider. Kadın, kocam gelirse yanlış anlar dediyse de Keloğlan gitmez. Kadın, Keloğlan’ı göndermek için altını incisi ne varsa verir gönderir (Özçelik, 2004: 453).

2.1.1.3.8. Nohut

Nohut, baklagiller ailesindendir. İncelenen eserlerde nohut, iki masalda geçmektedir. Vur Tokmağım Vur adlı masalda tahıl olarak geçer. Nohut Oğlan adlı masalda çocuğu olmayan bir kadının Allah’a çocuk isteği ile yalvarması ile pişirdiği nohutlar çocuğa dönüşür. Nohut Oğlan adlı masalda nohut, olağanüstü özellik göstermiştir.

Vur Tokmağım Vur adlı masalda kimsesiz iki kardeş varmış. Keloğlan ve onun ablası. Bir gün bunlara bir *nohut* veren olur. Bunlar *nohudu* satarlar ve birazını da ekmeye karar verirler. Fakat ettikleri *nohut* bitmez (Alptekin, 2002: 348).

Nohut Oğlan adlı masalda bir karı kocanın hiç çocukları olmazmış. Kadın bir gün nohut pişirirken Allah’a kendisine çocuk vermesi için yalvarınca *nohutların*

hepsi çocuk olur. Çocuklar evdeki tüm yemekleri yiyip bitirince kadın sinirlenir çocukları ocağa süpürür. Fakat bir tane nohut çocuk kalmıştır. Kadın üzülünce annesine “Ben buradayım anne.” diye seslenir. Bu nohut oğlan babasına götürdüğü yemekleri yer. Daha sonra babasının öküzünün kulağına girerek öküzün hareket etmesini engeller. En sonda bir horozla köpeği evin önüne bağlar. Bu horoz annesinin gözünü oyar köpek de bacağını ısırınca köylüler nohut oğlanı önce yakar sonra köy odasına kapatırlar (Özçelik, 2004: 442).

2.1.1.3.9. Yulaf

Buğdaygiller ailesinden olan yulaf, bir tahıl bitkisidir. Genellikle hayvan yemi olarak kullanılması yanında bisküvi ve yulaf ezmesi şeklinde besin maddesi olarak da kullanılmaktadır. İncelenen eserlerde bir masalda diğer tahıllarla beraber tahıl olarak geçmektedir.

Kara Dirhem Hokkası adlı masalda padişahın oğlu, Ecinni padişahının oğlundan aldığı kara dirhem hokkasının içindeki askerlere padişahın ambarındaki birbirine karışmış olan buğday, arpa ve **yulafı** birbirinden ayırttırıp çuvallara doldurtur (Günay, 2011: 249).

2.1.1.4. HAYVAN YİYECEKLERİ

Hayvan yiyecekleri isminden de anlaşılacağı üzere masallarda genellikle hayvanlara verilen yem, yemek olarak geçmiştir. İncelenen eserlerde tespit ettiğimiz hayvan yiyecekleri şunlardır; saman, yem.

2.1.1.4.1. Saman

İncelenen eserlerde saman, dört masalda geçmektedir.

Dul Kadının Oğlu adlı masalda altınların hepsiyle söz alıp fakir kalan oğlan, köyünün yakınına gelen bezirgâna hizmetkâr olur. Hayvanlarına arpa, **saman**, yem getirir (Günay, 2011: 162).

Allah'ın Belası adlı masalda padişahın oğlunun âşık olduğu kızı getirmeye giden Allah'ın Belası, padişahı kırk katır ve kırk katır dolusu **saman** ister (Günay, 2011: 206).

Bacılar adlı masalda padişah **samanı** olan kişilere atlarını dağıtmaya baharda, geri toplamaya karar verir (Günay, 2011: 237).

Benli Dilber adlı masalda padişahın oğlunun perileri vardır. Bu periler padişahın oğlunun yanına hangi kız gelse yiyormuş. Padişahın oğlu bunlardan kurtulmak istiyordur. Annesine kırk gün **saman** toplamasını daha sonra o **samanı** ateşlemesini ancak o şekilde kurtulabileceğini söyler (Alptekin, 2002: 278).

2.1.1.4.2. Yem

İncelenen eserlerde yem, sadece bir masalda geçmektedir.

Dul Kadının Oğlu adlı masalda altınların hepsiyle söz alıp fakir kalan oğlan, köyünün yakınına gelen bezirgâna hizmetkâr olur. Hayvanlarına arpa, saman, **yem** getirir (Günay, 2011: 162).

2.1.1.5. MEYVELER

İncelenen eserlerde tespit ettiğimiz meyveler şunlardır; armut, ayva, elma, erik, karpuz, kavun, nar, portakal, turunç, üzüm.

2.1.1.5.1. Armut

İncelenen eserlerde armut, bir masalda geçmektedir.

Sultan Mahmut'a Armut Veren Köylü adlı masalda padişah ve vezir İzmit taraflarına derviş kılığında gezmeye çıkarlar. Bir karı kocayı **armut** toplarken görüp selam verip geçerler. Ancak onları gören karı koca arkalarından seslenip bolca **armut** verir. Bunun üzerine padişah adama sen gel benim şehrim benim yanımda sat bu **armutları**. Şehrim gelince Deli Mahmut kim diye sorarsan gösterirler der ve gider (Sakaoğlu, 2002: 508).

2.1.1.5.2. Ayva

İncelenen eserlerde ayva, iki masalda geçmektedir. Bu masallarda ayva, Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin'in derlediği aynı adlı masallarda aynı özellikleri taşımaktadır. Padişahın kızı, kendisini isteyen talipleriyle evlenmek istemediği için zor bir görev olarak taliplilerinden ağlayan nar ile gülen ayva ağaçlarından meyve istediğini söyler.

Ağlayan Nar ve Gülen Ayva adlı masalda kendisini isteyen kişiye varmamak için çeşitli yalanlar uyduran padişahın kızı, taliplisinden ağlayan narla gülen **ayva** ağaçlarından meyve istediğini söyler. **Ayva** ağacının yanına gelince ağaç güler (Sakaoğlu, 2002: 311).

Ağlayan Nar ile Gülen Ayva adlı masalda padişah kızını isteyen kişiden ağlayan nar ile gülen **ayva** ağaçlarından meyve getirmesini ister (Alptekin, 2002: 449).

2.1.1.5.3. Elma

Elma, çok eski tarihlerden beri bilinen, yetiştirilen bir meyvedir. Firavun II. Ramses zamanında bile elmanın bilindiği, Romalılar tarafından da üretiminin yaygınlaştırıldığı söylenmektedir. Elma, Türkler tarafından da çok eski tarihlerden beri bilinmekte ve Türk kültüründe de önemli yansımalarını görmekteyiz.

Türk halkının âdet ve kültüründe sıkça rastlanan bir meyve olan elma, doğurganlığın, bolluğun ve bereketin simgesidir (Altun, 2008: 265-268).

Türklerin yaratılış destanlarında dokuz dallı bir ağaçtan ve bu ağacın yasak meyvelerinden yendiği için insanların cezalandırıldığından bahsedilmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de Âdem'le Havva'nın yeryüzüne indirilme sebepleri yasak elmayı yemeleridir. Elma, Türk mitolojisinde önemli ağaçlardan biridir.

Masallarda elma ise formellerden bolluk berekete kadar birçok yerde kullanılmıştır. Masalların giriş, geçiş ve bitiş formellerinde rastladığımız elma, en çok bitiş formellerinde karşımıza çıkmaktadır. Masal anlatıcısı genellikle “Gökten üç elma düşer...” sözleriyle masalı bitirir.

Masallarda elma çocuğu olmayan çiftler için de sıklıkla kullanılmıştır. Masallarda genellikle padişahın ya da vezirin çocuğu olmaz ve bir evliya, pir ya da

ağzı dualı biri gelerek cebinden bir elma çıkarır. Elmayı ikiye ya da dörde bölerek birini padişaha birini karısına, birini atına, birini vezire, birini vezirin karısına vermesini söyler. Bu kombinasyon her masalın muhtevasına göre değişir. Bazen sadece padişah ve karısı olurken bazen padişah ve vezir olur ya da padişah ve atı olur. Elmadan sonra çocuğu olmayan bireylerin çocuğu ve atın da tayı olur. Bu tay doğan çocuğun atı olur ve bu taya ve çocuğa isimlerini elmayı veren kişi verir. Bazı masallarda da evleneceği oğlanı elma ile seçme vardır. Kız, binek taşına oturan oğlanlardan hangisini beğenirse üstüne elma atar. Diğer yandan sihirli elma motifini ise hepimiz biliriz. Pamuk Prenses masalında Pamuk Prenses elmayı yer ve hasta olur fakat başka masallarda elmanın şifa verdiği de görülür. Elma, benzetme unsuru olarak da fazlaca kullanılır. “Elma yanaklı” tabiri sıkça geçer (Büyükoflaz, 2004: 115-116).

İncelenen eserlerde elma, on yedi masalda geçmektedir. Bu masallarda elma, çocuksuzluk çeken ailelere yardımcı meyve olarak, evleneceği kişiyi seçme aracı olarak ve sihirli bir meyve olarak geçmektedir.

Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım adlı masalda bir derviş çocukları olmayan padişah ve vezire **elma** verir. Bu **elmaları** yiyip gerdeğe giren padişah ve vezirin çocukları olur (Sakaoğlu, 2002: 356).

Melikşah adlı masalda ailesiyle gezmeye çıkan padişahı gören bir pir ona bir **elma** verir. Bunu yiyen padişahın dokuz ay dokuz saat sonra çocuğu olur (Sakaoğlu, 2002: 397).

Aynı Kızı Seven Üç Kardeş adlı masalda padişah vezirin kızını seven üç oğlunu, kızı hangisinin hak edeceğine karar vermek için gurbete yollar. Gurbette altı yıl çalışırlar. Büyük kardeş çalıştığı parayla bir **elma** alır. Bu **elmadan** yiyen ölümcül hastalıktan kurtulurmuş. Ortanca kardeş ise üstüne bindiğinde istediğin yere götüren halı almış. Küçük olan da istediğin kişiyi sana gösteren ayna almış. Yolda buluşan kardeşler aynadan vezirin kızının hasta olduğunu görürler ve halıya binip hemen saraya giderler. Vezirin kızına bu **elmadan** yedirirler ve kız ölümcül hastalıktan kurtulur (Sakaoğlu, 2002: 501).

Elma Kurdu adlı masalda padişah bir gün lalasıyla şehri gezer. Şehirde zengin bir eve misafir olur. O evde kölenin bir çocuğu olur. Padişah attığı remilde oğlanı düğün gecesi bir kurdun yiyeceğini görür. Buna izin vermek istemeyen padişah

adama kardeş olmayı teklif eder. Oğlan evlenme yaşına gelince padişah gerdek gecesi her yeri askerlerle çevirir. Işıkları yakar. Ancak oğlan cebinden bir **elma** çıkarıp **elmayı** ikiye böler, **elmanın** yarısı kurt olup oğlanı yer (Günay, 2011: 59).

Şah İsmail adlı masalda padişahın çocuğu olmazmış. Bahçede gezerken padişahı gören derviş ona bir **elma** vermiş. Yarısını karısıyla kendisinin yemesini yarısını da atlarına yedirmelerini söylemiş. Padişahın hanımı ve at hamile kalır (Günay, 2011: 150).

Hayırsız Kız adlı masalda padişah üç kızının olduğunu kızlarının **elma** atacağını ve **elmalar** kime isabet ederse kızlarını onlara vereceğini söyler. Büyük kız vezire, ikinci kız paşaya, üçüncü kız Keloğlan'a **elma** atar (Günay, 2011: 364).

Elma Ağacı adlı masalda padişahın bir bahçesi varmış. Bahçede bir elma ağacı varmış fakat bu elma ağacı yılda bir defa ve bir tane **elma** verirmiş. O meyveyi de her yıl ejderha yermiş. Padişahın küçük oğlu bu ejderhayı bir gün ağacın altında oturup bekler. Ejderha, gök gürültüsü, şimşek eşliğinde gelir. Ejderhayı yaralar ancak ilk seferinde öldüremez. Fakat **elmayı** babasına verir. Daha sonra ejderhanın yaşadığı kuyuya gider ve ejderhayı öldürür (Günay, 2011: 372).

Aslan Mehmet adlı masalda çocuğu olmayan padişaha bir derviş bir **elma** verir. Bunu kendiniz yiyin ve evdeki kırağınıza yedin der. Yerler ve padişahın karısı hamile kalır. Kırağın da erkek tayı olur (Alptekin, 2002: 233).

Padişahın Üç Kızı adlı masalda padişahın karısının doğurduğu bebekleri kedi köpeklerle değiştirirler. Daha sonra bu bebekleri devler büyütür. Oğlan büyüdükten sonra bir dünya güzeli olduğunu duyar ve onu almak ister. Atına atlar ve dünya güzelinin yanına gitmek için yola çıkar. Kızın camına taş atar. Kızın bir elinde üç **elma** bir elinde de içi ruh dolu şişe vardır. **Elmaları** oğlan, atı, dev anne, baba ve fırıncı ve hanesine paylaşırlar (Alptekin, 2002: 241).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın bir bahçesi vardır. Bu bahçede bir elma ağacı vardır ve yılda bir defa **elma** vermektedir fakat bu meyveyi hiç kendisi yiyememiştir (Alptekin, 2002: 292).

Mercimek Çocuk adlı masalda bir karı kocanın hiç çocuğu olmazmış. Kadın bir hocaya gider ve çocuğunun olmadığını söyler. Hoca ona bir hamur yoğurmasını, bir torbaya mercimek koymasını ve üstüne oturmasını söyler. Kadın hocaların dediklerini yapar ve bakar ki bir sürü küçük küçük çocuğu olmuş. Korkar ve

çocuklara vurur, çocuklar ölür. Kadın keşke çocuğum olsaydı da babasına şimdi ekmek götürseydi der. Çocuklardan biri sininin altından seslenir. Ölmediğini ekmeği götürebileceğini söyler. Kadın kızı tembihler sakın sağına soluna bakma der. Fakat kız dayanamaz bakar. Kıpırmızı bir sürü **elmayı** görünce dayanamaz. Çıkar elma ağacına **elmaları** yemeye başlar. Bir cadı karısı gelir ve onu kaçıtır (Alptekin, 2002: 382).

Congalaz Karısı adlı masalda yedi erkek kardeşiyle beraber yaşayan kız cadı karısının getirdiği altın yüzüğü kapının arkasından takınca bayılır. Yüzük de boğazına kaçır. Eve geldiklerinde baygın hâlde gördükleri kardeşlerinin bir namussuz iş yaptığını zannederler ve en küçük erkek kardeşlerine kızı götürüp bir yere atmasını söylerler. Oğlan kıyamamaz ve bir kuş kesip onun kanını gömleğe bulayıp gömleği kardeşlerine getirir. Devesiyle oradan geçip giden bir adam kızı görür ve kızın boğazındaki yüzüğü çıkarır oğluyla bu kızı evlendirir. Kız bir gün bu evlilikten olan çocuğunun eline bir **elma** verir ve dayılarının her gün iş yaptığı yerde tekerleme söylemesini söyler. Çocuk **elmayı** yer, tekerlemeyi söyler dayıları çocuğun annesini bulup gerçeği öğrenirler (Alptekin, 2002: 443).

Şah İsmail adlı masalda derviş çocuğu olmayan padişaha bir **elma** verir. **Elmayı** yiyen karısı ve padişahın atı hamile kalır. Padişahın bir oğlu atın da erkek tayı olur (Alptekin, 2002: 446).

Yörükle Köylü adlı masalda bir yörük ve bir köylü asker arkadaşı olmuşlar. Bu dostlukları askerden sonra da devam etmiş. Yörük, her hafta köylüye gider misafir olurmuş. Köylü de bir gün yörüğe gitmiş misafir olmuş. Bahçeden erik, üzüm, **elma** toplayıp arkadaşını beklemeye başlamış köylü. Daha sonra yörük tekrar köylüye misafir olur fakat yörüğün misafirperverliğini beğenmeyen köylü, arkadaş geldiğinde ona midesi hazmetmeyecek diye erik, üzüm ve **elma** yedirir. Bir de sabunlu yemek yedirir tam camide namaz kılacakları zaman yörüğün abdesti kaçır (Alptekin, 2002: 470).

Yazı Bozulmazmış adlı masalda padişah ve vezirin hanımları her gün has bahçede otururlar ve çocukları olmadığı için gece gündüz ağlarmış. Bir gün bahçede otururken elma ağacının altında oturan bir aksakallı dede onlara bir tane **elma** verir ve yarısını vezirin karısı, yarısını da padişahın hanımı yer. Bunların bir kız

bir oğlu olacağını ve birbirleriyle evlendirilmesi gerektiğini söyler (Özçelik, 2004: 344).

Yazı Bozulmazmış adlı masalda bahçe sahibi bir adam, Tanrı'yı bulmaya gittiğini söyleyen oğlana, Tanrı'ya **elmalarının** neden kurtlandığını sormasını ister (Özçelik, 2004: 344).

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli sihirli kesesi, sihirli keçesi ve sihirli düdüğü olan oğlanı sarhoş edip oğlanın elinden eşyaları alıp oğlanı dereye attırır. Oğlan uyanınca bir elma ağacından **elma** yer ve eşek olur. Ardından tekrar **elma** yiyince insan olur. Daha sonra bir incir ağacından beyaz incir yiyince boynuzları uzar, siyah incir yiyince boynuzları yok olur. Gidip Dünya Güzeli'nden intikam almak için bu meyvelerden verir ve saraydan kaçır. Daha sonra eşek hâlimden ve boynuzlu hâlimden kurtulmak isteyen Dünya Güzeli, oğlanla evlenir (Özçelik, 2004: 379).

Ese ile Köse adlı masalda bir köse değirmenci varmış. Ese, Köse'den intikam almak için bir gün sürüyü otlatmaya çıkarır. Elma ağacının dibine koyunları yatırır. Elma ağacını silkeler. Koyunlar elmaları yiyince Köse'ye **elma** kalmadı diyerek bütün koyunları keser. Sadece bir koçun kulağına bir elma takılır onu kesmez (Özçelik, 2004: 459).

2.1.1.5.4. Erik

İncelenen eserlerde erik, bir masalda geçmektedir.

Yörükle Köylü adlı masalda bir yörük ve bir köylü asker arkadaşı olmuşlar. Bu dostlukları askerden sonra da devam etmiş. Yörük, her hafta köylüye gider misafir olurmuş. Köylü de bir gün yörüğe gitmiş misafir olmuş. Bahçeden **erik**, üzüm, elma toplayıp arkadaşını beklemeye başlamış köylü. Daha sonra yörük tekrar köylüye misafir olur fakat yörüğün misafirperverliğini beğenmeyen köylü, arkadaşını geldiğinde ona midesi hazmetmeyecek diye **erik**, üzüm ve elma yedirir. Bir de sabunlu yemek yedirir tam camide namaz kılacakları zaman yörüğün abdesti kaçır (Alptekin, 2002: 470).

2.1.1.5.5. Karpuz

İncelenen eserlerde karpuz, altı masalda geçmektedir.

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda bir padişahın üç kızı varmış. Bu kızların evlenme yaşı gelmiş geçiyormuş bile ancak padişah bunları bir ere vermeyi akıl edememiş. Kızlar düşünüp taşınmışlar. Bağa gidip kendilerine uygun **karpuz** seçmişler. Büyük kızın **karpuzunun** içi geçmiş, ortanca kızınki ise sadece bir kere yemelik, küçük kızın **karpuzu** ise tam kıvamındaymış (Sakaoğlu, 2002: 468).

Sıçan Çocuk adlı masalda çocukları olmayan bir aile bize bir çocuk ver nasıl verirsen ver diye Allah'a dua eder. Onların sıçan çocukları olur. Bu sıçan çocuk biraz büyüyünce padişahın kızını ister. Padişahın vaatlerini yerine getirir ve kızı alır. Ancak kız sıçanı görünce tekme vurar sıçan güvercin olur uçar. Bunda bir iş olduğunu anlayan kız ata binip oğlanın peşine düşer. Oğlanı bulan kız, oğlunu güvercine çevirdi diye kızın peşine düşen kayınvalideye yakalanmamak için **karpuz** olur, oğlan da bostancı olur. Annesinden kurtulurlar (Günay, 2011: 259).

Tufil adlı masalda padişah, vezir ve Tufil'in evine gelmesi üzerine zengin kız onları test etmek için içeriden onlara **karpuz**, horoz ve bir de francala gönderir (Günay, 2011: 263).

Aslan Mehmet adlı masalda oğlunu öldürmek için devlerle anlaşma yapan anne, oğlunu devlerin öldürmesi için canım kavun, **karpuz** çekti diyerek gönderir (Alptekin, 2002: 233).

Pehlüloğlu adlı masalda bir adam üzümçüden üç salkım üzüm ister ve bu üzümler karşılığında adama üç akıl öğretir. Daha sonra üzümçü padişahın sarayına gider ve padişah ona ikram olarak karpuz ve üzüm getirtir. Fakat **karpuz** kesilmeden gelir. Üzümçü de bıçağı ile karpuzu keser. Padişah bunu saygısızlık olarak nitelendirip üzümçüyü idam ettirmeye karar verir (Alptekin, 2002: 467).

Padişahın Oğlu ile Atı adlı masalda bir padişahın üç kızı varmış. Bu kızlar evlenme yaşına gelmiş Keloğlan'ı yanlarına çağırıp üç **karpuz** bulmasını isterler. Büyük kızın **karpuzunun** içi geçmiş, ortanca kızınki ise içi geçmek üzereymiş, küçük kızın **karpuzu** ise tam tadındaymış. Padişahın bir gün içi yanar ve **karpuz** ister. Bu **karpuzlar** önüne gelince padişah kızlarının verdiği mesajı alır (Özçelik, 2004: 430).

2.1.1.5.6. Kavun

İncelenen eserlerde kavun, bir masalda geçmektedir.

Aslan Mehmet adlı masalda oğlunu öldürmek için devlerle anlaşma yapan anne, oğlunu devlerin öldürmesi için canım **kavun**, karpuz çekti diyerek gönderir (Alptekin, 2002: 233).

2.1.1.5.7. Nar

Cennet meyvelerinden sayılan, taneli bir meyve olan ve tanelerinin eksiksiz yenmesi gerektiğine inanılan şifalı meyvelerdendir. Sadece meyvesi değil, çekirdeği, suyu ve kabukları her şeyi faydalıdır.

Kur'an-ı Kerim'de ve Tevrat'ta nardan bahsedilmektedir. Ayrıca Hristiyanlıkta Hz. İsa ve Meryem resimlerinde kıyamet günü, sonsuz hayat sembolü için nar kullanılmaktadır. Budizm'de de kutsal sayılan meyveler içinde nar vardır.

Masallarda ve mitolojide narın önemli bir yeri vardır. Mitolojide nar yenilmezliğin, güçlülüğün, verimliliğin, bolluğun, sembolü olarak kullanılmıştır. Dinî ritüellerde kullanılan nar, yaşam ve ölümsüzlük simgesidir. Masal metinlerinde ise genellikle çocuğu olmayanlar için yardımcı bir meyve, içinde sihir ve büyü olduğuna inanılan meyve ya da şifa kaynağı olan bir meyve olarak kullanılmıştır. Ağlayan Nar ile Gülen Ayva adlı masalda olduğu gibi bazen de elde edilmesi zor bir meyvedir yani birilerini sınama ölçme aracı olarak da kullanılmıştır.

Nar, insanlık tarihinin başlangıcından beri kullanılan, mitolojiye, masallara, sanata, ritüellere konuk olmuş bir meyvedir. Nar ruhun, ölmezliğin, verimliliğin, bolluk ve refahın, sağlığın, şifanın ve doğurganlığın simgesi hâline gelmiştir (Cerrahoğlu, 2012: 644-650).

İncelenen eserlerde nar, sekiz masalda geçmektedir. Ağlayan Nar ile Gülen Ayva adlı aynı iki masalda kahramanı zor bir göreve göndererek sınama aracı olarak kullanılmıştır. Üç Nar adlı masalda ise narların içinden kız çıktığını görmekteyiz. Narın değişim ve dönüşümüyle olağanüstülük ve dönüşüm örneğine rastlanmaktadır. Dul Kadının Oğlu ve Tuz Kadar Sevgi adlı masallarında ise narların tümünün altına dönüştüğünü görmekteyiz. Burada da dönüşüm örneğini görürken narın kıymetli bir meyve olduğunun mesajını da almaktayız.

Ağlayan Nar ve Gülen Ayva adlı masalda kendisini isteyen kişiye varmamak için çeşitli yalanlar uyduran padişahın kızı taliplisinden ağlayan **narla** gülen ayva ağaçlarından meyve istediğini söyler. **Nar** ağacının yanına gelince ağaç ağlıyordur (Sakaoğlu, 2002: 311).

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda bezirgânlarıyla beraber yola düşen Tembel Ahmet, vara vara bir çöle varır. Burada da sade bir kuyu vardır. Hayvanlarına oradan yedi günlük su çekmeleri gereklidir. Tembel Ahmet ısrarlar üzerine inenlerin geri dönmediği kuyuya iner. Kuyuda onu bir arap karşılar. Bu kız Ahmet’e soru sorar ve bilirse kuyudan kurtulabileceğini söyler. Sininin üstündeki kurbağa mı güzel yoksa ben mi güzelim diye sorar. Oğlanın “Gönül kimi severse güzel odur.” cevabını vermesi üzerine kurbağa patlar. Ardından kuyunun içinde doğru cevabı bilen Tembel Ahmet’e terkisinin içini **nar** ile doldurması söylenir (Sakaoğlu, 2002: 468).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda bezirgâna hizmet eden oğlanı bir kuyuya indirirler. Kuyudan bir kapı açılır ve bir arap çıkar. Dünyadaki en güzel kişiyi sorar. Oğlan da “Gönül kimi severse güzel odur.” cevabını verir. Çünkü arap bir kurbağaya âşıktır. Cevaptan sonra oğlanın beline vurur ve oradan iki tane **nar** çıkar. Çocuk narları torbaya koyar götürüp karısına verir. Narların içi dolu cevahirdir. Annesi ve karısı narların içinin bir kısmını satın bir saray yaptırırlar (Günay, 2011: 162).

Üç Nar adlı masalda padişahın oğlu altın topuyla oynarken bir kadının testisini bilmeden bu topla kırar, o da üç **nara** âşık olası diye beddua eder. Kendini odasına kapatan oğlanın derdini dervişin verdiği akılla öğrenen padişah, oğluna bir at verir ve onu üç **narı** bulması için gönderir. Oğlan yolda karşılaştığı Hızır’ın yardımıyla üç **narı** bulur. Narları kesmemesini tembihleyen Hızır’ı dinlemeyen oğlan merak edip **narın** birini keser içinden bir kız çıkar su ister ve suyu yetiştiremeyince kız ölür. İkincisi de aynı şekilde ölür. Üçüncüsünü çınar ağacı yanında çeşme başında keser ve kıza memleketine gideceğini beklemesini söyler. Ancak başka köyden gelen bir kız bunu ağaçtan atar ve o da tekrar **nar ağacı** olur (Günay, 2011: 269).

Ahmet Ağazade Mehmet Ağa adlı masalda babasından kalan bütün malları yiyen oğlu İzmir’e gider ve bir çayın yanına otlardan bir ev yapar ve bir de eşek alıp dağlarda çalı yükletip para kazanmaya başlar. Bu çalıları satarken bir gün bakkal

dükkânının önünde üç tane nar görmüş. Bu **narları** alıp Acem şahına hediye göndermiş (Alptekin, 2002: 298).

Ağlayan Nar ile Gülen Ayva adlı masalda padişah kızını isteyen padişahın kızından ağlayan **nar** ile gülen ayva ağaçlarından meyve getirmesini ister (Alptekin, 2002: 449).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun çocuklarının hâlâ yaşadığını duyan üvey anne kızının yaşadığı saraya gelir ve kılık değiştirerek kızının hamamına girer. Kızından kendisini yıkamasını ister. Kızı yıkarken kızının yüzüne sabun sürerek kızını denize atar. Kızını da bir yunus balığı yutar. Daha sonra üvey anne ceylan olan erkek kardeşini öldürtmek ister fakat ceylan Beyoğlu'ndan kendisini deniz kenarında öldürmesini ister. Orada Beyoğlu ceylanın kız kardeşiyle konuşmalarını duyunca adamlarına haber verir ve deniz kenarında yunus balığına **nar** atınca yunus balığı deniz kenarına gelir ve yunus balığını öldürtüp karısını kurtarır (Özçelik, 2004: 372).

Nar Tanesi adlı masalda bir padişahın kızı balkonda **nar** yerken başka bir padişahın oğlu sarayın önünden geçer. Kız oğlana bir **nar** tanesi atar. Oğlan da eğilip nar tanesini yer. Kız, onunla dalga geçince oğlan içinden bunun intikamını alacağını söyler. Daha sonra kızı kendisine âşık eder. Fakir biri gibi davranıp türlü oyunlarla kızı rezil eder ve en son kız bir hamamdayken bir tasa gümüş, bir tasa altın ve bir tasa da toprak doldurur yanlarına da bir **nar** tanesi koyar. Hamamdan çıkan herkese manaları sorar. Kimse bilemez. Kız, hamamdan çıkıp onların manasını bilince oğlan kızla tekrar evlenir (Özçelik, 2004: 388).

2.1.1.5.8. Portakal

Turunçgiller ailesinden olan portakal, incelenen eserlerde, iki masalda meyve olarak geçmektedir.

Arsız Kız adlı masalda üç kız kardeş vardır. Bu kız kardeşler kasaba et almaya gider. Her defasında bir köpek gelip ellerindeki eti alıp bir köşke kaçırır. Köşke gidip eti isteyen kızlardan bir gece orada yatmalarını isterler. Sabaha kadar köpeğin yanında yatırdıkları büyük ve ortanca kızları köpek oğlan olmayınca etlerini verip gönderirler. Ancak küçük kız bir gün parmağını kesip oraya tuz basar uyumuş gibi

yapar ve köpeği izler. Köpeğin bir oğlan olduğunu görür. Oğlanın peri kızlarının yanına gittiğini görür. Fakat oğlandan hamile olan peri kızı oğlandan **portakal** ister. Onları dinleyen kız da evdekilerden **portakal** ister. Köpek oğlan gece bir bez arasına koyup **portakalı** peri kızına götürür (Günay, 2011: 75).

İsfahan Padişahının Üç Oğlu adlı masalda padişahın üç oğlunun her şeyi bilmeleri üzerine saraya üç oğlanı getirip dolaba horoz koyarlar. Oğlanlar dolapta horoz olduğunu söylerler. Cevaba şaşırıp dolaba bu defa da **portakal** koyarlar. Dolapta ne olduğunu sorarlar. Oğlanlar dolapta **portakal** olduğunu da bilirler (Günay, 2011: 301).

2.1.1.5.9. Turunç

İsmi familyasından alan turunç, incelenen eserlerde bir masalda geçmektedir. Bu masalda annesinin bedduası ile üç turunçlara âşık olan bir oğlan, turunçları kestikçe içinden kız çıkar ve ilk ikisi ölür. Üçüncüsünün ölmesine izin vermez ve o kızla evlenir.

Üç Turunçlar adlı masalda bir kadın yaramazlık yapan oğluna üç **turunçlara** âşık olası der dururmuş. Oğlan bunu duya duya alışmış ve bir zaman sonra üç **turunçlara** âşık olmuştur. Üç **turunçlar** devler ülkesinin sarayının bahçesindeymiş. Oğlan, **turuncun** birini alır gider dağ başında keser içinden bir güzel kız çıkar, ekmek ve su ister sonra da ölür. İkincisi de aynı olur. Üçüncüsünü bir çeşme başında keser ona ekmek ile su verir ve kız yaşar (Özçelik, 2004: 316).

2.1.1.5.10. Üzüm

Üzüm tarih öncesi çağlardan beri yetiştirilen bir meyvedir. Tatlı, ekşi ve ekşimtırak tatları olan üzümün bitkisi asmadır ve meyvelerinden birçok ürün yapılmaktadır. Şarap, pekmez, sirke ve pestil gibi birçok ürün üzümünden yapılmaktadır.

Divan edebiyatına konu olan üzüm en çok şarap ile ilişkilendirilmiştir. Halk edebiyatında ise özellikle türkülerde gözler siyah üzüme benzetilmiştir. Veyahut sevgilinin güzelliği yılanmış şaraba benzetilmiştir.

Mitolojik hikâyelerden, halk hikâyelerine kadar üzüm pek çok yerde kullanım alanı bulmuştur. Çocuğu olmayan çiftler veya yeni evlenen çiftler üzümden sıkça yararlanmışlardır.

Üzüm, en çok şifa dağıtıcı özelliği ile dikkat çeken bir meyvedir. Vücuda saymakla bitmeyen birçok faydası bulunmaktadır.

İncelenen eserlerde üzüm, on beş masalda geçmektedir. Üzüm bu masallarda şifa veren meyve, çocuksuzluk için kullanılan bir meyve olarak karşımıza çıkmaktadır (Şenocak, 2007: 164-170).

Padişahlar Padişahı adlı masalda idam edilmekten Allah'ın yardımı ile kurtulan oğlan bir dükkân açar. Oğlanı çekemeyen dükkân komşuları hile, oyun edip onu dükkândan çıkarmayı planlar. Oğlanın evine davete giderler. Akılları oğlana hakaret etmektir. Sofrada yok yoktur. Sadece **üzüm** yoktur. **Üzüm** olmadan yemek yemeyeceklerini söylerler. Oğlanı kapısında çift aslanın, gökte uçan kuşun bekçilik ettiği bir bağa yollarlar (Sakaoğlu, 2002: 351).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda bir komşu kadın komşunun eşine göz koyar. Bu kadın komşunun çocuğunu kandırmaya karar verir. Komşunun çocuğuna annesine gidip hasta olduğunu söylemesini ve kuyudaki **üzümü** kendisine getirmesini istediğini söyler (Sakaoğlu, 2002: 358).

Yarımca adlı masalda devi öldürmeye niyetlenen altı kardeş devin bahçesine girer. Devın kızı bunları görüp babasına söyler. Ardından telekliğe girip **üzüm** yediklerini söyler (Günay, 2011: 68).

Keloğlan ile Dev adlı masalda her gün Keloğlan sürüleri otlatmaya götürürken bir gün dev götürmek ister. Keloğlan, dev giderken domuza **üzüm**, düldüle kemik ver diye tembih eder (Günay, 2011: 192).

Sıçan Çocuk adlı masalda çocukları olmayan bir aile bize bir çocuk ver nasıl verirsen ver diye dua eder onların da sıçan çocukları olur. Bu sıçan çocuk biraz büyüyünce padişahın kızını ister. Padişahın vaatlerini yerine getirir ve kızı alır. Ancak kız sıçanı görünce tekme vurur, sıçan güvercin olup uçar. Bunda bir iş olduğunu anlayan kız, ata binip oğlanın peşine düşer. Oğlanı bulan kız oğlunu güvercine çevirdi diye kızın peşine düşen kayınvalideye yakalanmamak için **bağ** olur oğlan da bağban olur. Annesinden kurtulurlar (Günay, 2011: 259).

Avcı Mehmet'in Oğlu adlı masalda oğlandan zor işler isteyen padişah ve lalasının son isteği ise falan yerdeki kızı getirmektir. Bu kızı da babasından istemeye gidince adam isteklerini söyler. Konağının dağ üzerine konmasını söyler. Bir kile buğdayın dökülüp toplanmasını ister ve sabah namazından sonra bir salkım **üzüm** ister. Yer dinleyen karıncalara söyler ve buğdayları karıncalar toplar. Avcı Mehmet'in Oğlu bir salkım **üzümü** sabah namazından sonra seccadenin üstüne koyar (Günay, 2011: 279).

Çin-i Maçin Padişahı adlı masalda Çin-i Maçin padişahının bir atı varmış. Atını hep **üzümle** beslermiş ama atı günden güne zayıflamış. Atını besleyen kişiye sebebini sorduğunda karısının sebep olduğunu ima etmiş. Çünkü karısı her gece kocası uyuduktan sonra ata binip yazıda bir mağaraya gidip oradaki kırk eşkıya ile zevk edermiş (Günay, 2011: 393).

Fes Padişahı adlı masalda padişahın hanımı akşamüstü padişahla beraber yemek için bir beyaz tabağa siyah **üzüm** koyar gelir (Alptekin, 2002: 282).

Ettiğini Bulur adlı masalda fakir bir adama rüyasında filan yerde bir ağaç olduğunu ve o ağacın dibinde altın olduğunu söylerler. Fakir adam da çobanlık etmektedir ve yanında bir zengin ona arkadaşlık etmektedir. Altını bulunca adamları yarı yarıya bölüşürler. Fakir adam altınları karısına götürmesini söyler fakat zengin adam fakiri öldürüp o ağacın dibine gömer. Padişah, fakir adamın karısına doğan çocuğunun isminin neden “Ettiğini Bulur” olduğunu sorar. Karısı hikâyeyi anlatır. Padişah zengin adamı buldurur ve fakir adamı bulup getirmesini ister. Zengin adam, fakiri öldürdüğü yere gider ve onu gömdüğü ağacın dibinde **üzüm ağacı** yetiştiğini görür. Padişaha ikram olsun diye çantasına **üzüm** katar getirir. Sarayda bir çıkarır ki **üzüm** zannettiği adamın kafasıdır. Padişah, zengin adamın tüm mal varlığını kadına ve çocuğuna verir (Alptekin, 2002: 314).

Korkubilmez adlı masalda peri kızlarının verdiği **üzüm** zemheri ayında yenirse insan eşek olurmuş. Padişahın kızı **üzümü** yer ve eşek olur ardından tekrar **üzüm** yer ve tekrar insan olur (Alptekin, 2002: 376).

Pehlüloğlu adlı masalda bir adam üzümci den üç salkım **üzüm** ister ve bu **üzümler** karşılığında adama üç akıl öğretir. Daha sonra üzümci padişahın sarayına gider ve padişah ona ikram olarak karpuz ve **üzüm** getirtir. Fakat karpuz kesilmeden gelir. Üzümci de bıçağı ile karpuzu keser. Padişah bunu saygısızlık olarak

nitelendirip üzümçüyü idam ettirmeye karar verir. Üzümçü daha sonra bu adamın kendisine verdiği akıllarla padişahın idamından kurtulur (Alptekin, 2002: 467).

Yörükle Köylü adlı masalda bir yörük ve bir köylü asker arkadaşı olmuşlar. Bu dostlukları askerden sonra da devam etmiş. Yörük, her hafta köylüye gider misafir olurmuş. Köylü de bir gün yörüğe gitmiş misafir olmuş. Bahçeden erik, **üzüm**, elma toplayıp arkadaşını beklemeye başlamış köylü. Daha sonra yörük tekrar köylüye misafir olur fakat yörüğün misafirperverliğini beğenmeyen köylü, arkadaş geldiğinde ona midesi hazmetmeyecek diye erik, **üzüm** ve elma yedirir. Bir de sabunlu yemek yedirir tam camide namaz kılacakları zaman yörüğün abdesti kaçır (Alptekin, 2002: 470).

Keloğlan ile Tilki adlı masalda bir Keloğlan ağasının bağıni beklermiş. Bu bağa bir tilki dadanmış. Tilki, durmadan **üzümleri** çalarmış. Keloğlan tilkiyi yakalayınca tilki, Keloğlan'a kendisini bırakırsa onu vezir edeceğini söylemiş (Özçelik, 2004: 290).

Peri Kızı adlı masalda padişah küçük oğlunun evli olduğu peri kızına göz koyar ve oğluna zor görevler vermeye başlar. Oğlu, görevleri yapamazsa başını vurduracaktır. Oğlundan **çingil üzüm** getirmesini ister. Cihan âlem bu üzümden yiyecektir ve üzüm bitmeyecektir. Oğlan, karısına **çingil üzümü** nasıl bulabileceğini sorar. O da gölün kenarına gitmesini ve peri kızlarından istemesini söyler (Özçelik, 2004: 313).

Yazı Bozulmazmış adlı masalda padişah ve vezirin hanımları her gün has bahçede otururlar ve çocukları olmadığı için gece gündüz ağlarmış. Bir gün bahçede otururken elma ağacının altında oturan bir aksakallı dede onlara bir tane elma verir ve yarısını vezirin karısı, yarısını da padişahın hanımı yer. Bunların bir kız bir oğlu olacağını ve birbirleriyle evlendirilmesi gerektiğini söyler. Ak sakallının dediği gibi olur. Bu çocuklar beraber büyürler, beraber ata binerler ve eğlenirler. Oğlanın kızıyla evlenmesine gönlü olmayan padişah oğlana bu mektubu tanrıya ver diyerek zor bir göreve gönderir. Oğlan vahada bir ağacın altında oturan adama selam verir ve onunla beraber bir salkım **üzüm** yer, suyunu içer ve yola çıkar (Özçelik, 2004: 344).

2.1.1.6. SEBZELER

İncelenen eserlerde tespit ettiğimiz sebzeler şunlardır; bakla, kabak, salatalık, sarımsak, soğan ve su kabağı.

2.1.1.6.1. Bakla

Baklagiller familyasına adını veren bakla bir yıllık bir bitkidir. Yem ve besin olarak tüketilmektedir.

İncelenen eserlerde sadece bir masalda sebze olarak geçmektedir.

Çirkini Güzel Yapma adlı masalda padişah oğluna filan yerdeki kızı almak için veziri gönderir. Eve gider bakarlar evde küçük kızdan başka biri yoktur. Kız sordukları sorulara hep anlaşılmaz cevaplar verir. En son tencerede ne olduğunu sorarlar. Kız, “Ağzı aşşağı, ağzı yokarı.” diye cevap verir. Meğer tenceredeki **baklaymış. Baklanın** çiçeği yukarı açılırmış (Alptekin, 2002: 303).

2.1.1.6.2. Kabak

Orman ve ağaç başlıkları altında ormanın ve ağacın Türkler için kutsal olduğundan bahsettik. Bununla beraber kahramanların ormana çekildiklerinde kabak veya su kabağı ile kandırılmalarından da bahsetmek gerekir. Kahramanlar, masaldaki başka kişiler tarafından bilerek ya da kandırılarak ormana götürülürler ve burada odun kesme, toplama ya da başka bir bahane ile kahramanla bir süre kalırlar. Odun toplarken kabak ya da su kabağını ağaca asan bu kişiler, masal kahramanını kandırırlar. Kabağın veya su kabağının rüzgârla sallanma sesini odun kırma sesi olarak düşünmelerini sağlayarak ormanda onları terk ederek kaçarlar. Kabak ve su kabağı masallarda genellikle bu şekilde geçmektedir.

İncelenen eserlerde kabak, beş masalda geçmektedir. Muradına Nail Olmayan Dilber, Ese ile Köse adlı masalarda kabağın olağanüstü özellik gösterdiğini görmekteyiz.

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda bir fakir karı kocanın bir kızı olur. Periler kadının doğumuna yardım eder. Bu kız yürürken bastığı yerlerde çayır çimen bitermiş. Güldüğü zaman yanaklarında gül bitermiş. Ağladığında ise gözlerinden inci mercan dökülürmüş. Padişahın oğlu bu kızı duyuyor ve cadı

karısından gerçek olup olmadığını araştırmasını istiyor. Kadının da bir **kabağı** varmış üstüne bindiğinde uçak gibi uçarmış (Alptekin, 2002: 332).

Yusufcuk adlı masalda bir baba ve üvey anne biraz yaramaz olan çocuklarından bıkarlar ve onları bir dağın başında bir ormana götürüp bırakmaya karar verirler. Babaları bir **kabağı** ağaca asar ve çocukları da üşümeysin diye çuvala koyup ağaca asar ve oradan ayrılır. **Kabak**, sallandıkça ses çıkarırmış çocuklar da hiç anlamamışlar babalarının gittiğini. Sabah olur, akşam olur oğlan çuvalı keser bakar ki ne baba kalmış ne de odun (Alptekin, 2002: 465).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun karısı üvey çocuklarını istemeyince oduncu, çocukları odun toplama bahanesi ile ormana götürür. Çocuklara, kendisi gelene kadar çiğdem toplamalarını söyler. Babaları ormanda bir ağaca **kabak** asar. **Kabak** sallandıkça çocuklar babaları odun kesiyor zannederler. Fakat sonra babalarının onları ormanda yalnız bıraktığını anlarlar (Özçelik, 2004: 372).

Kaz Çobanı adlı masalda bir adam hacca giderken karısını ve kızını köyün müezzinine emanet eder. Bu müezzin kızıdan yakınlık ister kız da yakınlık vermeyince kızın babasına “Kızın kötü yola düştü.” diye haber verir. Adam oğlundan kız kardeşini öldürmesini ister. Oğlan, gelip köye sorduğunda kız hakkında kötü bir şey duymaz. Bir gün kızı dağ başına götürür ve bir ağaca **kabak** asar. Kız, **kabak** sallandıkça kardeşinin ağaç kestiğini zanneder. Fakat akşam olduğunda bir bakar ki kardeşi onu terk edip gitmiştir (Özçelik, 2004: 427).

Ese ile Köse adlı masalda bir köse değirmenci varmış. Gelenin buğdaylarını alır, öğütür fakat yalanlar uydurarak buğdayları vermezmiş. Ese, Köse’den intikam almak ister ve en inandırıcı masalı kim söylerse onun buğdayları alacağını söyler. Köse, tarlaya bir bostan ektiğini içinde **kabak** büyüdüğünü ve bu **kabağın** bir tarafından ahır bir tarafından samanlık çıktığını söyler (Özçelik, 2004: 459).

2.1.1.6.3. Salatalık

Kabakgiller familyasından olan salatalık ya da diğer ismiyle hıyar, Türkiye’nin neredeyse her bölgesinde yetişen bir meyvedir.

İncelenen eserlerde salatalık/hıyar iki masalda geçmektedir. Keloğlan adlı masalda meyve manasında kullanılıp olağanüstülük taşımazken, Hıyardan Şemşem

Güzeli adlı masalda adından da belli olduğu üzere olağanüstü özelliğe sahiptir. Padişahın oğlu hıyarı keser ve içinden kız çıkar. Kız susuzluktan ölünce bir hıyar daha keser o da ölür. Üçüncüsünde kız yaşar ve onunla evlenir.

Keloğlan adlı masalda amcasının karısının dostunun ağzına yağ döküp öldüren Keloğlan, onun ölü olduğunu bilinmesini istemediği için adamı bir eşeğe bindirir ve eline *salatalık* verir. Eşek de ileride harmancılarının buğdayını yemeye başlar (Günay, 2011: 212).

Hıyardan Şemşem Güzeli adlı masalda padişahın oğlu Hıyardan Şemşem Güzeli'nin aşkına düşüp yollara düşer. Yolda devlere bu güzelin nerede olduğunu sorar ve güzeli bulur. *Hıyarlar* havuzun başında oynarken onu çantasına koyar ve bir müddet sonra hıyarı keser. İçinden dünya güzeli çıkar ve su ister hemen ölür, ikinci kere de bir *hıyar* keser o da su isterken ölür. Üçüncüsü de su isterken boğazına su döker ve kızı kurtarır (Alptekin, 2002: 543).

2.1.1.6.4. Sarımsak

Soğangiller ailesinden olup toprak altında yetişen kokulu bir sebzedir.

İncelenen eserlerde sadece bir masalda geçmektedir. Tarlaya sarımsak ekilmesi şeklinde geçer.

Gülmez Padişahı adlı masalda oğlan kılıcına cinlerin yatağına soğan, *sarımsak* ekmesini ve tozu dumana karıştırmasını söyler (Alptekin, 2002: 266).

2.1.1.6.5. Soğan

Soğangiller familyasına ismini veren toprak altında yetişen yumru hâlinde bir sebzedir.

İncelenen eserlerde soğan, iki masalda geçmektedir. Yarımca adlı masalda çocuğu olmayan bir kadın komşularının dediklerini dinler ve evde bulgurun üstüne altı tane soğan koyar. Daha sonra kadın hamile kalır. Gülmez Padişah adlı masalda normal sebze olarak geçmektedir.

Yarımca adlı masalda çocuğu olmayan bir kadına komşu kadınları çocuğu olması için toprak bir kâseye bulgur doldurmasını üstüne de altı *soğan* koymasını

söylemişlerdir. Eve gelince kadın komşularının dediklerini yapar ve hamile kalır (Günay, 2011: 68).

Gülmez Padişahı adlı masalda oğlan kılıcına cinlerin yatağına **soğan**, sarımsak ekmesini ve tozu dumana karıştırmasını söyler (Alptekin, 2002: 266).

2.1.1.6.6. Su kabağı

Bacı Bacı Can Bacı adlı masalda iki kardeş vardır. Annelerinin ölmesi üzerine babaları tekrar evlenir. Üvey anne de bu çocukları istemez. Babaları çocukları azıtmak için onları odun kırmaya götürür. Ağaca bir **su kabağı** asar sofraya kurar onlar yiyene kadar geleceğini söyler (Günay, 2011: 142).

Nar Tanesi adlı masalda annesi ölen bir kız, babasına komşu kadını almasını söyler. Babası istemez fakat kızının ısrarlarına dayanamaz alır. Bu kadın bir müddet sonra kızı evde istemez. Kocasından kızı dağ başına bırakmasını ister. Babası kızı odun kesmeye diye kandırıp dağa götürür. Kızına ağacın altına yatmasını söyler. **Su kabağını** ağaca asar, kız kabağın sesini duydukça babası hâlâ odun kesiyor zanneder (Alptekin, 2002: 284).

Pamuk Kız adlı masalda bir kadının hiç çocuğu olmazmış. Bunun üzerine kadın hamile kaldım diye herkese yalan söyler. Karnına her gün pamuk koyar. Bebeğim oldu diye de pamuk çuvalı yapar. Sonra bu pamuk çuvalını gelin etmeye karar verir. Dünürçülere pamuk çuvalını götürürken peri kızları dua eder ve bu çuval çok güzel bir kız olur. Bu kız evlenir fakat yedi sene kocasıyla konuşmaz. Sadece **su kabağı** şeklinde gelen peri kızları ile konuşur. Kocası da onun bu durumunu anlayınca “Huri kızlarının aşkına bir su ver.” der ve kız konuşmaya başlar (Alptekin, 2002: 416).

2.1.1.7. YEMİŞLER

2.1.1.7.1. Ceviz

Cevizgiller familyasına ismini veren ceviz, kokulu bir ağaca sahiptir. Neredeyse Türkiye’nin her yerinde yetişen bu ağacın yemişi olan cevizler çok yağlı ve nişastalıdır. Sağlık için birçok faydası vardır.

İncelenen eserlerde ceviz, üç masalda normal yemiş manasında geçmektedir.

Bızdık adlı masalda bızdık ve kardeşlerini öldürmek isteyen nene karının bir tek danası ve petekte **cevizi** kalır (Günay, 2011: 204).

Keloğlanla Kötü Köse adlı masalda iki kardeş varmış. Biri akıllı biri deliymiş. Bunların bir tane incir ağaçları varmış. Bu ağacı her sene biri beklermiş. Delinin ağacı beklediği yıl akıllı da bir ağanın çiftini sürmeye gider. Ağa, akşama kadar çifti sürmezse yüzünün derisini yüzeceğini söyler. Dedliğini de yapar. Buna çok kızan Deli Oğlan, ağadan intikam almaya karar verir. Kendisi ağanın yanına işe girer. Çifti kısa sürede bitirir ve eşeğin derisini yüzer. Ardından öküzün ayaklarından asar öldürür. Bundan kurtulmak isteyen ağa ve karısı her şeylerini toplar yola çıkarlar. Deli de sandığın içine habersizce girer. İçinde **ceviz** yemeye başlar. Sandığın içinde fare olduğunu sanıp aldırılmazlar (Alptekin, 2002: 460).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Mehmet adlı kişi yolda çocukların eziyet ettiği köpek ve kediye çocuklara **ceviz** vererek çocukların elinden kurtarır (Özçelik, 2004: 292).

2.1.1.7.2. Fıstık

Yer fıstığı, Antep fıstığı, çam fıstığı gibi çeşitleri olan yemiş çeşidine denir.

İncelenen eserlerde fıstık, sadece bir masalda geçmiştir.

Elma Ağacı adlı masalda Keloğlan kılığına giren padişahın küçük oğlu kuyudan çıkardığı kızın isteklerini yerine getirmek için ustasından bir kilo **fıstık** ister. Daha sonra bu kız yine bir istekte bulunur. Bir elbise yapacaksınız dikişsiz iğnesiz olacak ve **fıstık** kabuğuna girip çıkacak der (Günay, 2011: 372).

2.1.1.7.3. Harnup

Şimdilerde daha çok keçiboynuzu olarak bilinen yemiş, Anadolu'da harnup olarak da bilinmektedir. Genellikle sıcak yerlerde yetişir.

İncelenen eserlerde sadece bir masalda geçmiştir.

Akıllı ve Akılsız Kardeş adlı masalda bir Keloğlan bir de akıllı oğlan varmış. Bunlar kardeşlermiş. Keloğlan dağlarda davar güdermiş. Kardeşi ise çiftçilik yaparmış. Keloğlan bir gün tekeleri otlatırken “**Harnuptan** bana da ayırın yoksa

hepinizi keserim.” der. Tekelerden bir tanesinin boynuzuna **harnup** takılmıştır. O teke hariç hepsini keser (Alptekin, 2002: 345).

2.1.1.7.4. İncir

Dutgiller familyasından olan incir, sıcak bölgelerde yetişir. İncirin sağlık için çok faydası bulunmaktadır.

İncelenen eserlerde incir, bir masalda geçmektedir. Siyah ve beyaz incirden bahsedilen bu masalda bir oğlan beyaz incir yiyince boynuzları uzar, siyah yiyince boynuzlar yok olur. Yani görüyoruz ki derdin devası yine kendindedir.

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli sihirli kesesi, sihirli keçesi ve sihirli düdüğü olan oğlanı sarhoş edip oğlanın elinden eşyaları alıp oğlanı dereye attırır. Oğlan uyanınca bir elma ağacından elma yer ve eşek olur. Ardından tekrar elma yiyince insan olur. Daha sonra bir incir ağacından **beyaz incir** yiyince boynuzları uzar, **siyah incir** yiyince boynuzları yok olur. Gidip Dünya Güzeli’nden intikam almak için bu meyvelerden verir ve saraydan kaçır. Daha sonra eşek hâlinde ve boynuzlu hâlinde kurtulmak isteyen Dünya Güzeli, oğlanla evlenir (Özçelik, 2004: 379).

2.1.1.8. DİĞER BİTKİLER

2.1.1.8.1. Çimen

Kendiliğinden yetişmiş çime çimen denir.

İncelenen eserlerde çimen, beş masalda geçmektedir. Çimenlerin geçtiği masalların ortak bir özelliği vardır. Masallarda bir kız yürüdüğünde altından çimenler bittiği şeklinde geçmektedir. Bu yönüyle çimen hem olumlu hem de olağanüstü bir özelliklerle karşımıza çıkmaktadır. Yeşil renk, her zaman olumlu bir şekilde anılır. Bu masallarda da çimeni olumlu özellik ile görmekteyiz. Ayrıca Nar Tanesi adlı masalda çimeni, gözlere sürüldüğünde gözleri görmeyen birinin gözlerini iyi eden şifalı bir ot olarak görmekteyiz.

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda biri çok fakir biri zengin iki kardeşten fakir olanın bir kızı olur. Bu kız yürüyünce altında **çimenler** bitirmiş (Sakaoğlu, 2002: 440).

Kül Eşek adlı masalda devlerin hilesiyle ağzına yılan kaçan kız bir su başında uyur kalır ve iki yılan konuşmaya başlar. Dışarıdaki yılan, kızın içindeki yılana çayır **çimene** çıkmasını söyler (Günay, 2011: 146).

Nar Tanesi adlı masalda annesi ölen bir kız, babasına komşu kadını almasını söyler. Babası istemez fakat kızının ısrarlarına dayanamaz alır. Bu kadın bir müddet sonra kızı evde istemez. Kocasından kızı dağ başına bırakmasını ister. Daha sonra kız başının çaresine bakar. Bir Beyoğlu bu kızla evlenir kadın bunu da öğrenince kızın doğurduğu bebeği babasına kestirip bıçağı kızın cebine koydurur. Bunun üzerine Beyoğlu, karısının gözlerini çıkarttırır ve ölen bebeği ile birlikte dağ başına bırakır. Burada kıza ve oğlana aslanlar bakar. Bir gün bir kuş gelir kadının yanında konuşur. Yanındaki **çimenlerden** gözüne sürerse iyileşeceğini söyler. Kadın da kuş dilinden anlanmış. Kuşun dediklerini yapınca gözleri açılır (Alptekin, 2002: 284).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda bir fakir karı kocanın bir kızı olur. Periler kadının doğumuna yardım eder. Bu kız yürürken bastığı yerlerde çayır **çimen** bitermiş (Alptekin, 2002: 332).

Gurbete Giden Gelin adlı masalda padişahın oğlu uzak bir ülkede gülünce yüzünde güller açan, ağlayınca gözlerinden inci mercan dökülen, yürüyünce bastığı yerde çayır **çimen** biten kıza âşık olur ve onunla evlenmek için yollara düşer. Fakat evlerindeki arap kız bu durumu kıskanır. Yolda gelirken kızıdan yemek ve su karşılığında gözlerini alıp ormana atar. Kızın yerine geçer. Kız dağda yürürken keçi kıza dadanır kız da onun sütünü içerek beslenir. Bir gün gökte konuşan iki güvercinin konuştuklarını duyar ve cebindeki gözlerini yerine koyar ve güvercinlerin tüylerini gözüne sürünce yeniden görmeye başlar. Yeniden görmeye başladığında sevincinden ağlayınca gözlerinden inci mercanlar dökülür. Onu gören bir çoban, kızı evine götürür. Padişah da atlarını halka bakmaları için dağıtırmış. Kız da çobandan bir at getirmesini ister. Bu at kızın çayır **çimenlerinden** yer ve iyice ahıra sığmaz olur (Özçelik, 2004: 423).

2.1.1.8.2. Hayat Otu

İncelenen eserlerde bir masalda hayat otu adında bir ot geçmektedir. Adından da anlaşılacağı üzere ölen bir insanı diriltmeye yarayan bir ottur. Bitkiler dünyasında tanımlanmış bir adını tespit edemedik.

Hayat Otu adlı masalda kendilerini büyüten avcının yanından ayrılan kardeşler bir yolda ayrılmaya karar verirler. Büyük kardeş bir şehre gelir. Bu şehrin dağında bir dev varmış ve her gün bir kız yemekteymiş. Bunu duyan büyük kardeş dağa çıkıp bu devi öldürüp kız ile evlenir. Dağdan inerken gece olur ve sabahleyin gitmeye karar verirler. Fakat gece bütün hayvanları sırayla nöbet bekleyecektir. İlk nöbet ayınındır. Herkesin yattığını görünce o da yatıp uyur. Bunu gören vezir kızı oğlanın dizinden uyurken kaçıtır. Oğlanın da başını keser. Hayvanlar uyanınca bu duruma çok üzülür. Tavşan hemen **hayat otunu** getirip oğlanın boynuna sürer. Oğlan tekrar dirilir. Hikâyenin sonunda ise karısı ile arasına kılıç koyup yattığını duyan küçük kardeşe kızıp boynunu keser. Hemen pişman olup **hayat otunu** sürüp kardeşini diriltir (Sakaoğlu, 2002: 429).

2.1.1.8.3. Maydanoz

Yeşillik olarak geçen maydanoz yıllık bir bitkidir. İnsan sağlığına çok faydası vardır. A, C ve K vitaminleri açısından çok zengindir.

İncelenen eserlerde maydanoz sadece bir masalda diğer yenilen yeşilliklerle beraber bahsedilmiştir.

Dallan Reyhanım Dallan adlı masalda fukara bir adamın güzel bir kızı varmış. Bu kız bahçelerine çiçekler, naneler, reyhanlar, **maydanozlar** ekermiş. Her sabah abdest alır. Bahçeye inermiş (Günay, 2011: 184).

2.1.1.8.4. Nane

Güzel kokulu, çok yıllı olan bu bitki neredeyse tüm bölgelerde yetiştirilmektedir. Nane, hem taze hem de kurutularak kullanılır.

İncelenen eserlerde nane, sadece bir masalda geçmektedir. Diğer yeşilliklerle beraber bahsedilmiştir.

Dallan Reyhanım Dallan adlı masalda fukara bir adamın güzel bir kızı varmış. Bu kız bahçelerine çiçekler, **naneler**, reyhanlar, maydanozlar ekermiş. Her sabah abdest alır. Bahçeye inermiş (Günay, 2011: 184).

2.1.1.8.5. Ot

İsmi, familyası bilinmeyen bitkilere genellikle ot denir.

İncelenen eserlerde ot, iki masalda geçmektedir.

Ateşkâr Oğlan adlı masalda padişahın kızını kaçıran ateş oğlanın peşine düşen kızın nişanlısını, ateş oğlan parçalara böler. Bunun üzerine oğlanın kız kardeşlerinin kocaları olan atmaca ve şahin diğer kuşları da toplayarak bu oğlanı diriltmek ister. Bir kuş gelir filanca dağdaki ağaçtan yedi tane çubuk, filanca dağdaki yeşil **ottan da** getirip burnuna tütündürmelerini söyler (Günay, 2011: 96).

Altın Saçlı Oğlanla Altın Saçlı Kız adlı masalda zamanında denize bırakılan kardeşler kendilerini büyüten anne ve babaları ölünce yalnız yaşamaya başlarlar. Bunların yaşadığını duyan üvey anneleri bunları öldürmek ister. Cadı karısı, kız yalnızken kızın yanına gidip “Falan yerde civil civil eden bir **ot** vardır. Kardeşin sana o **otu** getirsin de yalnız otururken canın sıkılmasın.” diyerek kızı kandırır. Kız da oğlan kardeşine küser ve o **otu** istediğini söyler. Oğlan kardeşi, **otu** getirmek için yollara düşer. **Ot**, peri padişahının bahçesindedir. Yolda gördüğü dervişin sözlerine uyar ve **otu** kız kardeşine getirir (Özçelik, 2004: 420).

2.1.1.8.6. Pamuk

İncelenen eserlerde pamuk, üç masalda geçmektedir.

Haramibaşı Ahmet adlı masalda otuz dokuz arkadaşını öldürdüğü için padişahın kızıyla evlenip ondan öcünü almak isteyen Ahmet, kızı bir meşeye götürür. Odunların üstüne yıkıp yakmak ister. Ancak kibriti düşmüştür. Ateş almaya karşı tepeye gider. Bu sırada eşiği ile oradan geçen Keloğlan kızın iniltilerini duyar. Keloğlan kira ile **pamuk** taşımaktadır. **Pamukların** bir kısmını indirir ve eşiğe kızı bindirip oradan kaçıtır (Sakaoğlu, 2002: 363).

Öksüz Kız adlı masalda üvey anne kızı yazıda eğirmesi için bir **pamukla** iş verir (Günay, 2011: 256).

Pamuk Kız adlı masalda bir kadının hiç çocuğu olmazmış. Bunun üzerine kadın hamile kaldım diye herkese yalan söyler. Karnına her gün **pamuk** koyar. Bebeğim oldu diye de **pamuk** çuvalı yapar. Sonra bu **pamuk** çuvalını gelin etmeye karar verir. Dünürçülere **pamuk** çuvalını götürürken peri kızları dua eder ve bu çuval çok güzel bir kız olur (Alptekin, 2002: 416).

Çıkırıkçı Fatma adlı masalda Çıkırıkçı Fatma, **pamuk** eğirmiş. Bir kişi gelip bu kadını öldürür ve incir ağacının arkasına atar. Padişahın oğlu ağacın altından onun seslerini duyar ve sese âşık olur (Alptekin, 2002: 419).

2.1.1.8.7. Reyhan

Halk arasında fesleğen adıyla da bilinen reyhan, hoş kokusu ile ünlüdür. Taze ve kurutulularak tüketilen bu bitki neredeyse Türkiye’de her bölgede yetişir.

İncelenen eserlerde bilinen manasıyla sadece bir masalda geçmektedir.

Dallan Reyhanım Dallan adlı masalda fukara bir adamın güzel bir kızı varmış. Bu kız bahçelerine çiçekler, naneler, **reyhanlar**, maydanozlar ekermiş. Her sabah abdest alır. Bahçeye inermiş. **Reyhanlara** su serper onlara şiirler söylemiş (Günay, 2011: 184).

2.1.1.8.8. Süpürge Otu

Diğer adı funda olan süpürge otu yaz kış yeşil kalabilen bir bitkidir. Bu bitkiden süpürge yapıldığı için adına süpürge otu denilmiştir.

İncelenen eserlerde süpürge otu, iki masalda geçmektedir. Bu masallarda bitki manasında kullanılmıştır.

Keloğlan ile Dev adlı masalda Keloğlan komşu kızları **süpürge otu** toplamaya götürür (Sakaoğlu, 2002: 371).

Hayat Otu adlı masalda iki kardeş varmış. Birinin işi süpürgecilik ötekinin işi ise çiftçilikmiş. Süpürgecilik yapan her gün çifte tüfek omzunda ormana gider, eşeğin sırtına yabancı **süpürgeleri** yükler çarşıda satarmış (Sakaoğlu, 2002: 429).

2.1.1.8.9. Zencefil

İncelenen eserlerde zencefil, bir masalda yer almaktadır.

Çemenderzade adlı masalda köylünün biri İstanbul'a çalışmaya gitmiş. Birkaç yıl sonra köyüne dönmek için yola çıkar ve kendisine bir merkep alır. Yolda yorulup merkebi kuşburnu dikenine bağlar. Uyandığında bakar ki eşek yok. Bağlandığı dalı koparmış çayırılıkta yayılmaya başlamış. Oradaki çobana İstanbul lehçesi ile eşeğinin nerde olduğunu sorar onu bir **zencefil** dalına bağladığını İstanbul lehçesiyle söyler. Çoban onun lehçesinden anlamayınca adama bir tokat atıp babasının diliyle konuşmasını söyler (Sakaoğlu, 2002: 506).

2.1.2. HAYVANLAR

Duygu ve hareket yeteneği olan, iç güdüleriyle hareket eden canlı yaratık (TDK, 2009: 869).

İnsanoğlu, yaratılışından itibaren yalnız değildir. İnsanlar, yaratılıştan beri hayvanlarla sürekli temas ve etkileşim hâlinde olmuşlardır. Teknolojinin, uygarlıkların ve tarımın henüz gelişmediği zamanlardan beri hayvanlar, insanların hem arkadaşı hem yardımcısı hem de aracı olmuşlardır. Eski zamanlarda avcılık yaparak hem geçimini sağlayan hem de yaşamlarını devam ettiren insanlar, bir süre sonra hayvanları evcilleştirerek kendilerine arkadaş ve yardımcı olmalarını sağlamışlardır. Böylelikle zorlandıkları işleri daha rahat yapar hâle gelmişlerdir. Örneğin; tarımı daha rahat yapmışlar ve göçebe yaşamları daha konforlu bir hâle gelmiştir. Üstelik savaşlardaki çevikliklerini de unutmamak gerekir (Tansü ve Güvenç, 2015: 2-14).

Altay Dağları ve çevresini yurt edinen Türkler uzun yıllar boyunca yerleşik hayata geçmemişler ve birçok bölgeye yerleşip iz bırakmışlardır. Bu sebeple Türkler birçok coğrafya, iklim ve hayvan çeşitliliğine şahit olmuşlardır. Fakat göçebe hayat süren Türklerin tarihi, hayat tarzı ve yaşayışı ile ilgili tam ve kesin bilgiler çok fazla değildir. Yaratılışın hikâyesi olan mitolojik hikâyeler bile çok geç dönemde kaleme alınmıştır.

Mitolojik hikâyelerin yaratılışla başladığını biliyoruz. Türk mitolojik hikâyelerinin birinde hiçbir şey yokken Tanrı Kayra Han'ın kendisine benzer kişi ile

suyun üzerinde kaz gibi uçtukları geçmektedir. Başka bir yaratılış mitinde Tanrı'nın beşinci gün balıkları ve kuşları yarattığı ve altıncı gün bazı hayvanlarla insanı yarattığını görmekteyiz. Bu iki mitin de ortak özelliği insanın yaratılıştan beri hayvanlarla münasebetinin olmasıdır. Türk yaratılış mitolojik hikâyelerinden birinde dünyanın üç balık üzerinde durduğu söylenmektedir. Ya da yeri boynuzları üzerinde olan bir öküzden de bahsedilmektedir.

Göktürk mitlerinde ise Türklerin dişi bir kurttan türediği geçmektedir. Türk mitolojisinde insanların kökeni ile ilgili başka fikirler de vardır. Kırgızların doğandan, Macarların kartal ve ördekten, Altay ve Sibiryâ mitlerinde de kartaldan türediklerini beyan eden mitler vardır. Ayrıca Türkler için kutsal olan geyiğin de türeyiş mitlerinde yeri vardır.

Türklerin hayvanlarla olan etkileşimini, oluşturdukları on iki hayvanlı Türk takviminden de anlayabiliriz. On iki yıla on iki hayvan ismi vermişlerdir.

Masallar yapısı ve türü itibari ile olağanüstü ve gerçeküstü olayları konu edinir. Hayvanların oldukça fazla yer aldığı masallarda hayvanların güldüğünü, kılığa girdiğini, konuştuğunu hatta insanlarla evlendiğini görürüz (Seyfeli, 2003: 42-52).

2.1.2.1. KUŞLAR

Kuşlar, hayvanlar âleminin özgürlük sembolüdür. Uçabiliyor olmaları oldukça önemli bir özelliktir. Wright Kardeşlerin ve Hezarfen Ahmet Çelebi'nin en büyük arzusu uçmaktır. İnsanların kuşlara bu kadar özenmesinin en büyük sebebi özgürlük, kısa zamanda istedikleri yere ulaşabilme ve uçsuz mavilikte kanat çırpma arzusudur.

İnsanlar doğada gözlemledikleri ve özlemini duydukları her şeyi insanlara aktarma eğilimi göstermiştir. Bu da edebiyattaki konu çeşitliliğinin sebeplerinden biridir. Gözlemledikleri ve özlemini duydukları kuşları inceleyen insanlar edebî eserlerde de kuşlardan bahsetmişlerdir. Bazen kuşlar bir âşığın simgesi olurken bazen de kötü hislerin temsilcisi ve simgesi olmuşlardır.

Masallar kuşlar açısından zengin bir türdür. İncelenen eserlerde toplam on altı kuş türüne rastlanmıştır. Ayrıca masallarda ismi verilmeden sadece “kuş” diye geçen

bölümler için de ayrı bir başlık açıldı. Masallar özelliği itibarı ile kuşların konuştuğu kahramanlara yardım ettiği bir edebî türdür.

2.1.2.1.1. Akbaba

Akbaba, gündüz yiyecek arayan yırtıcı kuşlardandır. Leş yiyen atmacagiller familyasındandır. İncelenen eserlerde sadece bir yerde geçmektedir. Masalda sözünü yerine getirmeyen müezzin, kartal yerine artık minarede hep akbaba görmeye başlar. Yırtıcılardan olan bu hayvan masalda olumsuz manada kullanılmıştır.

Padişah ile Veziri adlı masalda bir müezzinin sesine âşık olan peri padişahının kızı, kartala emir vererek müezzini yukarı çektirir. Peri padişahının kızı, müezzine kendisine kırk gün el sürmemesini söyler. Müezzin kırkıncı gün dayanamayıp kıza el sürünce bir kuşla onu geldiği yere götürür ve o günden sonra müezzin minarede hep **akbaba** görür (Özçelik, 2004: 472).

2.1.2.1.2. Atmaca

Atmaca, atmacagiller familyasından gündüz yiyecek arayan yırtıcı hayvanlardandır. Adını familyasından alır. İncelenen eserlerde sadece bir masalda geçmektedir. Atmaca kuşu burada insanın hayvan şekline bürünme motifi şeklinde kullanılmıştır.

Ateşkâr Oğlan adlı masalda bir babanın üç oğlu üç kızı vardır. Baba ölmeden oğullarına, kızlarına isteyen kimseye onları vermelerini söyler. Bir gün kapı çalar ve **atmaca kuşu** ortanca kızı istediğini söyler. Çeyiz getir verelim der küçük kardeş. Bir şeyler bulup getiren **atmaca kuşuna** büyük ve ortanca abinin gönlü olmasa da küçük kardeş verir (Günay, 2011: 96).

2.1.2.1.3. Bülbül

Bülbül, ötücü bir kuş türüdür. Fakat Bülbül deyince bizim aklımıza hemen sevgilisi güle inleyişi ve ötüşü ile aşkını âdeta haykırmakta olan bir kuş gelmektedir. Divan edebiyatında aşklarından en çok bahsedilen aşk kahramanları, gül ile bülbüldür. Rivayete göre bülbül, gülün aşkından yanıp tutuşmuş, gül ise bülbüle hiç yüz vermezmiş. Gülün rengi de eskiden beyazmış. Tomurcuk gülün açmasını

bekleyen bülbül, gülün aşkından yanıp tutuşurken gülün en üst dalında uykuya yenik düşüp uyumuş. Uyandığında ise gülün açıp başkasına yüz verdiğini görünce kendini yukarıdan aşağıya bırakıvermiş. Dikenler bülbülü parçalamış ve bülbül gülün dibinde can vermiş. O günden sonra da bülbülün kanı sebebiyle gül kırmızı açmaya başlamış. Divan Edebiyatının yaralı, umutsuz aşığı şiirlerde neredeyse hep bu şekildedir. Fakat masallarda durum aynı değildir.

İncelenen eserlerde bülbül dört masalda geçmektedir. Bülbül, masallarda hep gülle beraber ya da gülistanların içinde zikredilmiştir fakat bülbül ve gül aşkından hiç bahsedilmemiştir.

Avcı Mehmet adlı masalda padişahın kızını isteyene vermesi için üç vaadinden biri, devlerin kapısındaki **bülbülleri** sarayına getirmesidir. Avcı Hasan babasının arkadaşlarından biri olan yer dinleyeninin yardımıyla devlerin kapısındaki **bülbülleri** padişahın sarayına getirir (Sakaoğlu, 2002: 292).

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda kocasının yılan olmadığını ağzından kaçırarak padişah kızı ağlaya ağlaya odasına gider ve odasında konuşan **bülbül** ve gül görür (Sakaoğlu, 2002: 318).

İğci Baba adlı masalda bir İğci Baba vardır. Bunun gönlü üç kız kardeşe düşer. Bu kızları evdeki iğler daha güzel diye kandırıp mağaraya götürür. Orada bu kızları insan eti yemeye zorlar, kızlar yemeyince kendi parmağını keser ve yemelerini söyler. Büyük ve ortanca kız parmağını yemeyip atınca kızları kesip duvara asar. Küçük kız ise kediye yedirir. Böyle olunca İğci Baba parmağı yemediğini anlayamaz. Kızı mağaraya kapatır. Burada kıza keklik, tavşan ve kuzu eti getirir. Kız sıkıldığını söyleyince kıza kırk adet anahtar verir. Kırkinci odaya girmemesini söyler ancak kız girer burada güller, gülistanlar, **bülbüller** vardır (Günay, 2011: 108).

Terace Kızı adlı masalda çok fakir bir adam varmış. Kızı, bu adama bir gün padişahın iş istemesini söylemiş. Padişah ona göre işi olmadığını ancak bahçesi olduğunu, bahçesinde ağaçları ve küçük de bir evi olduğunu söyler. Eğer kabul edersen bu bahçıvanlık işini yaparsın der. Adam da kabul eder. Kız bu virane bahçenin her tarafını yemyeşil eder. Bahçede **bülbüller** ötmeye başlar (Günay, 2011: 127).

2.1.2.1.4. Cücük

Kuşların yavrusuna yörelere göre cücük; cülle, cülük, cücü denmektedir. İncelenen eserlerde beş masalda cücükten bahsedilmektedir.

Kuş Dili Bilen Şehzade adlı masalda **cücükleri** için kavga eden karga karı koca vardır. Bu anne karga **cücüğü** olduktan üç gün sonra kıtlık sebebiyle ülkeyi terk eder. Baba karga bu **cücüğe** bakar, besler. Anne bir süre sonra gelir ve bu **cücük** benimdir der. Baba karga onları terk ettiğini ve **cücüğü** vermeyeceğini söyler. Bunu padişaha sorarlar ve **cücüğün** babasının hakkı olduğuna karar verilir (Sakaoğlu, 2002: 459).

Şah Meran'ın Yüzüğü adlı masalda fakir kadının oğlu bir gün dağdan dönerken çocukların köpek yavrusunu öldürdüklerini görür. Çocuklar ona köpeğin tavuk **cücüklerini** kaçırdığını söylerler. Oğlan çocuklara para verir ve ellerinden köpeği alıp eve getirir (Günay, 2011: 331).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın küçük oğlu devi öldürmek istediği kuyunun içinde hapis kalır. Burada bir gün bir çınar ağacının altında yatar. Orada bir kuş yuvası olduğunu görür. O kuş yuvasına giden ve kuşun **cülüklerini** yemek isteyen bir yılan görür, çekip o yılanı vurur (Alptekin, 2002: 292).

Çirkini Güzel Yapma adlı masalda padişah fırıncıya “Ateş yanmadan su görmeden ekmek pişireceksiniz.” diye emir verir. Bunun üzerine adam sepetin üzerine oturur ve padişah geldiğinde yumurtaların üstünde cik cikler ve padişaha tavuksuz **cülle** çıkmayacağı gibi ateşsiz susuz ekmek yapılmayacağını gösterir (Alptekin, 2002: 303).

Dünya Güzeli adlı masalda kuş dilinden anlayan padişahın oğlu iki tane **cücünün** Dünya Güzeli’nden bahsettiklerini duyunca Dünya Güzeli’nin peşine düşer (Alptekin, 2002: 423).

2.1.2.1.5. Guguk Kuşu

Guguk kuşu, genellikle Avrupa kıtasında yaşayan bir kuş türüdür. Bilinen en ünlü özelliği; yumurtladıktan sonra yumurtalarını başka kuşların yuvasına bırakmasıdır. İncelenen eserlerde guguk kuşu sadece bir masalda geçmektedir. Bu masalda guguk kuşu sesiyle öne çıkmaktadır.

Keloğlan ile Köse adlı masalda Keloğlandan kurtulmak isteyen Köse, annesine ağaca çıkmasını ve Keloğlan geldiğinde **guguk kuşu** gibi ötmesini söyler. Keloğlan geldiğinde kuş ötüşünü duyunca “Vakitsiz öten kuşu keserler.” deyip tüfeğini doğrultup Köse’nin annesini vurur (Sakaoğlu, 2002: 527).

2.1.2.1.6. Güvercin

Evcilleştirilen ilk kuş olarak bilinen güvercinin Türkiye’de yaklaşık 300’e yakın türü olduğu bilinmektedir. Adını da familyasının ismi olan güvercingiller familyasından almıştır. Hızlı ve uzun süre uçabilen bu kuşların değişik ırkları bulunmaktadır. Taklacı, dalıcı, makaracı ve dönücü gibi gruplara ayrılırlar. Güvercinleri Türkiye’de hobi olarak yetiştiren çok fazla insan vardır (Yılmaz ve Boz, 2012: 45).

Güvercin Türk mitolojisinde önemli bir yere sahiptir. Güvercin, mitolojik hikâyelerde ruhun simgesi olarak geçmektedir. Ayrıca Türk-İslam düşüncesinde güvercin bolluk, bereket, muhabbet simgesi olarak da görülmektedir. Güvercinin yuvasının bozmanın yuva bozacağı inancı vardır.

Güvercinler geçmiş zamanlarda haberci kuş olarak da kullanılmaktaydı. Birbiriyle iletim kurmak isteyenler mesajlarını güvercinlerin ayağına bağlayıp gönderirlerdi. Ayrıca beyaz güvercin ise neredeyse tüm dünya tarafından barış ve aşkın simgesi olarak bilinmektedir.

İncelenen eserlerde güvercin on altı masalda yer almaktadır. Bu masallarda güvercin, genellikle kuş donuna girmiş bir insanı temsil etmektedir. Ya da masalda yaşanan olaylardan sonra kuş donuna girip kaçan insanları temsil etmektedir. Masallarda bazı yerlerde güvercinler konuşmaktadırlar.

Ahmet Ağa adlı masalda yılan kocasının sırrını dayanamayıp kadınlara söyleyen kızın kocası **güvercin** olup uçar (Günay, 2011: 232).

Sıçan Çocuk adlı masalda çocukları olmayan bir aile bize bir çocuk ver nasıl verirsen ver diye dua eder. Onların da sıçan çocukları olur. Bu sıçan çocuk biraz büyüyünce padişahın kızını ister. Padişahın vaatlerini yerine getirir ve kızı alır. Ancak kız sıçanı görünce tekmeyi vurur sıçan **güvercin** olup uçar (Günay, 2011: 259).

Kara Üzümlü Hokkası adlı masalda büyük ve ortanca kardeşi öldürmek isteyen derviş, küçük oğlanı da öldürmek ister ancak küçük oğlan onu denize atar. Denizden çıkan derviş bir küpe saklanır. Oğlanların kız kardeşi de dervişe âşık olur. Derviş keklik ve **güvercin** kızartır. Beraber yerler. Bundan bir çocuğu olur. Derviş bir gün plan yapar. Zehirli bir keklik kızart sen yeme, sen **güvercin** ye kardeşin keklikleri yesin zehirlensin der. Ama çocukları bu durumu dayısına haber eder. **Güvercini** oğlan yer, kekliği de kız kardeşine yedirir (Günay, 2011: 328).

Gülükân adlı masalda kardeşi av kuş etmeye çıkınca kız kardeşin yanına da peri kızları gelir. Onunla oynarlar. Oğlan gelince **güvercin** olup uçarlar (Günay, 2011: 343).

Aslan Ali adlı masalda padişah geçmiş zamanda doğarken ortadan kaybettiği oğlu Aslan Ali'nin kahramanlıklarını duyup oğlu olduğunu bilmeden onu yanına alır. Ardından oğlan padişahın üç oğlu ile beraber denize yıkanmaya gider. Orada üç tane kız olduğunu görürler. Onların çamaşırlarını alıp vermezler. Fakat kızlar bunları kandırır. Çamaşırları alıp **güvercin** olur kaçarlar. Giderken kendilerini Gavur Dağı'nda bulabileceklerini söylerler (Alptekin, 2002: 316).

Kuş Şahı adlı masalda padişah peşine düştüğü geyiği ararken Hoca Tarzan adlı birinin peşine takılır ve beraber Gevher Dağı'na giderler. Orada oğlan gevherleri aşağı yuvarlamış. Adam onları toplayıp oğlanı da orada bırakıp gitmiş. Orada kafası kuş, vücudu insan biriyle karşılaşır. Bu kişi kuşların padişahıdır. Oğlana kırk oda anahtarı verir. Kırkinci odaya kendisi gelene kadar girmemesini söyler fakat oğlan dinlemez girer. Burada bir bağ içinde üç **güvercin** görür. Bunlar peri padişahının kızlarıymış. Havuzda eğlenip sonra kuş olup uçarlarmış. Oğlan bunun birinin gömleğini alır saklar. Onunla evlenir fakat kız sakladığı yerden gömleği bulup giyer ve kaçar (Alptekin, 2002: 372).

Hırızmalı Güzel adlı masalda padişahın oğlunun gözleri çıkarılıp kuyuya atılır. Bunun üzerine **güvercin** kanadının kanı oğlanın gözlerine sürülür ve oğlanın gözleri açılır (Alptekin, 2002: 384).

Padişahın Oğlu ile Hizmetkârı adlı masalda padişahın oğlu rüyasında bir peri kızını görür. Padişahın oğlu hizmetçileri Musâ ile kızını aramaya çıkarlar. Bir mağaraya varırlar. Musâ kuş dili bilmektedir. Bu mağaraya gelen iki **güvercinin** söylediklerini dinler ve peri padişahının kızlarının nerede olduğunu öğrenir. Oğlanı uyandırır yola

çıkarlar. Daha sonra padişahın oğlu ölür. Musâ yine o mağaraya gider ve padişahın oğlunun nasıl dirileceğini **güvercinlerden** öğrenir (Alptekin, 2002: 394).

Padişahın Kırk Oğlu adlı masalda padişahın kırk oğlu dinlenmek için vardıkları bir çayırılık yerde bir cüce ile karşılaşır. Cüce otuz dokuz oğlanı bırakır en küçüklerini bırakmaz. Çünkü ona bir görev verir. Kralın kızını ona getirmesini ister. Kralın kızını türlü zorluklardan geçerek alan oğlan, kıza onu cüceye götürdüğünü söyler ve kız cüceye varmak istemez. Kız remil atarak cücenin canının bir mağaradaki koyunun karnındaki **güvercinde** olduğunu görür. Oğlan o koyunu bulur ve **güvercini** öldürür (Alptekin, 2002: 401).

Dünya Güzeli adlı masalda padişahın oğlu kuş dilinden anlarmış. Hurma ağacına gelip konan kuşların Gülperi isimli bir kızıdan bahsettiklerini duyup Gülperi'nin peşine düşer. Gülperi peri kızıdır. **Güvercin** kılığında gelir. Havuza girerken insan olur. Üç kız kardeşiyle havuza girerken oğlan kızın gömleğini alır. Dilini dilime değdir gömleğini vereceğim der. Dilini diline değdirince kız oğlanın olur (Alptekin, 2002: 423).

Hibari adlı masalda çocukları olmayan bir karı kocanın bir müddet sonra çocukları olur. Bu kız çok güzel bir kızmış. Bu kız evin damında otururken bir **güvercin** gelir kızın gergefini alır kaçar. Daha sonra gelmeye devam eder ve kız da **güvercine** âşık olur. Kız **güvercini** bulmak için yollara düşer ve bulur. Evlenirler. Oğlan yaşadığı yerde kızı görürse öldürecekler diye onu anne ve babasının evine götürür. Fakat oğlan anne ve babasından beddua almıştır. Anne ve babası torunlarını görünce beddualarını geri alırlar (Özçelik, 2004: 325).

Yılan Adam adlı masalda padişah bir gün ava gider ava gittiği gün bir taşın altından yılan yavruları çıkınca çocuğunun olmadığı aklına gelir ve Allah'a gelir. Padişah, Allah'a "Bana bir evlat ver de istersen yılan olsun." der. Bu sırada padişahın duaları kabul olur. Padişahın hanımı hamile kalır. Fakat doğumunu kimse yaptıramaz. Padişah, ebeleri cellat ettirir. Bir analık üvey kızından kurtulmak için "Benim kızım doğum yaptırır." der. Kız, annesinin mezarı başında ağlar, yardım ister. Annesi ona neler yapması gerektiğini söyler. Daha sonra yılanı doğurtur. Padişahın isteği ile yılanı okutur ve daha sonra yılan ile evlenir. Fakat bu yılan sihirlidir. Yine annesinin yardımını ile gerdek gecesi oğlan derisinden soyunur. Kız da derisini ateşe atar. Kızın üvey annesi kızın kocasının yakışıklı bir delikanlı olduğunu

duyunca gelir kızına bir yüzük takar ve kızı zehirleyip kaçır. Bunun üzerine karısını gören oğlan çok üzülür gece boyunca ağlar. Sabah olunca sarayın bahçesine çıkar. Çiçekler arasında üç **güvercinin** konuşmalarını duyar. **Güvercinler**, yüzüğün zehirli olduğunu ve kendi tüylerinden kıza sürerse kızın iyileşeceğini konuşmuş. Oğlan bunları anlar ve hemen karısına koşar (Özçelik, 2004: 335).

Yiğit Çoban adlı masalda bir çoban kurdun kuşun dilini bilirmiş. Koyunları ile dağ, taş dolaşmış. Bir gün koyunları bir ağacın altına yatırır kendisi de başka bir ağaç gölgesine yatar. Ağaca biri ak biri kara iki **güvercin** gelir. Çoban, **güvercinlerin** konuşmasını dinlemeye başlar. Kuşlar, padişahın oğlu gerdeğe girdiğinde batıdan bir yılanın gelip sokacağını, doğudan bir ejderhanın gelip onu yiyeceğini ve kuzeyden bir kurdun gelip onu parçalayacağını söyler. Oğlan, bunu duyunca yola çıkar. Saraya vardığında yılanı keser, ejderhayı öldürür ve kurdu da öldürüp kurdun dişini cebine koyar. Sabah olunca **güvercinler** şehzadenin camına vurur. Şehzade babasına çobanı şikâyet edince padişah, çobana seni aslanlarıma yedireceğim diye söyler (Özçelik, 2004: 354).

Akıllı Çoban ile Padişah adlı masalda padişahın karısını bir arap kaçıtır. Padişah derdini unutmak için dağlarda gezmeye, çobanın kavalını dinlemeye başlar. Bir gün dağda gezerken bir geyik izine rastlar. Geyik izini takip eder karısının bulunduğu kulübeye gider. Daha sonra karısını kaçıran arapın canının Kafdağı'nda bir ejderhanın karnındaki iki **güvercinde** olduğunu öğrenince dağları tepeleri aşarak Kafdağı'na gider. Ejderhayı bulur ve iki **güvercini** serbest bırakınca arap ölür (Özçelik, 2004: 394).

Gurbete Giden Gelin adlı masalda padişahın oğlu uzak bir ülkede gülünce yüzünde güller açan, ağlayınca gözlerinden inci mercan dökülen, yürüyünce bastığı yerde çayır çimen biten kıza âşık olur ve onunla evlenmek için yollara düşer. Fakat evlerindeki arap kız bu durumu kıskanır. Yolda gelirken kızıdan yemek ve su karşılığında gözlerini alıp ormana atar. Kızın yerine geçer. Kız, dağda yürürken keçi kıza dadanır kız da onun sütünü içerek beslenir. Bir gün gökte konuşan iki **güvercinin** konuştuklarını duyar ve cebindeki gözlerini yerine koyar ve **güvercinlerin** tüylerini gözüne sürünce yeniden görmeye başlar (Özçelik, 2004: 423).

Kaygısız Ev adlı masalda bir adam karısını sürekli dövmüş. Kadın, bir gün dayanamaz senden zengin Avcı Mukeşşa var deyince adam atına atlar, Avcı Mukeşşa'yı bulmaya gider. Avcı Mukeşşa'yı bulur. Avcı Mukeşşa ona başından geçenleri anlatır. Karısının onun atını alarak her gece köyün ağası ile seviştiğini ve adamın ağayı öldürdüğünü karısının kendisini eşek yaptığını adamın ise daha sonra kadını katır yaptığını anlatır. Adam da karısının kıymetini anlar ve eve dönüp Avcı Mukeşşa'nın verdiği bileziği karısına takınca karısı **güvercin** olur uçar (Özçelik, 2004: 436).

2.1.2.1.7. Horoz

Horoz kümeste yaşayan bir hayvandır. Sabahları güzel ötüşü ile insanları uykudan uyandırması ile bilinmektedir.

Proto-Türk ya da Hun devrine ait Pazırık Kurganları'ndan çıkarılan eserlerde karşımıza çıkan horoz ve tavuk figürleri kötü ruhları kovan koruyucu bir simgeydi (Çoruhlu, 2012: 171).

Horoz, incelenen eserlerde on dokuz masalda geçmektedir. Bu masallarda, olağanüstü özellik gösterip konuştuğu görülmektedir ve genellikle normal kuş özellikleri ile masalarda yer almıştır.

Keloğlan ile Dev adlı masalda Keloğlan, süpürge otu toplamaya götürdüğü komşu kızlarını arkadaşı olan devin meşesine götürür. Geceyi bu meşede geçirirler. Ancak dev bunları yemeye karar verir. Uyudunuz mu diye sık sık sorar. Keloğlan **horoz** ve kazların sesinden uyuyamadıklarını söyler. Dev hemen gidip **horoz** ve kazları keser (Sakaoğlu, 2002: 371).

Ecel Ecayip adlı masalda padişahın kızını almak için yollara düşen baba oğul bir çeşme başında dururlar. Baba yorgundur ve bir of çeker. Çeşmeden bir sihirbaz çıkar. Bu sihirbaz oğlanı içeri alarak ona sihirbazlık öğretir. Bir müddet sonra oğlanın babasına senin bu oğlun hiçbir şey öğrenemedi diyerek onu geri verir. Babası ile oğlu yine yollara düşerler. Oğlan sihirbaza yalan söylemiştir. Sihirbazlıklar öğrenen oğlan para kazanmak için bir tilki kılığına girer. Tilkinin öğrencisi olduğunu fark eden sihirbaz da tazı olup oğlanın peşine düşer. Bunun üzerine tilki, gül olup padişahın kucağına düşer. Sihirbaz tekrar insan kılığına girip padişahın gülün

kendine ait olduğunu söyleyip tam alacakken gül darı olur. Bunu gören sihirbaz **horoz** olup darıları yemeye başlar (Sakaoğlu, 2002: 381).

Gelin Kaynana adlı masalda karısının günden güne zayıflayıp hiç gülmediğini gören kocası bu hâlini bir arkadaşına anlatır. O da eve bir **horoz** almasını tüylerini yolup odaya bırakmasını söyler. Arkadaşı, “Karın eğer gülerse karın âşıktır gülmezse açtır der.” (Günay, 2011: 86).

Zülfü Mavi adlı masalda kendi çocuklarını tanıyamayan padişahın oğluna çocuklarının kendi çocukları olduğuna inandırmak isteyen Zülfü Mavi, padişahın gözlerinin önünde bir avuç altın arpa serper bir de altın **horoz** koyar. **Horoz**, arpayı yemeye başlayınca. Hiç altın **horoz** altın arpa yer mi? Hiç insan evladı köpek eniği ile pisik eniği doğurur mu diyerek çocukların onun çocukları olduğunu söyler (Günay, 2011: 178).

Keloğlan adlı masalda Keloğlan, dağdan getirdiği odunları indirirken annesi bilmeden Keloğlan’ın kafasını yarar. Keloğlan buna kızar ve **horozunu** kucaklayarak evi terk eder (Günay, 2011: 212).

Hırsız adlı masalda bir kadın varmış. Kadının kocası ölmüş. Bu adamdan olan çocuğu da büyümüş ve hırsız olmuş. Oğlan herkesin her şeyini çalarmış hatta fukaraların **horozunu** bile çalarmış (Günay, 2011: 296).

İsfahan Padişahının Üç Oğlu adlı masalda padişahın üç oğlunun her şeyi bilmeleri üzerine saraya üç oğlanı getirip ardından dolaba **horoz** koyup dolapta ne olduğunu sorarlar. Oğlanlar dolapta **horoz** olduğunu söylerler (Günay, 2011: 301).

Elma Ağacı adlı masalda deve tellal, **horoz** berber iken bir padişah varmış (Günay, 2011: 372).

Tilkinin Hacca Gitmesi adlı masalda boyacının suyunu tilkinin üzerine dökmesi üzerine güneşte rengi değiştiği için erişkin olduğunu sanıp yollara düşer. Yolda kendisine arkadaş olan keklik, hububuk kuşu ve **horozu** yemek ister. **Horoz** ve kekliği yer ancak hububuk kuşu kendisini yiyemeyeceğini söyleyip oyun ederek tilkinin elinden kurtulur (Alptekin, 2002: 216).

Nar Tanesi adlı masalda annesi ölen bir kız, babasına komşu kadını almasını söyler. Babası istemez fakat kızının ısrarlarına dayanamaz alır. Bu kadın bir müddet sonra kızı evde istemez. Kocasından kızı dağ başına bırakmasını ister. Babası kızı odun kesmeye diye kandırıp dağa götürür. Akşama doğru kız babasının kendisini

bıraktığını anlayınca aşağıda ya duman tüten ya da **horoz** öten yere gitmeye karar verir (Alptekin, 2002: 284).

Yusufçuk adlı masalda babalarının kendilerini ormanda bırakıp kaçması üzerine iki kardeş yalnız kalır. Oğlanla kız ormanda rezil olurlar. Oğlan çok susar ve su içmek ister. Fakat kız kardeşi oğlanın içeceği suyun öküz sidiği olduğunu ve içmemesini söyler. Oğlan dayanamaz içer ve oğlan öküz olur. Kız bunun boynuna ip bağlar ormanda **horoz** öten bir eve doğru giderler. Orada da cadı karısı bu öküzü yemek ister fakat kız, öküzüm kesilme, öküzüm yüzölme, öküzüm boğazında kalsın deyince öküz cadı karısının boğazında kalır ve kadın ölür. Oğlan ve kız Allah'a dua ederler. Oğlan bir taş olur kız da yusufçuk olur (Alptekin, 2002: 465).

Zilli Tilki adlı masalda bir tilki bir çam ağacına bir zil asar ve bir zaman geçtikten sonra zilini almaya geldiğinde zilinın yukarılara kadar çıktığını görür çünkü ağaç büyümüştür. Bunun üzerine çobandan ağacı kesmesini ister fakat çoban ağacı kesmez. Çobana kızan tilki gidip kurda çobanın koyunlarını yemesini söyler. Fakat kurt koyunları yemez. Ardından köpeğe gidip kurdu boğmasını ister fakat köpek kurdu boğmaz. Sonra bir eve gidip adamdan eşini dövmesini ister. Adam eşini dövmeyince adamın sakalını ateşle tutuşturur. Bunun üzerine adam kadını döver. Köpek kurda girer, kurt koyunları yer, çoban da çamı devirir. Bunun üzerine kafasına kozalak düşer ve dağın yıkılıp geldiğini zanneder ve kaçmaya başlar. Tilkiyle beraber tavşan, eşek, **horoz** ve köpek de gelir (Alptekin, 2002: 475).

Ayağına Diken Batan Horoz adlı masalda bir **horoz** varmış. Bu **horoz** çok kendini beğenmiş bir **horozmuş**. Bir gün ayağına diken batar ve dikenini fırıncıya çıkarttırır. Fırıncıya dikenini atmamasını gelip alacağını söyler. Fakat fırıncı **horoz** gecikince dikenini atar (Özçelik, 2004: 285).

Yarım Horoz adlı masalda bir **horoz** küllükte eşinirken bir altın bulur. Bu altını da bir beyin oğlu elinden alır. Bu altını geri almak için yola düşen **horoz** yolda sel ve aç bir kurdu yutar. Beyoğlu **horozu** altını vermemek için **horozu** önce ateşe attırır. **Horoz**, karnındaki seli çıkarıp ateşi söndürür. Ardından katırların arasına atarlar bu defa da karnından aç kurdu çıkarır. Aç kurt bütün katırları yer. Beyoğlu, **horozdan** kurtulamayacağını anlar ve altını **horozu** verir (Özçelik, 2004: 287).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda bir kadın kız evladı olması için dua eder. Allah, bu kadına bir kız evlat verir. Bir gün ahıra girdiklerinde atın bir bacağı olmadığını

fark ederler. İkinci gün diğer bacağı sonraki gün kuyruğu derken ata ne olduğunu anlayamazlar. Bunun üzerine üç erkek kardeş ahır gözetlemeye başlar. Büyük ve ortanca uykuya yenik düşer ve uyurlar fakat küçük kardeş parmağını kesip tuz basıp bekler. Küçük kız kardeşlerinin ahıra gelip atın kafasını yediğini görünce çok şaşırır. Gelip annesine durumu anlatır. Kadın, kızından vazgeçmeyince küçük oğlan evi terk eder. Bunun üzerine kız annesi ve erkek kardeşleri dâhil her şeyi yer. Sadece evin total **horozu** kalır o da damdan dama atladığı için yakalayamaz (Özçelik, 2004: 358).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun çocuklarının hâlâ yaşadığını duyan üvey anne kızının yaşadığı saraya gelir ve kılık değiştirerek kızının hamamına girer. Kızından kendisini yıkamasını ister. Kızı yıkarken kızının yüzüne sabun sürerek kızını denize atar. Kızını da bir yunus balığı yutar. Daha sonra üvey anne ceylan olan erkek kardeşini öldürtmek ister fakat ceylan Beyoğlu'ndan kendisini deniz kenarında öldürmesini ister. Orada Beyoğlu ceylanın kız kardeşiyle konuşmalarını duyunca adamlarına haber verir ve deniz kenarında yunus balığına nar atınca yunus balığı deniz kenarına gelir ve yunus balığını öldürtüp karısını kurtarır. Evin **horozu** kızın kurtulduğunu bilince durup durup “Fatma ablam geliyor.” diye ötermiş (Özçelik, 2004: 372).

Altın Saçlı Oğlanla Altın Saçlı Kız adlı masalda vaktin birinde beyin çocuğu olmamış. Bey, çocuk istediği için üç defa evlenmiş. Üçüncü hanımından altın saçlı bir oğlanla bir kızı olunca diğer eşleri bu durumu kıskanıp çocukları bir denize bırakırlar. Çocukların yerine kedi ve köpek enikleri koyarlar. Dağ başında yaşayan balıkçılık yapan bir karı koca denizde sandığı görünce sandığı çekip çıkarır. Çocukları görünce sevinirler, çocukları büyütürler. Daha sonra bu oğlan büyür ve peri padişahının kızıyla evlenir. Peri padişahının kızı, oğlana gerçekleri anlatır. Gerçekleri öğrenen bey annesinin gübrelerin içinden kaçırın oğlunun evine gelir. Peri gelini beyin gözlerinin önünde bir **horoz** keser ve önüne darı serper. Bey “Ölü **horoz** darı yer mi?” deyince insanoğlu köpek ve kedi eniği doğurur mu diye cevap verir ve bey gerçekleri anlar (Özçelik, 2004: 420).

Nohut Oğlan adlı masalda bir karı kocanın hiç çocukları olmamış. Kadın bir gün nohut pişirirken Allah'a kendisine çocuk vermesi için yalvarınca nohutların hepsi çocuk olur. Çocuklar evdeki tüm yemekleri yiyip bitirince kadın sinirlenir

çocukları ocağa süpürür. Fakat bir tane nohut çocuk kalmıştır. Kadın üzülünce annesine “Ben buradayım anne.” diye seslenir. Bu nohut oğlan babasına götürdüğü yemekleri yer. Daha sonra babasının öküzünün kulağına girerek öküzün hareket etmesini engeller. En sonda bir **horozla** köpeği evin önüne bağlar. Bu **horoz** annesinin gözünü oyar köpek de bacağını ısırınca köylüler nohut oğlanı önce yakar sonra köy odasına kapatırlar (Özçelik, 2004: 442).

Ese ile Köse adlı masalda bir köse değirmenci varmış. Gelenin buğdaylarını alıp öğütür fakat yalanlar uydurarak buğdayları vermezmiş. Ese, Köse’den intikam almak ister ve en inandırıcı masalı kim söylerse onun buğdayları alacağını söyler. Köse, tarlaya bir bostan ektiğini içinde kabak büyüdüğünü ve bu kabağın bir tarafından ahır bir tarafından samanlık çıktığını söyler. Ese de bu masalın üzerine dağda sürülerini kaybettiklerini, koyunlarını aradıklarını fakat bulamadıklarını söyler. Babasının al **horozla** bir gem takıp sürüyü aradığını söyler. **Horozla** sürüyü bulduklarını söyler. Daha sonra **horozun** sırtına arpa ektiklerini ve o ektikleri yerde delikten bir tilki çıktığını anlatır (Özçelik, 2004: 459).

2.1.2.1.8. İbibik

Hüdhüd, hububuk, baltalı gibi isimlerle anılan İbibik kuşu, incelenen eserlerde sadece bir masalda geçmektedir. Masalda ibibik kuşu “hububuk kuşu” olarak geçmektedir ve kendisini ve arkadaşlarını yemek isteyen tilkinin elinden akıllılık ederek kurtulur.

Tilkinin Hacca Gitmesi adlı masalda boyacının suyunu tilkinin üzerine dökmesi üzerine güneşte rengi değiştiği için erişkin olduğunu sanıp yollara düşer. Yolda kendisine arkadaş olan keklik, **hububuk kuşu** ve horozu yemek ister. Horoz ve kekliği yer ancak **hububuk kuşu** kendisini yiyemeyeceğini söyleyip oyun ederek tilkinin elinden kurtulur (Alptekin, 2002: 216).

2.1.2.1.9. Karga

Sesleri, siyah renkleri ile insanların aklına ölümü, kötü hisleri ve kötü olayları getiren kargalar insanlar tarafından genellikle uğursuz olarak nitelendirilmişlerdir.

Karga, birçok toplumun mitolojisinde yer almaktadır ve eski zamanlarda din adamlarının karga şekline girmesi sıklıkla görülen bir durumdur.

Karganın geldiği yere uğursuzluk geleceği düşüncesi de Türk kültüründe oldukça yaygın bir durumdur. Fakat Türk mitolojisinde başlarda karga kötü ve uğursuz bir hayvan olarak bilinmezdi. Yaratılış mitlerinde Tanrı insan vücudunu yarattıktan sonra ona can vermek için Kara Han'a bir kuzgun göndermiştir. Kur'an-ı Kerim'de de Maide (27-32) suresinde kardeşini öldüren Kabil, Habil'in cesedini ne yapacağını bilemeyince Allah, bir karga gönderir ve karga toprağı eşeler ve cenazeyi oraya gömer. Görülüyor ki; çok eski dönemlerde karga olumlu bir kuştur fakat sonra dilimizde bulunan "Kılavuzu karga olanın burnu pislikten kurtulmaz." Ya da "leş kargası" gibi ifadeler kargaya bakış açısının değiştiğini göstermektedir (Demirdağ, 2017: 13-14).

İncelenen eserlerde karga, sekiz masalda geçmektedir. Masallarda da normal bir kuş olarak geçmesinin yanında onun sesinin uğursuzluk getireceğinden bahsedilmekte ve akıllı ve üçkâğıtçı bir kuş karakteri olarak geçmektedir.

Bitle Pire adlı masalda pirenin ölümü üzerine saçını başını yolan bitin acısına ortak olmak için **karga** da tüylerini döker (Sakaoğlu, 2002: 274).

Kuş Dili Bilen Şehzade adlı masalda padişahın bahçesine üç tane **karga** tebelleş olur. Padişah nereye giderse **kargalar** onu takip eder. Buna kızan padişah kuş dilinden anlayana dünyalığını vereceğini söyler. Bunun üzerine denize atılan oğlunu da fakir bir aile evlat edinmiştir. Bu oğlan bunu duyup saraya gidip **kargaların** ne söylediğini padişaha söyler (Sakaoğlu, 2002: 459).

Tarakta Saklanan Dost adlı masalda padişahın oğlu kadınlara güvenmediği içi büyük bir hisar yaptırır. Her gün sabah saraya gelir işi bittikten sonra akşam hisara gelir. Bir gün bu padişahın oğlu ormana kuş ve keklik avlamaya çıkar. Bu sırada **kargalar** ötemeye başlar. **Kargalar** öttüğünde kötü bir şeyler olacağını bilen padişahın oğlu kılıcını çekip etrafa bakınmaya başlar (Sakaoğlu, 2002: 488).

Keloğlan adlı masalda Keloğlan, davarını yiyen kurdu bulmak için yola çıkıyor. Gittiğinde davarından bir parça et koparan **kargayı** görüp yakalıyor. Karısına davarlarını yiyen kurdu bulduğunu söylüyor. Karısı kızınca **kargayı** satmak için yollara düşüyor. **Kargayı** her şeyi bilir diye "Hacı Bilen" ismiyle satıyor (Günay, 2011: 196).

Allah'ın Belası adlı masalda çoban, Allah'ın Belasını at üstünde görür ancak **karga** mı insan mı olduğunu bilemez. Yanına çağırınca görür ki kendi bir karış boyu iki karış (Günay, 2011: 206).

Bitle Pire adlı masalda pire ölünce arkadaşı **bit** ağlamaya başlar. Bitin ağladığını gören **karga da** elma ağacının başına çıkar ve tüylerini döker (Alptekin, 2002: 472).

Öküzün Alası adlı masalda bir çiftçinin öküzünün alasına heveslenen tilki, çiftçiden kendisine de ala yapmasını ister. Çiftçi de ateşi yakıp tilkiye ala yapar. Tilki sürüne sürüne dağa gider. **Karga**, tilkiye ne olduğunu sorduğunda tilki çiftçinin yaptıklarını anlatır. **Karga**, tilkinin intikamını almak için çiftçinin tarlasına gider. Fakat buğdayları yer yer doyar. Çiftçi de gelip **karganın** bacaklarını ayırır (Özçelik, 2004: 288).

Keloğlan ile Hamamcı adlı masalda Keloğlan ile annesinin buğdaylarını çalan **kargalar**, Keloğlan'a bir eşek verir. Eşeğe "işe eşeğim, işe." deyince eşek altın doldurmuş. Bu eşekle hamama giden Keloğlan hamamcının eşeği fark etmesi üzerine eşeğini hamamcıya kaptırır. Daha sonra **kargalar** Keloğlan'a bir sofra verir onu da hamamcıya kaptıran Keloğlan'a **kargalar**, en son bir tokmak verir (Özçelik, 2004: 383).

2.1.2.1.10. Kartal

Kuşlar içinde en yüksekten uçan, göklerin kralı, atmacagiller ailesinin en büyük kuşu olan kartal, gündüz yırtıcı kuşlarından. Geçmiş yıllardan şimdiye kadar birçok devlet ve uygarlığa simge ve esin kaynağı olmuştur.

Türklerde kartalın önemli bir yeri vardır. Türk devletleri ve boyları kartal simgesini çokça kullanmışlardır. Çünkü kartal gücün, hızın ve hâkimiyetin simgesidir. Göktürk ve Uygur devletlerinde kartal, koruyucu ruhların ve adaletin simgesi olarak görülmüştür.

Çift başlı kartal da Türkler için önemli bir simgedir. Kartalın çift başlı olması gücün artacağı manasına gelmektedir (Tansü ve Güvenç, 2015: 2-16).

Dede Korkut'ta da kartal oldukça fazla yer alır. Dede Korkut'ta kartal adaletin, gücün ve kuvvetin simgesi olarak kullanılmıştır (Özkartal, 2012: 63-64).

İncelenen eserlerde kartal, üç masalda geçmektedir. Bu masallarda kartal bilge, her şeyi bilen bir kuş olarak; kartal şekline bürünen bir oğlan olarak ve kuvvetli kuş olarak geçmektedir. Kartal, masallarda geçen şekli ile aslında manasını bozmamıştır. Güç ve kuvvetin simgesi olan kartal masallarda da aynı şekilde verilmektedir.

Melikşah adlı masalda peri padişahının kızı olan karısını düğün gecesinden kaçırarak padişahın oğlu, karısını aramaya çıkar. Padişahın oğlu kurtları, kuşları ve ejderhaları besleyen iki yüz yaşındaki ihtiyar adama gider. Adam beslediği hayvanlara peri padişahının sarayının yerini sorar ancak bilmediklerini söylerler. Ancak aralarında çok yaşlı olan **kartal** kuşunun peri padişahının sarayının yerini bilebileceklerini söylerler. Bir süre sonra gelen **kartal** kuşuna da sorarlar o yeri tam olarak bilmediğini sadece annesinin onları cücüklediği ağacı bildiğini ve o ağaca sarayın yakın olduğunu söyler (Sakaoğlu, 2002: 397).

Demir Asa, Demir Çarık adlı masalda padişahın üç kızı vardır. Bunlar evlenmemişler. Bir gün ellerine birer ok alıp atmışlar. Ok attıkları kişilerle evlenmişler. Fakat en küçük kız **kartal** ocağına ok atmış. O da **kartalla** evlenmiş. Bu **kartal** sihirliymiş, çok yakışıklı bir oğlanmış. Karısına sırrını kimseye söylememesini söylerse ortadan kaybolacağını söylemiş. Kız kardeşlerinin nispeti üzerine dayanamayan küçük kız, kocasının sırrını söyler. Kocasını da ortadan kaybolur (Alptekin, 2002: 440).

Padişah ile Veziri adlı masalda bir müezzinin sesine âşık olan peri padişahının kızı, **kartala** emir vererek müezzini yukarı çektirir (Özçelik, 2004: 472).

2.1.2.1.11. Keklik

Sülüngiller familyasından olan keklik, eti lezzetli bir kuş türüdür. Doğal ortamda avlanan kekliğin son günlerde kümeslerde de üretimi yapılmaktadır.

Halk arasında keklik sadece eti için değil hobi içinde beslenen kuşlar arasındadır. Sadece dış güzelliği ve kendine has sesi için beslenen bu kuşun Anadolu'da hayranı çoktur. Avcıların en çok avladıkları kuş kekliktir.

İncelenen eserlerde keklik, dokuz masalda geçmektedir. Masallarda keklik genellikle hep eti yenen kuş olarak geçmektedir. Sadece Üç Nar adlı masalda

padişahın oğlunun derdini anlattığı evde beslenen bir hayvan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarakta Saklanan Dost adlı masalda padişahın oğlu kadınlara güvenmediği içi büyük bir hisar yaptırır. Her gün sabah saraya gelir işi bittikten sonra akşam hisara gelir. Bir gün bu padişahın oğlu ormana kuş ve **keklik** avlamaya çıkar (Sakaoğlu, 2002: 488).

İğci Baba adlı masalda bir İğci Baba vardır. Bunun gönlü üç kız kardeşe düşer. Bu kızları evdeki iğler daha güzel diye kandırıp mağaraya götürür. Orada bu kızları insan eti yemeye zorlar, kızlar yemeyince kendi parmağını keser ve yemelerini söyler. Büyük ve ortanca kız parmağını yemeyip atınca kızları kesip duvara asar. Küçük kız ise kediye yedirir. Böyle olunca İğci Baba parmağı yemediğini anlayamaz. Kızı mağaraya kapatır. Burada kıza **keklik**, tavşan ve kuzu eti getirir (Günay, 2011: 108).

Kurnaz Besleme adlı masalda padişahın kızının çirasını söndürür. Ateş almaya gittiği karşı dağdaki evdeki sakallıyı kandırır evdeki tavşanları, **keklikleri** ve ateşi alır kaçar (Günay, 2011: 122).

Ayı Kulağı adlı masalda Ayı Kulağı, Taş Yoğuran ve İğ Eğiren arkadaş olup bir ovaya doğru giderler. Burada kırk kulplu kazan bulurlar. Kazanın içine av kuş ederler ve tilki, **keklik**, tavşan ve karga ne bulurlarsa koyarlar. Bu kazanı her gün biri bekler. Beklerken bir dev karısı gelir ve kazanın içinde ne varsa yer, bir tane de bekleyene vurur ve oradan kaçar. En son gün Ayı Kulağı kazanın başını bekler. Dev karısı yine gelir. Ayı Kulağı onu yaralamayı başarır. Ama kendisine bu dev karısından bahsetmeyen dostlarını da affetmez (Günay, 2011: 131).

Zülfü Mavi adlı masalda padişahın oğlu yıllar önce bırakılan çocuklarını dağda görür. Fakat kendi çocukları olduğun bilmeden kanı kaynar. Oğlan padişahı dağda yalnız yaşadıkları evlerine davet eder. Padişahın geleceği gün oğlan üç tane **keklik** vurur padişahı evine davet eder (Günay, 2011: 178).

Üç Nar adlı masalda üç nara âşık olasin diye beddua edilen padişah oğlu kendini odaya kapatır. Bunun üzerine dervişin kendine verdiği akılla padişah dağdan bir **keklik** vurur içini boşalttırır ve derdini **kekliğe** söylerken oğlanı dinlerler (Günay, 2011: 269).

Kara Üzüm Hokkası adlı masalda büyük ve ortanca kardeşi öldürmek isteyen derviş, küçük oğlanı da öldürmek ister ancak oğlan onu denize atar. Denizden çıkan derviş bir küpe saklanır. Oğlanların kız kardeşi de dervişe âşık olur. Dervişe **keklik** ve güvercin kızartır. Beraber yerler. Bundan bir çocuğu olur. Derviş bir gün plan yapar. Zehirli bir **keklik** kızart sen yeme, sen güvercin ye. Kardeşin **keklikleri** yesin, zehirlensin der. Ama çocukları bu durumu haber eder (Günay, 2011: 328).

Ayı ile Tilki adlı masalda tilkinin biri bir obruğun başında otururken mağaranın başındaki çam ağacından başına bir kozalak düşmüş. Bu kozalağın düşmesine sinirlenip yollara düşmüş. Yolda peşine ayı, çakal, tavşan, **keklik** ve domuz takılır. Aç kalınca tavşan ve **kekliği** yemek isterler ancak **keklik** ve tavşan akıllılık edip hayvanları kandırıp kaçar (Alptekin, 2002: 211).

Tilkinin Hacca Gitmesi adlı masalda boyacının suyunu tilkinin üzerine dökmesi üzerine tilki, güneşte rengi değiştiği için erişkin olduğunu sanıp yollara düşer. Yolda kendisine arkadaş olan **keklik**, hububuk kuşu ve horozu yemek ister. Horoz ve **kekliği** yer ancak hububuk kuşu kendisini yiyemeyeceğini söyleyip oyun ederek tilkinin elinden kurtulur (Alptekin, 2002: 216).

2.1.2.1.12. Kerkenez

Doğan familyasından olan Kerkenez kuşu, incelenen eserlerde sadece bir masalda geçmektedir. Bu masalda kerkenez kuşu, her şeyi bilen bilge bir kuştur.

Ateşkâr Oğlan adlı masalda ateş oğlan padişahın kızını alıp kaçırrır. Kızın nişanlısı kızı bulmak için yollara düşer ancak nereye baksa bulamaz. Kız kardeşinin kocası olan atmacaya gider yerini bilmediğini söyler. Diğer kız kardeşinin kocası şahine gider o da bilmediğini ancak bilebilecek bir kuş bildiğini söyler. Oğlanı **kerkenes kuşuna** götürürler. **Kerkenes kuşu** yaşlıdır uzun zaman önce gördüğünü ancak biri onu götürürse bilebileceğini söyler. Zümrüdüanka kuşunun sırtına **kerkenes kuşunu** koyarlar. **Kerkenes kuşu** ateş oğlanın ülkesini görünce kızın nişanlısına gösterir (Günay, 2011: 96).

2.1.2.1.13. Kuş

İncelediğimiz masalları okurken kuş cinslerine rastladığımız gibi kuşların cinsinden bahsedilmeden sadece “kuş” olarak geçen masallarda vardır. Masallarda kuşlar bazen gelip kahramanlara yardım eden, konuşan, haber veren canlılar olarak geçmektedirler. Bazen de sadece sesi, cismi güzel olan bir hayvan olarak geçmektedir. Masallarda “devlet kuşu” ve “talih kuşu” olarak geçen kuşu ve padişah seçimlerinde uçurulan kuşları da kuş başlığı altında değerlendirdik. Çünkü “devlet kuşu” olarak geçen bu kuşun cinsinden bahsedilmemiştir. Dilimize yerleşen “başına devlet kuşu konmak” deyimini aslında geçmişte kuşların kullanımının hükümdarların seçilme yöntemlerinden biri olduğu düşünülse de bununla ilgili net ve kesin bir bilgi yoktur. Masallarda hükümdar seçimi olacağı vakitte büyük bir alana bütün insanların toplandığını ve şenlik edasında bir seçim yapıldığını görmekteyiz. Bu da devlet kuşu motifinin, hoş vakit geçirme, eğlenme amacı taşıdığını da bize gösterir. Ayrıca değerlere, toplum kurallarına ve geleneklere bağlı kalındığının da bir göstergesidir (Öncül, 2009: 175-181).

Masallarda ayrıca insanların kuş şekline girdiğini ve peri kızlarının da kuş olup uçtuklarını görürüz. Kuş şekline girme motifine, İslamiyet’ten önceki Türklerin dinî inancının etkisi büyüktür. Eski Türk inançlarında din adamları Kam’lar kartal şekline girdiklerini ve gökleri dolaştıklarını söylerlermiş. Her Kam’ın şekline girebileceği bir hayvan varmış. Büyük mutasavvıflardan Ahmet Yesevî’nin “turna donuna”, Hacı Bektaş-i Veli’nin “güvercin donuna”, Abdal Musa’nın ise “geyik donuna” girdiği söylenmektedir. Anadolu’da kuş keline bürünmeyi Türk şairleri “kuş donuna girmek” şeklinde ifade etmişlerdir (Turan, 1990: 35-37). Masallarda kuş donuna giren insanlar genellikle ya cezalıdır ya da sihirlidirler.

İncelenen eserlerde kuş, otuz sekiz masalda geçmektedir. Bu masalların 6’sında ise “devlet kuşu”, “talih kuşu” olarak geçmektedir.

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda dev padişah kızını yemek için ona zor görevler verir. Görevleri başaran kıza yeni görev olarak dört telis verir ve bunları doldurmasını söyler. Kız ağlaya ağlaya dağın başına çıkar. Devlin oğlu **kuşlardan** yardım ister. Onlar da bütün tüylerini dökerler. Kız bu görevi de başarıyla tamamlamış olur (Sakaoğlu, 2002: 318).

Gençlikte mi Kocalıkta mı adlı masalda başına musibet gelen bir zengin adam evlatlarının birini suya birini de kurda kaptırır. Bu oğlanlar kendilerini büyüten ailelerin kendi aileleri olmadığını anlarlar ve yollara düşerler. Yolda bir şehrin padişahı ölmüştür ve bu şehirde padişahı **kuş** uçurup seçmektedirler. **Kuş** kimin başına konarsa o padişah olmaktadır (Sakaoğlu, 2002: 343).

Padişahlar Padişahı adlı masalda idam edilmekten Allah'ın yardımı ile kurtulan oğlan bir dükkân açar. Oğlanı çekemeyen dükkân komşuları hile, oyun edip onu dükkândan çıkarmayı planlar. Oğlanın evine davete giderler. Akılları oğlana hakaret etmektir. Sofrada yok yoktur. Sadece üzüm yoktur. Üzüm olmadan yemek yemeyeceklerini söylerler. Sonra da onu kapısında çift aslanın, gökte uçan **kuşun** bekçilik ettiği bir bağa yollarlar (Sakaoğlu, 2002: 351).

Onüç adlı masalda devin bir çift **kuşu** varmış. On üçüncü kardeşlerini kıskanan kardeşler on üçü öldürtmek için padişaha filanca devin bir çift **kuşu** var size yarar deyip on üçü o devin yanına yollarlar (Sakaoğlu, 2002: 363).

Kuş Başı adlı masalda çok fakir bir ailenin babası her gün odun toplamaya çıkar eli boş dönermiş. Bir gün bir **kuşun** havalandığını görür. Bu **kuşun** uçtuğu yerde bir yumurta bulur, gidip o yumurtayı satar. Her gün bu şekilde devam eder. Meğer yumurta cevahirmiş. Adam zengin olduktan sonra hacıya gider. Adam hacdayken yumurtayı sattığı adama eve gelmesini evden yumurtayı alacağını söyler. Fakat adamın karısı yumurtaları satan kişiden yakınlık ister. O da **kuşu** keserse ona yakınlık vereceğini söyler (Sakaoğlu, 2002: 386).

Melikşah adlı masalda serçe parmağından yapılmış sarayda yaşayan ihtiyara evlatlık olan padişahın oğlu, ihtiyarın açma dediği kırk birinci odayı açar. Burada bir bahçe vardır. Bahçede gül ağacı vardır. Padişahın oğlu gül ağacının dibine bir süre yatar. O sırada orada bulunan havuzun başına üç **kuş** gelir. Silkinip üçü de üç kız olur. Bu **kuş** kızlar peri padişahının kızlarıdır (Sakaoğlu, 2002: 397).

Melikşah adlı masalda peri padişahının kızı olan karısını düğün gecesi elinden kaçırın padişahın oğlu, karısını aramaya çıkar. **Kuşlara** yem yediren yüz yaşındaki ihtiyar **kuşlarına** peri padişahının kalesini sorar ancak bilmediklerini söylerler (Sakaoğlu, 2002: 397).

Çoban Ahmet adlı masalda sürüsünden bir koyunu canı et isteyen kadının kocasına verdiği için kendisine tepki veren sürünün sahibine kızan Ahmet, sürüyü

bırakıp İstanbul yoluna düşer. Hava çok yağışlı olduğu için sarayın kenarına sinip bekler. Bu sırada padişahın kızı vezirle kaçma planı yapmıştır. Vezirin adı da Ahmet'tir. Gece yağmurda Çoban Ahmet'e seslenen kız çobanı vezir sanıp iki at alır ve saraydan kaçarlar. Ev almadan evvel karısını bir ormana bırakır. Ormana karısını almaya gider. Karısı susadığını ve şu ilerdeki ağacın dibinde su olabileceğini, **kuşların** konduğunu söyler. Ahmet gider bakar orada çamın dibi su doludur. Çamın sahibi bir devmiş ve suyun içi cevahir doluymuş (Sakaoğlu, 2002: 422).

Çoban Ahmet adlı masalda halk padişah seçmek için devlet **kuşu** uçurmuş. Yine toplanıp devlet **kuşunu** uçurmuşlar ve **kuş** üç defasında da Çoban Ahmet'in başına konmuş (Sakaoğlu, 2002: 422).

Hayat Otu adlı masalda iki kardeş varmış. Birinin işi süpürgecilik ötekinin işi ise çiftçilikmiş. Süpürgecilik yapan her gün çifte tüfek omzunda ormana gider, eşiğin sırtına yabancı süpürgeleri yükleyip çarşıda satarmış. Bir gün çam ağacının üzerinde büyük bir **kuş** görür ve o **kuşu** vurur. O **kuş** altın **kuşuymuş**. O **kuşun** böbreklerini kim yerse her sabah uyandığında başının altında iki altın bulurmuş. Süpürgecinin iki oğlu da birer birer bu böbrekleri yer (Sakaoğlu, 2002: 429).

Yaşlı Kadınlar adlı masalda bir Beyoğlu varmış. Memleket memleket gezerken bir çeşme görmüş. Çeşmeden süt gibi beyaz suyun aktığını görmüş. Süt gibi akan su varsa suyun yanındaki konakta da süt gibi bir kız var diye düşünüp annesini görücü göndermiş. Ancak konakta iki tane nine yaşamaktaymış. Konakta kız var mı diye soran anneyi var diye kandıran ninelerden altmış beş yaşında olan oğlanla sadece serçe parmağını göstererek evlenmiş. Gerdek gecesi nineyi göre oğlan nineyi camdan atmış. Allah'ın emri ile Cebrail beyaz **kuş** silüetinde gelip kadının sırtını sıvamış ve kadın on beş yaşına inmiş (Sakaoğlu, 2002: 437).

Gül İle Sinaver adlı masalda Gül, kardeşinin vurduğu **kuşun** kafasını yemiştir. Bu **kuşun** kafasını yiyen de padişah olurmuş. Hindistan'da padişah seçimi devlet **kuşu** ile yapılmış. Kuş, üç defasında da on iki yaşındaki Gül'ün kafasına konar ve Gül, Hindistan'a padişah olur (Sakaoğlu, 2002: 451).

Kuş dili Bilen Şehzade adlı masalda ailesi ölen padişah yeniden evlenir. Yeni ailesiyle birlikte sarayın önündeki bahçeye çıkarlar. Padişahın eski ailesine ait sadece bir çocuğu kalmıştır. Onlar bahçede otururken **kuşlar** gelip ötmeye başlar. **Kuşların** ne dediğini bilmek isteyen padişahın oğlu kuş dili bildiğini söyler. Babasının ısrarı

üzerine ileride kendisinin padişah olacağını babasının onun eline su dökeceğini annesinin ise peşkir çekeceğini söylemiştir. Bunu duyan üvey anne çok hasetlenir ve oğlanı kutu içinde bir denize attırır (Sakaoğlu, 2002: 459).

Ayı Kulak adlı masalda dev karısından intikamını almak isteyen Ayı Kulak devlerin yaşadığı kuyunun içine iner. Orada güzel mi güzel üç kıza rastlar, kızlar çok şaşırır. Oradan kanatsız **kuşların** bile geçmediğini kendisinin oraya nasıl geldiğini sorarlar (Günay, 2011: 131).

Şah İsmail adlı masalda oğlu Şah İsmail'in üç hanımı kendisinin hiç hanımı olmaması yüzünden içine fesatlık giren padişah, oğlunu öldürmek ister. Oğlunun gözlerini çıkarttırır ve bir kuyuya attırır. Şah İsmail'in de bir köpeği vardır ve kuyunun başına gelir her gün ekmek atar. Bir gün çingeneler kuyudan su içmek isterler. Kuyuya kovayı atarlar. Şah İsmail kovaya tutunup çıkar. Orada duran iki **kuş** çingenelere onun Şah İsmail olduğunu söyler. Şah İsmail'in gözlerinin kör olduğunu ancak kuş dilini bilirse ona verecekleri yaprağı gözüne sürüp iyileşebileceğini söylerler (Günay, 2011: 150).

Bacılar adlı masalda kız yürüdükçe yürüdüğü yerlerde çayır çimenler biter. **Kuşlar** ötüşür (Günay, 2011: 237).

Avcı Mehmet'in Oğlu adlı masalda avcı Mehmet'in oğlu bir **kuş** vurur. Kuş çok güzeldir. Bunu padişaha hediye eder (Günay, 2011: 279).

Kırk Gün Ölü Bekleyen Kız adlı masalda padişahın kıymetli bir kızı varmış. Bu kız gergef işlerken bir **kuş** gelip kıza sen bir ölünün başında kırk gün bekleyeceksin demiş. 3 gün boyunca kuş gelip aynı şeyleri söyleyince kız korkmuş ve babam ölecek diye saraydan kaçmış (Günay, 2011: 299).

Küllü Fatma adlı masalda Küllü Fatma hazırlanıp gittiği düğünde giydiği nalini padişahın havuzuna düşürür. Sabah padişahın oğlu havuzda atını sularken bu nalini görür ve o kızın bulunmasını ve o kızla evlenmek istediğini söyler. Kızı bulurlar kız evlenmeyi kabul eder fakat eşyalarını taşımak için kırk deve ister. Fakat kız kardeşleri bu kızı kıskanırlar. Kızı hamama götürüp her yerine iğne sokarlar. Padişahın oğlunun yatağına başka bir kız kardeş girer. Bir **kuş** bahçeye gelir bunu padişahın oğluna söyler (Alptekin, 2002: 248).

Gençlikte mi Kocalıkta mı adlı masalda padişahın karısını bezirgân kaçırrır, çocuklarının da birini çaya düşürür ötekini de canavar kapar. O da üzgün bir şehre

varır. O şehirde de padişah seçimi vardır. *Talih kuşu* her seferinde bu adamın tepesine konar ve adam oraya padişah olur (Alptekin, 2002: 262).

Nar Tanesi adlı masalda annesi ölen bir kız, babasına komşu kadını almasını söyler. Babası istemez fakat kızının ısrarlarına dayanamaz alır. Bu kadın bir müddet sonra kızı evde istemez. Kocasından kızı dağ başına bırakmasını ister. Daha sonra kız başının çaresine bakar. Bir Beyoğlu bu kızla evlenir kadın bunu da öğrenince kızın doğurduğu bebeği babasına kestirip bıçağı kızın cebine koydurur. Bunun üzerine Beyoğlu, karısının gözlerini çıkarttırır ve ölen bebeği ile birlikte dağ başına bırakır. Burada kıza ve oğlana aslanlar bakar. Bir gün bir *kuş* gelir kadının yanında konuşur. Yanındaki çimenlerden gözüne sürerse iyileşeceğini söyler. Kadın da *kuş* dilinden anlarmış. Kuşun dediklerini yapınca gözleri açılır (Alptekin, 2002: 284).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın küçük oğlu devı öldürmek istediğı kuyunun içinde hapis kalır. Burada bir gün bir çınar ağacının altında yatar. Orada bir *kuş* yuvası olduğunu görür. O *kuş* yuvasına giden ve *kuşun* cülüklerini yemek isteyen bir yılan görür, çekip o yılanı vurur. *Kuşların* anneleri de bu adam ağacın altında uyuduğı için yüzüne güneş gelmesin diye adama gölgelik olur. Daha sonra ona dileğini sorar. O da kendisini yeryüzüne çıkarmasını ister. *Kuş*, camız eti ve camız derisi ile su ister. Oğlan kabul eder ve *kuş* onu yeryüzüne çıkarır (Alptekin, 2002: 292).

Aslan Ali adlı masalda padişah geçmiş zamanda doğarken ortadan kaybettiğı oğlu Aslan Ali'nin kahramanlıklarını duyup oğlu olduğunu bilmeden onu yanına alır. Ardından oğlan padişahın üç oğlu ile beraber denize yıkanmaya gider. Orada üç tane kız olduğunu görürler. Onların çamaşırlarını alıp vermezler. Fakat kızlar bunları kandırır. Çamaşırları alıp güvercin olur kaçarlar. Giderken kendilerini Gâvur Dağı'nda bulabileceklerini söylerler. Oğlanlar Gâvur Dağı'na giderler orada kızları devin hapsettiğini görürler. Devın canının neyde olduğunu öğrenmeye çalışan kızlar bir türlü bilemezler. Devlere, akşam olduğunda hep kendilerini kandırdıklarını canının nerede olduğunu sorarlar. Dev, canının süpürge de olduğu yalanını söyler. Dev gittikten sonra süpürgeyi yakarlar ancak deve bir şey olmaz. En son canının bir ayının içindeki kafesteki üç *kuşt*a canının olduğunu söyler. Aslan Ali bu ayıyı yakalar. Karnındaki kafesi çıkarır ve *kuşları* öldürünce dev can verir (Alptekin, 2002: 316).

Kuş Şahı adlı masalda padişah peşine düştüğü geyiği ararken Hoca Tarzan adlı birinin peşine takılır ve beraber Gevher Dağı'na giderler. Orada oğlan gevherleri aşağı yuvarlamış, adam onları toplayıp oğlanı da orada bırakıp gitmiş. Oğlan orada kafası **kuş**, vücudu insan biriyle karşılaşır. Bu kişi **kuşların** padişahıdır. Oğlana kırk odanın anahtarlarını verir. Kırkinci odaya kendisi gelene kadar girmemesini söyler fakat oğlan dinlemez girer (Alptekin, 2002: 372).

Karalar Giyen Adam adlı masalda padişahın yanına karalar giyen bir adam gelir. Padişah neden ona karalar giydiğini sorunca karalar giyen adam onu bir yere götürür ve padişah sepetle uçar ve cami minaresinde sabahlar ardından bir **kuş** gelir ve padişahı bir bahçeye götürür (Alptekin, 2002: 421).

Dünya Güzeli adlı masalda padişahın oğlu kuş dilinden anlarmış. Hurma ağacına gelip konan **kuşların** Gülperi isimli bir kızıdan bahsettiklerini duyar ve Gülperi'nin peşine düşer (Alptekin, 2002: 423).

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli'nin yanına giden padişahın oğlundan Dünya Güzeli'nin üç isteği vardır. Bunlardan biri kendi **kuşundan** evvel gidip zembereği suyunu getirmesidir (Alptekin, 2002: 323).

Sabır Taşı adlı masalda bir kız annesiyle yaşamış. Bu kız suya gittiğinde bir **kuş** gelip ona kırk gün ölü birini sallayacağını söyler. Kız korkar. Bu üç gün boyunca devam eder. Kız dayanamaz durumu annesine anlatır. Annesiyle korkup yollara düşerler (Alptekin, 2002: 429).

Demir Asa, Demir Çarık adlı masalda kocasının sırrını söyleyen kız kocasını bulduktan sonra tekrar düğün olmadan evvel minder yastık doldurmak için **kuşlardan** tüylerini ister. Onlar da tüylerini döküp kıza verir (Alptekin, 2002: 440).

Congalaz Karısı adlı masalda yedi erkek kardeşiyle beraber yaşayan kız, cadı karısının getirdiği altın yüzüğü kapının arkasından takınca bayılır. Yüzük de boğazına kaçır. Eve geldiklerinde baygın hâlde gördükleri kardeşlerinin bir namussuz iş yaptığını zannederler ve en küçük erkek kardeşlerine kızını götürüp bir yere atmasını söylerler. Oğlan kıza kıyamaz ve bir **kuş** kesip onun kanını gömleğe bulayıp gömleği kardeşlerine getirir (Alptekin, 2002: 443).

Hıyardan Şemşem Güzeli adlı masalda padişahın oğlu Hıyardan Şemşem Güzeli'nin aşkına düşüp yollara düşer. Yolda devlere bu güzelin nerede olduğunu sorar ve güzeli bulur. Hıyarlar havuzun başında oynarken onu çantasına koyar ve bir

müddet sonra hıyarı keser. İçinden dünya güzeli çıkar ve su ister hemen ölür ikinci seferde de bir hıyar keser o da su isterken ölür üçüncüsü ise su isterken boğazına su döker ve kızı kurtarır. Oğlan bu kıza elbise almak için yola çıkar. Kız da ağacın tepesinde oğlanı beklemektedir. Fakat bu sırada bir halayık kızı bu güzeli sihirle **kuş** edip padişahın oğlu ile kendisi evlenir. **Kuş** olan dünya güzeli bu olaya dayanamaz ve her gün sarayın bahçesine gelir beddua eder, ağlar ağlar gider. Saraydaki ağaçların hepsi kurur. Bunun üzerine oğlan **kuşu** yakalar. Halayık bu **kuşu** keser ve gömer. Kızın gömüldüğü yerden bir ağaç çıkar ve oğlan ağacı kestiğinde içinde yine Hıyardan Şemsem Güzeli'ni bulur. Halayık'ı katıra bağlayıp dağa salar (Alptekin, 2002: 543).

Tilki ile Kedi adlı masalda bir tilki ile kedi arkadaş olur. Ne bulurlarsa beraber yiyip içerler. Fakat evin reisinin kim olacağına karar verememişler. Kim eve daha fazla yiyecek getirirse onun reis olacağına karar vermişler. Kedi her gün birkaç **kuş** tutup getirir eve ve sonuçta kedi evin reisi olur (Özçelik, 2004: 283).

Üç Turunçlar adlı masalda bir kadın yaramazlık yapan oğluna üç turunçlara âşık olası der dururmuş. Oğlan bunu duya duya alısmış ve bir zaman sonra üç turunçlara âşık olmuş. Üç turunçlar devler ülkesinin sarayının bahçesindeymiş. Oğlan, turuncun birini alır gider dağ başında keser içinden bir güzel kız çıkar, ekmek ve su ister sonra da ölür. İkincisi de aynı olur. Üçüncüsünü bir çeşme başında keser ona ekmek ve su verir kız yaşar. Kızı bir kavak ağacının başına çıkarır ve kendisini orada beklemesini söyler. Fakat bu kavak ağacında kız beklerken bir arap kızı atını sulamaya gelir, onu görür ve onun yanına çıkar. Kızın nereden öleceğini öğrenir ve başındaki iğneyi çeker, turunç kız **kuş** olur uçar. Padişahın oğlu ile arap kızı evlenir. Padişahın çok güzel bir bahçesi ve bahçesinde de çok güzel çiçekleri varmış. Bu **kuş** olan turunç kız, her gün gelir bu bahçede mâni söyler, ağlar gidermiş. Zamanla ağaçlar bir bir kurumaya başlamış arap kızı, bu kızın kendisinin kötülük ettiği kız olduğunu anlayınca bu **kuşu** kestirir fakat kestirdiği yerde bir damla kan akınca oradan bir kavak ağacı çıkar. O kavağı da kestirir (Özçelik, 2004: 316).

Padişah Olan Çoban adlı masalda karısını kervancıya, çocuklarının birini nehre birini de canavara kaptıran adam şehre vardığında orada **talih kuşu** ile padişah seçildiğini görür. **Talih kuşu**, üç seferde de bu adamın kafasına konar ve adam ülkeye padişah olur (Özçelik, 2004: 350).

Çocuk İsteyen Kadın adlı masalda üvey anne çocuğunu sele bırakır kendi de büyücülüğe başlar. Bir gün ona her şeyi söyleyen **kuşu**, dünyanın en güzel kadınının üvey kızı olduğunu söyleyince kızı öldürmek için kızın yaşadığı saraya gider. Saray muhafızlarına toz üfler ve onları cüceye çevirir. Ardında da sultana bir toz üfler onu da köpek yapar ve saraydan kaçıtır. Daha sonra kızı kurtarmaya gelen padişah ve askerlerini taşla çevirir. Sultanın şehzadesi büyür ve annesi ve diğerlerini kurtarmak için yollara düşer. Bu kadına canının nerede olduğunu sorar ve kadın ona dokuz dağın arkasındaki Perili Köşk'teki mavi **kuşun** özgürlüğünde olduğunu söyler. Oğlan yollara çıkar. Yolda filler ordusu ile karşılaşır. Oğlan, onlara derdini anlatır. Filler oğlana yardım eder ve oğlan **kuşu** serbest bırakır. Sonunda kadın ölür oğlan da annesini kurtarır (Özçelik, 2004: 376).

Sabır Taşı adlı masalda bir **kuş**, kızın birine gelip “Baban seni ölü diriye verecek.” diye söyler. Kız kuşun bu dediğinden çok korkar. Dediği gibi de olur. Bir yere su içmek için girdiğinde kapı kapanır ve orada kırkinci odada yatan bir delikanlının başında kırk gün Kur'an okur ve kırkinci günün sonunda oğlan uyanır (Özçelik, 2004: 386).

Hasan Tay adlı masalda çamaşırcının neden ağlayıp güldüğünü merak edip sorarlar. O da başına gelenleri anlatır. Fakat onun bir **kuşu** vardır her başı sıkıştığında o **kuş** onu alır başka bir yere götürürmüş. **Kuşu** kaybettiği için ağlamış (Özçelik, 2004: 397).

Cansız adlı masalda padişahın oğlunun karısını bir **kuş** gelir kaçıtır. Oğlan da karısını kaçıranın peşine düşer (Özçelik, 2004: 410).

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda padişah, oğullarına kendisini ne kadar sevdiklerini sorar. Büyük oğlan inci ve elmas kadar, ortanca su ve bal kadar cevaplarını verir. Küçük oğlan, tuz kadar sevdiğini söyleyince padişah çok kızar ve oğlana cellat emri verir. Fakat cellatlar oğlanı cellat etmeye kıyamazlar dağ başına bırakıp tavşanın kanını gömleğe sürerler. Oğlan, başka bir ülkeye **talih kuşu** uçuşması ile padişah olur. Halk onu çok sever (Özçelik, 2004: 440).

Ölüleri Bacaya Çektiren Keloğlan adlı masalda bir ülkede padişah talih kuşu ile seçilmiştir. Ülkenin padişahı ölünce **talih kuşu** ile padişah seçmeye karar verilir. Seçimlere Keloğlan da katılır. Üç kere uçuşulan **talih kuşu** her seferinde Keloğlan'ın başına konar ve Keloğlan padişah olur (Özçelik, 2004: 469).

Padişah ile Veziri adlı masalda padişah ülkenin halkının kendisinden memnun olup olmadığını öğrenmek için yollara düşer. Bir eskicinin kendi kendine neden güldüğünü sorar. O da her gece karısının kendisine bir su verdiğini ve suyu içtikten sonra bayıldığını ve karısının bir **kuş** olup bir mezarlığa uçtuğunu, orada leyleğe benzer sekiz **kuş** ile konuştuğunu ve daha sonra mezarlıkta ölü ciğeri yediğini anlatır (Özçelik, 2004: 472).

2.1.2.1.14. Kuzgun

Kuzgun, kargagiller familyasından en büyük ve en siyah kargadır. İncelenen eserlerde bir masalda yer almaktadır. Burada kahramana yardım eden yardımcı kuş rolündedir.

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli'nin yanına giden padişahın oğlu ak sakallının tavsiyeleri üzerine bir camız derisi et, bir camız derisi su ve bir camız derisi darı alır. Yolda karşısına çıkan **kuzguna** eti verir ve başı dara düştüğünde **kuzgun** oğlana yardım eder (Alptekin, 2002: 323).

2.1.2.1.15. Serçe

İnsanlara yakın bir kuş türü olan serçe, ötücü bir kuş türüdür. İncelenen eserlerde serçe, üç masalda geçmektedir. Ateşkâr Oğlan adlı masalda serçe, karnında ateş oğlanın canını taşımaktadır. Serçe, bu masalda olağanüstü özellik taşımaktadır. Ayağına Diken Batan Serçe adlı masalda konuşabilmesi ile olağanüstü özellik gösterir ve Bir Allah'ım Bir adlı masalda çelenk çalan bir hırsız kuş rolündedir.

Ayağına Diken Batan Serçe masalında **serçe**, muhafaza etmelerini istediği eşyalarını muhafaza etmeyenlere cezalar verir (Sakaoğlu, 2002: 273).

Ateşkâr Oğlan adlı masalda padişahın kızını kaçıran ateş oğlanı öldürmek isteyen kız ve nişanlısı, ateş oğlanın canının nerede olduğunu öğrenmek isterler. Önce yalan söyleyen ateş oğlan sonunda canının nerede olduğunu söyler. Ateş oğlanın canı bir balığın karnındaki kutunun içindeki bir çift ufak **serçedeymiş** (Günay, 2011: 96).

Bir Allah'ım Bir adlı masalda padişahın kızını alan berberin oğlu, kızla beraber yola çıkar. Yazıda dinlenmek için dururlar. Bu sırada kız uyur ve oğlan kızı

beklerken kızın saçlarının arasındaki çelengi eline alır. Bir *serçe* gelip bu çelengi elinden kapıp ormana kaçar. Oğlan da *serçenin* peşine düşer (Günay, 2011: 337).

2.1.2.1.16. Şahin

Atmacagiller grubundan gündüz yırtıcısı şahin, incelenen eserlerde bir masalda geçmektedir. Bu masalda şahin, kuş kılığına bürünmüş bir erkeği temsil etmekle olağanüstü özellik taşımaktadır. Şahin, bu masalda kayınbiraderlerinin tüm zor durumlarında onlara yardım etmesi ile gücü de temsil etmektedir.

Ateşkâr Oğlan adlı masalda bir babanın üç oğlu üç kızı vardır. Baba ölmeden oğullarına, kızlarına isteyen kimseye onları vermelerini söyler. Bir gün *şahin kuşu* kapıyı çalar ve küçük kızı ister. Büyük ve ortanca ağabey vermek istemez ama en küçük ağabey verir. Ardından küçük ağabeyin başına gelen kötü olaylarda *şahin* yardım eder (Günay, 2011: 96).

2.1.2.1.17. Tavuk

Proto-Türk ya da Hun devrine ait Pazırık Kurganları'ndan çıkarılan eserlerde karşımıza çıkan horoz ve tavuk figürleri kötü ruhları kovan koruyucu bir simgeydi. Altın tavuk Türklerde hükümdar ailesinin ve gümüş tavuk ise hükümdar ailesinden olmayan soylu kişilerin timsaliydi (Çoruhlu, 2012: 171).

Sülüngiller familyasından evcilleştirilebilir kuş türü olan tavuk, geçmişten günümüze, yumurtası ve eti ile temel besin kaynaklarımızdan biridir. İncelenen eserlerde tavuk, yedi masalda geçmektedir. Tavuk, yedi masalda da hiçbir olağanüstü özellik ya da kişileştirme özelliği taşımaz. Eti veyahut yumurtası kullanılan hayvan olarak geçmektedir.

Değirmenci ile Tilki adlı masalda değirmencinin *tavuklarına* müptela olan tilki önce değirmenciye kandırarak *tavuklardan* birini yer daha sonra değirmenciye padişahın kızı ile evlendirerek bütün *tavuklarını* yer (Sakaoğlu, 2002: 276).

Anakarıyla Tilki adlı masalda fakir bir kadını kandırıp kadının kızına götürdüğü tereyağları yiyip kabın içine toprak dolduran tilkiye bir oyun düşünen yaşlı kadın tilkinin kuyruğunu koparır. Kuyruğunu geri isteyen tilkiye kadın, “Yağımı getir.” cevabını verir. Tilki de keçiye gidip kendisine süt vermesi için

yalvarır. Keçi tilkiye kendisine yaprak getirmesini söyler. Tilki dut ağacına gidip kendisine yaprak vermesini söyler. O da kendisine su getirmesini söyler. Ardından çeşme başına getirdiği kızlar kendisinden yumurta getirmesini söylerler. O da gidip **tavuklardan** yumurta ister fakat onlar da tilkiden darı ister (Günay, 2011: 72).

Tüylü adlı masalda bir padişahın kızı rüyasında başka bir padişahın oğluna âşık olur. Günden güne zayıflamasına anlam veremeyen padişah, kızının yanına bir kara **tavuk** bağlar. Günden güne kız zayıflar **tavuk da** zayıflar. Kız tavuğa kendisinin âşık olduğunu ancak tavuğun neden zayıfladığını sorar (Günay, 2011: 93).

Bızdık adlı masalda üç kardeş varmış. Bunlardan biri yarma biri de **tavuk** pişirir. Bunları yiye yiye yola düşerler (Günay, 2011: 204).

Çirkini Güzel Yapma adlı masalda padişah fırıncıya “**Ateş** yanmadan su görmeden ekmek pişireceksiniz.” diye emir verir. Bunun üzerine adam sepetin üzerine oturur ve padişah geldiğinde yumurtaların üstünde cik cikler ve padişaha **tavuksuz** cülle çıkmayacağı gibi ateşsiz susuz ekmek yapılmayacağını gösterir (Alptekin, 2002: 303).

Tezer Ağa adlı masalda devleri boş kabadayılıklarla korkutan Tezer Ağa’nın evinden kaçan devler, yolda tilkiyle karşılaşır. Devler, Tezer Ağa’dan korkup kaçtıklarını söyleyince tilki onlara Tezer Ağa’nın kümesinden her gün **tavuk** yediğini onun korkudan dışarı bile çıkmadığını söyler. Devler, Tezer Ağa’nın evine geri dönüp ağaya seslenir ancak ağanın sesinden korkup tilkinin bacağını ayırıp oradan tekrar kaçarlar (Alptekin, 2002: 303).

Balık Bilmezse Hâlık Bilir adlı masalda bir adam oğluna nasihat eder. “Oğlum iyilik yap, balık bilmezse Hâlık bilir.” der. Oğlan bunun üzerine balıkçıların balık tuttuğunu görür. Bir balık sürekli sırıyordu. Balığın parasını verir ve bu balığı denize atar. Daha sonra bir nasihatte daha bulunur. Oğluna arkadaşını seçerken yemek yemesini ve bu esnada ekmeği taksim etmesini istemesini söyler. Eğer kendisine ekmeği fazla taksim ederse ondan uzak durması gerektiğini söyler. Bir arkadaşı ile bu nasihati dener ve arkadaşı **tavuğun** yağlı ve fazla yerini kendine az ve yağsız yerini oğlana verir. Bu oğlanla arkadaşlığını bitirir. Daha sonra başka biriyle aynı nasihati dener. O kişi **tavuğun** yağlı ve fazla yerini oğlana verir (Alptekin, 2002: 364).

2.1.2.2. KARADA YAŞAYAN HAYVANLAR

2.1.2.2.1. Binek Hayvanları

2.1.2.2.1.1. Aygır

Kısırlaştırılmamış erkek ata aygır denir. İncelenen eserlerde aygır, bir masalda geçmektedir.

Padişahın Oğlu ile Hizmetkârı adlı masalda padişahın oğlu rüyasında bir peri kızı görür. Padişahın oğlu, hizmetçileri Musâ ile kızı aramaya çıkar. Bir mağaraya varırlar. Musâ kuş dili bilmektedir. Bu mağaraya gelen iki güvercinin söylediklerini dinler ve peri padişahının kızlarının nerede olduğunu öğrenir. Oğlanı uyandırır yola çıkarlar. Güvercinler, denize gitmelerini ve denize iki kere vurduklarında iki **aygır** çıkacağını söylerler ve o **aygırlara** bindiklerinde **aygırların** onları peri padişahının yanına götüreceğini söylerler. Bunları yapan oğlan ve Musâ peri padişahının kızının memleketine varırlar (Alptekin, 2002: 394).

2.1.2.2.1.2. At-Tay

At, Türkler için çok önemli bir hayvandır. Nitekim Türkler tarihte hep atlarının üzerinde tasvir edilmişlerdir. Türklerin göçebe hayat yaşaması onların ata önem vermesini sağlamıştır. Fakat at, onlar için sadece binek hayvanı değil, savaş arası, yiyecek, içecek ve giyecek kaynağı idi. Atın hızı, gücü ve asaleti de Türklerin ata kıymet vermesine sebeptir. Şamanist gelenekte ise at, şamanın gökyüzüne çıkacağı bineği ve kurban hayvanı olarak bilinirdi. Altay kültüründe at, Gök Tanrı'ya sunulan bir kurbandır. İslamiyet'ten önce kurgan adlı mezarlara, vefat eden kişilerle beraber atları da gömülürdü bu da atların insanlar için ne kadar önemli bir hayvan olduğunu gösterir. On iki Hayvanlı Türk Takvimi'nde de at yılı vardır (Çatalbaş, 2011: 51-52).

Atın hızlı olması, onu kullanan toplulukları diğer toplulukların nazarında daha güçlü hâle getirmiştir ve tarihte en güçlü devletler atı en iyi kullanan ve at gücüne en çok sahip olan ülkelerdir (Belek, 2015: 111-128).

İncelenen eserlerde at, doksan dört masalda geçmektedir. Bu masallarda at genellikle kahramanlara yardımcı hayvan olarak ve binek hayvanı olarak geçmektedir.

Askere Giden Kız adlı masalda bir baba kız ormana odun toplamaya giderler. Bu sırada babasını kaybeden kız babasını aramaya koyulur. Bu arada kız ormanda bir **tay** bulur. **Tayı** eve getirip beslemeye ve onunla odun taşımaya karar verir fakat bu **tay** sihirlidir. Tay babasının yerine askere giden küçük kıza çok yardımlarda bulunur (Sakaoğlu, 2002: 297).

Ağlayan Narla Gülen Ayva adlı masalda sürekli kız çocuğu olan padişah, eşine bir kız daha doğurursa ikisini de cellat ettireceğini söyler. Tekrar kız doğuran kadın çocuğun erkek olduğu yalanını söyler. Bu kız sünnet esnasında yalanının ortaya çıkacağından korkar ve kaçar. Yolda rastladığı **at** sihirlidir ve ona türlü yardımlarda bulunur (Sakaoğlu, 2002: 311).

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda üç kız kardeş vardır. Büyük ve ortanca kız kardeş kocalarının yılan olmasına tahammül edemeyip kaçarlar. Küçük kardeşlerinin kaçmamasına anlam veremezler. Bu sebeple padişah küçük kızına ciride binileceğini damadının da ciride binmesini istediğini söyler. Fakat yılan sihirlidir. Yakışıklı bir oğlan olmuştur. Eşine sırasıyla al, kara ve beyaz **ata** bineceğini ancak belli etmemesi gerektiğini söyler (Sakaoğlu, 2002: 318).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda devin evlatlık edindiği oğlan kendi annesi ve babasının evine dönmeye karar verir. Köyüne döndüğünde hiçbir canlılık göremez. Oğlan hemen durumu anlar. Evine gelir bacısını görür. Kardeşine oturmasını **atını** dama çekeceğini söyler. Ancak oğlan **at** ile gelmemiştir (Sakaoğlu, 2002: 358).

Haramibaşı Ahmet adlı masalda padişahın çocuklarından bile çok sevdiği iki **Arap atı** vardır. Otuz dokuz arkadaşını öldürdüğü için padişahın kızını öldürmek isteyen Haramibaşı Ahmet saraya girmek için **Arap atlarına** arpa yedirip su içirerek onları önce hasta eder sonra da onların ilacı bende diyerek padişahın en gözde adamlarından biri olur (Sakaoğlu, 2002: 363).

Onüç adlı masalda devin bir çift kuşu varmış. On üçüncü kardeşlerini kıskanan kardeşler onüçü öldürtmek için padişaha filanca devin bir çift kuşu var size yarar deyip on üçü o devin yanına yollarlar. Onüç **at** çekip devin memleketine gider (Sakaoğlu, 2002: 368).

Ecel Ecayip adlı masalda padişahın kızını almak için yollara düşen baba oğul bir çeşme başında dururlar. Baba yorgundur ve bir of çeker. Çeşmeden bir sihirbaz çıkar. Bu sihirbaz oğlanı içeri alarak ona sihirbazlık öğretir. Bir müddet sonra

oğlanın babasına senin bu oğlun hiçbir şey öğrenemedi diyerek onu geri verir. Babası ile oğlu yine yollara düşerler. Oğlan sihirbaza yalan söylemiştir. Sihirbazlıklar öğrenen oğlan para kazanmak için **at** olur. **Atı** babası satar. Daha sonra dua okuyup tekrar insan kılığına girer ve baba oğul yollarına devam ederler (Sakaoğlu, 2002: 381).

Macun adlı masalda güveyine yapışan padişah kızını zevcesinden ayırmaya gelen cinci hocayı, Keloğlan **atın** semerine “Macun” diyerek **atın** semerine yapıştırır (Sakaoğlu, 2002: 392).

Melikşah adlı masalda başka bir ülkeye giden padişahın oğlunun parası burada geçmeyince dünya güzeliyle yatana bir kat elbise, bir altın, bir **at** verileceği vaadiyle cadıya gider. O da oğlanı kandırarak bir vadiye götürür. Oğlanı bir derenin kenarına götürüp elbiselerini çıkarttırır. Oğlana burada bir **atın** karnına girmesini söyler. Oğlan **atın** karnına girer ve kuşlar gelip oğlanı bir dağın tepesine bırakır (Sakaoğlu, 2002: 397).

Şemşirak Taşları adlı masalda padişahın yaptırdığı camide Şemşirak taşları da olursa daha güzel olacağını söyleyen Hızır’ın sözü üzerine, padişahın üç oğlu Şemşirak taşlarını almak için **atlarını** alarak yola çıkar. Ancak küçük oğlana uyuz bir **at** verirler çünkü küçük oğlanın bu işi başaramayacağını düşünürler. Hikâyenin sonunda küçük kardeş, kendisine ihanet eden büyük ve ortanca kardeşlerini düğün gününde cirit oynarlarken **attan** düşürür (Sakaoğlu, 2002: 405).

Şemşirak Taşları adlı masalda küçük oğlan, ihtiyarın taşları almanın formülünü söylemesi üzerine taşları almak için köpeğin önündeki otu **ata**, **atın** önündeki eti köpeğe verir (Sakaoğlu, 2002: 405).

Cinpulat adlı masalda bir padişahın kırk oğlu varmış. Kırk kardeş evlenmek için yola çıkmış. Padişah en küçük oğlunu göndermek istemez ama küçük oğlan ısrar edip çıkar yola. Yolda bir sarayla karşılaşırlar o sarayın kapısı yoktur. Sarayın duvarını yıkıp girerler içeri bir görürler ki içeride kırk tane cezve kaynıyor. Bunlar **atlarını** tavlayıp otururlar kahve içmeye (Sakaoğlu, 2002: 418).

Cinpulat adlı masalda bir padişahın kırk oğlu varmış. Kırk kardeş evlenmek için çıkmış yola. Padişah en küçük oğlunu göndermek istemez ama küçük oğlan ısrar edip çıkar yola. Yolda ucu bucağı olmayan bir bağa gelirler. Sahibini göremedikleri bu bağda meyveleri yerken gökten yıldırım gibi bir adam gelir. Adamın altında

demirden bir **at** vardır. Adam, devleri hangi yiğidin öldürdüğünü sorar. Küçük kardeş çıkıp kendisinin öldürdüğünü söyleyince ona sihirle demirden üç bacaklı **at** yapır verir. Filanca denizin ortasındaki adadaki kızı kendisine getirmesini ister (Sakaoğlu, 2002: 418).

Çoban Ahmet adlı masalda sürüsünden bir koyunu canı et isteyen kadının kocasına verdiği için kendisine tepki veren sürünün sahibine kızan Ahmet, sürüyü bırakıp İstanbul yoluna düşer. Hava çok yağışlı olduğu için sarayın kenarına sinip bekler. Bu sırada padişahın kızı vezirle kaçma planı yapmıştır. Vezirin adı da Ahmet'tir. Gece yağmurda Çoban Ahmet'e seslenen kız, çobanı vezir sanıp iki **at** alır ve saraydan kaçarlar (Sakaoğlu, 2002: 422).

Çoban Ahmet adlı masalda çoban Ahmet'in karısına göz diken padişah, kadını almak için Ahmet'e dağdaki deve ait olan çamın dibindeki suyun içindeki taşları getirmesini söyler. O dağa nasıl gideceğini düşünürken eşi ona bir **at** al yanına bir de yedek al git diye akıl verir (Sakaoğlu, 2002: 422).

Tuz Kadar Adlı masalda padişah bir gün ferman çıkarır. **At** binen kılıç kuşanan kişileri sarayına ister. Tembel Ahmet, **at** binmeyi bilmemesine rağmen bildiğini söyleyip gider (Sakaoğlu, 2002: 468).

Sadık Kadının İhaneti adlı masalda padişahın babasının yakın arkadaşı babasının isteği üzerine **atına** binip yola çıkar. Yolda gök gürlemesi gibi gelen bir atlı kendisine eşlik etmesini ister. Bu atlı ile beraber kapısız bir saraya gidip orada bir devin kellesini uçuran atlının aslında bir kız olduğunu öğrenir (Sakaoğlu, 2002: 482).

Kadınların İhaneti adlı masala padişah **atının** neden sebepsiz yere zayıfladığına üzülür bir çare ararmış. Sebebini Keloğlan bulur. Padişahın karısı ve kırk vezirinin hanımı her gece padişah ve vezirlerin **atını** alıp mağaraya gidip oradaki haramilerle geceyi geçirirlermiş (Sakaoğlu, 2002: 485).

Keloğlan ile Köse adlı masalda bir kadının üç oğlu varmış. En büyük oğlu kösenin yanında çalışmaya başlamış. Ancak kösenin bir şartı varmış. Verdiği işlerden dolayı darılanın canını almış. Bir gün oğlana **atı** arpalamasını ve ardından pisliğinin içindeki arpaları seçip getirmesini istemiş. Ancak oğlanın bu duruma canı sıkılınca oğlanın canını oracıkta almış (Sakaoğlu, 2002: 527).

Yarımca adlı masalda altı kardeş varmış. Bunun beş tanesi zengin olmak için yollara düşer. Yolda bir adamla karşılaşırlar. O adam bunlara **atının** kuyruğundan bir

kıl çekmeyi başarırlarsa zengin olabileceklerini söyler. Ancak beş kardeş de çekmeyi başaramaz. Ancak yarım dedikleri kardeşleri **atın** kılını çekmeyi başarır (Günay, 2011: 68).

Bir Kolu Gümüş Bir Kolu Altın adlı masalda bir karı koca varmış. Bu kadını hiç namahrem görmemiş. Bir gün kocası hacca gitmiş. Karısının yanına da bir hizmetçi kız koymuş. Bir gece yağmur yağar, kar yağar, çok tipi olur. Bir atlı kapıya gelir ve çok ıslandığını, kendini içeri almalarını söyler. Hizmetçi bu kadını içeri alır. **Atına** arpa verirler (Günay, 2011: 81).

İki Kardeş adlı masalda iki kardeş varmış. Birinin sürekli oğlu birinin de sürekli kızı olurmuş. Oğlu olan kardeşine “köpeklerin babası” dermiş. Bir gün birinin oğlu ötekinin de küçük kızı dışarıya çalışmaya gitmişler. Hangisi daha fazla para kazanacak diye bakacaklarmış. Oğlan bir gölün kenarına durmuş. Kurbağa, yılan, böcek toplarmış. Kız olan erkek kılığına girip padişahın yanında çalışmaya girmiş. Padişahın oğlu bu oğlanın kız olduğunu anlamış. Babasına söylemiş ama ikna edememiş. En sonunda kızın işi bitince bir **ata** bindirip göndermişler (Günay, 2011: 88).

Tüylü adlı masalda padişahın kızının âşık olduğunu duyar. Babasının kendisini cellat ettireceğini duyan kız, cariyesi ile birlikte **atını** alıp âşık olduğu oğlanın ülkesine kaçar (Günay, 2011: 93).

Ateşkâr Oğlan adlı masalda padişahın kızını kaçıran ateş oğlan kızı alıp **atına** atlayarak kaçar. Ardından bu oğlanı öldürmek isteyen kız ve kızın nişanlısı oğlanın canının nerede olduğunu öğrenirler. Bir **at** nalını suya atınca çıkan balığın içindeki serçelerin içinde ateş oğlanın canı vardır. Diğer **at** nalını suya atınca ise **atının** kardeşi suyun içinden **atının** kardeşi çıkar (Günay, 2011: 96).

Hint Padişahın Kızı adlı masalda Hint padişahının kızı Yemen padişahının oğluna âşık olur. Önce bir kütük içinde saraya girer daha sonra oğlanın kız kardeşi onu görür ve saraya hizmetçi olur. Bir gün hizmetçi kıyafetlerini çıkarır al elbiselerini giyer al **ata** biner oğlanın önünde dolaşır. Oğlan kızı görünce düşer bayılır (Günay, 2011: 104).

İğci Baba adlı masalda bir İğci Baba vardır. Bunun gönlü üç kız kardeşe düşer. Bu kızları evdeki iğler daha güzel diye kandırıp mağaraya götürür. Orada bu kızları insan eti yemeye zorlar, kızlar yemeyince kendi parmağını keser ve

yemelerini söyler. Kız kardeşlerinin gelmediğini gören kızlar kardeşlerini sorarlar. O da yolda giderken bir avcı gördü beğendi kır **ata** bindirdi götürdü kardeşinizi diye yalan söyler. Daha sonra en küçük kız böyle olmadığını anlayınca İğci Baba'yı öldürmeye karar verir. İğci Baba'nın kendisine girme dediği kırkıncı odadaki delikanlıyı kurtararak **ata** atlayıp giderler (Günay, 2011: 108).

Kız Padişah adlı masalda saraydan kaçan padişahın kızı yolda bir dağ başında devlere denk gelir. Devler bu kızı eş olarak almak ister. Onlardan kaçamayacağını anlayan padişah kızı bir taşla çıkıp nutuk atmak ister. Taşla çıkıp “Eşlerinize neden erkek elbiseleri giydiriyorsunuz, kadın elbiseleri giydirin.” der ve devleri elbise almaya şehre gönderir. Bunun üzerine devlerin eşleriyle bir olup otuz dokuz kadını da **ata** bindirerek şehre kaçıtır (Günay, 2011: 117).

Ayı Kulak adlı masalda dev karısından intikamını almak isteyen Ayı Kulak devlerin yaşadığı kuyunun içine iner. Orada güzel mi güzel üç kıza rastlar, kızlar çok şaşırır. Oradan kanatsız kuşların bile geçmediğini kendisinin oraya nasıl geldiğini sorarlar. Devleri öldürüp kızları ve oradaki tüm cevahirleri oradan çıkarmak isteyen Ayı Kulak, arkadaşlarından kızları ve cevahirleri taşımak için katır ve **at** getirmelerini ister (Günay, 2011: 131).

Bacı Bacı Can Bacı adlı masalda iki kardeş vardır. Annelerinin ölmesi üzerine babaları tekrar evlenir. Üvey anne de bu çocukları istemez. Babaları çocukları azıtmak için onları odun kırmaya götürür. Çocuklar azıtıldığını anlayıp çok üzülürler. Daha sonra oğlan su içmek ister. Bacısı **at** izi var içme, keçi izi var içme, geyik izi içme diye uyarır ancak oğlan dayanamayıp geyik izi olan sudan içer (Günay, 2011: 142).

Bacı Bacı Can Bacı adlı masalda babalarının azıttığı çocuklardan oğlan olanı geyik izinden su içtiği için geyik olur. Kız ise padişahın karısı olur. Bir gün kirlendikleri için has bahçeye yıkanmaya giderler. Fakat orada bu kızı suya iteleyemeyen gurbet kızı, padişahın yanına padişahın karısı gibi gelip oturur. Fakat geyik kardeşi kız kardeşinin başına bir iş geldiğini ayağından tanıyıp bilir. Kendisinin bilindiğini anlayan Gurbet Kızı hastalık numarası ile geyiği kestirmek ister. Geyik kesileceği sırada havuzdaki bacısıyla konuşmasından padişah anlar. Gurbet kızını bir kır **ata** bindirerek babasının memleketine gönderir (Günay, 2011: 142).

Şah İsmail adlı masalda padişahın çocuğu olmamış. Bahçede gezerken padişahı gören derviş ona bir elma vermiş. Yarısını karısıyla kendisinin yemesini yarısını da **atlarına** yedirmelerini söylemiş. Padişahın hanımı ve **at** hamile kalır. Daha sonra bu çocuk doğup büyüdüktan sonra **at** ona her zaman yardımcı olur (Günay, 2011: 150).

Kotan adlı masalda ağa, Kotan adlı en küçük kardeşten devin **atını** kaçırmamasını ister. Eğer kaçırmazsa onu öldüreceğini söyler. Kotan, **atı** kaçıtırken **at** devin anlayacağı şekilde kişner fakat dev Kotan'ı bulamaz ve sinirlenerek **ata** kürek vurur ve uyur. **At** da sahibine küser (Günay, 2011: 174).

Dallan Reyhanım Dallan adlı masalda köle, şehzadenin ve padişahın **atlarına** ve **taylarına** bakarmış (Günay, 2011: 184).

Keloğlan ile Dev adlı masalda her gün Keloğlan sürüleri otlatmaya götürürken bir gün dev götürmek ister. Dev giderken domuza üzüm, **düldüle** kemik ver diye tembih eder. Ancak dev gittikten sonra **düldül** dile gelir ve Keloğlan'a devin onu eninde sonunda öldüreceğini söyler. Kendisine arpa vermesini ve beraber kaçmaları gerektiğini söyler. Keloğlan **düldülün** dediklerini yapar ve beraber kaçarlar (Günay, 2011: 192).

Allah'ın Belası adlı masalda çoban, Allah'ın Belası'nı **at** üstünde görür ancak karga mı insan mı olduğunu bilemez. Yanına çağırınca görür ki kendi bir karış boyu iki karış (Günay, 2011: 206).

Yogud Paşa adlı masalda Yogud Paşa'yı kardeşinin oğlu intikam için vuracaktır. Ancak Yoğud Paşa'nın kızı bu oğlanda nişanlıdır. Yogud Paşa'nın askerlerini kıran oğlanla beraber kız **ata** binip kaçar (Günay, 2011: 217).

Helvacı Güzeli adlı masalda müezzinin âşık olduğu kız, kendisine yüz vermeyince kıza iftira atar. Babası da kızın erkek kardeşine kıızı öldürmesini emreder. Ancak kıızı öldürmeye kıyamayan erkek kardeşi onu bir dağın başında bırakıp eve döner. Kız bir süre dağda kalır bir mağaraya girer. Daha sonra dağın başından iner. Bir köye doğru gider ve bir kavağın başına çıkar orada uyur, oturur. Çünkü kurtlardan ve yılanlardan korkar. O sırada **atını** göle sulamaya bir yiğit gelir. Ancak **at** sudan ürker suyu içmek istemez. Oğlan kavağa bakar ki ayın on dördü gibi bir kız oturuyor (Günay, 2011: 221).

Nasihah adlı masalda öksüz bir oğlan ağanın yanında bir süre çalıştıktan sonra ayrılmaya karar verir. Ağa da ona 3 nasihat verir. Nasihatlerden biri; “Suyu çok olan bir çaya gidersen, kendini suya bırakma.”dır. Oğlan yola çıktıktan sonra suyu çok olan bir çaya gelir ve kendini suya bırakmaz. Sonra bir atlı gelir ve kendini suya bırakınca suda kaybolur gider. Oğlan **ata** biner ki **atın** içi hep altın doludur (Günay, 2011: 227).

Bacılar adlı masalda padişah samanı olan kişilere **atlarını** dağıtmaya baharda geri toplamaya karar verir. Nene karının yanında kalan yüzünde güller açan kız da nene karıya bir **at** istemesini söyler. Kız, yürüyünce bastığı yerler çayır çimen olduğu için **atı** bir güzel besler. Bahar gelince padişahın oğlu **atı** görünce çok şaşırır (Günay, 2011: 237).

Kara Dirhem Hokkası adlı masalda padişahın oğlu rüyasında âşık olduğu kızı bulmak için yola düşer ve fakir ana karının evin varır. Kadın önce oğlanı eve almak istemez ama oğlan bir avuç altın verince **atına** da itine de yerim vardır der (Günay, 2011: 249).

Öksüz Kız adlı masalda üvey anne üvey kızına sürekli eziyet eder. Arpa ekmeği verir ve onu yazıya gönderir. Bir gün kızın yazıya götürdüğü inek dile gelir. İnek ona kulağından girmesini oradan yemekler yemesini söyler. Kız gittikçe güzelleşir şişmanlar. Kadın buna dayanamaz ve ineği kestirir. İneğin nasihati üzerine ineğin kemiklerini yemliğin altına koyar. Orada o kemikler güzel kıyafetler olur. O kıyafetleri giyip **ata** atlar ve düğüne gider orada padişahın oğlu, kızı beğenir ve sonra kızın ardından ayakkabısından kızı bulup evlenir (Günay, 2011: 256).

Sıçan Çocuk adlı masalda çocukları olmayan bir aile bize bir çocuk ver nasıl verirsen ver diye dua eder ve onların sıçan çocukları olur. Bu sıçan çocuk biraz büyüyünce padişahın kızını ister. Padişahın vaatlerini yerine getirir ve kızı alır. Ancak kız sıçanı görünce tekme vurur ve sıçan güvercin olup uçar. Bunda bir iş olduğunu anlayan kız **ata** binip oğlanın peşine düşer (Günay, 2011: 259).

Üç Nar adlı masalda bir kadının testilerini altın topuyla kıran padişah oğluna kadın üç nara âşık olası diye beddua eder. Bunun üzerine oğlan babasının kendisine verdiği **at** ile üç narı bulmak için yollara düşer (Günay, 2011: 269).

Avcı Mehmet'in Oğlu adlı masalda padişah ve lalanın son istediği olan falanca yerdeki kızı getirmek görevini de tamamlayan Avcı Mehmet'in Oğlu **atlara** binerek kızı saraya getirir (Günay, 2011: 279).

İsfahan Padişahın Üç Oğlu adlı masalda memleketin padişahı üç oğlunu sınava tabi tutar. Oğlanların cevaplarını kalben beğenir ama yüzden beğenmedim der ve ülkeyi terk etmelerini ister. Oğlanlar sabaha karşı **at** bulup yola çıkarlar (Günay, 2011: 301).

Arif Yusuf adlı masalda zamanın birinde Arif Yusuf varmış. Padişah harbe giderken Arif Yusuf kendisinden kâğıt almazsa harbi kazanamayacağını söylemiş ama padişah dinlememiş. Nitekim padişah harbi kazanamayınca veziri padişaha rüyasında Arif Yusuf'u gördüğünü ondan kâğıt almaları gerektiğini söylemiş. Veziri **ata** binip Arif Yusuf'tan kâğıt almak için yola çıkmış (Günay, 2011: 308).

Çulfacioğlu Mehmet Onbaşı adlı masalda dul kadının oğlu vurduğu anda kırk sineği öldürdüğünü görünce kendisine bir kılıç yaptırır ve dağlara çıkar. Çayır çimen bir yerde, çeşmenin başında bir ağacın altına yatar. O öyle yatarken bir padişahın üç oğlu mesken tuttukları yerde birinin yattığını görünce büyük ve ortanca kardeşler oğlandan korkar ancak küçük oğlan **atına** binerek ağacın altındaki oğlanın yanına gider (Günay, 2011: 317).

Çulfacioğlu Mehmet Onbaşı adlı masalda padişahın üç oğlu, kız kardeşlerini yiğitliği sebebiyle Çulfacioğlu'na verir. Bir gün padişah mektup yazar. Fransız kralı harp edeceğini söyler. Sabah kalkar yine Allah tarafından **Ceylan ata** biner **at** uçuyordur. Yazıda ağaç görür. **Attan** ineyim derken ağacı kökünden söker. Askeri hep bozar geçirir (Günay, 2011: 317).

Kara Köpek adlı masalda padişahın üç kızı vardır. Bu kızlar cirit oynamaktadırlar. Padişah, kızları **atın** üstünde kime cirit atarsa o adama kızlarını vereceğini söyler (Günay, 2011: 322).

Kara Üzüm Hokkası adlı masalda bir babanın üç oğlu bir kızı varmış. Onlara vasiyetini bildirdikten sonra ölmüş. Büyük ve ortanca oğlu babalarının vasiyetlerini yerine getirmek için yola çıkmış ve kaybolmuşlar. Küçük oğlan da vasiyet için yola çıktığında bostan ekili bir tarlaya varır. Bir derviş oğlanı karşılar ve kendisini onların amcası olarak tanıtır. **Atını** oraya bağlarken kardeşlerinin **atlarını** da hep orada görür. Kardeşlerinin orada öldüğünü anlar (Günay, 2011: 328).

Bir Allah'ım Bir adlı masalda zindana düşen berber oğlanı zindandan kurtaran kız, oğlanı alır ve akşam olunca **atlarla** beraber yola çıkarlar (Günay, 2011: 337).

Gülükân adlı masalda büyük ve ortanca bacı küçük bacıları doğurunca kendilerinin değersizleşeceğini düşünüp kızın doğurduğu ikizlerin yerine iki it eniği koyarlar. Çocukları da bir sandığın içine koyup akarsuya atarlar. Bu çocukları akarsuda çocuğu olmayan bir balıkçı bulup büyütür. Çocuklar büyüdükten sonra gerçek anne ve babalarını bulmak için yola çıkarlar. Babaları bunlara birer **at** ve silah verir (Günay, 2011: 343).

Gülükân adlı masalda kız kardeşinin Gülükân adlı çiçeği istemesi üzerine yola çıkan oğlan, yolda karşılaştığı deve bu çiçeği nerede bulacağını sorar. O da yolu takip etmesini karşısına davar komu geleceğini o komun önündeki dut ağacına **atını** bağlamasını söyler (Günay, 2011: 343).

Rüya adlı masalda kuyudaki sultan hanıma sürekli sorular soran kral yine bir gün bir soru sorar. Soru şudur; “Benim **atım** burada kişniyor, onun **atı** orada gebe kalıyor. Ne demektir?” diye sorar (Günay, 2011: 357).

Hayırsız Kız adlı masalda bir padişahın hiç kızı olmamış. Padişah bir kızı olursa, hayırsız olsa da kabulüm diye söylemiş. Padişahın bir vakit sonra kızı olmuş. Kızın doğduğu gün **atlar** patlamış, çatlamış. Ne olduğuna gidip bakan erkek kardeşleri hayırsız kızın gelip bir **atı** boğduğunu görmüş (Günay, 2011: 364).

Hayırsız Kız adlı masalda devin gözlerini ayıdan alıp getiren oğlana evindeki kırk odalı kapının anahtarlarını veren dev, oğlana kırkinci odaya girmemesini söyler. Kırkinci odayı merak edip açan oğlan orada sihirli bir **at** ile karşılaşır. **At** oğlana yanına tuz, şarap ve ustura al buradan çıkalım der ve beraber oradan kaçarlar. O **at** oğlana çok yardım eder. Oğlan köyde cirit atar. Bu **atla** harbe girer ve türlü kahramanlıklar ederek padişahın kızını alır (Günay, 2011: 364).

Elma Ağacı adlı masalda padişahın küçük oğlu, kardeşlerinin elinden hanımını almak için tüyleri sürterek araptan **at** ister. Atla cirit oynar ve kardeşlerini yener (Günay, 2011: 372).

Kıratlı adlı masalda padişah, kocasını kendisi için zehirleyen kadına kızıp ülkedeki bütün kadınları astırmaya başlar. Muhammed Ağa isimli bir kişi padişahla konuşmaya gider ve zamanında çok **atları** olduğunu söyler. Ardından bir yerde altınlar olduğunu duyup yola çıktığında yolda bir kıratlı ile karşılaştığını söyler. Bu

kıratlının en sonunda bir kadın olduğunu öğrendiğini ve kocasının intikamını almak için yollara çıktığını söyler. Nice kadınlar olduğunu her kadını aynı bilmemesi gerektiğini nasihat eder (Günay, 2011: 382).

Mücevher Topu adlı masalda padişahın eski baş veziri ile padişah birbirilerini çok severlermiş. Bir gün padişah gelmeden evvel has bahçeye inmiş ve orada padişaha güller toplamak istemiş. Tam o sırada bir atlı gelmiş ve **atından** inip mızrağını yere saplamış. Onun bu hareketleri veziri sinirlendirmiş. Atlının peşine düşmüş. Meğer bu atlı bir kadınmış. Kocasının intikamını alıp gelmiş ve kocasının mezarının yanındaki mezara kendini vezire gömdürmüş (Günay, 2011: 386).

Çin-i Maçin Padişahı adlı masalda padişah üç oğluna kendisi öldüğünde süt kardeşinin yanına gitmelerini vasiyet eder. Babaları öldükten sonra üç kardeş **atlarına** atlayıp amcalarının yanına gider (Günay, 2011: 393).

Çin-i Maçin Padişahı adlı masalda Çin-i Maçin padişahının bir **atı** varmış. **Atını** hep üzümle beslermiş ama **atı** günden güne zayıflamış. **Atını** besleyen kişiye sebebini sorduğunda karısının sebep olduğunu ima etmiş. Çünkü karısı her gece kocası uyuduktan sonra **ata** binip yazıda bir mağaraya gidip oradaki kırk eşkıya ile zevk edermiş (Günay, 2011: 393).

Gül Sinan'a Ne Yaptı, Sinan Gül'ü İncitti adlı masalda bir padişah vardır. Bu padişah ölmeden evvel kırmızı **atını** ortanca oğluna verir (Günay, 2011: 398).

Gül Sinan'a Ne Yaptı, Sinan Gül'ü İncitti adlı masalda küçük kardeş, büyük ve ortanca kardeşlerinin gidip gelmediği yola gidip Dünya güzelinin sırrını öğrenmek ister ve **atını** alıp Sinan'ın yanına gider. Sinan, ona karısını çok sevdiğini fakat bir gece karısının kırk cariyesi ve kırk **atıyla** haramilerle zevk etmeye gittiğini gördüğünü söyler (Günay, 2011: 398).

Aslan Mehmet adlı masalda çocuğu olmayan padişaha bir derviş bir elma verir. Bunu kendiniz yiyin ve evdeki **kısrağınıza** yedin diye söyler. Yerler ve padişahın karısı hamile kalır. **Kısrağın** da erkek **tayı** olur (Alptekin, 2002: 233).

Hanımından Korkan Osman Ağa adlı masalda padişahın isteklerini yerine getiren Osman Ağa'dan padişahın son bir isteği vardır. Osman Ağa bunun için kırk **at** istediğini ancak kendisine verilecek **atın** biraz kel **at** olmasını istediğini söyler (Alptekin, 2002: 238).

Padişahın Üç Kızı adlı masalda padişahın karısının doğurduğu bebekleri kedi köpeklerle değiştirirler. Daha sonra bu bebekleri devler büyütür. Oğlan büyüdükten sonra bir dünya güzeli olduğunu duyar ve onu almak ister. **Atına** atlar ve dünya güzelinin yanına gitmek için yola çıkar (Alptekin, 2002: 241).

Küllü Fatma adlı masalda Küllü Fatma hazırlanıp gittiği düğünde giydiği nalini padişahın havuzuna düşürür. Sabah padişahın oğlu havuzda **atını** sularken bu nalini görür ve o kızın bulunmasını ve o kızla evlenmek istediğini söyler (Alptekin, 2002: 248).

Çocuğun Rüyası adlı masalda annesine rüyasını anlatmayan oğlan evden ayrılır. Bunun üzerine havanın yağışlı olması sebebiyle bir balkonun altına siper olur. Bu sırada padişahın kızı vezirin oğluyla kaçacakmış. Kız görmeden siper olan oğlanın **atına** biner ve gider (Alptekin, 2002: 256).

Gençlikte mi Kocalıkta mı adlı masalda padişahın karısına âşık olan bezirgân onu kaçırr. Daha sonra bu bezirgân bilmeden padişahın şehrinde konaklar. Padişah bu adamı tanır ve **atın** kuyruğuna bağlayıp salıverir (Alptekin, 2002: 262).

Gülmez Padişahı adlı masalda Gülmez Padişah'ının üç oğlu vardır. Oğulları babalarının sahip olduğu aynayı cinlerin kaçırdığını öğrenince gülmediğini öğrenirler. Daha sonra bu ayna için yola çıkarlar. Oğlanlar **atlarına** biner yola çıkarlar büyük ve ortanca gider-gelir yoluna küçük oğlan ise gider-gelmez yoluna girer. Daha sonra deniz güzeli küçük oğlana başka bir **at** daha verir. Deniz güzelinin küçük oğlana verdiği **at** sihirlidir. Oğlana türlü yardımlarda bulunur (Alptekin, 2002: 266).

Fes Padişahı adlı masalda oğlanın biri annesine hiç derdi olmayan birinden kumaş almasını ve hiç derdi olmayan birine diktirmesini söyler. O da padişahın hanımına gider. Fakat onun da padişah olan kocasından derdi vardır. Bir gün kocasına kızar ve Fes padişahının hışmına uğrayasın diye beddua eder. Adam da Fes padişahını merak edip **atına** binip yola koyulur (Alptekin, 2002: 282).

Fes Padişahı adlı masalda Fes padişahı **atlarının** neden hep terli olduğunu anlamak ister ve bir gün uyumamak için elini keser ve buraya tuz basar (Alptekin, 2002: 282).

Nar Tanesi adlı masalda kocasının kızını evde istemeyen anne önce onu dağa bıraktırır. Ardından hâlâ yaşadığını duyunca kocasına, kızına onun verdiği gerdanlığı

satmasını ister. Kocasını bunu kızına satar. Kız bu gerdanlığı takınca ölü gibi olur. Bunun üzerine kızın yanında yaşadığı zeybekler kızını bir cam fanusa koyup çeşme başına koyarlar. Bir Beyoğlu **atını** sulamak için gittiğinde kızını görür ve gerdanlığını çıkarıp onu **atına** atar evine götürüp onunla evlenir (Alptekin, 2002: 284).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın küçük oğlu kardeşleri tarafından kuyunun dibinde bırakılır. Küçük kardeş kuyudan çıkar ve padişahın düzenlediği **at** ciridine katılarak kendini ortaya çıkarır (Alptekin, 2002: 292).

Ceylân Yüreği adlı masalda Keloğlan kılığında birisi padişahın bahçesine parasız, karın tokluğuna bakmak ister. Bahçıvan da onu yanına alır. Bir gün bahçıvan **atına** atlayıp düğüne gider. Bu Keloğlan da bahçeyi talan eder (Alptekin, 2002: 309).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda karısını kendi kızıyla değiştiren vezirin karısının oyununu fark eden padişahın oğlu iki haini **ata** bağlayıp cezalandırır (Alptekin, 2002: 332).

Tembel Ahmet adlı masalda Tembel Ahmet'in suyu altın eden tas ile yaptırdığı sarayı, lokantayı duyan padişah ve vezirleri atlarına atlayarak Tembel Ahmet'in yaşadığı şehre giderler (Alptekin, 2002: 337).

Zan Uşakları adlı masalda padişah üç oğluna sorduğu soruların cevaplarından memnun kalmayınca oğullarını saraydan kovar. Onlar da **atlarına** binip saraydan çekip giderler (Alptekin, 2002: 351).

Yedi Kardeş Yedi Dev adlı masalda padişahın yedi oğlu yedi tane kızla evlenmek için yola çıkar. Bir devin yedi kızını alırlar. Fakat bu devin babasını ve altı erkek kardeşini öldürürler. Bir tek anaları kalır. Kadın, cadı karısıdır. Küçük oğlan götürmek istemez fakat büyük oğlan kadını **ata** bindirip götürür. Yolda bu kadın cansız dev oğluna seslenir. Cansız dev de hemen tılsımlı **atına** biner bunların peşine düşer (Alptekin, 2002: 354).

Yedi Kardeş Yedi Dev adlı masalda padişahın küçük oğlu peri padişahının sarayına gider. Orada oğlanı öldürmek için zindana atarlar. Orada ona zor bir görev verirler. Buğday, arpa ve mercimeği karıştırıp bu karışımı birbirinden ayır derler. Karınca padişahı gelir ve oğlana yardım eder. Oğlan da öldürülmekten kurtulur. Ardından peri padişahının kızının **atından** daha hızlı bir **at** bulmasını isterler. Oğlan da kızını cansız devin tılsımlı **atına** bindirir. Kız, oğlanla giderken balık olup kendini denize atar. Oğlan, deniz padişahının yardımı ile kızını bulur (Alptekin, 2002: 354).

Hırızmalı Güzel adlı masal padişahın oğlu babasının âşık olup kırkıncı odada sakladığı Hırızmalı Güzeli görür ve oğlu da ona âşık olur. **Kamber Tay'a** binerek Hırızmalı güzelle buluşur. Ve **Kamber Tay'ın** yardımı ile total dev hariç bütün devleri öldürür (Alptekin, 2002: 382).

Padişahın Kırk Oğlu adlı masalda padişahın kırk oğlu kırk kızla evlenmek için **atlarına** atlayıp kızları bulmak için yola çıkar. Yolda karşılaştıkları cüce en küçük kardeşe zor bir görev verir. Oğlana kırk tane **at** verir ve kralın kızını getirmesini ister (Alptekin, 2002: 401).

Keçeli adlı masalda padişahın karısı hastadır ve kocasına altın nalinler kime olursa onunla evlenmesini söyler. Nalinler padişahın kızının ayağına olunca kız babasıyla evlenmek istemeyip **dağa** kaçıp bir mağarada yaşamaya başlar. Burada **atıyla** ve tazısıyla gezmeye çıkan padişahın oğlu, kızı görür ve sarayına götürür (Alptekin, 2002: 409).

Süleyman Bey adlı masalda bir adamın üç kızından en büyüğü su doldurmaya gider. Oraya **atıyla** padişahın oğlu gelir ve kızın doldurduğu helkeden su içer. Bu kız bu oğlana âşık olur (Alptekin, 2002: 412).

Dünya Güzeli adlı masalda bir padişah başka bir memlekete padişahlık yapmaya gider. Padişah gittikten sonra padişahın çocuğu olur. Bu çocuk on iki yaşına gelince babasını bulmak için **atına** binip yola çıkar. Yolda köse oğlanı sıkıştırır ve padişahın oğlunun kendisi olduğunu söyleyeceğini söyler. Oğlan mecbur kabul eder. Köse, **ata** biner. Padişah, onları görünce durumu fark eder ama bir şey söylemez (Alptekin, 2002: 423).

Şah İsmail adlı masalda derviş çocuğu olmayan padişaha bir elma verir. Elmayı yiyen padişahın karısı ve padişahın **atı** hamile kalır. Padişahın bir oğlu atın da erkek **tayı** olur (Alptekin, 2002: 446).

Ağlayan Nar ile Gülen Ayva adlı masalda padişahın sürekli kız çocuğu olurmuş. Padişah, karısına bir daha kız doğurursa doğan çocuğu keseceğini söyler. Bunun üzerine kız doğuran kadın çocuğun erkek olduğunu söyler. Kız sünnet yaşına gelince babası durumu anlayacak diye siyah bir **ata** atlayıp saraydan kaçır. Kaçtığında başka bir ülkeye varır ve o ülkenin kızını kendine ister. **Atıyla** çeşitli görevlerden geçer ve en son devlerin mağarasından bir bardak su çalar ve devler gelirken suyu arkaya dökünce her taraf deniz olur (Alptekin, 2002: 449).

Geyik Oğlan adlı masalda bir kadın pişirdiği eti tada tada bitirir. Daha sonra memesinin birini keser yemek yapar. Adam yemeği beğenince kadın memesini pişirdiğini söyler. Bunlar çocuklarını kesip yemeye karar verirler. Çocuklar evden kaçarlar babaları da **ata** binip peşlerine düşer (Alptekin, 2002: 462).

Geyik Oğlan adlı masalda bir kadın pişirdiği eti tada tada bitirir. Daha sonra memesinin birini keser yemek yapar. Adam yemeği beğenince kadın memesini pişirdiğini söyler. Bunlar çocuklarını kesip yemeye karar verirler. Çocuklar evden kaçarlar babaları da ata binip peşlerine düşer. Babaları kendilerine yetişemesin diye arkalarına su dökerler ve her yer deniz olur babaları da denizi geçemez. Oğlan ve kız bir yere varırlar. Oğlan avlanmaya çıkar kız da bir ağacın tepesine çıkar oğlanı beklemeye başlar. Oğlan avlanırken susar ve bir sudan içen oğlan geyik olur. Ardından göle **atını** sulamaya gelen oğlan, kızı ağaçta görünce âşık olur ve onunla evlenmek ister (Alptekin, 2002: 462).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Mehmet'in yüzüğünü çalan Yahudi'yi ceza olarak bir **atın** kuyruğuna bağlayıp dağa salarlar (Özçelik, 2004: 292).

Balık Adam adlı masalda balıkçılık yapan baba oğul bir gün denizden kafası insan geri tarafı balık bir varlık bulmuşlar. Babasıyla eve getirmişler. Babası padişaha haber vermeye gittiği sırada oğlan bu canlıyı denize atar. Babası çok kızar ve oğlanı evden kovar. Ardından oğlan bir handa **at** bakıcılığı işine girer (Özçelik, 2004: 298).

Dipsiz Kuyu adlı masalda padişahın iki tane geçimsiz oğlu varmış. Padişah oğullarına kim derdine çare bulursa tahtını ona bırakacağını söyler. Büyük oğlan bunun üzerine çıktıkları yolda küçük oğlanı bir kuyuya atar. Ve babasına gelip kardeşini kurt yediğini söyler. Küçük oğlan kuyuda uyandığında başında bir ihtiyar sakallı görür. Adam ona iki kıl verir. Bu kılları birbirine sürtersen biri kara biri beyaz **at** gelecek. **Kara ata** binersen yedi kat yerin altına inersin, **beyaz ata** binersen yeryüzüne çıkarsın der. Fakat oğlan yanlışlıkla **kara ata** biner (Özçelik, 2004: 301).

Padişahın Kızı adlı masalda hiç oğlu olmayan padişah, karısına bir daha kız doğurursan kızı da seni de öldürürüm deyince kız doğuran sultan kocasına söyleyemez. Kız, yedi yaşına girdiğinde sünnet edilmek istenince saraydan kaçar. Bir ormana varır. Ormanda aslanın yemek üzere olduğu bir oğlanı kurtarır. O oğlan da bir padişahın oğluymuş. Padişahın sarayında beraber büyürler. Kız bir müddet sonra

annesini babasını görmek için saraydan ayrılır. Bu padişah kıza bir **at** verir. Bu **at** sihirlidir kızın başı dertte olduğunda ve yardım edilmesi gerektiğinde **at** yardımına koşar (Özçelik, 2004: 330).

Yazı Bozulmazmış adlı masalda padişah ve vezirin hanımları her gün has bahçede otururlar ve çocukları olmadığı için gece gündüz ağlarırmış. Bir gün bahçede otururken elma ağacının altında oturan bir aksakallı dede onlara bir tane elma verir ve yarısını vezirin karısı, yarısını da padişahın hanımı yer. Bunların bir kız bir oğlu olacağını ve birbirleriyle evlendirilmesi gerektiğini söyler. Aksakallının dediği gibi olur. Bu çocuklar beraber büyürler, beraber **ata** binerler ve eğlenirler (Özçelik, 2004: 344).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda bir kadın kız evladı olması için dua eder. Allah, bu kadına bir kız evlat verir. Bir gün ahıra girdiklerinde **atın** bir bacağı olmadığını fark ederler. İkinci gün diğer bacağı sonraki gün kuyruğu derken **ata** ne olduğunu anlayamazlar. Bunun üzerine üç erkek kardeş ahırı gözetlemeye başlar. Büyük ve ortanca uykuya yenik düşer ve uyurlar fakat küçük kardeş parmağını kesip tuz basıp bekler. Küçük kız kardeşlerinin ahıra gelip **atın** kafasını yediğini görünce çok şaşırır. Gelip annesine durumu anlatır (Özçelik, 2004: 358).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun karısı üvey çocuklarını istemeyince oduncu, çocukları odun toplama bahanesi ile ormana götürür. Çocuklara, kendisi gelene kadar çiğdem toplamalarını söyler. Babaları ormanda bir ağaca kabak asar. Kabak sallandıkça çocuklar babaları odun kesiyor zannederler. Fakat akşam olunca babalarının onları ormanda yalnız bıraktığını anlarlar. Ağlaya ağlaya bir ağacın altında uyur kalırlar. Sabah olunca köylerini bulmak için yola çıkarlar. Yolda oğlan çok susar ve su içmek ister fakat kız kardeşi o sudan içmesine izin vermez. Çünkü suda domuz izi vardır. Oğlan içerse domuz olurmuş. Gide gide oğlan yine su içmek ister bu defa da suda tilki izi varmış. Kız yine izin vermez. En son oğlan ceylan izi olan sudan suyu içer ve oğlan ceylan olur. Burada kız da kavak ağacının tepesine çıkar. Beyoğlu **atını** sulamaya gelir fakat **at** bir türlü su içmez. Oğlan yukarı bir bakar ki dünya güzeli bir kız. Kızı oradan indirmek ister fakat kız inmez. Cadı karısı kızı oradan oyunla indirmeyi başarır ve Beyoğlu kızla evlenir (Özçelik, 2004: 372).

Dünya Güzeli adlı masalda kunduracının yanında çalışan oğlanın babasından kalma sihirli bir kesesi varmış. Dükkân sahibi mal almaya gittiğinde ayakkabıları fakirlere ucuz ucuz vermiş. Ustası gelip hesap sorduğunda da ustasına yüklüce para verip **atına** binip yollara düşmüş (Özçelik, 2004: 379).

Padişah Kızıyla Evlenen Genç adlı masalda padişah, Yemen'deki kardeşinin iç durumunu öğrenmek ister. Kızıyla evlenmek isteyen oğlanı Yemen'e gönderir. Kardeşi, oğlana durumu anlatır. Savaştan döndüğünde **atlarının** zayıf ve yorgun gördüğünü sebebini sorduğunda karısının eşkiya başı ile birlikte olduğunu gördüğünü anlatır (Özçelik, 2004: 408).

Cansız adlı masalda padişah ölmeden evvel üç oğluna üç kızını gelen ilk dünürçülere vermeleri için nasihat eder. Öldükten sonra kızları istemeye bir dev gelir. Büyük kardeşler kızı vermezler ama küçük oğlan babasının nasihatini yerde bırakmamak için deve "**Atı** çek, kızı vereyim." der. Daha sonra yakın ülkenin padişahı çayın karşısındaki kızını getirene kızını vereceğini söyler. Elindeki iki sihirli tüyü ateşe tutunca karşısına çıkan Arap'tan beyaz bir **at** ister. **Atla** rüzgâr gibi geçip kızı alır gelir. Daha sonra kahverengi bir **at** ister diğer kızı getirir daha sonra siyah **at** ister ve en son öteki kızı da getirip padişahın kızları ile kardeşleri evlenir (Özçelik, 2004: 410).

Tireci Kız adlı masalda ailesi ile beraber tirecilik yaparak geçinen fakir kız tirelerini su başında yıkarken her gün **atını** sulamaya gelen Beyoğlu'na âşık olur. Beyoğlu'na aşkını belli eder fakat karşılık alamaz (Özçelik, 2004: 413).

Gurbete Giden Gelin adlı masalda padişahın oğlu uzak bir ülkede gülünce yüzünde güller açan, ağlayınca gözlerinden inci mercan dökülen, yürüyünce bastığı yerde çayır çimen biten kıza âşık olur ve onunla evlenmek için yollara düşer. Fakat evlerindeki arap kız bu durumu kıskanır. Yolda gelirken kızıdan yemek ve su karşılığında gözlerini alıp ormana atar. Kızın yerine geçer. Kız dağda yürürken keçi kıza dadanır kız da onun sütünü içerek beslenir. Bir gün gökte konuşan iki güvercinin konuştuklarını duyar ve cebindeki gözlerini yerine koyar ve güvercinlerin tüylerini gözüne sürünce yeniden görmeye başlar. Yeniden görmeye başladığında sevincinden ağlayınca gözlerinden inci mercanlar dökülür. Onu gören bir çoban, kızı evine götürür. Padişah da atlarını halka bakmaları için dağıtırmış. Kız da çobandan bir **at** getirmesini ister. Bu **at** kızın çayır çimenlerinden yer ve iyice ahıra sığmaz

olur. *Atları* toplayınca atın hâline şaşırان padişahın oğlu **ata** kimin baktığını bilmek ister. Daha sonra kızı görünce tanır ve kız başından geçenleri anlatınca arap kızı katıra bağlayıp salarlar. Arap, taşlara çarpa çarpa ölür (Özçelik, 2004: 423).

Kaz Çobanı adlı masalda bir adam hacca giderken karısını ve kızını köyün müezzine emanet eder. Bu müezzin kızıdan yakınlık ister kız da yakınlık vermeyince kızın babasına “Kızın kötü yola düştü.” diye haber verir. Adam oğlundan kız kardeşini öldürmesini ister. Oğlan, gelip köye sorduğunda kız hakkında kötü bir şey duymaz. Bir gün kızı dağ başına götürür ve bir ağaca kabak asar. Kız, kabak sallandıkça kardeşinin ağaç kestiğini zanneder. Fakat akşam olduğunda bir bakar ki kardeşi onu terk edip gitmiştir. Kız, bir çeşmenin başına varır ve korkusundan bir kavak ağacının tepesine çıkar. Orada uyur kalır. Sabah olduğunda çeşmeye **at** sulamaya gelen Beyoğlu, **atın** suyu içmemesi üzerine ağaca bir bakar ki ay gibi parlayan bir kız görür. Bu kızı ağaçtan indirir ve **atına** bindirip ülkesine götürür ve onunla evlenir (Özçelik, 2004: 427).

Padişahın Oğlu ile Atı adlı masalda padişahın oğlu bir gün denizin yakınında ava çıktığında bir deniz aygırı yakalar. Bu deniz aygırı sihirlidir. Deniz aygırı oğlana annesinin oynası olduğunu ve kendisini ve oğlanı öldürmek istediğini söyleyince oğlan, babasına sarayın bahçesinde dolaşacağım diyerek babasının **atını** ister. **Ata** biner ve saraydan ayrılır (Özçelik, 2004: 430).

Padişahın Atı ile Oğlu adlı masalda padişahın en küçük kızı Keloğlan kılığındaki oğlanla evlenir. Bir gün padişah Rus kralı ile savaştadır. Bu Keloğlan da savaşa gitmek ister. Kızı, babasından kocası için **at** ister. Fakat padişah oğlanı küçümseyip topal bir katır verir. Oğlan da savaşa giderken elindeki sihirli tüyleri birbirine sürüp **atını** çağırır ve savaşta Rus askerlerini kırıp geçirir (Özçelik, 2004: 430).

Kaygısız Ev adlı masalda bir adam karısını sürekli dövermiş. Kadın, bir gün dayanamaz senden zengin Avcı Müküşsa var deyince adam **atına** atlar Avı Müküşsa'yı bulmaya gider. Avcı Müküşsa'yı bulur. Avcı Müküşsa ona başından geçenleri anlatır. Karısının onun **atını** alarak her gece köyün ağası ile seviştiğini ve adamın ağayı öldürdüğünü, karısının kendisini eşek yaptığını, adamın ise daha sonra kadını katır yaptığını anlatır (Özçelik, 2004: 436).

Üç Nasihat adlı masalda bir fakir çiftçi öküzü ölünce bir ağanın yanına hizmetkâr olur. Ağanın yanında üç yıl çalışır fakat ağa, ona verecek parası olmayınca üç nasihat verir. Yolda giderken bir adamın çaya doğru **atını** sürdüğünü görür. Ağanın “Dibi görünmeyen suya girme” nasihati aklına gelir ve çay adamı alır götürür (Özçelik, 2004: 446).

Ese ile Köse adlı masalda bir köse değirmenci varmış. Ese, Köse’den intikam almak için bütün hayvanlarını keser. En son ahırda kişneyen **atlarını** da keser fakat Köse yine ses çıkaramaz (Özçelik, 2004: 459).

Zor Mehmet Ağa adlı masalda her şeyden korkan Mehmet Ağa, kendisini herkese korkmaz olarak tanıtır ve bir padişaha devi öldürdüğünü söyler. Padişah ona Osmanlı olup olmadığını sorar. Mehmet, evet der fakat padişah ispat etmesini ister. Ahırda kırk **atının** olduğunu sadece bir tanesinin harp **atı** olduğunu, bu atın hangi **at** olduğunu bilmesini ister. Mehmet, ahırda hayvanlara taş yedirir. Hayvanlar taştan yedikçe korkarlar. Fakat sadece **harp atı** korkmaz. Böylelikle **atı** bilmiş olur (Özçelik, 2004: 462).

Oduncu adlı masalda karısının hırsızlar tarafından kandırıldığını anlayan adam **atuna** atlayarak hırsızların peşine düşer (Özçelik, 2004: 470).

2.1.2.2.1.3. Deve

Türk mitolojisinde deve alp simgesi ya da bir ongundu. Özellikle erkek develer kahramanlar tarafından töz olarak kabul ediliyordu. Şaman hikâyelerinde Altaylı kamlar savaş ilahlarını erkek deve sırtında tasvir ederlerdi. Dede Korkut Hikâyeleri’nde Bayındır Han güçlü bir boğayı erkek deveyle güreştirir. Devenin burada kudretli bir hayvan olduğu anlaşılmaktadır. İslamiyetten sonra da Karamanlı Devleti’nin unvanı deve idi. Kanatlı olarak tasvir edilen deve hükümdarlıkla ilgili bir simge idi (Çoruhlu, 2012: 169).

Devegiller familyasına adını veren evcil hayvandır. Yük hayvanı ve binek hayvanı olarak kullanılmaktadır. Sütü, eti, derisi ve yünü kullanılır.

Deve, yüksek boylu ve eğri boyunludur. Susuzluğa dayanıklı olduğu için çöl yaşamına uygun bir hayvandır.

İncelenen eserlerde deve, on altı masalda geçmektedir. Masallarda giriş formeli olmasının yanı sıra binek hayvanı ve yük hayvanı olarak geçmektedir.

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda çocukları olmayan bir karı koca varmış. Adam bir gün Allah’a dua eder. “Ya Rabbi, bana bir oğul ver de yılan olsun” der. Allah da ona bir çocuk diye bir yılan verir. Bu yılan sihirlidir. Biraz zaman geçtikten sonra dile gelir ve babasına padişahın kızını istemesini söyler. Padişah ona kızını vermek için şartlar koşar. Üçüncü kızı için yedi **deve** yükü altın ister (Sakaoğlu, 2002: 318).

Asker Karısına İftira adlı masalda iki erkek kardeş vardır. Sadık adlı kardeş askere gider karısını da kardeşine emanet eder. Ancak kardeşi gider gitmez kadından yakınlık ister. Kadının yakınlık vermemesi üzerine kardeşi Sadık’a mektup yazıp karısının kötü yola düştüğünü söylerler. Bunun üzerine kadını beline kadar kuyuya gömerler. Oradan geçen bir adam onu kurtarır ve **devesine** bindirerek kadını kendine alacağını söyler (Sakaoğlu, 2002: 463).

Rus Kralını Çalan Hırsız adlı masalda babasının hazinesinde kimin hırsızlık yaptığını öğrenmeye çalışan padişah kızı, bir **deve** alır ve üstüne pırtı yükler arka ayaklarını da boyar. Sokağa salar. Kimin evinde boya varsa o evdekinin hırsız olduğunu anlayacaktır (Sakaoğlu, 2002: 520).

Keloğlan Sarımsaki Beyoğlu adlı masalda Keloğlanı zengin edeceğini söyleyen tilki, Keloğlan’ı götürürken karşısına **deve** çıkıyor. **Develeri** de önlerine katıp yollarına devam ediyorlar (Günay, 2011: 63).

İhtiyar Adamın Oğlu adlı masalda padişahın kızı kimse ile evlenemezmiş. Çünkü çocukken bir su içmiş ve kızın içine bir yılan girmiş. Ne zaman evlense gerdek gecesi bu yılan çıkıp güveyi sokarak öldürmüştü. Bu kızın içindeki yılanı öldüren ihtiyar adamın oğlu gerdek gecesinden bir müddet sonra ailesinin yanına gitmek ister. Padişah bunu duyar ve oğlanın yanına kırk **deve**, cevahirler ve askerler verir oğlanı ve kızını gönderir (Günay, 2011: 112).

Hırsız adlı masalda babası olmayan bir çocuk hırsızlık yaparmış. Hırsızlık yapan bu oğlan padişahın **devesini** de hiç kimseye fark ettirmeden evine alır ve **deveyi** keser (Günay, 2011: 296).

Kırk Gün Ölü Bekleyen Kız adlı masalda padişahın kıymetli bir kızı varmış. Bu kız gergef işlerken bir kuş gelip kıza sen bir ölünün başında kırk gün

bekleyeceksin demiş. Kuş 3 gün boyunca aynı şeyleri söyleyince kız korkmuş ve babam ölecek diye saraydan kaçmış. Bir sağın başına gitmiş annesiyle orada yeşil kapı görmüş. Yeşil kapıdan girince kapı kapanmış içeride bir bey oğlu yatarmış. Onu bekleyeceğini anlamış ve annesine dönüp gitmesini söylemiş. İçeride de gurbet kızı, padişahın kızına uyumasını oğlanı kendisinin bekleyeceğini söyleyince padişah kızı uyumuş. Oğlan kalktığı anda gurbet kızı, oğlana yalanlar söyleyip oğlanla kendisi evlenmiş. Padişah kızı hizmetçi olmuş. Oğlan hacca gidecekken herkese ne istediğini sormuş. Padişah kuzu sabır taşı istemiş. Oğlan hacdan dönerken sabır taşını unutmuş. **Devenin** ayağı kuma batmış gidememişler. Aralarından biri, biriniz bir kişinin isteğini unutmuş. Dönsün alsın demiş (Günay, 2011: 299).

İsfahan Padişahının Üç Oğlu adlı masalda memleketin padişahı üç oğlunu sınava tabi tutar. Oğullarının cevaplarını kalben beğenir ama yüzden beğenmedim der ve ülkeyi terk etmelerini ister. Oğlanlar sabaha karşı at bulup yola çıkarlar. Otururken etraflarını adamlar sararlar. Adamlar onlara **deveye** binen bir kadın görüp görmediklerini sorarlar (Günay, 2011: 301).

Elma Ağacı adlı masalda **deve** tellal, horoz berber iken bir padişah varmış (Günay, 2011: 372).

Elma Ağacı adlı masalda kuyudaki şehrin padişahının kızını, ejderhanın elinden kurtaran yeryüzündeki ülkenin padişahının küçük oğlu, ne istediğini soran padişahı biraz zaman ister. Oğlan bu sırada bir kavak ağacının altına yatar ve ağaçta Zümrüdüanka kuşunun yuvası olduğunu görür. Ancak kavak ağacında yılan olduğunu görür. Çeker yılanı vurur. Zümrüdüanka kuşu da ona ne isterse yapacağını söyler ve oğlan kavak ağacının altında yatarken ona güneş gelmesin diye kanatlarıyla gölge yapar. Oğlan, yeryüzüne çıkmak istediğini söyler. Fakat Zümrüdüanka kuşu bunun için kırk **deve** eti ve kırk **deve** postuna da su doldurmasını ister. Oğlan da bunları padişahı ister ve Zümrüdüanka ile yeryüzüne çıkar (Günay, 2011: 372).

Küllü Fatma adlı masalda Küllü Fatma hazırlanıp gittiği düğünde giydiği nalini padişahın havuzuna düşürür. Sabah padişahın oğlu havuzda atını sularken bu nalini görür ve o kızın bulunmasını ve o kızla evlenmek istediğini söyler. Kızı bulurlar kız evlenmeyi kabul eder fakat eşyalarını taşımak için kırk **deve** ister (Alptekin, 2002: 248).

Zan Uşakları adlı masalda padişah üç oğluna sorduğu soruların cevaplarından memnun kalmayınca oğullarını saraydan kovar. Onlar da atlarına binip saraydan çekip giderler. Yolda bir **deve** görürler. Ayağının aksak ve gözlerinin kör olduğunu görürler. Sonra **devenin** sahibi onların karşısına gelip **deveyi** görüp görmediklerini sorar (Alptekin, 2002: 351).

Baş Münecim adlı masalda çok fakir bir adam sekiz çocuğu beslemek için sahtekâr hocalığa başlar. Yolda gördüğü kervancının **develerinin** yarısını ormana bağlar. Kervancıya **develerinin** ne kadar az olduğunu söyler ve kervancı durumu fark edince **develerinin** nerede olduğunu söyleyebileceğini söyler (Alptekin, 2002: 367).

Congalaz Karısı adlı masalda yedi erkek kardeşiyle beraber yaşayan kız cadı karısının getirdiği altın yüzüğü kapının arkasından takınca bayılır. Yüzük de boğazına kaçır. Eve geldiklerinde baygın hâlde gördükleri kardeşlerinin bir namussuz iş yaptığını zannederler ve en küçük erkek kardeşlerine kızı götürüp bir yere atmasını söylerler. Oğlan kıza kıyamaz ve bir kuş kesip onun kanını gömleğe bulayıp gömleği kardeşlerine getirir. **Devesiyle** oradan geçip giden bir adam kızı görür ve kızın boğazındaki yüzüğü çıkarıp oğluyla bu kızı evlendirir (Alptekin, 2002: 443).

Şah İsmail adlı masalda Şah İsmail, Yörük çadırında gördüğü kıza âşık olur. Bu kızı almak ister fakat Yörükler kızı vermek istemeyince bütün eşyaları **develerine** yükleyip kaçarlar (Alptekin, 2002: 446).

Yedi Kardeşin Bacısı adlı masalda bir kız yedi oğlan kardeşini bulmak için yola çıkar. Kardeşlerini bulan kız onlarla birlikte yaşamaya başlar. Fakat bir gün kardeşlerinden biri kızıp ateşe işeyip ateşi söndürür. Kız da uzakta köpeklerin havladığı evden ateş almaya gider. O ev de cadı karısının evidir. Cadı karısının gelinleri ateşi kesip kıza verirler fakat cadı karısı kokudan kızın eve geldiğini anlayıp kızın peşinden gider. Kıza sihirli bir yüzük takarak kızın kanını emer, kız bayılır. Kardeşleri onu toprağa gömmeye kıyamazlar ve topal bir **devenin** sırtına sarıp yanlarında getirip götürmeye başlarlar (Özçelik, 2004: 367).

2.1.2.2.1.4.Eşek

Geçmişten günümüze kadar zorlu görevler verilip çalıştırılan, binek hayvanı ve yük hayvanı olarak kullanılan eşekler, evcilleştirilmiş hayvanlar olup yabani türleri de bulunmaktadır. Çoğunlukla kırsal kesimlerde tarlalarda ve taşıma işlerinde insanlara yardımcı olan eşekler, atla kıyas edildiğinde ağır canlı olarak bilinse de zor koşullara ve açlığa dayanıklılığı ve kuvvetli olmasıyla bilinirler. Halk arasında argo kullanımda olumsuz bir hayvan gibi görünse de siyah ve sık kirpikli iri gözleri ile güzel görünen bu hayvanlar aracın olmadığı yerlerde sabırlı ve dayanıklı özellikleri ile insanların büyük yardımcısıdırlar. İncelenen eserlerde eşek, yirmi sekiz masalda geçmektedir.

Tilkinin Şahitliği adlı masalda arkadaşları koyun ve köpekle gittiği yaylada koyunun sözünü dinlemeyen **eşek** anırmaya başlar ve başlarını belaya sokar (Sakaoğlu, 2002: 270).

Konuşan Bebek adlı masalda padişahın oğlu, padişahın isteklerini yerine getirmek için öteki dünyaya kaynananın verdiği **eşekle** gidip gelir (Sakaoğlu, 2002: 303).

Haramibaşı Ahmet adlı masalda otuz dokuz arkadaşını öldürdüğü için padişahın kızıyla evlenip ondan öcünü almak isteyen Ahmet, kızı bir meşeye götürür. Odunların üstüne yıkıp yakmak ister. Ancak kibriti düşmüştür. Ateş almaya karşı tepeye gider. Bu sırada **eşeği** ile oradan geçen Keloğlan kızın iniltilerini duyar. **Eşekteki** yüklerin bir kısmını indirir **eşeğe** kızı bindirip oradan kaçar (Sakaoğlu, 2002: 363).

Kuş Başı adlı masalda bir oğlanı kandıran dünya güzeline karşı Hızır, oğlana yardım eder. Oğlana bir çubuk verir ve insana vurup düşerse insanların **eşek** olacağını **eşeğe** vurursa adam olacağını söyler (Sakaoğlu, 2002: 386).

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda padişahın kızının kendisini evden atması üzerine çalışmaya başlayan Ahmet hamallık etmektedir. Daha sonra padişahın kızının verdiği akıl üzerine bir eşek alıp odunculuk yapmaya başlar (Sakaoğlu, 2002: 468).

Çemenderzade adlı masalda köylünün biri İstanbul'a çalışmaya gitmiş. Birkaç yıl sonra köyüne dönmek için yola çıkar ve kendisine bir merkep alır. Yolda yorulup

merkebi kuşburnu dikenine bağlar. Uyandığında bakar ki eşek yok. Oradaki çobana İstanbul lehçesi ile *eşeğinin* nerde olduğunu sorar fakat çoban onun lehçesinden anlamayınca adama bir tokat atıp babasının diliyle konuşmasını söyler (Sakaoğlu, 2002: 506).

Anakarıyla Tilki adlı masalda fakir bir kadını kandırıp kadının kızına götürdüğü tereyağları yiyip kabın içine toprak dolduran tilkiye bir oyun düşünen yaşlı kadın tilkinin kuyruğunu koparır. Kuyruğunu geri isteyen tilkiye kadın, “Yağımı getir.” cevabını verir. Tilki de keçiye gidip kendisine süt vermesi için yalvarır. Keçi tilkiye kendisine yaprak getirmesini söyler. Tilki dut ağacına gidip kendisine yaprak vermesini söyler. O da kendisine su getirmesini söyler. Ardından çeşme başına getirdiği kızlar kendisinden yumurta getirmesini söylerler. O da gidip tavuklardan yumurta ister fakat onlar da tilkiden darı isterler. Tilki, çiftçiye gidip *eşeğini* kurt yiyor deyip tarladaki darısını alır (Günay, 2011: 72).

Kül Eşek adlı masalda iplik eğiren kızların hepsi yemin ediyormuş. Sadece kızın biri etmezmiş. Koca karı sebebini sormuş. Kız da kimsesi olmadığını o yüzden yemin etmediğini söylemiş. Koca karı da bir mağarada yedi tane kardeşi olduğunu söylemiş. Koca karı kıza külden bir *eşek* yapabileceğini o *eşekle* mağaraya gidebileceğini söylemiş (Günay, 2011: 146).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda fakir bir kadının oğlu ormandan odun toplayıp satarak geçimini sağlarmış. Bir gün padişah bu oğlanı görür ve ona acıyarak bir *eşek* alması için altın verir. Fakat annesi oğlana *eşek* aldırılmaz. Bu olay 3 kez tekrarlanır (Günay, 2011: 162).

Keloğlan adlı masalda Keloğlan, kargasını “Hacı Bilen” olarak tanıtır. Bunu almak isteyen bir adam Keloğlan’a kargayı vermesi için öküz, *eşek* ve ineklerini vermeyi teklif eder. Keloğlan inek ve öküzün kendisine lazım olmayacağını fakat *eşeği* alabileceğini söyler. *Eşeği* alır yollara düşer. *Eşek* olmayan bir diyara gider ve “Ordu Bozan” diyerek kandırdığı halka yüklüce altına *eşeği* satar (Günay, 2011: 196).

Keloğlan adlı masalda dağa odun toplamaya giden Keloğlan, köylülerin verdiği odunları *merkebine* yükler evine doğru yola çıkar (Günay, 2011: 212).

Ahmet Ağazade Mehmet Ağa adlı masalda babasından kalan bütün malları yiyen oğlu İzmir'e gider ve bir çayın yanına otlardan bir ev yapar ve bir de **merkep** alıp dağlarda çalı yükletip para kazanmaya başlar (Alptekin, 2002: 298).

Dört Köşeler adlı masalda bir köse, oğluna öküzlerini satmasını söyler. Oğlan yola çıkar yolda üç köse öküzü alacaklarını söyler. Fakat öküze türlü türlü kusurlar bulup keserler ama parasını da vermezler. Eve geldiğinde oğlu babasına durumu anlatır. Adam bir **merkebe** binerek yola çıkar. Üç köse o **merkebi** alacaklarını söyler. Adam **merkebinin** çavdar yiyip su içip pisliğinden altın çıkardığını söyler. Üç köse bu yalana inanıp **eşeği** alır. Fakat ertesi sabah **eşek** ölmüştür altın da yoktur (Alptekin, 2002: 324).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda bir fakir karı kocanın bir kızı olur. Periler kadının doğumuna yardım eder. Bu kız yürürken bastığı yerlerde çayır çimen bitirmiş. Güldüğü zaman yanaklarında gül bitirmiş. Ağladığında ise gözlerinden inci mercan dökülürmüş. Padişahın oğlu bu kızı duyuyor ve cadı karısından gerçek olup olmadığını araştırmasını istiyor. Gerçek olduğunu duyunca bu kızı almaya karar veriyor. Fakat vezirin karısı dağda odunculuk yapan adamın kızını aldılar benim kızımı almadılar diye hasetleniyor ve bu kıza tuzlu su tuzlu çörek yedirip gözlerini oyup ormana bırakıveriyor. Ormanda iki tane **merkebiyle** odunculuk yapan bir adam bu kızı görüyor evine götürüyor ve kendine evlat ediyor (Alptekin, 2002: 332).

Vur Tokmağım Vur adlı masalda kimsesiz iki kardeş varmış. Keloğlan ve onun ablası. Bir gün bunlara bir nohut veren olur. Bunlar nohudu satarlar ve birazını da ekmeye karar verirler. Fakat ettikleri nohut bitmez. Ardından biri onlara bir sofraya verir. Sofrada yok, yoktur. Padişahı davet ederler. Padişah sofrayı görünce çok beğenir ve Keloğlan'dan su ister. Keloğlan, suyu getirmeye gidince padişah sofrayı alır kaçar. Ardından bir kişi ona **eşek** verir ve **eşeğe** "Sıç deme." der. Çünkü sıçtığı anda altın sıçarmış. Sözü dinlemez ve onu bir nalbanta götürür. **Eşeği** nalbant çalar ve yerine başka bir **eşek** verir. Verdiği **eşek** ölür ve **eşeğini** gider nalbanttın zorla alır (Alptekin, 2002: 348).

Baş Müneccim adlı masalda çok fakir bir adam sekiz çocuğu beslemek için sahtekâr hocalığa başlar. Yola çıkar ve yolda harman kaldıranların **eşeğini** çalar ve

eşegin yerini söyler. Onlar da adama hediye olarak bir çuval buğday verirler (Alptekin, 2002: 367).

Korkubilmez adlı masalda peri kızlarının verdiği üzüm zemheri ayında yenirse insan **eşek** olurmuş. Padişahın kızı üzümü yer ve **eşek** olur ardından tekrar üzüm yer ve tekrar insan olur (Alptekin, 2002: 376).

Keloğlanla Kötü Köse adlı masalda iki kardeş varmış. Biri akıllı biri deliymiş. Bunların bir tane incir ağaçları varmış. Bu ağacı her sene biri beklermiş. Delinin ağacı beklediği yıl akıllı da bir ağanın çiftini sürmeye gider. Ağa, akşama kadar çifti sürmezse yüzünün derisini yüzeceğini söyler. Dedikini de yapar. Buna çok kızan deli oğlan, ağadan intikam almaya karar verir. Kendisi ağanın yanına işe girer. Çifti kısa sürede bitirir ve **eşegin** derisini yüzer. Fakat ağa hiçbir şey diyemez (Alptekin, 2002: 460).

Eşegini Arayan Köylü adlı masalda adamın biri **merkebin** tren istasyonunda kaybeder. **Merkebin** trene binip İstanbul'a gittiğini düşünerek o da İstanbul'a gider. Orada bir otelde kalır. Daha önce hiç karyolada yatmayan adam karyolanın altına girer yatar. Odaya bir adamla sevgilisi gelir. Adam, sevgilisine İstanbul'un gözlerinde görüldüğünü söyler. Köylü de karyolanın altından çıkıp **merkebin** de tanınmasını söyler (Alptekin, 2002: 469).

Zilli Tilki adlı masalda bir tilki bir çam ağacına bir zil asar ve bir zaman geçtikten sonra zilini almaya geldiğinde zilinın yukarılara kadar çıktığını görür çünkü ağaç büyümüştür. Bunun üzerine çobandan ağacı kesmesini ister fakat çoban ağacı kesmez. Çobana kızan tilki gidip kurda çobanın koyunlarını yemesini söyler. Fakat kurt koyunları yemez. Ardından köpeğe gidip kurdu boğmasını ister fakat köpek kurdu boğmaz. Sonra bir eve gidip adamdan eşini dövmesini ister. Adam eşini dövmeyince adamın sakalını ateşle tutuşturur. Bunun üzerine adam kadını döver. Köpek kurda girer, kurt koyunları yer, çoban da çamı devirir. Bunun üzerine kafasına kozalak düşer ve dağın yıkılıp geldiğini zanneder ve kaçmaya başlar. Tilkiyle beraber tavşan, **eşek**, horoz ve köpek de gelir (Alptekin, 2002: 475).

Kayaoğlan adlı masalda bir kadının yedi oğlu varmış. Bu kadının oğulları gidip Yeşildag'a yerleşmişler. Kadın, oğulları gittiğinde hamileymiş. Bir kızı olur ve bu kız kardeşlerini bulmak için yola çıkar. Annesi ona bir **eşek** verir. "Dah" deyince gidermiş. "Çüş" deyince kül olurmuş. Kız yolda giderken bir denizin içine girer. Su

eşegin boyuna gelince kız panikler ve “Çüş” der. *Eşek*, kül olur (Özçelik, 2004: 339).

Yedi Kardeşin Bacısı adlı masalda bir kız yedi oğlan kardeşini bulmak için yola çıkar. Bir nene ona külden bir eşek yapar verir. Kül *eşeğe* “Çüş” dememesini söyler ancak *eşek* suya doğru gidince kız “çüş” deyiverince *eşek* kül olur (Özçelik, 2004: 367).

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli sihirli kesesi, sihirli keçesi ve sihirli düdüğü olan oğlanı sarhoş edip oğlanın elinden eşyaları alıp oğlanı dereye attırır. Oğlan uyanınca bir elma ağacından elma yer *eşek* olur. Ardından tekrar elma yiyince insan olur. Daha sonra bir incir ağacından beyaz incir yiyince boynuzları uzar, siyah incir yiyince boynuzları yok olur. Gidip Dünya Güzeli’nden intikam almak için bu meyvelerden verir ve saraydan kaçır. Daha sonra *eşek* hâinden ve boynuzlu hâinden kurtulmak isteyen Dünya Güzeli, oğlanla evlenir (Özçelik, 2004: 379).

Keloğlan ile Hamamcı adlı masalda Keloğlan ile annesinin buğdaylarını çalan kargalar, Keloğlan’a bir *eşek* verir. *Eşeğe* “İşe *eşegim*, işe.” deyince *eşek* altın doldurmuş. Bu *eşekle* hamama giden Keloğlan hamamcının *eşegi* fark etmesi üzerine *eşegini* hamamcıya kaptırır (Özçelik, 2004: 383).

Padişah Kızıyla Evlenen Genç adlı masalda padişah, Yemen’deki kardeşinin iç durumunu öğrenmek ister. Kızıyla evlenmek isteyen oğlanı Yemen’e gönderir. Kardeşi, oğlana durumu anlatır. Savaştan döndüğünde atlarının zayıf ve yorgun gördüğünü sebebini sorduğunda karısının eşkıya başı ile birlikte olduğunu gördüğünü anlatır. Eşkıyayı öldürünce karısı, adamı katır hâline getirdiğini, adamın da kadını boz *merkep* hâline getirdiğini anlatır. Adam, ağzı dualılar sayesinde düzelir fakat kadın *merkep* hâiyle kalır (Özçelik, 2004: 408).

Kaygısız Ev adlı masalda bir adam karısını sürekli dövermiş. Kadın, bir gün dayanamaz senden zengin Avcı Mukeşşa var deyince adam atına atlar Avı Mukeşşa’yı bulmaya gider. Avcı Mukeşşa’yı bulur. Avcı Mukeşşa ona başından geçenleri anlatır. Karısının onun atını alarak her gece köyün ağası ile seviştiğini ve adamın ağayı öldürdüğünü karısının kendisini *eşek* yaptığını adamın ise daha sonra kadını katır yaptığını anlatır. Adam da karısının kıymetini anlar ve eve dönüp Avcı Mukeşşa’nın verdiği bileziği karısına takar, karısı güvercin olur uçar (Özçelik, 2004: 436).

Keloğlan ile Cambazlar adlı masalda Keloğlan *eşegini* pazara götürüp satmadan önce *eşegine* bir altın yutturur. *Eşeginin* altın çıkardığını söyleyerek *eşegi* yüz altına satar. Fakat sattığı Üç Cambaz Kardeşlere *eşegine* bir kazan arpa ve bir kazan su vermelerini söyler. *Eşek* de sabaha çatlar ölür (Özçelik, 2004: 451).

Keloğlan ile Köylüler adlı masalda köylüler Keloğlan'ın öküzünü hile ile kestirince Keloğlan bunlardan intikam almaya karar verir. Öküzün derisini *eşeg*e yükler ve pazara gidip satmak ister. Bir kadın çarıklığın ne kadar olduğunu sorduğunda darı karşılığı verdiğini söyler. Kadın, darı getirmek için evine gider. Kadın, kocam gelirse yanlış anlar dediyse de Keloğlan gitmez. Kadın, Keloğlan'ı göndermek için altını, incisi ne varsa verir gönderir (Özçelik, 2004: 453).

Ese ile Köse adlı masalda bir köse değirmenci varmış. Ese, Köse'den intikam almak için bütün hayvanlarını öldürür keser. Köse, evde sinirinden hanımını öldürür bunu gören Ese, Köse'ye ya şehri terk etmesini ya da Köse'yi şikâyet edeceğini söyleyince Köse karısını *eşegin* üzerine bağlar ve bostan tarlasına sürüp şehri terk eder (Özçelik, 2004: 459).

Oduncu adlı masalda iki arkadaş varmış. Bu iki arkadaş akşama kadar çalar sabaha kadar yer içerler. Fakat mutlu değillermiş. Karşılarındaki oduncunun keyfini çok kıskanırlarmış. Bir gün bu oduncunun *eşegini* çalmak için bir fikir düşünürler. Kuyunun başında ağlarlar ve su çekerken altınlarını kuyuya düşürdüklerini söyleyip oduncuyu kuyuya indirip kuyuda bırakırlar (Özçelik, 2004: 470).

2.1.2.2.1.5. Katır

Erkek eşek ile dişin atın çiftleşmesiyle meydana gelen melez hayvana katır denir. Yük ve binek hayvanı olarak kullanılmaktadır.

İncelenen eserlerde katır, yirmi dört masalda geçmektedir. Katır, bu masallarda genellikle hata ve kötülük yapan kişilere ceza vermek için kullanılan bir hayvan olarak karşımıza çıkmaktadır. Kötülük yaptığı anlaşılan masal kahramanı katıra veyahut 40 katıra bindirilip ya da kuyruğuna bağlanıp dağlara salınır. Böylelikle kötülük yapan kişi cezasını çeker. Masallarda katır, genellikle 40 formülistik sayısı ile beraber kullanılmaktadır. Ayrıca bu masallarda katır, yük taşıma aracı ve binek hayvanı olarak da kullanılmıştır.

Hani Ya Bacımın Ayağı adlı masalda padişahın oğlunun karısını suya atan beslemeyi cezalandırmak için beslemeyi deli bir **katura** bindirip **katura** bir kamçı vurup havalandırırlar (Sakaoğlu, 2002: 378).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda padişahın oğlu, âşık olduğu kızın kıskanılıp teyzesinin çirkin kızı ile değiştirildiğini anlar. Bunun üzerine kız ve annesini kırk **katura** bindirip ülkelerine sürer (Sakaoğlu, 2002: 440).

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda bezirgânlar Tembel Ahmet'in emrine verilir. Yola çıkarlar. Bir dağın başına geldiklerinde Ahmet **katırları** yıkmalarını ister (Sakaoğlu, 2002: 468).

Ayı Kulak adlı masalda dev karısından intikamını almak isteyen Ayı Kulak, devlerin yaşadığı kuyunun içine iner. Orada güzel mi güzel üç kıza rastlar, kızlar çok şaşırır. Oradan kanatsız kuşların bile geçmediğini kendisinin oraya nasıl geldiğini sorarlar. Devleri öldürüp kızları ve oradaki tüm cevahirleri oradan çıkarmak isteyen Ayı Kulak, arkadaşlarından kızları ve cevahirleri taşımak için **katır** ve at getirmelerini ister (Günay, 2011: 131).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda bezirgân kendisine hizmet eden oğlana düğüne gitmek için **katırlarını** emanet eder (Günay, 2011: 162).

Allah'ın Belası adlı masalda padişahın oğlunun âşık olduğu kızı getirmeye giden Allah'ın Belası, padişahı kırk **katır** ve kırk **katır** dolusu saman ister (Günay, 2011: 206).

Helvacı Güzeli adlı masalda ailesini özlediğini söyleyen kızı, kocası babasının şehrine göndermeye karar verir. **Katırlara** yük ve hediyeler doldurur ve katırcı ile babasının şehrine gönderir (Günay, 2011: 221).

Bacılar adlı masalda padişahın oğlu gerçek karısının dikenlere atıldığını görünce evdeki kadını **katır** kuyruğuna bağlar köpekleri de **katura** salar (Günay, 2011: 237).

Üç Nar adlı masalda narın içinden kızı ağaçtan atan ve kendisini güneşte yandım diye kandıran karısının hilesini anlayan padişahın oğlu bu kadını ve çocuğunu **katırın** kuyruğuna bağlayıp dağa salar (Günay, 2011: 269).

Şah Meran'ın Yüzüğü adlı masalda fakir kadının oğlu, annesine Şah Meran'dan aldığı yüzük için yılan yavrusunu koruduğu için kendisine hediye

verdiklerini söyler. Ayrıca **katırlara** hediyeler yüklediklerini ve su getirmesini söyler (Günay, 2011: 331).

Gülükân adlı masalda kız kardeşlerinin çocuklarını sandığa koyan teyzelerin hilesini anlayan padişah bu teyzeleri bir **katırın** kuyruğuna bağlar, her bir parçaları bir dağda kalır (Günay, 2011: 343).

Rüya adlı masalda kuyunun içindeki sarayda kazları otaran oğlan saraydaki sultan hatunu her akşam geldiğinde morali bozuk görür. Sultan hatuna neden morali bozuk olduğunu sorar. Sultan hanım bir kralın ona üç katır yolladığını ve **katırların** hangisinin anne, teyze ve yavru olduğunu bilmesini istediğini söyler (Günay, 2011: 357).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Ahmet'in oğlu Avcı Mehmet, bir gün suyun başında otururken bir yılanın su içmeye geldiğini görür. Bir süre sonra başka bir yılan daha görür. Yılanların birbirini yuttuğunu zannedip yılanlara taş atar. Yılanlar yaralanır kaçar. Bu yılanlar cinnidir. Cinni padişah kızını öldüreni öldürmek ister fakat gerçeği öğrenince onu ülkesine çağırır. Cinni padişah, oğlanın dileğini sorar. Oğlan ağzına tükürmesini söyler. Cinni padişah oğlanın ağzına tükürür. Oğlan bütün hayvanların dilini anlamaya başlar. Evine giden Avcı Mehmet iki sıçanın kavga ettiğini duyar ve gülümsediğinde hanımı neden gülümsediğini sorar fakat sırrını kimseye söylese öleceğinden dolayı söylemek istemez. Fakat karısının umurunda değildir. Kocasının ölmesini ama yine de sırrı söylemesini söyler. Kocası da koç katım zamanı olduğunu koçu koyuna katıp geldiğinde söyleyeceğini söyler. Koçu koyunu götürür. Tuzu **katıra** yükletir. Irmak kenarında koçu koyuna katar evine gelir (Alptekin, 2002: 224).

Padişahın Üç Kızı adlı masalda padişah, en küçük karısının doğurduğu bebekleri kıskanıp yerine köpek ve enik koyan diğer kardeşlerin hilesini anlar ve onları kırk **katıra** bağlayıp dağa gönderir (Alptekin, 2002: 241).

Küllü Fatma adlı masalda Küllü Fatma hazırlanıp gittiği düğünde giydiği nalini padişahın havuzuna düşürür. Sabah padişahın oğlu havuzda atını sularken bu nalini görür ve o kızın bulunmasını ve o kızla evlenmek istediğini söyler. Kızı bulurlar kız evlenmeyi kabul eder ve eşyalarını taşımak için kırk deve ister. Fakat kız kardeşleri bu kızı kıskanırlar. Kızı hamama götürüp her yerine iğne sokarlar. Padişahın oğlunun yatağına başka bir kız kardeş girer. Bir kuş bahçeye gelir bunu

padişahın oğluna söyler. Padişahın oğlu bu kız kardeşleri kırk **katura** bağlayıp dağlara gönderir (Alptekin, 2002: 248).

Yarım Horoz adlı masalda bir horoz küllükte eşinirken bir altın bulur. Bu altını bir beyin oğlu elinden alır. Bu altını geri almak için yola düşen horoz yolda sel ve aç bir kurdu yutar. Beyoğlu horoza altını vermemek için horozu önce ateşe attırır. Horoz, karnındaki seli çıkarıp ateşi söndürür. Ardından horozu **katırların** arasına atarlar bu defa da karnından aç kurdu çıkarır. Aç kurt bütün **katırları** yer. Beyoğlu, horozdan kurtulamayacağını anlar ve altını horoza verir (Özçelik, 2004: 287).

Gede Kız adlı masalda yaşlı bir kadın yolda ağlarken gördüğü kıza yardım eder ve ona altın ve inciler takarak onu bir düğüne götürür. Orada bir Beyoğlu onu görür, çok beğenir ve evlenmek ister. Fakat kızın analığı evde kız yok diyerek yalan söyler. Padişahın oğlu, yalanı ortaya çıkan analığı **katura** bağlar ve dağlara salar (Özçelik, 2004: 296).

Üç Turunçlar adlı masalda padişahın oğlu, karısının yerine geçtiğini anlayan arap kızını kırk **katura** bağlayarak dağlara salar (Özçelik, 2004: 316).

Yılan adam adlı masalda yılan oğlan, karısını zehirleyen üvey annesini kırk **katura** bağlayıp dağlara salar (Özçelik, 2004: 335).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun çocuklarının hâlâ yaşadığını duyan üvey anne, kızının yaşadığı saraya gelir ve kılık değiştirerek kızının hamamına girer. Kızından kendisini yıkamasını ister. Kızı yıkarken kızının yüzüne sabun sürerek kızını denize atar. Kızını da bir yunus balığı yutar. Daha sonra üvey anne ceylan olan erkek kardeşini öldürtmek ister fakat ceylan Beyoğlu'ndan kendisini deniz kenarında öldürmesini ister. Orada Beyoğlu ceylanın kız kardeşiyle konuşmalarını duyunca adamlarına haber verir ve deniz kenarında yunus balığına nar atınca yunus balığı deniz kenarına gelir ve yunus balığını öldürtüp karısını kurtarır. Beyoğlu, üvey anneyi de kırk **katura** bağlayıp dağlara salar (Özçelik, 2004: 372).

Padişah Kızıyla Evlenen Genç adlı masalda padişah, Yemen'deki kardeşinin iç durumunu öğrenmek ister. Kızıyla evlenmek isteyen oğlanı Yemen'e gönderir. Kardeşi, oğlana durumu anlatır. Savaştan döndüğünde atlarının zayıf ve yorgun gördüğünü sebebini sorduğunda karısının eşkıya başı ile birlikte olduğunu gördüğünü anlatır. Eşkıyayı öldürünce karısının adamı **katır** hâline getirdiğini, adamında kadını

boz merkep hâline getirdiğini anlatır. Adam, ağzı dualılar sayesinde düzelir fakat kadın merkep hâliyle kalır (Özçelik, 2004: 408).

Gurbete Giden Gelin adlı masalda padişahın oğlu uzak bir ülkede gülünce yüzünde güller açan, ağlayınca gözlerinden inci mercan dökülen, yürüyünce bastığı yerde çayır çimen biten kıza âşık olur ve onunla evlenmek için yollara düşer. Fakat evlerindeki arap kız bu durumu kıskanır. Yolda gelirken kızıdan yemek ve su karşılığında gözlerini alıp ormana atar. Kızın yerine geçer. Kız dağda yürürken keçi kıza dadanır kız da onun sütünü içerek beslenir. Bir gün gökte konuşan iki güvercinin konuştuklarını duyar ve cebindeki gözlerini yerine koyar ve güvercinlerin tüylerini gözüne sürünce yeniden görmeye başlar. Yeniden görmeye başladığında sevincinden ağlayınca gözlerinden inci mercanlar dökülür. Onu gören bir çoban, kızı evine götürür. Padişah da atlarını halka bakmaları için dağıtırmış. Kız da çobandan bir at getirmesini ister. Bu at kızın çayır çimenlerinden yer ve iyice ahıra sığmaz olur. Atları toplayınca atın hâline şaşırان padişahın oğlu ata kimin baktığını bilmek ister. Daha sonra kızı görünce tanır ve kız başından geçenleri anlatınca arap kızı **katıra** bağlayıp salarlar. Arap, taşlara çarpa çarpa ölür (Özçelik, 2004: 423).

Padişahın Atı ile Oğlu adlı masalda padişahın en küçük kızı Keloğlan kılığındaki oğlanla evlenir. Bir gün padişah Rus kralı ile savaştadır. Bu Keloğlan da savaşa gitmek ister. Kızı, babasından kocası için at ister. Fakat padişah oğlanı küçümseyip total bir **katır** verir. Oğlan da savaşa giderken elindeki sihirli tüyleri birbirine sürüp atını çağırır total **katırı** da bataklığa batırıp gidip Rus askerlerini kırıp geçirir (Özçelik, 2004: 430).

Kaygısız Ev adlı masalda bir adam karısını sürekli dövermiş. Kadın, bir gün dayanamaz senden zengin Avcı Mükeşşa var deyince adam atına atlar Avı Mükeşşa'yı bulmaya gider. Avcı Mükeşşa'yı bulur. Avcı Mükeşşa ona başından geçenleri anlatır. Karısının onun atını alarak her gece köyün ağası ile seviştiğini ve adamın ağayı öldürdüğünü, karısının kendisini eşek yaptığını, adamın ise daha sonra kadını **katır** yaptığını anlatır. Adam da karısının kıymetini anlar ve eve dönüp Avcı Mükeşşa'nın verdiği bileziği karısına takar karısı güvercin olur uçar (Özçelik, 2004: 436).

Keloğlan ile Köylüler adlı masalda köylüler Keloğlan'ın öküzünü hile ile kestirince Keloğlan bunlardan intikam almaya karar verir. Yola bir korkuluk diker

kervancılar korkuluğu görmez ve **katırları** ile ona çarparlar. Keloğlan, onlara adam öldürdünüz **katırları** vermezseniz sizi şikâyet ederim deyince tüm katırları Keloğlan’a verirler (Özçelik, 2004: 453).

Keloğlan ile Köse adlı masalda iki kardeş varmış. Babaları ölmeden evvel “Tüyü sarı ve gözü gök adamın yanında çalışmayın.” diye nasihat eder. Babaları öldükten sonra büyük oğlan çalışmaya gider ve çaresiz gözü gök bir adamın yanında çalışır. Gözü gök, oğlana “Akşama kadar tazının atladığı yer kadar yer süremezsen kafanın derisini yüzerim.” der. Öküzler ağır canlıdır elbette süremez. Gelince oğlanın derisini yüzer. Ardından oğlan eve döner. Keloğlan, kardeşini görünce intikam almak için yola düşer. Aynı şartları ona da söyleyen adama kendi şartı olarak “Ne yaparsam yapayım darılmayacaksın. Darılırsan ben de seni keserim.” der. Birinci olarak adamın tazısının ayağının kırıldığını tazıyı kestiğini, öküzün ayakları yürüyemez olunca öküzü de kestiğini söyler. Ertesi gün dağa oduna çıkar ve **katırların** ön ayaklarını kısaltıp onları da keser. Adam, Keloğlan’dan korkusundan bir şey diyemez (Özçelik, 2004: 453).

Çeşmedeki Katır adlı masalda bir yörüğün mallarına göz diken savcı iftira ile yörüğün paralarını alır. Yörük yolda üzgün giderken şeytan karşısına çıkıp “Eğer intikam almak istiyorsan yarın tepeye gel.” der. Yörük, gece düşünür ve tepeye gitmeye karar verir. Şeytan, savcının **katırı** çok sevdiğini, kendisinin bir **katır** olacağını söyler. “Yarın git, savcının evinin önünde dolaş, istediğin paraya sat.” der. Yörük, şeytanın dediklerini yapar ve **katırı** savcıya satar. Savcı, ertesi gün **katırı** çeşmeye götürür **katıra** yalaktan su içirirken **katır** oluğa girer. Savcı bağırarak **katırının** oluğa girdiğini söyler. Fakat kimse savcıya inanmaz. Savcı, eğilip oluğa bakar ve **katırın** gözlerini görür. Savcıyı tımarhaneye yatırır. Savcı tımarhaneden çıkmak için **katırı** dağa saldığını söyler ve gider oluğa bakar yine **katırın** gözlerini görür ve bir daha kimseye iftira atmaması gerektiğini öğrenir (Özçelik, 2004: 475).

2.1.2.2.2. Böcekler

Eklem bacaklıların, altı bacaklı, çoğu kanatlı ve vücutları baş, göğüs, karın olarak eklemlerden oluşmuş hayvan sınıfı, haşere. (TDK, 2009: 312)

Böcek denildiğinde genelde mide bulandırıcı, sevimsiz olarak düşünülen bu hayvanlar, ekosistemde büyük önem taşımaktadırlar. Hayranlık duyulacak özelliklere sahip olan bazı türleri olan böcekler, hayvanlar âleminin %80'ini oluşturduğu söylenmektedir. Taşıdıkları hastalıklarla birçok insanın ölümüne sebep olabilen türleri olsa da canlılar için önem arz eden hayvan türlerinden birisidir.

2.1.2.2.1. Arı

Çalışkanlığı ile karıncalardan geri kalmayan arılar, en doğal tatlıyı ağızları ile yapar. Yaygın olarak eşek arısı ve bal arısı bilinir. Onların doğası âdeta bir askeriye taburu nizamında çalışır. Kraliçe arıdan tutun da işçi arıya kadar kovanın içinde her arının bir görevi vardır.

İncelenen eserlerde arılardan altı masalda bahsedilmiştir. Keloğlan ile Cambazlar, Kör Canavar ve Dört Köşeler masallarında ceza verilen kişileri sokan bir hayvan olan arı, diğer masallarda bal yapan bir böcek ve kahramana yardım eden yardımcı varlık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayı ile Tilki adlı masalda tilkinin biri bir obruğun başında otururken mağaranın başındaki çam ağacından başına bir kozalak düşmüş. Bu kozalağın düşmesine sinirlenip yollara düşmüş. Yolda peşine ayı, çakal, tavşan, keklik ve domuz takılır. Aç kalınca tavşan ve kekliği yemek isterler ancak keklik ve tavşan akıllılık edip hayvanları kandırıp kaçar. Yollarına devam eden tilki ve ayı yolda bir keçi bulup yer. Daha sonra **arı** bulurlar, balını alırlar. Ancak tilki türlü kurnazlıklarla ayıdan habersiz balı yer bitirir (Alptekin, 2002: 211).

Kör Canavar adlı masalda bir ağanın bir sürü koyunu varmış. Ancak her akşam saydığında bir koyunu eksik çıkarmış. Çobana kızarmış ancak çoban neden olduğunu bilmediğini söylemiş. Bir gün kendisi gütmeye gitmiş. Koyunları takip eder ve görür ki koyunlar gidip kör kurdun önüne yatıyor. Kör kurdun rızkı oluyorlar. Ağa, kurdun rızkını veren benim rızkımı da verir diye artık çalışmaz. Karısı çok kızar ve oduna gider. Bir kuru kütüğe baltayı saplar ve bol miktarda altın bulur. Altınları tek başıma taşıyamam diye komşusunu çağırır. Fakat komşu geldiğinde altınların **arı** olduğunu görür. Bu **arıları** getirir bacadan aşağı döker eve girip baktığında ise **arılardan** altına dönüştüğünü görür (Alptekin, 2002: 322).

Dört Köşeler adlı masalda bir köse oğluna öküzlerini satmasını söyler. Oğlan yola çıkar yolda üç köse öküzü alacaklarını söyler fakat öküze türlü türlü kusurlar bulup keserler ama parasını da vermezler. Eve geldiğinde oğlu babasına durumu anlatır. Adam bir merkebe binerek yola çıkar. Üç köse o merkebi alacaklarını söyler. Adam merkebinin çavdar yiyip su içip pisliğinden altın çıkardığını söyler. Üç köse bu yalana inanıp eşeği alır. Eşeğe çavdar ve su verirler fakat sabah gelip baktıklarında eşek ölmüştür ve altın da yoktur. Kösedden paralarını almak için evine giderler fakat bu defa da adam tavşana eve gitmesini hanıma misafirleri olduğunu söylemesini söyler. Köşeler eve gider bakarlar ki hanım yemekler yapmıştır. Bu tavşanı da alırlar. Fakat tavşanın böyle bir mahareti yoktur. Tavşanın parasını almaya gittiklerinde de köse karısının boynuna osurgan sarar ve sinirliymiş gibi davranıp karısının boynunu vurur. Ancak gerçekte osurgana vurunca kan çıkmıştır. Bir düdük çalmaya başlar ve düdüğü duyunca karısı oynayarak dirilir. Üç köse bu yalana da inanarak düdüğü alır. Üç köse eve gidip karılarının başlarını keser. Dirilmeyince adamın yanına giderler. Adam karısına bir şey sorma bahanesi ile odadan çıkar ve odaya bir çuval dolusu **arıyı** bırakır. **Arılar** adamları öldürür (Alptekin, 2002: 324).

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli'nin yanına giden padişahın oğlu, ak sakallının tavsıyeleri üzerine bir camız derisi et, bir camız derisi su ve bir camız derisi darı alır. Yolda karşısına çıkan topal **arıya** da suyu verir ve başı dara düştüğünde arının kendisine verdiği tüyleri birbirine sürter ve yardım ister. **Arı**, oğlana yardım eder ve oğlan Dünya Güzeli'ne sahip olur (Alptekin, 2002: 323).

Cüce ile Köse adlı masalda köse ile cücenin birer davar buğdayları varmış. Önce bu buğdayları değirmende öğütüp sonra da ekmek yapmaya karar vermişler. Buğdaydan biraz sudan biraz koyarak hamuru yoğurmuşlar. Fakat ekmeğin kimin olduğuna karar verememişler. Önce cüce bir masal anlatmış. Zamanında bir kazın yaralandığını ve cücenin ona yardım edince kazın cüceye bir kavun çekirdeği verdiğini ve çekirdeğin içinden de şehir çıktığını söylemiştir. Fakat bunun üzerine köse de başka bir masal anlatır. O da topal bir **arısı** olduğunu onu kaybettiğini ve arının Silifke Ovası'nda çift sürdüğünü gördüğünü ve orada bir ceviz ağacı bittiğini ve tarlayı domuzun yiyip bitirdiğini anlatır. Domuzun karnını açıp baktıklarında ise ekmeği kösenin yiyeceği yazılıdır (Alptekin, 2002: 458).

Keloğlan ile Cambazlar adlı masalda Keloğlan eşeğini pazara götürüp satmadan önce eşeğine bir altın yutturur. Eşeğinin altın çıkardığını söyleyerek eşeği yüz altına satar. Fakat sattığı Üç Cambaz Kardeşlere eşeğine bir kazan arpa ve bir kazan su vermelerini söyler. Eşek de sabaha çatlar ölür. Sabah olunca Keloğlan'dan altınlarını almaya gelen kardeşlerin yanında Keloğlan bir tavşanın kulağına “Akşama misafirlerimiz var, ablana haber et.” deyince tavşanı almak isterler. Tavşan da hileli çıkınca tekrar Keloğlan'ın evine gelirler. Keloğlan, siz odada durun ben size süt getireceğim deyip odada onları bırakır ve **arılardan** küpünün kapağını açar. **Arılar**, kardeşleri öldürür (Özçelik, 2004: 451).

2.1.2.2.2.Bit

Bitler deniz canlıları hariç neredeyse bütün hayvanların üzerinde yaşayan sıcakkanlı parazitlerdir. Bazen hastalık taşıdıkları görülse de zararsızlardır.

İncelenen masalarda farklı yerlerden derlenen fakat aynı olan “Bitle Pire” adlı masalda olağanüstü özellik göstermiştir. Çünkü bit, bir pire ile evlenir. Diğer tüm masalarda “bit kırmak” şeklinde geçmiştir. Yani üzerinde bit taşıyan hayvan ya da insanların bitlerini kırmış ya da kırdırmışlardır.

İncelenen eserlerde bit, altı masalda geçmektedir.

Bitle Pire adlı masalda **bit** ile pire arkadaş olmuş ve daha sonra evlenmişler ancak pire ölünce **bit** saçını başını yolarak ağıtlar yakmış (Sakaoğlu, 2002: 274).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda oğlanı yemek isteyen dev, başının **bitlendiğini** söyler. Oğlandan başının **bitlerini** ayıklamasını ister (Sakaoğlu, 2002: 358).

Kız Padişah adlı masalda padişahın kızı kendisine iftira atılması üzerine babası kendisini camdan atınca saraydan kaçır. Epeyce yol gittikten sonra bir yazıda kırk göz bir ev görür. Evin önünde oturup **bitlerini** ayıklayan kadına kendisini evlatlık olarak alması için yalvarır (Günay, 2011: 117).

Mercimek Çocuk adlı masalda bir karı kocanın hiç çocuğu olmazmış. Kadın bir hocaya gider ve çocuğunun olmadığını söyler. Hoca ona bir hamur yoğurmasını, bir torbaya mercimek koymasını ve üstüne oturmasını söyler. Kadın hocanın dediklerini yapar ve bakar ki bir sürü küçük küçük çocuğu olmuş. Korkar ve çocuklara vurur çocuklar ölür. Kadın keşke çocuğum olsaydı da babasına şimdi

ekmek götürseydi der. Çocuklardan biri sininin altından seslenir. Ölmediğini ekmeği götürebileceğini söyler. Kadın kızı tembihler sakın sağına soluna bakma der. Fakat kız dayanamaz bakar. Kıpırmızı bir sürü elmayı görünce dayanamaz. Çıkar elma ağacına elmaları yemeye başlar. Bir cadı karısı gelir ve onu kaçıtır. Cadı karısı kızı sırtına almıştır. Kız, cadı karısının sırtına diken koyup kaçar. Kadın bunu başta fark edemez. Son sırtımı ısırma diye arkasına bakınca kızın orada olmadığını, orada diken olduğunu fark eder. Cadı karısı sonra kızı bulur. Kız annemin **bitlerini** ayıklayacağım sen biraz bekle şurada uyu deyip cadıyı kandırır. Cadı uyuyunca cadıyı öldürür (Alptekin, 2002: 382).

Bitle Pire adlı masalda pire ölünce arkadaşı **bit** ağlamaya başlar (Alptekin, 2002: 472).

Fatmacık ile Üvey Annesi adlı masalda üvey annesi ile beraber yaşayan Fatmacık suya gittiğinde su testisini kırınca üvey annesi onu evden kovar. Fatmacık bir ormanda bir kulübeye girer ve orada her işi yapar ot toplar yemek pişirir farelere de yemeğinden verir. Bunun üzerine farelerin beyi ona kulübenin bir cadıya ait olduğunu onun dediklerini yaparsa cadıdan kurtulabileceğini söyler. Akşam olunca cadı eve gelir. Kız başından geçenleri cadıya anlatınca cadı kızı yanına alır. Kıza **bitlerini** kırmasını söyler. Kız, cadının **bitlerini** kırar (Özçelik, 2004: 442).

2.1.2.2.3. Böcek

Böcek başlığının altında incelediğimiz böcek çeşitlerinin arasına masallarda türü verilmeyen sadece “böcek” olarak geçen kısımları da böcek başlığı altında topladık. İncelenen eserlerde böcek, üç masalda geçmektedir. Masalsı özellik gösteren böcek, sadece Allah’ın Belası adlı masalda bulunmaktadır. Bu masalda bir devin canının üç böcekte olduğu söylenmektedir.

İki Kardeş adlı masalda iki kardeş varmış. Birinin sürekli oğlu birinin de sürekli kızı olurmuş. Oğlu olan kardeşine “köpeklerin babası” dermiş. Bir gün birinin oğlu ötekinin de küçük kızı dışarıya çalışmaya gitmişler. Hangisi daha fazla para kazanacak diye bakacaklarmış. Oğlan bir gölün kenarına durmuş. Kurbağa, yılan, **böcek** toplamış. Kız olan erkek kılığına girip padişahın yanında çalışmaya başlamış (Günay, 2011: 88).

Allah'ın Belası adlı masalda Sarı Dev'i ne yapsa öldüremeyen Allah'ın Belası devin kaçırdığı kıza onun sırrını sormasını söyler. Kız sorar. Dev, canının dut ağacının içindeki tavşanın karnında üç boz **böceklerde** olduğunu söyler. Allah'ın Belası üç **böceğin** başını tutup koparınca Sarı Dev ölür (Günay, 2011: 206).

Gülmez Padişahı adlı masalda küçük oğlana yardım etmesi için Deniz Güzeli oğlana kır at verir. Oğlanla yola çıkan kır at ağlamaya başlar. Böcü dağı çeşmesi diye bir yere giderler. Oğlana **böcülerin** onu yiyeceğini söyler ve buna izin vermez (Alptekin, 2002: 266).

2.1.2.2.2.4. Karınca

Çalışkan sıfatını duyduğumuzda aklımıza gelen ilk hayvan karıncalardır. İncelenen eserlerde çalışkanlığı ile bahsedildiği gibi olağanüstü özellikler yüklenilmiş bir karınca şekli de vardır. Melikşah adlı masalda karıncaların insan yediği, Kuş Şahı adlı masalda karıncaların köpek gibi olduğu geçmektedir. Çalışkan sıfatını ise Avcı Mehmet'in oğlu ve Dağ Adamı adlı masallarda görürüz. Mustan adlı masalda ise kendisini boğulmaktan kurtaran kişiye yardım eden bir karınca vardır. İncelenen eserlerde karınca, beş masalda geçmektedir.

Melikşah adlı masalda bütün kitapları hatmeden padişahın oğlu babasından avcılığa çıkmak için izin ister. Ava çıktığında kendi memleketinin dışına çıktığı zaman önüne bir geyik düşer. Kovalamaya başlar ve bu geyik onu maymunlar ülkesine götürür. Orada sadece maymunlar yaşamaktadır. Sadece ülkenin padişahı insandır. Maymunlar Melikşah'ı o ülkenin insan padişahına götürür. Melikşah bu ülkeye padişah olur. Yanındaki üç arkadaşını da veziri yapar. Ancak buradan kaçmak istiyorlardır. Kaçma yollarından birinden gidildiğinde **karıncalar** insanları yiyormuş. Melikşah'ın iki arkadaşı kaçmaya çalışırken **karıncalar** tarafından yenilirler (Sakaoğlu, 2002: 397).

Avcı Mehmet'in Oğlu adlı masalda oğlandan zor işler isteyen padişah ve lalasının son isteği ise falan yerdeki kızı getirmektir. Bu kızı babasından istemeye gidince adam isteklerini söyler. Konağının dağ üzerine konmasını söyler. Bir kile buğdayın dökülüp toplanmasını ister ve sabah namazından sonra bir salkım üzüm

ister. Yer dinleyen karıncalara söyler ve buğdayları **karıncalar** toplar (Günay, 2011: 279).

Kuş Şahı adlı masalda peri padişahının kızı kendisine âşık olan padişahla evlenir. Fakat daha sonra kendi ülkesine kaçır. Padişah onu bulur ve geri evlenirler. Beraber yola çıkarlar. Sahrada bir gece geçirmeye karar verirler. Kız yıkanmaya gider ve orası **karıncalar** diyarıymış. **Karıncalar** köpek gibiymiş. Peri padişahının kızını yerler (Alptekin, 2002: 372).

Dağ Adamı adlı masalda padişahın kızıyla nişanlanan dağ adamı, nişanlısını Yunanistan padişahının istediğini duyunca Yunanistan padişahının kızını almaya gider. Orada Yunanistan padişahının bazı isteklerini yapacaktır. İsteklerinden biri, bir günde Yunanistan'daki tüm harmanın kalkmasıdır. Yolda kendisine arkadaş olan **karınca** bu isteği hemen yerine getirip harmanı kaldırıp buğdayları toplar (Özçelik, 2004: 305).

Mustan adlı masalda devin evine misafir olan Mustan ve yanındaki otuz dokuz köylü geceyi devin evinde geçirmeye karar verir. Fakat devin onları yiyeceğini anlayınca kaçmaya başlarlar. Mustan, yolda kaçarken topal bir **karıncayı** boğulmaktan kurtarır. O da Mustan'a tarak, sabun ve boduç verir ve devin elinden kurtulurlar (Özçelik, 2004: 364).

2.1.2.2.2.5. Kurt

Böcekgillerden olan kurt incelenen eserlerde iki masalda geçmektedir. Besinlerin kurtlanması ve besinin içinde olan kurt olması şeklinde geçmiştir.

Elma Ağacı adlı masalda ejderhanın kuyusunda bulduğu üç kızı yeryüzüne çıkarmak isteyen padişahın en küçük oğlu, kendisi için seçtiği kız yüzünden kardeşlerinin hasetlenmesi üzerine kuyudan kardeşlerini çıkarırken ipi sürte sürte koparıp kardeşlerini aşağıda bırakır. Ancak kız kuyudan çıkmadan oğlana tüy verir. “Bu tüyü kuyuda sürtersen iki koç gelir. Biri beyaz biri siyahtır. Beyaza binersen seni gökyüzüne çıkarır. Siyah koça binersen seni yedi kat yerin dibine götürür.” diye söyler. Oğlan kuyudan çıkmak isterken yanlışlıkla siyah koça biner ve yedi kat yerin dibine inerler. Burada bir nene oğlana su verir. Suyun dibine **kurt** düşmüştür. Oğlan neden olduğunu sorduğunda şehirde su olmadığını ejderhanın çeşme başında

durduğunu ancak bugün padişahın kızını yerken su alabileceklerini söyler. Oğlan bu ejderhayı öldürür ve kızı kurtarır. Halk da suya kavuşur (Günay, 2011: 372).

Yazı Bozulmazmış adlı masalda bahçe sahibi bir adam, Tanrı'yı bulmaya gittiğini söyleyen oğlana, Tanrı'ya elmalarının neden **kurtlandığını** sormasını ister (Özçelik, 2004: 344).

2.1.2.2.2.6. Pire

Küçük ve kan emici olan bu böcek türüne farklı bölgelerden derlense de aynı isim ve muhtevayı içeren iki masalda rastlanmıştır. Bu iki masalda da bitle evlenen pire, bir müddet sonra ölür.

Bitle Pire aslı masalda dişi bitle evlenen **pire** bacayı kardan temizlemek için çıktığında karlara takılıp ölmüş (Sakaoğlu, 2002: 274).

Bitle Pire adlı masalda **pire** ölünce arkadaşı bit ağlamaya başlar (Alptekin, 2002: 472).

2.1.2.2.2.7. Osuruk Böceği

Literatürde ismi “Pis Kokulu Yeşil Böcek” olarak geçse de halk arasında “osuruk böceği, osurgan böceği, osturgan böceği, üzüm böceği...” olarak bilinmektedir. Bu böceğe böyle isimler söylenmesinin sebebi, ona dokunulduğunda çok pis bir koku yaymasıdır.

Bu böcek incelenen eserlerde iki masalda geçmektedir. Bu masallarda da yine pis kokusuyla bilinen böcek olarak geçmiştir.

Osturgan Böcü adlı masalda **osuruk böceği** yolda bir metelik bulur ve onunla kendisine bir sürme alır ve koca aramaya başlar. Yolda oduncu ile karşılaşır ancak onunla evlenmeyi kabul etmez. Daha sonra yolda karşılaştığı fare ile evlenir. Ancak **osuruk böceği** balçığın içine düşünce fareden yardım ister o da gelip onu iyice suyun içine gömer (Alptekin, 2002: 218).

Dört Köşeler adlı masalda bir köse, oğluna öküzlerini satmasını söyler. Oğlan yola çıkar yolda üç köse öküzü alacaklarını söyler. Fakat öküze türlü türlü kusurlar bulup keserler ama parasını da vermezler. Eve geldiğinde oğlu babasına durumu anlatır. Adam bir merkebe binerek yola çıkar. Üç köse o merkebi alacaklarını söyler.

Adam merkebinin çavdar yiyip su içip pisliğinden altın çıkardığını söyler. Üç köse bu yalana inanıp eşeği alır. Eşeğe çavdar ve su verirler fakat sabah gelip baktıklarında eşek ölmüştür ve altın da yoktur. Kösedan paralarını almak için evine giderler fakat bu defa da adam tavşana eve gitmesini, hanımına misafirleri olduğunu söylemesini söyler. Köseler eve gider bakarlar ki hanım yemekler yapmıştır. Bu tavşanı da alırlar. Fakat tavşanın böyle bir mahareti yoktur. Tavşanın parasını almaya gittiklerinde de köse karısının boynuna **osurgan** sarar ve sinirliymiş gibi davranıp karısının boynunu vurur. Ancak gerçekte **osurgana** vurup kan çıkarmıştır. Bir düdük çalmaya başlar ve düdüğü duyunca karısı oynayarak dirilir. Üç köse bu yalana da inanarak düdüğü de alır (Alptekin, 2002: 324).

2.1.2.2.8. Sinek

Dünyada yüz yirmi bin türü olduğu tahmin edilen sinekler kanatlı böceklerdir.

Akıllı Çoban ile Padişah ve Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masallar hariç diğer tüm masallarda güçsüz olan kahramanların bir vuruşta kırk sineği birden öldürdüğünü görünce kendisini çok güçlü olarak görmeye başlama hikâyesi içinde görülmektedir.

İncelenen eserlerde sinek, sekiz masalda geçmektedir.

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda kızı devlere yedirmek için kızı oyun yapan dev, kızı isli kutuyu getirmesini içinde saz olduğunu söyler. Ancak içinde saz yoktur kızı yalan söylemiştir. Kız dayanamayıp kutuyu açar içinden iki tane **sinek** çıkar. Dev'in oğlu kızı korur ve **sineklere** kutuya dönmeleri için yalvarır (Sakaoğlu, 2002: 318).

Korkak Deli adlı masalda bir deli oğlan varmış. Bu deli oğlan Annesine bir gün gurbete gideceğini söyler. Az gider uz gider bir derenin dibine su dökmeye varır. İşini bitirir uyanınca bakar ki **sinekler** onun pisliğine toplanmışlar. Bir sille ile kırk tane **sinek** birden ölür (Sakaoğlu, 2002: 375).

Çulfacıoğlu Mehmet Onbaşı adlı masalda dul bir kadının oğlu vardır. Oğlan acıdır. Ekmekle pekmez yiyecektir pekmez tabağına vurur aynı vakitte kırk **sinek** öldürür (Günay, 2011: 317).

Hanımından Korkan Osman Ağa adlı masalda hanımından korkan bir Osman Ağa vardır. Karısı dışarıdayken pekmez yemek ister ama pekmezi her yerine bulaştırır. Karısı görmesin diye evden kaçır bir çamın dibine oturur. Orada **sinekleri** görür ve **sineğe** bir vurur aynı zamanda kırk **sineği** öldürür (Alptekin, 2002: 238).

Tezer Ağa adlı masalda Tezer Ağa adlı bir kişi evine su doldurmaya gider. Gidip geldikten sonra hanımıyla yemeğe otururlar. Hanımı yemeğin yanına tatlı da yapmıştır. Hanımıyla yemeği ve tatlıyı yiyip bitirirler. Hanımı bulaştığı yıkamayınca kara **sinekler** tabağa doluşurlar. Tezer ağa eliyle bir vurur aynı anda kırk **sinek** öldürmüştür (Alptekin, 2002: 303).

Gülü Koparan Dev adlı masalda zamanın birinde bir padişah varmış. Padişahın çok güzel bir bahçesi ve bahçesinde çeşit çeşit çiçekleri varmış. Fakat bir de gül varmış. Bu gülün rengini hiç görmemişler çünkü her yıl gül açtığında daha onlar görmeden dev, gülü koparır gidermiş. Bu dev oğlanlar öldürmeye karar vermişler. Fakat büyük ve ortanca korkmuşlar. Küçük oğlan dev öldürmek için kılıcını çeker, saplar fakat dev kaçır. Küçük oğlan devin yaşadığı kuyuya iner. Bakar ki başında kızlar yarasındaki **sinekleri** kovuyorlar. Oğlan, çeker vurur öldürür dev (Özçelik, 2004: 304).

Akıllı Çoban ile Padişah adlı masalda çoban, padişahın karısını kaçıran arabı yaralar. Fakat bu yaralamak araba **sinek** ısırması gibi gelir. Kadına **sineklerini** kovmasını söyler (Özçelik, 2004: 394).

Zor Mehmet Ağa adlı masalda her şeyden korkan Mehmet Ağa, karısı evde et isteyince üçüncü günün sonunda kasaba girer. Kasapta et bitmiştir. **Sineklerin** ciğer üstünde uçtuğunu görünce bıçağı vurur ve kırk **sinek** öldürür. Ortalıkta gezinen fareyi de öldürünce şehrini terk eder (Özçelik, 2004: 462).

2.1.2.2.2.9. Yusufçuk

Helikopterlerin yapımında ilham kaynağı olduğu söylenen diğer adıyla Helikopter böceği.

Divan edebiyatındaki Şem ile Pervane hikâyesindeki pervanenin de Yusufçuk böceği olduğu bilinmektedir. Pervane, Şem'in aşkından yana yana can verir.

İncelenen eserlerde yusufçuk, sadece bir masalda geçmektedir. Bu masalda yusufçuk aşkından Yusufçuk'a dönen bir oğlanın hikâyesidir.

Yusufcuk adlı masalda babalarının kendilerini ormanda bırakıp kaçması üzerine iki kardeş yalnız kalır. Oğlanla kız ormanda rezil olurlar. Oğlan çok susar ve su içmek ister. Fakat kız kardeşi oğlanın içeceği suyun öküz sidiği olduğunu ve içmemesini söyler. Oğlan dayanamaz içer ve oğlan öküz olur. Kız bunun boynuna ip bağlar ormanda horoz öten bir eve doğru giderler. Orada da cadı karısı bu öküzü yemek ister fakat kız, öküzüm kesilme, öküzüm yüzülme, öküzüm boğazında kalsın deyince öküz cadı karısının boğazında kalır ve kadın ölür. Oğlan ve kız Allah'a dua ederler. Oğlan bir taş olur, kız da *yusufcuk* olur (Alptekin, 2002: 465).

2.1.2.2.3. Büyükbaş Hayvanlar

Sığır, dana, mal, öküz, vb. hayvanları içine alan büyükbaş hayvanların etinden, sütünden, gücünden yararlanılır. Masallarda büyükbaş hayvanlar sıklıkla kullanılmıştır.

2.1.2.2.3.1. Camız

Etinden, sütünden ve gücünden faydalanılan genellikle sulak yerlerde, çamurlarda yatan ve yaşayan hayvana denir. Türkiye'de camış, kömüş ve manda isimleriyle de anılır.

İncelenen eserlerde camız, üç masalda geçmektedir. Bu masallarda camız olağanüstü özellikler taşımaz. Sadece eti yenen, büyükbaş hayvan olarak geçer.

Keloğlan ile Dev adlı masalda Keloğlan süpürge otu toplamaya götürdüğü komşu kızlarını arkadaşı olan devin meşesine götürür. Geceyi bu meşede geçirirler. Ancak dev bunları yemeye karar verir. Uyudunuz mu diye sık sık sorar. Keloğlan *camış* ve malların sesinden uyuyamadıklarını söyler. Dev gidip hemen *camış* ve malları keser (Sakaoğlu, 2002: 371).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın küçük oğlu devi öldürmek istediği kuyunun içinde hapis kalır. Burada bir gün bir çınar ağacının altında yatar. Orada bir kuş yuvası olduğunu görür. O kuş yuvasına giden ve kuşun cülüklerini yemek isteyen bir yılan görür çekip o yılanı vurur. Kuşların anneleri de bu adam ağacın altında uyuduğu için yüzüne güneş gelmesin diye adama gölgelik olur. Daha sonra ona

dileğini sorar. O da kendisini yeryüzüne çıkarmasını ister. Kuş, **camız** eti ve **camız** derisi ile su ister. Oğlan kabul eder ve kuş onu yeryüzüne çıkarır (Alptekin, 2002: 292).

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli'nin yanına giden padişahın oğlu, ak sakallının tavsiyeleri üzerine bir **camız** derisi et, bir **camız** derisi su ve bir **camız** derisi darı alır (Alptekin, 2002: 323).

2.1.2.2.3.2. Dana

Sütten kesildikten sonra ineğin bir yaşına kadar olan yavrusuna denir.

İncelenen eserlerde dana, beş masalda geçmektedir.

Bızdık adlı masalda bızdık ve kardeşlerini öldürmek isteyen nene karının bir tek **danası** kalır. Çuvalın içinde Bızdık'ın olduğunu zanneden nene kılıç vurur. Ancak içinde sadece **danası** vardır (Günay, 2011: 204).

Allah'ın Belası adlı masalda Allah'ın Belası isimli çocuk padişahın davalarına çelik çubukla vuruyor iki yüz **dana** ölüyor (Günay, 2011: 206).

Gümüş Boynuzlu adlı masalda bir padişah ölmeden evvel üç oğluna nasihat eder. En büyük oğlu ve ortanca oğlu babalarından altın, en küçük oğlan ise dağdaki öküzü ister. Küçük oğlan, Hızır'ın yardımı ile öküzü bulur. Öküzü beğenen başka bir padişah öküzü almak ister ve oğlanla bahse girerler. Birinci bahsi oğlan kazanınca padişah ikinci bir bahis ister. İkinci bahiste ise ahırdaki bütün samanların yenmesini ve havuzdaki suyun içilmesini istemiştir. Oğlanın yanındaki öküz kırk defa böğürür ve arkadaşları olan kırk **dana** sesi duyup gelir bütün samanı yer, suyu da içer (Alptekin, 2002: 388).

Keloğlan ile Dev adlı masalda köyün birinde üç kardeş varmış. Bu kardeşler babaları ölünce köyü terk etmeye karar verirler. Yola çıktıklarında yorulurlar ve azıkları da biter. Bir tarlanın ekinlerini biçmeye başlarlar. Bu ekinler de bir devinmiş. Bunlara ne yaptıklarını ve okuma yazma bilip bilmediklerini sorar. En küçük kardeşleri Keloğlan da çok akıllıdır bilmediklerini söyler. Dev, karısına bir kâğıt yollar. "Akşama suyu ısıt ziyafet var." der fakat Keloğlan mektubu ahırdaki **danayı** kes kavurma yap şeklinde değiştirir (Özçelik, 2004: 361).

Keloğlan ile Bey adlı masalda annesiyle yaşayan bir Keloğlan varmış. Keloğlan, bir gün pazardan on liraya bir **dana** alır ve biraz besledikten sonra pazarda satmaya karar verir. Fakat kimse aldığı paradan daha fazla vermez. Akşama doğru bir bey gelir ve on liraya **danayı** alır. Parayı ertesi gün vereceğini söyler ama vermez. Keloğlan da ondan intikamını alır (Özçelik, 2004: 467).

2.1.2.2.3.3. Mal

Büyükbaş hayvanlara halk arasında mal da denmektedir.

İncelenen eserlerde mal, bir masalda geçmektedir.

Keloğlan ile Dev adlı masalda Keloğlan süpürge otu toplamaya götürdüğü komşu kızlarını arkadaşı olan devin meşesine götürür. Geceyi bu meşede geçirirler. Ancak dev bunları yemeye karar verir. Uyudunuz mu diye sık sık sorar. Keloğlan camış ve **malların** sesinden uyuyamadıklarını söyler. Dev gidip hemen camış ve **malları** keser (Sakaoğlu, 2002: 371).

2.1.2.2.3.4. Öküz / Tosun

Çift sürmekte, kağı çökmekte kullanılan, etinden yararlanan, iğdiş edilmiş erkek sığıra öküz denir (TDK, 2009: 1535). Yörelere göre öküz ya da tosun olarak adlandırılır

İncelenen eserlerde öküz/tosun, yirmi iki masalda geçmektedir. Bu masalarda öküz/tosun gücünden faydalanılan, eti yenilen bir hayvan olarak geçmektedir. Olağanüstü özellik taşımaz.

Balık Kız adlı masalda babasını kaybeden oğlan, annesine babasının mesleğini sorup babasının mesleğine devam etmek istediğini söyler. Annesi de babasının rençber olduğunu söyler. Oğlan iki **öküz** alır ve tarlaya gider. Fakat annesi oğlana yalan söylemiştir. Gerçekte babası balıkçıdır ama annesi balığa karşı olduğu için böyle bir yalan uydurur. Baba mesleği olmadığı için de rençberliği yürütemeyen oğlanın **öküzlerini** kurt yer (Sakaoğlu, 2002: 305).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda kadın, bir diğer komşunun kocasına göz koyar. Çocuğu kandırarak adamla evlenen kadın hamile kalır. Çocuğu doğurduktan sonra her gün damdan bir **öküzün** yok olduğunu görürler (Sakaoğlu, 2002: 358).

Onüç adlı masalda kardeşlerini öldürtmek isteyen kardeşler filanca yerde bir devin olduğunu ve o devin sihrinin padişaha layık olduğunu o sihri de kardeşleri Onüç'ün getireceği yalanını söylerler. Onüç yanına bir çift **öküz** alarak yollara koyulur (Sakaoğlu, 2002: 368).

Akıllı Kardeşe Deli Kardeş adlı masalda babaları ölen biri akıllı biri akılsız olan iki kardeş babalarının mallarını bölüşmeye karar verir. Babalarından kalma iki dam varmış. Biri eski biri yeni. Yeniyi akılsız eskiyi de akıllı alır. Eskiye alışık olan **öküzler** hep eskiye gider yeni dama ise sadece bir **öküz** gider ve o bir **öküz** de akıllının olur (Sakaoğlu, 2002: 517).

Keloğlan ile Köse adlı masalda bir kadının üç oğlu varmış. En büyük oğlu Köse'nin yanında ölünce Keloğlan da kösenin yanında çalışmaya başlamış. Ancak kösenin bir şartı varmış. Verdiği işlerden dolayı darılanın canını almış. Bir gün Keloğlan'a tarlaya tohum ekmesini söylemiş. Keloğlan, tohumu ekmiş ancak bakmış ki bir türlü ekmek olmaz. Bunun üzerine **öküzün** birini kesip yer (Sakaoğlu, 2002: 527).

Bacadan Atılan Ölü adlı masalda kocası tarlaya gidince eve oynaşını alan kadın, oynaşına aynı tarlada çalışan kocasının dikkatini çekmemek için **öküzün** karnına sarığı sarıp gitmesini söyler ancak bunu duyan Keloğlan planlarını bozar. Kadının getirdiği helvayı bir güzel yerler ve hikâyenin sonunda gece dayısının karısının oynaşının geleceğini duyar. Bunun üzerine dayısına **öküzün** kuyruğundan tutup gözlerini kapatmasını ve kendisi aç demeden açmamasını söyler (Sakaoğlu, 2002: 532).

İhtiyar Adamın Oğlu adlı masalda fakir bir aile varmış. Bu ailenin de bir oğlu varmış. Bu oğlan fakirlikten kurtulmak için Adana'ya gidip çalışmak ister. Oradan kazanacağı parayla da **öküz** almayı düşünür (Günay, 2011: 112).

Kotan adlı masalda dev, karısına bir kâğıt yazar. Bu kâğıtta kendisine gelen küçük oğlanı kesip pişirmesini söylüyordur. Ancak kardeşlerin en küçüğü dev yazısından anlar ve yazıyı gelen oğlana bir **tosun** kes pişir diye değiştirir (Günay, 2011: 174).

Keloğlan adlı masalda bir Keloğlan varmış. **Öküzünü** sabanını bırakır çalışmazmış. Bir gün yine bırakıp komşu köye gittiğinde **öküzünü** kurt yemiş. Bunu gören karısı Keloğlan'a çok sinirlenmiş (Günay, 2011: 196).

Keloğlan adlı masalda Keloğlan, kargasını “Hacı Bilen” olarak tanıtır. Bunu almak isteyen bir adam Keloğlan’a kargayı vermesi için **öküz**, eşek ve ineklerini vermeyi teklif eder (Günay, 2011: 196).

Avcı Mehmet’in Oğlu adlı masalda avcı Mehmet’in oğlu devden kaplan sütü almaya gider. Devın bacağına ok atar onun da iltihabı akınca rahatlar ve oğlana yardım eder. Bir **tosun** keser sağar ve oğlana kaplan sütü verir (Günay, 2011: 279).

Dört Köşeler adlı masalda bir köse oğluna **öküzlerini** satmasını söyler. Oğlan yola çıkar yolda üç köse **öküzü** alacaklarını söyler fakat öküzü türlü türlü kusurlar bulup keserler ama parasını da vermezler (Alptekin, 2002: 324).

Gümüş Boynuzlu adlı masalda bir padişah ölmeden evvel üç oğluna nasihat eder. En büyük oğlu ve ortanca oğlu babalarından altın, en küçük oğlan ise dağdaki **öküzü** ister. Küçük oğlan, Hızır’ın yardımı ile **öküzü** bulur. **Öküzü** beğenen başka bir padişah **öküzü** almak ister ve oğlanla bahse girerler. Oğlan, padişahın hilesiyle bahsi kaybedecek diye **öküz** başını eğer ve güneş yarıya iner (Alptekin, 2002: 388).

Süleyman Bey adlı masalda bir adamın üç kızından en büyüğü su doldurmaya gider. Oraya atıyla padişahın oğlu gelir ve kızın doldurduğu helkeden su içer. Bu kız bu oğlana âşık olur. Durmadan ağlar. Kızın durumunu hocaya sorarlar. Hoca da bir **öküz** kesip dağıtmalarını söyler (Alptekin, 2002: 412).

Keloğlanla Kötü Köse adlı masalda iki kardeş varmış. Biri akıllı biri deliymiş. Bunların bir tane incir ağaçları varmış. Bu ağacı her sene biri beklermiş. Delinin ağacı beklediği yıl akıllı da bir ağanın çiftini sürmeye gider. Ağa, akşama kadar çifti sürmezse yüzünün derisini yüzeceğini söyler. Dediğini de yapar. Buna çok kızan deli oğlan, ağadan intikam almaya karar verir. Kendisi ağanın yanına işe girer. Çifti kısa sürede bitirir ve eşeğin derisini yüzer. Ardından **öküzü** ayaklarından asar ve öldürür (Alptekin, 2002: 460).

Yusufçuk adlı masalda babalarının kendilerini ormanda bırakıp kaçması üzerine iki kardeş yalnız kalır. Oğlanla kız ormanda rezil olurlar. Oğlan çok susar ve su içmek ister. Fakat kız kardeşi oğlanın içeceği suyun **öküz** sidiği olduğunu ve içmemesini söyler. Oğlan dayanamaz içer ve oğlan **öküz** olur. Kız bunun boynuna ip bağlar ormanda horoz öten bir eve doğru giderler. Orada da cadı karısı bu **öküzü** yemek ister fakat kız, **öküzüm** kesilme, **öküzüm** yüzülme, **öküzüm** boğazında kalsın

deyince **öküz** cadı karısının boğazında kalır ve kadın ölür. Oğlan ve kız Allah’a dua ederler. Oğlan bir taş olur, kız da yusufçuk olur (Alptekin, 2002: 465).

Bitle Pire adlı masalda pire ölünce arkadaşı bit ağlamaya başlar. Bitin ağladığını gören karga da elma ağacının başına çıkar ve tüylerini döker. Elma ağacı da meyvelerini döker. Ayı, meyvelerini döken elmayı görünce kuyruğunu keser. Ayı çeşmenin başına su içmeye varır ve çeşmeye kuyruğunu neden kestiğini söyleyince çeşme de suyunu kurutur. **Öküzlerini** sulamaya gelen çiftçi de suyun kurduğunu görünce **öküzünün** boynuzlarını çıkarır ve arkasına sokar (Alptekin, 2002: 472).

Öküzün Alası adlı masalda bir çiftçinin **öküzünün** alasına heveslenen tilki çiftçiden kendisine de ala yapmasını ister. Çiftçi de ateşi yakıp tilkiye ala yapar (Özçelik, 2004: 288).

Padişah Olan Çoban adlı masalda bir köyde yaşayan karı koca evlerini ve **öküzlerini** kaybedince köyden ayrılmaya başka bir yere yerleşmeye karar verirler (Özçelik, 2004: 350).

Mustan adlı masalda bir kadın odun toplamaya giden köylülerin yanında oğlu Mustan’ı da gönderir. Fakat Mustan köylüler gibi odun kesmez, gidip derede **öküzleri** yayar. Su başında uyur kalır ve uyanıp köylülerin yanına gider (Özçelik, 2004: 364).

Nohut Oğlan adlı masalda bir karı kocanın hiç çocukları olmamış. Kadın bir gün nohut pişirirken Allah’a kendisine çocuk vermesi için yalvarınca nohutların hepsi çocuk olur. Çocuklar evdeki tüm yemekleri yiyip bitirince kadın sinirlenip çocukları ocağa süpürür. Fakat bir tane nohut çocuk kalmıştır. Kadın üzülünce annesine “Ben buradayım anne.” diye seslenir. Bu nohut oğlan babasına götürdüğü yemekleri yer. Daha sonra babasının **öküzünün** kulağına girerek **öküzün** hareket etmesini engeller (Özçelik, 2004: 442).

Keloğlan ile Köylüler adlı masalda köylüler Keloğlan’ın **öküzünü** hile ile kestirince Keloğlan bunlardan intikam almaya karar verir (Özçelik, 2004: 453).

Keloğlan ile Köse adlı masalda iki kardeş varmış. Babaları ölmeden evvel “Tüyü sarı ve gözü gök adamın yanında çalışmayın.” diye nasihat eder. Babaları öldükten sonra büyük oğlan çalışmaya gider ve çaresiz gözü gök bir adamın yanında çalışır. Gözü gök, oğlana “Akşama kadar tazının atladığı yer kadar yer süremezsen kafanın derisini yüzerim.” der. **Öküzler**, ağırcaıdır elbette süremez. Gelince oğlanın

derisini yüzer. Ardından oğlan eve döner. Keloğlan, kardeşini görünce intikam almak için yola düşer. Aynı şartları ona da söyleyen adama Keloğlan kendi şartı olarak “Ne yaparsam yapayım darılmayacaksın. Darılırsan ben de seni keserim.” der. Birinci olarak adamın tazısının ayağının kırıldığını tazıyı kestiğini, **öküzün** ayakları yürüyemez olunca **öküzü de** kestiğini söyler (Özçelik, 2004: 453).

2.1.2.2.3.5. Sığır / İnek

Evcil, memeli, çift toynaklı boynuzlugiller familyasından büyükbaş hayvandır. Etinden ve sütünden faydalanılır.

İncelenen eserlerde sığır, on bir masalda geçmektedir. Bu masallarda olağanüstülük ya da farklı bir özellik taşımaz sadece büyükbaş hayvan özelliği vardır. Sığır ve inek olarak iki isimde anılır. İncelenen masalarda iki isimle de geçmektedir.

Hani Ya Bacımın Ayağı adlı masalda iki çocuğun anneleri ölür. Üvey anneleri bu çocuklara yemek vermez. Onlar da annelerinden kalan **ineğin** sütü ile beslenirler. Beslendikçe de kilo alırlar. Bunu fark eden üvey anne hastayım diyerek kocasına **ineği** kestirir (Sakaoğlu, 2002: 378).

Gül ile Sinaver adlı masalda ejderhayı öldüren Sinaver’i öldürüp toprağa gömerler. Bunun üzerine bir dul kadın ve oğlu **ineği** katıp önlerine giderlerken **ineğin** böğürmesi üzerine Sinaver’i gömülen yerde bulurlar (Sakaoğlu, 2002: 451).

Padişah Oğlu ile Çoban Oğlu adlı masalda bir padişah varmış. Bu padişah koyun beslemeye çok meraklıymış sürüsü varmış. Padişah, sürünün çobanına bütün gece dışarıda olduğunu ve filanca yıldız çıktığında kendisine haber vermesini ister. Çoban, gece yıldızları izler bakar ki o yıldız çıkmış. Bunun üzerine padişah ve çoban girerler ve ailesiyle birlikte olurlar. Çobanın ve padişahın aynı vakitte oğulları olur. Oğlanları on beş yaşına gelince padişah oğlanları alıp gezmeye gider. Çayırılık bir yerde dinlenirken bir **ineğin** gölde yattığını görürler ve bu hayvanın karnındaki hayvanı tahmin ederler. Onları izleyen padişah hayvanın kesilmesini emreder. Bakar ki çobanın oğlunun söyledikleri doğru. Bunu gören padişah çobanın oğlunun daha zeki olduğunu anlar (Sakaoğlu, 2002: 496).

Bir Kolu Gümüş Bir Kolu Altın Kadın adlı masalda bir adam, hacdayken hizmetçinin eve bir adamı aldığını duyunca karısına kızar. Karısı kendisine haksız yere kızan kocasına kendisini bir dağa bırakmasını söyler. Adam da kadını bir ormana bırakır. Burada bir nene, **ineğini** otarırken bu kadını görür ve evlatlık edinir (Günay, 2011: 81).

Keloğlan adlı masalda Keloğlan, kargasını “Hacı Bilen” olarak tanıtır. Bunu almak isteyen bir adam Keloğlan’a kargayı vermesi için öküz, eşek ve **ineklerini** vermeyi teklif eder (Günay, 2011: 196).

Öksüz Kız adlı masalda üvey anne, üvey kızına sürekli eziyet eder. Arpa ekmeği verir ve onu yazıya gönderir. Bir gün kızın yazıya götürdüğü **inek** dile gelir. **İnek** ona kulağından girmesini oradan yemekler yemesini söyler. Kız gittikçe güzelleşir şişmanlar. Kadın buna dayanamaz ve **ineği** kestirir. **İneğin** nasihati üzerine **ineğin** kemiklerini yemliğin altına koyar. Orada o kemikler güzel kıyafetler olur. Kız o kıyafetleri giyip ata atlar ve düğüne gider. Orada padişahın oğlu kızı beğenir ve sonra kızın ardından ayakkabısından kızı bulup evlenirler (Günay, 2011: 256).

Gençlikte mi İhtiyarlıkta mı adlı masalda padişah üç gece üst üste aynı rüyayı görür. Bu rüyada ona bir musibet geleceğini fakat gençlikte mi kocalıkta mı istediğini sorarlar. Fakat padişah cevap vermez. Daha sonra padişahın evini ateş alır. Çocuğun birini eşi birini kendi alır kaçarlar. Kaçarken sabah olur. Ormana gidip saklanırlar ve akşam tekrar yollarına devam ederler. Bir köye varırlar ve padişah köyde muhtardan iş ister. Muhtar ona **sığır** gütmeye işi verir (Alptekin, 2002: 262).

Tembel Ahmet adlı masalda bir Tembel Ahmet vardır. O kadar tembeldir ki kalkıp su bile içmez. Bir gün bir kâfir remil atar ve bu tembelin bir balığın karnından suyu altın eden tas bulacağını görür. Tembelin yanına gidip ona balık tutturur fakat balıkların içinden tas çıkmaz. Tembel en son bir balık tutar ve bu balığı ben arkadaşlarımla yiyeceğim diye kâfire vermez. O balığın içinden suyu altın eden tas çıkar. Bu tası gören padişahın kızı bir kucak verir ve tası oğlandan alır. Kız evlenir. Kızın kız olmadığı ortaya çıkınca kızın cellat edilmesi emri verilir. Fakat cellatlar kıza kıyamazlar. Gömleğini **sığır** ve balık kanına bulayıp padişaha götürürler (Alptekin, 2002: 337).

Vezirin Üç Kızı ve Padişahın Oğlu adlı masalda vezirin üç kızı kendi aralarında padişahın oğluyla evlenirlerse şunu yaparım bunu yaparım diye hayal

kurar. Padişahın oğlu bunları duyar. Üç kız kardeş ile de evlenir. Fakat büyük ve ortanca kız vaatler babamızın evinde kaldı diye sözlerini yapmazlar. Fakat en küçüğü “Altın perçemli bir oğlanla gümüş perçemli bir kız doğuracağım.” diye söylemiştir. Kıza Allah böyle çocuklar verince kız kardeşleri kıskanıp kızın doğurduğu çocukları sandığa koyup denize bırakırlar, bebeklerin yerine de köpek enikleri koyarlar. Çocuklar kıyaya vurduklarında her gün kıyıda onları bir **inek** emdirir ve çocuklar böyle böyle büyürler. (Alptekin, 2002: 435).

Padişah Olan Çoban adlı masalda bir köyde yaşayan karı koca evlerini ve öküzlerini kaybedince köyden ayrılmaya başka bir yere yerleşmeye karar verirler. Bir yere varırlar ve adam orada bir kervancının **sığırına** davarına çoban durur (Özçelik, 2004: 350).

Çocuk İsteyen Kadın adlı masalda çok zengin bir adam varmış. Bu adamın çocuğu olmazmış. Birinci karısından olmayınca ikinciyle evlenir ondan da olmaz. İlk karısı bir gün mezarlıkta dua ederken bir yılan gelir ve ona çocuğu olacağını fakat çocuk kırk günlükken kadının öleceğini söyler. Kadın da bunu kabul eder. Kadın kırk gün sonra ölür. O gece fırtına kopar çok yağmur yağar. Adamın ikinci karısı da bu çocuğu bir ekmek teknesine koyar ve sel sularına bırakır. Tekne, derelerden çaylardan geçerek büyük bir ırmağa ulaşır. O ırmakta balıkçılık yapan bir adam o tekneyi kendine çeker ve çocuğu eve götürür. Evde önce balıkçının eşi bu kızı istemez ama ahırdaki **ineğin** kızı emzirdiğini görünce eve alır (Özçelik, 2004: 378).

2.1.2.2.4. Evcil Hayvanlar

Evde beslenebilen, evcilleştirilmiş ve genellikle ihtiyaçları insanlar tarafından karşılanan hayvanlara verilen addır. Tabii ihtiyaçları insanlar tarafından karşılanır dediğimiz bu hayvanlar doğada da kendileri yaşayabilirler. İncelenen masallarda kaplumbağa, kedi, köpek ve tazi hayvanları geçmektedir.

2.1.2.2.4.1. Kaplumbağa

Evrende ilk yaratılan canlılardan olan ve yaklaşık iki yüz elli çeşidi bulunan, iki yüz elli yıla kadar yaşadıkları tespit edilen keskin gözlere, güçlü bacak yapısına, gelişmiş bir hafızaya ve mükemmel koku alma özelliğine sahip olan kubbe şeklini andıran kabuğunu yani evini sırtında taşıyan kaplumbağaların sırtı gökleri alt kısmı

ise yeri temsil etmektedir. Türk inancına göre kaplumbağa, uğurlu ve kutsal sayılmış, devletin gücünü, koruyuculuğu, ölümsüzlüğü ve sonsuzluğu temsil etmektedir. Bunların dışında; bilgelik, mutluluk, başarı, uzun ömür, ebediyet, yeniden doğuş ve diriliş, sabır, azim, umursamazlık, sakinlik, uysallık, asalet, adalet, ululuk, hak yememe, koruma, iyileştirme, annelik, doğurganlık, dayanıklılık, güç, kararlılık ve istikrar gibi daha birçok özelliği temsil etmektedir.

Kızıl Derililer’de, Hindu ve Çin kültüründe dünyayı dengede tutan hayvan olduğuna inanılır. Hint ve Çin mitolojisinde, dünya yaratıldığında bir kaplumbağanın sırtına yerleştirildiğinden söz edilir. Bu inanış Budizm yoluyla Orta Asya’ya da girmiştir.

Göktürk Kitabeleri kaplumbağa şeklinde bir taş zemin üzerine oturtulmuştur. O zamanlarda dünyanın kaplumbağanın sırtında olduğu düşünülüyormuş ve abidenin de kaplumbağanın sırtında kurulan dünya var oldukça yaşaması ve ebediyete kadar orada kalması fikri işlenmiştir. Yazıtın tepesinde ejder başlarının oluşturduğu bir kemerin bulunması evreni temsil eder ve hanedanlığın sembolüdür.

Kaplumbağa Türk halk kültüründe de yer almaktadır. Halk hekimliğinde, özellikle çocuk sahibi olmak için, kanser ve verem hastalıklarının tedavisinde kaplumbağadan faydalanılır. Nazara iyi gelmesi ve uğurlu sayılması; evlere ve bahçelere kabuğunun asılmasına vesile olmuştur.

Ayrıca hak yiyen, tartıda hile yapan, hırsızlık yapan kişiler de kaplumbağaya dönüşmektedir. Una, hamura nimete saygısızlık edenlerin, ataya ve anaya saygısızlık edenlerin ve namussuz olanların da kaplumbağaya dönüştüğü söylenmektedir. Çünkü bunların hepsi Türk insanının kutsalları arasında yer almaktadır (Şimşek, 2016: 51-63).

İncelenen eserlerde kaplumbağa, iki masalda geçmektedir. Fakat bahsettiğimiz özelliklerin hiçbiri bu masalarda görülmemiştir. Kurnaz Kaplumbağa adlı masalda yengeç ile arkadaş olan bir kaplumbağa, Habibe adlı masalda ise diğer bilinen adı “tosbağa” ile geçmiş ve kabuğu ağaca asılmış şekilde geçmektedir.

Kurnaz Kaplumbağa adlı masalda tilki, **kaplumbağa** ve yengeç arkadaş olmuş. Beraber ekin ekmişler. Ancak tilki kurnazlık ederek ekinin kenarındaki çam ağacı yıkılacak ben ağacı tutayım diyerek ekini biçmeye yardım etmemiş. En son

kaplumbağa ve yengeç akıllılık etmiş. Yengeç bir ayının karaltısına saklanmış. Harman *kaplumbağa* ve yengece kalmış (Alptekin, 2002: 210).

Habibe adlı masalda Habibe adlı bir kız varmış. Habibe'nin annesi öldükten sonra üvey annesi onu evde istemeyince babası bir gün onu odun kesme bahanesi ile götürür ve orada kızı yalnız başına bırakıp eve gelir. Kızı anlamasın diye de ağaca bir *tosbağa* asar ve *tosbağa* ağaca vurdukça kız, babası hâlâ odun kesiyor zanneder (Özçelik, 2004: 370).

2.1.2.2.4.2. Kedi

Siyah renkleriyle, ışıқта parlayan gözleriyle olumsuz bir tip olarak düşünülen kediler geçmişte hiç de kötü bir üne sahip değildir. Eski Mısır'da kedi çok kutsal bir hayvan olarak geçmektedir. Güneş tanrısı Ra'yı kedi şeklinde düşünmekteydiler (Armutak, 2002: 411-427).

Diğer mitolojilerde özel bir anlamı olmayan kediye rastlanmamıştır.

İncelenen eserlerde kedi, on dört masalda geçmektedir. Kedi, masallarda olumsuz bir karakterde geçmez. Masallarda kedi, evcil hayvan olarak ve kahramana yardımcı karakter olarak geçer. Avcı Mehmet'in Oğlu adlı masalda padişahın kedi şekline girdiği görülmektedir.

Kül Eşek adlı masalda iplik eğiren kızların hepsi yemin ediyormuş. Fakat sadece kızın biri etmezmiş. Koca karı sebebini sormuş kimsesi olmadığını o yüzen yemin etmediğini söylemiş. Koca karı da bir mağarada yedi tane kardeşi olduğunu söylemiştir. Koca karı kıza külden bir eşek yapabileceğini o eşekle mağaraya gidebileceğini söylemiştir. Mağaraya gitmiş bakmış ki bir **kedi** yemekleri yalıyor, her tarafı birbirine katıyor (Günay, 2011: 146).

Avcı Mehmet'in Oğlu adlı masalda padişah ve lalanın son istediği olan falanca yerdeki kızı getirmek görevini de tamamlayan Avcı Mehmet'in Oğlu atlara binerek kızı saraya getirir. Fakat kız saraya gelince oğlana haksızlık edildiğini görür ve padişah **kedi** olasin, lala sıçan olasin her vakit birbirinizi erseleyesiniz diye beddua eder. Padişah **kedi**, lala da sıçan olur. Kız oğlanla evlenir mutlu mesut yaşarlar (Günay, 2011: 279).

Kara Üzümlü Hokkası adlı masalda büyük ve ortanca kardeşi öldürmek isteyen derviş, küçük oğlanı da öldürmek ister ancak oğlan onu denize atar. Denizden çıkan derviş bir küpe saklanır. Oğlanların kız kardeşi de dervişe âşık olur. Derviş keklik ve güvercin kızartır. Beraber yerler. Bundan bir çocuğu olur. Derviş bir gün plan yapar. “Zehirli bir keklik kızart sen yeme, sen güvercin ye kardeşin keklikleri yesin zehirlensin.” der. Ama çocukları bu durumu dayısına haber eder. **Kediye** kekliği yedirince durumu anlar karısına kekliği yedirir ve karısı ölür. Dervişin yerini de oğlan gösterir onu da orada öldürür (Günay, 2011: 328).

Şah Meran’ın Yüzüğü adlı masalda fakir kadının oğlu bir gün dağdan dönerken çocukların **kedi** yavrusunu öldürdüklerini görür. Çocuklara para verip ellerinden **kediye** alır ve eve getirir (Günay, 2011: 331).

Gülükân adlı masalda padişahın çocukları babalarının ülkeye tesir edip etmediklerini görmek için gezmeye çıkmışlar. Saraya dönerken ovada bir eve rastlamışlar. Evdeki kızların padişahın oğlanlarına varmak için kurdukları hayalleri ve vaatlerini dinlemişler. Büyük kız, “Öyle bir yemek pişirirdim ki ateşsiz tuzsuz, padişahın iti **pisigi** yedi.” demiş (Günay, 2011: 343).

Çin-i Maçın Padişahı adlı masalda karısını kırk eşkıya ile zevk ederken gören padişah 39 eşkıyayı keser ancak karısı ve son bir kişiye kıyamaz kesmez. Bir gün has bahçede gezerken karısının eline diken batır. Kadın öf deyince, padişah kızıp “Eşkıya kamçısı yediğinde öf demezdin.” der. Kadın da elindeki değnekle padişahı köpek eder. Ardından bu adamı gören kadının kız kardeşi onu kırk gün okuyup insan eder ve ona değnek verir. Ona “Bunu karına vur, karın **kedi** olacak.” diye söyler. Adam aynı dediklerini yapar ve kadın **kedi** olur (Günay, 2011: 393).

İğci Baba adlı masalda üç kıza iğlerini beğendiremeyen İğci Baba kızları eve götürür. Kızları akşam oldu, sabah olunca gidirsiniz diye kandırıp evlerine göndermez. Daha sonra kızlara pirzola pişirmelerini söyler. Kızlar pirzola almaya öteki odaya gittiklerinde insan leşlerini görüp pirzolayı yemezler. Parmağını kesip kızların yemesini isteyince kızlar yemez ve kızları keser. Ancak küçük kız akıllılık edip parmağı **kediye** verir. Parmağım nerede diye sorduğunda parmağın sıcak bir karında olduğunu söyler ve adam küçük kızın yediğine inanır (Alptekin, 2002: 220).

Padişahın Üç Kızı adlı masalda üç kız kardeşten en küçüğü padişahın oğluyla evlensem ona saçları yıldız gibi parlayan bir kız bir oğlan doğuracağım der. Oğlanla

evlendikten sonra gerçekten bir kız bir oğlan doğurur ve saçları ay gibi parlar ama kız kardeşleri onu kıskanıp çocukları alıp yerine **kedi** ve köpek koyarlar (Alptekin, 2002: 241).

Kedi, Köpek ve Yılanın Mükâfatı adlı masalda Keloğlan, yolda çocukların kedi, köpek ve yılanı öldürmeye çalıştıklarını görünce çocuklara para vererek ellerinden bu hayvanları alır. Yılan ise sihirlidir. Yılan, Keloğlan kendisini kurtardığı için mükâfat vermek ister. Yılanın babası, Keloğlan'a mükâfat olarak bir yüzük verir. Yüzük sihirlidir. Keloğlan ne isterse yapar (Alptekin, 2002: 361).

Pehlüloğlu adlı masalda bir adam üzümçüden üç salkım üzüm ister ve bu üzümler karşılığında adama üç akıl öğretir. Daha sonra üzümçü padişahın sarayına gider ve padişah ona ikram olarak karpuz ve üzüm getirtir. Fakat karpuz kesilmeden gelir. Üzümçü de bıçağı ile karpuzu keser. Padişah bunu saygısızlık olarak nitelendirip üzümçüyü idam ettirmeye karar verir. Zindanda **kara kedisiyle** oturup kedisine dert anlatırken üzümçü kendisine verilen akılları düşünür ve padişahın idamından kurtulur (Alptekin, 2002: 467).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Mehmet adlı kişi yolda çocukların eziyet ettiği köpek ve **kedi** çocuklara ceviz vererek çocukların elinden kurtarır. Daha sonra köpekle ve Yahudi'nin evindeki fareyle birlikte Avcı Mehmet'in kaybettiği mavi boncuğu Yahudi'den alırlar. (Özçelik, 2004: 292).

Köpekle Evlenen Kız adlı masalda çocuğu olmayan bir karı koca Allah'a yalvarırlar “Bana bir kız evladı ver. Köpek istesin köpeğe, **kedi** istesin **kediye** vereceğim.” diye söylerler (Özçelik, 2004: 333).

Altın Saçlı Oğlanla Altın Saçlı Kız adlı masalda vaktin birinde beyin çocuğu olmamış. Bey, çocuk istediği için üç defa evlenmiş. Üçüncü hanımından altın saçlı bir oğlanla bir kızı olunca diğer eşleri bu durumu kıskanıp çocukları bir denize bırakıp çocukların yerine **kedi** ve köpek enikleri koyarlar. Dağ başında yaşayan balıkçılık yapan bir karı koca denizde sandığı görünce sandığı çekip çocukları görünce sevinirler ve çocukları büyütürler. Daha sonra bu oğlan büyür ve peri padişahının kızıyla evlenir. Peri padişahının kızı, oğlana gerçekleri anlatır. Gerçekleri öğrenen bey, annesini gübrelerin içinden kaçırın oğlunun evine gelir. Peri gelini beyin gözlerinin önünde bir horoz keser ve önüne darı serper. Bey “Ölü horoz

darı yer mi?” deyince insanoğlu köpek ve **kedî** eniği doğurur mu diye cevap verir ve bey gerçekleri anlar (Özçelik, 2004: 420).

Yedi Kızlar adlı masalda yedi oğlu olan adamın büyük oğlu yedi kızı olan adamın en küçük kızı ile beraber işe gider. Fakat kız kendini erkek olarak bildirir. Oğlan bundan şüphelendikçe kızın koynundaki **kedî** kıza söylenilenleri haber verir kız da tedbir alır (Özçelik, 2004: 465).

2.1.2.2.4.3. Köpek

En yakın dostumuz ve koruyucumuz olarak bilinen köpekler Yunan mitolojisinde de Artemis’in arkadaşı olarak geçer. Eski Türklerde de köpek önemli bir hayvandır. On İki Hayvanlı Türk Takvimi’nde 11. yılı simgeler (Armutak, 2002: 411-427).

İncelenen eserlerde köpek, kırk bir masalda geçmektedir. Bu masallarda köpekler farklı farklı özelliklerde karşımıza çıkmıştır. En çok dikkat çekenlerden biri köpek şekline girmiş ya da köpek şekline sokulan insanlardır. *Arsız Kız*, *Kara Köpek* ve *Köpekle Evlenen Kız* adlı masallarda köpekle evlenen prensesler ve kızlar görülmektedir. Fakat bu köpekler kızlara gerçek insan şekillerini gösterir ve sırlarını kimseye söylememeleri için kızları tembihler. Kızlar oğlanların sırrını söyleyince oğlanlar tekrar köpek olurlar. Diğer yandan *Gülükan*, *Padişahın Üç Kızı*, *Vezirin Üç Kızı* ve *Padişahın Oğlu*, *Altın Saçlı Oğlanla Altın Saçlı Kız* adlı masallarda kardeşlerinin çocuğunun olmasını kıskanan kız kardeşler, çocukları kardeşlerinden gizlice alıp bebeklerin yerine köpek koyarlar ve kardeşlerinin saraydan, evden kovulmasına sebep olurlar. Ayrıca *Çin-i Maçın Padişahı* ve *Çocuk İsteyen Kadın* adlı masallarda kahramanların başkaları tarafından ceza olarak köpek edildiği görülmektedir. Görüldüğü üzere köpek bazen olumlu bazen olumsuz olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer masallarda evcil hayvan ve havlaması ile güven duyulup gidilen yer olarak geçmektedir.

Köpek, bazı masallarda halk arasında kullanılan “it” şeklinde de geçmektedir.

Tilkinin Şahitliği adlı masalda tilki hayvan arkadaşlarıyla beraber daha fazla et ve ot için başka bir yaylaya gider. Orada başları belaya girer ve bunun üzerine **köpek** bir plan yapıp tilkiyi boğarak öldürür (Sakaoğlu, 2002: 270).

Köpekle Evlenen Kız adlı masalda padişahın karısının çocuğu olmuyormuş. Kendini öldüreceği sırada bir **köpekle** karşılaşır. Kadına kendini öldürmemesini eve gitmesini onun bir çocuğu olacağını ancak kız olursa kızı kendine vermesini ister (Sakaoğlu, 2002: 324).

Gençlikte Mi Kocalıkta Mı adlı masalda çok zengin bir adam üç gece üst üste başına üç bela geleceğini görür. Adam belanın kendisine gençlikte gelmesini ister ve kurt adamın davarını kırar. Daha sonra adamın oğullarından birini kurt götürür. Kurdun götürdüğü oğlanı **köpekler** kovalar ve oğlanı kurdun elinden alırlar (Sakaoğlu, 2002: 343).

Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım adlı masalda padişah kızı kendisine sulanan vezirden kurtulmak için bir gece vakti ormana doğru kaçır. Orada bir ağacın tepesine çıkar ve geceyi orada geçirir. Bir çoban sürüsü oradan geçerken **köpekler** havlamaya başlar (Sakaoğlu, 2002: 356).

Haramibaşı Ahmet adlı masalda Nene padişahın kızıdan utandığı için kocasının isteyerek aldığı tüm ekmekleri **köpekleri** çağırarak **köpeklere** yedirir (Sakaoğlu, 2002: 363).

Kuş Başı adlı masalda annelerinin kestiği kuşu yiyen kardeşler evden kaçarlar. Bir **it** ürümesi sesi duyarlar ve aynı zamanda ateş yanan bir yer görürler. Hangisine gideceklerine karar vermeye çalışırlar (Sakaoğlu, 2002: 386).

Tüylüce adlı masalda âşık olduğu kızın tüylüce olduğunu anlayan padişahın oğlu annesine Tüylüce'yi odasına göndermesini söyler. Tüylüce gitmek istemez annesine tüylerimi **köpekler** kapar diye söyler (Sakaoğlu, 2002: 394).

Şemşirak Taşları adlı masalda küçük oğlan ihtiyarın taşları almanın formülünü söylemesi üzerine taşları almak **köpeğin** önündeki otu ata, atın önündeki eti **köpeğe** verir (Sakaoğlu, 2002: 405).

Cinpulat adlı masalda padişahın kırk oğlu vardır. Kırk oğlu da evlenmek için yola koyulur. Bunlardan en küçüğünü göndermek istemeyen babası bu oğlu için ağlar sızlar dururmuş. Bir gün canı sıkılmış lalası ile ava çıkmış. İleride **köpeklerin** havladığını görünce bir hâl var zannedip gider bakarlar ki küçük oğlunun geldiğini görürler (Sakaoğlu, 2002: 418).

Hırsız Padişah adlı masalda ülkenin padişahı bir gün kılık değiştirip gezmeye çıkar. İki adamla arkadaş olur. Hepsi marifetlerini söyler. Birinin marifeti de **köpekler** uluduğunda ne dediğini anlamamış (Günay, 2011: 61).

Arsız Kız adlı masalda üç kız kardeş vardır. Bu kız kardeşler kasaba et almaya gider. Her defasında bir **köpek** gelip ellerindeki eti alıp bir köşke kaçar. Köşke gidip eti isteyen kızlardan bir gece orada yatmalarını isterler. Sabaha kadar **köpeğin** yanında yatırdıkları büyük ve ortanca kızları **köpek** oğlan olmayınca etlerini verip gönderirler. Ancak küçük kız sanki **köpek** oğlan olmuş gibi davranır ve oğlanı takip eder. Oğlanın peri kızlarının yanına gittiğini görür. Buna sabreden kız en sonunda onunla evlenir (Günay, 2011: 75).

Çoban adlı masalda bir padişah lalasıyla beraber gezerken bir çobanın ağaca **köpek** astığını görür. Neden astığını sorsa da çoban cevap vermez. Sonra çobanı huzuruna çağırır. Yine sorar ancak çoban kendisine bir ay müddet verilmesini ister. Bir ay kendisinin padişah olacağını söyler padişahın da tatile çıkmasını ister (Günay, 2011: 83).

Şah İsmail adlı masalda oğlu Şah İsmail'in üç hanımı kendisinin ise hiç hanımı olmaması yüzünden içine fesatlık giren padişah, oğlunu öldürmek ister. Oğlunun gözlerini çıkarttırır ve bir kuyuya attırır. Şah İsmail'in bir **köpeği** vardır ve kuyunun başına gelir her gün ekmek atar (Günay, 2011: 150).

Bacılar adlı masalda padişahın oğlu gerçek karısının dikenlere atıldığını görünce evdeki kadını katır kuyruğuna bağlar **köpekleri** de katıra salar (Günay, 2011: 237).

Kara Dirhem Hokkası adlı masalda padişahın oğlu rüyasında âşık olduğu kıızı bulmak için yola düşer fakir ana karının evin varır. Kadın önce oğlanı eve almak istemez ama oğlan bir avuç altın verince kadın, atına da **itine** de yerim vardır der (Günay, 2011: 249).

Kara Köpek adlı masalda padişahın üç kızı vardır bu kızlar cirit oynamaktadırlar. Padişah, kızları atın üstünde kime cirit atarsa o adama kızlarını vereceğini söyler. Büyük kız ciridi bir vezire atar, ortanca bir paşaya atar küçük kız da bir kara **köpeğe** atar. Kaderidir deyip kızla **köpeği** nikâhlarlar. Ancak **köpek** sihirlidir. Karısına sırrını kimseye söylememesini söyler ama kız dayanamaz söyler. Böylece kara **köpek** ortadan kaybolur (Günay, 2011: 322).

Şah Meran'ın Yüzüğü adlı masalda fakir kadının oğlu bir gün dağdan dönerken çocukların **köpek** yavrusunu öldürdüklerini görür. Çocuklar, **köpeğin** tavuk cücüklerini kaçırdığını söylerler. Oğlan, çocuklara para verir ve ellerinden **köpeği** alıp eve getirir (Günay, 2011: 331).

Gülükân adlı masalda padişahın çocukları babalarının ülkeye tesir edip etmediklerini görmek için gezmeye çıkmışlar. Saraya dönerken ovada bir eve rastlamışlar. Evdeki kızların padişahın oğlanlarına varmak için kurdukları hayalleri ve vaatlerini dinlemişler. Büyük kız, “Öyle bir yemek pişirirdim ki ateşsiz tuzsuz, padişahın **iti** pisiği yedi.” demiş (Günay, 2011: 343).

Gülükân adlı masalda büyük ve ortanca bacı küçük bacıları doğurunca kendilerinin değersizleşeceğini düşünüp kızın doğurduğu ikizlerin yerine iki **it eniği** koyarlar (Günay, 2011: 343).

Çin-i Maçın Padişahı adlı masalda karısını kırk eşkıya ile zevk ederken gören padişah 39 eşkıyayı keser ancak karısı ve son bir kişiye kıyamaz kesmez. Bir gün has bahçede gezerken karısının eline diken batır. Kadın öf deyince, padişah kızıp “Eşkıya kamçısı yediğinde öf demezdin.” der. Kadın da elindeki değnekle padişahı **köpek** eder (Günay, 2011: 393).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Ahmet'in oğlu Avcı Mehmet, bir gün suyun başında otururken bir yılanın su içmeye geldiğini görür. Bir süre sonra başka bir yılan daha görür. Yılanların birbirini yuttuğunu zannedip yılanlara taş atar. Yılanlar yaralanır kaçar. Bu yılanlar cinnidir. Cinni padişah kızını öldüreni öldürmek ister fakat gerçeği öğrenince onu ülkesine çağırır. Heyet toplanmış mağarada oğlanı beklerler. Cinni padişah, oğlanın dileğini sorar. Oğlan ağzına tükürmesini söyler. Cinni padişah oğlanın ağzına tükürür. Oğlan bütün hayvanların dilini anlamaya başlar. Sabahtan çobandan bir davar kesmesini ister. Bunu duyan **köpek** ve kurdun konuşmalarını anlayan Avcı Mehmet, gece koyunları bekler ve onları kurdun ve **köpeğin** yemesine izin vermez (Alptekin, 2002: 224).

Aslan Mehmet adlı masalda karısının oynaşı olduğunu öğrenen padişah karısını cellat ettirmek ister. Fakat oğlu buna müsaade etmez. “Annemi gezdirip geleyim sonra kendim cellat edeceğim.” der. Annesini alır bir dağa gider orada bir mağarada yaşamaya başlarlar. Fakat annesi oğlanı öldürmeye çalışmaktadır. Devle anlaşma yaparlar ve oğluna falan yerde bir bahçe var. O bahçeden elma istediğini

söyler. Fakat bahçede elma yoktur. Aslan vardır. Oğlan gider fakat aslanı **it** gibi görür. Aslanı öldürüp iki eniğini yanına alır getirir (Alptekin, 2002: 233).

Padişahın Üç Kızı adlı masalda üç kız kardeşten en küçüğü padişahın oğluyla evlensem ona saçları yıldız gibi parlayan bir kız bir oğlan doğuracağım der. Oğlanla evlendikten sonra gerçekten bir kız bir oğlan doğurur ve saçları ay gibi parlar ama kız kardeşleri onu kıskanıp çocukları alıp yerine kedi ve **köpek** koyarlar (Alptekin, 2002: 241).

Horasan Padişahı adlı masalda padişahın büyük oğlu babasının nasihatlerini test etmek için bir köse ile ortaklık etmeye karar verir. Köseye “Benim şu buğdayımı öğüt, bu buğdayı eve götüreyim sonra ortaklık edelim.” der. O da kabul ettiğini ancak bir şartı olduğunu söyler. Tazısı ile yan yana durmasını ve ileriye ekmek atacağını, ekmeği kim önce getirirse onunla devam edeceğini söyler. Çünkü tazısını **köpek** gibi yetiştirmiştir (Alptekin, 2002: 251).

Zan Uşakları adlı masalda padişahın üç oğlu her şeyi bilirmiş. Bir yerde yedikleri kuzunun **it** sütüyle beslendiğini söylerler. Çobana sorduklarından gerçekten kuzunun **köpek** sütüyle beslendiğini söylemiş (Alptekin, 2002: 351).

Kedi, Köpek ve Yılanın Mükâfatı adlı masalda Keloğlan, yolda çocukların kedi, **köpek** ve yılanı öldürmeye çalıştıklarını görünce çocuklara para vererek ellerinden bu hayvanları alır. Yılan ise sihirlidir. Yılan, Keloğlan kendisini kurtardığı için mükâfat vermek ister. Yılanın babası, Keloğlan’a mükâfat olarak bir yüzük verir. Yüzük sihirlidir. Keloğlan, ne isterse yapar (Alptekin, 2002: 361).

Vezirin Üç Kızı ve Padişahın Oğlu adlı masalda vezirin üç kızı kendi aralarında padişahın oğluyla evlenirlerse şunu yaparım bunu yaparım diye hayal kurar. Padişahın oğlu bunları duyar. Üç kız kardeş ile de evlenir. Fakat büyük ve ortanca kız vaatler babamızın evinde kaldı diye sözlerini yapmazlar. Fakat en küçüğü “Altın perçemli bir oğlanla gümüş perçemli bir kız doğuracağım.” diye söylemiştir. Kıza Allah böyle çocuklar verince kız kardeşleri kıskanıp kızın doğurduğu çocukları sandığa koyup denize bırakırlar, bebeklerin yerine de **köpek** enikleri koyarlar (Alptekin, 2002: 435).

Keloğlanla Kötü Köse adlı masalda iki kardeş varmış. Biri akıllı biri deliymiş. Bunların bir tane incir ağaçları varmış. Bu ağacı her sene biri beklermiş. Delinin ağacı beklediği yıl akıllı da bir ağanın çiftini sürmeye gider. Ağa, akşama kadar çifti

sürmezse yüzünün derisini yüzeceğini söyler. Dediğini de yapar. Buna çok kızan Deli Oğlan, ağadan intikam almaya karar verir. Kendisi ağanın yanına işe girer. Çifti kısa sürede bitirir ve eşeğin derisini yüzer. Ardından öküzün ayaklarından asar öldürür. Bundan kurtulmak isteyen ağa ve karısı her şeylerini toplar yola çıkarlar. Deli de sandığın içine habersizce girer. İçinde ceviz yemeye başlar. İçinde fare olduğunu sanıp aldırılmazlar. Daha sonra yolda bir **köpek** bunlara saldırınca keşke deli olsaydı deyince sandıktan deli çıkıp **köpeği** taşa vurur (Alptekin, 2002: 460).

Zilli Tilki adlı masalda bir tilki bir çam ağacına bir zil asar ve bir zaman geçtikten sonra zilini almaya geldiğinde zilinın yukarılara kadar çıktığını görür çünkü ağaç büyümüştür. Bunun üzerine çobandan ağacı kesmesini ister fakat çoban ağacı kesmez. Çobana kızan tilki gidip kurda çobanın koyunlarını yemesini söyler. Fakat kurt koyunları yemez. Ardından **köpeğe** gidip kurdu boğmasını ister fakat **köpek** kurdu boğmaz. Sonra bir eve gidip adamdan eşini dövmesini ister. Adam eşini dövmeyince adamın sakalını ateşle tutuşturur. Bunun üzerine adam kadını döver. **Köpek** kurda girer, kurt koyunları yer, çoban da çamı devirir. Bunun üzerine kafasına kozalak düşer ve dağın yıkılıp geldiğini zanneder ve kaçmaya başlar. Tilkiyle beraber, tavşan, eşek, horoz ve köpek de gelir (Alptekin, 2002: 475).

Tilki ile Kedi adlı masalda bir tilki ile kedi arkadaş olur. Ne bulurlarsa beraber yiyip içiyorlarmış. Fakat evin reisinin kim olacağına karar verememişler. Kim eve daha fazla yiyecek getirirse onun reis olacağına karar vermişler ve sonuçta kedi evin reisi olur. Daha sonra tilki hinlik düşünmeye başlar. Yolda ağzında ekmekle giden **köpeğe** kürklü bey onu görürse onu parçalayacağı yalanını söyler. **Köpek** korkar ve ekmeği bırakır kaçır (Özçelik, 2004: 283).

Ayağına Diken Batan Horoz adlı masalda bir horoz varmış. Bu horoz çok kendini beğenmiş bir horozmuş. Bir gün ayağına diken batar ve dikenini fırıncıya çıkarttırır. Fırıncıya dikenini atmamasını gelip alacağını söyler. Fakat fırıncı horoz gecikince dikenini atar. Horoz fırıncının ekmeğini alır kaçır. Daha sonra ekmeğini bir çobana emanet eder. Çoban ekmeği yediğini arta kalanını da **köpeğine** verdiğini söyler. Horoz da çobanın koyununu alır kaçır (Özçelik, 2004: 285).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Mehmet adlı kişi yolda çocukların eziyet ettiği **köpek** ve kediyi çocuklara ceviz vererek çocukların elinden kurtarır. Daha

sonra kediyle ve Yahudi'nin evindeki fareyle birlikte Avcı Mehmet'in kaybettiği mavi boncuğu Yahudi'den alırlar (Özçelik, 2004: 292).

Köpekle Evlenen Kız adlı masalda çocuğu olmayan bir karı koca Allah'a yalvarırlar “Bana bir kız evladı ver. **Köpek** istesin **köpeğe**, kedi istesin kediye vereceğim.” diye söylerler. Allah bunlara üç kız evlat verir. Gelinlik çağları gelince bu kızların büyüklerini bey oğulları ile evlendirirler. Küçüğünün evlenme yaşı geldiğinde de bir **köpek** kapılarından ayrılmaz ve daha sonra bu kızı ister. Fakat bu **köpek** insandır. Gece vakti olduğunda ayın on dördü gibi bir oğlan çıkar **köpeğin** içinden. Fakat karısı sırrını kardeşlerine söylediği için **köpek** onu istemez. Baba **köpek**, onu kızının evine bırakır. Bir gün ablasına su içmeye giden **köpek** oğlan kendi çocuğunu görünce dayanamaz tekrar karısıyla evlenir (Özçelik, 2004: 333).

Mustan adlı masalda bir kadın odun toplamaya giden köylülerin yanında oğlu Mustan'ı da gönderir. Fakat Mustan köylüler gibi odun kesmez, gidip dereye öküzleri yayar. Su başında uyur kalır ve uyanıp köylülerin yanına gider. Köylülerle toparlanıp giderken karanlık çökünce nereden gideceklerine karar veremezler. Işık yanan yere gitmektense **köpek** üren yere gitmeye karar verirler (Özçelik, 2004: 364).

Habibe adlı masalda Habibe adlı bir kız varmış. Habibe'nin annesi öldükten sonra üvey annesi onu evde istemeyince babası bir gün onu odun kesme bahanesi ile götürür ve orada kızı yalnız başına bırakıp eve gelir. Kızı anlamasın diye de ağaca bir tosbağa asar ve tosbağa ağaca vurdukça kız, babası hâlâ odun kesiyor zanneder. Kız, ormanda yalnız kaldığını anlayınca **köpeklerden** korktuğu için köpeklerin uluduğu yere gitmez ışığın olduğu yere gider (Özçelik, 2004: 370).

Çocuk İsteyen Kadın adlı masalda üvey anne çocuğunu sele bırakır kendi de büyücülüğe başlar. Bir gün ona her şeyi söyleyen kuşu, dünyanın en güzel kadınının üvey kızı olduğunu söyleyince kızı öldürmek için kızın yaşadığı saraya gider. Saray muhafızlarına toz üfler ve onları cüceye çevirir. Ardında da sultana bir toz üfler onu da **köpek** yapar ve saraydan kaçırır (Özçelik, 2004: 376).

Altın Saçlı Oğlanla Altın Saçlı Kız adlı masalda vaktin birinde beyin çocuğu olmazmış. Bey, çocuk istediği için üç defa evlenmiş. Üçüncü hanımından altın saçlı bir oğlanla bir kızı olunca diğer eşleri bu durumu kıskanıp çocukları bir denize bırakıp çocukların yerine kedi ve **köpek** enikleri koyarlar. Dağ başında yaşayan balıkçılık yapan bir karı koca denizde sandığı görür. Sandığı çekip çocukları görünce

sevinirler ve çocukları büyütürler. Daha sonra bu oğlan büyür ve peri padişahının kızıyla evlenir. Peri padişahının kızı, oğlana gerçekleri anlatır. Gerçekleri öğrenen bey annesinin gübrelerin içinden kaçırın oğlunun evine gelir. Peri gelini, beyin gözlerinin önünde bir horoz keser ve önüne darı serper. Bey “Ölü horoz darı yer mi?” deyince insanoğlu **köpek** ve kedi eniği doğurur mu diye cevap verir ve bey gerçekleri anlar (Özçelik, 2004: 420).

Nohut Oğlan adlı masalda bir karı kocanın hiç çocukları olmamış. Kadın bir gün nohut pişirirken Allah’a kendisine çocuk vermesi için yalvarınca nohutların hepsi çocuk olur. Çocuklar evdeki tüm yemekleri yiyip bitirince kadın sinirlenip çocukları ocağa süpürür. Fakat bir tane nohut çocuk kalmıştır. Kadın üzülünce annesine “Ben buradayım anne.” diye seslenir. Bu nohut oğlan babasına götürdüğü yemekleri yer. Daha sonra babasının öküzünün kulağına girerek öküzün hareket etmesini engeller. En sonda bir horozla **köpeği** evin önüne bağlar. Bu horoz annesinin gözünü oyar köpek de bacağını ısırınca köylüler nohut oğlanı önce yakar sonra köy odasına kapatırlar (Özçelik, 2004: 442).

Üç Nasihat adlı masalda bir fakir çiftçi öküzü ölünce bir ağanın yanına hizmetkâr olur. Ağanın yanında üç yıl çalışır fakat ağa, ona verecek parası olmayınca üç nasihat verir. Yolda giderken bir adamın çaya doğru atını sürdüğünü görür. Ağanın “Dibi görünmeyen suya girme” nasihatı aklına gelir ve çay adamı alıp götürür. Daha sonra yolda giderken bir kadınla **köpeğin** bağlı olduğu bir ev görür. Ağanın “Üzerine elzem olmayan şeyleri sorma.” adlı nasihatini hatırlar ve evin sahibine neler olduğunu sormayınca adam kadının kendisini aldattığını kendisini bir **köpeğin** kurtardığını söyler (Özçelik, 2004: 446).

Hiç adlı masalda Keloğlan bir cenaze görmüş ve yolda “Allah rahmet eylesin” diye tekrarlayarak gidermiş. **Köpek** ölüsünün yanından geçerken adamın biri bir tokat patlatıp “Allah rahmet eylesin.” denmez “Oh ne pis kokuyor.” diyeceksin der (Özçelik, 2004: 449).

Keloğlan ile Köse adlı masalda iki kardeş varmış. Babaları ölmeden evvel “Tüyü sarı ve gözü gök adamın yanında çalışmayın.” diye nasihat eder. Babaları öldükten sonra büyük oğlan çalışmaya gider ve çaresiz gözü gök bir adamın yanında çalışır. Gözü gök, oğlana “Akşama kadar tazının atlacağı yer kadar yer süremezsen kafanın derisini yüzerim.” der. Öküzler ağır canlıdır elbette süremez. Gelince oğlanın

derisini yüzer. Ardından oğlan eve döner. Keloğlan, kardeşini görünce intikam almak için yola düşer. Aynı şartları ona da söyleyen adama kendi şartı olarak “Ne yaparsam yapayım darılmayacaksın. Darılırsan ben de seni keserim.” der. Birinci olarak adamın tazısının ayağının kırıldığını tazıyı kestiğini, öküzün ayakları yürüyemez olunca öküzü de kestiğini söyler. Ertesi gün dağa oduna çıkar ve katırların ön ayaklarını kısaltıp onları da keser. Adam, Keloğlan’dan korkusundan bir şey diyemez. Karısıyla karar alıp kaçarlar. Keloğlan da sandıklarının içine girer. Yolda **köpekler** saldırınca “Keşke, Keloğlan olsaydı bizi kurtarırdı.” deyince burada olduğunu söyleyerek ortaya çıkar ve **köpekleri** öldürür (Özçelik, 2004: 453).

2.1.2.2.4.4. Tazı

Köpekçiler sınıfından olan tazılar çok iyi şekilde koklayarak ve görerek iz sürdükleri için av köpeği olarak bilinir.

İncelenen eserlerde tazı, sekiz masalda geçmektedir. Tazı, bu masalarda hızlı koşan hayvan ve av köpeği olarak geçmiştir. Sadece Ecel Ecayip adlı masalda insanın bir tazıya dönüştüğü görülmektedir.

Kurnaz Çiftçi ile Ayı ve Tilki adlı masalda tilkiyi yalan vaatle kandıran çiftçi tilkiye bir **tazı** yuttuğunu ve **tazının** dışarı çıkmak istediğini söyler (Sakaoğlu, 2002: 280).

Avcı Mehmet adlı masalda avcı Hasan başına gelen kötü olaylar neticesinde babasının arkadaşı olan bilge yaşlı adama akıl danışmaya gider. O da av **tazısının** peşine düşmesini o nereye giderse onun da gitmesini söyler. Bunun üzerine avcı Hasan av **tazısının** sırtına çulu vurur o nereye giderse o da oraya gider (Sakaoğlu, 2002: 292).

Ecel Ecayip adlı masalda padişahın kızını almak için yollara düşen baba oğul bir çeşme başında dururlar. Baba yorgundur ve bir of çeker. Çeşmeden bir sihirbaz çıkar. Bu sihirbaz oğlanı içeri alarak ona sihirbazlık öğretir. Bir müddet sonra oğlanın babasına senin bu oğlun hiçbir şey öğrenemedi diyerek onu geri verir. Babası ile oğlu yine yollara düşerler. Oğlan sihirbaza yalan söylemiştir. Sihirbazlıklar öğrenen oğlan para kazanmak için bir tilki kılığına girer. Tilkinin öğrencisi olduğunu fark eden sihirbaz da **tazı** olup oğlanın peşine düşer (Sakaoğlu, 2002: 381).

Melikşah adlı masalda bütün kitapları hatmeden padişahın oğlu babasından avcılığa çıkmak için izin ister. Ava çıktığında kendi memleketinin dışına çıktığı zaman önüne bir geyik düşer. Kovalamaya başlar ve bu geyik onu maymunlar ülkesine götürür. Orada sadece maymunlar yaşamaktadır. Sadece ülkenin padişahı insandır. Maymunlar Melikşah'ı o ülkenin insan padişahına götürür. Melikşah bu ülkeye padişah olur. Yanındaki üç arkadaşını da veziri yapar. Ancak buradan kaçmak istiyorlardır. Yalnız kaçmak için at yerine **tazı** kullanmak gerekiyordur. Melikşah at yerine **tazı** kullanarak bu ülkeden kaçır (Sakaoğlu, 2002: 397).

Elma Ağacı adlı masalda kuyudan son çıkan kız, padişahın en küçük oğlu ile evlenecektir ancak oğlanın kardeşleri kızı çok beğenip oğlanı kuyuda bırakırlar. Padişahın ortanca ve büyük oğluyla evlenmemek için kırk gün ister. Kırk gün bittikten sonra istekleri olduğunu söyler. İsteklerinden biri şudur; “Altın bir tepside tavşan kaçacak, **tazı** erseleyecek.” Padişahın küçük oğlu Keloğlan kılığına girip, kızın ona verdiği tüyle kızın istediğini yapar (Günay, 2011: 372).

Horasan Padişahı adlı masalda padişahın büyük oğlu babasının nasihatlerini test etmek için bir köse ile ortaklık etmeye karar verir. Köseye “Benim şu buğdayımı öğüt, bu buğdayı eve götüreyim sonra ortaklık edelim” der. O da kabul ettiğini ancak bir şartı olduğunu söyler. **Tazısı** ile yan yana durmasını ve ileriye ekmek atacağını, ekmeği kim önce getirirse onunla devam edeceğini söyler (Alptekin, 2002: 251).

Keçeli adlı masalda padişahın karısı hastadır ve kocasına altın nalinler kime olursa onunla evlenmesini söyler. Nalinler padişahın kızının ayağına olunca kız babasıyla evlenmek istemeyip dağa kaçıp bir mağarada yaşamaya başlar. Burada atıyla ve **tazısıyla** gezmeye çıkan padişahın oğlu, kızı görür ve sarayına götürür (Alptekin, 2002: 409).

Keloğlan ile Köse adlı masalda iki kardeş varmış. Babaları ölmeden evvel “Tüyü sarı ve gözü gök adamın yanında çalışmayın.” diye nasihat eder. Babaları öldükten sonra büyük oğlan çalışmaya gider ve çaresiz gözü gök bir adamın yanında çalışır. Gözü gök, oğlana “Akşama kadar **tazının** atlacağı yer kadar yer süremezsen kafanın derisini yüzerim.” der. Öküzler ağır canlıdır elbette süremez. Gelince oğlanın derisini yüzer. Ardından oğlan eve döner. Keloğlan, kardeşini görünce intikam almak için yola düşer. Aynı şartları ona da söyleyen adama kendi şartı olarak “Ne yaparsam yapayım darılmayacaksın. Darılırsan ben de seni keserim.” der. Birinci olarak

adamın **tazısının** ayağının kırıldığını **tazıyı** kestiğini, öküzün ayakları yürüyemez olunca öküzü de kestiğini söyler (Özçelik, 2004: 453).

2.1.2.2.5. Küçükbaş Hayvanlar

Koyun, keçi, koç, koyun, teke vb. hayvanları içine alan küçükbaş hayvanların etinden, sütünden, derisinden yararlanılır. İncelenen masalarda davar, enik, keçi, koç, koyun, kuzu ve teke bulunmaktadır.

2.1.2.2.5.1. Davar

Koyun, keçi ya da bunların karışık bulunduğu sürüye davar denir.

İncelenen eserlerde davar, 18 masalda geçmektedir. Davar, bu masalarda sözlük anlamıyla geçmekte olup olağanüstü özellik ya da farklı bir mana taşımaz.

Değirmenci ile Tilki masasında tilki hile yaparak aldığı padişahın kızını saraydan almış dönerken yolda karşılaştığı **davar** sürüsünü de hilesine katar (Sakaoğlu, 2002: 277).

Kör Kurt adlı masalda çoban bir köyün davarını güdermiş. Bir gün **davarları** gütmekten vazgeçmiş ve karısına artık **davar** gütmeyeceğini dünyadaki herkesin rızkını veren Allah'ın kendisine de rızkını vereceğini söyler (Sakaoğlu, 2002: 330).

Helvacı Güzeli adlı masalda padişahın karısı vezirin kendisinden yakınlık istemesi üzerine kaçır. Acıkınca bir çobandan yiyecek ister. Boynundaki altından bir tane verir ve **davarlarından** birini kesip kendisine onun karnını vermesini ister. Bu karnı kafasına geçirir ve bir keloğlan olur (Sakaoğlu, 2002: 445).

Keloğlan Sarımsaki Beyoğlu adlı masalda bir Keloğlan varmış. Çobanlık eder **davar** otlatırmış (Günay, 2011: 63).

Neydim Ne Oldum Ne Olacağım adlı masalda bir padişah varmış. Bu padişah bir gün kızı için remil atar ve kızının fakir biri ile evleneceğini görür. Padişah buna karşı çıkarak kızını zengin birine verir. Kız verildiği yere doğru yola çıkar. Yolda fırtına çıkar. Dalgalar kızı götürür deniz kıyısına bırakır. Gelin burada üç gün aç susuz kalır. Sonra **davarını** otlatan bir çobana rastlar. O çoban bu kızı kendine alır. (Günay, 2011: 66).

Çoban adlı masalda bir padişah lalasıyla beraber gezerken bir çobanın ağaca köpek astığını görür. Neden astığını sorsa da çoban cevap vermez. Sonra çobanı

huzuruna çağırır. Yine sorar ancak çoban kendisine bir ay müddet verilmesini ister. Bir ay kendisinin padişah olacağını padişahın da tatile çıkmasını ister. Bir ay sonra padişaha cevabını verir. Bu köpeğin kendisinin **davarını** her zaman iyi koruduğunu hiç kaybetmediğini söyler. Ama bir gün uyur numarası yapıp köpeğini izlediğini söyler. Köpeğin bir koyunu alıp kurdun önüne koyduğunu beraber yediklerini gördüğünü söyler (Günay, 2011: 83).

Hint Padişahının Kızı adlı masalda Hint padişahının kızı rüyasında Yemen padişahının oğluna âşık olur. Günden güne zayıflayan kıza anlam veremezler. Bir gün ne olduğunu anlamak için **davar** kesilmesini emrederler. Kargalar gelip koçun başında dövüşmeye başlayınca kız çıkıp “Yemen padişahı ile Hint padişahının kızı gibi meyilli mi oldunuz? Bu ne hâl?” diye sorar. Ama bu sorudan da anlamazlar (Günay, 2011: 104).

Kız Padişah adlı masalda bir Keloğlan varmış. Bu Keloğlan hiçbir iş yapmaz sadece **davar** otlatıp kaval çalarmış. Anası çalış derse anasını dövermiş (Günay, 2011: 117).

Köse adlı masalda kösenin çalışmaması üzerine karısı köseyi evden atar. Köse de gidip devlerin **davarlarını** otarmaya başlar (Günay, 2011: 201).

Bacılar adlı masalda iki tane bacı varmış ve birinin kocası akşama kadar **davar** otarırmış (Günay, 2011: 237).

Hayırsız Kız adlı masalda hayırsız bacısının kolunu kesen padişahın küçük oğlu yolda karşılaştığı **davar** otaran bir deve evlatlık olur (Günay, 2011: 364).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Ahmet’in oğlu Avcı Mehmet, bir gün suyun başında otururken bir yılanın su içmeye geldiğini görür. Bir süre sonra başka bir yılan daha görür. Yılanların birbirini yuttuğunu zannedip yılanlara taş atar. Yılanlar yaralanır kaçar. Bu yılanlar cinnidir. Cinni padişah kızını öldüreni öldürmek ister fakat gerçeği öğrenince onu ülkesine çağırır. Heyet toplanmış mağarada oğlanı beklerler. Cinni padişah, oğlanın dileğini sorar. Oğlan ağzına tükürmesini söyler. Cinni padişah oğlanın ağzına tükürür. Oğlan bütün hayvanların dilini anlamaya başlar. Sabahtan çobandan bir **davar** kesmesini ister (Alptekin, 2002: 224).

Horasan Padişahı adlı masalda padişah üç oğluna ölmeden evvel nasihatler eder. Nasihatlerinden biri de şudur; “Zaptiyelerle arkadaşlık etmeyin.” Padişahın

oğlu babasının bu söylediğini test etmek için bir zaptiyeyle arkadaş olur ve onu test etmek için bir **davar** kesip insan kestiğini söyler (Alptekin, 2002: 251).

Aslan Ali adlı masalda mağaradaki devi öldürmek isteyen Aslan Ali, bir gâvura çoban olur. Onun koyununu ve **davarını** güder. Hakikatte amacı koyun gütmek değil ayıyı beklemektir. Sabah olur koyunları, **davarları** gütmeye çıkarır ve sakız ağacının dibine yatar (Alptekin, 2002: 316).

Akıllı ve Akılsız Kardeş adlı masalda bir Keloğlan bir de akıllı oğlan varmış. Bunlar kardeşlermiş. Keloğlan dağlarda **davar** güdermiş. Kardeşi ise çiftçilik yaparmış (Alptekin, 2002: 345).

Cüce ile Köse adlı masalda köse ile cücenin birer **davar** buğdayları varmış. Önce bu buğdayları değirmende öğütüp sonra da ekmek yapmaya karar vermişler (Alptekin, 2002: 458).

Yörükle Köylü adlı masalda bir yörük ve bir köylü asker arkadaşı olmuşlar. Bu dostlukları askerden sonra da devam etmiş. Yörük, her hafta köylüye gider misafir olurmuş. Köylü de bir gün yörüğe gitmiş, misafir olmuş. Bahçeden erik, üzüm, elma toplayıp arkadaşını beklemeye başlamış köylü. Yörük gelir ve yemek için otururlar. Fakat yemekte kuru pilav vardır. Çünkü yörüğün köylü gibi kesecek **davarı** yoktur. Köylünün buna canı sıkılır. Arkadaşı geldiğinde ona midesi hazmetmeyecek diye erik, üzüm ve elma yedirir. Bir de sabunlu yemek yedirir tam camide namaz kılacakları zaman yörüğün abdesti kaçır (Alptekin, 2002: 470).

Padişah Olan Çoban adlı masalda bir köyde yaşayan karı koca evlerini ve öküzlerini kaybedince köyden ayrılmaya başka bir yere yerleşmeye karar verirler. Bir yere varırlar ve adam orada bir kervancının sığına, **davarına** çoban durur (Özçelik, 2004: 350).

2.1.2.2.5.2. Enik

Kedi, köpek gibi memeli hayvanların yavrularına enik denir.

İncelenen eserlerde enik, bir masalda geçmektedir. Bu masalda yeni doğan bebeklerin yerine enik koyulması şeklinde geçmektedir.

Zülfü Mavi adlı masalda padişahın üç kızı varmış. Evlenmek için yalan söyleyen büyük ve ortanca kardeş vaatlerini yerine getirmemişler. Ancak küçük

kardeşleri vaadini yerine getirince onu kıskanıp doğurduğu çocukları yazıya bırakıp yerine it ve pisi **eniği** getirmişler (Günay, 2011: 178).

2.1.2.2.5.3. Keçi

Taoizm’de keçi ölümsüzlüğü temsil etmekteydi. Budizm’de keçilerin tanrılarla ilgili olduğu düşünülmüştür. Bunun en güzel örneğini Kültigin Yazıtı’nda görülür. Yazıtın doğu yüzünde dağ keçisi şeklinde hanedan arması vardır. Eski Türklerde dağ keçisi “sıgun” kelimesiyle ifade edilmiştir. Keçi, yer tanrısının hayvanı sayılmıştır. Keçi, yas törenlerinde kurban edilmiştir (Tansü ve Güvenç, 2008: 11).

İncelenen eserlerde keçi, on masalda geçmektedir. dört masalda dikkat çeken bir özellikle karşımıza çıkmaktadır. Keçi, Gurbete Giden Gelin, Çöp Çatan, Zülfü Mavi, Padişahın Rüyası ve Kör Kurt adlı masalarda keçi, kahramanları emzirip büyüten bir hayvandır. Bu bize Bozkurt Destanı’nda dişi kurdun çocuğu emzirmesini hatırlatır. Halk arasında da keçi sütünün anne sütüne en yakın süt olduğu söylenmektedir. Keçi Kız adlı masalda ise masalın kahramanı olan kızın keçi şekline büründüğü görülmektedir. Diğer masalarda küçükbaş hayvan olarak geçmiş, olağanüstü özellik göstermemiştir.

Kör Kurt adlı masalda bir **keçi** kör bir kurdu beslemek için her gün bir mağaraya gider onu beslermiş (Sakaoğlu, 2002: 330).

Padişahın Rüyası adlı masalda padişah rüyasında bir çobanın oğlunun, kızını alacağını görür. Bu çocuğu annesinden babasından alarak bir dağ başına bırakır. Bu oğlanı bir **keçi** her gün bir mağarada emzirir (Sakaoğlu, 2002: 336).

Akıllı Kardeşe Deli Kardeş adlı masalda babaları ölen biri akıllı biri akılsız olan iki kardeş babalarının mallarını bölüşmeye karar verirler. Babalarından kalma iki dam varmış. Biri eski biri yeni. Yeniyi akılsız eskiyi de akıllı alır. Eskiye alışık olan öküzler hep eskiye giderler yeni dama ise sadece bir öküz gider. O bir öküz de akıllının olur. Deli bu bir tane öküzü de götürür bir derenin dibine taş bağlar gelir. Kardeşine de öküzü sattım der. Ertesi gün gider taşın parasını ister. Diğer gün paramı vermedin diye taş bir balta vurur ve taşın altınlar dökülür. Altınları komşunun tartısı ile tartarlarken komşu gördü diye komşuyu akılsız kardeş öldürür.

Korkup onu da kuyuya atarlar. Köylülerin duymasından korkarlar. Deli kuyuya iner ancak kuyudan komşu yerine **keçi** çıkar (Sakaoğlu, 2002: 517).

Anakarıyla Tilki adlı masalda fakir bir kadın varmış. Bu kadının da iki tane **keçisi** varmış. Onlarla geçinir gidermiş (Günay, 2011: 72).

Zülfü Mavi adlı masalda padişahı en küçük kızının doğurduğu çocukları kıskanan kardeşleri çocukları yazıya bırakırlar. Bu çocukları dağdaki bir **keçi** günde üç defa emzirir (Günay, 2011: 178).

Ayı ile Tilki adlı masalda tilkinin biri bir obruğun başında otururken mağaranın başındaki çam ağacından başına bir kozalak düşmüş. Bu kozalağın düşmesine sinirlenip yollara düşmüş. Yolda peşine ayı, çakal, tavşan, keklik ve domuz takılır. Aç kalınca tavşan ve kekliği yemek isterler ancak keklik ve tavşan akıllılık edip hayvanları kandırıp kaçar. Yollarına devam eden tilki ve ayı yolda bir **keçi** bulup yer. Sonra arı bulurlar balını alırlar. Ancak tilki türlü kurnazlıklarla ayıdan habersiz balı yer bitirir (Alptekin, 2002: 211).

Keçi Kız adlı masalda çocuğu olmayan bir kadın Allah’a dua eder. “Bir çocuğum olsun da istersen **keçi** olsun der.” Allah, bu kadına bir **keçi** verir. Kadın da rıza gösterir. Ama bu **keçi** sihirlidir. Annesi evden gidince **keçi**, silkinir ve dünya güzeli bir kız olur. Padişahın oğlu bunu evin önünde görür âşık olur. Annesini dünürücü gönderir. Kadın, “Kızım yok sadece **keçim** var.” der. Oğlan, **keçiyi** kabul eder. Kız gerdek gecesi sırrını kimseye söylememesini tembih eder kocasına. Fakat bir gün oğlan annesinin dırdırına dayanamaz kızın postunu ateşe atar ve kız yarıya kadar taş kesilir. Kız “Benden sana fayda gelmez postumun geri kalanını da at.” der. Kız taş kesilir ve ölür (Özçelik, 2004: 322).

Çöpçatan adlı masalda bir kadın dereden karşı karşıya geçerken Azrail kadının canını alır. Azrail, çocuklardan kızı zengin bir tüccara oğlanı da fakir bir çiftçiye verir. Bir vakit sonra vezir, bir dervişin evlenme vakti gelen gençleri birbirine yazdığını görünce kendi kızını kime yazdığını sorar. Fakir bir genç olduğunu duyunca o genci daha bebekken arar, bulur ve bir dağın tepesinden atar. Allah’ın işi bu ya aşağıda bir **keçi** sürüsü vardır. **Keçilerden** birisi oğlanı emzirir ve büyütür (Özçelik, 2004: 342).

Gurbete Giden Gelin adlı masalda padişahın oğlu uzak bir ülkede gülünce yüzünde güller açan, ağlayınca gözlerinden inci mercan dökülen, yürüyünce bastığı

yerde çayır çimen biten kıza âşık olur ve onunla evlenmek için yollara düşer. Fakat evlerindeki arap kız bu durumu kıskanır. Yolda gelirken kızıdan yemek ve su karşılığında gözlerini alıp ormana atar. Kızın yerine geçer. Kız dağda yürürken bir *keçi* kıza dadanır kız da onun sütünü içerek beslenir (Özçelik, 2004: 423).

Padişahın Atı ile Oğlu adlı masalda padişahın en küçük kızı, Keloğlan kılığındaki oğlanla evlenir. Padişah bir gün çok hastalanır. Padişahın derdinin dermanı ise aslan sütündedir. Diğer damatları derdine çare bulmak için yollara düşerler. Keloğlan da gider. Fakat padişah kel damadını küçümsemektedir. Diğer damatlar aslan sütü diye *keçi* sütü getirirler padişahın durumu daha kötüye gider. Keloğlan, gidip aslanın ayağındaki dikenin çıkarır aslanın sütünü alır gelir. Padişah iyileşir (Özçelik, 2004: 430).

2.1.2.2.5.4. Koç

Koç gücü, hâkimiyeti, kuvveti ve yiğitliği temsil eden bir hayvandır. Koç Moğollar arasında verimliliği, bereketi simgelemekte olup koçun gökten geldiğine de inanılır. Bu durumun İslam kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Uygurlarda ise koç, cehennemdeki varlıklar arasında sayılmaktadır (Tansü ve Güvenç, 2008: 11).

Hız. İsmail'in kurban olarak Allah'a adanması ile koç, kurban ve ölümü de temsil etmektedir.

İncelenen eserlerde koç, on bir masalda geçmektedir. Koç, Gülü Koparan Dev, Avcı Mehmet, Elma Ağacı ve Ayı Kulak adlı masallarda Ak ve Kara Koç olarak geçmiş, talihsizlikler yaşayan kahramana yardım için yardımcı kahraman rolündedir. Kahramanın bu koçlardan ak koça binerse yer yüzüne, kara koça binerse yer altına gideceği söylenmektedir. Aslında burada koça değil renk sembolizmine işaret edilse de koçların bir binek hayvanı gibi kullanıldığı görülmektedir. Diğer masallarda kurban edilen veya diğer hayvanlarla arkadaş olan hayvan olarak geçmektedir.

Ayağına Diken Batan Serçe masalında sözünü tutmayan çobana kızan serçe, çobanın **koçunu** alıp kaçıtır (Sakaoğlu, 2002: 273).

Ecel Ecayip adlı masalda padişahın kızını almak için yollara düşen baba oğul bir çeşme başında durur. Baba yorgundur ve bir of çeker. Çeşmeden bir sihirbaz

çıkar. Bu sihirbaz oğlanı içeri alarak ona sihirbazlık öğretir. Bir müddet sonra oğlanın babasına senin bu oğlun hiçbir şey öğrenemedi diyerek onu geri verir. Babası ile oğlu yine yollara düşerler. Oğlan sihirbaza yalan söylemiştir. Sihirbazlıklar öğrenen oğlan para kazanmak için **koç** olur. **Koç** kılığına giren oğlanı babası satar daha sonra dua okuyan oğlan tekrar insan kılığına girer (Sakaoğlu, 2002: 381).

Hint Padişahının Kızı adlı masalda Hint padişahının kızı rüyasında Yemen padişahının oğluna âşık olur. Günden güne zayıflayan kıza anlam veremezler. Bir gün ne olduğunu anlamak için kızın penceresinin önüne bir erkek **koç** kesip atarlar. Kargalar gelip başında dövüşmeye başlayınca kız çıkıp “Yemen padişahı ile Hint padişahının kızı gibi meyilli mi oldunuz? Bu ne hâl?” diye sorar. Ama bu sorudan da anlamazlar (Günay, 2011: 104).

Ayı Kulak adlı masalda dev karısından intikamını almak isteyen Ayı Kulak devlerin yaşadığı kuyunun içine iner. Orada güzel mi güzel üç kıza rastlar, kızlar çok şaşırır. Oradan kanatsız kuşların bile geçmediğini kendisinin oraya nasıl geldiğini sorarlar. Devleri öldürüp kızları ve oradaki tüm cevahirleri oradan çıkarmak isteyen Ayı Kulak’a kızlar arkadaşları onu çekmezlerse Cuma günü oraya iki **koç** geldiğini beyaza binerse yeryüzüne çıkacağını siyah **koça** binerse yedi kat yerin altına gireceğini söylerler (Günay, 2011: 131).

Elma Ağacı adlı masalda ejderhanın kuyusunda bulduğu üç kızı yeryüzüne çıkarmak isteyen padişahın en küçük oğlu, kendisi için seçtiği kızı kardeşlerinin hasetlenmesi üzerine kuyudan kardeşlerini çıkarırken ipi sürte sürte koparıp kardeşlerini aşağıda bırakırlar. Ancak kız kuyudan çıkmadan oğlana tüy verir. “Bu tüyü kuyuda sürtersen iki **koç** gelir. Bir beyaz bir siyahtır. Beyaza binersen seni gökyüzüne çıkarır. Siyah **koça** binersen seni yedi kat yerin dibine götürür.” diye söyler. Oğlan kuyudan çıkmak isterken yanlışlıkla siyah **koça** biner ve yedi kat yerin dibine inerler (Günay, 2011: 372).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Ahmet’in oğlu Avcı Mehmet, bir gün suyun başında otururken bir yılanın su içmeye geldiğini görür. Bir süre sonra başka bir yılan daha görür. Yılanların birbirini yuttuğunu zannedip yılanlara taş atar. Yılanlar yaralanır kaçar. Bu yılanlar cinnidir. Cinni padişah kızını öldüreni öldürmek ister fakat gerçeği öğrenince onu ülkesine çağırır. Cinni padişah, oğlanın dileğini sorar. Oğlan ağzına tükürmesini söyler. Cinni padişah oğlanın ağzına tükürür. Oğlan bütün

hayvanların dilini anlamaya başlar. Evine giden Avcı Mehmet iki sıçanın kavgaya ettiğini duyar ve gülümsediğinde hanımı neden gülümsediğini sorar fakat sırrını kimseye söylerse öleceğinden dolayı söylemek istemez. Fakat karısının umurunda değildir. Kocasının ölmesini ama yine de sırrı söylemesini söyler. Kocası da **koç** katım zamanı olduğunu **koçu** koyuna katıp geldiğinde söyleyeceğini söyler. **Koçu** koyunu götürür. Tuzu katıra yükletir. Irmak kenarında **koçu** koyuna katar evine gelir (Alptekin, 2002: 224).

Gülü Koparan Dev adlı masalda zamanın birinde bir padişah varmış. Padişahın çok güzel bir bahçesi ve bahçesinde çeşit çeşit çiçekleri varmış. Fakat bir de gül varmış. Bu gülün rengini hiç görmemişler çünkü her yıl gül açtığında daha onlar görmeden dev, gülü koparır gidermiş. Bu dev oğlanlar öldürmeye karar vermişler. Fakat büyük ve ortanca korkmuşlar. Küçük oğlan dev öldürmek için kılıcını çeker saplar fakat dev kaçır. Küçük oğlan devin yaşadığı kuyuya iner. Bakar ki başında kızlar yarasındaki sinekleri kovuyorlar. Oğlan, çeker vurur öldürür dev. Üç kızı da yukarı gönderir fakat kardeşleri küçük kardeşin eşini daha çok beğendikleri için oğlanı kuyuda bırakırlar. Kız bunu bildiği için çıkmadan evvel oğlana iki tüy verir. Oğlana tüyleri sürttüğünde biri ak biri **kara koç** geleceğini **kara koça** binerse yedi kat yer altına ineceğini **ak koça** binerse yeryüzüne çıkacağını söyler (Özçelik, 2004: 304).

Yiğit Çoban adlı masalda bir çoban kurdun kuşun dilini bilirmiş. Koyunları ile dağ taş dolaşmış. Bir gün koyunları ağacın altına yatırır kendisi de başka bir ağaç gölgesine yatar. Ağaca biri ak biri kara güvercin gelir. Çoban, güvercinlerin konuşmasını dinlemeye başlar. Kuşlar, padişahın oğlu gerdeğe girdiğinde batıdan bir yılanın gelip sokacağını, doğudan bir ejderhanın gelip onu yiyeceğini ve kuzeyden bir kurdun gelip onu parçalayacağını söyler. Oğlan, bunu duyunca yola çıkar. Saraya vardığında yılanı keser, ejderhayı öldürür ve kurdu da öldürüp kurdun dişini cebine koyar. Fakat bu sırrı söylerse çoban taş olacaktır. Padişah, oğlunu rahatsız ettiği için çobanı aslanlara yedireceğini söyleyince çoban sırrını söyler ve taş kesilir. Bu çobana çare arayan padişaha çobanın çaresinin dört boynuzlu bir **koçun** kanını taşa sürmek olduğunu söylerler (Özçelik, 2004: 354).

Çiftçinin Kızı adlı masalda padişahın biri vezirlerini halkın arasından seçermiş. Bir gün vezir olmak isteyen bir adama bir kese altın ve bir koç verir. Kırk

gün sonra altınları geri istediğini **koçu** diri ve **koçunda** etini pişmiş hâlde geri istediğini söyler. Dediklerini yapmazsa boynunu vurduracağını söyler. Adam, çare arar fakat bulamaz. Bir gün çare için yollara düşer ve bir çiftçiye misafir olur. Bu çiftçinin kızı padişahın isteklerine cevap bulur. Cevapları duyan padişah şaşırır ve bu kızla evlenir (Özçelik, 2004: 418).

Kaz Çobanı adlı masalda bir adam hacca giderken karısını ve kızını köyün müezzinine emanet eder. Bu müezzın kızdaki yakınlık ister kız da yakınlık vermeyince kızın babasına “Kızın kötü yola düştü.” diye haber verir. Adam oğlundan kız kardeşini öldürmesini ister. Oğlan, gelip köye sorduğunda kız hakkında kötü bir şey duymaz. Bir gün kız dağ başına götürür ve bir ağaca kabak asar. Kız, kabak sallandıkça kardeşinin ağaç kestiğini zanneder. Fakat akşam olduğunda bir bakar ki kardeşi onu terk edip gitmiştir. Kız, bir çeşmenin başına varır ve korkusundan bir kavak ağacının tepesine çıkar. Orada uyur kalır. Sabah olduğunda çeşmeye at sulamaya gelen Beyoğlu atın suyu içmemesi üzerine ağaca bir bakar ki ay gibi parlayan bir kız görür. Bu kız ağaçtan indirir ve atına bindirir. Ülkesine götürüp onunla evlenir. Bir süre sonra kız, annesini babasını görmek istediğini söyler ve kocası, yanına lala ve askerlerini vererek karısını gönderir. Yolda lala Beyoğlu’nun karısından yakınlık ister kız da yakınlık vermez. Kızın önce çocuklarını keser daha sonra kız keseceğini söyleyince kız, derede abdest alacağını söyler. Lala, kıza bir ip bağlar kız da bu ipi ağaca bağlayıp kaçar. Lala, konağa dönüp “Karınız bir dağ kızıydı, dağlara gitti.” diye yalan söyler. Kız, yolda bir **koç** alır **koçun** bağırsağını kafasına takıp Keloğlan kılığına girer ve kaz çobanı olur (Özçelik, 2004: 427).

Ese ile Köse adlı masalda bir köse değirmenci varmış. Ese, Köse’den intikam almak için bir gün sürüyü otlatmaya çıkarır. Elma ağacının dibine koyunları yatırır. Elma ağacını silkeler. Koyunlar elmaları yiyince Köse’ye elma kalmadı diyerek bütün koyunları keser. Sadece bir **koçun** kulağına bir elma takılır onu kesmez (Özçelik, 2004: 459).

2.1.2.2.5.5. Koyun

Koyun, sevilen kutsal kabul edilen ve eski zamanlardan beri Tanrı'ya kurban edilen hayvanlardan biridir. On İki Hayvanlı Türk Takvimi'nin 8. yılı koyuna ayrılmıştır.

İncelenen eserlerde koyun, yirmi iki masalda geçmektedir. Koyun, masallarda genellikle sürü hâlinde geçmekte ve olağanüstü özellik taşımamaktadır. Fakat Zümrüdüanka masalında ak koyun ve kara koyun şeklinde geçer. Ak koyun kahramanı yeryüzüne kara koyun ise yer altına götürmektedir. Bu özelliği ile olağanüstü özellik taşımaktadır. Padişahın Kırk Oğlu adlı masalda ise padişahın kızını hapseden kötü cücenin canının koyunun karnında olduğu söylenilmektedir. Ayrıca masalda Keloğlan kılığına girmek isteyen kahramanlar bir koyun satın almakta ve o koyunun bağırsağını kafasına geçirerek Keloğlan kılığına girmektedirler.

Tilkinin Şahitliği adlı masalda arkadaşı **koyun**, akılsız eşeğe anırmaması için yalvarır ancak fayda etmez (Sakaoğlu, 2002: 270).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda evinden ayrılan oğlan dere tepe düz gider. Yolda bir bakar ki önünde **koyun** sürüsü otluyor. Aslan ve kaplan da bu **koyunların** içine karışmıştır (Sakaoğlu, 2002: 358).

Çoban Ahmet adlı masalda çok fakir bir adam varmış. Bu adamın karısının canı et istemiş. Fakat o günlerde iş bulamayan adam, karısına et götüremeyince dağlara çıkıp çobandan et istemeye karar vermiş. Çobanın yanına varan adam hâlini çobana anlatmış. O da **koyunlarından** bir tane adama vermiş. Ancak karısının kendisine dua etmesini söylemiş (Sakaoğlu, 2002: 422).

Padişah Oğlu ile Çoban Oğlu adlı masalda bir padişah varmış. Bu padişah **koyun** beslemeye çok meraklıymış, sürüsü varmış (Sakaoğlu, 2002: 496).

Kurnaz Kürt adlı masalda padişah bir Kürt'ün evine misafir olur. Padişah gelince Kürt hemen bir **koyun** keser. Daha sonra öğle yemeği için bir **koyun** daha keser. Bunu gören padişah bir **koyun** bitmeden neden bir **koyun** kestiğini sorunca Kürt “hane sahibinin işine karışılmaz.” deyip padişaha bir tokat atar (Sakaoğlu, 2002: 507).

Keloğlan'ın Oyunları adlı masalda köylüler Keloğlan'ın aklına uyup bütün evleri ateşe verirler. Evsiz, barksız, parasız kalan köylüler Keloğlan'ı suya atmaya karar verirler. Fakat Keloğlan şanslıdır köprüye takılıp kalır. Oradan geçen bir çobanı da kandırır kendi yerine asar. Çoban suyu boylar. Kurnaz Keloğlan da çobanın bütün **koyunlarına** ve sürüsüne sahip olur (Sakaoğlu, 2002: 525).

Keloğlan Sarımsaki Beyoğlu adlı masalda Keloğlanı zengin edeceğini söyleyen tilki, Keloğlan'ı götürürken karşılarına **koyun** sürüsü çıkıyor. **Koyun** sürüsünü önlerine katıp yollarına devam ediyorlar (Günay, 2011: 63).

Keloğlan ile Dev adlı masalda Keloğlan, analığı suya gidince kömbeyi yemeğe başlar. Bir kapı açılır. Orası mağaradır. Mağaraya girer. Mağarada bir dev vardır. Dev, **koyunları** sağıyor ve süt içiyordur (Günay, 2011: 192).

Keloğlan ile Dev adlı masalda Keloğlan, devin sürüsünü otlatmaya gider ve yolda karşılaştığı çobanlarla oyun oynar. Oyun, değnek saklama oyunudur. Keloğlan, kara **koyununun** içine değneği saklayınca hiç kimse bulamaz ve oyunu Keloğlan kazanır (Günay, 2011: 192).

Keloğlan adlı masalda köylüler kendilerini kandıran Keloğlan'ı suya atarlar. Ancak hile ile ellerinden kurtulur. Daha sonra çarşıda Keloğlan'ı **koyun** satarken görünce çok şaşırırlar (Günay, 2011: 212).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Ahmet'in oğlu Avcı Mehmet, bir gün suyun başında otururken bir yılanın su içmeye geldiğini görür. Bir süre sonra başka bir yılan daha görür. Yılanların birbirini yuttuğunu zannedip yılanlara taş atar. Yılanlar yaralanır kaçar. Bu yılanlar cinnidir. Cinni padişah kızını öldüreni öldürmek ister fakat gerçeği öğrenince onu ülkesine çağırır. Cinni padişah, oğlanın dileğini sorar. Oğlan ağzına tükürmesini söyler. Cinni padişah oğlanın ağzına tükürür. Oğlan bütün hayvanların dilini anlamaya başlar. Evine giden Avcı Mehmet iki sıçanın kavgaya ettiğini duyar ve gülümsediğinde hanımı neden gülümsediğini sorar fakat sırrını kimseye söylese öleceğinden dolayı söylemek istemez. Fakat karısının umurunda değildir. Kocasının ölmesini ama yine de sırrı söylemesini söyler. Kocası da koç katım zamanı olduğunu koçu **koyuna** katıp geldiğinde söyleyeceğini söyler. Koçu **koyunu** götürür. Tuzu katıra yükletir. Irmak kenarında koçu **koyuna** katar evine gelir (Alptekin, 2002: 224).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın bir bahçesi vardır. Bu bahçede bir elma ağacı vardır ve yılda bir defa elma vermektedir fakat bu meyveyi hiç kendisi yiyememiştir. Padişahın oğlanları bu devî öldüreceklerini söylerler. Büyük ve ortanca başaramaz. En küçük oğlan dev geldiğinde onu yaralar fakat öldüremez. Onu öldürmek için peşine düşer ve devin bir mağaraya girdiğini görür. Mağaraya girer ve bir kuyunun dibine iner. Bu kuyuda devî öldürür fakat kardeşleri onu bu kuyunun altında bırakır. Orada evlenmek istediği kız ona öğlen sıcaklığında bir kara **koyun** bir de ak **koyun** geleceğini söyler. Kara **koyuna** binerse yer altına ineceğini ak koyuna binerse yeryüzüne çıkacağını söyler. Oğlan beyaz olana binmek isterken yanlışlıkla kara **koyuna** biner ve yer altına inerler (Alptekin, 2002: 292).

Ettiğini Bulur adlı masalda fakir bir adama rüyasında filan yerde bir ağaç olduğunu ve o ağacın dibinde altın olduğunu söylerler. Fakir adam da çobanlık etmektedir. Fakir adamın **koyunları** vardır (Alptekin, 2002: 314).

Aslan Ali adlı masalda mağaradaki devî öldürmek isteyen Aslan Ali, bir gâvura çoban olur. Onun **koyununu** ve davarını güder. Hakikatte amacı **koyun** gütmek değil ayıyı beklemektir. Sabah olur **koyunları** davarları gütmeye çıkarır ve sakız ağacının dibine yatar (Alptekin, 2002: 316).

Kör Canavar adlı masalda bir ağanın bir sürü **koyunu** varmış. Ancak her akşam saydığına bir **koyunu** eksik çıkarmış. Çobana kızarmış çoban neden olduğunu bilmediğini söylemiş. Bir gün kendisi gütmeye gitmiş. Koyunları takip eder. Bakar ki **koyunlar** gidip kör kurdun önüne yatıyorlar. Kör kurdun rızkı oluyorlar (Alptekin, 2002: 322).

Padişahın Kırk Oğlu adlı masalda padişahın kırk oğlu dinlenmek için vardıkları bir çayırılık yerde bir cüce ile karşılaşır. Cüce otuz dokuz oğlanı bırakır en küçüklerini bırakmaz. Çünkü ona bir görev verir. Kralın kızını ona getirmesini ister. Kralın kızını türlü zorluklardan geçerek alan oğlan, kıza onu cüceye götürdüğünü söyler ve kız cüceye varmak istemez. Kız remil atarak cücenin canının bir mağaradaki **koyunun** karnındaki güvercinde olduğunu görür. Oğlan o **koyunu** bulur ve güvercini öldürür (Alptekin, 2002: 401).

Zilli Tilki adlı masalda bir tilki bir çam ağacına bir zil asar ve bir zaman geçtikten sonra zilini almaya geldiğinde zilinın yukarılara kadar çıktığını görür çünkü ağaç büyümüştür. Bunun üzerine çobandan ağacı kesmesini ister fakat çoban

ağacı kesmez. Çobana kızan tilki gidip kurda çobanın **koyunlarını** yemesini söyler. Fakat kurt **koyunları** yemez. Ardından köpeğe gidip kurdu boğmasını ister fakat köpek kurdu boğmaz. Sonra bir eve gidip adama eşini dövmesini söyler. Adam eşini dövmeyince adamın sakalını ateşle tutuşturur. Bunun üzerine adam kadını döver. Köpek kurda girer, kurt **koyunları** yer, çoban da çamı devirir (Alptekin, 2002: 475).

Tilki ile Kedi adlı masalda bir tilki ile kedi arkadaş olur. Ne bulurlarsa beraber yiyip içiyorlarmış. Fakat evin reisinin kim olacağına karar verememişler. Kim eve daha fazla yiyecek getirirse onun reis olacağına karar vermişler ve sonuçta kedi evin reisi olmuş. Daha sonra tilki hinlik düşünmeye başlar. Yolda ağzında **koyunla** giden kurda, kürklü bey onu görürse paramparça edeceğini söyler. Kurt korkarak **koyunu** bırakıp kaçar (Özçelik, 2004: 283).

Ayağına Diken Batan Horoz adlı masalda bir horoz varmış. Bu horoz çok kendini beğenmiş bir horozmuş. Bir gün ayağına diken batar ve dikenini fırıncıya çıkarttırır. Fırıncıya dikenini atmamasını gelip alacağını söyler. Fakat fırıncı horoz gecikince dikenini atar. Horoz fırıncının ekmeğini alır kaçar. Daha sonra ekmeğini bir çobana emanet eder çoban ekmeği yiyince çobanın da **koyununu** alır kaçar (Özçelik, 2004: 285).

Hibari adlı masalda çocukları olmayan bir karı kocanın bir müddet sonra çocukları olur. Bu kız çok güzel bir kızmış. Bu kız evin damında otururken bir güvercin gelir kızın gergefini alır kaçar. Daha sonra gelmeye devam eder ve kız da güvercine âşık olur. Kız güvercini bulmak için yollara düşer. Yolda çobanın birinden kepenek ve bir **koyun** alır. **Koyunun** bağırsağını kafasına geçirir ve Keloğlan kılığında güvercini arar ve güvercini bulur. Evlenirler. Fakat oğlan yaşadığı yerde kızı görürse öldürecekler diye onu anne ve babasının evine götürür. Fakat oğlan anne ve babasından beddua almıştır. Anne ve babası torunlarını görünce beddualarını geri alırlar (Özçelik, 2004: 325).

Padişahın Oğlu ile Atı adlı masalda padişahın oğlu bir gün denizin yakınında ava çıktığında bir deniz aygırı yakalar. Bu deniz aygırı sihirlidir. Deniz aygırı oğlana annesinin oynası olduğunu ve kendisini ve oğlanı öldürmek istediğini söyleyince oğlan, babasına sarayın bahçesinde dolaşacağım diyerek babasının atını ister. Ata biner ve saraydan ayrılır. Oğlan, yolda gördüğü çobandan bir **koyun** alır onun bağırsağını kafasına geçirir ve Keloğlan kılığına girer (Özçelik, 2004: 430).

Keloğlan ile Köylüler adlı masalda köylüler Keloğlan'ın onlara yaptıkları yüzünden Keloğlan'ı bir çuvala koyup bataklığa atarlar. Keloğlan, çuvalda da rahat duramaz ve çobanın birini çuvala sokar kendisi de çobanın **koyunlarını** alıp köyüne gider (Özçelik, 2004: 453).

Ese ile Köse adlı masalda bir köse değirmenci varmış. Gelenin buğdaylarını alıp öğütür fakat yalanlar uydurarak buğdayları vermezmiş. Ese, Köse'den intikam almak ister ve en inandırıcı masalı kim söylerse onun buğdayları alacağını söyler. Köse, tarlaya bir bostan ektiğini içinde kabak büyüdüğünü ve bu kabağın bir tarafından ahır bir tarafından samanlık çıktığını söyler. Ese de bu masalın üzerine dağda sürülerini kaybettiklerini, **koyunlarını** aradıklarını fakat bulamadıklarını söyler. Babasının al horoza bir gem takıp sürüyü aradığını söyler. Horozla sürüyü bulduklarını söyler. Daha sonra horozun sırtına arpa ektiklerini ve o ektikleri yerde delikten bir tilki çıktığını anlatır (Özçelik, 2004: 459).

Ese ile Köse adlı masalda bir köse değirmenci varmış. Ese, Köse'den intikam almak için bir gün sürüyü otlatmaya çıkarır. Elma ağacının dibine **koyunları** yatırır. Elma ağacını silkeler. Koyunlar elmaları yiyince Köse'ye elma kalmadı diyerek bütün **koyunları** keser. Sadece bir koçun kulağına bir elma takılır onu kesmez (Özçelik, 2004: 459).

2.1.2.2.5.6. Kuzu

Koyun yavrusuna kuzu denir.

İncelenen eserlerde kuzu, dört masalda geçmektedir. Masallarda eti için yenen hayvan olarak ve hayvan ismi olarak geçmektedir.

İğci Baba adlı masalda bir İğci Baba vardır. Bunun gönlü üç kız kardeşe düşer. Bu kızları evdeki iğler daha güzel diye kandırıp mağaraya götürür. Orada bu kızları insan eti yemeye zorlar, kızlar yemeyince kendi parmağını keser ve yemelerini söyler. Büyük ve ortanca kız parmağını yemeyip atınca kızları kesip duvara asar. Küçük kız ise kediye yedirir. Böyle olunca İğci Baba parmağı yemediğini anlayamaz. Kızı mağaraya kapatır. Burada kıza keklik, tavşan ve **kuzu** eti getirir (Günay, 2011: 108).

İsfahan Padişahının Üç Oğlu adlı masalda padişahın üç oğlunun her şeyi bilmeleri üzerine saraya üç oğlanı getirip dolaba horoz koyarlar. Dolapta ne olduğunu sorar. Oğlanlar dolapta horoz olduğunu söylerler. Cevaba şaşırıp dolaba portakal koyarlar. Portakal olduğunu da bilirler. Ardından bunlara sofraya kurulur **kuzu** kesilir ve şaraplar ikram edilir. Oğlanlar **kuzunun** it sütüyle beslendiğini söylerler. Şarabın ise ölü kanından meydana geldiğini söylerler (Günay, 2011: 301).

Tavasyon adlı masalda çakalın biri bir yavru yapar. O yavruyu beslemek için hırsızlık ettiği dükkânın sahibi hırsızlığı fark edince dükkâna bir daha giremez. Bunun üzerine yollara düşer. Bir gölün yanından geçerken kendini görür ve çok beğenir. Ormanda kendisini kral ilan eder ve karşısına gelen kaplandan her şeyi istemeye başlar. İsteklerinden biri de **kuzudur** (Alptekin, 2002: 214).

Zan Uşakları adlı masalda padişahın üç oğlu her şeyi bilirmiş. Bir yerde yedikleri **kuzunun** it sütüyle beslendiğini söylerler. Çobana sorduklarından gerçekten **kuzunun** köpek sütüyle beslendiğini söylemiş (Alptekin, 2002: 351).

2.1.2.2.5.7. Teke

Keçinin erkeğine teke denir.

İncelenen eserlerde teke, sadece bir masalda geçmektedir.

Akıllı ve Akılsız Kardeş adlı masalda bir Keloğlan bir de akıllı oğlan varmış. Bunlar kardeşlermiş. Keloğlan dağlarda davar güdermiş. Kardeşi ise çiftçilik yaparmış. Keloğlan bir gün **tekeleri** otlatırken “Harnuptan bana da ayırın yoksa hepinizi keserim.” der. Tekelerden bir tanesinin boynuzuna harnup takılmıştır. O **teke** hariç hepsini keser (Alptekin, 2002: 345).

2.1.2.2.6. Sürüngen ve Kemirgenler

Vücutları genellikle pul veya benzer levhalarla kaplı olan sürünerek giden hayvanlara sürüngen, kesici dişleri kuvvetli olan kemirerek hayatını sürdüren hayvanlara da kemirgen denilmektedir. İncelenen masalarda fare, kertenkele, tavşan ve yılan türleri bulunmaktadır.

2.1.2.2.6.1. Fare

Fare, eski Türkler ve Çinlilerce kutsal kabul edilir. Türklerin hazırladığı 12 Hayvanlı Türk Takvimi'nde ilk yıl fare yılıdır. Mısır'da ise fareye tapıldığı bilinmektedir.

İncelenen eserlerde fare, on üç masalda geçmektedir. Fare bu masallarda kahramanlara yardım eden yardımcı hayvan, fare şekline girmiş bir insan ya da peynir çalmasıyla bilinen farenin hırsızlık yapması şeklinde görülmektedir. Fare bazı masalarda eş anlamlısı olan sıçan olarak da geçmektedir.

Yazılan Yazı Bozulmaz adlı masalda padişah ölmeden evvel oğluna her gün kabristanın deliğinden üç ekmek atmasını vasiyet eder. Yerin altında **fare** mi var diye düşünür ve birkaç gün ekmeği attıktan sonra atmamaya başlar (Sakaoğlu, 2002: 332).

Sıçan Çocuk adlı masalda çocukları olmayan bir aile bize bir çocuk ver nasıl verirsen ver diye dua eder ve **sıçan** çocukları olur. Bu **sıçan** çocuk biraz büyüünce padişahın kızını ister. Padişahın vaatlerini yerine getirir ve kızı alır. Ancak kız **sıçanı** görünce tekme vurur, **sıçan** güvercin olup uçar (Günay, 2011: 259).

Avcı Mehmet'in Oğlu adlı masalda padişah ve lalanın son istediği olan falanca yerdeki kızı getirmek görevini de tamamlayan Avcı Mehmet'in Oğlu atlara binerek kızı saraya getirir. Fakat kız saraya gelince oğlana haksızlık edildiğini görür ve padişah kedi olasin, lala **sıçan** olasin her vakit birbirinizi erseleyesiniz diye beddua eder. Padişah kedi, lala da **sıçan** olur (Günay, 2011: 279).

Şah Meran'ın Yüzüğü adlı masalda Şahmeran'ın fakir kadının oğluna verdiği yüzüğü çalan araptan yüzüğü almaya köpek, kedi ve onun arkadaşı **sıçan** yola çıkar. **Sıçan** denizin ortasında bulunan saraya girer (Günay, 2011: 331).

Dünya Güzeli adlı masalda dünya güzeline âşık olan padişahın oğlu onu görmek ve onunla evlenmek için yola revan olur. Sabah akşam yol gider. Dünya güzelinin babası bir padişaktır ve kızının konuşmadığını eğer kızını konuşturursa kızını vereceğini söyler. Oğlan, kızın yanına girerken **sıçanı** koynuna koyar girer. **Sıçan** sihirlidir ve her seferinde kız görmeden odadaki eşyalar gibi konuşup kızın dayanamayıp konuşmasına vesile olur (Günay, 2011: 403).

Osturgan Böcü adlı masalda osuruk böceği yolda bir metelik bulur ve onunla kendisine bir sürme alır ve koca aramaya başlar. Yolda oduncu ile karşılaşır ancak

onunla evlenmeyi kabul etmez. Daha sonra yolda karşılaştığı **fare** ile evlenir. Ancak osuruk böceği balçığının içine düşünce **fare**den yardım ister o da gelip onu iyice suyun içine gömer (Alptekin, 2002: 218).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Ahmet'in oğlu Avcı Mehmet, bir gün suyun başında otururken bir yılanın su içmeye geldiğini görür. Bir süre sonra başka bir yılan daha görür. Yılanların birbirini yuttuğunu zannedip yılanlara taş atar. Yılanlar yaralanır kaçar. Bu yılanlar cinnidir. Cinni padişah kızını öldüreni öldürmek ister fakat gerçeği öğrenince onu ülkesine çağırır. Cinni padişah, oğlanın dileğini sorar. Oğlan ağzına tükürmesini söyler. Cinni padişah oğlanın ağzına tükürür. Oğlan bütün hayvanların dilini anlamaya başlar. Evine giden Avcı Mehmet iki **sıçanın** kavgasını duyduğunu duyar ve gülümsediğinde hanımı neden gülümsediğini sorar fakat sırrını kimseye söylese öleceğinden dolayı söylemek istemez (Alptekin, 2002: 224).

Kedi, Köpek ve Yılanın Mükâfatı adlı masalda Keloğlan, yolda çocukların kedi, köpek ve yılanı öldürmeye çalıştıklarını görünce çocuklara para vererek ellerinden bu hayvanları alır. Yılan ise sihirlidir. Yılan, Keloğlan kendisini kurtardığı için mükâfat vermek ister. Yılanın babası, Keloğlan'a mükâfat olarak bir yüzük verir. Yüzük sihirlidir. Keloğlan, ne isterse yapar. Keloğlan yüzüğü kaybedince bulmak için yollara çıkar. Yüzüğün bir adada olduğunu duyarlar. Kedi bir **fareyi** sırtına alır gider. **Fare** de yüzüğü alır (Alptekin, 2002: 361).

Keloğlanla Kötü Köse adlı masalda iki kardeş varmış. Biri akıllı biri deliymiş. Bunların bir tane incir ağaçları varmış. Bu ağacı her sene biri beklermiş. Delinin ağacı beklediği yıl akıllı da bir ağanın çiftini sürmeye gider. Ağa, akşama kadar çifti sürmezse yüzünün derisini yüzeceğini söyler. Dediğini de yapar. Buna çok kızan deli oğlan, ağadan intikam almaya karar verir. Kendisi ağanın yanına işe girer. Çifti kısa sürede bitirir ve eşeğin derisini yüzer. Ardından öküzün ayaklarından asar öldürür. Bundan kurtulmak isteyen ağa ve karısı her şeyini toplayıp yola çıkarlar. Deli de sandığın içine habersizce girer. İçinde ceviz yemeye başlar. İçinde **fare** olduğunu sanıp aldırılmazlar (Alptekin, 2002: 460).

Avcı Mehmet adlı masalda **fare**, köpek ve kediyle beraber Yahudi'nin Avcı Mehmet'ten çaldığı mavi boncuğu alır (Özçelik, 2004: 292).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda bir kadın kız evladı olması için dua eder. Allah, bu kadına bir kız evlat verir. Bir gün ahıra girdiklerinde atın bir bacağı olmadığını

fark ederler. İkinci gün diğer bacağı sonraki gün kuyruğu derken ata ne olduğunu anlayamazlar. Bunun üzerine üç erkek kardeş ahır gözetlemeye başlar. Büyük ve ortanca uykuya yenik düşer ve uyurlar fakat küçük kardeş parmağını kesip tuz basıp bekler. Küçük kız kardeşlerinin ahıra gelip atın kafasını yediğini görünce çok şaşırır. Gelip annesine durumu anlatır. Kadın, kızından vazgeçmeyince küçük oğlan evi terk eder. Bunun üzerine kız annesi ve erkek kardeşleri dâhil her şeyi yer. Sadece evin total horozu kalır o da damdan dama atladığı için yakalayamaz. Küçük oğlan, bir müddet sonra annesini ve kardeşlerini merak edip yollara düşer. Eve vardığında kız ona izzet ve ikramda bulunur ve kardeşinin eline bir tef verip çalmasını ve kendisinin birazdan geleceğini söyler. Bir **sıçan** gelip ona kaçmasını çünkü kızın onu yiyeceğini söyler. Oğlan, tefi **sıçana** verir ve kaçır. **Sıçan**, kuyruğu ile tef çalarken kız gelir, **sıçan** da deliğe kaçır (Özçelik, 2004: 358).

Fatmacık ile Üvey Annesi adlı masalda üvey annesi ile beraber yaşayan Fatmacık suya gittiğinde su testisini kırınca üvey annesi onu evden kovar. Fatmacık bir ormanda bir kulübeye girer ve orada her işi yapar ot toplar yemek pişirir **farelere de** yemeğinden verir. Bunun üzerine **Farelerin** beyi ona kulübenin bir cadıya ait olduğunu onun dediklerini yaparsa cadıdan kurtulabileceğini söyler (Özçelik, 2004: 442).

Zor Mehmet Ağa adlı masalda her şeyden korkan Mehmet Ağa, karısı evde et isteyince üçüncü günün sonunda kasaba girer. Kasapta et bitmiştir. Sineklerin ciğer üstünde uçtuğunu görünce bıçağı vurur ve kırk sinek öldürür. Ortalıkta gezinen **fareyi** de öldürünce şehrini terk eder (Özçelik, 2004: 462).

2.1.2.2.6.2. Kertenkele-Goçmar

Kertenkelelerden uzun vücutlu, sivri kuyruklu, çevik, böcekçil, küçük sürüngen hayvandır (TDK, 2009: 1141).

İncelenen eserlerde kertenkele, bir masalda geçmektedir. Halk arasında goçmar olarak geçmektedir. Bu masalda kertenkele Keloğlan'ın tekesini atmak istediği bir hayvan olarak geçmektedir.

Akıllı ve Akılsız Kardeş adlı masalda bir Keloğlan bir de akıllı oğlan varmış. Bunlar kardeşlermiş. Keloğlan dağlarda davar güdermiş. Kardeşi ise çiftçilik

yaparmış. Keloğlan bir gün tekeleri otlatırken “Harnuptan bana da ayırın yoksa hepinizi keserim.” der. Tekelerden bir tanesinin boynuzuna harnup takılmıştır. O teke hariç hepsini keser. Daha sonra kalan tekeyi pazara satmaya götürürken bir goçmara satmak ister. O da kafasını sallayınca ertesi gün parasını ister. Tabii para olmayınca **goçmara** bir taş fırlatır o da korkusundan duvarın deliğinden girip Keloğlan’a altın getirir (Alptekin, 2002: 345).

2.1.2.2.6.3. Tavşan

Türklerde fazla kullanılmayan sembollerden birisi tavşandır. Türk mitolojisinde beyaz tavşan gök unsurlarına, siyah tavşan yer unsurlarına aittir.

Altaylar ve Yakutlarda duvar ve sarıklara başka hayvanlardan ziyade tavşan derileri asılmakta ve bir töz kabul edilmektedir. Şamanın yardımcı ruhlarından birisi de tavşandır. 12 Hayvanlı Türk Takvimi’nde 1. yıl tavşandır. Göktürklerde tavşan, av hayvanı olması nedeniyle uğurlu sayılmış ve bolluğun simgesi olmuştur. İslamiyet’ten sonra Türk inanışlarında bolluk, kurnazlık ve iyi şansın sembolü olmuştur.

İncelenen eserlerde tavşan, on iki masalda geçmektedir. Bazı masallarda tavşan masal içindeki diğer hayvanlarla arkadaş olarak geçer. Ya da eti yenen lezzetli bir hayvan olarak geçer. Cin Pulat ve Allah’ın Belası adlı masallarda ölmeyen olumsuz karakterlerin canının tavşanın karnında olduğu söylenir. Dört Köşeler ve Keloğlan ile Cambazlar adlı masalda evcil bir hayvan olan tavşanın haberci olarak gönderildiğini görürüz.

Cin pulat adlı masalda Cin pulat’ı öldürmek isteyen karısı Cin pulat’ın canının nerede olduğunu sorar. O da filan yerdeki tepede bir geyik olduğunu ve geyiğin karnında bir **tavşan** olduğunu, o **tavşanın** karnındaki üç yumurtadan birinin içinde canının olduğunu söyler (Sakaoğlu, 2002: 418).

Hayat Otu adlı masalda biri süpürgecilik öteki çiftçilik yapan kardeşlerden süpürgecilik yapan altın kuşu vurur. Bu kuşun böbreklerini yiyen kişi uyuyup uyandığında iki tane altın bulurmuş. Çiftçilik yapan bu kuşun böbreklerini yemek ister. Süpürgecinin çocukları da bilmeden bu böbrekleri birer birer yerler. Böbreklerin yendiğini gören çiftçi kardeş buna tahammül edemez ve çocukları

kaybetmesini söyler. O da çocukları ormana bırakır gelir. Ormanda bu iki kardeşi bir avcı büyütür. Avcı yirmili yaşlara gelince çocukların altınlarını verir ve onları yolcu eder. Yolda bir **tavşan** görüp vurmak isterken **tavşan** dile gelir ve iki çocuğunu iki kardeşe vereceğini, kendisini vurmamasını söyler. **Tavşanları** alırlar yollarına devam ederler (Sakaoğlu, 2002: 429).

İğci Baba adlı masalda bir İğci Baba vardır. Bunun gönlü üç kız kardeşe düşer. Bu kızları evdeki iğler daha güzel diye kandırıp mağaraya götürür. Orada bu kızları insan eti yemeye zorlar, kızlar yemeyince kendi parmağını keser ve yemelerini söyler. Büyük ve ortanca kız parmağını yemeyip atınca kızları kesip duvara asar. Küçük kız ise kediye yedirir. Böyle olunca İğci Baba parmağı yemediğini anlayamaz. Kızı mağaraya kapatır. Burada kıza keklik, **tavşan** ve kuzu eti getirir (Günay, 2011: 108).

Kurnaz Besleme adlı masalda padişahın kızının çırasını söndürür. Ateş almaya gittiği karşı dağdaki evdeki sakallıyı kandırır evdeki **tavşanları**, keklikleri ve ateşi alır kaçır (Günay, 2011: 122).

Ayı Kulağı adlı masalda Ayı Kulağı, Taş Yoğuran ve İğ Eğiren arkadaş olup bir ovaya doğru giderler. Burada kırk kulplu kazan bulurlar. Kazanın içine av kuş ederler ve tilki, **tavşan** ve karga ne bulurlarsa koyarlar. Bu kazanı her gün biri bekler. Beklerken bir dev karısı gelir ve kazanın içinde ne varsa yer bir tane de bekleyen kişiye vurur oradan kaçır. En son gün Ayı Kulağı kazanın başını bekler. Dev karısı yine gelir ama Ayı Kulağı onu yaralamayı başarır. Ama kendisine bu dev karısından bahsetmeyen dostlarını da affetmez (Günay, 2011: 131).

Allah'ın Belası adlı masalda Sarı Dev'i ne yapsa öldüremeyen Allah'ın Belası devin kaçırdığı kıza onun sırrını sormasını söyler. Kız sorar. Dev, canının dut ağacının içindeki **tavşanın** karnında üç tane boz böceklerde olduğunu söyler (Günay, 2011: 206).

Elma Ağacı adlı masalda kuyudan son çıkan kız, padişahın en küçük oğlu ile evlenecektir ancak oğlanın kardeşleri kızı çok beğenip oğlanı kuyuda bırakırlar. Padişahın ortanca ve büyük oğluyla evlenmemek için kırk gün ister. Kırk gün bittikten sonra istekleri olduğunu söyler. İsteklerinden biri şudur; “Altın bir tepside **tavşan** kaçacak, tazı erseleyecek.” Padişahın küçük oğlu Keloğlan kılığına girip, kızın ona verdiği tüyle kızın istediğini yapar (Günay, 2011: 372).

Ayı ile Tilki adlı masalda tilkinin biri bir obruğun başında otururken mağaranın başındaki çam ağacından başına bir kozalak düşmüş. Bu kozalağın düşmesine sinirlenip yollara düşmüş. Yolda peşine ayı, çakal, **tavşan**, keklik ve domuz takılır. Aç kalınca tavşan ve kekliği yemek isterler ancak keklik ve **tavşan** akıllılık edip hayvanları kandırıp kaçar (Alptekin, 2002: 211).

Dört Köşeler adlı masalda bir köse oğluna öküzlerini satmasını söyler. Oğlan yola çıkar. Yolda üç köse öküzü alacaklarını söyler fakat öküze türlü türlü kusurlar bulup keserler ama parasını da vermezler. Eve geldiğinde oğlu babasına durumu anlatır. Adam bir merkebe binerek yola çıkar. Üç köse o merkebi alacaklarını söyler. Adam merkebinin çavdar yiyip su içip pisliğinden altın çıkardığını söyler. Üç köse bu yalana inanıp eşeği alır. Eşeğe çavdar ve su verirler fakat sabah gelip baktıklarında eşek ölmüştür ve altın da yoktur. Kösedan paralarını almak için evine giderler fakat bu defa da adam **tavşana** eve gitmesini hanıma misafirleri olduğunu söylemesini söyler. Köşeler eve gider bakarlar ki hanım yemekler yapmıştır. Bu tavşanı da alırlar. Fakat **tavşanın** böyle bir mahareti yoktur (Alptekin, 2002: 324).

Zilli Tilki adlı masalda bir tilki bir çam ağacına bir zil asar ve bir zaman geçtikten sonra zilini almaya geldiğinde zilin yukarılara kadar çıktığını görür çünkü ağaç büyümüştür. Bunun üzerine çobandan ağacı kesmesini ister fakat çoban ağacı kesmez. Çobana kızan tilki gidip kurda çobanın koyunlarını yemesini söyler. Fakat kurt koyunları yemez. Ardından köpeğe gidip kurdu boğmasını ister fakat köpek kurdu boğmaz. Sonra bir eve gidip adamdan eşini dövmesini ister. Adam eşini dövmeyince adamın sakalını ateşle tutuşturur. Bunun üzerine adam kadını döver. Köpek kurda girer, kurt koyunları yer, çoban da çamı devirir. Bunun üzerine kafasına kozalak düşer ve dağın yıkılıp geldiğini zanneder ve kaçmaya başlar. Tilkiyle beraber, **tavşan**, eşek, horoz ve köpek de gelir (Alptekin, 2002: 475).

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda padişah, oğullarına kendisini ne kadar sevdiklerini sorar. Büyük oğlan inci ve elmas kadar, ortanca su ve bal kadar cevaplarını verir. Küçük oğlan, tuz kadar sevdiğini söyleyince padişah çok kızar ve oğlana cellat emri verir. Fakat cellatlar oğlanı cellat etmeye kıyamazlar dağ başına bırakıp **tavşanın** kanını gömleğine sürerler (Özçelik, 2004: 440).

Keloğlan ile Cambazlar adlı masalda Keloğlan eşeğini pazara götürüp satmadan önce eşeğine bir altın yutturur. Eşeğinin altın çıkardığını söyleyerek eşeği

yüz altına satar. Fakat sattığı Üç Cambaz Kardeşlere eşğine bir kazan arpa ve bir kazan su vermelerini söyler. Eşek de sabaha çatlar ölür. Sabah olunca Keloğlan'dan altınlarını almaya gelen kardeşlerin yanında Keloğlan bir **tavşanın** kulağına “Akşama misafirlerimiz var, ablana haber et.” deyince tavşanı almak isterler. **Tavşan** da hileli çıkınca tekrar Keloğlan'ın evine gelirler (Özçelik, 2004: 451).

2.1.2.2.6.4. Yılan

Eski Mısır ve Hint mitolojisinde kutsal ve tanrısal olarak kabul edilmiş olan yılan, Yunan, Roma ve Hristiyan topluluklarında da önemli bir yere sahiptir. Budizm’de Buda suretine dönüşen hayvanlardan biri olarak düşünüldüğü için önemli bir yere sahiptir (Çatalbaş, 2011: 54). Türk mitolojisinde ak yani beyaz renk Gök Tanrı’yı kara yani siyah ise yer altı tanrısını temsil ettiğinden yılan, yer altı hayvanı olarak kabul edilip yer altı tanrısı Erlik ile ilişkilendirilmiştir. Türklerde genellikle olumsuz anlamlar içeren yılan tipi diğer kültürlerin etkisi ile kötülüğün sembolü olmaktan biraz çıkmıştır. Bazen padişahın kızını bazen de padişahın hazinelerinin koruyuculuğunu yapan hayvan olarak olumlu özellikle de geçmektedir. Yılan ile ejderhanın akraba olduğu da düşünülmektedir. Ayrıca Türklerin oluşturduğu On İki Hayvanlı Türk Takvimi’nde yılan yılı da vardır (Tansü ve Güvenç, 2008: 14).

İncelenen eserlerde yılan, yirmi bir masalda geçmektedir. Bu masallarda yılanlar farklı farklı özelliklerde karşımıza çıkmaktadır. Bazı masallarda insanların yılan şeklinde olduğu görülmektedir. Genelde bu bir erkektir ve yakışıklı bir erkek olan yılan karısına sırrını kimseye söylememesini söyler fakat karısı sırrını söyleyince yeniden yılanı döndürür. Bir masalda ise yılanın bir kız olduğu görülür. Bazı masallarda ise yılanın hazine koruyucusu olduğu görülmektedir. Bazı masallarda ise yılanın bir kızın içinde yaşadığı ve bu kız evlenince yılanın gerdek gecesi kızın ağzından çıkıp güveyi öldürdüğü görülmektedir. Ayrıca olağanüstü kuşlardan olan Anka'nın da yavrularını yemek isterken kahraman tarafından öldürüldüğü görülmüştür.

Masallarda farklı farklı şekil, tip ve görevlerde geçen yılan, genellikle olumsuz manalar taşımaktadır. Konuşması, şekil değiştirmesi, insan vücudunda yaşaması gibi özelliklerle de olağanüstü özellikler taşımaktadır.

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda çocukları olmayan bir karı koca varmış. Adam bir gün Allah’a dua eder. “Ya Rabbi, bana bir oğul ver de **yılan** olsun” der. Allah ona bir çocuk diye bir **yılan** verir. Bu yılan sihirlidir. Biraz zaman geçtikten sonra dile gelir ve babasından padişahın kızını istemesini söyler. Padişah kızını vermek için şartlar koşar. **Yılan** bu şartların hepsini yerine getirir. Padişahın birinci ve ikinci kızı kocalarının **yılan** olduğunu görünce kaçar fakat üçüncü kız kaçmaz. Kaderim böyle der. Dördüncü gece **yılan** çok yakışıklı bir oğlan olur. Başlarına gelen olaylardan birer birer kurtulan bu karı koca sorunların hepsini çözerek baba memleketine geri dönerler (Sakaoğlu, 2002: 318).

Kör Kurt adlı masalda çoban ve karısı güveç torbasını açar bakar içinde hep **yılan** çayan doludur. Çoban karısına bunları bacadan atmasını söyler. Bacadan attıkları an **yılanlar** hep altın olur (Sakaoğlu, 2002: 330).

Padişahın Konuşamayan Kızı adlı masalda padişahın konuşmayan bir kızı vardır ve onun çaresini bulan oğlana kızını vereceğini söyler. Bu kıza meseller anlatıp kızı konuşturup alan oğlan onu ülkesine götürürken kılıcı çekip kızı ortadan ikiye böler. Meğer bu kızın içinde bir **yılan** vardır ve ne zaman evlense gerdek gecesi bu **yılan** çıkıp güveyi öldürürmüş. **Yıldandan** kurtulurlar ve mutlu mesut bir hayat sürerler (Sakaoğlu, 2002: 499).

Bacadan Atılan Ölü adlı masalda bir oğlan babasının bacısının bir daha osurmaması için bir heybeye **yılan** çıyan doldurup götürür. Fakat götürdüğü vakit açtıklarında **yılan** çıyanlar altın cevahir olur (Sakaoğlu, 2002: 532).

İki Kardeş adlı masalda iki kardeş varmış. Birinin sürekli oğlu birinin de sürekli kızı olurmuş. Oğlu olan kardeşine “köpeklerin babası” dermiş. Bir gün birinin oğlu ötekinin de küçük kızı dışarıya çalışmaya gitmişler. Hangisi daha fazla para kazanacak diye bakacaklarmış. Oğlan bir gölün kenarına durmuş. Kurbağa, **yılan**, böcek toplarmış. Kız olan erkek kılığına girip padişahın yanında çalışmaya girmiş (Günay, 2011: 88).

İhtiyar Adamın Oğlu adlı masalda padişahın kızı kimse ile evlenemezmiş. Çünkü çocukken bir su içmiş içine de **yılan** girmiş. Ne zaman evlense gerdek gecesi bu **yılan** çıkar güveyi sokarak öldürürmüş. Bu kızın içindeki **yılanı** öldüren ihtiyar adamın oğlunun arkadaşı en son kızı bir dut ağacına bağlar kılıcını çekip kıza vurur içinde kalan **yılan** yavrusu da ölür (Günay, 2011: 112).

Kül Eşek adlı masalda mağaralarında ateşi sönen kız, devlerden ateş almaya gider. Kendilerinden ateş aldığını duyan devler ona kızar ve kız su isteyince içinde yılan olan bir su içirir. **Yılan** kızın içine kaçar (Günay, 2011: 146).

Helvacı Güzeli adlı masalda müezzinin âşık olduğu kız ona yüz vermeyince iftira atar. Babası da kızın erkek kardeşine kızı öldürmesini emreder. Ancak kızı öldürmeye kıyamayan erkek kardeşi onu bir dağın başında bırakıp eve döner. Kız bir süre dağda kalır bir mağaraya girer. Daha sonra dağın başından iner. Bir köye doğru gider ve bir kavağın başına çıkar orada uyur, oturur. Çünkü kurtlardan ve **yılanlardan** korkar (Günay, 2011: 221).

Ahmet Ağa adlı masalda Ahmet Ağa'nın çocuğu olmazmış. Bir gün Allah'a bir çocuğunun olmasını, nasıl olursa olsun kabul edeceği şeklinde dua etmiş. Bir gün karısıyla otururken bacadan bir **yılan** düşer. **Yilandan** korkarlar. Ancak **yılan** dile gelir. Korkmamalarını ve onların evladı olduğunu söyler. Bu **yılan** aslında bir insandır (Günay, 2011: 232).

Sıçan Çocuk adlı masalda çocukları olmayan bir aile bize bir çocuk ver nasıl verirsen ver diye dua eder onların da sıçan çocukları olur. Bu sıçan çocuk biraz büyüyünce padişahın kızını ister. Ancak padişahın vaatleri vardır. Vaadinden biri sarayının etrafına öyle bir çeper yapılmasını ister ki **yılan** bile geçmeyecek der (Günay, 2011: 259).

Şah Meran'ın Yüzüğü adlı masalda fakir bir kadınla oğlu varmış. Bu oğlan gündüzleri dağdan odun toplarmış. Oğlan bir gün dağdan dönerken çocukların bir **yılan** yavrusunu öldürdüklerini görmüş. Onlara kazandığı yirmi kuruşu verip **yılanı** kurtarmış. Eve getirdikten sonra **yılan** dile gelmiş. **Yılan**, şahmeranın oğluymuş. “Beni babama götür sana dünyalığını versin. Babamdan elindeki yüzüğü iste.” demiş. Oğlan **yılanın** dediklerini yapar. Şah Meran zorla da olsa yüzüğü oğlana verir. Yüzük sihirlidir. İçinden iki arap çıkar. Oğlan ne isterse yaparlar (Günay, 2011:331).

Elma Ağacı adlı masalda kuyudaki şehrin padişahının kızını ejderhanın elinden kurtaran yeryüzündeki ülkenin padişahının küçük oğlu, ne istediğini soran padişahı biraz zaman ister. Oğlan bu sırada bir kavak ağacının altına yatar ve ağaçta Zümrüdüanka kuşunun yuvası olduğunu görür. Ancak kavak ağacında **yılan** olduğunu görür. Çeker **yılanı** vurur. Zümrüdüanka kuşu da ona ne isterse yapacağını söyler ve oğlan kavak ağacının altında yatarken ona güneş gelmesin diye kanatlarıyla

gölge yapar. Oğlan, yeryüzüne çıkmak istediğini söyler. Fakat Zümrüdüanka kuşu bunun için kırk deve eti ve kırk deve postuna da su doldurmasını ister. Oğlan da bunları padişahın ister ve Zümrüdüanka ile yeryüzüne çıkar (Günay, 2011: 372).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Ahmet'in oğlu Avcı Mehmet, bir gün suyun başında otururken bir **yılanın** su içmeye geldiğini görür. Bir süre sonra başka bir **yılan** daha görür. **Yılanların** birbirini yuttuğunu zannedip **yılanlara** taş atar. **Yılanlar** yaralanır kaçar. Bu **yılanlar** cinnidir. Cinni padişah kızını öldüreni öldürmek ister fakat gerçeği öğrenince onu ülkesine çağırır. Oğlanın dileğini sorar. Oğlan ağzına tükürmesini söyler. Cinni padişah oğlanın ağzına tükürür. Oğlan bütün hayvanların dilini anlamaya başlar (Alptekin, 2002: 224).

Balık Bilmezse Hâlık Bilir adlı masalda bir adam oğluna arkadaşını iyi seçmesi konusunda nasihatlerde bulunur. Bunun üzerine oğlan, babasının nasihatlerini dikkate alarak kendisine iyi bir arkadaş bulur. Bu iki arkadaş gurbete çıkar. Adana'ya varırlar. Adana'da bir otel vardır. Bu otelde akşam yatanlar sabaha sağ kalkmazlarmış. Bu iki arkadaş burada kalır. Meğer gece bir dev kuyudan çıkar oradakileri öldürürmüş. Oğlan bu dev gece öldürür ve otelden sağ salim çıkarlar. Ülkenin padişahı dev öldüren oğlana kızını verir. Fakat kızla kim evlense düğün gecesi ölüsü çıkarmış. Çünkü kızın ağzından gece bir kara **yılan** çıkıp güveyin kanını emer öldürürmüş. Oğlan gerdek gecesi bu **yılanın** başını keser fakat yılanın geri kalan kısmı kızın karnına tekrar girer. Fakat daha sonra oğlanın dostu kızı bir ayağını meşe ağacına bir ayağını da çam ağacına bağlayıp kılıcını çeker bu sırada **yılan** ağzından çıkar ve kılıcını vurduğu gibi **yılanı** öldürür (Alptekin, 2002: 364).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Mehmet adlı kişi yolda çocukların eziyet ettiği köpek ve kediye çocuklara ceviz vererek çocukların elinden kurtarır. Daha sonra bir gün dağda avlanırken bir **kara yılanın güzel bir yılanı** kovaladığını görür. Çekip **kara yılanı** vuracakken yanlışlıkla **güzel yılanı** vurur. Yaptığına çok pişman olur. Bu güzel **yılan** da **yılan** padişahın kızıdır. Avcı Mehmet'i öldürmek için kahvehaneye gelirler fakat bilmeden yaptığını duyunca Mehmet'i saraya götürürler. **Yılan** padişahın kızı, babasının dilinin altındaki mavi boncuğu istemesini söyler. Oğlan, bu boncuğu ister ve o boncukla her istediğini yapar (Özçelik, 2004: 292).

Balık Adam adlı masalda yolda bir köylünün kızına talip olan balıkçı, kızla evlenir fakat kızın karnından gerdek günü **yılan** çıkıp güveyi öldürür. Daha sonra

oğlanın en yakın arkadaşı kızı söğüt ağacına bağlar. Kızı öldürecek gibi kılıcını çeker kızın ağzından **yılan** düşer (Özçelik, 2004: 298).

Dipsiz Kuyu adlı masalda kuyuda yanlış ata binip yer altı şehrine inen oğlan orada bir ağacın altında yatarken ağaçta bir **yılan** olduğunu ve oradaki kuşları yiyeceğini görünce çeker vurur **yılanı** ve uyumaya devam eder (Özçelik, 2004: 301).

Yılan Adam adlı masalda padişah bir gün ava gider ava gittiği gün bir taşın altından **yılan** yavruları çıkınca çocuğunun olmadığı aklına gelir. Padişah, Allah’a “Bana bir evlat ver de istersen **yılan** olsun.” der. Bu sırada padişahın duaları kabul olur. Padişahın hanımı hamile kalır. Fakat doğumunu kimse yaptıramaz. Padişah, ebeleri cellat ettirir. Bir analık üvey kızından kurtulmak için “Benim kızım doğum yaptırır.” der. Kız, annesinin mezarı başında ağlar, yardım ister. Annesi ona neler yapması gerektiğini söyler. Daha sonra **yılanı** doğurtur. Padişahın isteği ile **yılanı** okutur ve daha sonra **yılan** ile evlenir. Fakat bu **yılan** sihirlidir. Yine annesinin yardımını ile gerdek gecesi oğlan derisinden soyunur. Kız da derisini ateşe atar (Özçelik, 2004: 335).

Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım adlı masalda padişah kızının amansız hastalığına çare bulamayınca kızını dağın başına attırır. O dağda bir **yılanın** içtiği sudan içince kız iyileşir. Dağda bir çoban bu kızı görür ve bu kızla evlenir (Özçelik, 2004: 352).

Yiğit Çoban adlı masalda bir çoban kurdun kuşun dilini bilirmiş. Koyunları ile dağ taş dolaşmış. Bir gün koyunları ağacın altına yatırır kendisi de başka bir ağaç gölgesine yatar. Ağaca biri ak biri kara güvercin gelir. Çoban, güvercinlerin konuşmasını dinlemeye başlar. Kuşlar, padişahın oğlu gerdeğe girdiğinde batıdan bir **yılanın** gelip sokacağını, doğudan bir ejderhanın gelip onu yiyeceğini ve kuzeyden bir kurdun gelip onu parçalayacağını söyler. Oğlan, bunu duyunca yola çıkar. Saraya vardığında **yılanı** keser, ejderhayı öldürür ve kurdu da öldürüp kurdun dişini cebine koyar (Özçelik, 2004: 354).

Çocuk İsteyen Kadın adlı masalda çok zengin bir adam varmış. Bu adamın çocuğu olmamış. Birinci karısından olmayınca ikinciyle evlenir ondan da olmaz. İlk karısı bir gün mezarlıkta dua ederken bir **yılan** gelir ve ona çocuğu olacağını fakat çocuk kırk günlükken kadının öleceğini söyler. Kadın da bunu kabul eder (Özçelik, 2004: 378).

2.1.2.2.7. Vahşi Hayvanlar

Ehlileştirilmemiş ve genellikle de ehlileştirilmesi zor olan hayvanlara verilen ortak addır. İncelenen masalarda aslan, ayı, ceylan, çakal, domuz, fil, geyik, kaplan, kurt, maymun ve tilki türleri bulunmaktadır.

2.1.2.2.7.1. Aslan

Genellikle güç ve ihtişamın sembolü olan aslan bazen hükümdarı ve hükümdarın tahtını da simgeler.

Türklerde aslan figürü Budizm’le beraber görülmeye başlanmıştır. Pazırık kurganların çıkan aslan resimlerinin varlığı Türklerin aslanları çok önceden bildiğinin kanıtıdır (Tansü ve Güvenç, 2015: 3-5). Bazı Çin kaynaklarında ise Türk hükümdarların aslanlı tahtlara oturduğu yazılmaktadır. Birçok mitolojide aslan motifi güç, kuvvet, koruyuculuk ya da taht sembolü olarak kullanılmaktadır.

Dede Korkut’ta da aslan motifi sıkça geçer. Kanlı Koca Oğlu Kanturalı hikâyesinde Kanturalı’nın aslanla gürüştiği anlatılmaktadır. Basat’ın Tepegöz’ü Öldürdüğü hikâyede ise Aruz Koca’nın oğlunu düşman saldırısı esnasında bir aslan götürür besler. Bazı masal ve hikâyelerde aslanın bazen kurdun yerini aldığı görülmektedir (Özkartal, 2012: 66-67).

İncelenen eserlerde aslan, on altı masalda geçmektedir. Masalarda aslan, bazen bir sarayın bir yerin koruyucusu bazen ise kahramanı koruması için yanına verilen hayvan olarak geçmektedir. Bazı masalarda aslanlar olağanüstü özellikler gösterip konuşurken bazı masalarda tehlikeli olduğu için öldürülmesi gereken bir hayvan olarak geçmiştir. Aslan Ali adlı masalda ise bir çocuğun aslan tarafından büyütüldüğü görülmektedir. Bu da bize aslanın kurdun yerini aldığını işaret eder.

Feleği Arayan Adam adlı masalda bir gün adam fakirlikten bıkar ve feleği bulmak için yola koyulur. Adam yolda bir **aslan** ile karşılaşır. Adama, feleği bulursa kendisinin başının ağrıdığını, geçmesi için nasıl bir ilaç alması gerektiğini sormasını ister (Sakaoğlu, 2002: 337).

Padişahlar Padişahı adlı masalda idam edilmekten Allah’ın yardımı ile kurtulan oğlan bir dükkân açar. Oğlanı çekemeyen dükkân komşuları hile, oyun edip onu dükkândan çıkarmayı planlar. Oğlanın evine davete giderler. Akılları oğlana hakaret etmektir. Sofrada yok yoktur. Sadece üzüm yoktur. Üzüm olmadan yemek

yemeyeceklerini söylerler ve onu kapısında çift **aslanın**, gökte uçan kuşun bekçilik ettiği bir bağa yollarlar (Sakaoğlu, 2002: 351).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda babasının evinden ayrılmak isteyen oğlan babasının beslediği **aslan** ve kaplanı ister. Bu **aslan** ve kaplan çocuk ne zaman darda kalsa boğuşmaya başlar ve salındıkları anda gelip çocuğun imdadına yetişir (Sakaoğlu, 2002: 358).

Haramibaşı Ahmet adlı masalda Ahmet'in otuz dokuz arkadaşını öldürdüğü için kendisinden oç alacağını bilen padişahın kızı yeniden evlenecektir. Ancak yeniden evleneceği padişahın bir isteği vardır. Kendisine büyük bir yer yapılacak ve merdivenin bir tarafında **aslan** bir tarafında kaplan bağlı duracaktır. En nihayetinde bir yolunu bulup kendisini öldürmeye gelen Ahmet'i **aslan** ve kaplan tutup öldürür (Sakaoğlu, 2002: 363).

Hayat Otu adlı masalda biri süpürgecilik öteki çiftçilik yapan kardeşlerden süpürgecilik yapan altın kuşu vurur. Bu kuşun böbreklerini yiyen kişi uyuyup uyandığında iki tane altın bulurmuş. Çiftçilik yapan bu kuşun böbreklerini yemek ister. Süpürgecinin çocukları da bilmeden bu böbrekleri birer birer yerler. Böbreklerin yendiğini göre çiftçi kardeş buna tahammül edemez ve çocukları kaybetmesini söyler. O da çocukları ormana bırakır gelir. Ormanda bu iki kardeşi bir avcı büyütür. Avcı yirmili yaşlara gelince çocukların altınlarını verir ve onları yolcu eder. Yolda bir **aslan** görüp vurmak isterken **aslan** dile gelir ve iki çocuğunu iki kardeşe vereceğini kendisini vurmamasını söyler. **Aslanları** alırlar yollarına devam ederler (Sakaoğlu, 2002: 429).

Üç Nar adlı masalda üç narı bulmak için yola çıkan padişahın oğlu yolda Hızır'la karşılaşır. Hızır ona iki yoldan gitmemesini nasihat eder. Çünkü o yolun birinde **aslan** birinde de kaplan varmış (Günay, 2011: 269).

Çulfacıoğlu Mehmet Onbaşı adlı masalda padişahın üç oğlu kız kardeşlerini yiğitliği sebebiyle Çulfacıoğlu'na verir. Bir gün padişah mektup yazar. Filan dağda bir **aslan** türedi der. Üç oğlan mektubu okur en son eniştelere verir. Eniştelere de sabah kalkar, kaçacakken **aslanın** üstüne atlar **aslanın** karnı patlar (Günay, 2011: 317).

Hayırsız Kız adlı masalda deve evlatlık edilen padişahın küçük oğlu tekrar devin yanına gittiğinde dev, ona onu koruması için bir **aslan** ve kaplan verir (Günay, 2011: 364).

Aslan Mehmet adlı masalda karısının oynaşı olduğunu öğrenen padişah karısını cellat ettirmek ister. Fakat oğlu buna müsaade etmez. “Annemi gezdirip geleyim sonra kendim cellat edeceğim” der. Annesini alır bir dağa gider orada bir mağarada yaşamaya başlarlar. Fakat annesi oğlanı öldürmeye çalışmaktadır. Devle anlaşma yaparlar ve oğluna falan yerde bir bahçe var. O bahçeden elma istediğini söyler. Fakat bahçede elma yoktur. **Aslan** vardır. Oğlan gider fakat **aslanı** it gibi görür. **Aslanı** öldürüp iki eniğini yanına alıp getirir (Alptekin, 2002: 233).

Hanımından Korkan Osman Ağa adlı masalda hanımından korkan Osman Ağa bir vurmada kırk sineği öldürünce hemen gidip kendine bir bıçak yaptırır. Bıçağın üstüne bir vurmada kırk **aslan** öldürür diye yazdırır (Alptekin, 2002: 238).

Nar Tanesi adlı masalda annesi ölen bir kız, babasına komşu kadını almasını söyler. Babası istemez fakat kızının ısrarlarına dayanamaz alır. Bu kadın bir müddet sonra kızı evde istemez. Kocasından kızı dağ başına bırakmasını ister. Daha sonra kız başının çaresine bakar. Bir Beyoğlu bu kızla evlenir kadın bunu öğrenince kızın doğurduğu bebeği babasına kestirip bıçağı kızın cebine koydurur. Bunun üzerine Beyoğlu karısını ve ölen bebeği dağ başına bırakır. Burada kıza ve oğlana **aslanlar** bakar (Alptekin, 2002: 284).

Aslan Ali adlı masalda padişah bir rüya görür. Ona bir çocuğu olacağını ancak çocuğun başına türlü felaketler geleceğini bu çocuğu doğduktan hemen sonra ortadan kaldırmasını söylerler. Padişah, adamlarına emir verir fakat adamları çocuk çok güzel olduğu için kıyamazlar yakınlarında ki bir **aslan** yatağına bırakıverirler. **Aslanların** bu çocuğu parçalayacağını düşünürler. Fakat **aslanların** da yavrusu varmış arada bu çocuk da büyür gider. Bir gün padişahın gözü kör olur. **Aslan** kanı ile iyileşeceğini söylerler. Fakat adamları **aslanların** yanına gittiğinde bu oğlan adamları alır dağa vurur. Bu oğlanın methini duyunca oğlanı saraya getirten padişah onu en iyi adamı yapar. Ardından **aslan** kanını gözlerine sürer ve gözleri açılır (Alptekin, 2002: 316).

Yiğit Çoban adlı masalda bir çoban kurdun kuşun dilini bilirmiş. Koyunları ile dağ taş dolaşmış. Bir gün koyunları ağacın altına yatırır kendisi de başka bir

ağaç gölgesine yatar. Ağaca biri ak biri kara güvercin gelir. Çoban, güvercinlerin konuşmasını dinlemeye başlar. Kuşlar, padişahın oğlu gerdeğe girdiğinde batıdan bir yılanın gelip sokacağını, doğudan bir ejderhanın gelip onu yiyeceğini ve kuzeyden bir kurdun gelip onu parçalayacağını söyler. Oğlan, bunu duyunca yola çıkar. Saraya vardığında yılanı keser, ejderhayı öldürür ve kurdu da öldürüp kurdun dişini cebine koyar. Sabah olunca güvercinler şehzadenin camına vurur. Şehzade babasına çobanı şikâyet edince padişah, çobana seni **aslanlarım**a yedireceğim diye söyler (Özçelik, 2004: 354).

Arslan Ali adlı masalda bir padişah sadece kendisinin hükümdarlığını kabul ettirmek için ülkedeki bütün erkek çocuklarını öldürtüyormuş. Bir kadın da çocuğuna kıyamaz. Çocuğunu ormana bırakıp eve döner. Bu çocuğu bir dişi **aslan** görür ve kendi yavrularıyla beraber büyütür. Bu oğlan, kendisinin farklı olduğunu anlar ama bir şey demez. Bir gün ormanda, orman kralı seçilecektir. Oğlan, bütün aslanları yener fakat **aslanlar** oğlanın hâkimiyetini kabul etmeyince oğlan ormanı terk eder (Özçelik, 2004: 356).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda bir kadın kız evladı olması için dua eder. Allah, bu kadına bir kız evlat verir. Bir gün ahıra girdiklerinde atın bir bacağı olmadığını fark ederler. İkinci gün diğer bacağı sonraki gün kuyruğu derken ata ne olduğunu anlayamazlar. Bunun üzerine üç erkek kardeş ahırı gözetlemeye başlar. Büyük ve ortanca uykuya yenik düşer ve uyurlar fakat küçük kardeş parmağını kesip tuz basıp bekler. Küçük kız kardeşlerinin ahıra gelip atın kafasını yediğini görünce çok şaşırır. Gelip annesine durumu anlatır. Kadın, kızından vazgeçmeyince küçük oğlan evi terk eder. Bunun üzerine kız annesi ve erkek kardeşleri dâhil her şeyi yer. Sadece evin total horozu kalır o da damdan dama atladığı için yakalayamaz. Küçük oğlan, bir müddet sonra annesini ve kardeşlerini merak edip yollara düşer. Yolda ihtiyarın biri ona darda kalırsan bu zeytin çekirdeklerini yere at bunlar ağaç olur diye zeytin çekirdeği verir. Sonra yolda ayağına diken batmış bir **aslanı** kurtarır. **Aslan da** ona iki tane tüy verir. Eve gittiğinde kız kardeşi onu tam yiyecekken tüyleri birbirine sürtünce **aslan** ve yavruları ortaya çıkar, kızı parçalarlar (Özçelik, 2004: 358).

Padişahın Atı ile Oğlu adlı masalda padişahın en küçük kızı Keloğlan kılığındaki oğlanla evlenir. Padişah bir gün çok hastalanır. Padişahın derdinin dermanı ise **aslan** sütündedir. Diğer damatları derdine çare bulmak için yollara

düşerler. Keloğlan'da gider. Fakat padişah kel damadını küçümsemektedir. Keloğlan, gidip *aslanın* ayağındaki dikenini çıkarır *aslanın* sütünü alır gelir (Özçelik, 2004: 430).

2.1.2.2.7.2.Ayı

Türk mitolojisinde önemli bir yeri olmasına rağmen kurt, at, kartal kadar da önem kazanmamıştır. Ayı, güçlü ve kuvvetli bir hayvan olmasına rağmen Türk destanlarında aptal bir hayvan olarak geçmektedir. Başkurtlar onu ataları olarak saymışlardır (Tansü ve Güvenç, 2015: 5-6). Ayı tipi elbiseleri şamanlar tarafından kullanılmış ve şamanın göklere yaptığı seyahatte yardımcı ruh görevi gördüğü düşünülmüştür.

İncelenen eserlerde ayı, on masalda geçmektedir. Ayı, bu masalarda güç, kuvvet timsali olarak geçse de korkak ve aptal bir hayvan tipi olarak geçmektedir.

Kurnaz Çiftçi ile Ayı ve Tilki adlı masalda *ayı*, çiftçiden kimseye söylemeyeceğine dair söz alarak çiftçiye her gün petek getirir. Ancak çiftçinin sözünü tutmayıp peteği *ayının* getirdiğini karısına söylerken duyan *ayı* çok kızar ve çiftçiye gününü göstereceğini söyler. Çiftçi ise tilki ile plan yapar ve *ayıyı* tuzağa düşürerek öldürür (Sakaoğlu, 2002: 279).

Namert ile Cömert adlı masalda *ayı*, kurt ve tilki, kendilerini dinleyen kötü niyetli namerde cezasını verirler. (Sakaoğlu, 2002: 284).

Tamahkâr Köylü adlı masalda *ayı*, tilki ve kurt konuşmalarını dinlendiğini anlarlar ve birlikte gözü doymayan köylüyü değirmenin içinde bularak beraber onu yerler (Sakaoğlu, 2002: 286).

Hayat Otu adlı masalda biri süpürgecilik öteki çiftçilik yapan kardeşlerden süpürgecilik yapan altın kuşu vurur. Bu kuşun böbreklerini yiyen kişi uyuyup uyandığında iki tane altın bulurmuş. Çiftçilik yapan bu kuşun böbreklerini yemek ister. Süpürgecinin çocukları da bilmeden bu böbrekleri birer birer yerler. Böbreklerin yendiğini göre çiftçi kardeş buna tahammül edemez ve çocukları kaybetmesini söyler. O da çocukları ormana bırakır gelir. Ormanda bu iki kardeşi bir avcı büyütür. Avcı yirmili yaşlara gelince çocukların altınlarını verir ve onları yolcu eder. Yolda bir *ayı* görüp vurmak isterken *ayı* dile gelir ve iki çocuğunu iki kardeşe

vereceğini kendisini vurmamasını söyler. *Ayları* alırlar yollarına devam ederler. (Sakaoğlu, 2002: 429).

Balıkçı Güzeli adlı masalda babasının mesleğini annesinden öğrenmeden evvel avcılık yapan oğlan annesine gidip artık bu meslekten bıktığını kendisini bir gün *ayıların* ve kurtların yiyeceğini söyler (Günay, 2011: 284).

Hayırsız Kız adlı masalda hayırsız bacısının kolunu kesen padişahın küçük oğlu yolda karşılaştığı davar otaran bir deve evlatlık olur. Oğlan deve artık davar otarmamasını kendisinin otaracağını söyler. Fakat dev ona *ayının* çayırına gitme diye uyarır. Oğlan dinlemez *ayının* çayırına gider. Dev in gözlerinin nerede olduğunu öğrenir ve *ayıyı* öldürür (Günay, 2011: 364).

Ayı ile Tilki adlı masalda tilkinin biri bir obruğun başında otururken mağaranın başındaki çam ağacından başına bir kozalak düşmüş. Bu kozalağın düşmesine sinirlenip yollara düşmüş. Yolda peşine *ayı*, çakal, tavşan, keklik ve domuz takılır. Aç kalınca tavşan ve kekliği yemek isterler ancak keklik ve tavşan kaçır. Yollarına devam eden tilki ve *ayı* en son tilkinin kurnazlık ederek *ayıyı* ağaca asmasıyla son bulur (Alptekin, 2002: 211).

Aslan Ali adlı masalda padişah geçmiş zamanda doğarken ortadan kaybettiği oğlu Aslan Ali'nin kahramanlıklarını duyup oğlu olduğunu bilmeden onu yanına alır. Ardından oğlan padişahın üç oğlu ile beraber denize yıkanmaya gider. Orada üç tane kız olduğunu görürler. Onların çamaşırlarını alıp vermezler. Fakat kızlar bunları kandırır. Çamaşırları alıp güvercin olur kaçarlara. Giderken kendilerini Gâvur Dağı'nda bulabileceklerini söylerler. Oğlanlar Gâvur Dağı'na giderler orada kızları dev in hapsettiğini görürler. Dev in canının neyde olduğunu öğrenmeye çalışan kızlar bir türlü bilemezler. Devlere, akşam olduğunda hep kendilerini kandırdıklarını canının nerede olduğunu sorarlar. Dev, canının süpürge de olduğu yalanını söyler. Dev gittikten sonra süpürgeyi yakarlar ancak deve bir şey olmaz. En son canının bir *ayının* içindeki kafesteki üç kuşta olduğunu söyler. Aslan Ali bu *ayıyı* yakalar. Karnındaki kafesi çıkarır ve kuşları öldürünce dev can verir (Alptekin, 2002: 316).

Bitle Pire adlı masalda pire ölünce arkadaşı bit ağlamaya başlar. Bit in ağladığını gören karga da elma ağacının başına çıkar ve tüylerini döker. Elma ağacı da meyvelerini döker. *Ayı*, meyvelerini döken elmayı görünce kuyruğunu keser (Alptekin, 2002: 472).

Tilki ile Kedi adlı masalda bir tilki ile kedi arkadaş olur. Ne bulurlarsa beraber yiyip içiyorlarmış. Fakat evin reisinin kim olacağına karar verememişler. Kim eve daha fazla yiyecek getirirse onun reis olacağına karar vermişler ve sonuçta kedi evin reisi olur. Daha sonra tilki hinlik düşünmeye başlar. Yolda gördüğü **ayıya** kürklü bey onu görürse paramparça edeceğini söyler. **Ayı da** korkar elindeki balı fırlatır kaçar (Özçelik, 2004: 283).

2.1.2.2.7.3. Ceylan

Ceylan boynuzları yay biçiminde olan iri gözlü, zarif ve güzel görünümlü bir hayvandır. Genellikle vahşi doğada yaşar fakat evcilleştirilebilir.

İncelenen eserlerde ceylan, dört masalda geçmektedir.

Oduncunun Çocukları adlı masalda geyik donuna girme motifinin ceylanla olduğunu görürüz. Şah İsmail adlı masalda şaman-ceylan motifini görürüz ve Ceylan Yüreği adlı masalda ise ceylan kanının şifa verici özelliği vardır.

Gül ile Sinaver adlı masalda ölen annelerinin yerine padişah babalarına aldıkları hanımın Sinaver'e göz dikip iftira atması üzerine iki kardeş ülkelerinden uzak diyarlara gitmek için yola çıkar. Yolda bir **ceylana** rastlarlar. Gül **ceylanı** vurmak ister ancak Sinaver ileride daha güzel avlar vardır diyerek vurmak istemez (Sakaoğlu, 2002: 451).

Şah İsmail adlı masalda Şah İsmail, her gün ava gitmektedir. Bir gün bir dağa gider. Bu dağda bir **ceylan** görür. **Ceylanı** örseler. **Ceylanın** peşi sıra gider yakalamak için ancak yakalayamaz. **Ceylan** bir çadıra girer. Çadırdan çıkan kız, Şah İsmail'e **ceylanını** neden örselediğini sorar (Günay, 2011: 150).

Ceylan Yüreği adlı masalda padişah en küçük kızını bahçesinde çalışan Keloğlan kılığındaki kişiye verir. Daha sonra padişah kör olur. Padişahın gözünün **ceylan** ciğeri yerse açılacağını söylerler. Padişahın sevdiği diğer büyük ve ortanca damadı **ceylan** bulamaz ama sevmediği damadı padişaha **ceylan** bulur getirir. Padişah **ceylan** yüreğini yedikten sonra gözleri açılır (Alptekin, 2002: 309).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun karısı üvey çocuklarını istemeyince oduncu, çocukları odun toplama bahanesi ile ormana götürür. Çocuklara, kendisi gelene kadar çiğdem toplamalarını söyler. Babaları ormanda bir ağaca kabak

asar. Kabak sallandıkça çocuklar babaları odun kesiyor zannederler. Fakat akşam olunca babalarının onları ormanda yalnız bıraktığını anlarlar. Ağlaya ağlaya bir ağacın altında uyur kalırlar. Sabah olunca köylerini bulmak için yola çıkarlar. Yolda oğlan çok susar ve su içmek ister fakat kız kardeşi o sudan içmesine izin vermez. Çünkü suda domuz izi vardır. Oğlan içerse domuz olurmuş. Gide gide oğlan yine su içmek ister bu defa da suda tilki izi varmış. Kız yine izin vermez. En son oğlan **ceylan** izi olan sudan suyu içer ve oğlan **ceylan** olur. Hikâyenin sonunda oğlan tekrar **ceylanın** suyunda yıkanır ve insan olur (Özçelik, 2004: 372).

2.1.2.2.7.4. Çakal

Köpekgiller familyasından olan çakal, tilkiye benzerliği ile bilinir. Kırsal alanlarda sürü hâlinde yaşayan çakallar, leşle beslenen hayvanlardır.

İncelenen eserlerde çakal, iki masalda geçmektedir. Ayı ile Tilki adlı masalda ayı, tavşan, keklik ve domuzla arkadaş olur. Tilkinin kendilerini yemek istediğini anlayınca tilkinin elinden kaçarlara. Tavasyon adlı masalda çakal yavrusunu beslemek için hırsızlık eder ve daha sonra kendisini ormanların kralı ilan eder. Burada çakal halk arasında da bilinen kurnazlık, fenalık olan karakteristik özelliğini yansıtır.

Ayı ile Tilki adlı masalda tilkinin biri bir obruğun başında otururken mağaranın başındaki çam ağacından başına bir kozalak düşmüş. Bu kozalağın düşmesine sinirlenip yollara düşmüş. Yolda peşine ayı, **çakal**, tavşan, keklik ve domuz takılır. Aç kalınca tavşan ve kekliği yemek isterler ancak keklik ve tavşan kaçır (Alptekin, 2002: 211).

Tavasyon adlı masalda **çakalın** biri bir yavru yapar. O yavruyu beslemek için hırsızlık ettiği dükkânın sahibi hırsızlığı fark edince dükkâna bir daha giremez. Bunun üzerine yollara düşer. Bir gölün yanından geçerken kendini görür ve çok beğenir. Ormanda kendisini kral ilan eder ve karşısına gelen kaplandan her şeyi istemeye başlar (Alptekin, 2002: 214).

2.1.2.2.7.5. Domuz-Hıncır

Mitolojilerde domuzdan fazlaca bahsedilmiştir. Yunanlar, Hintliler, Keltler ve Romalılar mitolojilerinde domuzdan bahsetmişlerdir.

Eski Türklerde domuza “tonguz” adını vermişlerdir. Türkler hiçbir zaman domuzu yememişlerdir fakat eski dönemde domuzdan kötü olarak da bahsedilmemiştir. On İki Hayvanlı Türk Takvimi’nde 12. yıla domuz yılı denilmiştir (Armutak, 2002: 411-427).

Ayrıca domuz kötü ruhları çağrıştıran bir hayvan olarak sembolize edilmiş ve bu düşünce İslamiyet’ten sonra da devam etmiştir (Çatalbaş, 2011: 54).

İncelenen eserlerde domuz, yedi masalda geçmektedir. Bu masallarda domuz genellikle tarlayı talan eden, her şeyi talan eden bir hayvan olarak tasvir edilmiştir. Sadece Oduncunun Çocukları adlı masalda domuz izinden su içen kahramanın domuza dönüşmesi görülür. Domuz bazı masalarda hınzır olarak da geçmiştir.

Keloğlan ile Dev adlı masalda her gün Keloğlan sürüleri otlatmaya götürürken bir gün dev götürmek ister. Dev giderken **domuza/hınzıra** üzüm, düldüle kemik ver diye tembih eder (Günay, 2011: 192).

Avcı Mehmet’in Oğlu adlı masalda padişaha hediye ettiği kuşun üzerine bu oğlandan **hınzır** dişi de getirmesi istenir. Oğlan yazıya çıkar ve **hınzırlar** su içerken kuyunun başında bekleyip **hınzırın** dişini çeker (Günay, 2011: 279).

Ayı ile Tilki adlı masalda tilkinin biri bir obruğun başında otururken mağaranın başındaki çam ağacından başına bir kozalak düşmüş. Bu kozalığın düşmesine sinirlenip yollara düşmüş. Yolda peşine ayı, çakal, tavşan, keklik ve **domuz** takılır (Alptekin, 2002: 211).

Cüce ile Köse adlı masalda köse ile cücenin birer davar buğdayları varmış. Önce bu buğdayları değirmende öğütüp sonra da ekmek yapmaya karar vermişler. Buğdaydan biraz sudan biraz koyarak hamuru yoğurmuşlar. Fakat ekmeğin kimin olduğuna karar verememişler. Önce cüce bir masal anlatmış. Zamanında bir kazın yaralandığını ve cücenin ona yardım edince kazın cüceye bir kavun çekirdeği verdiğini ve çekirdeğin içinden de şehir çıktığını söylemiştir. Fakat bunun üzerine köse de başka bir masal anlatır. O da topal bir arısı olduğunu onu kaybettiğini ve arının Silifke Ovası’nda çift sürdüğünü gördüğünü ve orada bir ceviz ağacı bittiğini ve tarlayı **domuzun** yiyip bitirdiğini anlatır. **Domuzun** karnını açıp baktıklarında ise ekmeği kösenin yiyeceği yazılıdır (Alptekin, 2002: 458).

Tilki ile Kedi adlı masalda bir tilki ile kedi arkadaş olur. Ne bulurlarsa beraber yiyip içiyorlarmış. Fakat evin reisinin kim olacağına karar verememişler. Kim eve

daha fazla yiyecek getirirse onun reis olacağına karar vermişler ve sonuçta kedi evin reisi olur. Daha sonra tilki hinlik düşünmeye başlar. Yolda ağzında mısırla giden **domuza**, kürklü bey onu görürse paramparça edeceğini söyler. **Domuz**, mısırı bırakıp kaçar (Özçelik, 2004: 283).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun karısı üvey çocuklarını istemeyince oduncu, çocukları odun toplama bahanesi ile ormana götürür. Çocuklara, kendisi gelene kadar çiğdem toplamalarını söyler. Babaları ormanda bir ağaca kabak asar. Kabak sallandıkça çocuklar babaları odun kesiyor zannederler. Fakat akşam olunca babalarının onları ormanda yalnız bıraktığını anlarlar. Ağlaya ağlaya bir ağacın altında uyur kalırlar. Sabah olunca köylerini bulmak için yola çıkarlar. Yolda oğlan çok susar ve su içmek ister fakat kız kardeşi o sudan içmesine izin vermez. Çünkü su da **domuz** izi vardır. Oğlan içerse **domuz** olurmuş (Özçelik, 2004: 372).

Cansız adlı masalda padişahın oğlunun karısını bir kuş gelir kaçıtır. Karısını kaçıranın peşine düşer. Karısını bulur fakat karısını kaçıranı öldüremez. Kadın kendisini kaçıran Cansız'a canının nerede olduğunu sorar. Cansız, canının denizin altında bir **domuzun** karnındaki yumurtalarda olduğunu söyler. (Özçelik, 2004: 410).

2.1.2.2.7.6. Fil

Asya'nın ve Afrika'nın sıcak bölgelerinde doğada sürüler hâlinde yaşayan, otlarla beslenen, evcilleştirilerek gücünden yararlanılan hortumlular ailesindendir. *Filler, genellikle dişleri için avlanan, çok büyük, derisi kalın ve uzun ömürlü memeli hayvandır* (TDK, 2009: 702).

Türkler Budizm'in etkisiyle bu hayvanı sanatlarına sembol olarak yansıtmışlardır. Hindistan'da birçok tanrının da binek hayvanı olan fil, İslamiyet'ten sonra güç, kuvvet, hükümdarlık ve hâkimiyetin sembolü olmaya devam etmiştir (Çatalbaş, 2011: 53).

İncelenen eserlerde fil, bir masalda geçmektedir. Bu masalda kahramana yardım eden bir hayvan olarak geçmektedir.

Çocuk İsteyen Kadın adlı masalda üvey anne çocuğunu sele bırakır kendi de büyücülüğe başlar. Bir gün ona her şeyi söyleyen kuşu, dünyanın en güzel kadınının üvey kızı olduğunu söyleyince kızı öldürmek için kızın yaşadığı saraya gider. Saray

muhafızlarına toz üfler ve onları cüceye çevirir. Ardında da sultana bir toz üfler onu da köpek yapar ve saraydan kaçıtır. Daha sonra kızı kurtarmaya gelen padişah ve askerlerini taşla çevirir. Sultanın şehzadesi büyür ve annesi ve diğerlerini kurtarmak için yollara düşer. Bu kadına canının nerede olduğunu sorar ve kadın ona dokuz dağın arkasındaki Perili Köşk'teki mavi kuşun özgürlüğünde olduğunu söyler. Oğlan yollara çıkar yolda **filler** ordusu ile karşılaşır. Oğlan, onlara derdini anlatır. **Filler**, oğlana yardım eder ve oğlan kuşu serbest bırakır kadın ölür oğlan da annesini kurtarır (Özçelik, 2004: 376).

2.1.2.2.7.7. Geyik

Geyik, Yunan mitolojisinde tanrı Apollon, tanrıça Artemis ve tanrıça Afrodit'in koruduğu sihirli bir hayvan olarak geçmektedir.

Eskimolar tarafından Ren geyiği tanrıça olarak kabul edilmekte ve "Pinga" adı verilen geyik, bütün hayvanların koruyucusu sayılmaktadır.

Altay mitolojisinde, su kökenli olduğu kabul edilen, ata ya da koruyucu ruh olarak algılanan geyik, Türk mitolojisinin en eski simgelerinden birisi ve Türklerde kurttan sonra en önemli hayvandır. Ayrıca Şaman törenlerinde suretine girilen hayvan-ata ya da ruhlardan birisidir (Tansü ve Güvenç, 2008: 8).

Geyiğin kültürümüzde bu kadar önemli olmasının sebebi antik çağlara kadar uzanmaktadır. Türk kozmolojisinde “ağaç ana” ile birlikte yaratıcı tanrıça ve ata-ana olarak görülmüştür. Fakat daha sonraları at, kurt ve anka gibi hayvanların önemini yitirdiği gibi sosyo-kültürel yapıların değişmesi ile geyik de eski önemini kaybetmiş fakat unutulmamıştır. Ayrıca geyiğin tanrılara yardım ettiği ve onları koruduğuna inanılmıştır.

Geyik kutsal olduğu için kendisine kötülük yapılana uğursuzluk getireceğine inanılan bir hayvandır ve çoğu zaman av yasağı getirilen bir hayvandır. Geyik avlamanın avlayana uğursuzluk getireceğine inanılmıştır. Geyik ile ilgili inanışlar yöreden yöreye değişmektedir. Türkiye’de neredeyse her bölgede geyik avlamanın hâlâ uğursuzluk getirileceğine inanıldığı gibi Konya’da dişi bir geyik doğum yaptığında ışığın dünyayı aydınlattığı düşünülmektedir. Harput’ta ise hastalanan bir insanın başına geyik boynuzu koyulmaktadır.

Menakıpnamelerde donuna girme motifi ile evliyaların geyik donuna girdikleri görülmektedir. Seyyid Battal Gazi ve Sultan Şucâuddin gibi evliyaların geyik donuna girdiği ve mürit yapmak istedikleri kişileri geyik olup peşinden koşturarak takip etmelerini sağlarlar. Fakat Orta Asya’da geyik donuna girenlerin evliya değil şaman oldukları söylenmektedir. Şamanlıkta, Şamanların hayvan anası geyiktir (Dalkesen, 2015: 58-69).

İncelenen masallarda geyik, sekiz masalda geçmektedir. Hani Ya Bacımın Ayağı, Bacı Bacı Can Bacı, Geyik Oğlan ve Akıllı Çoban ile Padişah adlı masalarda geyik izinden su içen kahramanların geyik donuna girdikleri görülmektedir. Melikşah, Hayat Otu ve Kuş Şahı adlı masalarda ise kahramanların karşısına aniden çıkan geyikler kendilerini kahramanları götürmek istedikleri yere kadar takip ettirirler. Bu da bize şaman-geyik kültürünü hatırlatmıştır.

Hani Ya Bacımın Ayağı adlı masalda babalarının iki kardeşi bir yere bırakmaları üzerine ormanda gezerken erkek kardeş susayarak **geyiğin** izinden su içer ve boynuzları çıkar böylece oğlan **geyik** olur (Sakaoğlu, 2002: 378).

Melikşah adlı masalda bütün kitapları hatmeden padişahın oğlu babasından avcılığa çıkmak için izin ister. Ava çıktığında kendi memleketinin dışına çıktığı zaman önüne bir **geyik** düşer. Kovalamaya başlar ve bu **geyik** onu maymunlar ülkesine götürür (Sakaoğlu, 2002: 397).

Cinpulat adlı masalda Cinpulat’ı öldürmek isteyen karısı Cinpulat’ın canının nerede olduğunu sorar. O da filan yerdeki tepede bir **geyik** olduğunu ve **geyiğin** karnında bir tavşan olduğunu, o tavşanın karnındaki üç yumurtadan birinin içinde canının olduğunu söyler (Sakaoğlu, 2002: 418).

Hayat Otu adlı masalda padişahın kızını devin elinden kurtarıp evlenen büyük kardeş bir gün sıkılıp ava çıkar. Her yere git ama şu puslu dağa gitme diyen karısının sözünü dinlemeyip giden oğlanın burada karşısına bir **geyik** çıkar. **Geyiğe** kurşun atar fakat **geyik** ölmez (Sakaoğlu, 2002: 429).

Bacı Bacı Can Bacı adlı masalda iki kardeş vardır. Annelerinin ölmesi üzerine babaları tekrar evlenir. Üvey anne de bu çocukları istemez. Babaları çocukları azıtmak için onları odun kırmaya götürür. Çocuklar azıtıldığını anlayıp çok üzülürler. Daha sonra oğlan su içmek ister. Bacısı at izi var içme, keçi izi var içme, **geyik** izi içme diye uyarır ancak oğlan dayanamayıp **geyik** izi olan sudan içer. Oğlan

geyiğe dönüşür. Kız da bunun üzerine bir kavak ağacına eğilmesini söyler, eğilen kavak ağacının tepesine çıkar oturur. Günlerden bir gün padişahın atları kavak ağacının dibindeki sudan içmeye gelir ancak atlar korkup sudan içmez. Padişahın oğlu gelir bakar ki kavağın tepesinde ayın on dördü gibi bir kız. Kıza in der, kız inmeyince de adamlarına emir verip ağaçları kestirir. Ancak ağaçları **geyik** yalar tekrar kalınlaşır (Günay, 2011: 142).

Kuş Şahı adlı masalda padişahın biri ava çıkar. Avda bir **geyik** görür. **Geyik** kaçır. **Geyiğe** bir ok atınca **geyik** kız olurmuş. Padişah bu **geyiği** İstanbul'a kadar takip eder (Alptekin, 2002: 372).

Geyik Oğlan adlı masalda bir kadın pişirdiği eti tada tada bitirir. Daha sonra memesinin birini keser yemek yapar. Adam yemeği beğenince kadın memesini pişirdiğini söyler. Bunlar çocuklarını kesip yemeye karar verirler. Çocuklar evden kaçarlar. Babaları da ata binip peşlerine düşer. Babaları kendilerine yetişemesin diye arkalarına su dökerler ve her yer deniz olur babaları da denizi geçemez. Oğlan ve kız bir yere varırlar. Oğlan avlanmaya çıkar, kız da bir ağacın tepesine çıkar oğlanı beklemeye başlar. Oğlan avlanırken susar ve bir sudan içen oğlan geyik olur (Alptekin, 2002: 462).

Akıllı Çoban ile Padişah adlı masalda padişahın karısını bir arap kaçıtır. Padişah derdini unutmak için dağlarda gezmeye, çobanın kavalını dinlemeye başlar. Bir gün dağda gezerken bir **geyik** izine rastlar. **Geyik** izini takip eder eder karısının bulunduğu kulübeye gider (Özçelik, 2004: 394).

2.1.2.2.7.8. Kaplan

Türk mitolojisinde, sanatta ve On iki Hayvanlı Türk Takvimi'nde kaplanın kullanılması, Türklerin kaplana değer verdiklerinin göstergesidir. Güçlü bir hayvan olan kaplan, Türklerde de gücün, yiğitliğin ve yenilmezliğin sembolüdür (Özkartal, 2012: 67).

Orta ve İç Asya'daki kazılarda kaplanın güç ve yiğitlik sembolü olduğunu işaret eden birçok sanat eseri ele geçirilmiştir. Kaplan, Budist devirlerde de Budizm'in gücünü ve dolayısıyla hükümdarların kudretini ifade etmiştir. Kaplan taht

sembolü olarak resmedilmiştir. İslamiyet'ten sonra da kaplanla ilgili semboller büyük oranda anlamlarını devam ettirmiştir (Çatalbaş, 2011: 51).

İncelenen eserlerde kaplan, sekiz masalda geçmektedir. Kaplan, bu masallarda genellikle koruyucu güç ve kahramana yardımcı tip olarak geçmektedir. Bazı masalarda kaplan sarayın ya da bir yerin kapısında güvenlikten sorumluyken bazı masalarda kahramanı koruyan bir güç olarak geçer.

İnsan Yiyen Kız adlı masalda babasının evinden ayrılmak isteyen oğlan babasının beslediği aslan ve **kaplanı** ister. Bu aslan ve **kaplan** çocuk ne zaman darda kalsa boğuşmaya başlar ve salındıkları anda gelip çocuğun imdadına yetişir (Sakaoğlu, 2002: 358).

Haramibaşı Ahmet adlı masalda. Ahmet'in otuz dokuz arkadaşını öldürdüğü için kendisinden öç alacağını bilen padişahın kızı yeniden evlenecektir. Ancak yeniden evleneceği padişah'tan bir isteği vardır. Kendisine Büyük bir yer yapılacak ve merdivenin bir tarafında aslan bir tarafında **kaplan** bağlı duracaktır. En nihayetinde bir yolunu bulup kendisini öldürmeye gelen Ahmet'i Aslan ve **kaplan** tutup öldürür (Sakaoğlu, 2002: 363).

Hayat Otu adlı masalda biri süpürgecilik öteki çiftçilik yapan kardeşlerden süpürgecilik yapan altın kuşu vurur. Bu kuşun böbreklerini yiyen kişi uyuyup uyandığında iki tane altın bulurmuş. Çiftçilik yapan bu kuşun böbreklerini yemek ister. Süpürgecinin çocukları da bilmeden bu böbrekleri birer birer yerler. Böbreklerin yendiğini göre çiftçi kardeş buna tahammül edemez ve çocukları kaybetmesini söyler. O da çocukları ormana bırakır gelir. Ormanda bu iki kardeşi bir avcı büyütür. Avcı yirmili yaşlara gelince çocukların altınlarını verir ve onları yolcu eder. Yolda bir **kaplan** görüp vurmak isterken **kaplan** dile gelir ve iki çocuğunu iki kardeşe vereceğini kendisini vurmamasını söyler. Onlar da **kaplanları** alırlar ve yollarına devam ederler (Sakaoğlu, 2002: 429).

Üç Nar adlı masalda üç narı bulmak için yola çıkan padişahın oğlu yolda Hızır'la karşılaşır. Hızır ona iki yoldan gitmemesini nasihat eder. Çünkü o yolun birinde aslan birinde de **kaplan** varmış (Günay, 2011: 269).

Avcı Mehmet'in Oğlu adlı masalda Avcı Mehmet, oğlunun getirdiği kuşa **kaplan** sütü getirilmesini ister ve bu görevi avcı Mehmet'in oğluna verir (Günay, 2011: 279).

Hayırsız Kız adlı masalda deve evlatlık eden padişahın küçük oğlu tekrar devin yanına gittiğinde dev onu koruması için bir aslan ve **kaplan** verir (Günay, 2011: 364).

Tavasyon adlı masalda çakalın biri bir yavru yapar. O yavruyu beslemek için hırsızlık ettiği dükkânın sahibi hırsızlığı fark edince dükkâna bir daha giremez. Bunun üzerine yollara düşer. Bir gölün yanından geçerken kendini görür ve çok beğenir. Ormanda kendisini kral ilan eder ve karşısına gelen **kaplandan** her şeyi istemeye başlar (Alptekin, 2002: 214).

Tezer Ağa adlı masalda **kaplan** ormanında Tezer Ağa adlı bir kişi evine su doldurmaya gider. Gidip geldikten sonra hanımıyla yemeğe otururlar. Hanımı yemeğin yanına tatlı da yapmıştır. Hanımıyla yemeği ve tatlıyı yiyip bitirirler. Hanımı bulaşığı yıkamayınca kara sinekler tabağa doluşurlar. Tezer ağa eliyle bir vurur aynı anda kırk sinek öldürmüştür (Alptekin, 2002: 303).

2.1.2.2.7.9. Kurt

Kurt, Orta Asya Türk toplumunun en çok korktuğu hayvanlardan biri olmuştur. Sebebinin vahşiliği ve kuvveti olmasının yanında doğaüstü olduğunun düşünülmesiyle birlikte kurda farklı bir saygı da duyulmuştur.

Türk milletinin ve Türk mitolojisinin en önemli sembollerinden olan kurt, devlet sembolü olduğu gibi hayvan-ata ve hayvan-ana sembolüdür. Ayrıca geçmişten şimdiye kadar hayvancılıkla uğraşan kimseler en çok kurttan korkmaktadırlar.

Türk destanlarında Kurt, Bozkurt adıyla geçmekte olup Göktürkler dışı kurda “ulu ana”, Uygular da erkek kurda “ulu ata” demişlerdir. Oğuzlar ise kurdu kendilerine yol gösteren kılavuz olarak görmüşlerdir. Bozkurt, Ergenekon ve Uygur Türeyiş destanlarında Türklerin kurt soyundan türediği anlatılır. Bu destanlarda görülen gök yeleli bir kurt, Oğuz Kağan’a yol göstermiştir. Göktürklerin Bozkurt Destanı’nda ise düşmanlar tarafından yok edilen Türk soyundan bir çocuğu dışı bir kurdun besleyip büyüttüğü ve Türklerin dışı kurdun soyundan geldiği ve neslinin bu şekilde türediği söylenmektedir. Uygurların Türeyiş Destanı’nda da kurt motifi yer almaktadır. Ayrıca Ergenekon Destanı’nda da yol gösterici bozkurdun çobana görünüp çıkış yolu bulması da kurdun ulviyet kazanmasına sebep olmuştur. Dede

Korkut'ta ise "Kurt yüzü mübarektir." sözü kurda kutsiyet manası katmaktadır (Gülşen, 2013: 18-28).

Kurt, eski çağlarda devlet ve hükümdarlık gibi unsurların da sembolü olmuştur. Kurt, Türk mitolojisinde aydınlığın sembolüdür fakat kurt İslamiyet'ten sonra tanrısal konumunu kaybedip daha çok yiğitlik, güç ve kuvvet sembolü olmaya devam etmiştir (Çatalbaş, 2011: 50). İncelenen eserlerde kurt, yirmi dört masalda geçmektedir.

Tilkinin Şahitliği adlı masalda Ağık yaylada **kurt**, eşeğin anırmasını duyarak gelir ve yaylanın kendisine ait olduğunu söyleyerek hayvanları yiyeceğini söyler ancak köpeğin tuzağına kapılarak ölür (Sakaoğlu, 2002: 270).

Bitle Pire adlı masalda pirenin ölümü üzerine bitin acısına destek olan bütün arkadaşlarına katılarak **kurt** da derisinden çıkar (Sakaoğlu, 2002: 274).

Namert ile cömert adlı masalda **kurt** üç hayvan arkadaşıyla, konuşmalarını dinleyen kötü niyetli namerde cezasını verir (Sakaoğlu, 2002: 284).

Tamahkâr Köylü adlı masalda **kurt** hayvan arkadaşlarıyla konuşmalarını dinlendiğini anlayarak arkadaşlarıyla birlikte gözü doymayan köylüyü değirmenin içinde bulur. Hep birlikte onu yerler (Sakaoğlu, 2002: 286).

Kör Kurt adlı masalda bir kör **kurt** varmış. Bu kör **kurt** her gün beslenmek için bir mağaraya gidermiş ve o mağarada bir keçi gelir onu beslermiş (Sakaoğlu, 2002: 330).

Şansını Açtıran Adam adlı masalda bir adam şansını açtırmaya giderken yolda bir **kurda** rastlar. **Kurt** ona nereye gittiğini sorar. Adam **kurda** şansını açtırmaya gittiğini söyler. **Kurt** kendisinin de şansını açtırmasını söyler. Hikâyenin sonunda **kurt** adamın aptal olduğunu düşünerek adamı yer (Sakaoğlu, 2002: 340).

Gençlikte mi Kocalıkta mı adlı masalda çok zengin bir adam üç gece üst üste başına üç bela geleceğini görür. Adam belanın kendisine gençlikte gelmesini ister ve **kurt** adamın davarını kırar. Daha sonra adamın oğullarından birini **kurt** götürür (Sakaoğlu, 2002: 343).

Melikşah adlı masalda peri padişahının kızıyla evlenen padişahın oğlunun bebeği dokuz ay yaşadıktan sonra ölür. Buna çok üzülen peri padişahının kızı babasının yanına gitmek ister. Beraber yola çıkarlar. Issız bir çöl gibi bir yere

geldiklerinde yorulup dururlar. Kız yakındaki ırmakta serinlemek için yıkanmaya gider. Bu sırada bir **kurt** gelip kızı yer (Sakaoğlu, 2002: 397).

Elma Kurdu adlı masalda padişah bir gün lalasıyla şehri gezer. Şehirde zengin bir eve misafir olur. O evde kölenin bir çocuğu olur. Padişah attığı remilde oğlanı düğün gecesini bir **kurdun** yiyeceğini görür. Bunu izin vermek istemeyen padişah adama kardeş olmayı teklif eder. Oğlanın yaşı evlenme yaşına gelince padişah gerdek gecesini her yeri askerle çevirir. Işıkları yakar. Ancak oğlan cebinden bir elma çıkarır elmayı ikiye böler, elmanın yarısı **kurt** olup oğlanı yer (Günay, 2011: 59).

Anakarıyla Tilki adlı masalda fakir bir kadını kandırıp kadının kızına götürdüğü tereyağları yiyip kabın içine toprak dolduran tilkiye bir oyun düşünen yaşlı kadın tilkinin kuyruğunu koparır. Kuyruğunu geri isteyen tilkiye kadın, “Yağımı getir.” cevabını verir. Tilki de keçiye gidip kendisine süt vermesi için yalvarır. Keçi tilkiye kendisine yaprak getirmesini söyler. Tilki dut ağacına gidip kendisine yaprak vermesini söyler. O da kendisine su getirmesini söyler. Ardından çeşme başına getirdiği kızlar kendisinden yumurta getirmesini söylerler. O da gidip tavuklardan yumurta ister fakat onlar da tilkiden darı isterler. Tilki, çiftçiye gidip eşeğini **kurt** yiyor deyip tarladaki darısını alır (Günay, 2011: 72).

Bir Kolu Gümüş Bir Kolu Altın Kadın adlı masalda karısını hiç namahrem görmeyen adam kendisi hacdayken hizmetçinin eve bir adamı aldığını duyunca karısına kızar. Karısı kendisine haksız yere kızan kocasına kendisini bir dağa bırakmasını **kurt** yerse yesin der (Günay, 2011: 81).

Çoban adlı masalda bir padişah lalasıyla beraber gezerken bir çobanın ağaca köpek astığını görür. Neden astığını sorsa da çoban cevap vermez. Sonra çobanı huzuruna çağırır. Yine sorar ancak çoban kendisine bir ay müddet verilmesini ister. Bir ay kendisinin padişah olacağını padişahın da tatile çıkmasını ister. Bir ay sonra padişaha cevabını verir. Bu köpeğin kendisinin davarını her zaman iyi koruduğunu hiç kaybetmediğini söyler. Ama bir gün uyur numarası yapıp köpeğini izlediğini söyler. Köpeğin bir koyunu alıp **kurdun** önüne koyduğunu beraber yediklerini gördüğünü söyler (Günay, 2011: 83).

Keloğlan adlı masalda bir Keloğlan varmış. Öküzünü sabanını bırakır çalışmazmış. Bir gün yine bırakıp komşu köye gittiğinde öküzünü **kurt** yemiş. Bunu gören karısı Keloğlan’a çok sinirlenmiş (Günay, 2011: 196).

Helvacı Güzeli adlı masalda müezzinin âşık olduğu kız ona yüz vermeyince iftira atar. Babası da kızın erkek kardeşine kızı öldürmesini emreder. Ancak kızı öldürmeye kıyamayan erkek kardeşi onu bir dağın başında bırakıp eve döner. Kız bir süre dağda kalır bir mağaraya girer. Daha sonra dağın başından iner. Bir köye doğru gider ve bir kavağın başına çıkar orada uyur, oturur. Çünkü **kurtlardan** ve yılanlardan korkar (Günay, 2011: 221).

Balıkçı Güzeli adlı masalda babasının mesleğini annesinden öğrenmeden evvel avcılık yapan oğlan annesine gidip artık bu meslekten bıktığını kendisini bir gün ayıların ve **kurtların** yiyeceğini söyler (Günay, 2011: 284).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Ahmet'in oğlu Avcı Mehmet, bir gün suyun başında otururken bir yılanın su içmeye geldiğini görür. Bir süre sonra başka bir yılan daha görür. Yılanların birbirini yuttuğunu zannedip yılanlara taş atar. Yılanlar yaralanır kaçar. Bu yılanlar cinnidir. Cinni padişah kızını öldüreni öldürmek ister fakat gerçeği öğrenince onu ülkesine çağırır. Heyet toplanmış mağarada oğlanı beklerler. Cinni padişah, oğlanın dileğini sorar. Oğlan ağzına tükürmesini söyler. Cinni padişah oğlanın ağzına tükürür. Oğlan bütün hayvanların dilini anlamaya başlar. Sabahtan çobandan bir davar kesmesini ister. Bunu duyan köpek ve **kurdun** konuşmalarını anlayan Avcı Mehmet, gece koyunları bekler ve onları **kurdun** ve köpeğin yemesine izin vermez (Alptekin, 2002: 224).

Kör Canavar adlı masalda bir ağanın bir sürü koyunu varmış. Ancak her akşam saydığına bir koyunu eksik çıkarmış. Çobana kızarmış çoban neden olduğunu bilmediğini söylemiş. Bir gün kendisi gütmeye gitmiş. Koyunları takip eder bakar ki koyunlar gidip kör **kurdun** önüne yatıyor. Kör **kurdun** rızkı oluyorlar (Alptekin, 2002: 322).

Allah'ı Arayan Adam adlı masalda fakir bir adam feleği bulmak için yola çıkar. Yolda karşılaştığı **kurt** ona eğer feleği bulursa dişlerinin neden kaşındığını sormasını ister. Hikâyenin sonunda feleğin ona dünyadaki en aptal kişiyi yemesini söylediğini söyler ve **kurt** "En aptal insan sensin." diyerek adamı yer (Alptekin, 2002: 328).

Baş Müneccim adlı masalda çok fakir bir adam sekiz çocuğu beslemek için sahtekâr hocalığa başlar. Yola çıkar ve yolda harman kaldıranların eşeğini çalar ve

eşegin yerini söyler. Onlar da adam olmasa eşeklerini **kurt** yiyeceğini söyleyip adama hediye olarak bir çuval buğday verirler (Alptekin, 2002: 367).

Zilli Tilki adlı masalda bir tilki bir çam ağacına bir zil asar ve bir zaman geçtikten sonra zilini almaya geldiğinde zilinın yukarılara kadar çıktığını görür çünkü ağaç büyümüştür. Bunun üzerine çobandan ağacı kesmesini ister fakat çoban ağacı kesmez. Çobana kızan tilki gidip kurda çobanın koyunlarını yemesini söyler. Fakat kurt koyunları yemez. Ardından köpeğe gidip **kurdu** boğmasını ister fakat köpek **kurdu** boğmaz. Sonra bir eve gidip adamdan eşini dövmesini ister. Adam eşini dövmeyince adamın sakalını ateşle tutuşturur. Bunun üzerine adam kadını döver. Köpek **kurda** girişir, **kurt** koyunları yer, çoban da çamı devirir (Alptekin, 2002: 475).

Tilki ile Kedi adlı masalda bir tilki ile kedi arkadaş olur. Ne bulurlarsa beraber yiyip içiyorlarmış. Fakat evin reisinin kim olacağına karar verememişler. Kim eve daha fazla yiyecek getirirse onun reis olacağına karar vermişler ve sonuçta kedi evin reisi olur. Daha sonra tilki hinlik düşünmeye başlar. Yolda ağzında koyunla giden **kurda**, kürklü bey onu görürse paramparça edeceğini söyler. **Kurt** korkarak koyunu bırakıp kaçır (Özçelik, 2004: 283).

Yarım Horoz adlı masalda bir horoz küllükte eşinirken bir altın bulur. Bu altını da bir beyin oğlu elinden alır. Bu altını geri almak için yola düşen horoz yolda sel ve aç bir **kurdu** yutar. Beyoğlu horoza altını vermemek için horozu önce ateşe attırır. Horoz, karnındaki seli çıkarıp ateşi söndürür. Ardından katırların arasına atarlar bu defa da karnından aç **kurdu** çıkarır. Aç **kurt** bütün katırları yer. Beyoğlu, horozdan kurtulamayacağını anlar ve altını horoza verir (Özçelik, 2004: 287).

Dipsiz Kuyu adlı masalda padişahın iki tane geçimsiz oğlu varmış. Padişah oğullarına kim derdine çare bulursa tahtını ona bırakacağını söyler. Büyük oğlan bunun üzerine çıktıkları yolda küçük oğlanı bir kuyuya atar ve babasına gelip kardeşini **kurt** yediğini söyler (Özçelik, 2004: 301).

Padişah Olan Çoban adlı masalda bir köyde yaşayan karı koca evlerini ve öküzlerini kaybedince köyden ayrılmaya başka bir yere yerleşmeye karar verirler. Bir yere varırlar ve adam orada bir kervancının sığınağına davasına çoban durur. Kervancının çamaşırlarını yıkayan çobanın karısını, kervancı dağa kaçıtır. Çoban geldiğinde karısını göremeyince çocuklarını da alır oradan ayrılmaya karar verir. Çocuklarının birini ırmağa düşürür birini de **canavar** kapar (Özçelik, 2004: 350).

Yiğit Çoban adlı masalda bir çoban kurdun kuşun dilini bilirmiş. Koyunları ile dağ taş dolaşmış. Bir gün koyunları ağacın altına yatırır kendisi de başka bir ağaç gölgesine yatar. Ağaca biri ak biri kara güvercin gelir. Çoban, güvercinlerin konuşmasını dinlemeye başlar. Kuşlar, padişahın oğlu gerdeğe girdiğinde batıdan bir yılanın gelip sokacağını, doğudan bir ejderhanın gelip onu yiyeceğini ve kuzeyden bir **kurdun** gelip onu parçalayacağını söyler. Oğlan, bunu duyunca yola çıkar. Saraya vardığında yılanı keser, ejderhayı öldürür ve kurdu da öldürüp **kurdun** dişini cebine koyar (Özçelik, 2004: 354).

2.1.2.2.7.10. Maymun

Dört ayaklı, iki ayağı üzerinde de yürüyebilen, ormanda toplu olarak yaşayan, kuyruklu hayvana denir (TDK, 2009: 1356). İnsan dışında kalan bütün primatların ortak adıdır.

İncelenen eserlerde maymun, bir masalda geçmektedir. Bu masalda maymunların bir ülkesi vardır ve ülkenin maymun padişahı vardır.

Melikşah adlı masalda bütün kitapları hatmeden padişahın oğlu babasından avcılığa çıkmak için izin ister. Ava çıktığında kendi memleketinin dışına çıktığı zaman önüne bir geyik düşer. Kovalamaya başlar ve bu geyik onu maymunlar ülkesine götürür. Orada sadece **maymunlar** yaşamaktadır. Sadece ülkenin padişahı insandır. **Maymunlar** Melikşah'ı o ülkenin insan padişahına götürür (Sakaoğlu, 2002: 397).

2.1.2.2.7.11. Tilki

Türklerde hilekâr ve kurnaz bir hayvan olarak tanınan tilki Altaylar ve Yakutlarda tözler arasında yer almasından dolayı ata simgesi olduğu düşünülmektedir. Şaman başlığında boncuklar ve kuş tüylerinin yanı sıra tilki postunun da yer alması şaman törenlerinde yer alan bir hayvan olduğunu göstermektedir (Çoruhlu, 2012: 181).

Tilki, bütün dünya masallarında olumsuz bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Tilki, hilekâr ve kurnazdır. Fakat Japon mitolojisinde tilki, halkın sevdiği bir ilahtır.

Çin’de uzun ömrün ve kurnazlığın sembolüdür. Şaman törenlerinde tilkilerin yer aldığı da bilinmektedir (Çatalbaş, 2011: 54).

İncelenen eserlerde tilki, yirmi üç masalda geçmektedir. Bu masallarda tilki kurnazlığın simgesi olan bir kahraman olarak geçmiştir. Fakat Umay Günay’dan İncelenen eserlerden Ateşkâr Oğlan isimli masalda aynı Özbek masallarında olduğu gibi tilkinin olumlu bir tip olduğunu ve kahramana yardım ettiğini görürüz. Özbek masallarında “kült tesiriyle meydana gelmiş olumlu tip” olan tilkiler kahramanlara yardımcı olması yönüyle diğer dünya masallarındaki tilki tiplerinden ayrılırlar.

Tilkinin Şahitliği adlı masalda koyun ve eşiği yemeye karar veren kurda, **tilki** yalancı şahitlik eder (Sakaoğlu, 2002: 270).

Değirmenci ile Tilki adlı masalda **tilki**, değirmencinin tavuklarını yemek için önce değirmenciye padişahın kızı ile evlendirir sonra da başıboş kalan değirmene gelerek bütün tavukları yer (Sakaoğlu, 2002: 276).

Kurnaz Çiftçi ile Ayı ve Tilki adlı masalda **tilki** ayıdan korkan çiftçiye yardım eder ve beraber ayıyı öldürürler. Ancak **tilki**, çiftçinin “İçimdeki tazı senin için dışarı çıkmak istiyor.” yalanına inanarak kaçır (Sakaoğlu, 2002: 280).

Namert ile Cömert adlı masalda **tilki**, üç hayvan arkadaşıyla konuşmalarını dinleyen kötü niyetli namerde cezasını verir (Sakaoğlu, 2002: 284).

Tamahkâr Köylü adlı masalda **tilki**, hayvan arkadaşlarıyla konuşmalarını dinlendiğini anlayarak arkadaşlarıyla birlikte gözü doymayan köylüyü değirmenin içinde bulur ve hep beraber onu yerler (Sakaoğlu, 2002: 286).

Devleri Korkutan Bilal Ağa adlı masalda bir Bilal ağa varmış. Bu ağa **tilkilerden** çok korkarmış. Bu adamın iki karısı varmış. Bu kadınlar adamı evden almışlar. Adam **tilkinin** kulaklarını yiyeceğini çok korktuğunu söyler ancak kadınlar onu geri içeri almazlar (Sakaoğlu, 2002: 373).

Korkak Deli adlı masalda kendisinden bile korkan oğlana benden bile korkuyordun nasıl devlerle arkadaş oldun diye soran **tilkiden** yine korkup devlere **tilkiyi** yedirir (Sakaoğlu, 2002: 375).

Ecel Ecayip adlı masalda padişahın kızını almak için yollara düşen baba oğul bir çeşme başında dururlar. Baba yorgundur ve bir of çeker. Çeşmeden bir sihirbaz çıkar. Bu sihirbaz oğlanı içeri alarak ona sihirbazlık öğretir. Bir müddet sonra oğlanın babasına senin bu oğlun hiçbir şey öğrenemedi diyerek onu geri verir. Babası

ile oğlu yine yollara düşerler. Oğlan sihirbaza yalan söylemiştir. Sihirbazlıklar öğrenen oğlan para kazanmak için bir **tilki** kılığına girer. **Tilkinin** öğrencisi olduğunu fark eden sihirbaz da tazı olup oğlanın peşine düşer (Sakaoğlu, 2002: 381).

Hayat Otu adlı masalda biri süpürgecilik öteki çiftçilik yapan kardeşlerden süpürgecilik yapan altın kuşu vurur. Bu kuşun böbreklerini yiyen kişi uyuyup uyandığında iki tane altın bulurmuş. Çiftçilik yapan bu kuşun böbreklerini yemek ister. Süpürgecinin çocukları da bilmeden bu böbrekleri birer birer yerler. Böbreklerin yendiğini göre çiftçi kardeş buna tahammül edemez ve çocukları kaybetmesini söyler. O da çocukları ormana bırakır gelir. Ormanda bu iki kardeşi bir avcı büyütür. Avcı yirmili yaşlara gelince çocukların altınlarını verir ve onları yolcu eder. Yolda bir **tilki** görüp vurmak isterken **tilki** dile gelir ve iki çocuğunu iki kardeşe vereceğini kendisini vurmamasını söyler. **Tilkileri** alırlar yollarına devam ederler (Sakaoğlu, 2002: 429).

Keloğlan Sarımsaki Beyoğlu adlı masalda bir Keloğlan varmış. Çobanlık edermiş. Bir gün bir yazının dibinde yanına bir **tilki** gelmiş. Kendisiyle arkadaş olmasını istemiş. Eğer arkadaş olursa onu zengin edeceğini söylemiş (Günay, 2011: 63).

Anakarıyla Tilki adlı masalda fakir bir kadını kandırıp kadının kızına götürdüğü tereyağları yiyip kabın içine toprak dolduran **tilkiye** bir oyun düşünen yaşlı kadın **tilkinin** kuyruğunu koparır (Günay, 2011: 72).

Ateşkâr Oğlan adlı masalda bir babanın üç oğlu üç kızı vardır. Baba ölmeden oğullarına, kızlarına isteyen kimseye onları vermelerini söyler. Bir gün kapıya bir **tilki** gelir ve büyük kızı istediğini söyler. Büyük ve ortanca vermek istemez ama küçük oğlan çeyiz getirirse kardeşini vereceğini söyler. **Tilki** gider derya kenarında çamaşır yıkayan kadınların bohçasını kuyruğuna takar getirir. Ardından başına gelen olaylarda **tilki** oğlana yardımlarda bulunur (Günay, 2011: 96).

Ayı Kulağı adlı masalda Ayı Kulağı, Taş Yoğuran ve İğ Eğiren arkadaş olup bir ovaya doğru giderler. Burada kırk kulplu kazan bulurlar. Kazanın içine av kuş ederler ve **tilki**, tavşan ve karga ne bulurlarsa koyarlar (Günay, 2011: 131).

Kurnaz Kaplumbağa adlı masalda **tilki**, kaplumbağa ve yengeç arkadaş olmuş. Beraber ekin ekmişler. Ancak **tilki** kurnazlık ederek ekinin kenarındaki çam

ağacı yıkılacak ben ağacı tutayım diyerek ekini biçmeye yardım etmemiş. En son kaplumbağa ve yengeç akıllılık etmiş (Alptekin, 2002: 210).

Ayı ile Tilki adlı masalda **tilkinin** biri bir obruğun başında otururken mağaranın başındaki çam ağacından başına bir kozalak düşmüş. Bu kozalağın düşmesine sinirlenip yollara düşmüş (Alptekin, 2002: 211).

Tilkinin Hacca Gitmesi adlı masalda boyacının suyunu **tilkinin** üzerine dökmesi üzerine **tilki** güneşte rengi değiştiği için erişkin olduğunu sanıp yollara düşer. Yolda kendisine arkadaş olan keklik, hububuk kuşu ve horozu yemek ister. Horoz ve kekliği yer ancak hububuk kuşu kendisini yiyemeyeceğini söyleyip oyun ederek **tilkinin** elinden kurtulur (Alptekin, 2002: 216).

Tezer Ağa adlı masalda devleri boş kabadayılıklarla korkutan Tezer Ağa'nın evinden kaçan devler yolda **tilkiyle** karşılaşır. Tezer Ağa'dan korkup kaçtıklarını söyleyince **tilki**, onlara Tezer Ağa'nın kümesinden her gün tavuk yediğini onun korkudan dışarı bile çıkmadığını söyler. Geri Tezer Ağa'nın evine dönüp ağaya seslenirler ağanın sesinden korkup **tilkinin** bacağına ayırıp oradan tekrar kaçarlar (Alptekin, 2002: 303).

Zilli Tilki adlı masalda bir **tilki** bir çam ağacına bir zil asar ve bir zaman geçtikten sonra zilini almaya geldiğinde zilinın yukarılara kadar çıktığını görür çünkü ağaç büyümüştür. Bunun üzerine çobandan ağacı kesmesini ister fakat çoban ağacı kesmez (Alptekin, 2002: 475).

Tilki ile Kedi adlı masalda bir **tilki** ile kedi arkadaş olur. Ne bulurlarsa beraber yiyip içiyorlarmış. Fakat evin reisinin kim olacağına karar verememişler. Kim eve daha fazla yiyecek getirirse onun reis olacağına karar vermişler ve sonuçta kedi evin reisi olur. Daha sonra **tilki** hinlik düşünmeye başlar. Yolda gördüğü ayıya, domuza, kurda, köpeğe yalanlar söyleyerek onların yiyeceklerini ellerinden alır. Fakat kedinin her şeyi yakaladığını görünce reislikten vazgeçer (Özçelik, 2004: 283).

Öküzün Alası adlı masalda bir çiftçinin öküzünün alasına heveslenen **tilki** çiftçiden kendisine de ala yapmasını ister. Çiftçi de ateşi yakıp **tilkiye** ala yapar. **Tilki** sürüne sürüne dağa gider. Karga **tilkiye** ne olduğunu sorduğunda **tilki** çiftçinin yaptıklarını anlatır. Karga, **tilkinin** intikamını almak için çiftçinin tarlasına gider. Fakat buğdayları yer yer doyar. Çiftçi de gelip karganın bacaklarını ayırır (Özçelik, 2004: 288).

Keloğlan ile Tilki adlı masalda bir Keloğlan ağasının bağıni beklermiş. Bu bağa bir **tilki** dadanmış. **Tilki**, durmadan üzümleri çalarmış. Keloğlan **tilkiyi** yakalayınca **tilki**, Keloğlan'a kendisini bırakırsa onu vezir edeceğini söylemiştir (Özçelik, 2004: 290).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun karısı üvey çocuklarını istemeyince oduncu, çocukları odun toplama bahanesi ile ormana götürür. Çocuklara, kendisi gelene kadar çiğdem toplamalarını söyler. Babaları ormanda bir ağaca kabak asar. Kabak sallandıkça çocuklar babaları odun kesiyor zannederler. Fakat akşam olunca babalarının onları ormanda yalnız bıraktığını anlarlar. Ağlaya ağlaya bir ağacın altında uyur kalırlar. Sabah olunca köylerini bulmak için yola çıkarlar. Yolda oğlan çok susar ve su içmek ister fakat kız kardeşi o sudan içmesine izin vermez. Çünkü suda domuz izi vardır. Oğlan içerse domuz olurmuş. Gide gide oğlan yine su içmek ister bu defa da suda **tilki** izi varmış. Kız yine izin vermez (Özçelik, 2004: 372).

Ese ile Köse adlı masalda bir köse değirmenci varmış. Gelenin buğdaylarını alıp öğütür fakat yalanlar uydurarak buğdayları vermezmiş. Ese, Köse'den intikam almak ister ve en inandırıcı masalı kim söylerse onun buğdayları alacağını söyler. Köse, tarlaya bir bostan ektiğini içinde kabak büyüdüğünü ve bu kabağın bir tarafından ahır bir tarafından samanlık çıktığını söyler. Ese de bu masalın üzerine dağda sürülerini kaybettiklerini, koyunlarını aradıklarını fakat bulamadıklarını söyler. Babasının al horoza bir gem takıp sürüyü aradığını söyler. Horozla sürüyü bulduklarını söyler. Daha sonra horozun sırtına arpa ektiklerini ve o ektikleri yerde delikten bir **tilki** çıktığını anlatır (Özçelik, 2004: 459).

2.1.2.3. SUDA YAŞAYAN HAYVANLAR

Deniz, okyanus, göl ve akarsularda yaşayan canlı türlerine denir. İncelenen masalarda alabalık, balık, deniz aygırı, kurbağa, mercan, ördek, yengeç ve yunus balığı türleri mevcuttur.

2.1.2.3.1. Alabalık

Tatlı ve soğuk sularda yaşayan alabalık incelenen eserlerde sadece bir masalda geçmektedir. Bu masalda alabalığın bir kızı yuttuğu görülmektedir.

Hani Ya Bacımın Ayağı adlı masalda padişahın oğlunun karısı ve besleme beraber çamaşır yıkamaya giderler. Besleme kızı göle iter ve bir **alabalık** gelip kızı yutar (Sakaoğlu, 2002: 378).

2.1.2.3.2. Balık

Balığın Verbitskiy'nin derlediği Altay Destanı'nda önemli bir yeri vardır. Türk kozmolojisinde gök gürültüsü unsurunun timsalidir. Balık Türk topluluklarında bereket, refah ve bolluğun simgesidir. Evlilikte ise mutluluk ve üremenin simgesidir. İslamiyetten sonra da balık dünyanın yaratılışının ya da dünyanın simgelerinden biri olduğuna dair Ferideddin-i Attar'ın Mantıku't-Tayr isimli eserinde örnekleri yer almaktadır (Çoruhlu, 2012: 167).

Yüzlerce türü olan balık, masallarda bazen türü verilmeden geçmektedir. Bu sebeple balık başlığı açmayı uygun gördük. İncelenen eserlerde balık, yirmi iki masalda geçmektedir.

Balık, bazı masallarda sadece denizlerde, okyanuslarda ya da sularda yaşayan canlılar olarak geçmektedir. Bazı masallarda ise insanların besin maddesi olarak geçer. Bazı masallarda ise balıkların insan şekline dönüştüğü görülmektedir. Bazı masallarda ise masaldaki kahramanlara yardım eden yardımcı kahraman olarak karşımıza çıkarlar.

Tembel Ahmet, Suyu Altın Eden Tas, Balıkçı Güzeli adlı masallarda kahramanlar balığın karnından bir tas bulurlar ve bu tas suyu altın ediyordur.

İyilik Yapan Balık ve Balıkçı Çocuğu adlı masalda geçimini balıkçılıkla sağlayan baba tuttuğu **balıklardan** birini oğluna verir ve eve götürüp annesinin pişirmesini söyler. Yolda **balığın** canlı olduğunu gören çocuk **balığı** suya atar. Ardı ardına üç kere aynı şey yaşanır ve babasından dayağı yiyeceği için evden kaçır (Sakaoğlu, 2002: 281).

Suyu Altın Eden Tas adlı masalda kahve sahibi, kahvesinde yatıp duran adamın tembelliğinden sıkılır ve ona bir olta verir **balık** tutmasını söyler. Tembel oltaı atar ve yarım metre boyunda bir **balık** gelir. Bu **balığın** karnında sihirli bir tas vardır (Sakaoğlu, 2002: 288).

Balık Kız adlı masalda babasının mesleğini devam ettirmeye karar veren oğlan balıkçılığın ilk gününde büyükçe bir **balık** tutar. Bu **balığı** eve getirir ve annesinden pişirmesini ister. Annesi ise **balıklardan** nefret etmektedir. Oğlan annesinin **balığı** neden pişirmediğini anlamak için bir köşeye siner bakar ki **balık** güzel bir kıza dönüşüyor. Oğlan, bu **balık** kızla evlenir fakat talihsizlikler peşini bırakmayacaktır (Sakaoğlu, 2002: 305).

Şansını Açtıran Adam adlı masalda şansını açtırmaya giden adamla karşılaşan **balık** kendisinin de şansını açtırmasını ister. **Balığın** şansını açtıran adam **balığın** dışının dibinde bir inci olduğunu o inci alınırsa şansının açılacağını söyler (Sakaoğlu, 2002: 340).

Ateşkâr Oğlan adlı masalda padişahın kızını kaçıran ateş oğlanı öldürmek isteyen kız ve nişanlısı, ateş oğlanın canının nerede olduğunu öğrenmek ister. Önce yalan söyleyen ateş oğlan sonunda canının nerede olduğunu söyler. Ateş oğlanın canı bir **balığın** karnındaki kutunun içindeki bir çift ufak serçedeymiş (Günay, 2011: 96).

Balıkçıl Adlı masalda çok zengin bir adam varmış. Bu adam gittikçe fakirleşir. Çocuğunun ısrarı ile balıkçılığa başlar. Bir gün çocuğu da **balığa** gelmek ister. Adam kabul etmez ancak çocuk gizlice gider. Babası toru atar ancak **balık** gelmez, çocuk atar inek büyüklüğünde **balık** gelir. Bu **balığı** padişahın kızı görür ister. Üç defa da aynı olay yaşanır ve oğlan **balığın** parasını almaz. Karşılığında padişahın kızının yüzünü vücudunu görmek ister ve hikâyenin sonunda padişahın kızı ile evlenir (Günay, 2011: 242).

Balıkçı Güzeli adlı masalda babasının mesleğini annesinden öğrenmeden evvel avcılık yapan oğlan, annesine gidip artık bu meslekten bıktığını kendisini bir gün ayıların ve kurtların yiyeceğini söyler. Babasının mesleğinin balıkçılık olduğunu öğrenen oğlan toruyu alıp balıkçılığa başlar. **Balıkları** Yahudi'ye satar ve para kazanır. Bir gün bir **balık** tutar. **Balığın** karnındaki tas suyu altın ediyordur. Oğlan bununla çok zengin olur ve sandalla ada ada gezmeye başlar. Padişahın kızının gönlü oğlana düşer ve evlenirler (Günay, 2011: 284).

Şah Meran'ın Yüzüğü adlı masalda şahmeranın fakir kadının oğluna verdiği yüzüğü çalan araptan yüzüğü almaya köpek, kedi ve onun arkadaşı sıçan yola çıkar. Sıçan denizin ortasında bulunan saraya girer. Arkadaşları ile beraber yüzüğü araptan

alıp yola çıkarlar. Fakat yolda köpek bir **balık** görür ve havlar yüzük ağzından düşer ve **balık** o yüzüğü yutar (Günay, 2011: 331).

Gençlikte mi İhtiyarlıkta mı adlı masalda başına gelen musibetlerden sonra padişah çocuklarını ve karısını alıp evden kaçır. Bir köyde sığır gütmeye başlar. Fakat orada bir bezirgân, karısına âşık olur ve akşam vakti padişahın karısını kaçıtır. Padişah gelir bakar ki karısı kaçırılmış. Çocuklarını da alır yola çıkar. Fakat çocuğunun birini çaya düşürür. Orada **balık** tutan bir balıkçı bu çocuğu bulup büyütür ve askere gönderir (Alptekin, 2002: 262).

Allah'ı Arayan Adam adlı masalda fakir bir adam feleği bulmak için yola çıkar. Gittiği bir memlekette bir adam ona feleğin yedi denizin ortasında bir adada olduğunu söyler. Bir **balık** gelir ve o da feleği aradığını söyler. **Balık** adamı sırtına alır ve beraber feleği bulmaya çıkarlar (Alptekin, 2002: 328).

Tembel Ahmet adlı masalda bir Tembel Ahmet vardır. O kadar tembeldir ki kalkıp su bile içmez. Bir gün bir kâfir remil atar ve bu tembelin bir **balığın** karnından suyu altın eden tas bulacağını görür. Tembelin yanına gidip ona **balık** tutturur fakat balıkların içinden tas çıkmaz. Tembel en son bir **balık** tutar ve bu balığı ben arkadaşlarımla yiyeceğim diye kâfire vermez. O **balığın** içinden suyu altın eden tas çıkar (Alptekin, 2002: 337).

Tembel Ahmet adlı masalda bir Tembel Ahmet vardır. O kadar tembeldir ki kalkıp su bile içmez. Bir gün bir kâfir remil atar ve bu tembelin bir balığın karnından suyu altın eden tas bulacağını görür. Tembelin yanına gidip ona **balık** tutturur fakat **balıkların** içinden tas çıkmaz. Tembel en son bir **balık** tutar ve bu balığı ben arkadaşlarımla yiyeceğim diye kâfire vermez. O **balığın** içinden suyu altın eden tas çıkar. Bu tası gören padişahın kızı bir kucak verir ve tası oğlandan alır. Kız evlenir. Kızın kız olmadığı ortaya çıkınca kızın cellat edilmesi emri verilir. Fakat cellatlar kıza kıyamazlar. Gömleğini sığır ve **balık** kanına bulayıp padişaha götürürler (Alptekin, 2002: 337).

Yedi Kardeş Yedi Dev adlı masalda padişahın küçük oğlu yedi kızla evlenmek isteyen yedi kardeşiyle yola çıkar. Yolda cansız devin atıyla giderken denizin kenarında bir **balığın** çırpınıp durduğunu görür ve bu **balığı** alıp denize atar. Bu balık da dünya güzeliymiş. Ardından peri padişahının ülkesine gider ve orada padişahın küçük oğlundan, peri padişahının kızının atından daha hızlı bir at bulmasını isterler.

Oğlan da kızı cansız devin tılsımlı atına bindirir. Kız oğlanla giderken **balık** olup kendini denize atıverir. Oğlan, deniz padişahının yardımı ile kızı bulur (Alptekin, 2002: 354).

Kedi, Köpek ve Yılanın Mükâfatı adlı masalda Keloğlan, yolda çocukların kedi, köpek ve yılanı öldürmeye çalıştıklarını görünce çocuklara para vererek ellerinden bu hayvanları alır. Yılan ise sihirlidir. Yılan, Keloğlan kendisini kurtardığı için mükâfat vermek ister. Yılanın babası, Keloğlan'a mükâfat olarak bir yüzük verir. Yüzük sihirlidir. Keloğlan, ne isterse yapar. Yüzüğü Keloğlan kaybedince bulmak için yollara çıkar. Yüzüğün bir adada olduğunu duyarlar. Kedi bir fareyi sırtına alır gider. Fare yüzüğü alır. Köpekle kavga eden kedi yüzüğü denize düşürür ve yüzüğü **balık** yutar (Alptekin, 2002: 361).

Balık Bilmezse Hâlık Bilir adlı masalda bir adam oğluna nasihat eder. “Oğlum iyilik yap, **balık** bilmezse Hâlık bilir.” der. Oğlan bunun üzerine balıkçıların **balık** tuttuğunu görür. Bir **balık** sürekli sıırıyordu. **Balığın** parasını verir ve bu **balığı** denize atar (Alptekin, 2002: 364).

Korkubilmez adlı masalda Korkubilmez bir kıza rastlar. Bu kız kendisini ararsa dağın önündeki mağarada bulabileceğini söyler. Korkubilmez, denizden açılıp mağaraya ulaşır. Denizin kıyısında gördüğü **balığı** alır denizin içine atar. O da dünya güzeli bir deniz kızıymış (Alptekin, 2002: 376).

Padişahın Kırk Oğlu adlı masalda padişah, kızını vermeden önce kızını isteyen kişiden bazı şeyler ister. Bunlardan biri de kaybolan yüzüğünün bulunmasıdır. Oğlan denizler padişahından yardım ister ve denizler padişahı dört yunus balığı ile yüzüğü yutan **balığı** getirip oğlana verir (Alptekin, 2002: 401).

Peri Kızı adlı masalda padişah oğullarına üç ok atacağını ok nereye düşerse oradakilerle evleneceğini söyler. Büyük ve ortanca oğlanların okları saraylara düşer fakat küçük oğlanın oku bir derenin kenarında bir kurbağanın üstüne düşer. Daha sonra karısının bir peri kızı olduğunu gören oğlan kızın kabuğunu yakar ve kızı babasına götürür. Kayınbaba çok sevinir bu duruma. Bir gün padişahın canı **balık** ister. Kız parmaklarını ocağa uzatır ve parmakları **balık** olur kızarır (Özçelik, 2004: 313).

Konuşmayan Gelin adlı masalda padişahın oğlu fakir bir adamın kızına âşık olur. Evlenirler. Fakat kız konuşmuyordur. Oğlan kıza altınlar, inciler aldıysa da

konuşmaz. Kocası, tekrar evlenir. İkinci karısı birinci karısını görmek ister ve yanına gider. Birinci karısı onu çok iyi karşılar ve ellerine yağ koyup pişirdiğini ellerinin **balık** olduğunu görür. Kız da eve gider ve aynısını yapar fakat elleri yanar (Özçelik, 2004: 320).

Yazı Bozulmazmış adlı masalda denizdeki **balık** Tanrı'yı bulmaya gittiğini söyleyen oğlana, Tanrı'ya neden başının ağrıdığını sormasını ister. Daha sonra oğlan Tanrı'ya sorduğunda Tanrı **balığın** başında inci olduğunu, çıkarınca ağrısının geçeceğini söyler (Özçelik, 2004: 344).

Balıkçının Oğlu adlı masalda balıkçının oğlu tuttıkları **balıkları** satmaya götürürken padişahın kızı, oğlanı saraya çağırır ve **balıkların** hepsini oğlanın kafasından aşağı döker. Oğlan üzülünce oğlana bir sarı lira verir. Oğlanla her gün buluşmaya başlar ve sonra oğlanla evlenir (Özçelik, 2004: 391).

Hiç adlı masalda Keloğlan'ın annesi Keloğlan'dan bir kilo hiç getirmesini ister. Keloğlan unutmamak için yolda “Hiç, hiç, hiç...” diye tekrarlar gidermiş. Bunun üzerine derede **balık** avlayan bir adam Keloğlan'a “Balık tutan adama “hiç” denmez.” diye bir tane patlatır (Özçelik, 2004: 449).

2.1.2.3.3. Deniz Aygırı

Kuzey kutbu denizlerinde yaşayan bir memelidir. Mors adıyla da bilinir.

İnceldiğimiz masalarda deniz aygırı sadece bir masalda geçmektedir. Bu masalda deniz aygırı sihirlidir ve padişahın oğluna annesinin başka bir erkekle beraber olduğunu söyler.

Padişahın Oğlu ile Atı adlı masalda padişahın oğlu bir gün denizin yakınında ava çıktığında bir **deniz aygırı** yakalar. Bu **deniz aygırı** sihirlidir. **Deniz aygırı** oğlana annesinin oynaşı olduğunu ve kendisini ve oğlanı öldürmek istediğini söyleyince oğlan, babasına sarayın bahçesinde dolaşacağım diyerek babasının atını ister. Ata biner ve saraydan ayrılır (Özçelik, 2004: 430).

2.1.2.3.4. Kurbağa

Sıçrayarak hareket eden, suda iyi yüzen, yumurta ile üreyen bataklık, dere ve göllerde yaşayan küçük hayvanlara kurbağa denir.

İncelenen eserlerde kurbağa, altı masalda geçmektedir.

Küçüklükten beri dinlediğimiz masalarda kurbağalar öpüldükten sonra yakışıklı bir prene dönüşürlerdi. Fakat İncelenen eserlerde açık bir şekilde kurbağanın prene dönüşmesine rastlanmamıştır. Sadece Dul Kadının Oğlu ve Konuşan Bebek adlı masalarda kahramanların kurbağalara âşık olması görülür. Fakat kurbağalar bu masalarda şekil değiştirmemişlerdir.

Diğer masalarda sadece sulak yerlerde, bataklık bölgelerde yaşayan hayvan olarak geçmektedir.

Konuşan Bebek adlı masal padişahın oğlu arkadaşlarıyla beraber gittiği gölün kenarında **kurbağanın** sesine vurulur ve onu yakalayıp eve getirir (Sakaoğlu, 2002: 303).

Tuz kadar Sevgi adlı masalda bezirgânlarıyla beraber yola düşen Tembel Ahmet vara vara bir çöle varır. Burada da sade bir kuyu vardır. Hayvanlarına oradan yedi günlük su çekmeleri gereklidir. Tembel Ahmet ısrar üzerine inenlerin geri dönmediği kuyuya iner. Kuyuda onu bir arap karşılar. Bir kız Ahmet’e soru sorar ve bilirse kuyudan kurtulabileceğini söyler. Sininin üstündeki **kurbağa** mı güzel yoksa ben mi güzelim diye sorar. Oğlanın “Gönül kimi severse güzel odur.” cevabını vermesi üzerine **kurbağa** patlar (Sakaoğlu, 2002: 468).

İki Kardeş adlı masalda iki kardeş varmış. Birinin sürekli oğlu birinin de sürekli kızı olurmuş. Oğlu olan kardeşine “köpeklerin babası” dermiş. Bir gün birinin oğlu ötekinin de küçük kızı dışarıya çalışmaya gitmişler. Hangisi daha fazla para kazanacak diye bakacaklarmış. Oğlan bir gölün kenarına durmuş. **Kurbağa**, yılan, böcek toplarmış. Kız olan erkek kılığına girip padişahın yanında çalışmaya girmiş (Günay, 2011: 88).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda bezirgâna hizmet eden oğlanı bir kuyuya indirirler. Kuyudan bir kapı açılır ve bir arap çıkar. Dünyadaki en güzel kişiyi sorar. Oğlan da “Gönül kimi severse güzel odur.” cevabını verir. Çünkü arap bir **kurbağaya** âşıktır. Cevaptan sonra oğlanın beline vurur ve oradan iki tane nar çıkar (Günay, 2011: 162).

Yedi Kardeş Yedi Dev adlı masalda cansız dev kendisinin canının bir gölün içindeki **kurbağanın** karnındaki yavrularda olduğunu söyler (Alptekin, 2002: 354).

Peri Kızı adlı masalda padişah oğullarına üç ok atacağını ok nereye düşerse oradakilerle evleneceğini söyler. Büyük ve ortanca oğlanların okları saraylara düşer fakat küçük oğlanın oku bir derenin kenarında bir **kurbağanın** üstüne düşer (Özçelik, 2004: 313).

2.1.2.3.5. Mercan

Genellikle ılık denizlerde yaşayan bitki görünümlü hayvanlardır.

İncelenen eserlerde mercan, dört masalda geçmektedir. Mercan bu masallarda deniz canlısı olarak hiç geçmemiştir.

Muradına Nail Olmayan Dilber, Gurbete Giden Gelin adlı masalarda masal kahramanlarından bir kızın ağladığında gözlerinden inci mercan döküldüğü söylenmektedir. Diğer masalarda ise kıymetli cevahir olarak geçer.

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda biri çok fakir biri zengin iki kardeşten fakir olanın biri kızı olur. Bu kız ağlayınca **mercanlar** dökülürmüş (Sakaoğlu, 2002: 440).

Ahmet Ağazade Mehmet Ağa adlı masalda babasından kalan bütün malları yiyen oğlu İzmir'e gider ve bir çayın yanına otlardan bir ev yapar ve bir de eşek alıp dağlarda çalı yükletip para kazanmaya başlar. Bu çalıları satarken bir gün bakkal dükkânının önünde üç tane nar görmüş. Bu narları alıp Acem şahına hediye göndermiş. Daha sonra Acem şahının gönderdiği hediyeleri de Mısır şahına göndermiş. Mısır şahı da karşılığında ona inci, **mercan**, platin ve zümrütleri bir gemiye doldurup göndermiş (Alptekin, 2002: 298).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda bir fakir karı kocanın bir kızı olur. Periler kadının doğumuna yardım eder. Bu kız yürürken bastığı yerlerde çayır çimen bitermiş. Güldüğü zaman yanaklarında gül bitermiş. Ağladığında ise gözlerinden inci **mercan** dökülürmüş (Alptekin, 2002: 332).

Gurbete Giden Gelin adlı masalda padişahın oğlu uzak bir ülkede gülünce yüzünde güller açan, ağlayınca gözlerinden inci **mercan** dökülen, yürüyünce bastığı yerde çayır çimen biten kıza âşık olur ve onunla evlenmek için yollara düşer. Fakat evlerindeki arap kız bu durumu kıskanır. Yolda gelirken kızdan yemek ve su karşılığında gözlerini alıp ormana atar. Kızın yerine geçer. Kız dağda yürürken keçi

kıza dadanır kız da onun sütünü içerek beslenir. Bir gün gökte konuşan iki güvercinin konuştuklarını duyar ve cebindeki gözlerini yerine koyar ve güvercinlerin tüylerini gözüne sürünce yeniden görmeye başlar. Yeniden görmeye başladığında sevincinden ağlayınca gözlerinden inci **mercanlar** dökülür (Özçelik, 2004: 423).

2.1.2.3.6. Ördek

Eti ve yumurtası yenen bazen evcil olan tavuktan daha büyük perde ayaklı hayvanlardır. İncelenen eserlerde ördek sadece bir masalda geçmektedir. Bu masalda insanların ördeğe dönüştüğü şekliyle geçmektedir.

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda teyzesinin kızı ile evlenmek istemeyen damat, sevdiği kızı da alarak kaçır. Teyzesi onların peşine düşer. Kız arkasına bakar teyzenin bir dudağı yerde bir dudağı gökte geliyordur. Oğlan hemen dua okur ve teyzeden kurtulurlar. Teyzenin ardından oğlanın bacısı peşlerine düşer o da yine aynı bir dudağı yerde bir dudağı gökte peşlerindedir. Oğlan bacısından kurtulmak için kızı ağaç eder kendi de derviş olup ağacın altına oturur. Bacısını da öyle atlatır. Bu defa peşlerine annesi düşer o da bir dudağı yerde bir dudağı gökte geliyordur. Oğlan orada hemen bir deniz meydana getirir ve kendileri de **ördek** olur. Anası da onlar gibi karşıya geçmek ister ve denize atlar. Boğularak ölür. Kız ve oğlan da kurtulur (Sakaoğlu, 2002: 318).

2.1.2.3.7. Yengeç

Kalın bir dış iskelete ve iki adet kısıpaca sahip olan zehirli ve zehirsiz türleri bulunan deniz canlılarıdır.

İnceldiğimiz masallar içinde yengeç sadece bir masalda geçmektedir. Bu masalda yengecin tilki ve kaplumbağa ile arkadaşlık ettiği görülmektedir.

Kurnaz Kaplumbağa adlı masalda tilki, kaplumbağa ve **yengeç** arkadaş olmuşlar. Beraber ekin ekmişler. Ancak tilki kurnazlık ederek ekinin kenarındaki çam ağacı yıkılacak ben ağacı tutayım diyerek ekini biçmeye yardım etmemiş. En son kaplumbağa ve **yengeç** akıllılık etmiş. **Yengeç** bir ayının karaltısına saklanmış. Harman kaplumbağa ve **yengece** kalmış (Alptekin, 2002: 210).

2.1.2.3.8. Yunus Balığı

Cana yakın olmaları ile bilinen yunus balıkları balinalar familyasındandır.

İncelenen eserlerde yunus balığı, iki masalda geçmektedir. Padişahın Kırk Oğlu adlı masalda yunus balığının denizlerin padişahı olduğu görülmektedir. Oduncunun Çocukları adlı masalda ise yunus balığının bir kızı yuttuğu geçmektedir. Fakat bu masalda yunus balığı öldürülmüştür.

Padişahın Kırk Oğlu adlı masalda padişah kızını vermeden önce kızını isteyen kişiden bazı şeyler ister. Bunlardan biri de kaybolan yüzüğünün bulunmasıdır. Oğlan denizler padişahından yardım ister ve denizler padişahı dört **yunus balığı** ile yüzüğü yutan balığı getirip oğlana verir (Alptekin, 2002: 401).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun çocuklarının hâlâ yaşadığını duyan üvey anne, kızının yaşadığı saraya gelir ve kılık değiştirerek kızının hamamına girer. Kızından kendisini yıkamasını ister. Kızı yıkarken kızının yüzüne sabun sürerek kızını denize atar. Kızını da bir **yunus balığı** yutar. Daha sonra üvey anne ceylan olan erkek kardeşini öldürtmek ister fakat ceylan Beyoğlu'ndan kendisini deniz kenarında öldürmesini ister. Orada Beyoğlu ceylanın kız kardeşiyle konuşmalarını duyunca **yunus balığını** öldürtüp karısını kurtarır (Özçelik, 2004: 372).

2.1.2.4. MİTOLOJİK HAYVANLAR

Bazılarına göre yaşamış bazılarına göre efsane olan bu hayvanlar masallarda da sık sık kullanılmaktadır. Bu da bize yaşayıp yaşamadıkları bilinmese de kültürümüzde, hayal gücümüzde var olduklarını göstermektedir. Olağanüstü özellikleriyle karşımıza çıkan bu hayvanlara masallarda genellikle olumsuz durumlarda rastlamaktayız. İncelenen masallarda ejderha ve Zümrüdüanka kuşu geçmektedir.

2.1.2.4.1. Ejderha

Ejderha bütün dünyada Çin mitolojisi ve sanatına ait olarak kabul edilse de Türk mitolojisinde gök ve yer-su unsurlarına bağlı olarak önceleri bereket, refah, güç ve kuvvet simgesi olarak kabul edilmiştir. Su, bolluk ve yeniden doğuşun sembolü

sayılan ejder motifi, Türk hayvan takviminde de yıl simgesi olarak yer almıştır (Özkartal, 2012: 63).

Türkler ejderhaya, yilbegen, celbegen de demişlerdir. Bereket, refah, güç ve kuvvet simgesi olarak kabul edilmiştir. Vücudu balık pulları gibi pullarla kaplı, ayakları timsah ayağına benzer, kuyruklu ve boynuzlu olan yılanın uzun yıllar yaşamasının ardından başkalaşım geçirmiş hayvandır. Başlarda iyiliğin sembolü olan ejderha Asya kültürüyle birlikte anlamını kaybedip kötülüğün simgesi olmuştur.

İncelenen eserlerde ejderha, on bir masalda geçmektedir. Ejderha, bu masallarda hiç olumlu bir özellik göstermez. Padişahın kızını ya da kahramanın sevdiği kızı kaçıran, bir yerde bekçilik yapan hayvan ya da kahramanın kahramanlığını ölçmek için öldürülmesi istenilen kötü özellikli bir hayvan olarak karşımıza çıkmaktadır.

İsfahan Padişahının Üç Oğlu adlı masalda küçük kardeş, kardeşlerinden ayrılınca bir yere varır. Orada padişahın kızı resmini saraydan sarkıtacak ve kim cesaret edip muvaffak olursa kızı alacakmış. Kimse cesaret edemezmiş bu duruma. Oğlan bir gün cesaret edip saraya gider. Saray'ın merdivenlerinde bir ***ejderha*** vardır gelenleri öldürür. Oğlan bir hamle ile ***ejderhayı*** öldürür. Sınavı kazanıp kızla evlenir (Sakaoğlu, 2002: 301).

Çulfacioğlu Mehmet Onbaşı adlı masalda masalda padişahın üç oğlu kız kardeşlerini yiğitliği sebebiyle Çulfacioğlu'na verirler. Bir gün padişah mektup yazar. Memleketin birinde bir ***ejderha*** türediğini söyler. Mektubu sırayla okurlar en son eniştelere verirler. Eniştelere de sabah korkup kaçacakken bir hu çeker elindeki yorganlar ***ejderhanın*** boğazına tıklılır (Sakaoğlu, 2002: 317).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda bir komşu kadın, komşusunun eşine göz koyar. Komşunun çocuğunu kandırarak adamla evlenir. Kadın bir çocuk doğurur. Çocuk bir yumak gibi beşikten iner ***ejderhaya*** dönüşür. Daha sonra tekrar yuvarlanarak top olur beşiğe girer ve çocuk olur (Sakaoğlu, 2002: 358).

Melikşah adlı masalda peri padişahının kızı olan karısını düğün gecesini elinden kaçıran padişahın oğlu karısını aramaya çıkar. Padişahın oğlu kurtları, kuşları ve ***ejderhaları*** besleyen iki yüz yaşındaki ihtiyar adama gider. Adam beslediği hayvanlara peri padişahının sarayının yerini sorar ancak onlar bilmediklerini söylerler (Sakaoğlu, 2002: 397).

Gül ile Sinaver adlı masalda Sinaver kardeşiyle uzun bir yol yürüdükten sonra acıkır ve karşılarna av çıkmaz olunca av aramaya çıkar. Bir kavak ağacının tepesinde bir kuş görür. Sinaver de kuş dilini biliyormuş. Kuş, etinden yiyenin nefesinin altın olacağını, kafasından yiyenin de padişah olacağını söylüyormuş. Bu kuşu vuran Sinaver küçük kardeşine kafasını bırakıp kendisi etini yer. Abisini göremeyen Gül, kuşun etini yiyip sahralara düşer. Sinaver ise kardeşini bıraktıktan sonra epey yol gider. Bir ulu kavak dibindeki havuza ulaşır. Burada bir **ejderhanın** kendisine doğru geldiğini görür. Allah'ın yardımı ile bu **ejderhayı** öldürür (Sakaoğlu, 2002: 451).

Elma Ağacı adlı masalda padişahın bir bahçesi varmış. Bahçede bir elma ağacı varmış fakat bu elma ağacı yılda bir defa meyve verirmiş. O meyveyi de her yıl **ejderha** yermiş. Padişahın küçük oğlu bu **ejderhayı** bir gün ağacın altında oturup bekler. **Ejderha**, gök gürültüsü, şimşek eşliğinde gelir. **Ejderhayı** yaralar ancak ilk seferinde öldüremez. Fakat elmayı babasına verir. Daha sonra **ejderhanın** yaşadığı kuyuya gider ve **ejderhayı** öldürür (Günay, 2011: 372).

Elma Ağacı adlı masalda ejderhanın kuyusunda bulduğu üç kızı yeryüzüne çıkarmak isteyen padişahın en küçük oğlu, kendisi için seçtiği kızı kardeşlerinin hasetlenmesi üzerine kuyudan kardeşlerini çıkarırken ipi sürte sürte koparıp kardeşlerini aşağıda bırakır. Ancak kız kuyudan çıkmadan oğlana tüy verir. “Bu tüyü kuyuda sürtersen iki koç gelir. Bir beyaz bir siyahtır. Beyaza binersen seni gökyüzüne çıkarır. Siyah koça binersen seni yedi kat yerin dibine götürür.” diye söyler. Oğlan kuyudan çıkmak isterken yanlışlıkla siyah koça biner ve yedi kat yerin dibine inerler. Burada bir nene oğlana su verir. Suyun dibine kurt düşmüştür. Oğlan neden olduğunu sorduğunda şehirde su olmadığını **ejderhanın** çeşme başında durduğunu ancak bugün padişahın kızını yerken su alabileceklerini söyler. Oğlan bu **ejderhayı** öldürür ve kızı kurtarır. Halk da suya kavuşur (Günay, 2011: 372).

Çin-i Maçin Padişahı adlı masalda padişah üç oğluna kendisi öldüğünde süt kardeşinin yanına gitmelerini vasiyet eder. Babaları öldükten sonra üç kardeş atlarına atlayıp filan yazıda oturan amcalarının yanına gitmek için yola çıkar. Biraz gittikten sonra bir yerde dinlenirler. Çadır kurarlar. Sabah uyandıklarında ortanca ve büyük kardeş, küçük kardeşlerinin çadırının etrafında **ejderha** olduğunu görür. Çare bulamayınca kaçarlar. Küçük oğlan uyandığında ejderhadan korkar ve onu kavak

ağacı başında görünce Zümrüdüanka'nın yavrularını yiyecek zanneder. Onu öldürmek ister. Fakat **ejderha** ona kendisinden korkmamasını söyler (Günay, 2011: 393).

Padişahın Oğlu ile Hizmetkârı adlı masalda peri padişahının kızının peşine düşen padişahın oğlunu öldürmek isteyen **ejderhayı** padişahın hizmetçisi Musâ öldürür (Alptekin, 2002: 394).

Kırk Oğlanla Kırk Kız adlı masalda bir padişahın kırk oğlu varmış. Kırk oğlunun kırk kız kardeşe evlenmesini istemiş. Oğlanlar, böyle kardeşler bulmak için yola çıkarlar. Babaları, kara çayırdaki, kara kuyuda ve sırça sarayda yatmamalarını nasihat eder ve evlatlarını gönderir. Oğlanlar, babalarının sözünü dinlemeyip kara bir çayırdaki yatınca gece buraya bir **ejderha** gelip oğlanları öldürmek ister fakat en küçük oğlan uyumadığı için ejderhayı öldürür. Ertesi gün oğlanlar yine babalarının sözünü dinlemeyip kör bir kuyunun olduğu yerde yatınca kırk başlı bir **ejderha** gelip onları öldürmek ister. Fakat oğlan **ejderhayı** yaralar, **ejderha** da kuyunun içine girer. Bu **ejderhayı** öldürmek için kuyunun içine girer. Kuyunun içinde dünya güzeli görür. Kız, oğlana **ejderhanın** padişahın kızına âşık olduğunu kırk kız kardeşini beraber hapsedtiğini söyler. Oğlan, padişahın kızını kuyuya getirir. **Ejderha**, kızı görünce bayılır. Oğlan, **ejderhayı** öldürür ve kırk kızla evlenir muratlarına ererler (Alptekin, 2002: 406).

Yiğit Çoban adlı masalda bir çoban kurdun kuşun dilini bilirmiş. Koyunları ile dağ taş dolaşmış. Bir gün koyunları ağacın altına yatırır kendisi de başka bir ağaç gölgesine yatar. Ağaca biri ak biri kara güvercin gelir. Çoban, güvercinlerin konuşmasını dinlemeye başlar. Kuşlar, padişahın oğlu gerdeğe girdiğinde batıdan bir yılanın gelip sokacağını, doğudan bir **ejderhanın** gelip onu yiyeceğini ve kuzeyden bir kurdun gelip onu parçalayacağını söyler. Oğlan, bunu duyunca yola çıkar. Saraya vardığında yılanı keser, **ejderhayı** öldürür ve kurdu da öldürüp kurdun dişini cebine koyar (Özçelik, 2004: 354).

Akıllı Çoban ile Padişah adlı masalda padişahın karısını bir arap kaçırr. Padişah derdini unutmak için dağlarda gezmeye, çobanın kavalını dinlemeye başlar. Bir gün dağda gezerken bir geyik izine rastlar. Geyik izini takip eder karısının bulunduğu kulübeye gider. Daha sonra karısını kaçıran arabın canının Kafdağı'nda bir **ejderhanın** karnındaki iki güvercinde olduğunu öğrenince dağları tepeleri aşarak

Kafdağı'na gider. *Ejderhayı* bulur ve iki güvercini serbest bırakınca arap ölür (Özçelik, 2004: 394).

2.1.2.4.2. Zümrüdüanka

Bütün milletlerin mitolojisinde olağanüstü ve büyük bir kuş vardır. Küllerinden doğan kuş olarak da bilinen Zümrüdüanka Kuşu, Yunanistan'da Phoenix, Hintlilerde Garuda, İran'da Simurg, Araplarda Zümrüdüanka Kuşu olarak geçmektedir. Bu kuşa karşılık Türk kültüründe ise kara kuş (kartal) vardır (Çatalbaş, 2011: 50).

İncelenen eserlerde Zümrüdüanka, beş masalda geçmektedir. Bilindiği üzere masalların birinci özelliği olağanüstülüktür. Anka da üzerinde olağanüstü özellikleri barındıran bir kuştur. Gerçek olup olmadığı hâlâ bilinmemektedir.

Bu kuş masallarda genellikle şu şekilde geçmektedir. Kahraman büyük bir ağacın altında uyuyakalır. Bu ağacın üzerinde de bu kuşun yuvası ve yavruları vardır. Ejderha ya da yılan gelip yavruları yemek isterken kahraman ejderha ya da yılanı öldürür. Böylece bu kuş önce kanatlarıyla kahramana gölge yapar ve sonra bu kahramana yardım etmeye karar verir. Buradan anlaşılıyor ki kuş hayli büyüktür. Kuşun büyüklüğü ile dikkat çeken diğer husus şudur; Kuş, kahramana yardım edeceğini fakat 40 tulum su ve 40 tulum et istediğini söyler. Kahraman Anka'ya gak deyince et, guk deyince su verir ve et yetmeyince bacağından et kesip verir. Kuşun dikkat çeken diğer özelliği ise binek aracı olmasıdır. Anka, kahramanları gidecekleri ülkeye götürür ya da yer altından, karanlıkların içinden çıkarır (Duymaz, 1998: 91-95).

Ateşkâr Oğlan adlı masalda ateş oğlan padişahın kızını alıp kaçıtır. Kızın nişanlısı kızını bulmak için yollara düşer ancak nereye baksa bulamaz. Kız kardeşinin kocası olan atmacaya gider ama o yerini bilmediğini söyler. Diğer kız kardeşinin kocası şahine gider o da bilmediğini ancak bilebilecek bir kuş bildiğini söyler. Oğlanı yüksek bir dağın tepesinde yaşayan kerkenez kuşuna götürürler. Kerkenez kuşu yaşlıdır uzun zaman önce gördüğünü ancak biri onu götürürse bilebileceğini söyler. **Zümrüdüanka kuşunun** sırtına kerkenez kuşunu koyarlar. Kerkenez kuşu ateş oğlanın ülkesini görünce kızın nişanlısına gösterir (Günay, 2011: 96).

Elma Ağacı adlı masalda kuyudaki şehrin padişahının kızını ejderhanın elinden kurtaran yeryüzündeki ülkenin padişahının küçük oğlu, ne istediğini soran padişahı biraz zaman ister. Oğlan bu sırada bir kavak ağacının altına yatar ve ağaçta **Zümrüdüanka kuşunun** yuvası olduğunu görür. Ancak kavak ağacında yılan olduğunu görür. Çeker yılanı vurur. **Zümrüdüanka kuşu** da ona ne isterse yapacağını söyler ve oğlan kavak ağacının altında yatarken ona güneş gelmesin diye kanatlarıyla gölge yapar. Oğlan, yeryüzüne çıkmak istediğini söyler. Fakat **Zümrüdüanka kuşu** bunun için kırk deve eti ve kırk deve postuna da su doldurmasını ister. Oğlan da bunları padişahı ister ve **Zümrüdüanka** ile yeryüzüne çıkar (Günay, 2011: 372).

Çin-i Maçin Padişahı adlı masalda padişah üç oğluna kendisi öldüğünde süt kardeşinin yanına gitmelerini vasiyet eder. Babaları öldükten sonra üç kardeş atlarına atlayıp filan yazıda oturan amcalarının yanına gitmek için yola çıkar. Biraz gittikten sonra bir yerde dinlenirler. Çadır kurarlar. Sabah uyandıklarında ortanca ve büyük kardeş küçük kardeşlerinin çadırının etrafında ejderha olduğunu görürler. Çare bulamayınca kaçarlar. Küçük oğlan uyandığında ejderhadan korkar ve onu kavak ağacının başında görünce Zümrüdüanka'nın yavrularını yiyecek zanneder. Onu öldürmek ister. **Zümrüdüanka** zarar gelmeyeceğini anlayınca oğlana güneş gelmesin diye kanatlarını oğlanın üstüne gerer. Daha sonra oğlanın isteğini gerçekleştirmek için beraber adaya giderler (Günay, 2011: 393).

Dipsiz Kuyu adlı masalda kuyuda yanlış ata binen ve yanlış ata binip yer altı şehrine inen oğlan orada bir ağacın altında yatarken ağaçta bir yılan olduğunu ve oradaki kuşları yiyeceğini görünce çeker vurur yılanı ve uyumaya devam eder. Gelince kuşlarını kurtaran adama dileğini soran **Zümrüdüanka kuşu** kırk tuluk et ve kırk tuluk su karşılığında oğlanı yeryüzüne çıkarır (Özçelik, 2004: 301).

2.1.3. MADENLER VE DOĞAL TAŞLAR

Yeraltında bulunan mineral ve fosillere maden denir. Yeraltında ve yeryüzünde bulunan doğada kendi kendine meydana gelen ve genellikle özelliği bulunan kıymetli ve kıymetsiz taşlara da doğal taşlar denir. İncelenen masalarda altın, çakıl, elmas, gümüş, inci, kaya, kömür, platin, taş, tuz ve zümrüt bulunmaktadır.

2.1.3.1. Altın

En kıymetli madenlerden olan altın sadece ziynet eşyası olarak değil hayatımızdaki birçok alanda kullanılır. Uçak camlarından, astronot kıyafetlerine, kablodan sağlık sektörüne kadar çoğu sektörde altın önemlidir.

İncelenen eserlerde altın, yirmi dört masalda geçmektedir. Birincisi altın masallarda şekil değiştiren bir cisim olarak görülmektedir. Mesela kahramanların balığın karnından çıkan tas ile suyu altın etmeleri masallarda sıkça geçer. Ayrıca masallarda padişahlar kızlarını vermemek için taliplilerinden altından bir saray yapmasını ister. Ayrıca para kaynağı, ziynet olarak da geçmektedir.

Kör Kurt adlı masalda çoban ve karısı güveç torbasını açar bakar içinde hep yılan çayan doludur. Çoban karısına bunları bacadan atmasını söyler. Bacadan attıkları an yılanlar hep **altın** olur (Sakaoğlu, 2002: 330).

Bacadan Atılan Ölü adlı masalda bir oğlan babasının bacısının bir daha osurmaması için bir heybeye yılan çıyan doldurup götürür. Fakat götürdüğü vakit açtıklarında yılan çıyanlar **altın** cevahir olur (Sakaoğlu, 2002: 532).

Keloğlan'ın Oyunları adlı masalda Keloğlan bir gün evini ateşe verir. Evinden kalan kömürleri bir çuvala doldurur. Çuvalların en **altına** da bir miktar **altın** koyar. Bu çuvalları da bir kuyumcuya emanet edip gider. Geri geldiğinde **altınlarımın** yerine hep kömür doldurmuşsun diye iftira eder (Sakaoğlu, 2002: 525).

Gülmez Padişah adlı masalda Gülmez Padişah'ın küçük oğlu bir yere bezirgân olur ve orada kendisine **altından** bir hamam yaptırır. Bu hamamı görenler dünyayı ateş almış ya da sabah olmuş sanırlar (Alptekin, 2002: 266).

Ceylân Yüreği adlı masalda Keloğlan kılığında birisi padişahın bahçesine parasız, karın tokluğuna bakmak ister. Bahçıvan da onu yanına alır. Bir gün bahçıvan atına atlayıp düğüne gider bu Keloğlan kılığındaki kişi bahçeyi talan eder ve resmî kıyafetlerini giyer. Kıyafetlerinin her yeri **altındır** (Alptekin, 2002: 309).

Ettiğini Bulur adlı masalda fakir bir adama rüyasında filan yerde bir ağaç olduğunu ve o ağacın dibinde **altın** olduğunu söylerler. Fakir adam da çobanlık etmektedir ve yanında bir zengin ona arkadaşlık etmektedir. **Altını** bulunca adamlar yarı yarıya bölüşürler. Fakir adam **altınları** karısına götürmesini söyler fakat zengin adam fakiri öldürüp o ağacın dibine gömer (Alptekin, 2002: 314).

Kör Canavar adlı masalda bir ağanın bir sürü koyunu varmış. Ancak her akşam saydığına bir koyunu eksik çıkarmış. Çobana kızarmış ancak çoban neden olduğunu bilmediğini söylemiş. Bir gün kendisi sürüyü gütmeye gitmiş. Koyunları takip etse ki koyunlar gidip kör kurdun önüne yatıyor. Kör kurdun rızkı oluyorlar. Ağa, kurdun rızkını veren benim rızkımı da verir diye artık çalışmaz. Karısı çok kızar ve oduna gider. Bir kuru kütüğe baltayı saplar ve bol miktarda **altın** bulur. **Altınları** tek başıma taşıyamam diye komşusunu çağırır. Fakat komşu geldiğinde **altınların** arı olduğunu görür. Bu arıları getirir bacadan aşağı döker eve girip baktığında ise arıların **altına** dönüştüğünü görür (Alptekin, 2002: 322).

Tembel Ahmet adlı masalda bir Tembel Ahmet vardır. O kadar tembeldir ki kalkıp su bile içmez. Fakat bu Tembel Ahmet, bir balığın karnından suyu **altın** eden bir tas bulur. O tas suya değince içi dolu **altın** olurmuş (Alptekin, 2002: 337).

Gelin Ve Kayını adlı masalda iki erkek kardeş vardır. Küçük kardeş askere gidince büyüğü küçüğün karısına yaklaşmak ister. Fakat kadın izin vermeyince kadına iftira eder ve onu çakıla gömerler. Tuzlu ekmek yedirirler. Yoldan geçerken onu gören bir adam onu çakıldan çıkarıp evine götürür. Evdeki arap, hizmetçi kadına yakın olmak ister fakat kadın kabul etmez. Bunun üzerine gece vakti arap, evin çocuğunu keserek kanlı bıçağı bu kadının başucuna koyar. Kadın çocuğunu öldüren bu kadındır diye feryat eder fakat adam inanmaz kadına **altın** verir evden uzaklaştırır (Alptekin, 2002: 341).

Akıllı ve Akılsız Kardeş adlı masalda bir Keloğlan bir de akıllı oğlan varmış. Bunlar kardeşlermiş. Keloğlan dağlarda davar güdermiş. Kardeşi ise çiftçilik yaparmış. Keloğlan bir gün tekeleri otlatırken “Harnuptan bana da ayırın yoksa hepinizi keserim.” der. Tekelerin Tekelerden bir tanesinin boynuzuna harnup takılmıştır. O teke hariç hepsini keser. Daha sonra kalan tekeyi pazara satmaya götürürken bir goçmara satmak ister. O da kafasını sallayınca ertesi gün parasını ister. Tabii para olmayınca goçmara bir taş fırlatır o da korkusundan duvarın deliğinden girip Keloğlan’a **altın** getirir (Alptekin, 2002: 345).

Kedi, Köpek ve Yılanın Mükâfatı adlı masalda Keloğlan, yolda çocukların kedi, köpek ve yılanı öldürmeye çalıştıklarını görünce çocuklara para vererek ellerinden bu hayvanları alır. Yılan ise sihirlidir. Yılan, Keloğlan’a kendisini kurtardığı için mükâfat vermek ister. Yılanın babası, Keloğlan’a mükâfat olarak bir

yüzük verir. Yüzük sihirlidir. O da yüzükten **altundan** bir saray yapmasını ister (Alptekin, 2002: 361).

Baş Müneccim adlı masalda padişah sahte hocadan kaybolan hazinesinin bulunmasını ister. Sahte hoca, cariyenin yardımı ile hazineyi bulanları yakalar. Hırsızlar **altınları** bir çam ağacının dibine gömdüklerini söylerler (Alptekin, 2002: 367).

Padişahın Oğlu ile Hizmetkârı adlı masalda padişahın oğlu rüyasında bir peri kızı görür. O peri kızı oğlana bir yüzük, oğlan da kıza bir **altın** tarak verir (Alptekin, 2002: 394).

Padişahın Kırk Oğlu adlı masalda padişahın kızı kendisini istemeye gelen oğlana, kendisini istemeye gelince **altın** sandalyeye oturmasını söyler (Alptekin, 2002: 401).

Keçeli adlı masalda padişahın karısı hastadır ve kocasına **altın** nalinler kime olursa onunla evlenmesini söyler (Alptekin, 2002: 409).

Padişahın Kızının Ahlâksızlığı adlı masalda bir padişah varmış. Bu padişah remilde kızının hırsızlık ve namussuzluğunu görür. Bunun üzerine kırk odasından kırkincının içine bir mezar kazıp kızı oraya gömer. Analık da padişahın odalarını geziyormuş. Odalarda hep **altın** ve elmaslar varmış. Kırkıncıyı da merak edip girer ve kızı bulur (Alptekin, 2002: 431).

Vezirin Üç Kızı ve Padişahın Oğlu adlı masalda vezirin üç kızı kendi aralarında padişahın oğluyla evlenirlerse şunu yaparım bunu yaparım diye hayal kurar. Padişahın oğlu bunları duyar. Üç kız kardeş ile de evlenir. Fakat büyük ve ortanca kız vaatler babamızın evinde kaldı diye söylediklerini yapmazlar. En küçüğü ise “**Altın** perçemli bir oğlanla gümüş perçemli bir kız doğuracağım.” diye söylemiştir. Kıza Allah böyle çocuklar verince kız kardeşleri kıskanıp kızın doğurduğu çocukları sandığa koyup denize bırakırlar. Bebeklerin yerine de köpek enikleri koyarlar (Alptekin, 2002: 435).

Congalaz Karısı adlı masalda yedi erkek kardeşiyle beraber yaşayan kız cadı karısının getirdiği **altın** yüzüğü kapının arkasından takınca bayılır. Yüzük de boğazına kaçır (Alptekin, 2002: 443).

Gede Kız adlı masalda yaşlı bir kadın yolda ağlarken gördüğü kıza yardım eder ve ona **altın** ve inciler takarak onu bir düğüne götürür. Orada bir Beyoğlu onu görür, çok beğenir ve evlenmek ister (Özçelik, 2004: 296).

Konuşmayan Gelin adlı masalda padişahın oğlu fakir bir adamın kızına âşık olur. Evlenirler. Fakat kız konuşmuyordur. Oğlan kıza **altınlar**, inciler aldıysa da konuşmaz (Özçelik, 2004:320).

Nar Tanesi adlı masalda bir padişahın kızı balkonda nar yerken başka bir padişahın oğlu sarayın önünden geçer. Kız oğlana bir nar tanesi atar. Oğlan da eğilip nar tanesini yer. Kız, onunla dalga geçince oğlan içinden bunun intikamını alacağını söyler. Daha sonra kızı kendisine âşık eder. Fakir biri gibi davranıp türlü oyunlarla kızı rezil eder ve en son kız bir hamamdayken bir tasa gümüş, bir tasa **altın** ve bir tasa da toprak doldurur yanlarına da bir nar tanesi koyar. Hamamdan çıkan herkese manaları sorar. Kimse bilemez. Kız, hamamdan çıkıp onların manasını bilince oğlan kızla tekrar evlenir (Özçelik, 2004: 388).

Beyoğlu ile Akıllı Kız adlı masalda bir Beyoğlu yaşını başını almasına rağmen kimseyle evlenmez. Rüyasında bir kız görür ve ona âşık olur. Kız hem güzel hem bilgili hem konuşkan ve hem de görgülü biridir. Beyoğlu, bir kadına yüz **altın** verir ve bu kıızı tarif ederek bulması için kadını gönderir (Özçelik, 2004: 416).

Altın Saçlı Oğlanla Altın Saçlı Kız adlı masalda vaktin birinde beyin çocuğu olmamış. Bey, çocuk istediği için üç defa evlenmiş. Üçüncü hanımından **altın** saçlı bir oğlanla bir kıızı olunca diğer eşleri bu durumu kıskanıp çocukları bir denize bırakmış. Çocukların yerine kedi ve köpek enikleri koymuşlar (Özçelik, 2004: 420).

Yedi Kızlar adlı masalda yedi oğlu olan adamın büyük oğlu yedi kıızı olan adamın en küçük kıızı ile beraber işe gider. Fakat kız kendini erkek olarak bildirir. Oğlan bundan şüphelendikçe kızın koynundaki kedi kıza söylenilenleri haber verir kız da tedbir alır. Oğlan, kızdan şüphelenince beraber sarrafa giderler. Annesi oğlana, “Kız ise **altına** inciye bakar. Oğlansa aynaya tarağa bakar.” demiştir. Kedi, kıza haber verdiği için kız aynaya tarağa bakar (Özçelik, 2004: 465).

2.1.3.2. Çakıl

İncelenen eserlerde çakıl, bir masalda geçmektedir.

Gelin Ve Kayını adlı masalda iki erkek kardeş vardır. Küçük kardeş askere gidince büyüğü, küçüğün karısına yaklaşmak ister. Fakat kadın izin vermeyince kadına iftira eder ve onu **çakıla** gömerler. Tuzlu ekmek yedirirler (Alptekin, 2002: 341).

2.1.3.3. Elmas

Renksiz ve saydam renkte olup doğadaki en sert maden ve taştır. Kesim şekline, büyüklüğüne ve cinsine göre değeri değişmektedir.

İncelenen eserlerde elmas, üç masalda geçmektedir. Masallarda cevahir anlamında geçmektedir.

Padişahın Kızının Ahlâksızlığı adlı masalda bir padişah varmış. Bu padişah remilde kızının hırsızlık ve namussuzluğunu görür. Bunun üzerine kırk odasından kırkıncının içine bir mezar kazıp kızı oraya gömer. Analık da padişahın odalarını geziyormuş. Odalarda hep altın ve **elmaslar** varmış. Kırkıncıyı da merak edip girer ve kızı bulur (Alptekin, 2002: 431).

Yedi Kardeşin Bacısı adlı masalda bir kız yedi oğlan kardeşini bulmak için yola çıkar. Kardeşlerini bulan kız onlarla birlikte yaşamaya başlar. Fakat bir gün kardeşlerinden biri kızıp ateşe işer ve ateşi söndürür. Kız da uzakta köpeklerin havladığı evden ateş almaya gider. O ev de cadı karısının evidir. Cadı karısının gelinleri ateşi kesip kıza verirler fakat cadı karısı kokudan kızın eve geldiğini anlayıp kızın peşinden gider. Kıza sihirli bir yüzük takarak kızın kanını emer, kız bayılır. Kardeşleri onu toprağa gömmeye kıyamazlar ve topal bir devenin sırtına sarıp yanlarında getirip götürmeye başlarlar. Beyoğlu, bu kızı devenin sırtında görür ve elindeki **can elmasını** kıza sürerek kızı canlandırır. Kızla evlenir (Özçelik, 2004: 367).

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda padişah, oğullarına kendisini ne kadar sevdiklerini sorar. Büyük oğlan inci ve **elmas** kadar, ortanca su ve bal kadar cevaplarını verir. Küçük oğlan, tuz kadar sevdiğini söyleyince padişah çok kızar ve oğlana cellat emri verir (Özçelik, 2004: 440).

2.1.3.4. Gümüş

Altın ve bakırdan sonra keşfedilen gümüş madeni, dünyada rezervi az olan ve yapısı yumuşak bir maddedir. Para, süs eşyası, ziynet eşyası, optik, fotoğrafçılık vb. birçok alanda kullanılan gümüş, bakırla ve diğer madenlerle de karıştırılıp kullanılabilir.

İncelenen eserlerde gümüş, üç masalda geçmektedir. Gümüş boynuzlu ve Vezirin Üç Kızı ve Padişahın Oğlu adlı masalda gümüş vücuda ait unsurlarda, Nar Tanesi adlı masalda da eşyanın gümüş olması şeklinde geçmektedir.

Gümüş Boynuzlu adlı masalda padişahın en küçük oğlunun **gümüş** boynuzlu bir öküzü vardır. Bu öküz oğlana yardım eder. Öküz öldüğünde kendisini evin arkasına gömmesini ve kimseye söylememesini söyler. Öküz ölür ve oğlan onu öküzün dediği yere gömer. Oradan bir ağaç çıkar (Alptekin, 2002: 388).

Vezirin Üç Kızı ve Padişahın Oğlu adlı masalda vezirin üç kızı kendi aralarında padişahın oğluyla evlenirlerse şunu yaparım bunu yaparım diye hayal kurar. Padişahın oğlu bunları duyar. Üç kız kardeş ile de evlenir. Fakat büyük ve ortanca kız vaatler babamızın evinde kaldı diye verdikleri sözleri yapmazlar. Fakat en küçüğü “Altın perçemli bir oğlanla **gümüş** perçemli bir kız doğuracağım.” diye söylemiştir. Kıza Allah böyle çocuklar verince kız kardeşleri kıskanıp kızın doğurduğu çocukları sandığa koyup denize bırakırlar. Bebeklerin yerine de köpek enikleri koyarlar (Alptekin, 2002: 435).

Nar Tanesi adlı masalda bir padişahın kızı balkonda nar yerken başka bir padişahın oğlu sarayın önünden geçer. Kız oğlana bir nar tanesi atar. Oğlan da eğilip nar tanesini yer. Kız, onunla dalga geçince oğlan içinden bunun intikamını alacağını söyler. Daha sonra kızı kendisine âşık eder. Fakir biri gibi davranıp türlü oyunlarla kızı rezil eder ve en son kız bir hamamdayken bir tasa **gümüş**, bir tasa altın ve bir tasa da toprak doldurur yanlarına da bir nar tanesi koyar. Hamamdan çıkan herkese manaları sorar. Kimse bilemez. Kız, hamamdan çıkıp onların manasını bilince oğlan kızla tekrar evlenir (Özçelik, 2004: 388).

2.1.3.5. İnci

İstiridyeye ve istiridyeye benzer kabuklu deniz hayvanlarının içinde oluşan kıymetli küçük tanelere inci denir. İnci, süs eşyası ve ziynet eşyaları için kullanılır.

İnci, Muradına Nail Olmayan Dilber ve Gurbete Giden Gelin adlı masalarda ağlayan bir kızın gözlerinden yaş yerine inciler dökülmesi şeklinde geçer. Diğer masalarda ziynet eşyası olarak kullanılmıştır.

İncelenen eserlerde inci, sekiz masalda geçmektedir.

Ahmet Ağazade Mehmet Ağa adlı masalda babasından kalan bütün malları yiyen oğlu İzmir'e gider ve bir çayın yanına otlardan bir ev yapar ve bir de eşek alıp dağlarda çalı yükletip para kazanmaya başlar. Bu çalıları satarken bir gün bakkal dükkânının önünde üç tane nar görür. Bu narları alıp Acem şahına hediye göndermiş. Daha sonra Acem şahının gönderdiği hediyeleri de Mısır şahına göndermiş. Mısır şahı da karşılığında ona **inci**, mercan, platin ve zümrütleri bir gemiye doldurup göndermiş (Alptekin, 2002: 298).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda bir fakir karı kocanın bir kızı olur. Periler kadının doğumuna yardım eder. Bu kız yürürken bastığı yerlerde çayır çimen bitirmiş. Güldüğü zaman yanaklarında gül bitirmiş. Ağladığında ise gözlerinden **inci** mercan dökülmüş (Alptekin, 2002: 332).

Gede Kız adlı masalda yaşlı bir kadın yolda ağlarken gördüğü kıza yardım eder ve ona altın ve **inciler** takarak onu bir düğüne götürür. Orada bir Beyoğlu onu görür, çok beğenir ve evlenmek ister (Özçelik, 2004: 296).

Konuşmayan Gelin adlı masalda padişahın oğlu fakir bir adamın kızına âşık olur. Evlenirler. Fakat kız konuşmuyordur. Oğlan kıza altınlar, **inciler** aldıysa da konuşmaz (Özçelik, 2004:320).

Yazı Bozulmazmış adlı masalda denizdeki balık, Tanrı'yı bulmaya gittiğini söyleyen oğlana, Tanrı'ya neden başının ağrıdığını sormasını ister. Daha sonra oğlan Tanrı'yı bulup ona sorduğunda Tanrı, balığın başında **inci** olduğunu, çıkarınca ağrısının geçeceğini söyler (Özçelik, 2004: 344).

Gurbete Giden Gelin adlı masalda padişahın oğlu uzak bir ülkede gülünce yüzünde güller açan, ağlayınca gözlerinden **inci** mercan dökülen, yürüyünce bastığı yerde çayır çimen biten kıza âşık olur ve onunla evlenmek için yollara düşer. Fakat

evlerindeki arap kız bu durumu kıskanır. Yolda gelirken kızıdan yemek ve su karşılığında gözlerini alıp ormana atar. Kızın yerine geçer. Kız dağda yürürken keçi kızı dadanmış, kız da onun sütünü içerek beslenmiş. Bir gün gökte konuşan iki güvercinin konuştuklarını duyar ve cebindeki gözlerini yerine koyar ve güvercinlerin tüylerini gözüne sürünce yeniden görmeye başlar. Yeniden görmeye başlayınca sevincinden ağlar ve gözlerinden **inci** mercanlar dökülür (Özçelik, 2004: 423).

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda padişah, oğullarına kendisini ne kadar sevdiklerini sorar. Büyük oğlan **inci** ve elmas kadar, ortanca su ve bal kadar cevaplarını verir. Küçük oğlan, tuz kadar sevdiğini söyleyince padişah çok kızar ve oğlana cellat emri verir (Özçelik, 2004: 440).

Yedi Kızlar adlı masalda yedi oğlu olan adamın büyük oğlu yedi kızı olan adamın en küçük kızı ile beraber işe gider. Fakat kız kendini erkek olarak bildirir. Oğlan bundan şüphelendikçe kızın koynundaki kedi kızı söylenilenleri haber verir, kız da tedbir alır. Oğlan, kızıdan şüphelenince beraber sarrafa giderler. Annesi oğlana, “Kız ise altına **inciye** bakar. Oğlansa aynaya tarağa bakar.” demiştir. Kedi, kızı haber verdiği için kız aynaya tarağa bakar (Özçelik, 2004: 465).

2.1.3.6. Kaya

İncelenen eserlerde kaya, bir masalda geçmektedir.

Kayaoğlan adlı masalda bir kadının yedi oğlu varmış. Bu kadının oğulları gidip Yeşildağ’a yerleşmişler. Kadın, oğulları gittiğinde hamileymiş. Bir kızı olur ve bu kız kardeşlerini bulmak için yola çıkar. Annesi ona bir eşek verir. “Dah” deyince gidermiş. “Çüş” deyince kül olurmuş. Kız yolda giderken bir denizin içine girer. Su eşeğin boyuna gelince kız panikler ve “Çüş” der. Eşek, kül olur. Kız, denize girer ve sonra karaya çıkıp bir **kayanın** gölgesinde uyur. Dokuz ay sonra balık gibi bir çocuk doğurur (Özçelik, 2004: 339).

2.1.3.7. Kömür

Fosil bir yakıt olan kömür, dünyanın en eski madenlerinden biridir. Dünyanın her yerinde kullanılan nadir madenlerdendir. Dünyanın her yerinde demir çelik fabrikalarında ve kimya sanayinde kullanılan kömür, ucuz ve güvenilir bir madendir.

İncelenen eserlerde kömür, iki masalda geçmektedir. Bu masallarda da yakıt için kullanılan maden olarak geçer.

Keloğlan'ın Oyunları adlı masalda Keloğlan bir gün evini ateşe verir. Evinden kalan **kömürleri** bir çuvala doldurur. Çuvalların en altına da bir miktar altın koyar. Bu çuvalları da bir kuyumcuya emanet edip gider. Geri geldiğinde altınlarının yerine hep **kömür** doldurmuşsun diye iftira eder (Sakaoğlu, 2002: 525).

Congalaz Karısı adlı masalda yedi erkek çocuğu annelerine bir daha erkek doğurursa eve gelmeyeceklerini söyler. Anneleri kız doğurur ama oğlanları denemek için oğlan doğurdum diye kara bir bez asar evin önüne. Oğlanlar da gerçekten eve gelmezler. Kız, büyüdükten sonra ağabeylerini bulmak için yola çıkar. Bulduktan sonra onlarla yaşamaya başlar. Oğlanlar, işe gitmeden kıza ateşi hiç söndürmemesini tembih ederler. Fakat kız bilmeden ateşi söndürür ve karşıda gördüğü duman olan evden ateş almaya gider. O ev de cadı karısının evidir. Cadı karısının kızı, kıza **kömürden** kesip verir ve hemen gitmesini söyler (Alptekin, 2002: 443).

2.1.3.8. Platin

Kıymetli metal elementler arasında en çok kullanılan metallerden biridir. Yumuşak ve kolay işlenebilirdir. Takı, mücevher, petrol ve kimya sanayinde sıkça kullanılan bir maddedir.

İncelenen eserlerde platin sadece bir masalda kıymetli maden anlamında geçer.

Ahmet Ağazade Mehmet Ağa adlı masalda babasından kalan bütün malları yiyen oğlu İzmir'e gider ve bir çayın yanına otlardan bir ev yapar ve bir de eşek alıp dağlarda çalı yükletip para kazanmaya başlar. Bu çalıları satarken bir gün bakkal dükkânının önünde üç tane nar görmüş. Bu narları alıp Acem şahına hediye göndermiş. Daha sonra Acem şahının gönderdiği hediyeleri de Mısır şahına göndermiş. Mısır şahı da karşılığında ona inci, mercan, **platin** ve zümrütleri bir gemiye doldurup göndermiş (Alptekin, 2002: 298).

2.1.3.9. Taş

Bulunduğu yere ve içindeki kimyasallara göre rengi ve şekli değişen doğadaki katı maddelere taş denir. İncelenen eserlerde taş, yirmi yedi masalda geçmektedir.

Avcı Mehmet aslı masalda padişahın kızını vermesi için üç vaadinden biri şehrin ortasındaki **taşın** yerinden kaldırılmasıdır. Avcı Hasan babasının arkadaşı olan dağları tartanın **taşı** fırlatması ile padişahın verdiği görevlerden birini tamamlamış olur (Sakaoğlu, 2002: 292).

Çoban Ahmet adlı masalda çoban Ahmet'in karısına göz diken padişah, kadını almak için Ahmet'e deve ait olan çamın dibindeki suyun içindeki **taşları** getirmesini söyler (Sakaoğlu, 2002: 422).

Hayat Otu adlı masalda padişahın kızını devin elinden kurtarıp evlenen büyük kardeş bir gün sıkılıp ava çıkar. Her yere git ama şu puslu dağa gitme diyen karısının sözünü dinlemeyip giden oğlan, orada gece olunca sönmeye başlamış olan ateşe biraz odun atıp ısınırken bir ses ona çok üşüdüğünü söyler. O da ateşin olduğunu ve gelip ısınmasını söyler. Kadın hayvanlarından korktuğunu söyler. Elindeki değneği adama verir ve hayvanları bana yaklaştırmı der. Buna inanan oğlan değneği alırken kadın oğlana değneği ile vurur ve **taş** eder. Daha sonra hayvanlarını da **taş** eder. Daha sonra onu kurtarmaya gelen diğer kardeşini de aynı yalan ile kandırmak ister. Ancak yalana kanmayan oğlan kadını öldürür ve değnekle kadının **taş** ettiği her şeye değneği vurarak tekrar canlandırır (Sakaoğlu, 2002: 429).

Akıllı Kardeşe Deli Kardeş adlı masalda babaları ölen biri akıllı biri akılsız olan iki kardeş babalarının mallarını bölüşmeye karar verir. Babalarından kalma iki dam varmış. Biri eski biri yeni. Yeniyi akılsız eskiyi de akıllı alır. Eskiye alışık olan öküzler hep eskiye gider yeni dama ise sadece bir öküz gider. O bir öküz de akıllının olur. Deli bu bir tane öküzü de götürür bir derenin dibine **taşa** bağlar gelir. Kardeşine de öküzü sattım der. Ertesi gün gider **taştan** parasını ister. Diğer gün paramı vermedin diye **taşa** bir balta vurur ve **taştan** altınlar dökülür (Sakaoğlu, 2002: 517).

Bir Kolu Gümüş Bir Kolu Altın adlı masalda bir karı koca varmış. Bu kadını hiç namahrem görmemiş. Bir gün kocası hacca gitmiş. Karısının yanına da bir hizmetçi kız koymuş. Bir gece yağmur yağar, kar yağar, çok tipi olur. Bir atlı kapıya

gelir ve çok ıslandığını, kendini içeri almalarını söyler. Hizmetçi bu kadını içeri alır. Atına arpa verirler. Sabahleyin adam yemek verdikleri kaba **taş** koyup çıkar (Günay, 2011: 81).

Ateşkâr Oğlan adlı masalda küçük oğlan babasının vasiyeti üzerine babasının mezarının başında beklerken bir adam görür. Bu adamın elinde beyaz ip ve siyah ip vardır. Oğlan onların ne olduğunu sorar. Beyaz ipi sardığında geceler kısa olur hastalar şifa bulurmuş. Siyah ipi attığında ise geceler uzun olurmuş. Oğlan çıra yakmak istediği için zorla adamın üzerine bir **taş** koyup siyah ipi ileriye atar (Günay, 2011: 96).

Kız Padişah adlı masalda saraydan kaçan padişahın kızı yolda bir dağ başında devlere denk gelir. Devler bu kızı eş olarak almak ister. Onlardan kaçamayacağını anlayan padişah kızı bir **taşa** çıkıp nutuk atmak ister. **Taşa** çıkıp “Eşlerinize neden erkek elbiseleri giydiriyorsunuz, kadın elbiseleri giydirin der.” Devleri elbise almaya şehre gönderir (Günay, 2011: 117).

Ayı Kulağı adlı masalda bir oduncu varmış. Bir gün her zaman gittiği Elazığ tarafına değil Malatya tarafına gider. Orada ayının biri bir **taşın** üzerine oturmuş oduncuya seslenir. Oduncu korkar gitmez. Bir zaman sonra tekrar gittiğinde yine **taşın** üzerine oturmuş bu ayı kulağı senin çocuğundur diye seslenir. Oduncu da madem çocuğumdur diye düşünür alır götürür (Günay, 2011: 131).

Kül Eşek adlı masalda başta kardeşlerinin olmadığını zanneden kız, koca karının yaptığı Kül Eşek ile mağaraya gider. Orada onlarla beraber yaşamaya başlar. Orada kardeşleri av kuş ederler beraber yerlermiş. Ancak kibrit olmadığı için de ateşi hiç söndürmezlermiş. Bir gün kardeşlerin kıza olan ilgisini kıskanan kedi, ateşin üstüne su döker. Ateşin söndüğünü gören kız bakar ileride ateş yanıyor. Ateşi almaya gider. Ateşin sahibi de devlermiş. Devlerin karısı istemeyerek ateşin ucundan keserek kıza verir. Kız da koşa koşa, üfleye üfleye **taşa** değip kanayan ayağına aldirmeden koşmaya devam eder (Günay, 2011: 146).

Şah İsmail adlı masalda Şah İsmail, bir kıza âşık olur. Kıza âşık olduktan sonra padişah bu kızı oğluna ister ancak kızın abileri kızı kaçıtır. Kız bir **taşın** altına not bırakır. Şah İsmail, kız için geldiğinde atının ayağına **taş** takılır ve notu bulur. Okuyunca kızı, abilerinin kaçırdığını anlar (Günay, 2011: 150).

Aslan Ali adlı masalda Aslan Ali, Hızırların konuştuğunu anlatınca **taş** kesilir. Daha sonra padişahın torununun elinden akan kanın onu iyileştireceğini söylerler. Çocuğun kanı Aslan Ali'ye değdirilir ve Aslan Ali çözülür (Alptekin, 2002: 316).

Allah'ı Arayan Adam adlı masalda fakir bir adam feleği bulmak için yola çıkar. Gittiği bir memlekette bir adam ona feleğin yedi denizin ortasında bir adada olduğunu söyler. Bir **taşın** üstüne çıkıp “Felek neredesin?” diye bağır, belki bir bilene rast gelirsin der (Alptekin, 2002: 328).

Akıllı ve Akılsız Kardeş adlı masalda bir Keloğlan bir de akıllı oğlan varmış. Bunlar kardeşlermiş. Keloğlan dağlarda davar güdermiş. Kardeşi ise çiftçilik yaparmış. Keloğlan bir gün tekeleri otlatırken “Harnuptan bana da ayırın yoksa hepinizi keserim.” der. Tekelerden bir tanesinin boynuzuna harnup takılmıştır. O teke hariç hepsini keser. Daha sonra kalan tekeyi pazara satmaya götürürken bir goçmara satmak ister. O da kafasını sallayınca ertesi gün parasını ister. Tabii para olmayınca goçmara bir **taş** fırlatır o da korkusundan duvarın deliğine girip Keloğlan'a altın getiriyor (Alptekin, 2002: 345).

Padişah Kızıyla Evlenen Genç adlı masalda fakir bir genç padişahın kızıyla evlenmek ister. Fakat padişahın bir şartı vardır. Padişah, Yemen'deki kardeşine elindeki **taşı** götürmesini ve ondaki **taşı** da kendisine getirmesini ve kardeşinin iç hâlini öğrenmesini ister. Oğlan da gidip **taşı** verir, ondaki **taşı** alır Yemen'deki kardeşin iç yüzünü öğrenir ve gelir. Yolda da karşılaştığı devlerin sihirli post ve kamçısına sahip olmak için taşların üstüne post ve kamçı yazıp dereye atar. Sonra devlerin **taşları** getirmesini ister. Onlar gidince post ve kamçıyı alıp kaçar (Alptekin, 2002: 408).

Dünya Güzeli adlı masalda bir padişah başka bir memlekete padişahlık yapmaya gider. Padişah gittikten sonra padişahın çocuğu olur. Bu çocuk on iki yaşına gelince babasını bulmak için atına binip yola çıkar. Yola çıkınca bir köse ile karşılaşır ve yemek yerler. Kösenin yemekleri çok tuzludur. Oğlan su içmeye iner ve köse onu sıkıştırır ve oğlanın çıkacağı yere **taş** koyar. Köse, kendisinin her istediğini yapmazsa oğlanı sıkıştırdığı yerden çıkarmayacağını söyler (Alptekin, 2002: 423).

Vezirin Üç Kızı ve Padişahın Oğlu adlı masalda padişahın oğlunun çocuklarını, teyzeleri denize salarlar. Çocuklar büyüdükten sonra oğlan kız kardeşine

yaver olması için dünya güzelini getirmeye gider. Fakat oraya gittiğinde hizmetçiler **taş** kesil dedikleri için oğlan orada **taş** kesilir (Alptekin, 2002: 435).

Yusufçuk adlı masalda babalarının kendilerini ormanda bırakıp kaçması üzerine iki kardeş yalnız kalır. Oğlanla kız ormanda rezil olurlar. Oğlan çok susar ve su içmek ister. Fakat kız kardeşi oğlanın içeceği suyun öküz sidiği olduğunu ve içmemesini söyler. Oğlan dayanamaz içer ve oğlan öküz olur. Kız bunun boynuna ip bağlar ormanda horoz öten bir eve doğru giderler. Orada da cadı karısı bu öküzü yemek ister fakat kız, öküzüm kesilme, öküzüm yüzülme, öküzüm boğazında kalsın deyince öküz cadı karısının boğazında kalır ve kadın ölür. Oğlan ve kız Allah’a dua ederler. Oğlan bir **taş** olur kız da yusufçuk olur (Alptekin, 2002: 465).

Keçi Kız adlı masalda çocuğu olmayan bir kadın Allah’a dua eder. “Bir çocuğum olsun da istersen keçi olsun der.” Allah, bu kadına bir keçi verir. Kadın da rıza gösterir. Ama bu keçi sihirlidir. Annesi evden gidince keçi, silkinir ve dünya güzeli bir kız olur. Padişahın oğlu bunu evin önünde görür âşık olur. Annesini dünürcü gönderir. Kadın, “Kızım yok sadece keçim var.” der. Oğlan, keçiyi kabul eder. Kız gerdek gecesi sırrını kimseye söylememesini tembih eder kocasına. Fakat bir gün oğlan annesinin dırdırına dayanamaz kızın postunu ateşe atar ve kız yarıya kadar **taş** kesilir. Kız “Benden sana fayda gelmez postumun geri kalanını da at.” der. Kız **taş** kesilir ve ölür (Özçelik, 2004: 322).

Padişahın Kızı adlı masalda hiç oğlu olmayan padişah karısına bir daha kız doğurursa kızı da seni de öldürürüm deyince kız doğuran sultan, bunu kocasına söyleyemez. Kız, yedi yaşına girdiğinde sünnet edilmek istenince saraydan kaçır. Bir ormana varır. Ormanda aslanın yemek üzere olduğu bir oğlanı kurtarır. O oğlan da bir padişahın oğluymuş. Padişahın sarayında beraber büyürler. Kız bir müddet sonra annesini babasını görmek için saraydan ayrılır. Bu padişah kıza bir at verir. Bu at sihirlidir kızın başı dertte olduğunda ve yardım edilmesi gerektiğinde at yardımına koşar. En son devlerin ülkesinden **yanar taşı** kaçıtır ve devler kıza beddua eder. Beddua şudur; “Kızsan oğlan, oğlansan kız olasan.” kız erkek olur (Özçelik, 2004: 330).

Yılan Adam adlı masalda padişah bir gün ava gider ava gittiği gün bir **taşın** altından yılan yavruları çıkınca padişahın çocuğunun olmadığı aklına gelir (Özçelik, 2004: 335).

Yiğit Çoban adlı masalda bir çoban kurdun kuşun dilini bilirmiş. Koyunları ile dağ, taş dolaşmış. Bir gün koyunları ağacın altına yatırır kendisi de başka bir ağaç gölgesine yatar. Ağaca biri ak biri kara güvercin gelir. Çoban, güvercinlerin konuşmasını dinlemeye başlar. Kuşlar, padişahın oğlu gerdeğe girdiğinde batıdan bir yılanın gelip sokacağını, doğudan bir ejderhanın gelip onu yiyeceğini ve kuzeyden bir kurdun gelip onu parçalayacağını söyler. Oğlan, bunu duyunca yola çıkar. Saraya vardığında yılanı keser, ejderhayı öldürür ve kurdu da öldürüp kurdun dişini cebine koyar. Fakat bu sırrı söylerse çoban taş olacaktır. Padişah, oğlunu rahatsız ettiği için çobanı aslanlara yedireceğini söyleyince çoban sırrını söyler ve **taş** kesilir. Bu çobana çare arayan padişaha çobanın çaresinin dört boynuzlu bir koçun kanını **taşa** sürmek olduğunu söylerler (Özçelik, 2004: 354).

Çocuk İsteyen Kadın adlı masalda üvey anne çocuğunu sele bırakır kendi de büyücülüğe başlar. Bir gün ona her şeyi söyleyen kuşu, dünyanın en güzel kadınının üvey kızı olduğunu söyleyince kızı öldürmek için kızın yaşadığı saraya gider. Saray muhafızlarına toz üfler ve onları cüceye çevirir. Ardından da sultana bir toz üfler onu da köpek yapar ve saraydan kaçıtır. Daha sonra kızı kurtarmaya gelen padişah ve askerlerini **taşa** çevirir (Özçelik, 2004: 376).

Sabır Taşı adlı masalda bir kuş kızın birine gelip “Baban seni ölü diriye verecek.” diye söyler. Kız kuşun bu dediğinden çok korkar. Dediği gibi de olur. Bir yere su içmek için girdiğinde kapı kapanır ve orada kırkinci odada yatan bir delikanlının başında kırk gün Kur’an okur ve kırkinci günün sonunda oğlan uyanır. Fakat bu kızı bir arap kız takip ediyordur. Oğlan uyandığında oğlanın başında oturanın kendisi olduğu yalanını söyler ve oğlanla evlenir. Kız da onlara hizmetçi olur. Oğlan hacca giderken hizmetçiye ne istediğini sorar. Kız, **sabır taşı** istediğini söyler (Özçelik, 2004: 386).

Akıllı Çoban ile Padişah adlı masalda akıllı çoban yolda padişahın üç oğlunun babalarının mallarını paylaşmadığını görünce havaya **taş** atacağını **taşı** ilk bulana malları vereceğini söyler (Özçelik, 2004: 394).

Altın Saçlı Oğlanla Altın Saçlı Kız adlı masalda zamanında denize bırakılan kardeşler kendilerini büyüten anne ve babaları ölünce yalnız yaşamaya başlarlar. Bunların yaşadığını duyan üvey anneleri bunları öldürmek ister. Cadı karısı, kız yalnızken kızın yanına gidip önce oğlandan ot istemesini söyler. Daha sonra oğlanın

ölmediğini anlayınca peri padişahının kızını getirmesini söyler. Çünkü peri padişahının bahçesine giren **taş** kesilmiş. Fakat oğlan yolda gördüğü dervişin sözlerini yapar ve **taş** kesilmeden kız kardeşinin isteklerini yerine getirir (Özçelik, 2004: 420).

Gurbete Giden Gelin adlı masalda padişahın oğlu uzak bir ülkede gülünce yüzünde güller açan, ağlayınca gözlerinden inci mercan dökülen, yürüyünce bastığı yerde çayır çimen biten kıza âşık olur ve onunla evlenmek için yollara düşer. Oğlan, kızın evini bulur ve evin önündeki **dünürücü taşına** oturup kızı babasından ister. Fakat evlerindeki arap kız bu durumu kıskanır. Yolda gelirken kızıdan yemek ve su karşılığında gözlerini alıp ormana atar. Kızın yerine geçer. Kız dağda yürürken keçi kıza dadanır kız da onun sütünü içerek beslenir. Bir gün gökte konuşan iki güvercinin konuştuklarını duyar ve cebindeki gözlerini yerine koyar ve güvercinlerin tüylerini gözüne sürünce yeniden görmeye başlar. Yeniden görmeye başladığında sevincinden ağlayınca gözlerinden inci mercanlar dökülür. Onu gören bir çoban, kızı evine götürür. Padişah da atlarını halka bakmaları için dağıtırmış. Kız da çobandan bir at getirmesini ister. Bu at kızın çayır çimenlerinden yer ve iyice ahıra sığmaz olur. Atları toplayınca atın hâline şaşırان padişahın oğlu ata kimin baktığını bilmek ister. Daha sonra kızı görünce tanır ve kız başından geçenleri anlatınca arap kızı katıra bağlayıp salarlar. Arap, **taşlara** çarpa çarpa ölür (Özçelik, 2004: 423).

Zor Mehmet Ağa adlı masalda her şeyden korkan Mehmet Ağa, kendisini herkese korkmaz olarak tanıtır ve bir padişaha devi öldürdüğünü söyler. Padişah ona Osmanlı olup olmadığını sorar. Mehmet, evet der fakat padişah ispat etmesini ister. Ahırda kırk atının olduğunu sadece bir tanesinin harp atı olduğunu, bu atın hangi at olduğunu bilmesini ister. Mehmet, ahırda hayvanlara **taş** yedirir. Hayvanlar **taştan** yedikçe korkar. Fakat sadece harp atı korkmaz. Böylelikle atı bilmiş olur (Özçelik, 2004: 462).

2.1.3.10. Tuz

Kokusuz, suda eriyen, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan billursu madde. (TDK, 2009: 2015) Doğada deniz suyunda, göl sularında ve kaya olarak bulunur.

İncelenen eserlerde tuz, on yedi masalda geçmektedir. Tuza bu masallarda olağanüstü şekillerde rastlanmamıştır. Yemeklere tat veren madde olarak kullanılmıştır.

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda kızlarına kendini ne kadar sevdiğini soran padişah en küçük kızından aldığı “**Tuz** kadar seviyorum.” cevabını beğenmez. Ama türlü olaylardan sonra kızı olduğunu bilmeden kızının evine gidip önce yemekleri **tuzsuz** sonra aynı yemekleri **tuzlu** yedikten sonra **tuzun** ne kadar kıymetli olduğunu anlar (Sakaoğlu, 2002: 468).

Arsız Kız adlı masalda üç kız kardeş vardır. Bu kız kardeşler kasaba et almaya gider. Her defasında bir köpek gelip ellerindeki eti alıp bir köşke kaçırır. Köşke gidip eti isteyen kızlardan bir gece orada yatmalarını isterler. Sabaha kadar köpeğin yanında yatırdıkları büyük ve ortanca kızları köpek oğlan olmayınca etlerini verip gönderirler. Ancak küçük kız bir gün parmağını kesip oraya **tuz** basar uyumuş gibi yapar ve köpeği izler. Köpeğin bir oğlan olduğunu görür. Oğlanın peri kızlarının yanına gittiğini görür ve buna sabreden kız en sonunda onunla evlenir (Günay, 2011: 75).

Öksüz Kız adlı masalda üvey annesi üvey kızına kazanı gözyaşı ile doldurmasını söyler. Bunun üzerine oradan geçen bir tuzcu kızın ağladığını duyup gözyaşının da **tuzlu** olduğunu söyler ve **tuzundan** verir su ile karıştırırlar (Günay, 2011: 256).

Gülükân adlı masalda padişahın çocukları babalarının ülkeye tesir edip etmediklerini görmek için gezmeye çıkmışlar. Saraya dönerken ovada bir eve rastlamışlar. Evdeki kızların padişahın oğlanlarına varmak için kurdukları hayalleri ve vaatlerini dinlemişler. Büyük kız, “Öyle bir yemek pişirirdim ki ateşsiz **tuzsuz**, padişahın iti pisiği yedi.” demiş (Günay, 2011: 343).

Gülükân adlı masalda büyük ve ortanca bacı küçük bacıları doğurunca kendilerinin değersizleşeceğini düşünüp kızın doğurduğu ikizlerin yerine iki it eniği

koyarlar. Çocukları da bir sandığın içine koyup akarsuya atarlar. Bu çocukları akarsuda çocuğu olmayan bir balıkçı bulup büyütür. Çocuklar büyüdükten sonra gerçek anne ve babalarını bulmak için yola çıkarlar. Babaları bunlara birer at ve silah verir. Bir müddet gittikten sonra bir cevahir dağda konaklarlar ve oraya yerleşirler. Orada av, kuş edip yaşarlar. Bir gün padişah bu oğlanı görür ve çok sever. Çünkü kendi çocuğudur. Hemen kanı kaynar. Ekmeği ve **tuzu** olup olmadığını sorar. “Ekmeğimiz yok ama **tuz** nedir bilmem.” der. Padişah onlara **tuz** verir (Günay, 2011: 343).

Rüya adlı masalda kuyunun içindeki sarayda kazları otaran oğlan saraydaki sultan hatunu her akşam geldiğinde morali bozuk görür. Sultan hatuna neden morali bozuk olduğunu sorar. Sultan hanım bir kralın ona üç katır yolladığını ve katırların hangisinin anne, teyze ve yavru olduğunu bilmesini istediğini söyler. Oğlan ona katırlara üç gün arpa ile **tuz** vermesini ama su vermemesini söyler (Günay, 2011: 357).

Hayırsız Kız adlı masalda babasının gece vakti gelen seslere ne olduğunu bakması için gönderdiği küçük oğlu gece uyuyakalmamak için küçük parmağını kesip **tuz** basar (Günay, 2011: 364).

Hayırsız Kız adlı masalda devin gözlerini ayıdan alıp getiren oğlana evindeki kırk odalı kapının anahtarlarını veren dev, oğlana kırkinci odaya girmemesini söyler. Kırkinci odayı merak edip açan oğlan orada sihirli bir at ile karşılaşır. At oğlana yanına **tuz**, şarap ve ustura al buradan çıkalım der. Beraber oradan kaçarlar. Usturayı dev gelirken atarlar devin ayakları kesilir. **Tuzu** dökerler devin ayakları acır. Ve en sonunda şarap dökerler orası kara bir deniz olur (Günay, 2011: 364).

Dünya Güzeli adlı masalda dünya güzelini bulmaya giden iki kardeş annelerinin koyduğu beşi birliklerin birer birer kaybolduğunu görürler. Bir gün **tuz** alırlar ve parmağını yarıp **tuzu** basıp beşi birliklere ne olduğunu bilmek için beklemeye başlarlar (Günay, 2011: 403).

Padişahın Üç Kızı adlı masalda babaları ölen üç kız kardeş aralarında konuşur. Kızlardan biri der ki “Padişahın oğlu beni alsa öyle yemekler yaparım ki kim yese bitmez.” Oğlan bunu gizlice dinlemiştir. Kızlara dünürücü gönderir ve onlarla evlenir. Kızdan bu söylediğini yapmasını ister. Kız öyle bir yemek yapar ki

içine **tuzu** doldurur. Bu sebeple kimse yiyemez ve yemek öylece kalır (Alptekin, 2002: 241).

Fes Padişahı adlı masalda Fes Padişahı atlarının neden hep terli olduğunu anlamak ister ve bir gün uyumamak için elini keser ve buraya **tuz** basar (Alptekin, 2002: 282).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda bir fakir karı kocanın bir kızı olur. Periler kadının doğumuna yardım eder. Bu kız yürürken bastığı yerlerde çayır çimen bitirmiş. Güldüğü zaman yanaklarında gül bitirmiş. Ağladığında ise gözlerinden inci mercan dökülürmüş. Padişahın oğlu bu kızı duyuyor ve cadı karısından gerçek olup olmadığını araştırmasını istiyor. Gerçek olduğunu duyunca bu kızı almaya karar veriyor. Fakat vezirin karısı dağda odunculuk yapan adamın kızını aldılar benim kızımı almadılar diye hasetleniyor ve bu kıza **tuzlu** su **tuzlu** çörek yedirip gözlerini oyup ormana bırakıveriyor. Ormanda iki tane merkebiyle odunculuk yapan bir adam bu kızı görüyor evine götürüyor ve kendine evlat ediyor (Alptekin, 2002: 332).

Gelin Ve Kayını adlı masalda iki erkek kardeş vardır. Küçük kardeş askere gidince büyüğü küçüğün karısına yaklaşmak ister. Fakat kadın izin vermeyince kadına iftira eder ve onu çakıla gömerler. **Tuzlu** ekmek yedirirler (Alptekin, 2002: 341).

Padişahın Oğlu ile Hizmetkârı adlı masalda padişahın oğlu peri padişahının kızına âşık olmuştur. Peri padişahının kızının memleketine giden Musâ ve padişahın oğlu gece kızın gelmesini beklerler. Fakat padişahın oğlu dayanamaz ve iki gece üst üste gül ağacının gbinde uyur kalır. Bunun üzerine Musâ beklemeye başlar ve uyumamak için parmağını kesip parmağına **tuz** basar (Alptekin, 2002: 394).

Dünya Güzeli adlı masalda bir padişah başka bir memlekete padişahlık yapmaya gider. Padişah gittikten sonra padişahın çocuğu olur. Bu çocuk on iki yaşına gelince babasını bulmak için atına binip yola çıkar. Yola çıkınca bir köse ile karşılaşır ve yemek yerler. Kösenin yemekleri çok **tuzludur**. Oğlan su içmeye iner ve köse onu sıkıştırır ve kendisinin her istediğini yapmazsa sıkıştırdığı yerden çıkarmayacağını söyler (Alptekin, 2002: 423).

Gede Kız adlı masalda bir kızın analığı o gelene kadar küpü gözyaşı ile doldurmasını ister. Yoldan geçen yaşlı kadın kızın ağladığını görünce küpü **tuz** ve su ile doldurur (Özçelik, 2004: 296).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda bir kadın kız evladı olması için dua eder. Allah, bu kadına bir kız evlat verir. Bir gün ahıra girdiklerinde atın bir bacağı olmadığını fark ederler. İkinci gün diğer bacağı sonraki gün kuyruğu derken ata ne olduğunu anlayamazlar. Bunun üzerine üç erkek kardeş ahır gözetlemeye başlar. Büyük ve ortanca uykuya yenik düşer ve uyurlar fakat küçük kardeş parmağını kesip **tuz** basıp bekler. Küçük kız kardeşlerinin ahıra gelip atın kafasını yediğini görünce çok şaşırır. Gelip annesine durumu anlatır (Özçelik, 2004: 358).

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda padişah, oğullarına kendisini ne kadar sevdiklerini sorar. Büyük oğlan inci ve elmas kadar, ortanca su ve bal kadar cevaplarını verir. Küçük oğlan, **tuz** kadar sevdiğini söyleyince padişah çok kızar ve oğlana cellat emri verir. Fakat cellatlar oğlanı cellat etmeye kıyamazlar dağ başına bırakıp tavşanın kanını gömleğe sürerler. Oğlan, başka bir ülkeye talih kuşu uçurulması ile padişah olur. Halk onu çok sever. Babası da oğlu olduğunu bilmeden onu ziyarete gelir. Oğlan, bütün yemekleri **tuzsuz** yaptırır. Padişah, yemeklerin hiç **tuzu** olmadığını söyleyince oğlan “Sizin **tuzu** sevmediğinizi duyduk, yemekleri **tuzsuz** yaptırarak.” deyince padişah oğlu olduğunu anlar. Hem çok sevinir hem de çok utanır (Özçelik, 2004: 440).

2.1.3.11. Zümrüt

Cam parlaklığındaki yeşil renkte doğal bir taştır. Ziyet eşyaları için kullanılır.

İncelenen eserlerde sadece bir masalda geçer ve ziyet eşyası, kıymetli eşya olarak geçer.

Ahmet Ağazade Mehmet Ağa adlı masalda babasından kalan bütün malları yiyen oğlu İzmir’e gider ve bir çayın yanına otlardan bir ev yapar ve bir de eşek alıp dağlarda çalı yükletip para kazanmaya başlar. Bu çalıları satarken bir gün bakkal dükkânının önünde üç tane nar görmüş. Bu narları alıp Acem şahına hediye göndermiş. Daha sonra Acem şahının gönderdiği hediyeleri de Mısır şahına

göndermiş. Mısır şahı da karşılığında ona inci, mercan, platin ve **zümrütleri** bir gemiye doldurup göndermiş (Alptekin, 2002: 298).

2.1.4. YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ

Dünya, şu anki hâlini milyonlarca yıl geçirdiği değişimlerden sonra almıştır. Jeolojik zamanlarda oluşan bu değişimler iç ve dış kuvvetlerin etkisi ile meydana gelmiştir. Yeryüzü şekilleri dediğimiz oluşumlar; rüzgârlar, seller, volkanik patlamalar, depremler, heyelanlar, buzulların erimesi gibi doğa olayları sonucunda oluşmuştur. Farklı jeolojik zamanlarda, çok uzun yıllar içerisinde oluşan bu oluşumlar, yeryüzüne şeklini vermektedir. Her birinin meydana gelme şekli ve oluşum süreci farklıdır. Aziz Ayva, Beyşehir Gölü Üzerine Anlatılan “Göl Üzerinden Yürüyerek Geçme” Motifi Üzerine adlı çalışmasında yeryüzü şekilleri ile alakalı olarak şunları kaydetmiştir; “*İnsanların iç içe yaşadığı dağ, tepe, ova, in ve kayalık araziler ile çeşitli su kaynakları da, haklarında efsanelerin sıkça anlatıldığı coğrafi mekânlardır*” (Ayva, 2007: 192). Benzer içerikler masallarda da sıkça yer almaktadır. İncelenen eserlerde ada, akarsu, bataklık, çay, çayır, çöl, dağ, deniz, dere, göl, göze, ırmak, kayalık, mağara, obruk, ova, pınar, tepe, vadi, vaha ve yayla yeryüzü şekillerine rastlanmıştır.

2.1.4.1. Ada

Dört bir tarafı sularla çevrili kara parçasına ada denir. Ada, genellikle insanlardan uzak yaşamak isteyenlerin ya da bir kişiyi izni ve isteği dışında götürülüp hapsedilen yer olarak bilinir. İncelenen eserlerde ada, beş masalda geçmektedir. Ada bu masallarda da bahsettiğimiz özelliklerle geçmektedir. Kaçırılan kişilerin götürüldüğü yer ya da sessiz sakin herkesten uzak yaşanan mekân olarak geçmektedir.

Kuş Başı adlı masalda evden kaçan iki kardeşten biri dünya güzelini görmeye karar verir. Ancak oğlanın başının altından altın çıkmasına sebep olan yüreği oğlanı sarhoş ederek alır. Oğlan ondan intikamını almak ister ve sihirli bir seccade ile kızını bir **adaya** götürür (Sakaoğlu, 2002: 386).

Cinpulat adlı masalda bir padişahın kırk oğlu varmış. Kırk kardeş evlenmek için çıkmışlar yola. Padişah en küçük oğlunu göndermek istemez ama küçük oğlan ısrar edip çıkar yola. Yolda ucu bucağı olmayan bir bağa gelirler. Sahibini göremedikleri bu bağda meyveleri yerken gökten yıldırım gibi bir adam gelir. Adamın altında demirden bir at vardır. Devleri hangi yiğidin öldürdüğünü sorar. Küçük kardeş çıkıp kendisinin öldürdüğünü sorunca ona da sihirle demirden bir at yapıp verir. Filanca denizin ortasındaki **adadaki** kızı kendisine getirmesini ister (Sakaoğlu, 2002: 418).

Çin-i Maçin Padişahı adlı masalda Çin-i Maçin Padişahı bir denizin ortasında bir **adada** yaşarmış (Günay, 2011: 393).

Allah'ı Arayan Adam adlı masalda fakir bir adam feleği bulmak için yola çıkar. Gittiği bir memlekette bir adam ona feleğin yedi denizin ortasında bir **adada** olduğunu söyler. Bir balık gelir ve o da feleği aradığını söyler. Balık adamı sırtına alır ve beraber feleği bulmaya çıkarlar. Feleği gerçekten de yedi denizin ortasındaki bir **adada** bulurlar (Alptekin, 2002: 328).

Kedi, Köpek ve Yılanın Mükâfatı adlı masalda Keloğlan, yolda çocukların kedi, köpek ve yılanı öldürmeye çalıştıklarını görünce çocuklara para vererek ellerinden bu hayvanları alır. Yılan ise sihirlidir. Yılan, Keloğlan'a kendisini kurtardığı için mükâfat vermek ister. Yılanın babası, Keloğlan'a mükâfat olarak bir yüzük verir. Yüzük sihirlidir. Keloğlan, ne isterse yapar. Yüzüğü Keloğlan kaybedince bulmak için yollara çıkar. Yüzüğün bir **adada** olduğunu duyarlar. Kedi bir fareyi sırtına alır gider. Fare yüzüğü alır. Köpekle kavga eden kedi yüzüğü denize düşürür ve yüzüğü balık yutar (Alptekin, 2002: 361).

2.1.4.2. Akarsu

Yer altında ya da yeryüzünde belirli bir yatak içinde, eğim boyunca sürekli veya zaman zaman akan suya akarsu denir (TDK, 2009: 47).

İncelenen eserlerde akarsuya bir masalda rastlanmıştır. Bu masalda da sürekli akan su olarak geçer.

Gülükân adlı masalda büyük ve ortanca bacı, küçük bacıları çocuk doğurunca kendilerinin değersizleşeceğini düşünüp kızın doğurduğu ikizlerin yerine iki it eniği koyarlar. Çocukları da bir sandığın içine koyup **akarsuya** atarlar (Günay, 2011: 343).

2.1.4.3. Batakılık

Rutubetli, çamurlaşmış toprağa sahip olan çok fazla derin olmayan daha çok göl ya da durgun su kenarlarında olan üzerine basıldığında ya da ağırlık geldiğinde içe doğru batabilen üstü sazlarla örtülü toprak parçasına batakılık denir. Batakılıkta genellikle sıtma hastalığı bulunmaktadır.

İncelenen eserlerde batakılık, üç masalda geçmektedir. Bu masallarda bir şeyden kurtulmak istendiğinde batakılığa atılmaktan bahsedilmiş ya da ceza olarak batakılığa atmaktan bahsedilmiştir.

Alim Köse adlı masalda padişahın kızı bir gezmeye çıkar. Bir köseye denk gelip ne yaptığını sorar. Köse “İki ağaç arasında bir dereye yuva yapmaya gidiyorum.” diye cevap verir. “Orası **batakılıktır** yuva tutmaz.” der ancak kadimi yuva yapmayacağını sadece elindeki kazığı çakacağını ve iki yumurtasını açacağını söyler (Sakaoğlu, 2002: 516).

Padişahın Atı ile Oğlu adlı masalda padişahın en küçük kızı Keloğlan kılığındaki oğlanla evlenir. Bir gün padişah Rus kralı ile savaştadır. Keloğlan da savaşa gitmek ister. Kızı, babasından kocası için at ister. Fakat padişah oğlanı küçümseyip total bir katır verir. Oğlan da savaşa giderken elindeki sihirli tüyleri birbirine sürtüp atını çağırır total katırı da **batakılığa** batırıp Rus askerlerini kırıp geçirir (Özçelik, 2004: 430).

Keloğlan ile Köylüler adlı masalda köylüler Keloğlan’ın onlara yaptıkları yüzünden Keloğlan’ı bir çuvala koyup **batakılığa** atarlar. Keloğlan, çuvalda da rahat duramaz ve çobanın birini çuvala sokar kendisi de çobanın koyunlarını alıp köyüne gider (Özçelik, 2004: 453).

2.1.4.4. Çay

Irmaktan küçük, dereden büyük akarsuya çay denir (TDK, 2009: 404).

Çay, incelenen masallarda altı masalda geçmekte olup sözlük anlamından başka bir manada kullanılmamıştır. Kahramanlar olay sırasında ya çayın yanında dinlenirler ya çayın üzerinden geçerken kıymetli şeylerini çayda yitirirler ya da çay, manzarası güzel akan su olarak masallarda yer almıştır.

Dul Kadının Oğlu adlı masalda Hasan, bezirgânın hizmetinden ayrılır ve memleketine doğru yola çıkar. Yolda bir **çayın** ağzında bir bezirgânın oturduğunu görür ve orada oturmamasını yüksekte oturmasını nasihat eder (Günay, 2011: 162).

Nasihat adlı masalda öksüz bir oğlan ağanın yanında bir süre çalıştıktan sonra ayrılmaya karar verir. Ağa da ona üç nasihat verir. Nasihatlerden biri; “Suyu çok olan bir **çaya** gidersen, kendini suya bırakma.” dır. Oğlan yola çıktıktan sonra suyu çok olan bir **çaya** gelir ve kendini suya bırakmaz. Sonra bir atlı gelir ve kendini suya bıraktınca suda kaybolur gider. Oğlan ata biner ki atın içi hep altın doludur (Günay, 2011: 227).

Gençlikte mi İhtiyarlıkta mı adlı masalda padişah başına gelen musibetlerden sonra çocuklarını ve karısını alıp evden kaçır. Bir köyde sığır gütmeye başlar. Fakat orada bir bezirgân padişahın karısına âşık olur ve akşam vakti padişahın karısını kaçıtır. Padişah gelir bakar ki karısı kaçırılmış. Çocuklarını da alır yola çıkar. Fakat çocuğunun birini **çaya** düşürür. Orada balık tutan bir balıkçı bu çocuğu bulur büyütür ve askere gönderir (Alptekin, 2002: 262).

Ahmet Ağazade Mehmet Ağa adlı masalda babasından kalan bütün malları yiyen oğlu İzmir’e gider ve bir **çayın** yanına otlardan bir ev yapar ve bir de eşek alıp dağlarda çalı yükletip para kazanmaya başlar (Alptekin, 2002: 298).

Dört Köşeler adlı masalda bir köse oğluna öküzlerini satmasını söyler. Oğlan yola çıkar yolda üç köse öküzü alacaklarını söyler fakat öküze türlü türlü kusurlar bulur. Öküzü kesip parasını da vermezler. Eve geldiğinde oğlu babasına durumu anlatır. Adam bir merkebe binerek yola çıkar. Üç köse o merkebi alacaklarını söyler. Adam merkebinin çavdar yiyip su içip pisliğinden altın çıkardığını söyler. Üç köse bu yalana inanıp eşiği alır. Eşeğe çavdar ve su verirler fakat sabah gelip baktıklarında eşek ölmüştür ve altın da yoktur. Kösedan paralarını almak için evine giderler fakat bu defa da adam tavşana eve gitmesini hanıma misafirleri olduğunu söylemesini söyler. Köşeler eve gider bakarlar ki hanım yemekler yapmıştır. Bu tavşanı da alırlar. Fakat tavşanın böyle bir mahareti yoktur. Tavşanın parasını almaya gittiklerinde de köse karısının boynuna osurgan sarar ve sinirliymiş gibi davranıp karısının boynunu vurur. Ancak gerçekte osurgana vurup kan çıkmıştır. Bir düdük çalmaya başlar ve düdüğü duyunca karısı oynayarak dirilir. Üç köse bu yalana da inanarak düdüğü alırlar. Üç köse eve gidip karılarının başlarını keser. Karıları

dirilmeyince adamın yanına giderler. Adam karısına bir şey sorma bahanesi ile odadan çıkar ve odaya bir çuval dolusu arıyı bırakır. Arılar adamları öldürür. Üç kösenin ölüsünü **çaya** atıp ölülerinden kurtulurlar (Alptekin, 2002: 324).

Üç Nasihat adlı masalda bir fakir çiftçi öküzü ölünce bir ağanın yanına hizmetkâr olur. Ağanın yanında üç yıl çalışır fakat ağa, ona verecek parası olmayınca üç nasihat verir. Yolda giderken bir adamın çaya doğru atını sürdüğünü görür. Ağanın birinci “Dibi görünmeyen suya girme.” nasihatı aklına gelir ve **çay** adamı alır götürür (Özçelik, 2004: 446).

2.1.4.5. Çayır

Üzerinde gür ot biten, hayvan otlatılan ya da otu biçilerek hayvanlara yedirilen, düz ve nemli yere denir (TDK, 2009: 404).

İncelenen eserlerde çayır, on dört masalda geçmektedir. Gurbete Giden Gelin, Muradına Nail Olmayan Dilber ve Bacılar adlı masalarda sözlük manasının dışında geçmektedir. Bu masallardaki asıl kahraman kızın yürüdüğünde altında çayır çimenler bittiği söylenmektedir. Burada çayır olumlu manada görülmektedir. Ayrıca yeşil rengin olumlu etkisini de çağrıştırmaktadır.

Yazılan Yazı Bozulmaz adlı masalda çoban ve ailesi bulundukları yerde rahatsız oldukları için İstanbul’dan Ankara’ya taşınmaya karar verirler. Çoban ve ailesi bir **çayır** kenarına gelirler ve orada çadırlarını kurarlar (Sakaoğlu, 2002: 332).

Padişah Oğlu İle Çoban Oğlu adlı masalda bir padişah varmış. Bu padişah koyun beslemeye çok meraklıymış bir sürüsü varmış. Padişah, sürünün çobandan bütün gece dışarıda olduğunu ve filanca yıldız çıktığında kendisine haber vermesini ister. Çoban, gece yıldızları izler bakar ki padişahın dediği yıldız çıkmış. Padişah ve çoban girerler ve ailesiyle birlik olurlar. Çobanın ve padişahın aynı vakitte oğulları olur. Oğlanları on beş yaşına gelince padişah oğlanları alıp gezmeye gider. **Çayırlık** bir yerde dinlenirken bir ineğin gölde yattığını görürler ve bu hayvanın karnındaki hayvanı tahmin ederler. Onları izleyen padişah hayvanın kesilmesini emreder. Bakar ki çobanın oğlunun söyledikleri doğru. Bunu gören padişah çobanın oğlunun daha zeki olduğunu anlar (Sakaoğlu, 2002: 496).

Çemenderzade adlı masalda köylünün biri İstanbul’a çalışmaya gider. Birkaç yıl sonra köyüne dönmek için yola çıkar ve kendisine bir merkep alır. Yolda yorulup

merkebi kuşburnu dikenine bağlar. Uyandığında bakar ki eşek yok. Bağlandığı dalı koparmış **çayırılıkta** yayılmaya başlamış. Oradaki çobana İstanbul lehçesi ile eşeğinin nerde olduğunu sorar fakat çoban onun lehçesinden anlamayınca adama bir tokat atıp babasının diliyle konuşmasını söyler (Sakaoğlu, 2002: 506).

Kül Eşek adlı masalda devlerin hilesiyle ağzına yılan kaçan kız bir su başında uyur kalır ve iki yılan konuşmaya başlar. Dışarıdaki yılan, kızın içindeki yılana **çayır** çimene çıkmasını söyler (Günay, 2011: 146).

Şah İsmail adlı masalda Şah İsmail, nişanlısını abilerinin kaçırması üzerine kızın abilerinin peşine düşer. Ancak yolda başka bir kızla evlendirilen Şah İsmail kaçırılan nişanlısının peşine düşer. Yolda dinlenmek için yatar. Atını da **çayıra** salar. Orası da bir Arap'ın yeriymiş. Şah İsmail'i uyandırıp atını neden kendi **çayırına** saldiğini sorar (Günay, 2011: 150).

Bacılar adlı masalda iki tane bacı vardır. Fakir olanın üç kızı olur. Periler bu kızlara dua eder. Birine “Güldüğünde gül açsın.” diğerine “Tuttuğu altın olsun.” ötekine de “Gezdiği yerler **çayır** çimen olsun.” derler. Bu kız büyüyünce teyzesi bu kızı kıskanır ve gözlerini yerinden çıkarır. Padişahın oğlu ile kendi kızını evlendirir. Bu kızı da dikenlere atar (Günay, 2011: 237).

İsfahan Padişahının Üç Oğlu adlı masalda memleketin padişahı üç oğlunu sınava tabi tutar. Oğullarının cevaplarını kalben beğenir ama yüzden beğenmedim der ve ülkeyi terk etmelerini ister. Oğlanlar sabaha karşı at bulur yola çıkarlar. Otururken etraflarını adamlar sararlar, gelip deveye binen bir kadın görüp görmediklerini sorarlar. Oğlanlar deveyi gördüklerini ve sağ gözünün kör olduğunu söylerler. Nereden anladıklarını sorduklarında ise sağ tarafta çok güzel bir **çayır** vardı ancak **çayır** hiç yenmemişti derler (Günay, 2011: 301).

Çulfacıoğlu Mehmet Onbaşı adlı masalda dul kadının oğlu vurduğu anda kırk sineği öldürdüğünü görünce kendisine bir kılıç yaptırır ve dağlara çıkar. **Çayır** çimenlik bir yerde çeşmenin başında bir ağacın altına yatar (Günay, 2011: 317).

Hayırsız Kız adlı masalda hayırsız bacısının kolunu kesen padişahın küçük oğlu yolda karşılaştığı davar otaran bir deve evlatlık olur. Oğlan deve artık davar otarmamasını kendisinin otaracağını söyler. Fakat dev onu ayının **çayırına** gitme diye uyarır. Oğlan dinlemez ayının **çayırına** gider (Günay, 2011: 364).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda bir fakir karı kocanın bir kızı olur. Periler kadının doğumuna yardım eder. Bu kız yürürken geçtiği yerlerde **çayır** çimen bitirmiş (Alptekin, 2002: 332).

Yedi Kardeş Yedi Dev adlı masalda padişahın 7 oğlu 7 tane kızla evlenmek için kızları aramaya yola çıkar. Babaları onlara **çayırda**, değirmende yatmamalarını tembih eder (Alptekin, 2002: 354).

Padişahın Kırk Oğlu adlı masalda padişahın kırk oğlu kırk kızla evlenmek için atlarına atlayıp kızları bulmak için yola çıkar. Bir zaman gittikten sonra bir kuyunun dibinde uyumak isterler. Fakat en küçükleri Ahmet, çok akıllıdır. Uyumak istemez ama ağabeylerine söz geçiremez. Gece kuyunun yakınındaki mağaradan bir dev çıkar, kırk atı ve kırk insanı görünce arkadaşlarına ziyafet var diye gider. Fakat Ahmet, bu devlerin hepsini öldürür. En son topal dev kendisini öldürmemesini mağarada ona bir şey göstereceğini söyler. Mağarada kırk tane kız vardır. Kızları alırlar ve tekrar yola çıkarlar. Yolda **çayırılık** bir yerde kalmaya karar verirler. Orası da bir cüceninmiş (Alptekin, 2002: 401).

Kırk Oğlanla Kırk Kız adlı masalda bir padişahın kırk oğlu varmış. Kırk oğlunun kırk kız kardeşe evlenmesini istemiş. Oğlanlar, böyle kardeşler bulmak için yola çıkar. Babaları, kara **çayırda**, kara kuyuda ve sırça sarayda yatmamalarını nasihat eder ve evlatlarını gönderir (Alptekin, 2002: 406).

Gurbete Giden Gelin adlı masalda padişahın oğlu uzak bir ülkede gülünce yüzünde güller açan, ağlayınca gözlerinden inci mercan dökülen, yürüyünce bastığı yerde **çayır** çimen biten kıza âşık olur ve onunla evlenmek için yollara düşer. Fakat evlerindeki arap kız bu durumu kıskanır. Yolda gelirken kızıdan yemek ve su karşılığında gözlerini alıp ormana atar. Kızın yerine geçer. Kız dağda yürürken keçi kıza dadanır kız da onun sütünü içerek beslenir. Bir gün gökte konuşan iki güvercinin konuştuklarını duyar ve cebindeki gözlerini yerine koyar ve güvercinlerin tüylerini gözüne sürünce yeniden görmeye başlar. Yeniden görmeye başlayınca sevincinden ağlar ve gözlerinden inci mercanlar dökülür. Onu gören bir çoban, kızı evine götürür. Padişah da atlarını halka bakmaları için dağıtır. Kız da çobandan bir at getirmesini ister. Bu at kızın **çayır** çimenlerinden yer ve iyice ahıra sığmaz olur (Özçelik, 2004: 423).

2.1.4.6. Çöl-Sahra

Gece gündüz arasındaki sıcaklık farkının çok fazla olduğu yıllık yağış miktarının çok az hatta hiç olmadığı, susuz, kumluk bölgelere çöl denir. Türkiye'nin tek ölü Konya'nın Karapınar ilçesindedir. İncelenen eserlerde çöle sadece Saim Sakaoğlu'nun derlediğı masalarda rastlanmıştır. Diğer masalarda çöl bahsi hiç geçmemektedir. Bunun sebebi Türkiye'de çölün sadece bir tane olması ve çok az yer tutmasından dolayı dilimize ve hayatımıza girmemiş olmasıdır diyebiliriz. ölün eş anlamlısı sahradır.

İncelenen eserlerde çöl, dört masalda geçmektedir. Gül ile Sinaver adlı masalda sahra olarak geçmiş diğer masalarda çöl olarak bahsedilmiştir.

Melikşah adlı masalda peri padişahının kızıyla evlenen padişahın oğlunun bebeğı dokuz ay yaşadıktan sonra ölür. Buna çok üzölen peri padişahının kızı babasının yanına gitmek ister. Beraber yola çıkarlar. İssız bir **öl** gibi bir yere geldiklerinde yorulup dururlar (Sakaoğlu, 2002: 397).

Göl İle Sinaver adlı masalda Sinaver kardeşiyle uzun bir yol yürüdüktan sonra acıkır ve karşılarına av çıkmaz olunca av aramaya çıkar. Bir kavak ağacının tepesinde bir kuş görür. Sinaver de kuş dilini biliyormuş. Kuş, etinden yiyenin nefesinin altın olacağını kafasından yiyenin de padişah olacağını söylüyormuş. Bu kuşu vuran Sinaver küçük kardeşine kafasını bırakıp kendisi etini yer. Abisini göremeyen Gül, kuşun etini yiyip **sahralara** düşer. (Sakaoğlu, 2002: 451).

Tuz kadar Sevgi adlı masalda bezirgânlarıyla beraber yola düşen Tembel Ahmet vara vara bir **öle** varır. Burada da sade bir kuyu vardır. Hayvanlarına oradan yedi günlük su çekmeleri gereklidir. Tembel Ahmet'in ısrarı üzerine inenlerin geri dönmediğı kuyuya iner (Sakaoğlu, 2002: 468).

Sadık Kadının İhaneti adlı masalda padişahın babasının yakın arkadaşı, babasının isteğı üzerine atına binip yola çıkar. Yolda gök gürlemesi gibi gelen bir atlı kendisine eşlik etmesini ister. Bu atlı ile beraber bir **ölün** ortasında kapısız bir saraya gidip orada bir devin kellesini uçuran atlının aslında bir kız olduğunu öğrenir. Bu dev, kızın sevgilisini öldürmüştür. Kız da sevgilisinin intikamını alıp sevgilisinin mezarı başında intihar eder (Sakaoğlu, 2002: 482).

2.1.4.7. Dağ

Ulaşılması zor, bazen gizemli, bazen göklere doğru uzanan zirvesiyle ağaçların, bitkilerin, hayvanların yuvası, gücün ve yüksekliğin simgesi dağlar... Şimdi sadece bir yeryüzü şekli olarak görülen pek fazla önemi kalmayan dağlar eskiden Türk inanç ve kültüründe önemli bir yere sahipti. Zirvesine çıkmak Tanrı'ya yaklaşmak, yakınlaşmak manasına gelirdi. Ki zaten dağlar Tanrı'nın mekânı olarak düşünülürdü.

Evrenin merkezi olarak bilinen dağların yapısal işlevleri vardı ve ayrıca dağların ruhunun olduğu da düşünülürdü. Dağlar, devletin merkeziydi ve bu sebeple dağ “vatan” demekti. Göktürk ve Uygur dönemlerinde devletin merkezi olma görevi Ötüken Dağı'dır. Dağın, yaşanılan dünya ve ahiretle arasındaki kapı olduğu düşünülmekteydi (Bayat, 2006: 48).

İncelenen eserlerde dağ, yetmiş dört masalda geçmektedir. Masallarda yoğun bir şekilde dağ motifinin geçmesinin sebebi, dağlarla kaplı bir coğrafyaya sahip oluşumuz ve bunun kültürümüze yansımış olması olabilir. Bunun yanında mitolojinin ve geçmişteki inanç sisteminin hâlâ etkilerinin görülmesi de olabilir. Dağ, masallarda sıkılan birinin başını alıp gittiği yer, hapsedilen yer, odun toplamaya gidilen yer, kimsenin bulamayacağı düşünülen yer olarak geçmektedir.

Avcı Mehmet adlı masalda avcı Hasan babasının gitme dediği **dağa** babasının sözünü dinlemeyerek ava gider ve başına talihsiz olaylar gelir. **Dağda** babasının arkadaşı **dağları** tartan ile karşılaşır ve avcı Hasan'a yardım eder (Sakaoğlu, 2002: 292).

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda çocukları olmayan bir karı koca varmış. Adam bir gün Allah'a dua eder. “Ya Rabbi, bana bir oğul ver de yılan olsun.” der. Allah da ona bir çocuk diye bir yılan verir. Bu yılan sihirlidir. Biraz zaman geçtikten sonra dile gelir ve babasından padişahın kızını istemesini söyler. Padişah kızını vermek için şartlar koşar. Birinci şartı karşıdaki **dağı** konağının önüne getirmesidir. Yılan bu şartı ertesi sabah yerine getirir (Sakaoğlu, 2002: 318).

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda dev padişah kızını yemek için ona zor görevler verir. Görevleri başaran kıza yeni görev olarak dört telis verir ve bunları doldurmasını söyler. Kız ağlaya ağlaya **dağın** başına çıkar. Devin oğlu kuşlardan

yardım ister. Onlar da bütün tüylerini dökerler. Kız bu görevi de başarıyla tamamlamış olur (Sakaoğlu, 2002: 318).

Padişahın Rüyası adlı masalda padişah bir gün rüyasında bir çobanın oğlunun, kızını alacağını görür. Padişah sora sora oğlanı bulur ve annesinden babasından alarak onu bir **dağ** başına bırakır (Sakaoğlu, 2002: 336).

İnsan Yiyen Kız adlı masalda evden ayrılan oğlanı bir dev evlatlık edinir. Koyunları otlatmak için yollara koyulan oğlana dev anası karşıdaki **dağa** gitmemesini ancak diğer **dağa** gitmesini öğütler. Fakat oğlan annesini dinlemeyip karşıdaki **dağa** gider ve orada başı belaya girer (Sakaoğlu, 2002: 358).

Devleri Korkutan Bilal Ağa adlı masalda Bilal Ağa adında biri varmış. Bu ağa tilkilerinden çok korkarmış. Bu adamın iki karısı varmış. Bu kadınlar plan yapıp adamı evden atmışlar. **Dağdan** tilkinin geldiğini, kulaklarını yiyeceğini ve çok korktuğunu söyler ancak kadınlar onu geri içeri almazlar (Sakaoğlu, 2002: 373).

Korkak Deli adlı masalda dışarı çıkmaktan bile korkan deli oğlan bir gün gurbete çıkar. Orada devlerle arkadaş olur. Devler her şeyi sırayla yapmaktadırlar. **Dağa** odun toplamaya da sırayla giderler (Sakaoğlu, 2002: 375).

Melikşah adlı masalda başka bir ülkeye giden padişahın oğlunun parası burada geçmeyince dünya güzeliyle yatana bir kat elbise, bir altın, bir at verileceği vaadiyle cadıya gider. O da oğlanı kandırarak bir vadiye götürür. Oğlanı bir derenin kenarına götürüp elbiselerini çıkarttırır. Oğlana burada bir atın karnına girmesini söyler. Oğlan atın karnına girer ve kuşlar gelip oğlanı bir **dağın** tepesine bırakır. **Dağın** tepesinde çeşit çeşit altınlar, cevahirler varmış. Cadı karısı oğlana onları aşağı atmasını söyler. Cadı karısının **dağın** tepesine yalanlarla götürdüğü bir günlük iki günlük cesetleri gören padişahın oğlu **dağın** tepesinde ölmek için yola çıkar (Sakaoğlu, 2002: 397).

Şemşirak Taşları adlı masalda padişahın yaptırdığı camide Şemşirak taşları da olursa daha güzel olacağını söyleyen Hızır'ın sözü üzerine, padişahın üç oğlu Şemşirak taşlarını almak için atlarını alarak yola çıkar. Yolda küçük oğlan kapısı olmayan üç saraya girer. Bu saraylarda hep devler vardır. Devler oğlanı görünce **dağlarda** aradıkları avın ayağına geldiğini söyleyerek oğlanı yemek ister (Sakaoğlu, 2002: 405).

Şemşirak Taşları adlı masalda padişahın yaptırdığı camide Şemşirak taşları da olursa daha güzel olacağını söyleyen Hızır'ın sözü üzerine, padişahın üç oğlu Şemşirak taşlarını almak için atlarını alarak yola çıkar. Küçük oğlan küflü bir **dağın** başına varır ve yol tarif eden ihtiyara Şemşirak taşlarının nerede olduğunu sorar (Sakaoğlu, 2002: 405).

Çoban Ahmet adlı masalda çok fakir bir adam varmış. Bu adamın karısının canı et istemiş. Fakat o günlerde iş bulamayan adam karısına et götüremeyince **dağlara** çıkıp çobandan et istemeye karar vermiş (Sakaoğlu, 2002: 422).

Çoban Ahmet adlı masalda çoban Ahmet'in karısına göz diken padişah, kadını almak için Ahmet'e **dağdaki** deve ait olan çamın dibindeki suyun içindeki taşları getirmesini söyler (Sakaoğlu, 2002: 422).

Hayat Otu adlı masalda kendilerini büyüten avcının yanından ayrılan kardeşler bir yolda ayrılmaya karar verirler. Büyük kardeş bir şehre gelir. Bu şehrin **dağında** bir dev varmış ve her gün bir kız yemekteymiş. Bunu duyan büyük kardeş **dağa** çıkıp bu devı öldürüp kız ile evlenir (Sakaoğlu, 2002: 429).

Hayat Otu adlı masalda padişahın kızını devin elinden kurtarıp evlenen büyük kardeş bir gün sıkılıp ava çıkar. Her yere git ama şu puslu **dağa** gitme diyen karısının sözünü dinlemeyip giden oğlanın başına türlü felaketler gelir (Sakaoğlu, 2002: 429).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda gülünce yüzünde güller açan, ağlayınca gözlerinden mercanlar dökülen, yürüyünce altında çimen biten, yıkanınca suyu altın kesilen kızın adını duyan padişahın oğlu, kıza âşık olur. Annesini görücü yollar. Kızı gören kadın kızıdan su ister. Yürüyünce altında çimenlerin bittiğini görünce aradığı kızın o olduğunu anlar. Hemen kızı ister. Ancak kızın annesinin küçük kızı vardır ve gelin götürmeye teyzesini görevlendirir. Teyzesinin de çirkin bir kızı vardır. Güzel kızı kıskanıp kıza tuzlu ekmek yedirir ve su isteyen kıza su vermez gözlerini ister. O da mecburen gözlerini verir. Kızı ile değiştirip kızını gelin diye saraya götürür. Bu kız da bir çobana evlatlık olur. Ama bu kızın bir pazubendi vardır. Bunu çıkarırsa kız baygınlık geçirir. Kendisinin gerçek gelin olmadığı anlaşılınca bu kızın pazubendini kızın teyzesi çalar. Kızın vasiyeti üzerine kızı bir kutuya koyup bir **dağın** tepesine çıkarırlar. Onun sesini duyan oğlan ise kızı görüp yanına gider ve kızı kurtarıp saraya getirir (Sakaoğlu, 2002: 440).

Helvacı Güzeli adlı masalda padişahın hanımını ailesiyle görüştürmeye götüren vezir akşam olunca askerlerine çadır kurdurup konaklamaya karar verir. Gece kızıdan yakınlık ister. Kız vermeyince de hepsini birer birer geceleri keser. En son gece de kızı kesmeye karar verir ancak kız **dağlara** kaçar (Sakaoğlu, 2002: 445).

Gül İle Sinaver adlı masalda kutu içinde denize atılan Sinaver, kıyıya vuran kutudan köylülerin yardımı ile çıkar. Daha sonra bir **dağa** çıkar ve hayvan otlatan bir çobanla kıyafetlerini değiştirerek Keloğlan kılığına girer (Sakaoğlu, 2002: 451).

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda padişahın kızı Tembel Ahmet'in hamallıktan para kazanması üzerine ona bir eşek almasını **dağdan** odun çekmesini söyler. Tembel Ahmet bir eşek alır ve **dağda** odunculuk yapmaya başlar (Sakaoğlu, 2002: 468).

Padişah Oğlu İle Çoban Oğlu adlı masalda çobanın oğlunun kendi oğlundan daha zeki olduğunu anlayan padişah çobanın oğlunu nasıl ortadan kaldıracığını düşünür. Köydeki merhametli bir kadın çobanın oğluna kaçıp canını kurtarmasını söyler. Oğlan da bir **dağın** başına çıkar. Padişah ne kadar aratırsa da onu bulamaz (Sakaoğlu, 2002: 496).

Bir Kolu Gümüş Bir Kolu Altın Kadın adlı masalda karısını hiç namahrem görmeyen adam kendisi hacdayken hizmetçinin eve bir adamı aldığını duyunca karısı kendisine haksız yere kızan kocasına kendisini bir **dağa** bırakmasını söyler (Günay, 2011: 81).

Ateşkâr Oğlan adlı masalda ateş oğlan padişahın kızını alıp kaçıtır. Kızın nişanlısı kızı bulmak için yollara düşer ancak nereye baksa bulamaz. Kız kardeşinin kocası olan atmaca gider yerini bilmediğini söyler. Diğer kız kardeşinin kocası şahine gider o da bilmediğini ancak bilebilecek bir kuş bildiğini söyler. Oğlanı yüksek bir **dağın** tepesinde yaşayan kerkenez kuşuna götürürler. Kerkenez kuşu yaşlıdır uzun zaman önce gördüğünü ancak biri onu götürürse bilebileceğini söyler. Zümrüdüanka kuşunun sırtına kerkenez kuşunu koyarlar. Kerkenez kuşu ateş oğlanın ülkesini görünce kızın nişanlısına gösterir (Günay, 2011: 96).

Kurnaz Besleme adlı masalda padişahın kızı her akşam ıraları söndürmeden yatarmış. Gece vakti kalkar şerbet içer geri yatarmış. Bunu neden böyle yaptığını anlamak isteyen besleme ırayı söndürüp şerbeti kendi içer. Ancak padişahın kızı ıranın sönüp şerbetin içildiğini görünce besleme ateş alıp geleceğini söyler. Karşı

dağın başında bir ateş yanıyordur kalkar gider oradan ateş almaya. Orada da yaşayan sakallıyı kandırarak ateşi alır saraya gelir (Günay, 2011: 122).

Ayı Kulağı adlı masalda oduncu bir gün fazla odun kırıyor bir kile buğday alıyor, eve getiriyor. Karısına, o buğdayı ekmek yapıp kendisi **dağdayken** Ayı Kulağı ile **dağa** göndermesini istiyor. Ancak Ayı Kulağı yolda dayanamayıp hepsini yiyor (Günay, 2011: 131).

Ayı Kulağı adlı masalda padişahın yanına verilen Ayı Kulağı düşmanla savaştıktan sonra “**Dağdan** geldim **dağa** giderim.” diyerek **dağlara** dönmeye karar verir (Günay, 2011: 131).

Bacı Bacı Can Bacı adlı masalda babalarının azıttığı çocuklardan oğlan olanı geyik izinden su içtiği için geyik olur. Kız ise padişahın karısı olur. Bir gün kirlendikleri için has bahçeye yıkanmaya giderler. Fakat orada bu kızı suya iteleyen gurbet kızı, padişahın yanına padişahın karısı gibi gelir oturur. Fakat geyik kardeşi kız kardeşinin başına bir iş geldiğini ayağından tanır bilir. Kendisinin bilindiğini anlayan Gurbet Kızı hastalık numarası ile geyiği kestirmek ister. Geyiğin kesileceği sırada havuzdaki bacısıyla konuşmasından padişah durumu anlar. Gurbet Kızı’nı bir kır ata bindirerek babasının memleketine gönderir. **Dağa** taşa çarparak giden kır at Gurbet Kızı’na ait bir kulak getirir (Günay, 2011: 142).

Kül Eşek adlı masalda mağaralarında ateşi sönen kız, devlerden ateş almaya gider. Kendilerinden ateş aldığını duyan devler kızar ve kız su isteyince içinde yılan olan bir su içirir. Yılan kızın içine kaçır. Kız rahatsızlanmaya başlayınca kızı iftira ederler ve kızı, kardeşleri **dağın** başına bırakır gelirler (Günay, 2011: 146).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda fakir bir kadının oğlu **dağda** ormandan odun toplayıp satarak geçimini sağlarmış. Bir gün padişah bu oğlanı görür ve ona acıyarak bir eşek alması için altın verir. Fakat annesi oğlana eşek aldırılmaz. Bu olay 3 kez tekrarlanır (Günay, 2011: 162).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda Hasan, bezirgânın hizmetinden ayrılır ve memleketine doğru yola çıkar. Yolda bir çayın ağzında bir bezirgânın oturduğunu görür ve orada oturmamasını **dağın** başına kara bulutların çöktüğünü söyler ve yüksekte oturmasını nasihat eder (Günay, 2011: 162).

Zülfü Mavi adlı masalda padişahın en küçük kızının doğurduğu çocukları kıskanan kardeşleri çocukları yazıya bırakırlar. Bu çocukları **dağdaki** bir keçi günde üç defa emzirir (Günay, 2011: 178).

Zülfü Mavi adlı masalda padişahın oğlunun oğlu, Zülfü Mavi'yi bulmak için yollara düşer. Yolda karşılaştığı adam **dağın** arkasında büyük bahçe olduğunu Zülfü Mavi'nin orada olduğunu söyler (Günay, 2011: 178).

Keloğlan ile Dev adlı masalda Keloğlan, devin evlatlık çocuğu olmak ister ve onun sürülerini otlatmaya götürür. Akşam gecikir. Dev sinirlenmeye başlar. Ancak bakar ki Keloğlan, **dağın** göğsünden çıkıp gelmektedir (Günay, 2011: 192).

Keloğlan ile Dev adlı masalda Keloğlan, düldülün sözü ile devden kaçarken deve yakalanmamak için büyük kalıbı arkaya atar ve arkaları **dağ** taş olur (Günay, 2011: 192).

Allah'ın Belası adlı masalda padişahın oğlu rüyasında bir mağarada bir kız görür. O kıza âşık olur. Günden güne sararır kalır. Oğlanın çaresini bulmak isteyen padişah Allah'ın Belası'ndan yardım ister. Allah'ın Belası **dağın** arkasındaki mağaraya kızı kurtarmaya gider. Mağarada devler yaşıyordur. Kızı hapsetmişlerdir (Günay, 2011: 206).

Keloğlan adlı masalda Keloğlan, köylülerin odun topladığını görünce o da **dağa** odun toplamaya gider. Fakat dağda Keloğlan'ın azıklarını yerler. Keloğlan da hiç odun kırmaz. Köylüler ona kendi odunlarından birer odun verirler. Keloğlan da eve öylece döner (Günay, 2011: 212).

Helvacı Güzeli adlı masalda müezzin âşık olduğu kızın kendisine yüz vermemesi üzerine ona iftira atar. Babası da kızın erkek kardeşine kızı öldürmesini emreder. Ancak kızı öldürmeye kıyamayan erkek kardeşi onu bir **dağın** başında bırakıp eve döner (Günay, 2011: 221).

Kara Dirhem Hokkası adlı masalda padişahın oğlu, Ecinni padişahının oğlundan aldığı kara dirhem hokkası ile babasının sarayının karşısındaki **dağın** başına bir saray yaptırır (Günay, 2011: 249).

Üç Nar adlı masalda narın içinden çıkan kızı ağaçtan atan ve kendisini güneşte yandım diye kandıran karısının hilesini anlayan padişahın oğlu, bu kadını ve çocuğunu katırın kuyruğuna bağlayıp **dağa** salar (Günay, 2011: 269).

Avcı Mehmet'in Oğlu adlı masalda oğlandan zor işler isteyen padişah ve lalasının son isteği falan yerdeki kızı getirmektir. Bu kızı babasından istemeye gidince adam isteklerini söyler. Konağının **dağ** üzerine konmasını ister. Bir kile buğdayın dökülüp toplanmasını ister ve sabah namazından sonra bir salkım üzüm ister. Yer dinleyen karıncalara söyler ve buğdayları karıncalar toplar. **Dağ** deviren konağı sabaha karşı **dağın** üstüne koyar (Günay, 2011: 279).

Kırk Gün Ölü Bekleyen Kız adlı masalda padişahın kıymetli bir kızı varmış. Bu kız gergef işlerken bir kuş gelip kıza sen bir ölünün başında kırk gün bekleyeceksin demiş. 3 gün boyunca kuş aynı şeyleri söyleyince kız korkmuş ve babam ölecek diye saraydan kaçmış. Annesiyle bir **dağın** başına gitmiş orada yeşil kapı görmüş ve yeşil kapıdan girince kapı kapanmış. İçeride bir bey oğlu yatarmış. Onu bekleyeceğini anlamış ve annesine dönüp saraya gitmesini söylemiş (Günay, 2011: 299).

Çulfacıoğlu Mehmet Onbaşı adlı masalda dul kadının oğlu vurduğu anda kırk sineği öldürdüğünü görünce kendisine bir kılıç yaptırır ve **dağlara** çıkar (Günay, 2011: 317).

Çulfacıoğlu Mehmet Onbaşı adlı masalda Çulfacıoğlu bir taşın altından tüy alır tüyü birbirine sürttüğünde bir arap çıkar ve “Yapayım mı yıkayım mı?” der. Çulfacıoğlu da ona **dağ** başına gözle görülmemiş bir çadır yapmasını söyler (Günay, 2011: 317).

Kara Köpek adlı masalda padişahın en küçük kızı kara köpek olan kocasının sırrını söyleyince kocası ortadan kaybolur. Onu her yerde aramaya başlar. En son bir **dağın** arkasında onu bulur (Günay, 2011: 322).

Kara Üzüm Hokkası adlı masalda büyük ve ortanca kardeşi öldürmek isteyen derviş, küçük oğlanı da öldürmek ister ancak oğlan onu denize atar. Denizden çıkan derviş bir küpe saklanır. Oğlanların kız kardeşi de dervişe âşık olur. Dervişe keklik ve güvercin kızartır. Beraber yerler. Kızın bundan bir çocuğu olur. Derviş bir gün plan yapar. “Zehirli bir keklik kızart sen yeme, sen güvercin ye kardeşin keklikleri yesin zehirlensin.” der. Ama çocukları bu durumu oğlana haber eder. Oğlan kediye kekliği yedirince durumu anlar karısına kekliği yedirir karısı ölür. Oğlan dervişin yerini öğrenir onu da orada öldürür. Daha sonra dayısı ona evde kuru üzüm bulursa yememesini çünkü ateşin söneceğini söyler. Oğlan kuru üzüm bulur ve yer. Evdeki

ateş söner. Karşıdaki **dağdan** ateş almaya gider. Ateş de devlerin elindedir (Günay, 2011: 328).

Şah Meran'ın Yüzüğü adlı masalda fakir bir kadınla oğlu varmış. Bu oğlan gündüzleri **dağdan** odun toplarmış. Geçimini bu odunları satmakla sağlarmış (Günay, 2011: 331).

Gülükân adlı masalda padişahın oğulları padişaha nüfuzunun **dağa** taş kâr ettiğini artık halka zulüm etmemesi gerektiğini söylemişlerdir. Padişah, çocuklarının sözünü dinlemiştir (Günay, 2011: 343).

Gülükân adlı masalda büyük ve ortanca bacı küçük bacıları doğurunca kendilerinin değersizleşeceğini düşünüp kızın doğurduğu ikizlerin yerine iki it eniği koyarlar. Çocukları da bir sandığın içine koyup akarsuya atarlar. Bu çocukları akarsuda çocuğu olmayan bir balıkçı bulup büyütür. Çocuklar büyüdükten sonra gerçek anne ve babalarını bulmak için yola çıkarlar. Babaları bunlara birer at ve silah verir. Bir müddet gittikten sonra bir cevahir **dağda** konaklarlar ve oraya yerleşirler. Orada av kuş edip yaşarlar (Günay, 2011: 343).

Gülükân adlı masalda kız kardeşinin Gülükân adlı çiçeği istemesi üzerine yola çıkan oğlan, yolda karşılaştığı devlere bu çiçeği nerede bulacağını sorar. Onlar da iki **dağın** arasından geçmesini, geçerken besmele çekmesi gerektiğini söylerler (Günay, 2011: 343).

Gülükân adlı masalda kız kardeşlerinin çocuklarını sandığa koyan teyzelerin hilesini anlayan padişah bu teyzeleri bir katırın kuyruğuna bağlar, her bir parçaları bir **dağda** kalır (Günay, 2011: 343).

Elma Ağacı adlı masalda padişahın bir bahçesi varmış. Bahçede bir elma ağacı varmış fakat bu elma ağacı yılda bir defa meyve verirmiş. O meyveyi de her yıl ejderha yermiş. Padişahın küçük oğlu bu ejderhayı bir gün ağacın altında oturup bekler. Ejderha, gök gürültüsü, şimşek eşliğinde gelir. Oğlan ejderhayı yaralar ancak ilk seferinde öldüremez. Fakat elmayı babasına verir. Daha sonra ejderhanın yaşadığı **dağa** gider. Ejderha bu **dağda** bir kuyuda yaşıyordur. Kuyuya iner ve ejderhayı öldürür (Günay, 2011: 372).

Gül Sinan'a Ne Yaptı, Sinan Gül'ü İncitti adlı masalda küçük oğlan, büyük ve ortanca kardeşlerinin gidip gelmediği yola düşüp dünya güzelinin sırrını öğrenmek ister ve atını alıp **dağların** arasından zorluklarla geçip Sinan'ın yanına gider. Sinan

ona karısını çok sevdiğini fakat bir gece karısının kırk cariyesi ve kırk atıyla haramilerle zevk etmeye gittiğini gördüğünü söyler. Karısını bu olaydan sonra öldürdüğünü anlatır (Günay, 2011: 398).

Aslan Mehmet adlı masalda karısının oynaşı olduğunu öğrenen padişah karısını cellat ettirmek ister. Fakat oğlu buna müsaade etmez. “Annemi gezdirip geleyim sonra kendim cellat edeceğim” der. Annesini alır bir **dağa** gider orada bir mağarada yaşamaya başlarlar (Alptekin, 2002: 233).

Padişahın Üç Kızı adlı masalda üç kız kardeşten en küçüğü padişahın oğluyla evlensem ona saçları yıldız gibi parlayan bir kız bir oğlan doğuracağım der. Oğlanla evlendikten sonra gerçekten bir kız bir oğlan doğurur ve saçları ay gibi parlar ama kız kardeşleri onu kıskanıp çocukları alarak yerine kedi ve köpek koyarlar. Bu çocukları bir dev bulur büyütür. **Dağlardan** mahlûk vurup getirir karısı pişirir çocuklara yedirir ve büyütürler (Alptekin, 2002: 241).

Padişahın Üç Kızı adlı masalda padişah, en küçük karısının doğurduğu bebekleri kıskanıp yerine köpek ve enik koyan diğer kardeşlerin hilesini anlar ve onları kırk katıra bağlayıp **dağa** gönderir (Alptekin, 2002: 241).

Küllü Fatma adlı masalda Küllü Fatma hazırlanıp gittiği düğünde giydiği nalini padişahın havuzuna düşürür. Sabah padişahın oğlu havuzda atını sularken bu nalini görür ve o kızın bulunmasını ve o kızla evlenmek istediğini söyler. Kızı bulurlar kız evlenmeyi kabul eder fakat eşyalarını taşımak için kırk deve ister. Ancak kız kardeşleri bu kızı kıskanırlar. Kızı hamama götürüp her yerine iğne sokarlar. Padişahın oğlunun yatağına başka bir kız kardeş girer. Bir kuş bahçeye gelir bunu padişahın oğluna söyler. Padişahın oğlu bu kız kardeşleri kırk katıra bağlayıp **dağlara** gönderir (Alptekin, 2002: 248).

Çocuğun Rüyası adlı masalda bir çocuk rüyasında koynunda ay, yıldız ve güneş olduğunu görmüş. Sabah annesine rüya gördüğünü söylemiş. Annesi rüyasını söylemesini istemiş fakat oğlan söylemeyince anası oğlanı dövmüş. Oğlan da ter kisini alıp **dağlara** çıkmış (Alptekin, 2002: 256).

Benli Dilber adlı masalda padişahın oğlunun perileri varmış. Periler **dağlarda** dolaşır akşam gelir padişahın oğluna hizmet ederlermiş (Alptekin, 2002: 278).

Benli Dilber adlı masalda Hint padişahının kızı kendisinin yanına gelen diğer padişahın oğluna âşık olur. Âşık olduktan sonra her gün gelmesini bekler.

Gelmeyince de çıkıp diyar diyar gezmeye başlar. Bir **dağın** başına varır ve bir su kenarında oturur. Sevdiği oğlanın mağaranın içine girdiğini görür arkasından o da girer (Alptekin, 2002: 278).

Nar Tanesi adlı masalda annesi ölen bir kız babasından komşu kadını almasını söyler. Babası istemez fakat kızının ısrarlarına dayanamaz alır. Bu kadın bir müddet sonra kızı evde istemez. Kocasından kızı **dağ** başına bırakmasını ister. Daha sonra kız başının çaresine bakar. Bir Beyoğlu bu kızla evlenir kadın bunu da öğrenince kızın doğurduğu bebeği babasına kestirip bıçağı kızın cebine koydurur. Bunun üzerine Beyoğlu karısını ve ölen bebeği **dağ** başına bırakır (Alptekin, 2002: 284).

Ahmet Ağazade Mehmet Ağa adlı masalda babasından kalan bütün malları yiyen oğlu İzmir'e gider ve bir çayın yanına otlardan bir ev yapar ve bir de eşek alıp **dağlarda** çalı yükletip para kazanmaya başlar (Alptekin, 2002: 298).

Aslan Ali adlı masalda padişah geçmiş zamanda doğunca ortadan kaybettiği oğlu Aslan Ali'nin kahramanlıklarını duyar. Aslan Ali'yi oğlu olduğunu bilmeden yanına alır. Ardından oğlan padişahın üç oğlu ile beraber denize yıkanmaya gider. Orada üç tane kız olduğunu görürler. Onların çamaşırlarını alıp vermezler. Fakat kızlar bunları kandırır. Çamaşırları alıp güvercin olur kaçarlar. Giderken kendilerini **Gavur Dağı'nda** bulabileceklerini söylerler (Alptekin, 2002: 316).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda bir fakir karı kocanın bir kızı olur. Periler kadının doğumuna yardım eder. Bu kız yürürken bastığı yerlerde çayır çimen bitermiş. Güldüğü zaman yanaklarında gül bitermiş. Ağladığında ise gözlerinden inci mercan dökülürmüş. Padişahın oğlu bu kızı duyar ve cadı karısından gerçek olup olmadığını araştırmasını ister. Gerçek olduğunu duyunca bu kızı almaya karar verir. Fakat vezirin karısı **dağda** odunculuk yapan adamın kızını aldılar benim kızımı almadılar diye hasetlenir ve bu kıza tuzlu su, tuzlu çörek yedirip gözlerini oyup ormana bırakır (Alptekin, 2002: 332).

Akıllı ve Akılsız Kardeş adlı masalda bir Keloğlan bir de akıllı oğlan varmış. Bunlar kardeşmiş. Keloğlan **dağlarda** davar güdermiş. Kardeşi ise çiftçilik yaparmış (Alptekin, 2002: 345).

Kuş Şahı adlı masalda padişah peşine düştüğü geyiği ararken Hoca Tarzan adlı birinin peşine takılır ve beraber **Gevher Dağı'na** giderler. Orada oğlan

gevherleri aşağı yuvarlamış adam onları toplayıp oğlanı da orada bırakıp gitmiş (Alptekin, 2002: 372).

Korkubilmez adlı masalda Korkubilmez adlı kişi **dağda** bir ışık yandığını görür ve **dağa** gider. **Dağda** kırk eşkıya olduğunu görür (Alptekin, 2002: 376).

Korkubilmez adlı masalda Korkubilmez'e dağdaki eşkıyaların kendilerine arkadaş olması için şartları vardır. Şartlarının ikincisi **dağın** arkasındaki mezarlığa gidip mezarlıkta ateş yakıp helva pişirmesidir (Alptekin, 2002: 376).

Mercimek Çocuk adlı masalda bir karı kocanın hiç çocuğu olmamış. Kadın bir hocaya gider ve çocuğunun olmadığını söyler. Hoca ona bir hamur yoğurmasını, bir torbaya mercimek koymasını ve üstüne oturmasını söyler. Kadın hocaların dediklerini yapar ve bakar ki bir sürü küçük küçük çocuğu olmuş. Korkar ve çocuklara vurur çocuklar ölür. Kadın keşke çocuğum olsaydı da **dağda** olan babasına şimdi ekmek götürseydi der. Çocuklardan biri sininin altından seslenir. Ölmediğini ekmeği götürebileceğini söyler (Alptekin, 2002: 382).

Gümüş Boynuzlu adlı masalda bir padişah ölmeden evvel üç oğluna nasihat eder. En büyük oğlu ve ortanca oğlu babalarından altın en küçük oğlan ise **dağdaki** öküzü ister. Küçük oğlan, Hızır'ın yardımı ile öküzü bulur. Öküz başka bir **dağda** eşi olduğunu, böğürünce eşinin diğer **dağdan** geleceğini söyler (Alptekin, 2002: 388).

Keçeli adlı masalda padişahın karısı hastadır ve kocasına altın nalinler kime olursa onunla evlenmesini söyler. Nalinler padişahın kızının ayağına olunca kız babasıyla evlenmek istemeyip **dağa** kaçır ve bir mağarada yaşamaya başlar. Burada atıyla ve tazısıyla gezmeye çıkan padişahın oğlu, kızı görür ve sarayına götürür (Alptekin, 2002: 409).

Sabır Taşı adlı masalda bir kız annesiyle yaşarmış. Bu kız suya gittiğinde bir kuş gelip ona kırk gün ölü birini sallayacağını söyler. Kız korkar. Bu üç gün boyunca devam eder. Kız dayanamaz durumu annesine anlatır. Annesiyle korkup yollara düşerler. Yolda bir **dağa** gelirler burada bir kapı açılır kız içeri girince kapı kapanır. Daha da açılmaz. Kız burada bir mevtanın başında kırk gün durur ve onu sallar. (Alptekin, 2002: 429).

Şah İsmail adlı masalda Şah İsmail, Yörük çadırında âşık olduğu kızı ararken bir kalenin içinde bir kızın ağladığını duyar. Neden olduğunu sorduğunda ağabeylerinin **dağın** arkasında devlerle savaştığını söyler (Alptekin, 2002: 446).

Yusufcuk adlı masalda bir baba ve üvey anne biraz yaramaz olan çocuklarından bıkarlar ve onları bir **dağın** başında bir ormana götürüp bırakırlar (Alptekin, 2002: 465).

Öküzün Alası adlı masalda bir çiftçinin öküzünün alasına heveslenen tilki çiftçiden kendisine de ala yapmasını ister. Çiftçi de ateşi yakıp tilkiye ala yapar. Tilki sürüne sürüne **dağa** gider. Karga tilkiye ne olduğunu sorduğunda tilki çiftçinin yaptıklarını anlatır. Karga, tilkinin intikamını almak için çiftçinin tarlasına gider. Fakat buğdayları yer yer doyar. Çiftçi de gelip karganın bacaklarını ayırır (Özçelik, 2004: 288).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Mehmet adlı kişi yolda çocukların eziyet ettiği köpek ve kediye çocuklara ceviz vererek çocukların elinden kurtarır. Daha sonra bir gün **dağda** avlanırken bir kara yılanın güzel bir yılanı kovaladığını görür. Çekip kara yılanı vuracakken yanlışlıkla güzel yılanı vurur. Yaptığına çok pişman olur. Daha sonra yılan padişahının babası bu oğlana mavi boncuk verir. Oğlan, bu boncukla her istediğini yapar. Bir padişahın kızını ister. Padişah sarayın karşısındaki güneşi engelleyen **dağın** kaldırılmasını ve kendisinin sarayından daha güzel bir saray yapılmasını ister. Oğlan bu boncuktan çıkan araba padişahın istediklerini yaptırır (Özçelik, 2004: 292).

Gede Kız adlı masalda yaşlı bir kadın yolda ağlarken gördüğü kıza yardım eder ve ona altın ve inciler takarak onu bir düğüne götürür. Orada bir Beyoğlu onu görür, çok beğenir ve evlenmek ister. Fakat kızın analığı evde kız yok diyerek yalan söyler. Padişahın oğlu, yalanı ortaya çıkan analığını katıra bağlar ve **dağlara** salar (Özçelik, 2004: 296).

Balık Adam adlı masalda balıkçılık yapan baba oğul bir gün denizden kafası insan geri tarafı balık bir varlık bulmuş. Babasıyla eve getirmişler babası padişaha haber vermeye gittiği sırada oğlan bu canlıyı denize atar. Babası çok kızar ve oğlanı evden kovar. Ardından oğlan bir handa at bakıcılığı işine girer. Daha sonra yanına gelen arkadaşı ile fotoğraftan âşık olduğu kıızı bulmak için **Kaf Dağı'na** giderler (Özçelik, 2004: 298).

Dağ Adamı adlı masalda ormanlık bir **dağda** bir dağ adamı yaşarmış. Fakat bu dağ adamı normal insanlardan biraz daha kılıdır (Özçelik, 2004: 305).

Üç Turunçlar adlı masalda bir kadın yaramazlık yapan oğluna üç turunçlara âşık olası der dururmuş. Oğlan bunu duya duya alışmış ve bir zaman sonra üç turunçlara âşık olmuştur. Üç turunçlar devler ülkesinin sarayının bahçesindeymiş. Oğlan, turunçları alır gider. Turuncun birini **dağ** başında keser içinden güzel bir kız çıkar ekmek ve su ister sonra da ölür. İkincisi de aynı olur. Üçüncüsünü bir çeşme başında keser ona ekmek ve su verir kız yaşar (Özçelik, 2004: 316).

Çöpçatan adlı masalda bir kadın dereden karşı karşıya geçerken Azrail kadının canını alır. Azrail, çocuklardan kızı zengin bir tüccara oğlanı da fakir bir çiftçiye verir. Bir vakit sonra vezir, bir dervişin evlenme vakti gelen gençleri birbirine yazdığını görünce kendi kızını kime yazdığını sorar. Fakir bir genç olduğunu duyunca o genci daha bebekken arar, bulur ve bir **dağın** tepesinden atar (Özçelik, 2004: 342).

Padişah Olan Çoban adlı masalda bir köyde yaşayan karı koca evlerini ve öküzlerini kaybedince köyden ayrılmaya, başka bir yere yerleşmeye karar verirler. Bir yere varırlar ve adam orada bir kervancının sığına, davarına çoban durur. Kervancının çamaşırlarını yıkayan çobanın karısını kervancı **dağa** kaçıtır (Özçelik, 2004: 350).

Yılan Adam adlı masalda yılan oğlan, karısını zehirleyen üvey annesini kırk katıra bağlayıp **dağlara** salar (Özçelik, 2004: 335).

Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım adlı masalda padişah, kızının amansız hastalığına çare bulamayınca kızını **dağın** başına attırır. O dağda bir yılanın içtiği sudan içince kız iyileşir ve **dağda** bir çoban bu kızı görür ve bu kızla evlenir (Özçelik, 2004: 352).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun çocuklarının hâlâ yaşadığını duyan üvey anne kızının yaşadığı saraya gelir ve kılık değiştirerek kızının hamamına girer. Kızından kendisini yıkamasını ister. Kızı yıkarken kızının yüzüne sabun sürerek kızını denize atar. Kızı da bir yunus balığı yutar. Daha sonra üvey anne ceylan olan erkek kardeşini öldürtmek ister fakat ceylan Beyoğlu'ndan kendisini deniz kenarında öldürmesini ister. Orada Beyoğlu ceylanın kız kardeşiyle konuşmalarını duyunca adamlarına haber verir ve deniz kenarında yunus balığına nar atınca yunus balığı deniz kenarına gelir ve yunus balığını öldürtür, karısını kurtarır. Beyoğlu, üvey anneyi de kırk katıra bağlayıp **dağlara** salar (Özçelik, 2004: 372).

Çocuk İsteyen Kadın adlı masalda üvey anne çocuğunu sele bırakır kendi de büyücülüğe başlar. Bir gün ona her şeyi söyleyen kuşu, dünyanın en güzel kadınının üvey kızı olduğunu söyleyince kızı öldürmek için kızın yaşadığı saraya gider. Saray muhafızlarına toz üfler ve onları cüceye çevirir. Ardında da sultana bir toz üfler onu da köpek yapar ve saraydan kaçıtır. Daha sonra kızı kurtarmaya gelen padişah ve askerlerini taşla çevirir. Sultanın şehzadesi büyür, annesi ve diğerlerini kurtarmak için yollara düşer. Bu kadına canının nerede olduğunu sorar ve kadın ona dokuz **dağın** arkasındaki Perili Köşk'teki mavi kuşun özgürlüğünde olduğunu söyler. Oğlan yollara çıkar yolda filler ordusu ile karşılaşır. Oğlan, onlara derdini anlatır. Filler oğlana yardım eder ve oğlan kuşu serbest bırakır. Kadın ölür oğlan da annesini kurtarır (Özçelik, 2004: 376).

Akıllı Çoban ile Padişah adlı masalda padişahın karısını bir arap kaçıtır. Padişah derdini unutmak için **dağlarda** gezmeye, çobanın kavalını dinlemeye başlar. Bir gün **dağda** gezerken bir geyik izine rastlar. Geyik izini takip eder karısının bulunduğu kulübeye gider (Özçelik, 2004: 394).

Akıllı Çoban ile Padişah adlı masalda padişahın karısını bir arap kaçıtır. Padişah derdini unutmak için **dağlarda** gezmeye, çobanın kavalını dinlemeye başlar. Bir gün dağda gezerken bir geyik izine rastlar. Geyik izini takip eder karısının bulunduğu kulübeye gider. Daha sonra karısını kaçıran arabın canının **Kafdağı'nda** bir ejderhanın karnındaki iki güvercinde olduğunu öğrenince **dağları** tepeleri aşarak Kafdağı'na gider (Özçelik, 2004: 394).

Altın Saçlı Oğlanla Altın Saçlı Kız adlı masalda vaktin birinde beyin çocuğu olmazmış. Bey, çocuk istediği için üç defa evlenmiş. Üçüncü hanımından altın saçlı bir oğlanla bir kızı olunca diğer eşleri bu durumu kıskanıp çocukları bir denize bırakarak çocukların yerine kedi ve köpek enikleri koyarlar. **Dağ** başında yaşayan balıkçılık yapan bir karı koca denizde sandığı görünce sandığı çekip çocukları gördüklerinde sevinirler ve çocukları evlerine götürüp büyütürler (Özçelik, 2004: 420).

Kaz Çobanı adlı masalda bir adam hacca giderken karısını ve kızını köyün müezzinine emanet eder. Bu müezzin kızdaki yakınlık ister kız da yakınlık vermeyince kızın babasına “Kızın kötü yola düştü.” diye haber verir. Adam oğlundan kız kardeşini öldürmesini ister. Oğlan, gelip köye sorduğunda kız hakkında kötü bir

şey duymaz. Bir gün kızı **dağ** başına götürür ve bir ağaca kabak asar. Kız, kabak sallandıkça kardeşinin ağaç kestiğini zanneder. Fakat akşam olduğunda bir bakar ki kardeşi onu terk edip gitmiştir. Kız, bir çeşmenin başına varır ve korkusundan bir kavak ağacının tepesine çıkar. Orada uyur kalır. Sabah olduğunda çeşmeye at sulamaya gelen Beyoğlu atın suyu içmemesi üzerine ağaca bir bakar ki ay gibi parlayan bir kız görür. Bu kızı ağaçtan indirir ve atına bindirir, ülkesine götürür ve onunla evlenir. Bir süre sonra kız, annesini babasını görmek istediğini söyler ve kocası yanına lala ve askerlerini vererek karısını gönderir. Yolda lala Beyoğlu'nun karısından yakınlık ister kız da yakınlık vermez. Kızın önce çocuklarını keser daha sonra kızı keseceğini söyleyince kız, dereye abdest alacağını söyler. Lala, kıza bir ip bağlar kız da bu ipi ağaca bağlayıp kaçar. Lala, konağa dönüp “Karınız bir dağ kıızıydı, **dağlara** gitti.” diye yalan söyler (Özçelik, 2004: 427).

Keloğlan ile Köse adlı masalda iki kardeş varmış. Babaları ölmeden evvel “Tüyü sarı ve gözü gök adamın yanında çalışmayın.” diye nasihat eder. Babaları öldükten sonra büyük oğlan çalışmaya gider ve çaresiz gözü gök bir adamın yanında çalışır. Gözü gök, oğlana “Akşama kadar tazının atladığı yer kadar yer süremezsen kafanın derisini yüzerim.” der. Öküzler ağır canlıdır elbette süremez. Gelince oğlanın derisini yüzer. Ardından oğlan eve döner. Keloğlan, kardeşini görünce intikam almak için yola düşer. Aynı şartları ona da söyleyen adama kendi şartı olarak da “Ne yaparsam yapayım darılmayacaksın. Darılırsan bende seni keserim.” der. Birinci olarak adamın tazısının ayağının kırıldığını ve tazıyı kestiğini, öküzün ayakları yürüyemez olunca öküzü de kestiğini söyler. Ertesi gün **dağa** oduna çıkar ve katırların ön ayaklarını kısaltıp onları da keser. Adam, Keloğlan'dan korkusundan bir şey diyemez (Özçelik, 2004: 453).

Ese ile Köse adlı masalda bir köse değirmenci varmış. Gelenin buğdaylarını alıp öğütür fakat yalanlar uydurarak buğdayları vermezmiş. Ese, Köse'den intikam almak ister ve en inandırıcı masalı kim söylerse onun buğdayları alacağını söyler. Köse, tarlaya bir bostan ektiğini içinde kabak büyüdüğünü ve bu kabağın bir tarafından ahır bir tarafından samanlık çıktığını söyler. Ese de bu masalın üzerine **dağda** sürülerini kaybettiklerini, koyunlarını aradıklarını fakat bulamadıklarını söyler. Babasının al horoza bir gem takıp sürüyü aradığını söyler (Özçelik, 2004: 459).

Çeşmedeki Katır adlı masalda bir yörüğün mallarına göz diken savcı iftira ile yörüğün paralarını alır. Yörük yolda üzgün giderken şeytan karşısına çıkıp “Eğer intikam almak istiyorsan yarın tepeye gel.” der. Yörük, gece düşünür ve tepeye gitmeye karar verir. Şeytan, savcının katırı çok sevdiğini, kendisinin bir katır olacağını söyler. “Yarın git, savcının evinin önünde dolaş, istediğin paraya sat.” der. Yörük, şeytanın dediklerini yapar ve katırı savcıya satar. Savcı, ertesi gün katırı çeşmeye götürür katıra yalaktan su içirirken katır oluğa girer. Savcı bağırmaya ve katırının oluğa girdiğini söyler. Fakat kimse savcıya inanmaz. Savcı, eğilip oluğa bakar ve katırın gözlerini görür. Savcıyı tımarhaneye yatırır. Savcı tımarhaneden çıkmak için katırı **dağa** saldığını söyler ve gider oluğa bakar yine katırın gözlerini görür ve bir daha kimseye iftira atmaması gerektiğini öğrenir (Özçelik, 2004: 475).

2.1.4.8. Deniz-Derya

Büyük bir alanı kaplayan ve genellikle bir okyanusla bağlantısı olan tuzlu su birikintisine denir. Mitolojide de deniz önemli bir unsurdur. Deniz tanrısı olan Poseidon, denizlerin hakimidir ve denizdeki tüm hayat, Poseidondan sorulmaktadır.

İncelenen eserlerde deniz, otuz sekiz masalda geçmektedir. Bu masallarda deniz bazen balık tutulan, bazen ortasında bir hapis yer bulunan, bazen balıkların evi olan bir yer olarak ve bazen de sadece sözlük anlamıyla geçmektedir. Olağanüstü bir özellik taşımaz.

Suyu Altın Eden Tas adlı masalda tembellikten hiçbir iş yapmayan sadece kahvesinde yatan tembel adama kahveci bir olta verir ve gidip **denize** balık tutmasını söyler (Sakaoğlu, 2002: 288).

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda teyzesinin kızı ile evlenmek istemeyen damat sevdiği kızı da alarak kaçar. Teyzesi onların peşine düşer kız arkasına bakar teyzenin bir dudağı yerde bir dudağı gökte geliyordur. Oğlan hemen dua okur ve teyzeden kurtulurlar. Teyzenin ardından oğlanın bacısı peşlerine düşer o da yine aynı bir dudağı yerde bir dudağı gökte peşlerindedir. Oğlan bacısından kurtulmak için kızı ağaç eder, kendi de derviş olup ağacın altına oturur. Bacısını da öyle atlatır. Bu defa peşlerine annesi düşer o da bir dudağı yerde bir dudağı gökte geliyordur. Oğlan orada hemen bir **deniz** meydana getirir ve kendileri de ördek olur.

Anası da onlar gibi karşıya geçmek ister atlar, boğulur ve ölür. Kız ve oğlan ise kurtulurlar (Sakaoğlu, 2002: 318).

Melikşah adlı masalda bütün kitapları hatmeden padişahın oğlu babasından avcılığa çıkmak için izin ister. Ava çıktığında kendi memleketinin dışına çıktığında önüne bir geyik düşer. Geyik kaçça kaçça bir **deniz** kıyısına gelir. Orada bulunan bir kayığa atlayıp kaçar (Sakaoğlu, 2002: 397).

Cinpulat adlı masalda bir padişahın kırk oğlu varmış. Kırk kardeş evlenmek için çıkmış yola. Padişah en küçük oğlunu göndermek istemez ama küçük oğlan ısrar edip çıkar yola. Yolda ucu bucağı olmayan bir bağa gelirler. Sahibini göremedikleri bu bağda meyveleri yerken gökten yıldırım gibi bir adam gelir. Adamın altında demirden bir at vardır. Devleri hangi yiğidin öldürdüğünü sorar. Küçük kardeş çıkıp kendisinin öldürdüğünü söyleyince ona da sihirle demirden bir at yapıp verir. Filanca **denizin** ortasındaki adadaki kızı kendisine getirmesini ister (Sakaoğlu, 2002: 418).

Gül ile Sinaver adlı masalda ejderhayı öldüren kişiler Sinaver'in başlarına bela olacağını düşünüp bir kaptanla anlaşp onu **denize** atmalarını söylerler. Kaptan da kendi alacağı padişahın karısının Sinaver'i beğenmesi üzerine Sinaver'i bir kutuya koyup **denize** atar (Sakaoğlu, 2002: 451).

Kuş dili Bilen Şehzade adlı masalda ailesi ölen padişah yeniden evlenir. Yeni ailesiyle birlikte sarayın önündeki bahçeye çıkarlar. Padişahın eski ailesine ait sadece bir çocuğu kalmıştır. Onlar bahçede otururken kuşlar gelip ötmeye başlar. Kuşların ne dediğini bilmek isteyen padişahın karısının isteği üzerine padişahın oğlu, kuş dili bildiğini söyler. Babasının ısrarı üzerine ileride kendisinin padişah olacağını babasının oğlanın eline su dökeceğini annesinin ise peşkir çekeceğini söylemiştir. Bunu duyan üvey anne çok hasetlenir ve oğlanı kutu içinde bir **denize** attırır (Sakaoğlu, 2002: 459).

Asker Karısına İftira adlı masalda asker karısı, kendisinden yakınlık isteyen kaptan ikna olmayınca beddua eder ve **denizde** bir rüzgâr esmeye başlar ve gemi paramparça olur (Sakaoğlu, 2002: 463).

Mezarda Helva Pişiren Keloğlan adlı masalda peri kızlarının otuz dokuz altınını çaldı diye iftira edilen Keloğlan bir çare bulmak için yollara düşer. Az gider uz gider bir **deniz** kıyısına gelir ve cellat edilmekten kurtulmak için gemiye biner. Ama gemi bazen gideceği yere üç günde gidermiş bazen de **denizin** ortasında altı ay

kalırmış. Yine **denizin** ortasında durmuş kalmış. Keloğlan geminin altına inmiş bakmış ki geminin altında bir peri yaslanmış gemiyi tutuyor. Keloğlan, periye yumruk atıp gemiyi kurtarır (Sakaoğlu, 2002: 492).

Kurnaz Kürt adlı masalda padişah bir Kürt'ün evine misafir olur. Padişah gelince Kürt hemen bir koyun keser. Daha sonra öğle yemeği için bir koyun daha keser. Bunu gören padişah bir koyun bitmeden neden bir koyun daha kestiğini sorunca Kürt “Hane sahibinin işine karışılmaz.” deyip padişaha bir tokat atar. Bunu unutamayan vezir ve padişah onu saraya davet ederler. **Deniz** kenarında bir sofraya hazırlarlar. Yedikleri yemeklerin tabaklarını **denize** atarlar. Kürt hiç soru sormadan yemekleri yiyormuş. Dayanamayan vezir “Neden padişahın tabakları **denize** attığını sormuyorsun?” deyince Kürt “Padişahın işine karışılmaz.” deyip bir tokat da vezire atar (Sakaoğlu, 2002: 507).

Neydim Ne Oldum Ne Olacağım adlı masalda bir padişah varmış. Bu padişah bir gün kızı için remil atar ve kızının fakir biri ile evleneceğini görür. Padişah buna karşı çıkarak kızını zengin birine verir. Kız verildiği yere doğru yola çıkar. Yolda fırtına çıkar. Dalgalar kızı götürür **deniz** kıyısına bırakır (Günay, 2011: 66).

Ateşkâr Oğlan adlı masalda bir babanın üç oğlu üç kızı vardır. Baba ölmeden önce oğullarına, kızlarına isteyen kimse vermelerini söyler. Bir gün kapıya bir tilki gelir ve büyük kızı istediğini söyler. Büyük ve ortanca kardeşler vermek istemezler ama küçük oğlan çeyiz getirirse kardeşini vereceğini söyler. Tilki gider **derya** kenarında çamaşır yıkayan kadınların bohçasını kuyruğuna takar getirir. Ardından başına gelen olaylarda tilki oğlana yardımlarda bulunur (Günay, 2011: 96).

Hint Padişahının Kızı adlı masalda Yemen padişahının oğluna rüyasında âşık olan Hint padişahının kızı, oğlanın yanına gitmek için kendine bir kütük yaptırıp bu kütüğün içine girerek kütüğü **denize** attırır (Günay, 2011: 104).

Keloğlan ile Dev adlı masalda Keloğlan, düldülün sözü ile devden kaçarken deve yakalanmamak için su tuluğunun büyüğünü arkaya atar ve arkası **deniz** olur. Dev, Keloğlan ve düldülü yakalayamaz (Günay, 2011: 192).

Kara Üzüm Hokkası adlı masalda kardeşlerini öldüren dervişin kendisini de öldüreceğini anlay küçük oğlan, merdiven dibindeki **denize** önce dervişin gitmesini söyler. Derviş önce kabul etmez ancak zorla dervişini indirir ve bu sırada derviş **denize** atar (Günay, 2011: 328).

Şah Meran'ın Yüzüğü adlı masalda fakir kadının oğlu şahmerandan aldığı yüzükle saray yaptırır ve padişahın kızını kendine alır. Fakat padişahın kızının arap sevgilisi vardır. Arap sevgilisi oğlandan bu yüzüğü çalıp sarayı **denizin** ortasına götürmelerini ister (Günay, 2011: 331).

Keloğlan adlı masalda padişahın kızını almak için harbe giren Keloğlan'ı harp sırasında **denizin** içinden çıkan bir **deniz** adamı içeri alır (Günay, 2011: 361).

Hayırsız Kız adlı masalda devin gözlerini ayıdan alıp getiren oğlana evindeki kırk odalı kapının anahtarlarını veren dev oğlana kırkinci odaya girmemesini söyler. Kırkinci odayı merak edip açan oğlan orada sihirli bir at ile karşılaşır. At oğlana yanına tuz, şarap ve ustura al buradan çıkalım der. Ve beraber oradan kaçarlar. Usturayı dev gelirken atarlar devin ayakları kesilir. Tuzu dökerler devin ayakları acır. Ve en sonunda şarap dökerler orası kara bir **deniz** olur (Günay, 2011: 364).

Çin-i Maçin Padişahı adlı masalda Çin-i Maçin Padişahı bir **denizin** ortasında bir adada yaşarmış (Günay, 2011: 393).

Gülmez Padişahı adlı masalda gülmez padişahının çalınan aynasını almak için oğulları yola çıkarlar. Yolda karşılaştıkları kişiler oğlanlara, Deniz güzelinden yardım almaları gerektiğini söylerler. Deniz güzeli **denizden** çıkar ve oğlana yardım eder. Daha sonra bu küçük oğlana kızı verebileceğini söyler (Alptekin, 2002: 266).

Aslan Ali adlı masalda padişah geçmiş zamanda doğarken ortadan kaybettiği oğlu Aslan Ali'nin kahramanlıklarını duyup oğlu olduğunu bilmeden onu yanına alır. Ardından oğlan padişahın üç oğlu ile beraber **denize** yıkanmaya gider. Orada üç tane kız olduğunu görürler. Onların çamaşırlarını alıp vermezler. Fakat kızlar bunları kandırır. Çamaşırları alıp güvercin olur kaçarlar. Giderken kendilerini Gâvur Dağı'nda bulabileceklerini söylerler (Alptekin, 2002: 316).

Allah'ı Arayan Adam adlı masalda fakir bir adam feleği bulmak için yola çıkar. Gittiği bir memlekette bir adam ona feleğin yedi **denizin** ortasında bir adada olduğunu söyler. Bir balık gelir ve o da feleği aradığını söyler. Balık adamı sırtına alır ve beraber feleği bulmaya çıkarlar. Feleği gerçekten de yedi **denizin** ortasındaki bir adada bulurlar (Alptekin, 2002: 328).

Tembel Ahmet adlı masalda bir Tembel Ahmet vardır. O kadar tembeldir ki kalkıp su bile içmez. Bir gün bir kâfir remil atar ve bu tembelin bir balığın karnından suyu altın eden tas bulacağını görür. Tembelin yanına gidip ona balık tutturur fakat

balıkların içinden tas çıkmaz. Tembel en son bir balık tutar ve bu balığı ben ve arkadaşlarım yiyeceğiz diye kâfire vermez. O balığın içinden suyu altın eden tas çıkar. Bu tası gören padişahın kızı bir kucak verir ve tası oğlandan alır. Kız evlenir. Kızın kız olmadığı ortaya çıkınca kızın cellat edilmesi emri verilir. Fakat cellatlar kıza kıyamazlar. Gömleğini sıgır ve balık kanına bulayıp padişaha götürürler. Kızı da sandığa koyup **denize** atarlar (Alptekin, 2002: 337).

Zan Uşakları adlı masalda padişahın üç oğlundan en küçüğü bir memlekete varır o memleketin padişahı da kızını bir **denizin** ortasında bir kaleye hapsetmiştir (Alptekin, 2002: 351).

Kedi, Köpek ve Yılanın Mükâfatı adlı masalda Keloğlan, yolda çocukların kedi, köpek ve yılanı öldürmeye çalıştıklarını görünce çocuklara para vererek ellerinden bu hayvanları alır. Yılan sihirlidir. Yılan, Keloğlan kendisini kurtardığı için mükâfat vermek ister. Yılanın babası, Keloğlan'a mükâfat olarak bir yüzük verir. Yüzük sihirlidir. Keloğlan, ne isterse yapar. Yüzüğü Keloğlan kaybedince bulmak için yollara çıkar. Yüzüğün bir adada olduğunu duyarlar. Kedi bir fareyi sırtına alır gider. Fare yüzüğü alır kediye verir. Köpekle kavga eden kedi yüzüğü **denize** düşürür ve yüzüğü balık yutar (Alptekin, 2002: 361).

Yedi Kardeş Yedi Dev adlı masalda padişahın yedi oğlu yedi tane kızla evlenmek için yola çıkar. Bir devin yedi kızını alırlar. Fakat bu devin babasını ve altı erkek kardeşini öldürürler. Bir tek anaları kalır. Kadın, cadı karısıdır. Küçük oğlan götürmek istemez fakat büyük oğlan kadını ata bindirip götürür. Yolda bu kadın cansız dev oğluna seslenir. Cansız devde hemen tılsımlı atına biner bunların peşine düşer. Küçük oğlan bu devı keser fakat dev yeniden canlanır. En sonunda devı ateşre atar ve devı kül eder fakat dev yeniden canlanır. Oğlan devı öldüremeyeceğini anlar ve onun gönlünü yapmaya karar verir. Devin tılsımlı atına binerek devin yaşadığı mağaraya gider. Yolda giderken **denizin** kenarında bir balığın çabalayıp durduğunu görür ve balığı alıp **denizin** içine atar. O balık da meğer **denizlerin** dünya güzeliymiş (Alptekin, 2002: 354).

Korkubilmez adlı masalda Korkubilmez bir kıza rastlar bu kız kendisini ararsa dağın önündeki mağarada bulabileceğini söyler. Korkubilmez, **denizden** açılıp mağaraya ulaşır (Alptekin, 2002: 376).

Padişahın Oğlu ile Hizmetkârı adlı masalda padişahın oğlu rüyasında bir peri kızı görür. Padişahın oğlu hizmetçileri Musâ ile kızı aramaya çıkar. Bir mağaraya varırlar. Musâ kuş dili bilmektedir. Bu mağaraya gelen iki güvercinin söylediklerini dinler ve peri padişahının kızlarının nerede olduğunu öğrenir. Oğlanı uyandırır yola çıkarlar. Güvercinler, **denize** gitmelerini ve **denize** iki kere vurduklarında iki aygır çıkacağını söyler ve o aygırlara bindiklerinde aygırların onları peri padişahının yanına götüreceğini söyler. Bunları yapan oğlan ve Musâ peri padişahının kızının memleketine varırlar (Alptekin, 2002: 394).

Padişahın Kırk Oğlu adlı masalda padişahın kırk oğlundan en küçüğü cücenin söylediklerini yapmak için yola çıkmıştır. **Denizde** balıkçıların tuttuğu bir balığın çırpındığını görünce onlara altın vererek balığı ellerinden alır. Bu kız da balık padişahının kızıymış. Oğlanın başı dara düşünce gidip kızıdan yardım ister ve kız da denizdeki bütün canlılarla el birliği yapıp oğlana yardım eder (Alptekin, 2002: 401).

Vezirin Üç Kızı ve Padişahın Oğlu adlı masalda vezirin üç kızı kendi aralarında padişahın oğluyla evlenirlerse şunu yaparım bunu yaparım diye hayal kurar. Padişahın oğlu bunları duyar. Üç kız kardeş ile de evlenir. Fakat büyük ve ortanca vaatler babamızın evinde kaldı diye bir şey yapmazlar. Fakat en küçüğü “Altın perçemli bir oğlanla gümüş perçemli bir kız doğuracağım.” diye söylemiştir. Kıza Allah böyle çocuklar verince kız kardeşleri kıskanıp kızın doğurduğu çocukları sandığa koyup denize bırakırlar, bebeklerin yerine de köpek enikleri koyarlar (Alptekin, 2002: 435).

Ağlayan Nar ile Gülen Ayva adlı masalda padişahın sürekli kız çocuğu olurmuş. Karısına bir daha kız doğurursa doğan çocuğu keseceğini söyler. Bunun üzerine kız doğuran kadın çocuğun erkek olduğunu söyler. Kız sünnet yaşına gelince babası durumu anlayacak diye siyah bir ata atlayıp saraydan kaçar. Kaçtığında başka bir ülkeye varır ve o ülkenin kızını kendine ister. Atıyla çeşitli görevlerden geçer ve en son devlerin mağarasından bir bardak su çalar ve devler gelirken suyu arkaya dökünce her taraf **deniz** olur. Bunun üzerine devler beddua eder ve kızın cinsiyeti de oğlan olur (Alptekin, 2002: 449).

Keloğlanla Kötü Köse adlı masalda iki kardeş varmış. Biri akıllı biri deliymiş. Bunların bir tane incir ağaçları varmış. Bu ağacı her sene biri beklermiş. Delinin ağacı beklediği yıl akıllı da bir ağanın çiftini sürmeye gider. Ağa, akşama kadar çifti

sürmezse yüzünün derisini yüzeceğini söyler. Dediğini de yapar. Buna çok kızan Deli Oğlan, ağadan intikam almaya karar verir. Kendisi ağanın yanına işe girer. Çifti kısa sürede bitirir ve eşeğin derisini yüzer. Ardından öküzün ayaklarından asar öldürür. Bundan kurtulmak isteyen ağa ve karısı her şeylerini toplar yola çıkarlar. Deli de sandığın içine habersizce girer. İçinde ceviz yemeye başlar. İçinde fare olduğunu sanıp aldırılmazlar. Daha sonra yolda bir köpek bunlara saldırınca keşke deli olsaydı deyince sandıktan çıkan deli, köpeği taşa vurur. Karısıyla Deli Oğlan'ı **denize** atmaya karar verirler. Tabii Deli bunu duyar. Gece kendisiyle ağanın karısının yerlerini değiştirir. Ağa, kendi karısını **denize** atar (Alptekin, 2002: 460).

Geyik Oğlan adlı masalda bir kadın pişirdiği eti tada tada bitirir. Daha sonra memesinin birini keser yemek yapar. Adam yemeği beğenince kadın memesini pişirdiğini söyler. Bunlar çocuklarını kesip yemeye karar verirler. Çocuklar evden kaçarlar babaları da ata binip peşlerine düşer. Babaları kendilerine yetişemesin diye arkalarına su dökerler ve her yer **deniz** olur babaları da denizi geçemez (Alptekin, 2002: 462).

Balık Adam adlı masalda balıkçılık yapan baba oğul bir gün **denizden** kafası insan geri tarafı balık bir varlık bulmuşlar. Babasıyla eve getirmişler babası padişaha haber vermeye gittiği sırada oğlan bu canlıyı **denize** atar (Özçelik, 2004: 298).

Kayaoğlan adlı masalda bir kadının yedi oğlu varmış. Bu kadının oğulları gidip Yeşildağ'a yerleşmişler. Kadın, oğulları gittiğinde hamileymiş. Bir kızı olur ve bu kız kardeşlerini bulmak için yola çıkar. Annesi ona bir eşek verir. "Dah" deyince gidermiş. "Çüş" deyince kül olurmuş. Kız yolda giderken bir **denizin** içine girer. Su eşeğin boyuna gelince kız panikler ve "Çüş" der. Eşek, kül olur (Özçelik, 2004: 339).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun çocuklarının hâlâ yaşadığını duyan üvey anne kızının yaşadığı saraya gelir ve kılık değiştirerek kızının hamamına girer. Kızından kendisini yıkamasını ister. Kızı yıkarken kızının yüzüne sabun sürerek kızını **denize** atar. Kızı da bir yunus balığı yutar. Daha sonra üvey anne ceylan olan erkek kardeşini öldürtmek ister fakat ceylan Beyoğlu'ndan kendisini **deniz** kenarında öldürmesini ister. Orada Beyoğlu ceylanın kız kardeşiyle konuşmalarını duyunca yunus balığını öldürtüp karısını kurtarır (Özçelik, 2004: 372).

Cansız adlı masalda padişahın oğlunun karısını bir kuş gelir kaçırır. Oğlan karısını kaçırmanın peşine düşer. Karısını bulur fakat karısını kaçıranı öldüremez.

Kadın kendisini kaçıran Cansız'a canının nerede olduğunu sorar. Cansız, canının **denizin** altında bir domuzun karnındaki yumurtalarda olduğunu söyler (Özçelik, 2004: 410).

Altın Saçlı Oğlanla Altın Saçlı Kız adlı masalda vaktin birinde beyin çocuğu olmazmış. Bey, çocuk istediği için üç defa evlenmiş. Üçüncü hanımından altın saçlı bir oğlanla bir kızı olunca diğer eşleri bu durumu kıskanıp çocukları bir **denize** bırakıp çocukların yerine kedi ve köpek enikleri koyarlar. Dağ başında yaşayan balıkçılık yapan bir karı koca **denizde** sandığı gördüklerinde sandığı çekerler. Çocukları görünce sevinirler çocukları alıp büyütürler (Özçelik, 2004: 420).

Keloğlan ile Köse adlı masalda Keloğlan, kardeşinin intikamını almak için en son **deniz** kenarında uyurken gözü gök adamın karısını **denize** atar (Özçelik, 2004: 453).

2.1.4.9. Dere

En küçük akarsuya dere denir. Yaz mevsiminde bazen suyu azalır bazen de kurur.

İncelenen eserlerde dere, on yedi masalda geçmektedir. Bu masallarda dere; hayvanlara su içirilen, çamaşır yıkanan, üzerinden geçilen su birikintisi, birini öldürmek istendiğinde kullanılan su birikintisi veya su kaynağı olarak geçmektedir. Olağanüstü özelliği ya da masalsı bir yapısı yoktur.

Korkak Deli adlı masalda bir deli oğlan varmış. Bu deli oğlan annesine bir gün gurbete gideceğini söyler. Az gider uz gider bir **derenin** dibine su dökmeye varır (Sakaoğlu, 2002: 375).

Macun adlı masalda güveyine yapışan padişah kızını zevcesinden ayırmaya gelen kadını kadın **dereden** geçmeye çalışırken “Macun” diyerek kadının kıyafetlerini üstüne yapıştırır (Sakaoğlu, 2002: 392).

Melikşah adlı masalda başka bir ülkeye giden padişahın oğlunun parası burada geçmeyince “Dünya güzeliyle yatana bir kat elbise, bir altın, bir at verilecek.” vaadiyle cadıya gider. O da oğlanı kandırarak bir vadiye götürür. Oğlanı bir **derenin** kenarına götürüp elbiselerini çıkarttırır. Oğlanın burada bir atın karnına girmesini sağlar (Sakaoğlu, 2002: 397).

Çoban Ahmet adlı masalda Çoban Ahmet'in karılarını almak isteyen padişah ve vezir, Çoban Ahmet'ten cin padişahının kızının gülünden on tane getirmesini isterler. Ahmet'in karısı da remilcidir. Remil döker ve Ahmet'e **dere** boyunca gitmesini ve **derenin** ağzında bir mağara olduğunu bu cin padişahının kızının orada olduğunu söyler (Sakaoğlu, 2002: 422).

Akıllı Kardeşe Deli Kardeş adlı masalda babaları ölen biri akıllı biri akılsız olan iki kardeş babalarının mallarını bölüşmeye karar verir. Babalarından kalma iki dam varmış. Biri eski biri yeni. Yeniyi akılsız eskiyi de akıllı alır. Eskiye alışık olan öküzler hep eskiye gider yeni dama ise sadece bir öküz gider. O bir öküz de akıllının olur. Deli bu bir tane öküzü götürür bir **derenin** dibine taş bağlar gelir. Kardeşine de öküzü sattım der. Ertesi gün gider taştan parasını ister. Diğer gün paramı vermedin diye taş bir balta vurur ve taştan altınlar dökülür (Sakaoğlu, 2002: 517).

Akıllı Kardeşe Deli Kardeş adlı masalda gece kardeşinin donup ölmesi üzerine akılsız kardeş kardeşini **dereye** yuvarlar (Sakaoğlu, 2002: 517).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda geçimini odun toplayarak geçiren oğlan bir tane altın vererek bir söz satın alır. Söz şudur; "Alçak yerlerde, **derelerde**, tepelerde yatma, yüksek yerlerde yat." (Günay, 2011: 162).

Ahmet Ağa adlı masalda padişahın kızını yılan vermemesi üzerine yılan babasına **dereye** gitmesini orada bir taş olduğunu ve eline üç taş alıp o taş atmasını söyler. Daha sonra dönerken de binanın altından bir avuç toprak almasını her ağaçtan da bir çiğit almasını söyler (Günay, 2011: 232).

Horasan Padişahı adlı masalda bir padişah ölmeden evvel üç oğluna nasihat eder. Nasihatlerinden biri şudur; "**Dere** ağzında yatmayın." Büyük oğlu bir gün arkadaşlarıyla yolculuk eder. Arkadaşları **dere** ağzı daha ılık diye orada yatar fakat oğlan babasının sözünü tutar. Tepeye çıkar yatar. Akşam olunca aniden her yer bulut olur ve çok yağmur yağar. **Dere** hepsini sürüp gider (Alptekin, 2002: 251).

Padişah Kızıyla Evlenen Genç adlı masalda fakir bir genç padişahın kızıyla evlenmek ister. Fakat padişahın bir şartı vardır. Padişah, Yemen'deki kardeşine elindeki taşı götürmesini ve ondaki taşı da kendisine getirmesini ve kardeşinin iç hâlini öğrenmesini ister. Oğlan, yolda karşılaştığı devlerin sihirli post ve kamçısına sahip olmak için taşların üstüne post ve kamçı yazıp **dereye** atar, devlerin taşları getirmesini ister. Onlar gidince post ve kamçıyı alıp kaçar (Alptekin, 2002: 408).

Keloğlan ile Tilki adlı masalda Keloğlan'ı vezir eden tilkinin ölüm haberini duyan Keloğlan tilkiyi **dereye** sürüverin der (Özçelik, 2004: 290).

Peri Kızı adlı masalda padişah oğullarına üç ok atacağını ok nereye düşerse oradakilerle evleneceklerini söyler. Büyük ve ortanca oğlanların okları saraylara düşer fakat küçük oğlanın oku bir **derenin** kenarında bir kurbağanın üstüne düşer (Özçelik, 2004: 313).

Çöpçatan adlı masalda bir kadın **dereden** karşı karşıya geçerken Azrail kadının canını alır (Özçelik, 2004: 342).

Mustan adlı masalda devin evine misafir olan Mustan ve yanındaki otuz dokuz köylü geceyi devin evinde geçirmeye karar verirler. Fakat Mustan uyumaz. Deve de annesinin ona **dereden** su getirdiğini o suyu içtikten sonra uyuduğunu söyler (Özçelik, 2004: 364).

Dünya Güzeli adlı masalda Dünya Güzeli sihirli kesesi, sihirli keçesi ve sihirli düdüğü olan oğlanı sarhoş edip oğlanın elinden eşyaları alıp oğlanı **dereye** attırır (Özçelik, 2004: 379).

Kaz Çobanı adlı masalda bir adam hacca giderken karısını ve kızını köyün müezzine emanet eder. Bu müezzin kızıdan yakınlık ister kız da yakınlık vermeyince kızın babasına “Kızın kötü yola düştü.” diye haber verir. Adam oğlundan kız kardeşini öldürmesini ister. Oğlan, gelip köye sorduğunda kız hakkında kötü bir şey duymaz. Bir gün kızı dağ başına götürür ve bir ağaca kabak asar. Kız, kabak sallandıkça kardeşinin ağaç kestiğini zanneder. Fakat akşam olduğunda bir bakar ki kardeşi onu terk edip gitmiştir. Kız, bir çeşmenin başına varır ve korkusundan bir kavak ağacının tepesine çıkar. Orada uyur kalır. Sabah olduğunda çeşmeye at sulamaya gelen Beyoğlu atın suyu içmemesi üzerine ağaca bir bakar ki ay gibi parlayan bir kız görür. Bu kızı ağaçtan indirir ve atına bindirir ülkesine götürür onunla evlenir. Bir süre sonra kız, annesini babasını görmek istediğini söyler ve kocası yanına lala ve askerlerini vererek karısını gönderir. Yolda lala Beyoğlu'nun karısından yakınlık ister kız da yakınlık vermez. Kızın önce çocuklarını keser daha sonra kızı keseceğini söyleyince kız, **derede** abdest alacağını söyler. Lala, kıza bir ip bağlar kız da bu ipi ağaca bağlayıp kaçar (Özçelik, 2004: 427).

Fatmacık ile Üvey Annesi adlı masalda üvey annesi ile beraber yaşayan Fatmacık suya gittiğinde su testisini kırınca üvey annesi onu evden kovar. Fatmacık

bir ormanda bir kulübeye girer ve orada her işi yapar ot toplar yemek pişirir farelere de yemeğinden verir. Bunun üzerine Farelerin beyi ona kulübenin bir cadıya ait olduğunu onun dediklerini yaparsa cadıdan kurtulabileceğini söyler. Akşam olunca cadı eve gelir. Kız başından geçenleri cadıya anlatınca cadı, kızı yanına alır. Kıza bitlerini kırmasını söyler. Kız, cadının bitlerini kırar. Su sesi gelince uyandırmasını ister. Kız, su sesi gelince cadıyı uyandırır. Beraber dere kenarında yıkanırılar kız **dereye** girince dere hep altın olur. Sabah olunca kız evlerine döner. Horozları Fatma'nın geldiğini haber eder. Üvey anne, cadının evine kendi kızını gönderir fakat kendi kızı ne cadının istediklerini yapar ne de su altın olur. Suyun içinden katranla çıkınca üvey anne yaptığı hatayı anlar (Özçelik, 2004: 442).

Hiç adlı masalda Keloğlan'ın annesi Keloğlan'dan bir kilo hiç getirmesini ister. Keloğlan unutmamak için yolda “Hiç, hiç, hiç...” diye tekrarlaya tekrarlaya gidermiş. Bunun üzerine **dere** balık avlayan bir adam Keloğlan'a “Balık tutan adama “hiç” denmez.” diye bir tane patlatır (Özçelik, 2004: 449).

2.1.4.10. Göl

Oluşması genellikle tektonik, volkanik vb. olaylara bağlı olan, toprakla çevrili, derin ve geniş, tuzlu veya tuzsuz durgun su örtüsüne denir (TDK, 2009: 773). Aziz Ayva, Türk Dünyasında İnsan Asıllı Göl Efsaneleri adlı çalışmasında göl ile ilgili şunları kaydetmiştir; “*Türk düşünce sistemine göre dağ, su, ağaç, ateş, orman, vb. unsurlar kutsal kabul edilir ve bunların iyeleri olduğuna inanılır. Bu özelliği göllerle ilgili anlatmalarda da görüyoruz. Büyük Kırgız romancısı Cengiz Aytmatov'un Yıldırım Sesli Manasçı adlı hikâyesinden aldığımız bir bölümde, Isık Göl'ün Tanrı'nın yeryüzündeki gözü olduğu belirtilmekte ve kahramanın yaptığı duanın göl tarafından Tanrı'ya ulaştırılacağına inanılmaktadır*” (Ayva, 2002: 255). Ana malzemeyi masalların oluşturduğu bu çalışmamızda göl, bu özelliklerinden uzak, yalın bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen eserlerde göl, on masalda geçmekte olup bu masalarda göl bazen kahramanların atını sulamaya getirdiği yer, bazen dinlenilecek bir mekân bazen de sadece kenarından geçip gidilen bir yerdir.

Konuşan Bebek adlı masalda padişahın oğlu bir gün arkadaşlarıyla **gölün** kenarına gider. Orada bir kurbağa görür ve onun sesine vurulup eve getirir. Kurbağa

güzel bir kıza dönüşür. Oğlanın babası bu kızla evlenmek ister ancak oğlanın karısı oğlanı bu durumdan kurtarmak için **göle** gidip kaynanasından babasının istediklerini isteyip getirmesini söyler (Sakaoğlu, 2002: 303).

Padişah Oğlu ile Çoban Oğlu adlı masalda bir padişah varmış. Bu padişah koyun beslemeye çok meraklıymış sürüsü varmış. Padişah, sürünün çobanına bütün gece dışarıda olduğunu söyler ve ondan filanca yıldız çıktığında kendisine haber vermesini ister. Çoban, gece yıldızları izler bakar ki o yıldız çıkmış. Padişah ve çoban girerler ve ailesiyle birlik olurlar. Çobanın ve padişahın aynı vakitte oğulları olur. Oğlanları on beş yaşına gelince padişah oğlanları alıp gezmeye gider. Çayırılık bir yerde dinlenirken bir ineğin **gölde** yattığını görürler ve bu hayvanın karnındaki hayvanı tahmin ederler. Onları izleyen padişah hayvanın kesilmesini emreder. Bakar ki çobanın oğlunun söyledikleri doğru. Bunu gören padişah çobanın oğlunun daha zeki olduğunu anlar (Sakaoğlu, 2002: 496).

İki Kardeş adlı masalda iki kardeş varmış. Birinin sürekli oğlu birinin de sürekli kızı olurmuş. Oğlu olan kardeşine “köpeklerin babası” dermiş. Bir gün birinin oğlu ötekinin de küçük kızı dışarıya çalışmaya gitmişler. Hangisi daha fazla para kazanacak diye bakacaklarmış. Oğlan bir **gölün** kenarına durmuş. Kurbağa, yılan, böcek toplamış. Kız olan erkek kılığına girip padişahın yanında çalışmaya girmiş (Günay, 2011: 88).

Helvacı Güzeli adlı masalda müezzin âşık olduğu kız kendisine yüz vermeyince ona iftira atar. Babası da kızın erkek kardeşine kızı öldürmesini emreder. Ancak kızı öldürmeye kıyamayan erkek kardeşi onu bir dağın başında bırakıp eve döner. Kız bir süre dağda kalır bir mağaraya girer. Daha sonra dağın başından iner. Bir köye doğru gider ve bir kavağın başına çıkar orada uyur, oturur. Çünkü kurtlardan ve yılanlardan korkar. O sırada atını **göle** sulamaya bir yiğit gelir. Ancak at sudan ürker suyu içmek istemez. Oğlan kavağa bakar ki ayın on dördü gibi bir kız oturuyor (Günay, 2011: 221).

Tavasyon adlı masalda çakalın biri bir yavru yapar. O yavruyu beslemek için hırsızlık ettiği dükkânın sahibi hırsızlığı fark edince dükkâna bir daha giremez. Bunun üzerine yollara düşer. Bir **gölün** yanından geçerken kendini görür ve çok beğenir. Ormanda kendisini kral ilan eder ve karşısına gelen kaplandan her şeyi istemeye başlar (Alptekin, 2002: 214).

Yedi Kardeş Yedi Dev adlı masalda cansız dev kendisinin canının bir **gölün** içindeki kurbağanın karnındaki yavrularda olduğunu söyler (Alptekin, 2002: 354).

Gümüş Boynuzlu adlı masalda Padişah'ın en küçük oğlunun gümüş boynuzlu bir öküzü vardır. Bu öküz oğlana yardım eder. Öküz öldüğünde kendisini evin arkasına gömmesini ve kimseye söylememesini söyler. Öküz ölür ve oğlan onu öküzün dediği yere gömer. Oradan bir ağaç çıkar. Padişahın küçük oğlunun karısı bu ağacın nasıl meydana geldiğini sorar durur ama kocası söylemez. Karısının kırığının bu ağacın nasıl meydana geldiğini öğrenmesi üzerine kadının kocası evi terk eder. Güneşin doğduğu yeri aramaya giderken yolda gördüğü **göl**, ondan ne zaman akacağını alın yazısına baktırmasını ister (Alptekin, 2002: 388).

Mustan adlı masalda devin evine misafir olan Mustan ve yanındaki otuz dokuz köylü geceyi devin evinde geçirmeye karar verirler. Fakat devin kendilerini yiyeceğini anlayınca kaçarlar. Mustan yolda arkasına boduç atınca her yer **göl** olur. Dev, onları yakalayamaz ve Mustan'a orayı nasıl geçebileceğini sorar. Mustan, deve beline değirmen taşı bağlamasını söyler. Bunu yapan dev, **gölün** dibine batar ve ölür (Özçelik, 2004: 364).

Çiftçinin Kızı adlı masalda padişahın biri vezirlerini halkın arasından seçermiş. Bir gün vezir olmak isteyen bir adama bir kese altın ve bir koç verir. Kırk gün sonra altınları geri istediğini koçu diri ve koçun da etini pişmiş hâlde geri istediğini söyler. Dediklerini yapmazsa boynunu vurduracağını söyler. Adam, çare arar fakat bulamaz. Bir gün çare için yollara düşer. Yolda bir çiftçiden su ister. Çiftçi "**Gölden mi**, elden mi istersin?" diye sorar. Adam, elden ister. Bir tas suyu içer ve çiftçinin zeki biri olduğunu anlayıp çiftçiye misafir olur. Bu çiftçinin kızı padişahın isteklerine cevap bulur. Cevapları duyan padişah şaşırır ve bu kızla evlenir (Özçelik, 2004: 418).

Keloğlan ile Köylüler adlı masalda köylüler Keloğlan'ın onlara yaptıkları yüzünden Keloğlan'ı bir çuvala koyup bataklığa atarlar. Keloğlan, çuvalda da rahat duramaz ve çobanın birini çuvala sokar kendisi de çobanın koyunlarını alıp köyüne gider. Koyunları nereden bulduğunu soran köylülere **gölün** dibinden çıkardığını söyleyince köylüler bellerine taş bağlayıp kendilerine **göle** atarlar (Özçelik, 2004: 453).

2.1.4.11. Göze

Suyun çıktığı yere yani kaynağa göze denir. İncelenen eserlerde göze, bir masalda sözlük manasıyla geçmektedir.

Mezarda Helva Pişiren Keloğlan adlı masalda annesinin ısrarı üzerine oduncuların yanında çalışmaya başlayan Keloğlan'ı meşede odun keserken susayan oduncular **gözeye** su almaya yollarlar (Sakaoğlu, 2002: 492).

2.1.4.12. Irmak / Nehir

Çoğunlukla denize dökülen, özellikle genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımından en büyük akarsuya denir (TDK, 2009: 914). Nehir ismiyle de adlandırılır.

İncelenen eserlerde ırmak/nehir, sekiz masalda geçmektedir. Masalsı bir özellik taşımadan sadece akarsu manasında kullanılmıştır.

Avcı Mehmet adlı masalda **nehirlerin** suyunu içen bir araz yutan varmış. Padişahın avcı Hasan'a verdiği üç görevden biri olan orduların yemeğini yemek görevinde, orduların bir günlük yemeğinin hepsini yiyerek avcı Hasan'a yardım eder (Sakaoğlu, 2002: 292).

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda çocukları olmayan bir karı koca varmış. Adam bir gün Allah'a dua eder. "Ya Rabbi, bana bir oğul ver de yılan olsun." der. Allah da ona bir çocuk diye bir yılan verir. Bu yılan sihirlidir. Biraz zaman geçtikten sonra dile gelir ve babasından padişahın kızını istemesini söyler. Padişah kızını vermek için şartlar söyler. Birinci şartı gerçekleştiren yılan ikinci şart olarak Çoruh **Nehri'ni** konağının önünden akıtmasını ister. Ertesi sabah Çoruh **Nehri** konağı neredeyse götürecektir (Sakaoğlu, 2002: 318).

Köpekle Evlenen Kız adlı masalda çocuklarının olmadığına çok üzülen padişahın karısı kendini **ırmağa** atarak öldürmek ister (Sakaoğlu, 2002: 324).

Melikşah adlı masalda başka bir ülkeye giden padişahın oğlunun parası burada geçmeyince oğlan "Dünya güzeliyle yatana bir kat elbise, bir altın, bir at verilecek." vaadiyle cadıya gider. O da oğlanı kandırarak bir vadiye götürür. Oğlanı bir derenin kenarına götürüp elbiselerini çıkarttırır. Oğlana burada bir atın karnına girmesini söyler. Oğlan atın karnına girer ve kuşlar gelip oğlanı bir dağın tepesine

bırakır. Dağın tepesinde çeşit çeşit altınlar, cevahirler varmış. Cadı karısı oğlana onları aşağı atmasını söyler. Dağın tepesine yalanlarla götürdüğü bir günlük iki günlük cesetleri gören padişahın oğlu dağın tepesinde ölmek için yola çıkar. Epey gittikten sonra aşağıda **ırmak** görür ve kendisini aşağıya doğru bırakır (Sakaoğlu, 2002: 397).

Melikşah adlı masalda peri padişahının kızıyla evlenen padişahın oğlunun bebeği dokuz ay yaşadıktan sonra ölür. Buna çok üzülen peri padişahının kızı babasının yanına gitmek ister. Beraber yola çıkarlar. Issız bir çöl gibi bir yere geldiklerinde yorulup dururlar. Kız yakındaki **ırmakta** serinlemek için yıkanmaya gider (Sakaoğlu, 2002: 397).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Ahmet'in oğlu Avcı Mehmet, bir gün suyun başında otururken bir yılanın su içmeye geldiğini görür. Bir süre sonra başka bir yılan daha görür. Yılanların birbirini yuttuğunu zannedip yılanlara taş atar. Yılanlar yaralanır kaçar. Bu yılanlar cinnidir. Cinni padişah kızını öldüreni öldürmek ister fakat gerçeği öğrenince onu ülkesine çağırır. Cinni padişah, oğlanın dileğini sorar. Oğlan ağzına tükürmesini söyler. Cinni padişah oğlanın ağzına tükürür. Oğlan bütün hayvanların dilini anlamaya başlar. Evine giden Avcı Mehmet iki sıçanın kavgaya ettiğini duyar ve gülümsediğinde hanımı neden gülümsediğini sorar fakat sırrını kimseye söylese öleceğinden dolayı söylemek istemez. Fakat karısının umurunda değildir. Kocasının ölmesini ama yine de sırrı söylemesini söyler. Kocası da koç katım zamanı olduğunu koçu koyuna katıp geldiğinde söyleyeceğini söyler. Koçu koyunu götürür. Tuzu katıra yükletir. **İrmak** kenarında koçu koyuna katar evine gelir (Alptekin, 2002: 224).

Dünya Güzeli adlı masalda padişahın oğluymuş gibi davranıp yalanlar söyleyen köse, Dünya Güzeli'ni getiren padişahın oğlunun başını keser ve oğlanın başı **ırmağa** düşer. Dünya güzeli, oğlanın başını **ırmaktan** çıkarttırır ve hemen geri yapıştırır (Alptekin, 2002: 423).

Padişah Olan Çoban adlı masalda bir köyde yaşayan karı koca evlerini ve öküzlerini kaybedince köyden ayrılmaya başka bir yere yerleşmeye karar verirler. Bir yere varırlar ve adam orada bir kervancının sığına, davarına çoban durur. Kervancının çamaşırlarını yıkayan çobanın karısını, kervancı dağa kaçıtır. Çoban

geldiğinde karısını göremeyince çocuklarını da alır oradan ayrılmaya karar verir. Çocuklarının birini *ırmağa* düşürür birini de canavar kapar (Özçelik, 2004: 350).

Habibe adlı masalda Habibe adlı bir kız varmış. Habibe'nin annesi öldükten sonra üvey annesi onu evde istemeyince babası bir gün onu odun kesme bahanesi ile götürür ve orada kızı yalnız başına bırakıp eve gelir. Kızı anlamasın diye de ağaca bir tosbağa asar ve tosbağa ağaca vurdukça kız babası hâlâ odun kesiyor zanneder. Kız, ormanda yalnız kaldığını anlayınca köpeklerden korktuğu için köpeklerin uluduğu yere gitmez ışığın olduğu yere gider. Orada deve evlatlık olur. Bir gün üvey annesi Ay Dede'ye "Sen mi güzel, ben mi güzel?" diye sorar. O da Habibe'nin güzel olduğunu söyleyince üvey anne kızını öldürmeyen babasına kızar. O da kızını dağ başına bırakıp geldiğini söyler. Üvey anne, gidip kızını zehirler. Dev kızı toprağa vermeye kıyamaz kızı bir sala koyup *nehre* bırakır (Özçelik, 2004: 370).

2.1.4.13. Kayalık

Kayaları çok olan yere kayalık denir. İncelenen eserlerde sadece bir masalda geçmektedir. Bu masalda kayalıkta ağzı yüzü belirsiz birinin kayaları hamur gibi yoğurduğu anlatılmaktadır.

Ayı Kulağı adlı masalda padişahın yanına verilen Ayı Kulağı düşmanla savaştıktan sonra dağlara dönmeye karar verir. Epey yürüdükten sonra bir *kayalığa* rastlar. Burada ağzı yüzü belirsiz *kayaları* yoğuran biriyle kardeş olur (Günay, 2011: 131).

2.1.4.14. Mağara

Mağaralar, ilk çağlarda ve ilkel dönemlerde insanların yaşadığı, barındığı ve korunduğu bir yerleşim mekânıydı. İlk sanat eserlerine bu mekânların duvarlarında rastlanmıştır. Bir ev, barınak, depo olarak kullanılan bu geniş ve eşsiz mekânlar zamanla evlerin ve yapıların yapılması ile bu işlevinden sıyrılmıştır. Zamanla mağaralar; karanlık, kapalı ve dar bir mekânı temsil etmeye başlamışlardır.

Edebî eserlerde mağaralar bir kilit noktasıdır. Kahramanlar buraya kadar gelirler ve bu kilidi açmak için mağarada kalırlar fakat bunu henüz kendisi bilmiyordur.

Mağaralar insanlara kendini tanıma şansı veren ve onlara ev sahipliği yapan, besleyen, büyüten ve hatta olgunlaştıran bir mekândır. Mağaralar bazen insanların kendisini yeniden keşfettiği, bir mekân olarak da geçmektedir. Hatta insan mağaraya girdiğinde kökene dönüşü ile yeniden doğacağını umut eder (Eliade, 1993: 33). Bu yönüyle mağara özdür. Mağaraya girişler genellikle kahramanların isteği dışında gelişir. Ya bir şeyden kaçıyor ya da bulunduğu ortamdan kaçıp oraya sığınmıyor. Fakat kendi iradesi dışında bir mağaraya giren kişi mağaradan kendi iradesi ve aklı yardımıyla çıkar. Tabii kahramanın çıkışı asla aynı şekilde değildir. Kahraman görünen dünyanın sınırları dışına çıkarak yeniden doğmak üzere mağaranın içine doğru ilerler. Mağara dıştan içe yönelişi simgeler. Mağaza aynı zamanda karanlık ve efsunlu yönüyle bir ceza, hapis ve kuşatma mekânı olarak da geçmektedir. Fakat genellikle kahraman bu hapis dünyasından bir ödülle çıkmaktadır.

Felsefi anlamda yeniden doğuşun ve dirilmenin mekânı olan mağara, efsanelerde de canlanış ve doğuş mekânı olarak geçmektedir.

Menkıbelerde ve dini anlatılarda da mağara kutsal bir yeri temsil etmektedir. Hz. Muhammet'e vahiy Hira Dağı'ndaki bir mağarada gelir. Hz. Muhammet de bu mağaradan çıktığında asla girdiğindeki ile aynı insan değildir.

Göktürklerde "mağaradan çıkma", devlet mitolojisi olarak düşünülmektedir (Ögel, 2001: 25). Göktürklerin dişi kurdu ile ataları olan çocuk mağarada yaşamış, çoğalmış ve yeryüzüne çıkmıştır (Ögel, 2001: 36). Göktürklerin Ergenekon adlı yeri yurt edinmeleri mağarada doğuşu ve yayılmaları mağaranın bir kült evi olduğunu gösterir.

Masallarda mağara ise genellikle olağanüstü varlıkların yaşadığı, sığındığı bir yer olarak geçmektedir. Bazen olağanüstü varlıkların şekil değiştirdiği de görülmektedir.

İncelenen eserlerde mağara, yirmi altı masalda geçmektedir. Bu masallarda mağara olağanüstü varlıkların yaşadığı mekân, kahramanların evinden ayrılıp yaşayıp sığındığı yer, çocukların annesinden ayrılması üzerine büyütüldüğü ev mahiyetli mekân ve hapis ya da ceza mekânı olarak geçmektedir.

Namert ile Cömert adlı masalda arkadaşı namerde kızan cömert, arkadaşından ayrılıp bir **mağaraya** girer. Orada üç arkadaş olan ayı, kurt ve tilkinin yemeklerini yiyip konuştuklarını dinler (Sakaoğlu, 2002: 284).

Güneşle Ayın Haracı adlı masalda padişahın üç kızı varmış. Padişah büyük ve ortanca kızını evlendirir ancak küçük kızını isteyen delikanlıya vermek istemezmiş. Kızını isteyen delikanlının başını vurdurmak ister. Ancak kız celladın elindeki nameyi değiştirir. Bunun üzerine padişah delikanlıdan güneşle ayın haracını getirmesini ister. Hızır oğlana yardım eder ve **mağaraya** girmesini ve girdiğinde yanacağını ancak tahammül etmesini söyler. Oğlan **mağaradan** aldığı nameyi padişaha verir ve bunun üzerine yazılan yazının bozulamayacağını anlayan padişah küçük kızını delikanlıya vermeye razı olur (Sakaoğlu, 2002: 334).

Padişahın Rüyası adlı masalda padişah rüyasında bir çobanın oğlunun, kızını alacağını görür. Bu çocuğu annesinden babasından alarak bir dağ başına bırakır. Bu oğlanı bir keçi her gün bir **mağarada** emzirir (Sakaoğlu, 2002: 336).

Çoban Ahmet adlı masalda Çoban Ahmet'in karılarını almak isteyen padişah ve vezir, Çoban Ahmet'ten cin padişahının kızının gülünden on tane getirmesini isterler. Ahmet'in karısı da remilcidir. Remil döker ve Ahmet'e dere boyunca gitmesini ve derenin ağzında bir **mağara** olduğunu bu cin padişahının kızının orada olduğunu söyler (Sakaoğlu, 2002: 422).

Tuz Kadar Sevgi adlı masalda padişahın kızı Tembel Ahmet'in hamallıktan para kazanması üzerine ona bir eşek almasını dağdan odun çekmesini söyler. Tembel Ahmet bir eşek alır ve dağda odunculuk yapmaya başlar. Kış gelirken ne yapacaklarını düşünürler. Tembel Ahmet **mağaraya** odun istif eder ancak daha sonra o gelmeden **mağaranın** ateşe verildiğini görür (Sakaoğlu, 2002: 468).

Kadınların İhaneti adlı masalda padişahın karısı ve kırk vezirinin hanımları her gece padişah ve vezirlerin atlarını alıp **mağaraya** giderek oradaki haramilerle geceyi geçirirlermiş (Sakaoğlu, 2002: 485).

Mezarda Helva Pişiren Keloğlan adlı masalda annesinin ısrarı üzerine oduncuların yanında çalışmaya başlayan Keloğlan'ı meşede odun keserken susayan oduncular gözeyeye su almaya yollarlar. Su almaya giden Keloğlan haramilerle karşılaşır onlar da onu kırk altın karşılığında karşıdaki **mağaraya** su almaya yollarlar. **Mağaraya** giden Keloğlan'a tam su alacağı sırada bir kız sen izinsiz buraya nasıl

gelirsin diye bir tane vurur. O bir peri kızyıymış o sırada Keloğlan kızın boynundaki beşliklerden birini alır (Sakaoğlu, 2002: 492).

Cindar adlı masalda her şeyi bildiğini söyleyen Cindar aslında her şeyi bilmez. Bir gün padişahın hazinesini soyarlar. Kimin soyduğunu bulamayınca Cindar'a sorarlar. Cindar da bilemeyeceği için bir akıl düşünür. Padişah'tan kırk gün boyunca her gün kendisine kaz getirilmesini ister. Kırk gün sonra hazinenizi getireceğim der. Hazineyi haramiler soymuştur. Soyduktan sonra meşede bir **mağaraya** çekilirler. Onların oyununu çözen Cindar, bu işten paçayı kurtarır. Onu bir Rus kralının yanına gönderirler onun da yüzüğü kayıptır hizmetçisi çalmıştır. Hizmetçi Cindardan korkup kendisinin çaldığını itiraf eder. Cindar bir kaza bu yüzüğü yutturur ve yüzük kazın içindedir der (Sakaoğlu, 2002: 511).

İğci Baba adlı masalda bir İğci Baba vardır. Bunun gönlü üç kız kardeşe düşer. Bu kızları evdeki işler daha güzel diye kandırıp **mağaraya** götürür. Orada bu kızları insan eti yemeye zorlar, kızlar yemeyince kendi parmağını keser ve yemelerini söyler. Büyük ve ortanca kız parmağını yemeyip atınca kızları kesip duvara asar. Küçük kız ise kediye yedirir. Böyle olunca İğci Baba parmağı yemediğini anlayamaz. Bu kızı **mağaraya** kapatır (Günay, 2011: 108).

Kül Eşek adlı masalda iplik eğiren kızların hepsi yemin ediyormuş. Fakat sadece kızın biri etmezmiş. Koca karı sebebini sormuş kimsesi olmadığını o yüzden yemin etmediğini söylemiş. Koca karı da ona bir **mağarada** yedi tane kardeşi olduğunu söylemiş (Günay, 2011: 146).

Keloğlan ile Dev adlı masalda Keloğlan, analığı suya gidince kömbeyi yemeğe başlar. Bir kapı açılır. Orası **mağaradır**. **Mağaraya** girer. **Mağarada** bir dev vardır. Dev, koyunları sağıyor ve süt içiyordur (Günay, 2011: 192).

Allah'ın Belası adlı masalda padişahın oğlu rüyasında bir **mağarada** bir kız görür. O kıza âşık olur. Günden güne sararır kalır. Oğlanın çaresini bulmak isteyen padişah, Allah'ın Belasından yardım ister. Allah'ın Belası **mağaraya** kızı kurtarmaya gider. **Mağarada** devler yaşıyordur. Kızı hapsedmişlerdir (Günay, 2011: 206).

Helvacı Güzeli adlı masalda bir müezzin kendisine yüz vermeyince âşık olduğu kıza iftira atar. Babası da kızın erkek kardeşine kızı öldürmesini emreder. Ancak kızı öldürmeye kıyamayan erkek kardeşi onu bir dağın başında bırakıp eve döner. Kız bir süre dağda kalır bir **mağaraya** girer (Günay, 2011: 221).

Ahmet Ağa adlı masalda bir çocuk ufak bir tepe görüyor ve çiçek toplamaya çıkıyor. Orada güvercinlerin suya girip delikanlı olduklarını görüyor. Ardından **mağaraya** girdiklerine şahit oluyor (Günay, 2011: 232).

Çin-i Maçın Padişahı adlı masalda Çin-i Maçın padişahının bir atı varmış. Atını hep üzümle beslemiş ama atı günden güne zayıflamış. Atını besleyen kişiye sebebini sorduğunda karısının sebep olduğunu ima etmiş. Çünkü karısı her gece kocası uyuduktan sonra ata binip yazıda bir **mağaraya** gidip oradaki kırk eşkıya ile zevk edermiş (Günay, 2011: 393).

Ayı ile Tilki adlı masalda tilkinin biri bir obruğun başında otururken **mağaranın** başındaki çam ağacından başına bir kozalak düşmüş. Bu kozalağın düşmesine sinirlenip yollara düşmüş (Alptekin, 2002: 211).

Avcı Mehmet adlı masalda Avcı Ahmet'in oğlu Avcı Mehmet, bir gün suyun başında otururken bir yılanın su içmeye geldiğini görür. Bir süre sonra başka bir yılan daha görür. Yılanların birbirini yuttuğunu zannedip yılanlara taş atar. Yılanlar yaralanır kaçar. Bu yılanlar cinnidir. Cinni padişah kızını öldüreni öldürmek ister fakat gerçeği öğrenince onu ülkesine çağırır. Heyet toplanmış **mağarada** oğlanı beklerler. Cinni padişah, oğlanın dileğini sorar. Oğlan ağzına tükürmesini söyler. Cinni padişah oğlanın ağzına tükürür. Oğlan bütün hayvanların dilini anlamaya başlar (Alptekin, 2002: 224).

Aslan Mehmet adlı masalda karısının oynaşı olduğunu öğrenen padişah karısını cellat ettirmek ister. Fakat oğlu buna müsaade etmez. “Annemi gezdirip geleyim sonra kendim cellat edeceğim.” der. Annesini alır bir dağa gider orada bir **mağarada** yaşamaya başlarlar (Alptekin, 2002: 233).

Benli Dilber adlı masalda Hint padişahının kızı kendisinin yanına gelen diğer padişahın oğluna âşık olur. Âşık olduktan sonra her gün onun gelmesini bekler. Gelmeyince de çıkıp diyar diyar gezmeye başlar. Bir dağın başına varır ve bir su kenarında oturur. Sevddiği oğlanın **mağaranın** içine girdiğini görür arkasından o da girer (Alptekin, 2002: 278).

Zümrüdüanka Kuşu adlı masalda padişahın bir bahçesi vardır. Bu bahçede bir elma ağacı vardır ve yılda bir defa elma vermektedir fakat bu meyveyi hiç kendisi yiyememiştir. Padişahın oğlanları bu devî öldüreceklerini söylerler. Ama büyük ve ortanca başaramaz. En küçük oğlan dev geldiğinde onu yaralar fakat öldüremez. Onu

öldürmek için peşine düşer ve devin bir **mağaraya** girdiğini görür (Alptekin, 2002: 292).

Aslan Ali adlı masalda padişah geçmiş zamanda doğarken ortadan kaybettiği oğlu Aslan Ali'nin kahramanlıklarını duyup oğlu olduğunu bilmeden onu yanına alır. Ardından oğlan padişahın üç oğlu ile beraber denize yıkanmaya gider. Orada üç tane kız olduğunu görürler. Onların çamaşırlarını alıp vermezler. Fakat kızlar bunları kandırır. Çamaşırları alıp güvercin olur kaçarlar. Giderken kendilerini Gâvur Dağı'nda bulabileceklerini söylerler. Oğlanlar Gâvur Dağı'na giderler orada kızları devin hapsettiğini görürler. Dev canının neyde olduğunu öğrenmeye çalışan kızlar bir türlü bilemezler. Devlere, akşam olduğunda hep kendilerini kandırdıklarını canının nerede olduğunu sorarlar. Dev, canının süpürge de olduğu yalanını söyler. Dev gittikten sonra süpürgeyi yakarlar ancak dev **mağaranın** deliğinden aşağı iner gelir yani bir şey olmaz (Alptekin, 2002: 316).

Yedi Kardeş Yedi Dev adlı masalda padişahın yedi oğlu yedi tane kızla evlenmek için yola çıkar. Bir devin yedi kızını alırlar. Fakat bu devin babasını ve altı erkek kardeşini öldürürler. Bir tek anaları kalır. Kadın, cadı karısıdır. Küçük oğlan götürmek istemez fakat büyük oğlan kadını ata bindirip götürür. Yolda bu kadın cansız dev oğluna seslenir. Cansız dev de hemen tılsımlı atına biner bunların peşine düşer. Küçük oğlan bu devi keser fakat dev yeniden canlanır. En sonunda devi ateşe atar ve devi kül eder fakat dev yeniden canlanır. Oğlan devi öldüremeyeceğini anlar ve onun gönlünü yapmaya karar verir. Devin tılsımlı atına binerek devin yaşadığı **mağaraya** gider (Alptekin, 2002: 354).

Korkubilmez adlı masalda Korkubilmez bir kıza rastlar bu kız kendisini ararsa dağın önündeki **mağarada** bulabileceğini söyler (Alptekin, 2002: 376).

Padişahın Oğlu ile Hizmetkârı adlı masalda padişahın oğlu rüyasında bir peri kızı görür. Padişahın oğlu, hizmetçileri Musâ ile kızı aramaya çıkar. Bir **mağaraya** varırlar (Alptekin, 2002: 394).

Padişahın Kırk Oğlu adlı masalda padişahın kırk oğlu kırk kızla evlenmek için **atlarına** atlayıp kızları bulmak için yola çıkar. Bir zaman gittikten sonra bir kuyunun dibinde uyumak isterler. Fakat en küçükleri Ahmet, çok akıllıdır. Uyumak istemez ama ağabeylerine söz geçiremez. Gece kuyunun yakınındaki **mağaradan** bir dev çıkar ve kırk atı ve kırk insanı görünce arkadaşlarına ziyafet var diye gider. Fakat

Ahmet, bu devlerin hepsini öldürür. En son total dev kendisini öldürmemesini **mağarada** ona bir şey göstereceğini söyler. **Mağarada** kırk tane kız vardır (Alptekin, 2002: 401).

Padişahın Kırk Oğlu adlı masalda padişahın kırk oğlu dinlenmek için vardıkları bir çayırılık yerde bir cüce ile karşılaşır. Cüce otuz dokuz oğlanı bırakır en küçüklerini bırakmaz. Çünkü ona bir görev verir. Kralın kızını ona getirmesini ister. Kralın kızını türlü zorluklardan geçerek alan oğlan, kıza onu cüceye götürdüğünü söyler ve kız cüceye varmak istemez. Kız remil atarak cücenin canının bir **mağaradaki** koyunun karnındaki güvercinde olduğunu görür. Oğlan o koyunu bulur ve güvercini öldürür (Alptekin, 2002: 401).

Keçeli adlı masalda padişahın karısı hastadır ve kocasına altın nalinler kime olursa onunla evlenmesini söyler. Nalinler padişahın kızının ayağına olunca kız babasıyla evlenmek istemez ve dağa kaçıp bir **mağarada** yaşamaya başlar (Alptekin, 2002: 409).

Ağlayan Nar ile Gülen Ayva adlı masalda padişahın sürekli kız çocuğu olurmuş. Karısına bir daha kız doğurursa doğan çocuğu keseceğini söyler. Bunun üzerine kız doğuran kadın çocuğun erkek olduğunu söyler. Kız sünnet yaşına gelince babası durumu anlayacak diye siyah bir ata atlayıp saraydan kaçır. Kaçtığında başka bir ülkeye varır ve o ülkenin kızını kendine ister. Atıyla çeşitli görevlerden geçer ve en son devlerin **mağarasından** bir bardak su çalar ve devler gelirken suyu arkaya dökünce her taraf deniz olur (Alptekin, 2002: 449).

2.1.4.15. Obruk

Yer altı sularının çekilmesiyle ya da toprakların zamanla çözünerek çöken toprakların huni biçiminde çukurlar oluşturmalarına obruk denir.

İncelenen eserlerde obruk, bir masalda geçmektedir. Bu masalda obruk tilkinin başında oturduğu bir yeryüzü şekli olarak geçmekte olup başka herhangi bir özelliğinden bahsedilmemiştir.

Ayı İle Tilki adlı masalda tilkinin biri bir **obruğun** başında otururken mağaranın başındaki çam ağacından başına bir kozalak düşmüş. Bu kozalağın düşmesine sinirlenip yollara düşmüş (Alptekin, 2002: 211).

2.1.4.16. Orman-Meşe

Ormanlar geçmişten günümüzde iyi ve kötü ruhların yaşadığı mekânlar olarak düşünülmektedir. Ruhlar vaktiyle Tanrı'nın hizmetçileriymiş fakat aksilikleri yüzünden Tanrı onları kovmuştur. O günden sonra ruhlar tarlalarda, saçak altlarında, eşiklerde ve özellikle ormanlarda yaşamaktadırlar. Tabii ruhlar iyi ve kötü ruhlar olmak üzere de ikiye ayrılırlar. İyi ruhlar temizlik ve iyilik kaynağıdır. Kötü ruhlar ise insanlara ve hayvanlara her türlü kötülüğü gönderir ve hasta eder. Fakat iyi de olsalar kötü de olsalar ruhlar çekinilen ve korkulan varlıklardır. Türk kültüründe ağaçlar birlik, teklik, hayat gibi anlamlara gelse de orman genellikle kargaşanın ve kötülüğün sembolüdür. Fakat ormanlar da iyi ruhların yaşadığı ormanlar ve kötü ruhların yaşadığı ormanlar olmak üzere de ikiye ayrılırlar.

Masallarda orman genellikle cinlerin ya da devlerin yaşadığı mekânlar ya da sadece odun toplamaya gidilen normal bir bölge olarak yer almaktadır. Ayrıca terk edilmek istenen kişiler de ormana bırakılmaktadır. Üvey anneleri tarafından istenmeyen çocuklar genellikle ormana odun toplama bahanesi ile götürülür ve orada terk edilip gelinir (Ergun, 2010: 113-121).

İncelenen eserlerde orman, yirmi yedi masalda geçmektedir. Orman bazı masalarda meşe olarak da geçmektedir.

Askere Giden Kız adlı masalda **meşeye** odun toplamaya giden baba-kız odun toplarlarken birbirilerini kaybederler. Kız babasını ararken orada bir tay bulur. Sihirli olan bu tay kıza ve ailesine yardım eder (Sakaoğlu, 2002: 297).

Sır Saklamayan Padişah Kızı adlı masalda kızını vermek için şart koşan padişahın isteklerini yerine getirmek için yola çıkan baba ve yılan bir **meşeye** varırlar (Sakaoğlu, 2002: 318).

Ne İdim, Ne Oldum, Ne Olacağım adlı masalda padişah kızı, vezirin kendisine sulanması üzerine bir gece vakti **ormana** doğru kaçır (Sakaoğlu, 2002: 356).

Haramibaşı Ahmet adlı masalda otuz dokuz arkadaşını öldürdüğü için intikam almak isteyen Ahmet, padişahın kızıyla evlenir ve onu öldürmek için yollara koyulur. Padişahın kızıyla beraber bir **meşeye** varırlar. Orada padişahın kızını odunların üzerine yıkar ve yakmak için kızı bağlar (Sakaoğlu, 2002: 363).

Onüç adlı masalda kardeşlerini öldürtmek isteyen kardeşler filanca yerde bir devin olduğunu ve o devin sihrinin padişaha layık olduğunu, o sihri de kardeşleri Onüç'ün getireceği yalanını söylerler. Onüç yanına bir çift öküz alarak yollara koyulur. Devin karşısındaki **meşeye** gider ve başlar **meşede** çam kesmeye (Sakaoğlu, 2002: 368).

Keloğlan ile Dev adlı masalda Keloğlan, süpürge otu toplamaya götürdüğü komşu kızlarını arkadaşı olan devin **meşesine** götürür. Geceyi bu **meşede** geçirirler (Sakaoğlu, 2002: 371).

Devleri Korkutan Bilal Ağa adlı masalda iki karısı Bilal ağayı evden atınca o da devlerle arkadaş olur ve beraber **ormana** giderler (Sakaoğlu, 2002: 373).

Çoban Ahmet adlı masalda sürüsünden bir koyunu canı et isteyen kadının kocasına verdiği için kendisine tepki veren sürünün sahibine kızan Ahmet, sürüyü bırakıp İstanbul yoluna düşer. Hava çok yağışlı olduğu için sarayın kenarına sinip bekler. Bu sırada padişahın kızı vezirle kaçma planı yapmıştır. Vezirin adı da Ahmet'tir. Gece yağmurda Çoban Ahmet'e seslenen kız çobanı vezir sanıp iki at alır ve saraydan kaçarlar. Ahmet ev almadan evvel karısını bir **ormana** bırakır (Sakaoğlu, 2002: 422).

Hayat Otu adlı masalda biri süpürgecilik öteki çiftçilik yapan kardeşlerden süpürgecilik yapan altın kuşu vurur. Bu kuşun böbreklerini yiyen kişi uyuyup uyandığında iki tane altın bulurmuş. Çiftçilik yapan bu kuşun böbreklerini yemek ister. Süpürgecinin çocukları da bilmeden bu böbrekleri birer birer yerler. Böbreklerin yendiğini göre çiftçi kardeş buna tahammül edemez ve süpürgeciye çocukları kaybetmesini söyler. O da çocukları **ormana** bırakır gelir (Sakaoğlu, 2002: 429).

Helvacı Güzeli adlı masalda zengin bir adam hacca gitmeye karar verir. Karısı ile kızını da memleketin en ciddi imamına emanet edip gider. İmam her ihtiyaçlarını getirir bu anne kıza. Bir gün kız anası yokken su ısıtmış yıkanyorken imam elinde et ile içeri girmiş. Eti bırakıp dönmüş ama kıza da âşık olmuş. Cadı karısını tutup kızı kendisine yapmasını söylemiş. Cadı karısı da kızı eğlence var diye hamama çağırılmış. Orada imam ile kızı yalnız bırakmış. Daha sonra kız yakınlık vermeyip imamı bir güzel dövmüş. İmam babasına kızın yosma oldu diye haber salmış. Bunu duyan baba oğlundan kardeşini öldürmesini istemiş. Fakat geldiğinde

kardeşine oyun yapıldığını gören kardeşi kızı bir **ormanlık** alana bırakmış (Sakaoğlu, 2002: 445).

Mezarda Helva Pişiren Keloğlan adlı masalda annesinin ısrarı üzerine oduncuların yanında çalışmaya başlayan Keloğlan'ı **meşede** odun keserken susayan oduncular gözeye su almaya yollarlar (Sakaoğlu, 2002: 492).

Mezarda Helva Pişiren Keloğlan adlı masalda peri kızlarının otuz dokuz altınını çaldı diye iftira edilen Keloğlan bir çare bulmak için yollara düşer. Az gider uz gider bir deniz kıyısına gelir ve cellat edilmekten kurtulmak için gemiye biner. Ama gemi bazen gideceği yere üç günde gidermiş bazen de denizin ortasında altı ay kalırmış. Yine denizin ortasında durmuş kalmış. Keloğlan geminin altına inmiş bakmış ki geminin altında bir peri yaslanmış gemiyi tutuyor. Keloğlan, periye yumruk atıp gemiyi kurtarır. Kendisi de yüzgeç vura vura bir **ormanlık** alana çıkar. **Ormanlık** alanda bir saray görür. Bu saray daha önce karşılaştığı o peri kızlarına aittir. Peri kızlarını gizlice dinledikten sonra onlara nikâh kıyıp muratlarına ererler (Sakaoğlu, 2002: 492).

Cindar adlı masalda her şeyi bildiğini söyleyen Cindar aslında her şeyi bilmez. Bir gün padişahın hazinesini soyarlar. Kimin soyduğunu bulamayınca Cindar'a sorarlar. Cindar da bilemeyeceği için bir akıl düşünür. Padişah'tan kırk gün boyunca her gün kendisine kaz getirilmesini ister. Kırk gün sonra hazinenizi getireceğim der. Hazineyi haramiler soymuştur. Soyduktan sonra **meşede** bir mağaraya çekilirler. Onların oyununu çözen Cindar, bu işten paçayı kurtarır. Cindar'ı bir Rus kralının yanına gönderirler onun da yüzüğü kayıptır. Hizmetçisi çalmıştır. Hizmetçi Cindar'dan korkup kendisinin çaldığını itiraf eder. Cindar bir kaza bu yüzüğü yutturur ve yüzük kazın içindedir der (Sakaoğlu, 2002: 511).

Bir Kolu Gümüş Bir Kolu Altın Kadın adlı masalda karısını hiç namahrem görmeyen adam kendisi hacdayken hizmetçinin eve bir adamı aldığını duyunca karısına çok kızar. Karısı kendisine haksız yere kızan kocasına kendisini bir dağa bırakmasını söyler. Adam da kadını bir **ormana** bırakır (Günay, 2011: 81).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda fakir bir kadının oğlu **ormandan** odun toplayıp satarak geçimini sağlarmış. Bir gün padişah bu oğlanı görür ve ona acıyarak bir eşek alması için altın verir. Fakat annesi oğlana eşek aldırılmaz. Bu olay 3 kez tekrarlanır (Günay, 2011: 162).

Keloğlan ile Dev adlı masalda Keloğlan, düldülün sözü ile devden kaçarken deve yakalanmamak için büyük üsküreyi arkaya atar ve arkası **meşelik** ağaçlık olur (Günay, 2011: 192).

Allah'ın Belası adlı masalda padişahın oğlunun âşık olduğu kızı kaçıran devin köyü **ormanın** içinden geçince bir dağın arkasındadır (Günay, 2011: 206).

Bir Allah'ım Bir adlı masalda padişahın kızını alan berberin oğlu kızla beraber yola çıkar. Yazıda dinlenmek için dururlar. Bu sırada kız uyur oğlan kızı beklerken kızın saçlarının arasındaki çelengi eline alır. Bir serçe gelip bu çelengi elinden kapıp **ormana** kaçar. Oğlan da serçenin peşine düşer (Günay, 2011: 337).

Tavasyon adlı masalda çakalın biri bir yavru yapar. O yavruyu beslemek için hırsızlık ettiği dükkânın sahibi hırsızlığı fark edince dükkâna bir daha giremez. Bunun üzerine yollara düşer. Bir gölün yanından geçerken kendini görür ve çok beğenir. **Ormanda** kendisini kral ilan eder ve karşısına gelen kaplandan her şeyi istemeye başlar (Alptekin, 2002: 214).

Gençlikte mi İhtiyarlıkta mı adlı masalda padişah üç gece üst üste aynı rüyayı görür. Bu rüyada ona bir musibet geleceğini fakat gençlikte mi kocalıkta mı istediğini sorarlar. Fakat padişah cevap vermez. Daha sonra padişahın evini ateş alır. Çocuğunun birini eşi birini kendi alır kaçarlar. Kaçarken sabah olur. **Ormana** gidip saklanırlar ve akşam tekrar yollarına devam ederler (Alptekin, 2002: 262).

Tezer Ağa adlı masalda **ormanda** yaşayan devler **ormandan** topladıkları çam ağaçlarını eve getirip yakarak ısıtırlarmış (Alptekin, 2002: 303).

Muradına Nail Olmayan Dilber adlı masalda bir fakir karı kocanın bir kızı olur. Periler kadının doğumuna yardım eder. Bu kızın yürürken bastığı yerlerde çayır çimen bitirmiş. Güldüğü zaman yanaklarında gül bitirmiş. Ağladığında ise gözlerinden inci mercan dökülürmüş. Padişahın oğlu bu kızı duyuyor ve cadı karısından gerçek olup olmadığını araştırmasını istiyor. Gerçek olduğunu duyunca bu kızı almaya karar veriyor. Fakat vezirin karısı dağda odunculuk yapan adamın kızını aldılar benim kızımı almadılar diye hasetleniyor ve bu kıza tuzlu su, tuzlu çörek yedirip gözlerini oyup **ormana** bırakıyor. **Ormanda** iki tane merkebiyle odunculuk yapan bir adam bu kızı görüyor, evine götürüyor ve kendine evlat ediyor. (Alptekin, 2002: 332).

Baş Müneccim adlı masalda çok fakir bir adam sekiz çocuğu beslemek için sahtekâr hocalığa başlar. Yolda gördüğü kervancının develerinin yarısını **ormana** bağlar. Kervancıya develerinin ne kadar az olduğunu söyler ve kervancı durumu fark edince develerinin nerede olduğunu söyleyebileceğini söyler (Alptekin, 2002: 367).

Yusufcuk adlı masalda bir baba ve üvey anne biraz yaramaz olan çocuklarından bıkarlar ve onları bir dağın başında bir **ormana** götürüp bırakırlar (Alptekin, 2002: 465).

Dağ Adamı adlı masalda **ormanlık** bir dağda bir dağ adamı yaşarmış. Fakat bu dağ adamı normal insanlardan biraz daha kılıdır (Özçelik, 2004: 305).

Padişahın Kızı adlı masalda hiç oğlu olmayan padişah karısına bir daha kız doğurursa kızı da seni de öldürürüm deyince kız doğuran sultan kocasına söyleyemez. Kız, yedi yaşına girdiğinde sünnet edilmek istenince saraydan kaçır. Bir **ormana** varır. **Ormanda** aslanın yemek üzere olduğu bir oğlanı kurtarır. O oğlan da bir padişahın oğluymuş. Padişahın sarayında beraber büyürler. Kız bir müddet sonra annesini babasını görmek için saraydan ayrılır (Özçelik, 2004: 330).

Arslan Ali adlı masalda bir padişah sadece kendisinin hükümdarlığını kabul ettirmek için ülkedeki bütün erkek çocuklarını öldürtüyormuş. Bir kadın da çocuğuna kıyamaz. Çocuğunu **ormana** bırakıp eve döner. Bu çocuğu bir dişi aslan görür ve kendi yavrularıyla beraber büyütür. Bu oğlan, kendisinin farklı olduğunu anlar ama bir şey demez. Bir gün ormanda, **orman** kralı seçilecektir. Oğlan, bütün aslanları yener fakat aslanlar oğlanın hâkimiyetini kabul etmeyince oğlan **ormanı** terk eder (Özçelik, 2004: 356).

Oduncunun Çocukları adlı masalda oduncunun karısı üvey çocuklarını istemeyince oduncu, çocukları odun toplama bahanesi ile **ormana** götürür. Çocuklara, kendisi gelene kadar çiğdem toplamalarını söyler. Babaları ormanda bir ağaca kabak asar. Kabak sallandıkça çocuklar babaları odun kesiyor zanneder. Ama sonra babalarının onları **ormanda** yalnız bıraktığını anlarlar (Özçelik, 2004: 372).

Fatmacık ile Üvey Annesi adlı masalda üvey annesi ile beraber yaşayan Fatmacık suya gittiğinde su testisini kırınca üvey annesi onu evden kovar. Fatmacık bir **ormanda** bir kulübeye girer ve orada her işi yapar ot toplar yemek pişirir farelere de yemeğinden verir (Özçelik, 2004: 442).

2.1.4.17. Ova-Yazı

Çevrelerine göre çukurda kalmış, çoğunlukla alüvyonla örtülü, eğimi az, akarsuların derine gömülmediği, geniş veya dar düzlüklere ova denir (TDK, 2009: 1522). Bazı yörelerde ovaya yazı da denmektedir.

Ova/yazı incelenen eserlerde on sekiz masalda geçmektedir. Bu masallarda ova olağanüstü özellik göstermez sadece dinlenen, ev yapılan ya da sadece bir yeryüzü şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şemşirak Taşları adlı masalda padişahın yaptırdığı camide Şemşirak taşları da olursa daha güzel olacağını söyleyen Hızır'ın sözü üzerine, padişahın üç oğlu Şemşirak taşlarını almak için atlarını alarak yola çıkar. Küçük oğlan bir zaman yol gittikten sonra bir **ovada** bir saray görür (Sakaoğlu, 2002: 405).

Keloğlan Sarımsaki Beyoğlu adlı masalda bir Keloğlan varmış. Çobanlık edermiş. Bir gün bir **yazının** dibinde yanına bir tilki gelmiş (Günay, 2011: 63).

Kız Padişah adlı masalda padişahın kızı, kendisine iftira atılması üzerine babası kendisini camdan atınca saraydan kaçar. Epeyce yol gittikten sonra bir **yazıda** kırk göz bir ev görür (Günay, 2011: 117).

Ayı Kulağı adlı masalda Ayı Kulağı, Taş Yoğuran ve İğ Eğiren arkadaş olup bir **ovaya** doğru giderler (Günay, 2011: 131).

Dul Kadının Oğlu masalda bezirgânlara hizmetkârlık eden oğlan bezirgânlarla yola çıkar ve **yazıda** kervanları yıkılır (Günay, 2011: 162).

Zülfü Mavi adlı masalda padişahın kızı kocasına vaat ettiği gibi ikiz çocuk doğurur. Fakat bacıları bu kızı kıskanır ve cadı ile anlaşarak kızın çocuklarını **yazıya** götürüp bırakırlar (Günay, 2011: 178).

Öksüz Kız adlı masalda bir anne ve babanın bir kızı vardır anne ölünce yerine analık gelir. Analık, kızı her gün **yazıya** gönderir (Günay, 2011: 256).

Avcı Mehmet'in Oğlu adlı masalda padişaha hediye ettiği kuşun üzerine bu oğlandan dişi hınzır getirmesi de istenir. Oğlan **yazıya** çıkar ve hınzırlar su içerken kuyunun başında bekleyip hınzırın dişini çeker (Günay, 2011: 279).

Bir Allah'ım Bir adlı masalda padişahın kızını alan berberin oğlu kızla beraber yola çıkar. **Yazıda** dinlenmek için dururlar (Günay, 2011: 337).

Gülükân adlı masalda padişahın çocukları babalarının ülkeye tesir edip etmediklerini görmek için gezmeye çıkmışlar. Saraya dönerken **ovada** bir eve rastlamışlar. Evdeki kızların padişahın oğlanlarına varmak için kurdukları hayalleri ve vaatlerini dinlemişler (Günay, 2011: 343).

Keloğlan adlı masalda Keloğlan, bir gün gurbete çıkar **yazıda** üç kişinin kavga ettiğini görür (Günay, 2011: 361).

Mücevher Topu adlı masalda padişahın eski baş veziri padişahla birbirilerini çok severlermiş. Bir gün padişah gelmeden evvel has bahçeye inmiş ve orada padişaha güller toplamak istemiş. Tam o sırada bir atlı gelmiş ve atından inip mızrağını yere saplamış. Onun bu hareketleri veziri sinirlendirmiş. Atlının peşine düşmüş. Bir **ovada** durmuşlar. Meğer bu atlı bir kadınmış. Kocasının intikamını alıp gelmiş ve kocasının mezarının yanındaki mezara kendini vezire gömdürmüş (Günay, 2011: 386).

Çin-i Maçin Padişahı adlı masalda padişah üç oğluna kendisi öldüğünde süt kardeşinin yanına gitmelerini vasiyet eder. Babaları öldükten sonra üç kardeş atlarına atlayıp filan **yazıda** oturan amcalarının yanına gider (Günay, 2011: 393).

Çin-i Maçin Padişahı adlı masalda Çin-i Maçin padişahının bir atı varmış. Atını hep üzümle beslermiş ama atı günden güne zayıflamış. Atını besleyen kişiye sebebini sorduğunda karısının sebep olduğunu ima etmiş. Çünkü karısı her gece kocası uyuduktan sonra ata binip **yazıda** bir mağaraya gidip oradaki kırk eşkıya ile zevk edermiş (Günay, 2011: 393).

Gül Sinan'a Ne Yaptı, Sinan Gül'ü İncitti adlı masalda bir oğlan kardeşlerinin gidip gelmediği yola gidip dünya güzelinin sırrını öğrenmek ister bir **yazıda** ağacın altına oturup ne yapacağını düşünürken bir pir gelir ve ona nasıl gideceğini anlatır oğlan da hemen atını alıp dağların arasından zorluklarla geçer. Geçtiğinde onu çok güzel bir **ova** karşılar (Günay, 2011: 398).

Çocuğun Rüyası adlı masalda padişah kızını almak isteyen oğlandan türlü türlü şeyler ister. İsteklerinin birinde devlerin memleketindeki kızı istemektedir. Padişahın kızı remil atar ve oğlana tüyo verir. Orada bir dut ağacı olduğunu ve dev kızının saçlarının yerde olduğunu ve saçlarını eline dolamasını söyler. Oğlan yola çıkar ve bir **ovada** devlerin binalarını görür (Alptekin, 2002: 256).

İyilikle Kötülük adlı masalda Eyinnik ve Kötünnük adından iki arkadaş vardır. Bu iki arkadaş padişahın kızına göz bulmak için yola çıkar. Yolda Kötünnük, Eyinnik'in bütün azığını yer ve en son çınar ağacının dibinde otururken Kötünnük, Eyinnik'in ikinci gözünü de ister. Kötünnük arkadaşının iki gözünü de aldıktan sonra onu akşam olup gelirken terk eder. Kurtlar ulumaya başlar ve Eyinnik, yalnız kaldığı için çınar ağacının tepesine çıkar. Hızır oradan geçerken adamı görür ve ağaçtan indirir. Çınar ağacından gözüne sürmesini söyler ve Eyinnik'in gözleri açılır. Hızır, Eyinnik'e **ovada** bir köy olduğunu ve orada yağmur yağmadığını ve köyün susuzluk çektiğini söyler. Orada dua etmesini ve köye su geldiğinde köylülerin çok sevineceğini söyler (Alptekin, 2002: 289).

Cüce ile Köse adlı masalda köse ile cücenin birer davar buğdayları varmış. Önce bu buğdayları değirmende öğütüp sonra da ekmek yapmaya karar vermişler. Buğdaydan biraz sudan biraz koyarak hamuru yoğurmuşlar. Fakat ekmeğin kimin olduğuna karar verememişler. Önce cüce bir masal anlatmış. Zamanında bir kazın yaralandığını ve cüce ona yardım edince kazın cüceye bir kavun çekirdeği verdiğini, çekirdeğin içinden de şehir çıktığını söylemiştir. Fakat bunun üzerine köse de başka bir masal anlatır. O da topal bir arısı olduğunu, onu kaybettiğini ve arının **Silifke Ovası'nda** çift sürdüğünü gördüğünü ve orada bir ceviz ağacı bittiğini ve tarlayı domuzun yiyip bitirdiğini anlatır. Domuzun karnını açıp baktıklarında ise ekmeği kösenin yiyeceği yazılıdır (Alptekin, 2002: 458).

Hibari adlı masalda çocukları olmayan bir karı kocanın bir müddet sonra kızları olur. Bu kız çok güzel bir kızmış. Bu kız evin damında otururken bir güvercin gelir kızın gergefini alır kaçar. Daha sonra gelmeye devam eder ve kız da güvercine âşık olur. Kız güvercini bulmak için yollara düşer ve düz bir **ovada** güvercini bulur. Evlenirler. Fakat oğlan yaşadığı yerde kızı görürse öldürecekler diye onu anne ve babasının evine götürür. Ama oğlan anne ve babasından beddua almıştır. Anne ve babası torunlarını görünce beddualarını geri alırlar (Özçelik, 2004: 325).

2.1.4.18. Pınar

Yerden kaynayarak çıkan suya pınar denir. Pınar, halk arasında genellikle insanların dinlenme, ferahlama, konaklama yeri olarak bilinmektedir. Çünkü su olan yerde bereket olduğu gibi su insana ferahlık verir ve dinlendirir.

İncelenen eserlerde pınar, beş masalda geçmektedir. Bu beş masalda pınar başında oturulup yemek yenilen, dinlenen yer ve su kaynağı olarak geçmektedir. Olağanüstü özellikler taşımaz.

Bitle Pire adlı masalda **pınar**, pirenin ölümü üzerine bitin acısına ortak olmak için kurur (Sakaoğlu, 2002: 274).

Askere Giden Adlı Kız masasında babasını askere göndermeyip askere giden kız, padişahın kazdırdığı hendekten sihirli atıyla geçerek padişahın kızıyla evlenir. Ancak kendisinin kız olduğunu padişahın kızına söyleyemez. Padişahın kızının yaptıklarına karşılık vermeyince padişahın kızı askere giden kızı padişaha şikâyet eder. O da askere giden kıza zor bir görev verir. Ondan cinlilerin al öküz **pınarından** kendisine su getirmesini ister (Sakaoğlu, 2002: 297).

Melikşah adlı masalda çocuğu olmayan padişah bir gün ailesiyle gezmeye çıkar. Yolda yorulurlar, bir **pınarın** başına oturup yemeklerini yerler (Sakaoğlu, 2002: 397).

Yemen Padişahının Oğlu adlı masalda Türk padişahı, Yemen padişahının oğlundan şüphelenir ve onunla ava gitmek ister. İkisi bir **pınar** başında ekmek yemeye başlar (Sakaoğlu, 2002: 479).

Üç Nar adlı masalda üçüncü narın içinden çıkan peri kızını **pınar** başında gören köylü kızı, onun güzelliğine hayran kalır ve ağaca onu da yanına almasını söyler (Günay, 2011: 269).

2.1.4.19. Tepe

Yüksekliği 0-500 metre arasında değişen zirvesi bulunduğu çevreye göre yüksek olan yeryüzü şekline tepe denir.

İncelenen eserlerde tepe, beş masalda geçmektedir. Bu masallarda tepe, çevresine göre yüksek yer olarak geçmiştir.

Haramibaşı Ahmet adlı masalda otuz dokuz arkadaşını öldürdüğü için padişahın kızıyla evlenip ondan öcünü almak isteyen Ahmet, kızı bir meşeye götürür. Odunların üstüne yıkıp yakmak ister. Ancak kibriti düşmüştür. O sırada karşıdaki **tepede** ateş yanıyor. Ateş almaya karşı **tepeye** gider (Sakaoğlu, 2002: 363).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda geçimini odun toplayarak geçiren oğlan bir tane altın vererek bir söz satın alır. Söz şudur; “Alçak yerlerde derelerde **tepelerde** yatma, yüksek yerlerde yat.” (Günay, 2011: 162).

Dul Kadının Oğlu adlı masalda Hasan, bezirgânın hizmetinden ayrılır ve memleketine doğru yola çıkar. Yolda bir çayın ağzında bir bezirgânın oturduğunu görür ve orada oturmamasını, dağın başına kara bulutların çöktüğünü ve yüksek bir **tepede** oturmasını nasihat eder (Günay, 2011: 162).

Ahmet Ağa adlı masalda bir çocuk ufak bir **tepe** görüyor ve çiçek toplamaya çıkıyor. Orada güvercinlerin suya girip delikanlı olduklarını görüyor. Ardından mağaraya girdiklerine şahit oluyor (Günay, 2011: 232).

Horasan Padişahı adlı masalda bir padişah ölmeden evvel üç oğluna nasihat eder. Nasihatlerinden biri şudur; “Dere ağzında yatmayın.” Büyük oğlu bir gün arkadaşlarıyla yolculuk eder. Arkadaşları dere ağzı daha ılık diye orada yatar fakat oğlan babasının sözünü tutar. **Tepeye** çıkar yatar. Akşam olunca aniden her yer bulut olur ve çok yağmur yağar. Dere hepsini sürüp gider (Alptekin, 2002: 251).

Çeşmedeki Katır adlı masalda bir yörüğün mallarına göz diken savcı iftira ile yörüğün paralarını alır. Yörük yolda üzgün giderken şeytan karşısına çıkıp “Eğer intikam almak istiyorsan yarın **tepeye** gel.” der (Özçelik, 2004: 475).

2.1.4.20. Vadi

İki dağ arasında oluşan içinden akarsu geçen çukurluğa vadi denir.

İncelenen eserlerde vadi, iki masalda sözlük anlamıyla geçmektedir.

Melikşah adlı masalda başka bir ülkeye giden padişahın oğlunun parası burada geçmeyince dünya güzeliyle yatana bir kat elbise, bir altın, bir at verileceği vaadiyle cadıya gider. O da oğlanı kandırarak bir **vadiye** götürür (Sakaoğlu, 2002: 397).

Bacılar adlı masalda teyzesinin iki gözünü çıkardığı kızı gören bir yaşlı kadın kızın تنها bir **vadide** ne aradığını sorar (Günay, 2011: 237).

2.1.4.21. Vaha

Çöllerin su bulunan ve tarım yapılabilen yerlerine vaha denir.

İncelenen eserlerde vaha sadece bir masalda geçmektedir. Vahanın sadece bir masalda geçmesinin sebebinin yine çöl gibi Türkiye’de bulunmamasıdır diyebiliriz.

Yazı Bozulmazmış adlı masalda padişah ve vezirin hanımları her gün has bahçede otururlar ve çocukları olmadığı için gece gündüz ağlarırmış. Bir gün has bahçede otururken elma ağacının altında oturan bir aksakallı dede onlara bir tane elma verir ve yarısını vezirin karısı, yarısını da padişahın hanımı yer. Aksakallı onlara birinin kızı birinin oğlu olacağını ve birbirleriyle evlendirilmesi gerektiğini söyler. Aksakallının dediği gibi olur. Bu çocuklar beraber büyürler, beraber ata binerler ve eğlenirler. Oğlanın, kızıyla evlenmesine gönlü olmayan padişah oğlana bu mektubu Tanrı’ya ver diyerek zor bir göreve gönderir. Oğlan **vahada** bir ağacın altında oturan adama selam verir ve onunla beraber bir salkım üzüm yer suyunu içer yola çıkar (Özçelik, 2004: 344).

2.1.4.22. Yayla

Yazları serin, yeşilliği bol, suyu temiz ve güzel olan ancak yaz mevsiminde oturulması mümkün olan bulunduğu yere göre yüksek yerleşim yerlerine yayla denir.

İncelenen eserlerde yayla, sadece bir masalda geçmektedir.

Tilkinin Şahitliği adlı masalda eski zamanlarda bir ağa yayla mevsiminde hayvanların daha fazla otlanıp semizlenmesi için sürüsünü toplayıp **yaylaya** çıkarmış (Sakaoğlu, 2002: 270)

2.2. İstatistik Tablosu

Aşağıda bir istatistik tablosu verilmiştir. Tabloda masalarda yer alan tabiat unsurlarının hangi eserde ve kaç masalda geçtiği gösterilmiştir.

BAŞLIKLAR	Toplam	Sakaoğlu	Günay	Alptekin	Özçelik
2.2 TABİAT	1314	285	370	366	293
2.2.1 BİTKİLER	264	51	88	76	49
2.2.1.1 AĞAÇLAR	97	24	33	24	16
2.2.1.1.1 Ağaç	34	8	9	10	7
2.2.1.1.2 Ceviz Ağacı	1	-	-	1	-
2.2.1.1.3 Çam Ağacı	12	5	7	-	-
2.2.1.1.4 Çınar Ağacı	5	-	2	3	-
2.2.1.1.5 Dut Ağacı	5	-	4	1	-
2.2.1.1.6 Elma Ağacı	6	-	1	2	3
2.2.1.1.7 Hurma Ağacı	2	-	1	1	-
2.2.1.1.8 İncir Ağacı	3	-	-	2	1
2.2.1.1.9 Kavak Ağacı	16	6	7	-	3
2.2.1.1.10 Kayısı Ağacı	1	1	-	-	-
2.2.1.1.11 Kuşburnu Ağacı	1	1	-	-	-
2.2.1.1.12 Meşe Ağacı	2	-	1	1	-
2.2.1.1.13 Nar Ağacı	3	1	1	1	-
2.2.1.1.14 Sakız Ağacı	1	-	-	1	-
2.2.1.1.15 Selvi Ağacı	2	2	-	-	-
2.2.1.1.16 Söğüt Ağacı	1	-	-	-	1
2.2.1.1.17 Yasemin Ağacı	1	-	-	1	-
2.2.1.1.18 Zeytin Ağacı	1	-	-	-	1
2.2.1.2 ÇİÇEKLER	27	8	7	5	7
2.2.1.2.1 Çiçek	4	-	-	1	3
2.2.1.2.2 Çiğdem	1	-	-	-	1
2.2.1.2.3 Gül	21	8	6	4	3
2.2.1.2.4 Gülükan Çiçeği	1	-	1	-	-
2.2.1.3 TAHILLAR	44	3	19	13	9
2.2.1.3.1 Arpa	11	1	7	2	1
2.2.1.3.2 Buğday	18	2	7	5	4

2.2.1.3.3 Burçak	1	-	-	1	-
2.2.1.3.4 Çavdar	1	-	-	1	-
2.2.1.3.5 Ekin	2	-	2	-	-
2.2.1.3.6 Mercimek	3	-	1	2	-
2.2.1.3.7 Mısır-Darı	5	-	1	1	3
2.2.1.3.8 Nohut	2	-	-	1	1
2.2.1.3.9 Yulaf	1	-	1	-	-
2.2.1.4 HAYVAN YİYECEKLERİ	5	-	4	1	-
2.2.1.4.1 Saman	4	-	3	1	-
2.2.1.4.2 Yem	1	-	1	-	-
2.2.1.5 MEYVELER	54	10	15	19	10
2.2.1.5.1 Armut	1	1	-	-	-
2.2.1.5.2 Ayva	2	1	-	1	-
2.2.1.5.3 Elma	17	3	4	7	3
2.2.1.5.4 Erik	1	-	-	1	-
2.2.1.5.5 Karpuz	6	1	2	2	1
2.2.1.5.6 Kavun	1	-	-	1	-
2.2.1.5.7 Nar	8	2	2	2	2
2.2.1.5.8 Portakal	2	-	2	-	-
2.2.1.5.9 Turunç	1	-	-	-	1
2.2.1.5.10 Üzüm	15	2	5	5	3
2.2.1.6 SEBZELER	14	-	3	8	3
2.2.1.6.1 Bakla	1	-	-	1	-
2.2.1.6.2 Kabak	5	-	-	2	3
2.1.1.6.3 Salatalık-Hıyar	2	-	1	1	-
2.2.1.6.4 Sarımsak	1	-	-	1	-
2.2.1.6.5 Soğan	2	-	1	1	-
2.2.1.6.6 Su kabağı	3	-	1	2	-
2.2.1.7 YEMİŞLER	6	-	2	2	2
2.2.1.7.1 Ceviz	3	-	1	1	1
2.2.1.7.2 Fıstık	1	-	1	-	-
2.2.1.7.3 Harnup	1	-	-	1	-
2.2.1.7.4 İncir	1	-	-	-	1
2.2.1.8 DİĞER BİTKİLER	17	6	5	4	2
2.2.1.8.1 Çimen	5	1	1	2	1
2.2.1.8.2 Hayat Otu	1	1	-	-	-

2.2.1.8.3 Maydanoz	1	-	1	-	-
2.2.1.8.4 Nane	1	-	1	-	-
2.2.1.8.5 Ot	2	-	1	-	1
2.2.1.8.6 Pamuk	3	1	-	2	-
2.2.1.8.7 Reyhan	1	-	1	-	-
2.2.1.8.8 Süpürge Otu	2	2	-	-	-
2.2.1.8.9 Zencefil	1	1	-	-	-
2.2.2 HAYVANLAR	694	151	194	184	165
2.2.2.1 KUŞLAR	119	24	34	34	27
2.2.2.1.1 Akbaba	1	-	-	-	1
2.2.2.1.2 Atmaca	1	-	1	-	-
2.2.2.1.3 Bülbül	4	2	2	-	-
2.2.2.1.4 Cücük	5	1	1	3	-
2.2.2.1.5 Guguk Kuşu	1	1	-	-	-
2.2.2.1.6 Güvercin	16	-	4	6	6
2.2.2.1.7 Horoz	19	2	6	4	7
2.2.2.1.8 İbîbik	1	-	-	1	-
2.2.2.1.9 Karga	8	3	2	1	2
2.2.2.1.10 Kartal	3	1	-	1	1
2.2.2.1.11 Keklik	9	1	6	2	-
2.2.2.1.12 Kerkenez	1	-	1	-	-
2.2.2.1.13 Kuş	38	11	5	12	10
2.2.2.1.14 Kuzgun	1	-	-	1	-
2.2.2.1.15 Serçe	3	1	2	-	-
2.2.2.1.16 Şahin	1	-	1	-	-
2.2.2.1.17 Tavuk	7	1	3	3	-
2.2.2.2 KARADA YAŞAYAN HAYVANLAR	522	113	149	135	125
2.2.2.2.1 Binek Hayvanları	162	27	58	37	40
2.2.2.2.1.1 Aygır	1	-	-	1	-
2.2.2.2.1.2 At-Tay	94	16	38	21	19
2.2.2.2.1.3 Deve	16	3	7	4	1
2.2.2.2.1.4 Eşek	28	6	5	8	9
2.2.2.2.1.5 Katır	24	2	8	3	11
2.2.2.2.2 Böcekler	35	6	6	15	8
2.2.2.2.2.1 Arı	6	-	-	5	1
2.2.2.2.2.2 Bit	6	2	1	2	1

2.2.2.2.2.3 Böcek	3	-	2	1	-
2.2.2.2.2.4 Karınca	5	1	1	1	2
2.2.2.2.2.5 Kurt	2	-	1	-	1
2.2.2.2.2.6 Pire	2	1	-	1	-
2.2.2.2.2.7 Osuruk Böceği	2	-	-	2	-
2.2.2.2.2.8 Sinek	8	2	1	2	3
2.2.2.2.2.9 Yusufcuk	1	-	-	1	-
2.2.2.2.3 Büyükbaş Hayvanlar	42	11	9	12	10
2.2.2.2.3.1 Camız	3	1	-	2	-
2.2.2.2.3.2 Dana	5	-	2	1	2
2.2.2.2.3.3 Mal	1	1	-	-	-
2.2.2.2.3.4 Öküz / Tosun	22	6	4	6	6
2.2.2.2.3.5 Sığır / İnek	11	3	3	3	2
2.2.2.2.4 Evcil Hayvanlar	65	13	18	16	18
2.2.2.2.4.1 Kaplumbağa	2	-	-	1	1
2.2.2.2.4.2 Kedi	14	-	6	4	4
2.2.2.2.4.3 Köpek	41	9	11	9	12
2.2.2.2.4.1 Tazı	8	4	1	2	1
2.2.2.2.5 Küçükbaş Hayvanlar	67	14	19	18	16
2.2.2.2.5.1 Davar	18	3	8	6	1
2.2.2.2.5.2 Enik	1	-	1	-	-
2.2.2.2.5.3 Keçi	10	3	2	1	4
2.2.2.2.5.4 Koç	11	2	3	1	5
2.2.2.2.5.5 Koyun	22	6	3	7	6
2.2.2.2.5.6 Kuzu	4	-	2	2	-
2.2.2.2.5.7 Teke	1	-	-	1	-
2.2.2.2.6 Sürüngen ve Kemirgenler	47	7	17	10	13
2.2.2.2.6.1 Fare	13	1	4	4	4
2.2.2.2.6.2 Kertenkele-Goçmar	1	-	-	1	-
2.2.2.2.6.3 Tavşan	12	2	5	3	2
2.2.2.2.6.4 Yılan	21	4	8	2	7
2.2.2.2.7 Vahşi Hayvanlar	104	35	22	26	21
2.2.2.2.7.1 Aslan	16	5	3	4	4
2.2.2.2.7.2 Ayı	10	4	2	3	1
2.2.2.2.7.3 Ceylan	4	1	1	1	1
2.2.2.2.7.4 Çakal	2	-	-	2	-

2.2.2.2.7.5 Domuz-Hıncır	7	-	2	2	3
2.2.2.2.7.6 Fil	1	-	-	-	1
2.2.2.2.7.1 Geyik	8	4	1	2	1
2.2.2.2.7.2 Kaplan	8	3	3	2	-
2.2.2.2.7.3 Kurt	24	8	6	5	5
2.2.2.2.7.4 Maymun	1	1	-	-	-
2.2.2.2.7.5 Tilki	23	9	4	5	5
2.2.2.3 SUDA YAŞAYAN HAYVANLAR	38	9	6	14	9
2.2.2.3.1 Alabalık	1	1	-	-	-
2.2.2.3.2 Balık	22	4	4	9	5
2.2.2.3.3 Deniz Aygırı	1	-	-	-	1
2.2.2.3.4 Kurbağa	6	2	2	1	1
2.2.2.3.5 Mercan	4	1	-	2	1
2.2.2.3.6 Ördek	1	1	-	-	-
2.2.2.3.7 Yengeç	1	-	-	1	-
2.2.2.3.8 Yunus Balığı	2	-	-	1	1
2.2.2.4 MİTOLOJİK HAYVANLAR	15	5	5	2	3
2.2.2.4.1 Ejderha	11	5	2	2	2
2.2.2.4.2 Zümrüdüanka Kuşu	4	-	3	-	1
2.2.3 MADENLER VE DOĞAL TAŞLAR	88	9	13	37	29
2.2.3.1 Altın	24	3	-	15	6
2.2.3.2 Çakıl	1	-	-	1	-
2.2.3.3 Elmas	3	-	-	1	2
2.2.3.4 Gümüş	3	-	-	2	1
2.2.3.5 İnci	8	-	-	2	6
2.2.3.6 Kaya	1	-	-	-	1
2.2.3.7 Kömür	2	1	-	1	-
2.2.3.8 Platin	1	-	-	1	-
2.2.3.9 Taş	27	4	6	7	10
2.2.3.10 Tuz	17	1	7	6	3
2.2.3.11 Zümrüt	1	-	-	1	-
2.2.4 YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ	268	74	75	69	50
2.2.4.1 Ada	5	2	1	2	-
2.2.4.2 Akarsu	1	-	1	-	-
2.2.4.3 Bataklık	3	1	-	-	2

2.2.4.4 Çay	6	-	2	3	1
2.2.4.5 Çayır	14	3	6	4	1
2.2.4.6 Çöl-Sahra	4	4	-	-	-
2.2.4.7 Dağ	74	15	23	17	19
2.2.4.8 Deniz-Derya	38	9	9	14	6
2.2.4.9 Dere	17	5	2	2	8
2.2.4.10 Göl	10	2	2	3	3
2.2.4.11 Göze	1	1	-	-	-
2.2.4.12 Irmak / Nehir	8	4	-	2	2
2.2.4.13 Kayalık	1	-	1	-	-
2.2.4.14 Mağara	26	8	6	12	-
2.2.4.15 Obruk	1	-	-	1	-
2.2.4.16 Orman-Meşe	27	12	5	5	5
2.2.4.17 Ova-Yazı	18	1	13	3	1
2.2.4.18 Pınar	5	4	1	-	-
2.2.4.19 Tepe	5	1	2	1	1
2.2.4.20 Vadi	2	1	1	-	-
2.2.4.21 Vaha	1	-	-	-	1
2.2.4.22 Yayla	1	1	-	-	-

SONUÇ

İnsan, dünyaya geldiği andan ölümüne kadar tabiatla iç içedir. Çevreden ve tabiattan etkilenen insanoğlu, bunun sonucunda tabiat ve tabiatla ilgili unsurları birçok esere yansıtmıştır.

Bu çalışmada Anadolu Sahası Türk Masallarındaki Kozmografya ve Tabiat unsurları incelenmiştir. Anadolu Sahasında anlatılan masallar okunup incelenmiştir. Okunan masallarda tespit edilen kozmografya ve tabiat unsurları tek tek not alınıp tasnifi ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu bağlamda toplamda 280 masal okunup incelenmiştir. 280 masalda sınırlanmasının sebebi, okunup incelenen masalların bir süre sonra tekrara düşmesi, her kitapta aynı muhtevaya sahip masallara rastlanması ve kozmografya ve tabiat açısından çalışmamızı sonuca ulaştırabilecek yeterli veriye ulaşılmasıdır. Çalışmamızın neticesinde elde ettiğimiz hususlar şunlardır;

1. Anadolu Sahası Türk Masallarında Kozmografya ve Tabiat adlı bu çalışmamızda incelenen eserlerde kozmografya ve tabiat unsurlarının yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.
2. Kozmografya başlığı altında, 5 ana başlık ve 36 ara başlık oluşturuldu. Kozmografya, gök bilimi ve evrenle ilgili belli başlı konuları ele alan bilim dalı olduğu için doğa olayları, yağış şekilleri, yer ve yeraltı âlemi, dört ana unsur ve zaman unsurları da bu başlığa dâhil edildi.
3. Tabiat başlığı altında 4 ana başlık oluşturuldu. Bitkiler başlığı altında ağaçlar, çiçekler, tahıllar, hayvan yiyecekleri, meyveler, sebzeler, yemişler ve diğer bitkiler olmak üzere 8 başlık oluşturulmuştur. Hayvanlar başlığı altında kuşlar, karada yaşayan hayvanlar, suda yaşayan hayvanlar ve mitolojik hayvanlar olmak üzere 4 başlık oluşturulmuştur. Madenler ve doğal taşlar ile yeryüzü şekillerinde ara başlıklar yoktur. Tabiata ait toplam 186 ara başlık oluşturulmuştur.
4. Masallar genellikle anlatıldığı coğrafyanın izlerini taşır.
5. Kozmografya 5 ana başlıkta incelenmiş olup bu başlıktaki unsurlar genellikle gerçek anlamlarıyla kullanılmıştır ve olağanüstü veya masalsı özellik göstermezler. Gök ve Gök Âlemi içinde Güneş, incelenen eserlerde 12 defa geçmiş ve kozmik âlem unsurları içinde en fazla kullanılan öge olmuştur.

Buradan hareketle güneşin insan hayatında daha fazla önemi olduğunu ve insan hayatına daha fazla dâhil olduğunu söyleyebiliriz.

6. Yıldız, ay, gezegen, bulut gibi unsurlar sınırlı birkaç masalda tabii anlamlarıyla kullanılmıştır.
7. Masallarda yer ve yer altı âlemi olumlu ve olumsuz özellikleri ile karşımıza çıkmaktadır. Kahramanlar yer altına inip çeşitli imtihanlardan geçer ve imtihanı başarı ile tamamlayan kahraman yeryüzüne çıkar.
8. İncelenen masallarda Türkiye’de hiç görülmeyen veya nadir görülen jeolojik doğa olaylarına (deprem, yanardağ patlamaları ve tsunami) rastlanılmamıştır.
9. Varlık âleminin temelini oluşturan su, toprak, ateş ve hava masallarda sıkça adı geçen unsurlardandır. Hayat kaynağı olan suyun bunlar içinde daha önemli bir yeri vardır. Bunun sonucu olarak da su, incelenen eserlerde 86 masalda geçmektedir. Bu bize suyun insanlar için hayati önem taşıdığının göstergesidir.
10. İncelenen eserlerde 33 masalda geçen ateş ise kullanım sıklığı açısından dört ana unsur içinde ikinci sıradadır.
11. Toprak, insanın yaratılışındaki temel unsurlardan biri hava ise insanın hayatını devam ettirebilmesi için en önemli öğedir. Fakat incelenen masallarda hava ve toprak az ve sadece tabîi anlamlarıyla kullanılmıştır.
12. Masallarda mevsimlerden çok az bahsedilmiştir. Hatta incelenen masallarda ilkbahar mevsimi hiç yer almamaktadır. En çok bahsedilen zaman unsurları 31 masal ile “Sabah” 30 masal ile “Akşam” ve 29 masal ile “Gece”dir.
13. Zemheri vakti, sadece Taşeli yöresinde anlatılan masalların birinde görülmektedir. Diğer yörelerde kullanılmaması zemheri vaktinin sadece bazı yörelerde kullanıldığını düşündürmüştür. Diğerlerine nazaran belli bir günü ve zamanı anlatan “Cuma Günü” “Gölükân” masalında bir defa kullanılmıştır.
14. Dağ, orman ve deniz; masallarda insanların, hayvanların yurdu olarak ve insanların geçim kaynağı için odun toplayıp dinlendikleri mekân olarak kullanılmaktadır. Dağ ve orman insanların hem sevdiği hem de ululuğu ve bilinmezliği ile korktuğu mekânlar da olmuşlardır. İstenmeyen kahramanlar dağ, ormana ve denize bırakılmışlardır. Yeryüzü şekillerinin içinde dağ 74 masalda, orman 27 masalda, deniz ise 38 masalda yer almıştır.

15. Madenler ve doğal taşlar kısmında maden olarak en çok altından ve doğal taşlar içinde de en çok taştan bahsedilmiştir. Buradan hareketle altının insanlar için önemli ve değer verdikleri bir maden olduğunu anlamaktayız. Altın, masallarda balığın karnından şekil değiştirip dökülen kıymetli maden, yapı ve binaları yapmak için kullanılan maden ve para olarak kullanılmıştır. Taş ise doğada sert hâlde bulunan cisim olarak ve şekil değiştirme motifi olarak geçmektedir. Taş kesilme motifi masallarda sıkça kullanılmıştır.
16. Tuz, masallarda yemeklere tat veren madde olarak geçmesinin yanında kahramanların uyumak istemediği zamanlarda parmaklarını kesip tuz basmaları şeklinde görülmektedir. Yakıcı ve asidik olan tuz, kahramanları diri tutup uyumamalarını sağlamıştır.
17. Masallarda elma, formellerden bolluk berekete ve çocuksuzluk için kullanılan şifalı meyveye kadar birçok yerde kullanılmıştır. Çocuğu olmayan kahramanlara pir, yaşlı dede, derviş ya da herhangi bir kimse tarafından verilen elma, kahramanların çocuğu olmasına vesile olmuştur.
18. Masallarda türlerine göre ayrılıp çeşitli anlamlar yüklenen ağaçlar olduğu gibi türü verilmeden sadece ağaç olarak da geçmektedir. İncelenen eserlerde en sık kullanılan çam ağaçları, 13 masalda geçmektedir. Çam ağaçları masallarda genellikle devlerle ilişkilendirilmiştir.
19. Masallarda bağ, bahçe, çayır gibi unsurlar tasvirlerle kullanılmıştır. Genellikle kahramanın evinde, sarayında ya da imtihan için gönderildiği yerde bulunan bu öğeler canlı tasvirlerle karşımıza çıkmaktadır.
20. Kavaktan inen gelin motifi masallarda sıkça rastlanan bir motiftir. Kavak ağacı talihsiz kahramanlarda dönüşüm sembolü olarak kullanılmaktadır.
21. Tabiat unsurları, masallar için çok önemli olup masalları tabiattan ayrı düşünemeyiz.
22. İncelenen bütün masallar neredeyse tabiat unsurlarıyla örülmüş bazı masallar sadece hayvanların yaşayıp konuştuğu ve insanlara ders verdiği masallar şeklinde oluşturulmuştur.
23. Masallarda ise perilerin, insanların kuş, geyik, yılan, köpek ve kurt donuna girdiği görülmektedir. Başka bir hayvan donuna giren kahramanlar genellikle zor

bir durumdan kurtulmak için bu yolu seçerler. Ya da imtihana tabii tutulan kahramanların sabrı ölçülmektedir.

24. Masallarda koç, koyun, at gibi hayvanlar bazı masallarda kahramanların imtihan aracı olmuşlardır. Genellikle kuyudaki kızları dev ya da ejderhanın elinden kurtarmak istediği zaman indiklerinde yanlışlıkla kara koyun, koç ya da ata binip yeni bir imtihana sürüklenmişler imtihanları bittiğinde ise ak koyun, koç ya da ata binip yeryüzüne çıkmışlardır.
25. Türklerin hayatlarının her alanında önemli bir yeri olan at, 94 masalda yer almaktadır. Kahramana yardımcı, binek hayvanı ve askeri alanda yardımcı olması bakımından Türklerin hayatındaki en önemli hayvanlardan biri olmuştur. İncelenen 280 masalda 94 masalda yer alması atın Türkler için ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir.
26. Türkiye’de doğal yaşam alanı bulunmayan aslan, fil, deniz aygırı, maymun ve kaplan masallarımızda yer edinmiştir. Bunlar içinde maymun, fil ve deniz aygırı 1’er masalda aslan; 16 kaplan; 8 masalda geçmektedir.
27. Mitolojik hayvanlar olan Zümrüdüanka 4, ejderha ise 11 masalda yer almaktadır. Genellikle kahramanları kötü durumlardan kurtaran Zümrüdüanka, olumlu bir özellikte geçerken ejderha, kahramanların imtihan aracı olmuştur.
28. İncelenen masallarda hayvanla evlenme motifi sıkça geçmektedir. Kahramanların köpekle ve yılanla evlenip imtihan edildiği görülmekte ve kahramanın sabrı ölçülmektedir. İmtihani başarıyla tamamlayan kahramanların eşleri yakışıklı ya da güzel insanlara dönüşmektedir.
29. İncelenen masallarda hükümdarın, sultanın, yöneticinin tespit edilmesinde “devlet kuşu” motifi, temel öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Halk, hükümdarını eş ve benzer masallarda devlet kuşu ile seçerek devletin devamlılığını sağlamıştır.
30. Masallarda kahramanların karşılaştıkları engeller olarak genellikle devler ve ejderhalardır. Kahramanlar karşılaştıkları bu engelleri sabır, yardımcı hayvanlarının yardımı, öğüt ya da şiddet kullanarak geçmişlerdir.
31. Masallarda tabiat yaşamı bütünlük içinde kullanılmıştır. Ağaçlar, çiçekler, hayvanlar, dağlar, taşlar vb. unsurlar insan yaşamının ana öğeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

32. Masallarda tabiat unsurlarından çiçekler, en canlı ve tabii anlamlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Olağanüstü anlamlar yüklenilmemiştir.
33. Yaptığımız bu çalışmanın neticesinde şunu söyleyebiliriz; bütün şairler için bitmez tükenmez hazine olan kozmografya ve tabiat unsurları, incelediğimiz masalların neredeyse hepsinde rastlanmıştır. Tabiatla iç içe yaşayan insan, edebî eserlerine tabiat ürünlerini yansıtmışlardır. Tabiat ve kozmografya unsurları hemen hemen tüm masallarda canlı ve tabii anlamlarıyla kullanılmış olup benzetme ögeleri neredeyse yok denecek kadar azdır. Buradan hareketle hayatın ve halkın içinden kopup geldiğini bize göstermiştir.

KAYNAKÇA

- ALPTEKİN**, Ali Berat (2002). *Taşeli Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ALTUN**, Işıl (2008). “Türk Halk Kültüründe Elma”. *Turkish Studies*, Volume 3/5 Fall, 262-281.
- ARMUTAK**, Altan (2002). “Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi (I. Memeli Hayvanlar)”. *İstanbul Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi*, 28 (2), 411-427.
- ARSLAN**, Seher (2014). “Türklerde Ağaç Kültü ve Hayat Ağacı”. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 59-71.
- AYVA**, Aziz (2002). “Türk Dünyasında İnsan Asıllı Göl Efsaneleri”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 251-275.
- AYVA**, Aziz (2007). “Beyşehir Gölü Üzerine Anlatılan “Göl Üzerinden Yürüyerek Geçme” Motifi Üzerine”. *Millî Folklor*, 19 (76), 191-201.
- AYVAZOĞLU**, Beşir (2016). *Güller Kitabı*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- BANARLI**, Nihat Sami (1976). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* (C.I). İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı Yayınları.
- BAYAT**, Fuzuli (2006). “Türk Mitolojisinde Dağ Kültü”. *Folklor/Edebiyat*, 12 (46), 47-60.
- BAYTOP**, Turhan (2015). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BELEK**, Kayrat (2015). “Eski Türklerde At ve At Kültürü (Dünden Bugüne Kırgız Kültürel Hayatı Örneği)”. *Gazi Türkiyat*, Bahar 2015/16, 111-128.
- BORATAV**, Pertev Naili (2013). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Bilgesu Yayınları.
- BÜYÜKOFLAZ**, Rukiye (2004). *Halk Anlatmalarında Elma Motifi Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- CERRAHOĞLU**, Münir (2012). “Mitolojilerde ve Türkiye’de Derlenen Masallarda Narın Yeri”. *Turkish Studies*, Volume 7/1 Winter, 643-651.
- ÇAĞLAR**, Birsal (2008). *Türk Mitolojisinde Dört Unsur ve Simgeler Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

- ÇATALBAŞ**, Resul (2011). “Türklerde Hayvan Sembolizmi ve Din İlişkisi”. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 3 (12), 49-59.
- ÇOBANOĞLU**, Özkul (2008). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇORUHLU**, Yaşar (2012). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- DALKESEN**, Nilgün (2015). “Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Kültüründe Geyik Kültü”. *Millî Folklor*, 27 (106), 58-69.
- DEMİRDAĞ**, Muhammet Fatih (2017). “Alevi-Bektaşî Şiirinde Kuş Mitolojisi”. *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, 12-18.
- DEVELİOĞLU**, Ferit (1997). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- DICK**, Philip K. (2015). *Kozmoloji ve Kozmogoni*. (Çeviren: Murat Karlıdağ). İstanbul: Altıkkırkbeş Yayın.
- DURAN**, Remzi (2012). Türk Mitolojisi. (Editör: Remzi Duran). *Mitoloji ve Din*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web Ofset Tesisleri.
- DUYMAZ**, Ali (1998). “Anadolu ve Balkan Türklerinin Halk Anlatımlarında Mitolojik Bir Kuş: Zümrüdü Anka”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 91-95.
- DÜZGÜN**, Ülkü Kara (2016). Türk Mitolojisinde Ateş Kültü. (Editörler: Ahsen Turan ve Meral Ozan). *Türk Mitolojisine Giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi, 147-160.
- ELÇİN**, Şükrü (2005). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ELIADE**, Mircea (1993). *Mitlerin Özellikleri*. (Çeviren: Sema Rifat). İstanbul: Simavi Yayınları.
- ERDEM**, Mustafa (1998). “Geleneksel Türk Dini ve İslâm”. *Dinî Araştırmalar*, Eylül-Aralık, 1 (2), 79-91.
- ERGÜN**, Pervin (2010). “Türk Kültüründe “Kavaktan İnən Gelin” Motifi”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (23), 186-195.
- ERGÜN**, Pervin (2010). “Türk Kültüründe Ruhlar ve Orman Kültü”. *Millî Folklor*, 22 (87), 113-121.
- GÜLŞEN**, Hacer (2013). “Kurt Motifi Üzerine Bir İnceleme”. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 18-28.

- GÜNAY**, Umay (1993). *Elazığ Masalları-İnceleme*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- GÜRSOY**, Ülkü (2012). “Türk Kültüründe Ağaç Kültü ve Dut Ağacı”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 61, 43-54.
- HANÇERLİOĞLU**, Orhan (1975). *İnanç Sözlüğü (Dinler-Mezhepler-Tarikatlar-Efsaneler)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KARATAŞ**, İbrahim Ethem (2014). “Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın Marifetname’sinde Anasırı-I Erbaa (Dört Unsur) Görüşü”. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 33, 2014 Güz, 104-122.
- NACİ**, Muallim (1995). *Lügat-ı Naci*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- ÖGEL**, Bahaeddin (2014). *Türk Mitolojisi 2 Cilt*. Ankara: Gazi Yayıncılık.
- ÖNCÜL**, Kürşat (2009). “Masallardaki Devlet Kuşu Motifi”. *Millî Folklor*, 21 (84), 175-181.
- ÖZKARTAL**, Mehmet (2012). “Türk Destanlarında Hayvan Sembolizmine Genel Bir Bakış (Dede Korkut Kitabı’ndan Örnekler)”. *Millî Folklor*, 24 (94), 58-71.
- SAKAOĞLU**, Saim (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- SAKAOĞLU**, Saim (2012). *Masal Araştırmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- SAMİ**, Şemseddin (1995). *Kamus-i Türki*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- SEYFELİ**, Canan (2003). “Türk Mitolojisinde Hayvan Motifleri”. *YOL Bilim Kültür Araştırma*, S. 23, Mayıs-Haziran, 42-52.
- SEYİDOĞLU**, Bilge (2009). “Yeraltı Dünyası”. *Atatürk Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 39, 201-210.
- SEYİDOĞLU**, Bilge (1985). “Masal”. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt 6, 149. İstanbul: Dergah Yayınları.
- SÜME**, Gülda Çetindağ (2017). “Türk Kültüründe Değerler Simgesi Gül”. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 13 (5), 105-123.
- ŞENOCAK**, Ebru (2007). “Türk Halk Kültüründe ve Mitolojik Bağlamda Üzümün Yeri”. *Millî Folklor*, 19 (76), 164-172.
- ŞİMŞEK**, Esmâ (2001). *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması*. Ankara: KB Yayınları.

- ŞİMŞEK**, Esmâ (2016). “Türk Kültüründe, Kaplumbağalarla İlgili Efsaneler Üzerine Bir Değerlendirme”. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 10, 51-63.
- TANSÜ**, Yunus Emre ve Baran Güvenç (2015). “Eski Türk Mitolojisinde Hayvan Motifleri Üzerine Düşünceler”. *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 218, 2-16.
- TANYILDIZI**, Eda (2015). “Anadolu Masallarında Ormana Terk Edilme Motifinin İncelenmesi”. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (14), 349-359.
- TAŞ**, İsmail (2017). *Türk Düşüncesinde Kozmogoni-Kozmoloji*. Konya: Palet Yayınları.
- TDK** (Türk Dil Kurumu). (2009). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- TDK** (Türk Dil Kurumu). (2012). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: TDK Yayınları.
- TURAN**, Ahmet (1990). “Türk Destan ve Masallarında Şekil Değiştirme (Kuş Şekline Girme) Motifi”. *Millî Folklor*, 1 (5), 35-37. Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı 39, Kasım – Aralık.
- YILMAZ**, Orhan ve Akif Boz (2012). “Tarihten Günümüze Türkiye’de Güvercin (*Columba livia*) Yetiştiriciliği”. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 45-51.

İnternet Kaynakları:

- (<http://apelasyon.com/Yazi/97-olumsuz-agac-zeytin-kutsal-toren-derleme>, 2019).
- (<https://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-1189&Bilgi=arpa>, 2019).

ÖZ GEÇMİŞ

22.04.1990 tarihinde Konya'nın Meram ilçesinde dünyaya geldi. İlkokulu ve Ortaokulu İhsan Özkaşıkçı İlköğretim Okulu'nda okudu. Orta öğrenimini Selçuklu Atatürk Lisesi'nde tamamladı. 2013 yılında Selçuk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 2015 yılında Selçuk Üniversitesi Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde Türk Dili Öğretim Görevlisi olarak çalışma hayatına başladı. Hâlen Selçuk Üniversitesi Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde Türk Dili Öğretim Görevlisi olarak görev yapmaktadır.

